ÉDOUARD SCHURÉ

Marii inițiați

ÉDOUARD SCHURÉ
Marii inițiați

Editor Aldo Press, București

© by Aldo Press

Toate drepturile pentru această versiune aparțin Aldo Press

Informații, comenzi ramburs, comenzi
pentru editare și tipărire de cărți și broșuri
OP 76, CP 161, București, 062590
Tel./Fax 4341750;
Email aldopress1@xnet.ro
www.aldopress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SCHURÉ, ÉDOUARD
Marii inițiați / Édouard Schuré, trad. Cristina Fotache. - București, Aldo Press, 2004

ISBN 973-7945-10-7
I. Fotache, Cristina (trad.)

291.63

Timbrul literar în valoare de 2% se adaugă la prețul de vânzare și se varsă de către difuzor la fondurile literare, conform legii.

ÉDOUARD SCHURÉ

MARII INIȚIAȚI

ALDO PRESS

MARII INITIAȚI

SCHIȚĂ ASUPRA ISTORIEI SECRETE A RELIGIILOR

DE ÉDOUARD SCHURÉ

RAMA - KRIȘNA - HERMES - MOISE -
ORFEU - PITAGORA - PLATON - ISUS

În memoria
MARGHERITEI ALBANA MIGNATY

Fără tine, o, suflet iubit ! această carte n-ar fi văzut niciodată lumina zilei. Ai îngrijit-o cu flacăra ta arzătoare, ai hrănit-o cu durerea ta, ai binecuvântat-o cu o divină speranță. Ai avut inteligența care vede frumosul și adevărul eterne de dincolo de realitățile efemere; ai avut credința care mută munții din loc; ai dăruit iubirea care mișcă și creează suflete; entuziasmul tău a ars precum un foc puternic.

Dar iată că te-ai stins și ai dispărut. Cu aripa sa întunecată, moartea te-a purtat către marele necunoscut… Și chiar dacă ochii nu te mai pot vedea, eu te simt mai vie ca niciodată ! Eliberată din lanțurile acestei lumi, de acolo din sânul luminii celeste din care te hrănești, nu ai încetat nici o clipă să-mi veghezi opera, cu raza ta fidelă, până la capăt, până când i-a fost dat să se nască.

Dacă aș vrea să dăinuie ceva din mine în această lume în care totul este efemer, acel lucru ar fi cartea de față, mărturie a unei credințe dobândite și împărtășite. Precum o flacără din Eleusis, împodobită cu chiparoși negri și narcise, o dedic sufletului înaripat al celei care m-a condus spre misterele cele mai profunde, pentru transmiterea focului sacru și vestirea aurorei marii lumini !

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea *Marii inițiați* a avut un destin aparte. Prima ediție a acestei cărți datează din 1889. La acea vreme a fost întâmpinată de liniștea glacială a presei. Totuși, nu după mult timp, au început să fie publicate ediții ulterioare, care au devenit tot mai numeroase cu trecerea anilor. Acestea incitau atât la neîncrederea în univers, cât și în biserică. Răceala și disprețul pe care le-au dovedit la noi judecătorii săi cei mai autorizați nu au împiedicat însă succesul cărții pe plan european.

Cartea și-a dobândit acest succes prin propriile sale forțe și și-a urmat încet, dar sigur, drumul său prin întuneric. Dovada acestui lucru au fost chiar mesajele de simpatie primite din toate colțurile lumii, de pe cinci continente. Această mișcare a avut un ecou și în Franța. În timpul războiului din 1914-1918, am primit nenumărate scrisori de felicitare, în care mi se puneau și întrebări. Cele mai serioase dintre acestea veneau de pe frontul de luptă. De atunci încoace, reeditările cărții au fost atât de multe, încât distinsul și sensibilul meu prieten, André Bellessort mi-a spus într-o bună zi: "Nu ți-ai câștigat doar *propriul* public, ci publicul !"

Marii inițiați a ajuns astăzi la cea de-a 91-a ediție. Or, clișeele care au fost folosite pentru toate aceste reeditări fiind uzate, editura Perrin a trebuit să restructureze lucrarea în vederea realizării unei ediții revizuite și corectate. Profit de această ocazie pentru a aduce un omagiu memoriei domnului Paul Perrin, acest distins om de litere, cu o gândire atât de profundă și sigură, cel care a fost primul editor al lucrării de față și susținătorul ei entuziast. De asemenea, le datorez călduroase mulțumiri prietenilor mei Alphonse Roux și Robert Veyssié, primii care au făcut un studiu aprofundat al operei mele în ansamblu[1], și doamnei Jean Dornis, al

---

1 *Édouard Schuré, son oeuvre et sa pensée* (Édouard Schuré, opera ºi gândirea sa), de Alphonse Roux ºi Robert Veyssié, Chez Perrin, 1914.

cărei extraordinar volum *Un Celte d'Alsace* face o trecere în revistă genială a efortului meu literar și poetic[1].

Pentru că lucrarea *Marii inițiați* și-a urmat drumul spre succes și a trecut peste toate obstacolele, în ciuda prejudecăților tradiționale care îi stăteau în cale, trebuie să trag concluzia că există o forță vitală în gândirea care a călăuzit-o. Această gândire nu înseamnă altceva decât o apropiere lucidă și sigură de știință și de religie, al căror dualism a pus bazele civilizației noastre și ne amenință cu catastrofele cele mai crâncene.

Această reconciliere nu se va putea face decât printr-o nouă contemplare sintetică a lumii vizibile și invizibile, cu ajutorul intuiției intelectului și a clarviziunii psihicului. Doar certitudinea sufletului nemuritor poate deveni o bază solidă pentru viața pe acest pământ, și doar reconcilierea dintre marile religii poate asigura fraternitatea popoarelor și viitorul umanității, prin reîntoarcerea la sursa lor de inspirație comună.

É.S.

1 *Un Celte d'Alsace, la vie et la pensée d'Édouard Schuré* (Un celt din Alsacia, viața și opera lui Édouard Schuré), de Jean Dornis, Perrin, 1923.

INTRODUCERE ÎN DOCTRINA EZOTERICĂ

Sunt convins că va veni o zi în care medicul, poetul și filosoful vor vorbi aceeași limbă și se vor înțelege.

Claude Bernard

Cel mai mare rău al timpurilor noastre este acela că știința și religia par două forțe dușmane și ireductibile. Răul intelectual este cu atât mai dăunător cu cât vine de undeva de sus și se infiltrează pe ascuns, dar sigur, în toate spiritele, ca o otravă subtilă pe care o respiri o dată cu aerul. Or, tot răul produs prin inteligență devine cu timpul un rău al sufletului și apoi un rău social.

Atâta timp cât creștinismul nu a făcut decât să-și afirme cu naivitate credința într-o Europă încă pe jumătate barbară, așa cum s-a întâmplat în Evul Mediu, acesta a constituit cea mai importantă forță morală, ducând la formarea spiritului omului modern. Atâta timp cât știința experimentală, revigorată în mod deschis în secolul al XVI-lea, nu a făcut decât să revendice drepturile legitime ale rațiunii și ale libertății nelimitate, aceasta a reprezentat cea mai mare forță intelectuală, prin înnoirea lumii în ansamblu, prin descătușarea din lanțurile seculare și prin oferirea unor certitudini de nezdruncinat spiritului uman.

Dar din momentul în care biserica, nemaiputând să-și justifice dogma primară în fața obiecțiilor științei, s-a închistat în ea ca într-o casă fără ferestre, opunând credința sa rațiunii, ca un comandament absolut și indiscutabil; din momentul în care știința, îmbătată de descoperirile sale în lumea fizică, făcând abstracție de lumea psihică și intelectuală, a devenit agnostică prin metoda sa materialistă, atât prin principiile sale, cât și prin scopul său; din momentul în care filosofia, dezorientată și neputincioasă între

primele două, a renunțat oarecum la drepturile sale pentru a cădea într-un scepticism transcendent, s-a produs o ruptură profundă în spiritul societății și în cel al individului. Acest conflict, mai întâi necesar și util pentru că a stabilit drepturile rațiunii și ale științei, a sfârșit prin a deveni una dintre cauzele neputinței și lipsei de sensibilitate. Religia răspunde nevoilor sufletului, de unde magia sa eternă; știința - celor ale rațiunii, ceea ce îi dă o forță invincibilă. Însă de mult timp aceste forțe nu mai cunosc reconcilierea. Religia, lipsită de certitudine, Știința, lipsită de speranță, ambele sunt pe poziție, una în fața celeilalte, apărându-se, fără posibilitatea de a învinge.

De aici rezultă o contradicție profundă, un război mascat, nu doar între stat și biserică, ci și în sânul științei, al tuturor bisericilor, mergând până în conștiința tuturor indivizilor înzestrați cu rațiune. Căci indiferent cine am fi, la ce curent filosofic, estetic sau social am adera, aceste două lumi conviețuiesc în noi, aparent ireconciliabile. Ele izvorăsc din două nevoi inseparabile ale omului: nevoia de raționalitate și nevoia apropierii de divinitate. Această situație, care durează de mai bine de o sută de ani, a contribuit cu siguranță într-o mare măsură la dezvoltarea facultăților umane, asmuțindu-le pe unele împotriva altora. Le-a inspirat poeților și muzicienilor accente de un patetism și de un pitoresc extraordinar. Dar astăzi, această tensiune prelungită și acută produce efectul contrar. Asemenea stării de epuizare prin care trece un bolnav care are febră, avem de-a face acum cu o avansare către marasm, dezgust, neputință. Știința nu se ocupă decât de lumea fizică și materială; filosofia morală nu se mai adresează elitelor; religia guvernează încă într-o oarecare măsură masele, dar nu mai stăpânește elita socială; păstrându-și măreția prin caritate, aceasta nu mai strălucește prin credință. Marii învățați ai timpurilor noastre sunt increduli sau sceptici, de o sinceritate și loialitate remarcabile. Dar ei se îndoiesc de arta lor și se privesc surâzători, precum împărații romani. Atât în public, cât și în particular, prezic catastrofe sociale fără a găsi și remedii sau își învăluie sumbrele oracole în eufemisme prudente. Sub aceste auspicii, literatura și arta și-au pierdut caracterul divin. O mare parte dintre tineri, pierzând obișnuița orizonturilor eterne, s-au raliat curentului pe care acești

noi mentori îl numesc naturalism, degradând astfel un cuvânt frumos: *natură.* Ceea ce ei definesc prin acesta nu este decât apologia instinctelor primare, cloaca viciului sau zugrăvirea îngăduitoare a platitudinilor noastre sociale, într-un cuvânt, negarea sistematică a sentimentelor și a rațiunii. Și biata Psyché, cea care și-a pierdut aripile, geme și suspină straniu din cauza celor care o insultă și îi neagă existența.

Cu ajutorul materialismului, al pozitivismului și al scepticismului, sfârșitul de secol a creat o idee falsă despre adevăr și progres.

Savanții noștri, care practică metoda experimentală a lui Bacon pentru studiul universului vizibil cu o precizie nemaipomenită și cu rezultate admirabile, își fac o idee pur exterioară și materialistă despre adevăr. Ei cred că apropierea de acesta se face pe măsură ce acumulăm experiență. În domeniul lor, au dreptate. Dar ceea ce este mai grav este faptul că filosofii și moraliștii noștri au ajuns să gândească la fel. Astfel, cauzele primare și scopurile ultime vor rămâne, cu certitudine, pentru totdeauna impenetrabile spiritului uman. Căci, să presupunem că știm cu exactitate ce se întâmplă din punct de vedere material pe toate planetele sistemului solar, ceea ce, în paranteză fie spus, ar fi o bază extraordinară pentru a face inducții; să presupunem chiar că știm ce fel de locuitori populează sateliții lui Sirius și alte stele ale Căii Lactee. Ar fi cu siguranță minunat să avem toate aceste cunoștințe, dar am ști oare mai multe despre totalitatea materiei stelare, fără a vorbi despre nebuloasa din Andromeda și despre norii lui Magelan? Aceasta face ca epoca noastră să conceapă dezvoltarea umanității ca pe o avansare eternă spre un adevăr infinit, de nedefinit și pe vecie inaccesibil.

Iată concepția filosofiei pozitiviste a lui Auguste Comte și a lui Herbert Spencer, care a prevalat în zilele noastre.

Or, adevărul însemna cu totul altceva pentru înțelepții și teozofii din Orient și din Grecia. Ei știau cu siguranță că îl putem cuprinde și echilibra fără o cunoaștere sumară a lumii fizice, dar mai știau că adevărul se găsește întâi de toate în noi înșine, în principiile intelectuale și în viața spirituală a sufletului. Pentru acești înțelepți sufletul era singura, divina realitate și cheia universului.

Adunându-și voința în centrul acestuia, dezvoltându-și facultățile latente, ajungeau la această esență pe care o numeau Dumnezeu, a cărei lumină dezvăluie secretele oamenilor și ale lucrurilor. Pentru ei, ceea ce noi numim astăzi progres, adică istoria lumii și a oamenilor, nu era decât evoluția în timp și spațiu a cauzei centrale și a scopului ultim. Și poate credeți că acești teozofi erau pur contemplativi, niște visători neputincioși, niște fachiri cocoțați pe niște coloane ? Greșit. Lumea n-a mai cunoscut oameni de acțiune mai proeminenți, în sensul cel mai prolific și de necuprins al cuvântului. Ei strălucesc precum stelele cele mai mari din constelația sufletelor. Numelele lor sunt: Krișna, Buddha, Zoroastru, Hermes, Moise, Pitagora, Iisus. Au modelat spirite prin puterea lor, le-au trezit de o manieră formidabilă, au organizat societăți într-un mod salutar. Trăind doar pentru o idee, mereu gata să-și dea viața, știind că sacrificiul pentru adevăr este un mod de a acționa eficient și suprem, au creat științe și religii și, prin urmare, au contribuit la formarea literaturii și a artei, din seva cărora ne hrănim încă și care ne ajută să ne continuăm existența. Și cine este autorul pozitivismului și scepticismului zilelor noastre ? O generație lipsită de idealuri, de spiritualitate și de credință, în viața veșnică sau în Dumnezeu, în viitorul umanității, în această viață sau într-una viitoare. O generație secătuită de energie, lipsită de voință, îndoindu-se de ea însăși și de libertatea omului în general.

"Îi judecați după propriile lor fapte", a spus Iisus. Aceste cuvinte ale maestrului maeștrilor se aplică atât pentru doctrine, cât și pentru oameni. Da, acest raționament se impune acum: fie adevărul va rămâne pentru totdeauna inaccesibil omului, fie a fost cunoscut într-o mare măsură de către cei mai mari înțelepți și deschizători de drumuri de pe acest pământ. Adevărul se află deci în esența tuturor religiilor și în toate cărțile sacre ale tuturor popoarelor. Trebuie doar să știm unde să îl găsim și cum să-l scoatem la iveală.

Dacă privim istoria religiilor cu ochii larg deschiși de acest adevăr central pe care îl poate revela doar inițierea interioară, rămânem surprinși și uluiți. Ceea ce am descoperi atunci nu ar fi deloc asemănător cu ceea ce predică biserica prin limitarea revelației, admisă în sensul său primar, la creștinism, dar nu seamănă

nici cu doctrina științifică pur naturalistă care se predă în mediile noastre universitare. Totuși, acestea se situează într-o sferă mai largă. Toate religiile sunt puse pe același plan și sunt investigate printr-o metodă unică. Erudiția acestor medii este profundă, zelul lor admirabil, dar ele nu s-au ridicat încă până la *punctul de vedere al ezoterismului comparat*, care prezintă istoria religiilor și a umanității dintr-o perspectivă complet nouă. De la acest nivel, iată cum stau lucrurile:

Toate marile religii au o istorie exterioară și o istorie interioară: una aparentă, alta ascunsă. Prin istoria exterioară, înțeleg dogmele și miturile propăvăduite în mod public în temple și școli, recunoscute în cultul și superstițiile populare. Prin istoria interioară, înțeleg știința profundă, doctrina secretă, acțiunea ocultă a marilor inițiați, profeți sau reformatori, care au creat, susținut și răspândit aceste religii. Prima, istoria oficială, cea care se predă peste tot, în mod public, dar nu este mai puțin obscură, complicată și contradictorie. Cea de-a doua, pe care eu o am numit-o tradiție ezoterică sau doctrină a misterelor, este foarte greu de clarificat. Ea se petrece în adâncul templelor, în confreriile secrete, iar dramele sale cele mai profunde se consumă în întregime în sufletele marilor profeți, care nu și-au încredințat nici unui pergament sau discipol crizele lor supreme, extazurile lor divine. Pe aceasta trebuie să o ghicești, dar odată întrezărită, apare luminoasă, organică, mereu în armonie cu ea însăși. Am putea-o numi și istoria religiei eterne și universale. În ea se reflectă esența lucrurilor, *lăcașul* conștiinței umane, din care istoria nu ne oferă decât *reversul* laborios. Aici descoperim punctul generator al religiei și filosofiei, care se întâlnesc la celălalt capăt al elipsei, prin intermediul științei integrale. Acest punct corespunde adevărurilor transcendentale. Aici descoperim cauza, originea și finalitatea prodigioasei opere multiseculare. Această istorie este singura de care m-am ocupat în cartea de față.

Pentru rasa ariană, germenii și esența ei se găsesc în Vede. Prima sa cristalizare istorică apare în doctrina trinitară a lui Krișna, care conferă brahmanismului puterea specifică, iar religiei Indiei, amprenta sa inconfundabilă. Buddha, care după cronologia brahmanilor ar fi trăit cu două mii patru sute de ani mai târziu decât Krișna, nu face decât să aducă în prim plan o altă latură a doctrinei

oculte, aceea a metempsihozei și a seriei de existențe care se succed în virtutea legii Karmei. Indiferent dacă buddhismul a fost o revoluție democratică, socială și morală împotriva brahmanismului aristocratic și sacerdotal, fondul său metafizic este același, dar incomplet.

Antichitatea doctrinei sacre nu ne apare mai puțin frapantă în Egipt, ale cărui tradiții își au rădăcinile într-o civilizație cu mult anterioară apariției rasei ariene pe scena istoriei. Până nu demult era permisă supoziția conform căreia monismul trinitar, expus în cărțile grecești ale lui Hermes Trismegistul, era o compilație a școlii din Alexandria, sub dubla influență a creștinismului iudaic și a neoplatonismului. De comun acord, credincioși sau increduli, istorici și teologi nu au încetat să o afirme până în zilele noastre. Dar această teorie este astăzi infirmată prin prisma descoperirilor epigrafiei egiptene. Autenticitatea fundamentală a cărților lui Hermes ca do-cumente ale înțelepciunii Egiptului antic iese triumfătoare din hieroglifele explicate. Nu numai că Teba și Memfis confirmă toată cronologia lui Manethon, ci demonstrează, de asemenea, că preoții lui Ammon-Ra propăvăduiau înalta metafizică, care se răspândea sub alte forme și pe malurile Gangelui. Am putea spune, împreună cu profetul evreu, că "piatra vorbește și zidul strigă". Căci, precum "soarele de la miezul nopții" care strălucea, se spune, în Misterele lui Isis și Osiris, gândirea lui Hermes, doctrina antică a verbului solar, s-a aprins deasupra mormintelor regilor și strălucește în papirusurile *Cărții Morților*, păzite de mumiile vechi de patru mii de ani.

În Grecia, gândirea ezoterică este mai vizibilă și în același timp mai învăluită în mister decât oriunde altundeva; mai vizibilă, pentru că jonglează cu mitologia umană; fermecătoare, pentru că, asemenea sângelui Sfântului Ambrozie, curge prin venele acestei civilizații și țâșnește prin toți porii zeilor săi, ca un parfum și o rouă celeste. Pe de altă parte, gândirea științifică profundă care veghează asupra concepției tuturor acestor mituri este adesea mai greu de pătruns din cauza seducției însăși pe care o exercită și a înfrumusețărilor pe care i le-au adus poeții. Dar principiile sublime ale teozofiei doriene și ale înțelepciunii oracolului din Delfi sunt scrise cu litere de aur în fragmentele orfice și în sintezele pitagore-

ice, nu mai puțin decât vulgarizarea dialectică și oarecum fantezistă a lui Platon. În sfârșit, școala din Alexandria ne furnizează mai multe chei utile. Aceasta a publicat pentru prima oară, parțial, și a comentat sensul misterelor, în toiul relaxării vieții religioase grecești și în fața creștinismului care câștiga teren.

Tradiția ocultă a lui Israel, care provine în aceeași măsură din Egipt, Caldeea și Persia, a fost conservată până în zilele noastre sub forme bizare și obscure, dar în toată profunzimea și întinderea sa, prin *Cabbala* sau tradiția orală, de la *Sohar* și până la *Sepher Jezirah*, atribuit lui Simon Ben Jochai, până la comentariile lui Maimonides. Cuprinsă în mod misterios în Geneză și în simbolismul profeților, această tradiție răzbate într-un mod impresionant din admirabila lucrare a lui Fabre d'Olivet despre *limba ebraică restituită*, care încearcă să reconstruiască cosmogonia veritabilă a lui Moise, după metoda egipteană, în funcție de sensul triplu al fiecărui verset și aproape al fiecărui cuvânt al primelor zece capitole ale Genezei.

În ceea ce privește ezoterismul creștin, acesta strălucește de la sine în Evangheliile descifrate de tradițiile eseniene și gnostice. Țâșnește ca din sursa dătătoare de viață a cuvântului lui Christos, din parabolele sale, din chiar adâncurile acestui spirit unic și cu adevărat divin. În același timp, Evanghelia după Ioan ne oferă cheile învățămintelor intime și superioare ale lui Iisus cu sensul și forța promisiunii sale. Aici regăsim această doctrină a trinității și a verbului divin propăvăduită deja de mii de ani în templele din Egipt și din India, dar modelată, personificată de prințul inițiaților, de cel mai mare dintre fiii lui Dumnezeu.

Aplicarea metodei pe care eu am numit-o ezoterism comparat istoriei religiilor ne conduce deci la un rezultat de o importanță hotărâtoare, care poate fi rezumat astfel: antichitatea, continuitatea și unitatea esențială a doctrinei ezoterice. Trebuie să recunoaștem că este un fapt remarcabil. Astfel înțelegem că înțelepții și profeții din toate timpurile au ajuns la aceleași concluzii de fond, chiar dacă diferite ca formă, despre adevărurile prime și ultime - și asta tot pe calea inițierii interioare și a meditației. Să mai adăugăm faptul că acești înțelepți și profeți au fost cei mai mari binefăcători ai umanității, salvatorii a căror forță mântuitoare a smuls omul din prăpastia

josnică a naturii și a negării.

Oare nu ar trebui să mai spunem despre toate acestea că, așa cum afirma Leibnitz, există o anumită filosofie veșnică, *perennis quaedam philosophia*, care constituie legătura primordială dintre știință și religie și comuniunea lor finală ?

Teosofia antică practicată în India, Egipt și Grecia constituia o veritabilă enciclopedie, divizată în linii generale în patru categorii: *1. teogonia* sau știința principiilor absolute, identică cu știința numerelor aplicată universului sau cu matematicile sacre; *2. cosmogonia*, realizarea principiilor eterne în spațiu și timp sau involuția spiritului în materie; perioade ale lumii; *3. psihologia*: constituirea omului; evoluția spiritului de-a lungul lanțului existențial; *4. fizica*, știința regnurilor naturii terestre și a proprietăților sale. Metoda inductivă și metoda experimentală se combinau și se controlau una pe alta în aceste clase ale științei și fiecare dintre ele corespundea unei arte. Erau, luându-le în ordine inversă și începând cu științele fizice: 1. o *medicină specială* fondată pe cunoștiințele proprietăților oculte ale mineralelor, ale plantelor și ale animalelor; *alchimia* sau transmutarea metalelor, dezintegrarea și reintegrarea materiei prin intermediul agentului universal, artă practicată în Egiptul antic după Olimpiodor și numită de el crisopee și argiropee, fabricarea aurului și a argintului; 2. *artele psihurgice* corespondente forțelor sufletului: magie și divinație; 3. *horoscopul celest* sau astrologie sau arta de a descoperi raportul dintre destinele popoarelor sau indivizilor și mișcările universului marcate de mișcările de revoluție ale astrelor; 4. *teurgia,* arta supremă a magiei, atât rară, cât și periculoasă și dificilă, arta de a pune sufletul în raport conștient cu diversele ordine ale spiritului și de a acționa asupra lor.

După cum se vede, științe și arte, totul era conținut în această teozofie și decurgea din același principiu pe care eu l-aș numi în limbaj modern *monism intelectual, spiritualism evolutiv și transcendent.* Putem formula, după cum urmează, principiile esențiale ale doctrinei ezoterice:

- Spiritul este singura realitate. Materia nu este decât expresia sa inferioară, schimbătoare, efemeră, dinamismul său în spațiu și timp.
- Creația este eternă și continuă precum viața.

- Microcosmosul-om este prin constituția sa ternar (spirit, suflet și corp), imaginea și oglinda macrocosmosului-univers (lume divină, uman și natural), care este el însuși organul infailibilului Dumnezeu, al spiritului absolut, cel care este prin natura sa: tată, mamă și copii (esență, substanță și viață).

- Iată de ce omul, imaginea lui Dumnezeu, poate deveni verbul său viu. Gnoza sau mistica rațională din toate timpurile este arta de a-l găsi pe Dumnezeu în sine însuși dezvoltând profunzimi oculte, fa-cultățile latente ale conștiinței.

- Sufletul uman, individualitatea este nemuritoare prin esență. Dezvoltarea sa are loc pe un plan ce este rând pe rând descendent și ascendent, prin existențe ce alternează, spirituale și corporale.

- Reîncarnarea este legea evoluției sale. Ajunsă la perfecțiune, scapă și se întoarce la spiritul pur, la Dumnezeu în plenitudinea conștiinței sale. Cu cât spiritul se ridică deasupra legii luptei pentru viață, atunci când aceasta ia cunoștiință de umanitatea sa, cu atât acesta se ridică deasupra legii de reîncarnare, atunci când ia cunoștiință de divinitatea sa.

Perspectivele care se deschid în pragul teozofiei sunt imense, mai ales atunci când le comparăm cu orizontul strâmt și dezolant unde materialismul închide omul sau datele infantile și inacceptabile ale teologiei clericale. Percepându-le pentru prima dată, simțim uimirea, frisonul infinitului. Abisurile inconștientului se deschid în noi înșine, ne arată hăul din care ieșim, înălțimile ameți-toare spre care aspirăm. Încântați de această imensitate, dar înspăimântați de călătorie, cerem să nu mai fim, facem apel la *Nirvana !* Apoi, ne dăm seama că această slăbiciune nu este decât oboseala marinarului gata să lase vâslele în mijlocul furtunii. Cineva a spus: omul este născut în tumultul valurilor și nu știe nimic despre vastul ocean ce se întinde în spatele și în fața sa. Acest lucru este adevărat, dar mistica transcendentă împinge barca noastră pe creasta valului și, acolo, întotdeauna învinși de furia fur-tunii, sesizăm ritmul său grandios; și ochiul, măsurând bolta cerească, se odihnește în calmul azurului.

Surpriza este una tot mai mare și, revenind la științele mo-derne, constatăm că de la Bacon și Descartes acestea au tendința de a reveni în mod involuntar, dar cu atât mai sigur, la datele teo-

zofiei antice. Fără a abandona ipoteza existenței atomilor, fizica modernă a ajuns încetul cu încetul să identifice ideea de materie cu ideea de forță, ceea ce reprezintă un progres spre dinamismul spiritualist. Pentru a explica lumina, magnetismul, electricitatea, savanții au trebuit să admită existența unei materii subtile și absolut imponderabile, care umple spațiul și pătrunde în toate corpurile, materie pe care acești savanți au numit-o eter, o apropiere de ideea antichității teozofice de *suflet al lumii*. În ceea ce privește impresionabilitatea, docilitatea inteligentă a acestei materii, ea reiese dintr-o experiență recentă, care dovedește transmiterea sunetului cu ajutorul luminii[1]. Dintre toate științele, cele care par să fi compromis cel mai mult spiritualismul sunt zoologia comparată și antropologia. În realitate, acestea i-ar fi făcut un serviciu dacă ar fi arătat legea și felul în care lumea inteligentă intervine în lumea animală. Darwin a pus capăt ideii copilărești a creației propăvăduită de teologia primară. Sub acest aspect nu a făcut decât să revină la ideile teozofiei antice. Pitagora spusese acest lucru: "omul este părintele animalului." Darwin a dezvoltat teoria sa despre legile de care ascultă natura pentru a-și executa planul divin, legile instrumentare care sunt: lupta pentru viață, ereditatea și selecția naturală. A dovedit variabilitatea speciilor, le-a clasificat într-un număr mai mic, le-a stabilit scara evolutivă. Discipolii săi, teoreticienii transformismului absolut care, nefiind mulțumiți de stabilirea unui singur prototip pentru toate speciile, au legat apariția acestora doar de condițiile mediului înconjurător, au forțat faptele în favoarea unei concepții pur exterioare și materialiste despre natură. Nu, nu este adevărat, condițiile de mediu nu explică diversitatea speciilor, nu mai mult decât au reușit să explice legile fizicii principiul evolutiv al regnului vegetal sau al regnului animal. Marile familii de animale corespund tipurilor eterne ale vieții, semnături ale spiritului, care marchează scara evolutivă. Apariția mamiferelor după reptile și

[1] Experienþa lui Bell: Proiectãm o razã de luminã pe o placã de selenium, care o transmite la distanþã, pe o altã placã din acelaºi metal. Aceasta comunicã cu o pilã galvanicã la care se racordeazã un telefon. Cuvintele pronunþate în spatele primei plãci se aud clar în aparatul telefonic, prin care sunt transmise celei de-a doua plãci. Deci raza de luminã a servit drept fir telefonic. Undele sonore au fost transformate în unde luminoase, acestea în unde galvanice, care, la rândul lor, au fost din nou transformate în unde sonore.

păsări nu își are rostul într-o schimbare a mediului de pe Terra; acesta nu poate reprezenta decât condiția apariției mamiferelor, care presupune o nouă embriogeneză. Deci o nouă forță intelectuală și spirituală care acționează din interiorul și din profunzimea naturii, pe care o numim lumea de dincolo, referindu-ne la percepția prin simțuri. Fără această forță intelectuală și spirituală, nu s-ar putea explica apariția nici măcar a unei celule organizate în lumea anorganică. În fine, omul, care reprezintă suma și încunarea lanțului evolutiv, revelează toată gândirea divină prin armonia organelor sale și prin perfecțiunea formelor, efigie vie a spiritului universal, a inteligenței active. De o complexitate extraordinară, care înseamnă supunerea sa tuturor legilor evoluției, omul domină natura și se ridică deasupra ei, pentru a intra prin conștiință și libertate în regatul infinit al spiritului.

Psihologia experimentală, bazată pe fiziologie, care de la începutul secolului tinde să redevină o știință, i-a condus pe savanții contemporani până în pragul lumii de dincolo, lumii proprii sufletului în care, fără să înceteze a fi aplicate analogii, domnesc alte legi. Aud vorbindu-se despre studii și constatări medicale făcute în secolul nostru pe tema somnambulismului, a magnetismului animal și a tuturor stărilor prin care trece spiritul, altele decât starea de veghe, de la somnul lucid, la vederea dublă și până la extaz. Știința modernă nu a făcut până acum decât tatonări în acest domeniu în care știința din templele antice se afla în largul său, pentru că stăpânea principiile și cunoștințele necesare. Este la fel de adevărat că a descoperit o ordine a lucrurilor, care i se păreau uluitoare, minunate, inexplicabile, pentru că veneau să contrazică în mod clar teoriile materialiste sub imperiul cărora a început să gândească și să experimenteze. Nimic nu este mai instructiv decât incredulitatea indignată a unora dintre savanții materialiști în fața tuturor fenomenelor care par a dovedi existența unei lumi spirituale invizibile. Astăzi, cineva care încearcă să dovedească existența sufletului scandalizează ortodoxia și ateismul, așa cum altădată drept credincioșii bisericii erau scandalizați de cei care îl negau pe Dumnezeu. Este adevărat, astăzi nu îți mai riști viața, ci doar reputația. Oricum am lua-o, ceea ce reiese din cel mai simplu fenomen al sugestiei mentale la distanță și din gândirea pură, fenomen con-

statat de mii de ori în analele magnetismului[1], este un mod de acțiune a spiritului și a voinței în afara legilor fizicii și a lumii vizibile. Ușa către lumea invizibilului este deci deschisă. În sfera fenomenelor de somnambulism, această lume este absolut deschisă. Dar mă opresc aici cu enumerarea faptelor constatate de știința oficială.

Trecând de la psihologia experimentală și obiectivă la psihologia intimă și subiectivă a timpurilor noastre, care se exprimă prin poezie, muzică și literatură, descoperim un imens suflu de ezoterism inconștient. Niciodată aspirațiile către viața spirituală, în lumea invizibilă, refulată de teoriile materialiste ale savanților și de opinia mondenă, nu au fost mai serioase și mai reale. Regăsim această aspirație în regretele, îndoielile, melancoliile negre și chiar în blasfemiile romancierilor noștri naturaliști și ale poeților noștri decadenți. Niciodată sufletul omului nu a simțit mai profund decât acum insuficiența, mizeria, irealitatea vieții sale actuale, niciodată nu a aspirat mai ardent la invizibila viață de apoi, fără a ajunge să creadă în ea. Uneori chiar intuiția sa ajunge să formuleze adevăruri transcendentale care nu fac deloc parte din sistemul admis de rațiunea sa, care îi contrazic părerile de suprafață și care sunt luciri involuntare ale conștiinței sale oculte. Aș cita ca probă pasajul unui mare gânditor care a gustat din plin din amărăciunea și singurătatea morală a vremurilor. "Fiecare sferă a ființei, spune Frédéric Amiel, tinde către o sferă mai înaltă și are deja revelații și presentimente în legătură cu aceasta. Idealul, sub toate formele sale, este anticiparea, viziunea profetică asupra acestei existențe superioare a sa, la care aspiră tot timpul fiecare dintre noi. Existența superioară în demnitate este mai interiorizată prin natura sa, adică de o spiritualitate mai profundă. Așa cum vulcanii scot la iveală secretele din interiorul globului, entuziasmul, extazul sunt explozii pasagere ale lumii interioare spiritului, iar viața omului nu este decât pregătirea și începerea acestei vieți spirituale. Gradele de inițiere sunt nenumărate. Astfel, veghează, discipol al vieții, crisalidă a unui înger, apropie-te de nașterea ta viitoare, căci Odiseea divină nu este decât o serie de metamorfoze din ce în ce mai subtile, în care fiecare formă, rezultată din cele anterioare, este condiția pentru ca cele viitoare să existe. Viața divină este o serie de morți succesive

[1] Vezi minunata carte a lui M. Oschorowitz despre sugestia mintală.

în care spiritul își reneagă imperfecțiunile și simbolurile și cedează atracției crescânde a centrului de gravitație inefabilă, a soarelui inteligenței și iubirii." În mod obișnuit, Amiel nu era decât un hegelian inteligent, dublat de un moralist superior. În ziua în care a scris aceste rânduri pline de inspirație a fost profund teozof. Esența însăși a adevărului ezoteric nu ar fi putut fi exprimată de o manieră mai impresionantă și mai luminoasă.

Aceste idei generale sunt suficiente pentru a demonstra că știința și spiritul modern se pregătesc, fără a ști și a vrea acest lucru, pentru o reconstituire a teozofiei antice cu instrumente mai precise și pe o bază mai solidă. Așa cum spune Lamartine, umanitatea este un țesător care lucrează în fața urzelii timpului. Va veni o zi în care, trecând dintr-un capăt în altul al pânzei, oamenii vor contempla magnificul și grandiosul tablou pe care ea îl va fi țesut de-a lungul secolelor cu propriile mâini, fără a vedea altceva decât talmeș-balmeșul firelor încâlcite pe invers. În acea zi va saluta providența care se manifestă prin ea. Atunci se vor adeveri cuvintele ermetice contemporane și nu le vor părea prea îndrănețe celor care au pătruns în profunzimea tradițiilor oculte pentru a le ghici minunata rotunjime: "Doctrina ezoterică nu este doar *o* știință, *o* filosofie, *o* morală și *o* religie. Este știința, filosofia, morala și religia, toate celelalte nefiind decât pregătirea sau degenerescența acestora, expresii parțiale sau falsificate, după cum se îndreaptă către sau pornesc de la ele."[1]

Departe de mine vanitatea de a fi oferit o demonstrație completă asupra acestei științe a științelor. Nu ar fi mai puțin necesară decât edificiul științelor cunoscute și necunoscute, reconstituite în ierarhia lor și reorganizate în spiritul ezoterismului. Tot ce sper că am reușit să dovedesc este că doctrina misterelor se află la originea civilizației noastre, că a creat marile religii ariene și semite, că, prin rezerva sa ezoterică, creștinismul conducea întreaga umanitate către această doctrină și că știința modernă tinde în această direcție în mod providențial, prin mișcarea sa de ansamblu; în fine, că toate religiile trebuie să se întâlnească în acest punct și să-și descopere esența comună.

---

1 *The Perfect Way of Finding Christ* (Modul perfect de a-l găsi pe Christos), de Anna Kingsford ºi Maitland, Londra, 1882.

Se poate spune că oriunde se găsește un fragment din doctrina ezoterică, ea există în mod virtual ca un tot. Căci fiecare dintre părțile sale presupune sau dă naștere celorlalte. Marii înțelepți, adevărații profeți au stăpânit-o în totalitate, cei care vor veni o vor stăpâni așa cum au făcut-o și predecesorii lor. Lumina poate fi mai slabă sau mai puternică, dar va rămâne mereu aceeași lumină. Forma, detaliile, aplicațiile pot varia la infinit, dar esența, adică principiile și finalitatea, sunt veșnic aceleași.

În această carte am încercat să ofer o tratare gradată, o revelare succesivă a doctrinei, prin prezentarea marilor inițiați. Fiecare simbolizează una dintre marile religii care au contribuit la formarea umanității așa cum este ea astăzi și a căror succesiune marchează linia evolutivă descrisă de fiecare dintre ele în prezentul ciclu, din Egiptul antic și din cele mai străvechi timpuri ale rasei ariene. Umanitatea va fi deci zugrăvită nu ca rezultat al unei expuneri scolastice abstracte, ci ca un spirit în contopire născut din existența acestor mari iluminați și din acțiunea vie a istoriei.

În această panoplie, Rama nu ne dezvăluie decât împrejurimile templului, Krișna și Hermes sunt cheia. Moise, Orfeu și Pitagora ne oferă o privire interioară. În fine, Iisus Christos este sanctuarul.

Această lucrare s-a născut, în totalitate, din setea mistuitoare pentru adevărurile superioare, absolute, eterne, fără de care toate celelalte adevăruri, parțiale, nu sunt decât o amăgire. Cei care au același sentiment ca și mine, cum că momentul prezent al istoriei, cu toată bogăția sa materială, nu este decât tristă deșertăciune a sufletului care tinde spre nemurire, mă vor înțelege. Momentul este unul dintre cele mai grave și consecințele extreme ale agnosticismului încep să se facă simțite prin dezorganizarea socială. A venit timpul deci, atât pentru Franța, cât și pentru întreaga Europă, ca adevărurile centrale, organice să fie așezate pe bazele lor corecte sau să ne cufundăm definitiv în abisurile materialismului și ale anarhiei.

Știința și religia, acești gardieni ai civilizației, și-au pierdut, și una și alta, darul suprem, magia, aceea a marii și puternicei educații. Templele Indiei și ale Egiptului au dat cei mai mari înțelepți ai acestui pământ. Templele grecești și-au modelat eroii și poeții.

Apostolii lui Christos au fost martiri sublimi și au avut mii de discipoli. Biserica medievală a creat, în ciuda teologiei sale primare, sfinți și cavaleri, deoarece credea și pentru că spiritul lui Christos vibra în ea din plin prin acel zbucium. Astăzi, nici biserica închistată în dogma sa, nici știința care se află sub sclavia materiei nu mai știu să formeze oameni completi. Arta de a crea și de a modela spiritele s-a pierdut și nu va mai fi regăsită decât atunci când știința și religia, animate din nou de o forță vie, își vor conjuga eforturile în această direcție de comun acord, pentru binele și salvarea umanității. Știința nu ar trebui să-și schimbe metoda, ci să-și lărgească granițele, iar creștinismul nu ar trebui să renunțe la tradiția sa, ci să facă mai multe eforturi pentru a-i înțelege originile, spiritul și profunzimea.

Această epocă de regenerare intelectuală și de transformare socială va veni, sunt sigur. Există deja semne prevestitoare sigure. Atunci când știința va ști, religia va putea și omul va acționa animat de o nouă energie. Arta vieții și toate artele nu pot renaște decât prin reconcilierea acestora. Dar ce ar trebui să facem în această așteptare, în aceste timpuri care se aseamănă coborârii într-o prăpastie printr-un crepuscul amenințător, în timp ce începutul ne apărea ca o urcare către piscurile libertății sub o strălucitoare aurora ? Credința, a afirmat un mare doctor, este curajul spiritului care se avântă în necunoscut, sigur că va descoperi adevărul. Această credință nu este dușmanul rațiunii, ci flacăra care o păstrează vie; este flacăra lui Cristofor Columb și a lui Galilei, care are nevoie de dovezi și contra dovezi, *provando e riprovando*, singura flacără care își are rațiunea de a fi în zilele noastre. Pentru cei care au pierdut-o în mod irevocabil, și aceștia nu sunt puțin la număr - căci exemplul a venit de sus, calea este ușoară, fiind deja deschisă: nu trebuie decât să urmeze curentul actual, să se supună voinței secolului în care trăiesc în loc să i se opună, să se resemneze în fața îndoielii și a negației, să se consoleze cu toate misterele umane și cu viitoarele cataclisme, printr-un zâmbet disprețuitor și să acopere profundul neant al lucrurilor - singurele în care credem - cu un văl sclipitor împodobit cu numele de "ideal", crezând că totul nu este decât o himeră utilă.

Cât despre noi, bieți copii rătăciți, care credem că Idealul

este singura realitate și singurul adevăr în tumultul unei lumi în schimbare și trecătoare, care credem în pedeapsă și în îndeplinirea promisiunilor, în istoria umanității și în viața viitoare, care știm că această pedeapsă este necesară, că este recompensa fraternității umane, ca rațiune a universului și logică a lui Dumnezeu; pentru noi, care avem această convingere, nu există decât o singură cauză de apărat: afirmarea acestui adevăr, fără nici un dubiu, cât de tare putem; să ne aruncăm pentru el și cu el în toiul acțiunii și, deasupra acestei dezordini confuze, să încercăm să pătrundem, prin intermediul meditației și inițierii individuale, în templul ideilor imuabile, pentru a ne arma cu principii de nezdruncinat.

Este ceea ce am încercat să fac în această carte, în speranța că alții îmi vor continua munca și o vor face mai bine ca mine.

Cartea întâi:

RAMA
(CICLUL ARIAN)

Zoroastru îl întrebă pe Ormuzd, marele Creator: Care este primul om cu care ai stat de vorbă ?

Ormuzd răspunse: Este chipeșul Yima, cel care se afla în fruntea Vitejilor.

I-am spus să vegheze asupra lumilor care îmi aparțin și i-am dat o spadă aurită, o sabie victorioasă.

Și Yima merse pe calea luminată de razele soarelui și își adună vitejii în celebrul Airyana-Vaeja, creat pur.

ZEND AVESTA (*Vendidad-Sadé*, al 2-lea Fargard)

O Agni ! Foc sacru ! Foc purificator ! Tu, care dormi în pădure și îți înalți flăcările strălucitoare pe altar, tu ești inima sacrificiului, avântul îndrăzneț al rugăciunii, scânteia divină ascunsă în toate și miezul plin de glorie al soarelui.

Imn vedic

I

RASELE UMANE ŞI ORIGINILE RELIGIEI

"*Cerul este tatăl meu*, el m-a zămislit. Familia mea este tot acest cadru celest. *Mama mea este Pământul*. Partea cea mai înaltă de pe suprafaţa sa este matricea sa; aici, *Tatăl fecundează sânul celei care îi este soaţă şi fiică.*"

Astfel răsuna acum patru sau cinci mii de ani cântecul de slavă al poetului vedic, în faţa altarului din pământ, la flacăra unui foc de ierburi uscate. O divinaţie profundă, o conştiinţă grandioasă emană din aceste cuvinte stranii. Ele cuprind secretul dublei origini a umanităţii. Anterior şi superior vieţii de pe acest pământ este prototipul divin al omului; inima sa este de origine celestă. Trupul său este rezultatul îmbinării elementelor terestre, fecundate de o esenţă cosmică. Îmbrăţişările lui Uranus cu marea mamă înseamnă în limbajul misterelor pleiada de suflete sau de monade spirituale care vin să fecundeze germenii tereştri; principiile de căpătâi, fără de care materia nu ar fi decât o masă inertă şi difuză. Partea cea mai înaltă a suprafeţei pământului, pe care poetul vedic o numeşte matrice a Terrei desemnează continentele şi lanţurile muntoase, leagănele rasei umane. În ceea ce priveşte Cerul, *Varuna,* Uranus din mitologia greacă, reprezintă ordinea invizibilă, hiperfizică, eternă şi intelectuală, atotcuprinzătoare a spaţiului şi timpului.

În acest capitol nu avem ca țintă decât originile terestre ale umanității, conform tradițiilor ezoterice confirmate de științele antropologiei și etnologiei din zilele noastre.

Cele patru rase care populează astăzi globul sunt descendentele celor care provin de pe diverse tărâmuri și zone ale planetei. Creații succesive, elaborări lente ale pământului în formare, continentele s-au născut din mări, la intervale mari de timp pe care vechii preoți ai Indiei le-au numit cicluri interdiluviene. De-a lungul a mii de ani, pe fiecare continent s-a format o floră și o faună specifice, încoronate de o rasă umană de culoare diferită.

Continentul austral, înghițit de ultimul mare potop, a reprezentat leagănul rasei roșii primitive, amerindienii de astăzi nefiind decât o palidă urmă a acestora, urmași mai apropiați ai troglodiților care au reușit să ajungă pe vârfurile munților, atunci când continentul pe care îl populau s-a scufundat. Africa este teritoriul de baștină al rasei negre, numită și etiopiană de către greci. Asia a dezvăluit existența rasei galbene, a cărei efigie sunt chinezii timpurilor noastre. Ultima venită, rasa albă, s-a născut în pădurile Europei, printre furtunile tumultoase ale Atlanticului și surâsurile prietenoase ale Mediteranei. Toate varietățile umane au fost rezultatul unor încrucișări, a unor combinări, a unor degenerescențe sau selecții ale acestor rase principale. În ciclurile precedente, rasa roșie și rasa neagră și-au disputat întâietatea, succesiv, prin intermediul unor civilizații puternice, care ulterior au lăsat urme atât în construcțiile ciclopice, cât și în arhitectura Mexicului. Templele Indiei și ale Egiptului dețineau cifre și date sumare despre aceste civilizații dispărute. În ciclul actual, rasa albă este cea care domină în mod evident și dacă încercăm să delimităm în timp antichitatea Indiei și a Egiptului, vom vedea că ea are o vechime de șapte sau opt mii de ani[1].

După tradițiile brahmanice, zorii civilizației pe Terra ar fi fost acum cinci mii de ani, când rasa roșie popula continentul austral, iar întreaga Europă și o parte din Asia se aflau încă sub ape.

---

1 Această împărþire a umanitãþii în patru rase succesive ºi originare era admisă de cei mai străvechi preoþi ai Egiptului. Ele sunt reprezentate în picturile din mormântul lui Seti I din Teba prin patru figuri de tipuri ºi cu nuanþe diferite. Rasa roºie poartă numele de *Rot;* rasa asiatică, cu tenul galben, *Amou;* rasa africanã, cu pielea neagrã, pe cel de *Halasiou;* rasa libico-europeanã, cu tenul alb ºi pãrul blond, este numitã *Tamahou.* Lenormant, *Histoire des peuples d'Orient,* I (Istoria popoarelor din Orient).

Aceste mitologii mai vorbesc despre o rasă și mai veche de uriași. În câteva grote din Tibet s-au găsit oseminte umane gigantice, a căror conformație se aseamănă mai mult cu cea de maimuță decât cu cea umană. Sunt urme ale unei umanități primitive, intermediare, mai apropiate de stadiul de animalitate, căruia nu îi sunt caracteristice nici limbajul articulat, nici organizarea socială, nici religia. Căci aceste trei atribute se completează reciproc; și iată care este înțelesul remarcabilei triade bardice care spune: "Trei lucruri sunt primitiv contemporane: Dumnezeu, lumina și libertatea." O dată cu primele încercări de vorbire s-a născut societatea și vaga bănuială a percepției unei ordini divine. Este suflul lui Iehova în cuvintele lui Adam, verbul lui Hermes, legea primului Manu, focul lui Prometeu. Un zeu tresare în mijlocul faunei umane. Rasa roșie, am spus deja acest lucru, popula continentul austral astăzi înghițit de ape, numit Atlantida de Platon, care s-a inspirat din tradițiile egiptene. Un mare cataclism ar fi distrus-o parțial și i-ar fi împrăștiat resturile. Mai multe rase polineziene și indiene din America de Nord și urmașii aztecilor, pe care Francisco Pizarro i-a întâlnit în Mexic, sunt supraviețuitorii rasei roșii din antichitate, a cărei civilizație, pe veci dispărută, a avut zilele sale de glorie și splendoare materială. Toți acești bieți retardați ai istoriei poartă în sufletele lor melancolia incurabilă a raselor străvechi care se sting fără speranță de renaștere.

După sfârșitul rasei roșii, rasa neagră a avut supremația pe glob. Trebuie să căutăm tipul superior al acesteia nu doar în rasa neagră degenerată, ci în tipologia abisiniană și nubiană, în ceea ce privește tipologia acestei rase ajunse la apogeu. Negrii au invadat sudul Europei în acele vremuri preistorice, dar au fost alungați de albi. Amintirea lor s-a șters complet, nelăsând nici o urmă în tradiția noastră populară. Au lăsat totuși două amprente de neînlăturat: oroarea față de dragonul care reprezenta emblema regilor lor și ideea că diavolul este negru. Pentru a-și lua revanșa, rasa neagră a adus o insultă rasei albe rivale, reprezentându-și diavolul prin culoarea albă. În perioada suveranității lor, negrii au avut centre religioase în Egiptul de Sus și în India. Orașele lor ciclopice împânzeau crestele munților din Africa, din Caucaz și din Asia Centrală. Organizarea lor socială se baza pe o teocrație absolută.

În vârful piramidei se aflau preoți redutabili, care aveau aproape atributele unor zeități; la baza acesteia colcăiau triburile, în care noțiunea de familie nu era cunoscută și femeile erau sclave. Preoții aveau cunoștințe amănunțite despre unitatea divină a universului și cultul astrelor care s-a infiltrat la popoarele albe[1] sub numele de *sabeism*. Între știința preoților negri și fetișismul grosier al maselor nu exista nici un stadiu intermediar, nici o artă idealistă, nici o mitologie succesivă. În rest, o industrie avansată, bazată mai ales pe arta balistică de a manevra mase colosale de piatră și de a topi metalele în cuptoare imense, unde erau puși la muncă prizonierii de război. La această rasă puternică prin rezistența fizică, energia pasională și atașamentul puternic, religia nu a reprezentat altceva decât dominarea prin teroare. Natura și Dumnezeu nu au apărut în conștiința popoarelor primitive decât sub forma dragonului, animalul teribil antediluvian pe care regii voiau să îl aibă pictat pe drapelele de luptă și pe care preoții îl sculptau pe porțile templelor.

Dacă soarele Africii a văzut născându-se rasa neagră, s-ar putea spune că ghețarii arctici au fost martorii formării rasei albe. Aceștia sunt hiperboreenii despre care vorbesc mitologiile grecești. Au părul blond, ochii albaștri, au venit din Nord prin pădurile luminate de aurore boreale, însoțiți de câini și reni, conduși de căpetenii temerare și încurajați de femei vizionare. Păr blond și ochi albaștri: culori predestinate. Această rasă avea să inventeze cultul soarelui și al focului sacru și să ducă în toată lumea nostalgia cerului. Când se va revolta împotriva lui, încercând să îl escaladeze, când se va prosterna în fața splendorilor sale într-o adorație absolută.

Ca și celelalte rase, rasa albă a trebuit să se desprindă din stadiul de sălbăticie înainte să aibă conștiința de sine. Semnele sale distinctive sunt înclinația către libertatea individuală, sensibilitatea meditativă care dă naștere la puterea de empatie și predominanța intelectului, care conferă imaginației o turnură idealistă și simbolică. Sensibilitatea sufletească a dus la atașamentul și preferința bărbatului pentru o singură femeie; de aici tendința acestei

1 Vezi istoricii arabi, cf. Aboul-Ghazi, *Histoire généalogique des Tartares* (Istoria genealogică a tătarilor) ºi Mohammed-Moshen, istoric al poporului persan. - William Jones, *Asiatic Researches* (Cercetări asiatice). I. *Discours sur les Tartares et les Persans* (Discurs asupra tătarilor ºi persanilor).

rase pentru monogamie, principiul conjugal și familie. Nevoia de libertate conjugată împreună cu cea de sociabilitate a creat clanul și principiul său electiv. Înclinația către idealizare a creat cultul strămoșilor, care reprezintă rădăcinile și punctul central al religiei la popoarele albe.

Principiul social și cel politic se manifestă în momentul în care un anumit număr de oameni, pe jumătate sălbatici, se unesc din instinct când sunt atacați de alte triburi dușmane și îl aleg pe cel mai puternic și mai inteligent dintre ai lor pentru a-i apăra și a le fi căpetenie. Astfel s-a născut societatea. Șeful este viitorul rege, pășind prin iarbă, tovarășii săi, viitorii nobili; bătrânii înțelepți, dar incapabili de a lupta, formează deja un fel de senat sau adunare antică. Dar cum s-a născut religia? S-a spus că omul primitiv nutrea deja o teamă față de natură. Dar teama nu are nimic în comun cu respectul și iubirea. Ea nu face legătura între fapte și idei, între lumea vizibilă și cea invizibilă, între om și Dumnezeu. Atâta timp cât omul nu a făcut decât să tremure în fața fenomenelor naturale inexplicabile, nu a fost cu adevărat om. A devenit în momentul în care a înțeles ce îl lega atât de trecutul, cât și de viitorul său, de ceva superior și binefăcător, în momentul în care a început să adore acest misterios necunoscut. Dar cum s-a manifestat adorația la om pentru prima dată?

Fabre d'Olivet emite o ipoteză eminamente genială și sugestivă despre modul în care cultul stămoșilor s-a format la rasa albă[1]. Într-un clan războinic, doi rivali sunt în dispută. Furioși, se vor lupta, sunt deja pe poziții. În acest moment, o femeie cu părul despletit se interpune între ei pentru a-i separa. Este sora unuia dintre ei și soția celuilalt. Ochii ei aruncă flăcări, vocea ei imploră. Strigă printre gâfâituri, incisiv, că i-a apărut în pădure strămoșul neamului ei, războinicul victorios de altă dată, erol-ul. Nu vrea ca cei doi războinici înrudiți să se bată, ci să se unească împotriva dușmanului comun. "Este umbra marelui Strămoș, este erol-ul care mi-a spus asta, susține femeia exaltată. Mi-a vorbit! L-am văzut!" Ea crede ceea ce spune. Convinsă, convinge la rândul ei. Mișcați, uluiți și doborâți parcă de o forță invincibilă, adversarii reconciliați își dau mâna și o privesc pe femeia inspirată ca pe un fel de divinitate.

Astfel de inspirații urmate de volte bruște s-au produs pro-

[1] *Histoire philosophique du genre humain* (Istoria filosofică a neamului omenesc), volumul I.

babil de multe ori și sub forme foarte diverse în viața preistorică a rasei albe. La popoarele barbare, aceasta este femeia care, prin sensibilitatea sa nervoasă, grăbește apariția ocultului, afirmă invizibilul. Să presupunem acum care ar fi consecințele neașteptate și prodigioase ale unui eveniment asemănător celui de care tocmai am vorbit. În cadrul clanului, al tribului, toată lumea vorbește despre minunea întâmplată. Stejarul în preajma căruia femeia inspirată a avut viziunea devine un copac sacru. Ea este adusă aici; sub influența magnetismului exercitat de luna care o aruncă într-o stare vizionară, femeia continuă să facă profeții în numele marelui strămoș. În scurt timp, această femeie și altele asemenea ei încep să evoce, pe creasta muntelui, în mijlocul pădurii, în vuietul vântului, al oceanului îndepărtat, spiritele diafane ale strămoșilor în fața mulțimilor fremătânde, care le vor vedea sau vor crede că le văd ei înșiși, atrași de incantațiile magice în negura plutitoare cu transparențe lunare. Ultimul dintre marii celți, Ossian, îl va evoca pe Fingal și pe tovarășii săi printre pâlcuri de nori. Astfel apare cultul strămoșilor la rasa albă, aflat chiar la originea vieții sociale. Marele strămoș devine zeul clanului. Așa arată începuturile religiei.

Dar asta nu e tot. În jurul profetei s-au grupat bătrâni care o urmăreau cu atenție în somnurile sale lucide, în stările de extaz profetic, care i-au studiat diversele stări, i-au controlat revelațiile, i-au interpretat oracolele. Au observat că, atunci când făcea profeții în starea vizionară, fața îi era transfigurată, vorbirea ritmată și vocea sa ridicată profera oracole cu tonalități muzicale de melopee gravă și plină de înțeles[1]. De aici, versul, strofa, poezia și muzica a căror origine este considerată divină la toate popoarele

[1] Toþi cei care au vãzut în realitate un somnambul au fost frapaþi de exaltarea intelectualã unicã la care se ajunge în somnul lucid. Pentru cei care nu au fost martorii unor astfel de fenomene ºi care ar avea tendinþa sã nege existenþa lor, vom cita un pasaj din celebrul David Strauss, pe care nu îl suspectãm de superstiþie. Acesta a vãzut-o la prietenul sãu, doctorul Justinus Kerner, pe celebra "vizionarã a lui Prévorst", pe care a descris-o astfel: "Puþin timp dupã aceea, vizionara cãzu într-un somn magnetic. Astfel, pentru prima oarã în viaþã, am fost martorul spectacolului acestei stãri minunate ºi, aº putea spune, aflat în starea sa cea mai purã ºi mai frumoasã. Pe faþa femeii se citea o expresie de suferinþã, dar transpusã ºi emanând tandreþe, inundatã de o strãlucire celestã; *cuvinte clare, mãsurate, solemne, muzicale, un fel de recitativ*; o bogãþie de sentimente, care îmi pãreau niºte pâlcuri de nori, când luminoase, când întunecate, alunecând uºor pe deasupra spiritului, sau niºte *brize melancolice ºi senine care nãvãleau în corzile unei minunate harpe eoliene.*" (trad. R. Lindau, *Biographie générale* [Biografie generalã]*,* art. Kerner.).

rasei ariene. Ideea de revelație nu putea fi legată decât de fapte de asemenea natură. Dintr-o singură mișcare, vedem născându-se religia și cultul, preoții și poezia.

În Asia, în Iran și în India, unde popoarele rasei albe au pus bazele primelor civilizații ariene, prin combinarea cu popoarele din alte rase, bărbații au pus repede stăpânire pe domeniul inspirației religioase, de altfel considerat atribut al femeilor. Femeia refulată, supusă, nu mai este preotească decât în propria gospodărie. Dar în Europa, urmele pe care le-a lăsat acest rol preponderent al femeii se regăsesc la popoarele de aceeași origine, rămase la stadiul de barbarism de-a lungul a mii de ani. Acest rol răzbate până la Pythonisa scandinavă, până la Voluspa din Edda, la preotesele druide, la femeile ghicitoare care însoțeau armatele germanice și hotărau ziua în care urma să se dea lupta[1]. O altă reprezentare a femeii preotese este dată de Bacantele trace, care supraviețuiesc prin legenda lui Orfeu. Pythia din Delfi este simbolul femeii vizionare preistorice.

Sibilele primitive ale rasei albe se organizau în școli druide, sub supravegherea bătrânilor învățați sau a druizilor, bărbații stejarului. La început erau doar binefăcătoare. Prin intuiția, divinația și entuziasmul lor, dădeau un elan imens rasei din care făceau parte, care era la începuturile luptei multiseculare cu negrii. Dar corupția rapidă și abuzurile enorme care puteau fi comise, având ca unealtă această intuiție, erau inevitabile. Simțindu-se stăpâne asupra destinele popoarelor, druidele au vrut să le domine cu orice preț. Inspirația le părăsea, iar ele încercau să domine prin teroare. Începură să ceară sacrificii umane și acestea deveniră elementul esențial al cultului lor. Instinctele eroice ale rasei albe le favorizau, pentru că albii erau curajoși. Războinicii lor disprețuiau moartea. La prima chemare veneau și, din sfidare, se ofereau pentru a fi sacrificați de cuțitele preoteselor sângeroase. Prin hecatombe umane, cei vii erau trimiși degrabă la moarte ca mesageri ai acestei lumi, astfel crezându-se că se poate obține bunăvoința strămoșilor. Amenințarea continuă care plana deasupra capetelor primelor căpetenii, prin cuvintele sibilelor și ale druizilor a devenit în mâinile lor un instrument de dominare extrem de puternic.

1 Vezi ultima bătălie dintre Ariovistus ºi Caesar în *Comentariile* acestuia din urmă.

Acesta nu este decât un prim exemplu al pervertirii la care sunt în mod fatal supuse cele mai nobile instincte ale naturii umane, când nu sunt stăpânite de o autoritate savantă și puse în slujba binelui de o conștiință superioară. Lăsată în voia ambiției și a pasiunii personale, inspirația a degenerat în superstiție, curajul în ferocitate, ideea sublimă de sacrificiu în instrument al tiraniei, în exploatare perfidă și crudă.

Rasa albă se afla atunci la începuturile sale violente și demente. Pasională prin natura sa sufletească, avea să traverseze multe alte crize mult mai sângeroase. Tocmai era trezită de atacurile rasei negre, care își începuse invaziile prin sudul Europei. Lupta a fost inegală la început. Albii pe jumătate sălbatici, părăsindu-și pădurile și locuințele lacustre care îi adăposteau, nu aveau alte resurse de luptă decât săgețile cu vârf de piatră. Negrii aveau arme de fier, armuri rezistente, toate mijloacele unei civilizații iscusite, pe lângă orașele lor ciclopice. Striviți de primul șoc, albii, luați în captivitate, au început să devină masiv sclavii negrilor care i-au forțat să lucreze în carierele de piatră și să care minereul în cuptoare. Dar dintre prizonieri o parte au reușit să scape și au adus în propria patrie obiceiurile, artele și fragmente din știința învingătorilor. Astfel, au învățat de la negri două lucruri capitale: topirea metalelor și scrierea sacră, adică arta de a fixa anumite idei prin semne hieroglifice misterioase pe pieile de animale, în piatră sau pe scoarța copacilor; astfel au apărut runele celtice. Metalul topit și forjat era instrumentul de luptă; scrierea sacră stă la originea științei și a tradiției religioase. Luptele dintre rasa albă și cea neagră s-au dus, de-a lungul secolelor, de la Pirinei până în Caucaz și din Caucaz până în Himalaya. Salvarea albilor au fost pădurile în care se puteau adăposti întocmai fiarelor sălbatice, pentru a ataca apoi la momentul potrivit. Încurajați, călițiți, din ce în ce mai bine înarmați cu fiecare secol care se scurgea, și-au luat în fine revanșa, au devastat orașele negrilor, i-au alungat de pe coastele Europei și au invadat la rândul lor nordul Africii și centrul Asiei, ocupate de popoarele melaniene.

Amestecul dintre aceste două rase s-a făcut pe două căi diferite, fie prin colonizarea pacifistă, fie prin cucerire. Fabre d'Olivet, nemaipomenit clarvăzător al trecutului preistoric al umani-

tății, pleacă de la această idee, pentru a emite o ipoteză luminoasă asupra originii popoarelor semite și a celor ariene. Acolo unde coloniștii albi s-au supus popoarelor negre, acceptându-le dominația și primind de la preoții lor inițierea religioasă, s-au format popoarele semite, cum ar fi cele care populau Egiptul, înainte de Manes, arabii, fenicienii, caldeenii și evreii. Dimpotrivă, civilizația ariană s-a format acolo unde albii au reușit să îi domine pe negri prin luptă sau prin cucerire. Aceștia sunt iranienii, hindușii, grecii, etruscii. Să mai adăugăm faptul că în această denumire de popoare ariene includem și celelalte popoare ale rasei albe rămase la stadiul de barbari și nomazi în antichitate, cum ar fi sciții, geții, sarmații, celții și, mai târziu, germanii. Astfel s-ar explica diversitatea fundamentală a religiilor și a scrierilor la marile clase de popoare. La semiți, unde intelectualitatea rasei negre a dominat în mod primitiv, se remarcă, pe lângă idolatria populară, o tendință spre monoteism, principiul unității zeului ascuns, absolut și lipsit de formă, una dintre dogmele esențiale ale preoților rasei negre și ale inițierii lor secrete. În schimb, la învingătorii albi sau care nu s-au combinat cu alte rase, se remarcă tendința către politeism, ceea ce provine din dragostea lor pentru natură și din idolatria lor pasională pentru strămoși.

Principala diferență dintre scrierea semiților și cea a arienilor s-ar explica prin aceeași cauzalitate. De ce toate popoarele semite scriu de la dreapta la stânga, în timp ce toate popoarele ariene scriu de la stânga la dreapta? Motivația dată de Fabre d'Olivet este pe atât de ciudată, pe cât este de originală. El ne prezintă o veritabilă viziune a acestui trecut pierdut.

Toată lumea știe că în timpurile preistorice nu exista scrierea vulgului. Utilizarea scrierii pe scară largă nu s-a materializat decât o dată cu scrierea fonetică sau arta de a reprezenta prin litere exact ceea ce rostim. Dar scrierea hieroglifică sau arta de a reprezenta realitatea prin niște semne are vechimea civilizației umane. Și mereu, în aceste epoci primitive, acest tip de scriere a reprezentat un privilegiu al sacerdoților, fiind considerată un lucru sacru, o funcție religioasă și văzută în mod primitiv ca inspirație divină. Atunci când preoții rasei negre sau sudice din emisfera australă își scriau notițele pe piei de animale sau pe plăci de piatră,

obișnuiau să se întoarcă spre polul sud, iar mâna lor se îndrepta către est, sursa luminii. Deci scriau de la dreapta la stânga. Preoții rasei albe sau nordice au învățat scrierea de la preoții negri și la început scriau ca ei. Dar pe măsură ce sentimentul propriei origini, conștiința apartenenței la o națiune și orgoliul rasei s-au dezvoltat, au inventat alte semne și în loc să se întoarcă spre sud, spre țara negrilor, au rămas cu fața spre nord, țara strămoșilor, dar scriind în continuare spre est. De aici, direcția runelor celtice, a zendei, a sanscritei, a limbii eline, a latinei și a tuturor scrierilor raselor ariene. Ele tind către soare, sursă a vieții pe Terra, dar privesc spre nord, patrie a strămoșilor și sursă misterioasă a aurorelor boreale.

Curentul semit și curentul arian, iată cele două fluvii care au purtat către noi toate ideile, mitologiile și religiile, artele, științele și filosofiile. Fiecare dintre aceste curente duce cu sine o concepție opusă despre viață, a căror reconciliere și echilibru ar reprezenta adevărul însuși. Curentul semit conține principiile absolute și superioare: ideea de unitate a universalității în numele unui principiu suprem, care duce în practică la unificarea familială. Curentul arian transmite ideea evoluției ascendente în toate regatele terestre și supraterestre și duce în practică la o infinită diversitate a dezvoltărilor, în numele bogăției naturii și a aspirațiilor multiple ale spiritului. Geniul semit descinde de la Dumnezeu spre om; geniul arian urcă dinspre om spre Dumnezeu. Unul este reprezentat prin arhanghelul justițiar, care coboară pe pământ înarmat cu spadă și fulgere; celălalt, prin Prometeu, care ține în mână focul răpit din cer și înfruntă cu privirile Olimpul.

Aceste două genii le purtăm în noi. Gândim și acționăm, rând pe rând, sub imperiul unuia sau a altuia. Dar ele sunt încurcate și nu înglobate în intelectualitatea noastră. Se contrazic și se înfruntă atât în sentimentele noastre intime și în gândurile noastre subtile, cât și în viața socială și în intuițiile noastre. Ascunse sub multiple forme pe care le-am putea numi generic spiritualism și naturalism, acestea ne domină discuțiile și luptele. Ambele adversare și invincibile, cine le va reconcilia ? Și, în același timp, avansarea, salvarea umanității depinde de această conciliere și de sinteza lor. Este motivul pentru care, în lucrarea de față, vreau să ajung la

sursa celor două curente, la momentul nașterii celor două genii. Dincolo de melanjurile istorice, războaiele cultelor, contradicțiile textelor sacre, vom intra în conștiința însăși a fondatorilor și a profeților, care au conferit religiilor mișcarea lor inițială. Aceștia au avut intuiția profundă și inspirația divină, lumina vie care naște acțiuni fecunde. Da, sinteza preexista în ele. Raza divină pălește și se întunecă la succesori, dar reapare și strălucește de fiecare dată când într-un anumit moment al istoriei un profet, un erou sau un clarvăzător coboară în căminul său. Căci încă din punctul de plecare se poate zări scopul; soarele strălucitor face vizibilă mișcarea planetelor.

Aceasta este revelația istoriei, continuă, treptată, multiformă, precum natura, dar identică prin sursă, unică precum adevărul, imuabilă ca Dumnezeu.

Mergând pe filiera semită, ajungem prin Moise în Egipt, ale cărui temple posedau, după cum ne spune Maneton, o tradiție de treizeci de mii de ani. Mergând pe filiera ariană, ajungem în India, acolo unde s-a dezvoltat prima mare civilizație care a rezultat dintr-o cucerire a rasei albe. India și Egiptul au fost două mari leagăne ale religiilor. Au deținut secretul marii inițieri. Și astfel intrăm în sanctuare.

Dar tradițiile ieșite din aceste mari curente ne conduc încă și mai departe în timp, la o epocă anterioară, în care cele două genii opuse despre care am vorbit ne apar unite într-o inocență timpurie și o armonie minunată. Este epoca ariană primitivă. Datorită eforturilor admirabile ale științei moderne, filosofiei, etnologiei comparate, putem să întrevedem astăzi această epocă. Ea se conturează prin imnurile vedice, care nu sunt totuși decât o reflectare a esenței, de o simplitate patriarhală și de o puritate grandioasă a contururilor. Epocă virilă și gravă, care nu se aseamănă cu nici o alta mai bine decât cu vârsta de aur a copilăriei la care visează poeții. Durerea și lupta nu sunt absente, dar există în oameni o încredere, o forță, o seninătate pe care umanitatea nu le-a mai regăsit de atunci.

În India, gândirea va fi aprofundată, sentimentele rafinate. În Grecia, pasiunile și ideile vor fi dublate de prestigiul artei și învești mântate în magia frumuseții. Dar nici o poezie nu întrece

prin elevație morală, înălțime și deschidere intelectuală anumite imnuri vedice. Există aici sentimentul divinului în natură, a invizibilului care ne înconjoară și al măreței unități care pătrunde în toate.

Cum s-a născut o astfel de civilizație ? Cum s-a putut dezvolta o intelectualitate atât de înaltă în toiul războaielor dintre popoare și a luptei împotriva naturii ? Aici se opresc investigațiile și presupunerile științei contemporane. Dar tradițiile religioase ale popoarelor, interpretate în sensul lor ezoteric, merg mai departe și ne ajută să ghicim că prima concentrare a nucleului arian în Iran s-a realizat printr-un fel de selecție operată chiar în sânul rasei albe, sub conducerea unui cuceritor legislator care a impus poporului său o religie și o lege, conforme geniului rasei albe.

Într-adevăr, cartea sacră a persanilor, *Zend-Avesta,* vorbește despre acest legislator antic, pe numele său Yima, și Zoroastru, punând bazele unei noi religii, trimite la acest predecesor ca la primul om cu care a vorbit Ormuzd, zeul viu, la fel cum Iisus Christos face apel la spusele lui Moise. Poetul persan Firdousi îl numește pe acest legislator Djem, cuceritorul popoarelor negre. În epoca hindusă, în *Ramayana,* apare sub numele de Rama, costumat în rege indian, înconjurat de splendorile unei civilizații avansate, dar își păstrează aceste două caractere distinctive, de cuceritor reformator și inițiat. În tradițiile egiptene, epoca lui Rama este desemnată prin domnia lui Osiris, stăpânul luminii, care precedă domniei lui Isis, regina misterelor. În fine, în Grecia, eroul antic semizeu era onorat cu numele de Dionisos, care provine din sanscritul *Déva Nahousha*, divinul reformator. Orfeu a dat chiar acest nume inteligenței divine, iar poetul Nonnus a cântat în versurile sale cucerirea Indiei de către Dionisos, precum spun tradițiile din Eleusis.

Întocmai ca undele aceluiași cerc, toate aceste tradiții desemnează un centru comun. Urmărind direcția lor, putem ajunge la centru. Atunci, dincolo de India vedică, de Iranul lui Zoroastru, în zorii crepusculari ai rasei albe, îl vedem ieșind din pădurile Sciției antice pe primul creator al religiei ariene, purtând tiara sa dublă de

cuceritor și inițiat, ținând în mână focul mistic, focul sacru care va călăuzi toate rasele.

Lui Fabre d'Olivet îi revine onoarea de a fi regăsit acest personaj[1]; el a deschis drumul luminos care duce la acesta și urmând tot acest drum voi încerca să îl evoc la rândul meu.

II

MISIUNEA LUI RAMA

Cu patru sau cinci mii de ani înaintea erei noastre, pădurile dese acopereau încă Sciția antică care se întindea de la Oceanul Atlantic până la mările polare. Popoarele din rasa neagră au numit continenul, pe care l-au văzut născându-se insulă cu insulă "pământul ridicat din ape". Ce mult contrasta cu pământul lor alb, ars de soare, această Europă cu coaste înverzite, cu golfuri adânci, mereu udate de ape, cu fluvii visătoare, cu lacuri adânci și veșnice cețuri agățate de coastele munților ! Pe câmpiile înverzite, dar necultivate, vaste ca pampasurile, nu se auzeau decât răgetul fiarelor, mugetul bivolilor și galopul neîmblânzit al nesfârșitelor herghelii de cai sălbatici cu coamele în vânt. Omul alb, care se adăpostea în aceste păduri, nu mai era omul cavernelor. Putea deja să se numească stăpân al pământului său. Inventase cuțitele și topoarele de silex, arcul și săgeata, praștia și lațul. În fine, își găsise doi tovarăși de luptă, doi prieteni extraordinari, incomparabili și devotați până la moarte: câinele și calul. Câinele domesticit, devenit paznicul fidel al casei sale de lemn, îi oferise siguranța căminului. Îmblânzind calul, reușise să cucerească pământul și să supună alte animale; devenise regele spațiului. Pe caii lor sălbatici, acești oameni roșcovani se învârtoșau ca niște fulgere arămii. Loveau ursul, lupul, bourul, înspăimântau pantera și leul care populau în acele vremuri pădurile noastre.

[1] *Histoire philosophique du genre humain* (Istoria filosofică a neamului omenesc). Volumul I.

Civilizația începuse să existe: familia rudimentară, clanul, tribul fiinţau deja. Peste tot, sciții, fiii hiperboreenilor, le ridicau strămoșilor lor menhiruri monstruoase.

Atunci când murea o căpetenie, era înhumată cu armele și calul său pentru ca războinicul să poată, după cum se spunea, să călărească pe nori și să vâneze dragonul de foc în lumea de dincolo. Astfel s-a înfiripat cutuma sacrificiului calului, care joacă un rol atât de important în Vede și în tradiția scandinavă. Religia începea astfel cu cultul strămoșilor.

Semiții au găsit zeul unic, spiritul universal, în deșert, pe vârful muntelui, în imensitatea spațiilor stelare. Sciții și celții și-au găsit zeii, spirite multiple, în adâncurile pădurilor lor. Aici au auzit voci, aici au avut primele revelații ale lumii invizibile, viziunile vieții de apoi. De aceea, rasa albă a rămas atașată de pădurea fermecătoare sau teribilă. Atrasă de freamătul frunzelor și de magia lunii, a revenit aici, mereu și mereu, de-a lungul existenței sale, așa cum s-a reîntors la fântâna tinereții, la templul marii mame Herta. Aici dorm zeii săi, iubirile, misterele sale pierdute.

Încă din timpurile cele mai îndepărtate, femeile vizionare făceau profeții la adăpostul copacilor. Fiecare trib își avea sibila sa, scandinavii o aveau pe Voluspa, cu școala sa de druide. Aceste femei, la început purtătoarele unei inspirații nobile, au devenit ambițioase și crude. Sibilele cele bune s-au transformat în vrăjitoare rele. Apoi au instituit sacrificiile umane și sângele erol-ilor curgea fără întrerupere pe dolmene, în incantațiile sinistre ale preoților și aclamațiile sciților cruzi.

Printre acești preoți se număra și un tânăr în floarea vârstei, pe numele său Ram, care se dedicase sacerdoțiului, dar al cărui suflet adâncit în meditație și al cărui spirit profund se revoltau împotriva acestui cult sângeros.

Tânărul druid era blând și grav. De la o vârstă fragedă dovedise un interes deosebit pentru cunoașterea plantelor, a virtuților lor nemaipomenite, pentru distilarea și prepararea sucurilor lor, precum și o înclinație la fel de profundă pentru studiul astrelor și a influenței lor. Părea că are darul de a ghici și de a vedea lucruri îndepărtate. De aici, autoritatea sa precoce asupra druizilor mai vârstnici. O măreție binefăcătoare emana din cuvintele sale, din

toată ființa sa. Înțelepciunea sa venea în contrast cu nebunia druidelor, aceste proferatoare de blesteme, care își strigau oracolele nefaste în convulsiile delirului. Druizii îl numiseră "cel care știe", pentru popor el era "iluminatul aducător de pace".

În același timp, Ram, care aspira către știința divină, călătorise prin toată Sciția și prin țările din sud. Seduși de cunoștințele sale personale și de modestia sa, preoții popoarelor negre îi împărtășiră din cunoștințele lor secrete. Revenit în țara sa nordică, Ram se sperie când văzu cum cultul sacrificiului uman făcea ravagii din ce în ce mai mari printre ai săi. Văzu în asta pierzania rasei sale. Dar cum să lupți împotriva acestui obicei răspândit prin orgoliul druidelor, prin ambiția druizilor și superstiția poporului ? Atunci un alt flagel se abătu asupra albilor și Ram crezu că vede în asta o pedeapsă celestă pentru practicarea cultului sacrilegiilor. Din incursiunile lor prin țările sudice și din contactul lor cu negrii, albii aduseseră cu ei o teribilă boală, un fel de ciumă, care măcina sângele omului, sursa vieții sale. Întregul corp era acoperit de niște pete negre, respirația devenea infectă, membrele se umflau și erau mâncate de niște oribile ulcerații, pentru ca în final bolnavul să-și dea sufletul în chinuri groaznice. Boala se transmitea prin respirația celor vii și prin mirosurile emanate de hoituri. Albii amețiți cădeau horcăind cu miile prin pădurile abandonate până și de păsările de pradă. Ram, afectat de nenorocire, căuta în zadar un mijloc de salvare a-și salva poporul.

Obișnuia să mediteze sub un stejar, într-un luminiș. Într-o seară în care meditase îndelung la răul care se abătuse asupra rasei sale, adormi la poalele copacului. În vis i se păru că îl strigă o voce puternică și avu impresia chiar că se trezește. Atunci văzu în fața lui un bărbat de o înălțime impunătoare, îmbrăcat ca și el în roba albă a druizilor. Purta o baghetă în jurul căreia stătea încolăcit un șarpe. Ram, plin de uimire, îl întrebă pe necunoscut de ce îl strigase. Dar acesta nu făcu decât să-l ridice luându-l de mână și să-i arate, chiar în copacul la poalele căruia stătuse, o ramură de vâsc foarte frumoasă. Și îi spuse: "O, Ram ! Remediul pe care îl cauți se află chiar în fața ta." Apoi își scoase din sân un cuțitaș de aur, tăie ramura și i-o dădu. Mai rosti în șoaptă câteva cuvinte despre cum trebuia pregătit vâscul și dispăru.

Atunci Ram se trezi și se simți foarte liniștit. O voce din interiorul său îi spunea că găsise salvarea. Pregăti vâscul așa cum îl sfătuise prietenul său divin. Îi dădu unui bolnav să bea poțiunea dintr-un lichior fermentat și acesta se vindecă. Vindecările nemaiauzite pe care le făcea Ram deveniră astfel celebre în toată Sciția. Era chemat în nenumărate locuri pentru a vindeca. Consultat de druizii tribului său, le dezvălui secretul său, adăugând că nu trebuia să treacă dincolo de hotarele castei sacerdotale, pentru a-i asigura autoritatea. Discipolii lui Ram călătoriră prin toată Sciția cu ramuri de vâsc, unde au fost considerați mesageri divini ai stăpânului lor și el un semizeu.

Acest eveniment se află la originea unui nou cult. De atunci vâscul a devenit o plantă sacră, iar Ram consacră memoria lui și institui sărbătoarea Crăciunului sau a noii salvări, pe care o fixă la începutul anului și o numi Noaptea Mamă (de la noul soare) sau Noaptea Marii Reînnoiri. În ceea ce-l privește pe misteriosul înțelept pe care îl văzuse Ram în vis și care îi arătase vâscul, tradiția ezoterică a albilor din Europa l-au numit *Aesc-heyl-hopa,* ceea ce înseamnă: "speranța salvării vine din pădure". Grecii l-au transformat în Esculap, geniul medicinei, care ține în mână o baghetă magică sub formă de caduceu.

Dar Ram, "iluminatul aducător de pace", avea un scop mult mai ambițios. Voia să-și vindece poporul de o plagă morală, mult mai nefastă decât ciuma. Ales șef al preoților tribului său, dădu ordin tuturor școlilor druizilor și druidelor să pună capăt sacrificiilor umane. Această veste ajunse până la ocean, fiind salutată ca o mare vestire a bucuriei de către unii, înțeleasă ca un sacrilegiu atentator la tradiții de către alții. Druidele, a căror putere era amenințată, începură să profereze nenorociri, să prezică sentințe de moarte la adresa îndrăznețului. Mulți dintre druizi, care vedeau în sacrificiile umane singurul mijloc prin care își puteau exercita dominația, trecură de partea lor. Ram, adulat de o mare parte a preoților, fu detestat de alta. Dar, departe de a renunța la lupta sa, îi dădu sensuri tot mai profunde, arborând un nou simbol.

Fiecare trib avea pe atunci un semn distinctiv în luptă, sub forma unui animal care simboliza calitățile sale preferate. Unii dintre șefi arborau la intrarea în palatele lor din lemn cocori, alții acvile

sau vulturi, alții capete de mistreț sau de bivol; în acestea și-ar avea originea blazonul. Dar stindardul preferat al sciților erau taurul, pe care ei îl numeau Thor, simbol al forței brutale și al violenței. Ram înlocui taurul cu berbecul, conducătorul curajos și pașnic al trupelor și, în fine, simbolul ralierii tuturor partizanilor. Acest stindard arborat în centrul Sciției deveni semnalul unui tumult general și al unei veritabile revoluții a spiritelor. Popoarele albe se împărțiră în două tabere. Însuși spiritul rasei albe se dezbina pentru a se rupe de animalitatea care rage și pentru a urca prima treaptă a sanctuarului invizibil care avea să conducă la umanitatea divină. "Moarte berbecului!" strigau partizanii lui Thor. "Răpuneți taurul!" se auzeau vocile celor care erau de partea lui Ram. Un război nemaiauzit era iminent. În fața acestei eventualități Ram ezită. Dacă se va dezlănțui acest război, nu ar fi oare răul adus din nou printre semenii săi, care ar fi astfel împinși către pieire? Atunci a avut o altă revelație.

Cerul care prevestea furtuna era acoperit de nori negri agățați de crestele munților și de vârfurile fremătătoare ale copacilor de prin păduri. O femeie cu părul despletit, în picioare pe o stâncă, se pregătea să lovească un războinic chipeș, legat fedeleș în fața ei. "În numele strămoșilor, oprește-te!" strigă Ram și se năpusti asupra femeii. Druida, amenințându-și adversarul, îi aruncă o privire tăioasă ca o lamă de cuțit. Dar tunetul se dezlănțui printre norii groși și o figură strălucitoare își făcu apariția o dată cu fulgerul. Pădurea se uscă, druida căzu lovită de fulger și legăturile prizonierului fură rupte. Acesta îl privi pe gigantul de lumină într-un gest de sfidare. Ram nu tremura căci recunoscu în trăsăturile viziunii ființa divină care îi vorbise la poalele stejarului. De această dată i se păru mai frumos, căci tot corpul său răspândea lumină. Și Ram văzu că se află într-un templu deschis, mărginit de coloane mari. În locul pietrei de sacrificiu se afla un altar. Pe-aproape se afla și războinicul, ai cărui ochi sfidau în continuare moartea. Femeia, căzută pe dalele templului, părea moartă. Geniul celest ținea în mâna dreaptă o flamură, iar în cea stângă o cupă. Surâse plin de bunăvoință și spuse: "Ram, sunt mândru de tine. Vezi această flacără? Este focul sacru al spiritului divin. Vezi această cupă? Este cupa vieții și a iubirii. Dă flacăra bărbatului și cupa

femeii." Ram făcu întocmai ce-i spusese ființa divină. Nici nu dădu bine flacăra bărbatului și cupa femeii că focul se aprinse de la sine în altar și cei doi străluciră transfigurați de lumina sa, ca soț și soție divini. În același timp, templul deveni mai mare; coloanele ajunseră până la ceruri; bolta deveni firmamentul. Atunci Ram, purtat de visul său, se văzu dus pe vârful unui munte sub cerul înstelat. În picioare lângă el, geniul său celest îi explica sensul constelațiilor și îl învăța să citească în semnele strălucitoare ale zodiacului destinele umanității.

"Spirit minunat, cine ești ?" întrebă Ram arătarea divină. Și aceasta răspunse: "Mi se spune Déva Nahusha, Inteligența divină. Tu vei fi cel care va răspândi raza mea pe Pământ, iar eu îți voi fi mereu aproape atunci când vei avea nevoie de mine și mă vei chema. Acum urmează-ți drumul. Mergi cu bine !" Și arătă cu mâna spre răsărit.

III

EXODUL ȘI CUCERIREA

În acel vis, ca învăluit într-o lumină pătrunzătoare, Ram își văzu misiunea și destinul măreț al rasei sale. Din acel moment nu mai ezită nici o clipă. În loc să asmută triburile Europei unul împotriva altuia, conduse elita rasei sale spre inima Asiei. Îi anunță pe semenii săi că va institui cultul focului sacru care va aduce bucurie oamenilor, că sacrificiile umane vor fi abolite pe veci, că strămoșii vor fi invocați nu de preotese sângeroase savurându-și victimele în sălbăticie, ci în fiecare cămin, de către soț și soție, uniți prin aceeași rugăciune, într-un imn de adorație, în fața focului purificator. Da, focul vizibil al altarului, simbolul și purtătorul focului celest invizibil, va uni familia, clanul, tribul și toate popoarele, centru al zeului viu pe Pământ. Dar pentru a culege recolta, trebuia ca bobul bun să fie separat de neghină; trebuia ca toți cei care cutezau să fie gata să părăsească Europa pentru a cuceri un pământ nou, virgin. Acolo,

el, Ram, își va impune legea sa; acolo, va fonda cultul focului înnoitor.

Această propunere fu primită cu entuziasm de un popor tânăr și dornic de aventură. Focurile aprinse și ațâțate timp de mai multe luni pe crestele munților dădură semnalul de migrație în masă pentru toți cei care doreau să urmeze berbecului. Formidabila migrație condusă de acest mare pastor al popoarelor, începu încetul cu încetul să se miște și se îndreptă spre centrul Asiei. De-a lungul Caucazului au trebuit să supună mai multe fortărețe ciclopice ale negrilor. Ca amintire a acestor victorii, coloniile albilor au sculptat mai târziu gigantice capete de berbec în stâncile Caucazului. Ram se dovedi demn de înalta sa misiune. Aplana greutățile, pătrundea în gândurile semenilor săi, citea în viitor, vindeca bolnavi, îi domolea pe cei care se revoltau, îi încuraja pe cei viteji. Astfel, puterile celeste pe care le numim providență, doreau dominația rasei boreene asupra pământului și, prin geniul lui Ram, îi presărau calea cu raze de lumină. Această rasă avusese deja iluminații săi de rangul al doilea, care o smulseseră din stadiul de sălbăticie. Dar Ram, care a instituit pentru prima dată legea socială ca pe o expresie a legii divine, a fost unul dintre cei mai mari iluminați, care și-a primit inspirația direct de la sursa divină.

I-a atras de partea sa pe turanieni, vechi triburi scite, combinate cu rasa galbenă, care ocupau Asia de Sud. I-a antrenat în cucerirea Iranului, de unde îi alungă în totalitate pe negri, dorind să colonizeze centrul Asiei cu un popor de rasă albă pură și să dea naștere unui focar de lumină. Aici s-a născut un nou oraș admirabil, Ver, după cum ne spune Zoroastru. Ram a început să-și învețe poporul să muncească pământul și să însămânțeze; a fost tatăl culturilor de grâne și de viță de vie. A creat castele în funcție de ocupațiile care erau practicate și a împărțit poporul în preoți, războinici, muncitori, artizani. La origine, castele nu au fost rivale; privilegiul eredității, sursă a urei și a geloziei, nu a fost introdus decât mult mai târziu. A fost împotriva sclaviei și a crimei, afirmând că aservirea omului de către om este sursa tuturor nenorocirilor. Cât despre clan, această grupare primitivă a rasei albe, l-a păstrat ca

atare și le-a permis oamenilor să-și aleagă căpeteniile și judecătorii.

Opera lui Ram, instrument civilizator prin excelență, creat de el, a reprezentat-o rolul nou pe care l-a conferit femeii. Până atunci, bărbatul nu cunoscuse femeia decât sub dubla sa formă: de sclavă mizerabilă a colibei sale, pe care o strivea și o maltrata brutal, sau ca tulburătoare preoteasă a stejarului și a înălțimilor, ale cărei favoruri le căuta și care îl domina în ciuda sa, vrăjitoare fascinantă și teribilă, de ale cărei oracole se temea și în fața cărei tremura sufletul său superstițios. Sacrificiul uman era revanșa femeii împotriva bărbatului, când ea înfigea cuțitul în inima tiranului său înfricoșător. Proscriind acest cult înspăimântător și relevând bărbatului femeia prin funcțiile sale divine de soție și mamă, Ram făcu din ea preoteasa propriului său cămin, apărătoarea focului sacru, egala soțului, cea care avea puterea de a invoca împreună cu el spiritele strămoșilor.

Ca toți marii legislatori, Ram nu a făcut decât să dezvolte, organizându-le, instinctele superioare ale rasei sale. Pentru a le înfrumusețea, Ram a ordonat patru mari sărbători pe an. Prima a fost cea a primăverii sau a generațiilor. Aceasta era consacrată iubirii dintre soț și soție. Sărbătoarea verii sau a recoltei le era dedicată fiilor și fiicelor care ofereau jerbele lucrului lor părinților. Sărbătoarea toamnei îi celebra pe tați și pe mame, care ofereau fructe copiilor, în semn de bucurie. Cea mai sfântă și cea mai misterioasă dintre sărbători era cea a Crăciunului sau a marelui semănat. Ram consacră această sărbătoare atât copiilor nou-născuți, fructelor iubirii concepute în primăvară, cât și sufletelor morților, ale strămoșilor. Nu exista nici un punct de întrepătrundere între lumea vizibilă și cea invizibilă; această solemnitate religioasă este în același timp gestul de rămas bun adresat spiritelor dispărute și salvarea mistică a celor care vin să se reîncarneze prin mame și să renască în copii. În această noapte sfântă, anticii arieni se adunau în sanctuarele din Airyana-Vaeia, așa cum o făceau odinioară în păduri. Cu focuri și cântece celebrau începutul anului terestru și solar, germinația naturii în toiul iernii, tresăltările vieții în moarte.

Cântau îmbrățișarea universală a cerului și a pământului și procrearea triumfală a noului soare prin marea noapte-mamă.

Ram lega astfel viața omului de ciclul anotimpurilor, de mișcarea astrelor. În același timp, făcea să se degaje de aici sensul divin. Pentru ridicarea acestor instituții atât de prolifice, Zoroastru l-a numit "căpetenie a popoarelor, prea-luminatul monarh". Din acest motiv, poetul hindus Valmiki, cel care îl plasează pe eroul antic într-o epocă mult mai recentă și în cadrul luxos al unei civilizații mai avansate, îi păstrează trăsăturile specifice unui ideal atât de înalt. "Rama, cu ochii de culoarea lotusului albastru, spune Valmiki, era stăpânul lumii, stăpânul sufletului său și iubirea oamenilor, tatăl și mama supușilor săi. *A știut să le dea tuturor sufletelor moștenirea iubirii.*"

Stabilită în Iran, la porțile Himalayei, rasa albă nu era încă stăpâna lumii. Trebuia să-și trimită avangarda în India, centru de o importanță capitală al negrilor, învingătorii antici ai rasei roșii și ai rasei galbene. Zend-Avesta vorbește de această avansare spre India lui Rama[1]. Epoca hindusă a făcut din acest eveniment una dintre temele sale favorite. Rama era cuceritorul pământului înconjurat de Himalaya, pământul populat de elefanți, tigri și gazele. El

[1] Este remarcabil faptul că *Zend-Avesta,* cartea sacră a parºilor, chiar dacă îl consideră pe Zoroastru clarvăzătorul din Ormuz, profetul legii lui Dumnezeu, îl transformă în continuatorul unui profet cu o origine mult mai veche. Din simbolismul templelor antice se degajă firul marii revelaþii a umanitãþii, care îi uneºte într-un filon comun pe adevăraþii iniþiaþi. Iatã care este acest pasaj important:

1. Zarathustra (Zoroastru) îl întrebă pe Ahura-Mazda (Ormuzd, Zeul Luminii): Ahura-Mazda, tu, preasfânt creator al tuturor fiinþelor întruchipate ºi nevăzute;

2. Care este primul om cu care ai vorbit, tu, cel care eºti Ahura-Mazda?

...4. Atunci Ahura-Mazda răspunse: "Yima, cel care s-a aflat în fruntea unei adunări demne de omagii, o, purule Zarathustra";

...13. ªi eu i-am spus: "Veghează asupra lumilor mele, fă-le fertile în calitatea ta de protector."

...17. ªi i-am adus armele victoriei, eu, care sunt Ahura-Mazda:

18. O lance ºi o spadă de aur.

...31. Atunci Yima se înălþă până la stele, spre sud, pe calea care urmează soarele.

...37. Călcă pe acest pământ pe care îl făcuse fertil. Era de trei ori mai fertil decât înainte.

...43. ªi strălucitorul Yima îi adună pe bărbaþii cei mai viteji în celebrul Airyana-Vaeja, creat pur. (*Vendidad-Sade, al 2-lea Fargard.* - Traducere în limba franceză de Anquetil Duperron.)

ordonă prima lovitură și se află în fruntea acestui prim asalt gigantic, în care două rase își disputau, fără a-și da seama, sceptrul lumii. Tradiția poetică indiană a îmbogățit aceste tradiții oculte ale templelor, dându-le sensul de luptă între magia albă și magia neagră. În războiul său împotriva popoarelor și regilor țării Djambousilor, cum erau numiți pe vremea aceea, Ram sau Rama, așa cum a fost numit de către orientali, și-a desfășurat mijloacele miraculoase, în aparență, pentru că erau mult deasupra facultăților umane obișnuite, pe care care marii inițiați le datorau cunoașterii și manevrării forțelor ascunse ale naturii. Tradiția îl reprezintă fie făcând să țâșnească apă din deșert, fie descoperind resurse neașteptat de utile într-un fel de mană, a cărei folosire o dezvăluie semenilor săi, fie punând capăt unei epidemii cu ajutorul unei plante pe nume *hom, amomos*-ul grecilor, *perseea* egiptenilor, din care se extrăgea un suc cu proprietăți miraculoase. Această plantă a devenit sacră printre practicanții cultului și a înlocuit vâscul de sub stejar, care s-a păstrat la celții din Europa.

Rama folosea împotriva dușmanilor săi tot felul de mijloace de intimidare. Preoții negri nu își exercitau dominația decât printr-un cult primitiv. Obișnuiau să hrănească în templele lor șerpi și pterodactili imenși, supraviețuitori rari ai speciilor de animale antediluviene, care trebuiau adorați ca niște zeități și care înspăimântau mulțimile. Acești șerpi erau hrăniți cu carnea prizonierilor. Uneori Rama apărea pe neașteptate în aceste temple, cu torțe, urmărind, înfricoșând, îmblânzind șerpi și preoți. Atunci când dușmanii lui erau întrebați de ce îl lăsaseră să scape, răspundeau că avea o privire care te îngheța sau că, în timp ce vorbea, un munte de plumb se ridicase între ei și el în chip de paravan, care îl făcea invizibil. În fine, ca o încoronare a operei sale, tradiția epică a Indiei îi atribuie lui Rama cucerirea de la Ceylon, un ultim refugiu al magicianului negru Ravana, peste care magicianul alb face să cadă o ploaie de foc, după ce aruncase un pod pe un braț al mării, cu o armată de maimuțe foarte asemănătoare unor triburi primitive de birmani sălbatici, conduse și entuziasmate de acest mare vrăjitor al mulțimilor.

IV

TESTAMENTUL MARELUI STRĂMOȘ

Prin forța și bunătatea sa, prin geniul său, așa cum ne dezvăluie cărțile sacre ale Orientului, Rama devenise stăpânul Indiei și regele spiritual al Pământului. Preoții, regii și popoarele se înclinau în fața lui ca în fața unui binefăcător celest. Sub semnul berbecului, emisarii săi răspândeau până departe legea ariană care proclama egalitate între învingători și învinși, abolirea sacrificiilor umane și a sclaviei, respectul pentru femeia casnică, cultul strămoșilor și instituirea focului sacru, simbol vizibil al zeului fără nume.

Rama îmbătrânise. Barba îi albise, dar vigoarea nu îi părăsise trupul, iar maiestuozitatea specifică pontifilor adevărului se odihnea pe fruntea sa. Regii și trimișii popoarelor îi ofereau puterea supremă. El le ceru un an răgaz de gândire și, din nou, avu o revelație căci geniul care i se arătase îi vorbea în somn.

Se revăzu în pădurile tinereții sale. Devenise din nou tânăr și purta roba de in a druizilor. Luna tocmai răsărea. Era noaptea sfântă, noaptea-mamă, în care popoarele sunt în așteptarea renașterii solare și înnoirii anului. Rama mergea printre stejari, aplecându-și urechea, așa cum făcea odinioară, la vocile misterioase ale pădurii. O femeie frumoasă se îndreptă spre el. Pe cap purta o coroană de o frumusețe extraordinară. Părul îi era auriu, pielea de culoarea zăpezii, iar ochii aveau profunzimea strălucitoare a văzduhului după furtună. Îi spuse: "Eu eram druida sălba-tică; prin tine am devenit soția plină de viață. Acum mă numesc Sita. Sunt femeia glorificată de tine, sunt rasa albă, sunt soața ta. Oh ! Stăpânul meu și regele meu ! Nu pentru mine ai trecut fluviile, ai supus popoarele și i-ai înfrânt pe regi ? Iată-ți răsplata. Ia această coroană din mâna mea, pune-ți-o pe cap și stăpânește lumea alături de mine !" Apoi îngenunchie umil și supus, oferindu-i coroana pământului. Pietrele

prețioase cu care era decorată aruncară mii de sclipiri; beția iubirii strălucea în ochii tinerei femei. Inima marelui Rama, pastorul popoarelor, fu mișcată. Dar Déva Nahusha, îi apăru din nou deasupra copacilor pădurii și îi spuse: "Dacă îți vei pune pe cap această coroană, inspirația divină te va părăsi și nu mă vei mai revedea niciodată. Dacă o vei strânge în brațe pe această femeie, fericirea ta va fi atât de mare pentru ea încât o va omorî. Dar dacă renunți la dorința de a o poseda, ea va trăi în continuare fericită și liberă pe acest pământ și spiritul tău invizibil va stăpâni asupra ei. Alege: fie îi dai ascultare ei, fie mă urmezi pe mine." Sita, tot în genunchi, își privea stăpânul cu ochii pierduți de iubire și, rugătoare, aștepta răspunsul său. Rama nu rosti nici un cuvânt. Apoi privirea sa adâncită în ochii Sitei măsură prăpastia care separă posedarea completă de eternul rămas bun. Simțind că iubirea supremă este o renunțare supremă, își puse mâna eliberatoare pe fruntea femeii albe și, binecuvântând-o, îi spuse: "Adio ! Ești liberă să pleci și nu mă uita !" Femeia dispăru imediat, asemenea unei fantome lunare. Tânăra Aurora își ridică bagheta magică asupra bătrânei păduri. Regele era din nou bătrân. Barba sa albă era scăldată de lacrimi și în adâncul pădurii o voce tristă îl striga: "Rama ! Rama !" Dar Déva Nahusha, spiritul învăluit în lumină, strigă: "Hai, vino !" Și spiritul divin îl duse pe Rama pe un munte în nordul Himalayei.

După ce avu acest vis care îi dădea de înțeles că își îndeplinise misiunea, Rama îi chemă pe regi și pe solii popoarelor și le spuse: "Nu vreau puterea supremă pe care mi-o oferiți. Păstrați-vă coroanele și respectați legea mea. Eu mi-am îndeplinit misiunea. Acum mă retrag pentru totdeauna împreună cu frații mei inițiați pe un munte din Airyana-Vaeja. De acolo voi veghea asupra voastră. Aveți grijă de focul divin ! Dacă îl veți lăsa să se stingă, voi coborî printre voi în chip de judecător și răzbunător înspăimântător !" Astfel se retrase în muntele Albori, aflat între Balk și Bamian, într-un refugiu cunoscut doar de inițiați. Aici le dezvăluia discipolilor săi din cunoștințele sale despre Pământ și ființa supremă. Ei au dus până departe, în Egipt și în Occitania, focul sacru, simbol al unității divine a lucrurilor, și coarnele de berbec, emblemă a religiei ariene. Aceste coarne au devenit efigia inițierii și, prin urmare, a puterii sa-

cerdotale și regale[1]. De la depărtare, Rama continua să vegheze asupra popoarelor sale și asupra rasei albe pe care o păstorise cu atâta dragoste. Ultimii ani din viața sa și i-a dedicat stabilirii calendarului arienilor ("arya" în sanscrită). Acesta a fost testamentul patriarhului pentru inițiați. Carte stranie, ornată cu stele, hieroglife celeste, pe firmamentul infinit, de către strămoșul zilelor rasei noastre. Tot lui îi datorăm semnele zodiacale. Fixând cele douăsprezece semne ale zodiacului, Ram le-a atribuit un triplu sens. Primul se referea la influențele pe care le are soarele de-a lungul celor douăsprezece luni ale anului; al doilea era într-un fel propria sa istorie; al treilea indica mijloacele oculte pe care le folosise pentru a-și duce la îndeplinire misiunea. Iată de ce aceste semne citite în ordine inversă au devenit mai târziu emblemele secrete ale inițierii gradate[2]. El le-a poruncitor alor săi să nu îi dezvăluie moartea și să

[1] Coarnele de berbec se regăsesc pe capetele multora dintre personajele reprezentate pe coloanele egiptene. Această podoabă capilară a regilor ºi marilor preoþi este simbolul iniþierii sacerdotale ºi regale. Aici îºi au originea cele două coarne ale tiarei papale.

[2] Iată cum semnele zodiacale reprezintă istoria lui Ram, aºa cum ne spune Fabre d'Olivet, acest gânditor de geniu, care a ºtiut să interpreteze simbolurile trecutului după tradiþia ezoterică. - 1. *Berbecul,* care fuge cu capul înainte, indică situaþia lui Ram care îºi abandona patria, cu privirea întoarsă către þara pe care o părăsea. - 2. *Taurul furios* se opune mersului său, dar jumătatea trupului care îi este înglodată în noroi îl împiedică să-ºi pună în aplicare planul; cade în genunchi. Celþii desemnaþi prin propriul lor simbol sunt cei care, în ciuda eforturilor lor, sfârºesc prin a se supune. - 3. *Gemenii* exprimă alianþa lui Ram cu turanienii. - 4. *Cancerul,* meditaþiile ºi introspecþiile sale. - 5. *Leul,* luptele sale cu duºmanii. - 6. *Fecioara înaripată*, victoria. - 7. *Balanþa,* egalitatea între învingători ºi învinºi. - 8. *Scorpionul,* revolta ºi trădarea. - 9. *Săgetătorul,* revanºa pe care ºi-o ia. - 10. *Capricornul.* - 11. *Vărsătorul.* - 12. *Peºtii* se referă la partea morală a istoriei sale. Putem găsi aceste explicaþii despre zodiac pe cât de îndrăzneþe, pe atât de bizare. De-a lungul timpului nici un astronom sau specialist în mitologie nu a reuºit să explice nici pe departe originea sau sensul acestor semne misterioase ale hărþii cerului, adoptate ºi venerate de popoare de la începuturile ciclului arian. Ipoteza lui Fabre d'Olivet are mai puþin meritul de a deschide spiritului nostru ºi vaste perspective. Am afirmat deja că aceste semne citite în ordinea inversă au marcat mai târziu în Orient ºi în Grecia diversele trepte pe care trebuia să le parcurgă o persoană care voia să dobândească iniþierea supremă. Să amintim aici doar de cele mai cunoscute dintre aceste embleme: *Fecioara înaripată* simboliza castitatea care duce la victorie; *Leul,* forþa morală; *Gemenii,* uniunea omului ºi a spiritului divin, doi luptători invincibili; *Taurul îmblânzit,* stăpânirea naturii; *Berbecul,* steaua focului sau a spiritului universal, care conferă iniþierea supremă prin cunoaºterea adevărului.

îi continue opera prin perpetuarea fraternității. De-a lungul secolelor popoarele au crezut că Rama, cel care purta tiara cu coarnele de berbec, era încă în viață, în ascunzătoarea sa sfântă din inima muntelui. În epoca vedică, marele strămoș a devenit Yama, judecătorul morților, Hermesul hindușilor, conducătorul sufletelor morților.

V

RELIGIA VEDICĂ

Prin geniul său de organizator, marele inițiator al arienilor pusese bazele, în centrul Asiei, în Iran, unui popor, unei societăți, unei vâltori de viață, care trebuia să strălucească în toate sensurile. Coloniile arienilor primitivi s-au răspândit în Asia și Europa, unde și-au dus cu ei propriile moravuri, culte și proprii zei. Dintre toate aceste colonii, ramura arienilor din India se apropie cel mai mult de arienii primitivi.

Cărțile sacre ale hindușilor, Vedele, au pentru noi o triplă valoare. Mai întâi, ne conduc spre nucleul anticei și purei religii ariene, ale căror imnuri vedice sunt niște raze strălucitoare. Apoi, acestea ne oferă cheia către India. Și, în fine, ne dezvăluie o primă cristalizare a ideilor de căpătâi ale doctrinei ezoterice și a tuturor religiilor ariene[1].

Să ne limităm acum doar la o trecere în revistă sumară a exteriorului și a nucleului religiei vedice. Nimic mai simplu și mai măreț decât această religie în care un profund naturalism se îmbină

---

[1] Brahmanii consideră Vedele ca fiind cărțile lor sacre prin excelență. Însuși cuvântul Veda înseamnă *"a ști"*. Savanții din Europa au fost, pe drept, atrași de aceste texte, care au exercitat asupra lor o anumită fascinație. Mai întâi nu au văzut în ele decât un tip de poezie patriarhală; apoi au descoperit că dezvăluiau nu doar originea marilor mituri indo-europene ale zeilor noștri clasici, ci și un cult cu o organizare savantă, un sistem religios profund și metafizic (Vezi *Bergaigne, La religion des Védas* [Religia vedică] și frumoasa lucrare a lui Auguste Barth, *Les religions de l'Inde* [Religiile Indiei]). Viitorul le rezervă poate o ultimă surpriză, care va fi, poate, găsirea în Vede a definiției forțelor oculte ale naturii, pe care știința modernă este pe punctul de a o redescoperi.

cu un spiritualism transcendent. Înainte de zorii zilei, un bărbat, capul familiei, stă în picioare în fața unui altar de pământ, unde arde focul aprins cu două rămurele de lemn. În funcția sa, acest cap de familie este și tată, și preot, și rege al sacrificiului. În timp ce apar zorii zilei, spune un poet vedic, "asemenea unei femei care iese din baie și care a țesut cea mai frumoasă pânză", bărbatul spune o rugăciune, o invocație adresată lui Usha (surora), lui Savitri (Soarele), Asurasilor (spiritelor vieții). Mama și fiii varsă lichiorul fermentat din vâsc, *sôma,* în *Agni* (foc). Flacăra care urcă duce la zeii invizibili rugăciunea purificată care iese de pe buzele patriarhului și din sânul familiei.

Starea de spirit a poetului vedic este atât de îndepărtată de senzualitatea elenilor (mă refer aici la cultele populare din Grecia, nu la doctrina inițiaților greci), care își reprezintă zeii cosmici în frumoase trupuri umane, cât și de monoteismul iudaic, care adoră eternitatea fără formă, omniprezentă. Pentru poetul vedic, natura se aseamănă cu un voal transparent, în spatele căruia se mișcă forțe imponderabile și divine. El invocă forțele sale, pe care le adoră, pe care le personifică, dar fără a cădea în capcana metaforelor. Pentru acesta, Savitri nu este neapărat soarele, cât Vivasvat, puterea creatoare a vieții care îl animă și pune în mișcare sistemul solar. Indra, războinicul divin, care străbate bolta cerească în carul său aurit, aruncă fulgerul și străpunge norii, este personificarea puterii acestui soare în atmosferă, în "marele transparent al sferelor". Atunci când îl invocă pe Varuna (Uranus al grecilor), zeul cerului imens, luminos, atotcuprinzător, poeții vedici merg chiar mai departe. "Dacă Indra reprezintă viața activă și militantă a cerurilor, Varuna reprezintă maiestuozitatea sa imuabilă. Nimic nu se compară cu măreția descrierilor făcute în imnuri. Soarele este ochiul său, cerul este veșmântul său, uraganul, răsuflarea sa. El a pus bazele de nezdruncinat ale cerului și ale pământului și tot el le menține separate unul de altul. El a făcut totul și conservă totul. Nimic nu i s-ar putea reproșa lui Varuna pentru lucrarea sa. Nimeni nu îl pătrunde, dar el știe totul și vede tot ce este și ce va fi. Din vârfurile cerului, unde își are sălașul într-un palat cu o mie de porți, distinge urmele lăsate de păsări în aer și pe cele lăsate de corăbii pe mare. De aici, de sus, de pe tronul său aurit cu picioare de bronz,

îi privește și îi judecă pe oameni. Este cel care menține ordinea în univers și în societate; îi pedepsește pe cei vinovați și este milostiv cu cei care se căiesc. Spre el se îndreaptă strigătele de teamă ale căinței; în fața lui păcătosul vine să își descarce sufletul. Pe alocuri, religia vedică este ritualistă, uneori chiar foarte speculativă. Cu Varuna, ea coboară în profunzimile conștiinței și realizează noțiunea de sfințenie[1]. Să mai adăugăm că ea se ridică până la noțiunea pură de zeu unic, care pătrunde și domină marele Tot.

Totuși, bogăția de imagini grandioase pe care imnurile le prezintă nu sunt decât exteriorul dezvăluit de Vede. O dată cu noțiunea de Agni, foc divin, atingem esența doctrinei, în profunzimile sale ezoterice și transcendente. Într-adevăr, Agni este agentul cosmic, principiul universal prin excelență. "Nu reprezintă doar focul terestru al fulgerului și al soarelui. Patria sa adevărată este cerul invizibil, mistic, sălaș al luminii eterne și al principiilor primare ale tuturor lucrurilor. Formele pe care le ia sunt infinite, fie că este vorba despre lemnul în care doarme, precum embrionul în matricea sa, fie că este «fiul undelor», care se avântă cu zgomotul tunetului, din râurile celeste, în care Acvinii (cavalerii celești) i-au dat viață cu aranis de aur. El este *cel mai în vârstă dintre zei*, pontif al cerului și al pământului, care oficiază în lăcașul lui Vivasvat (cerul sau soarele) cu mult înainte ca Mathariçva (fulgerul) să-l fi adus muritorilor, iar Atharvan și Angirasii, străvechii sacrificatori, să-l fi instituit aici ca pe protectorul, gazda și prietenul oamenilor. Stăpân și generator al sacrificiului, Agni devine purtătorul tuturor speculațiilor mistice, al căror obiect este sacrificiul. *Din el se nasc zeii*, el este principiul organizator al lumii, cel care generează și conservă viața universală; într-un cuvânt, *el este puterea cosmogonică*."

"Sôma este perechea lui Agni. De fapt, este băutura obținută dintr-o plantă fermentată vărsată în libație pentru zei, în cadrul sacrificiului. Dar ca și Agni, Sôma are o existență mistică. Rezistența sa supremă se află în profunzimile celui de-al treilea cer, unde Surya, fiica cerului, l-a filtrat, unde l-a găsit Pushan, zeul care hrănește. De aici, șoimul, un simbol al fulgerului, sau însuși Agni au mers să-l răpească de la arcașul celest, de la Gandharva, păzitorul său, pentru a-l aduce oamenilor. Zeii au băut-o și au

1 A. Barth, *Les religions de l'Inde* (Religiile Indiei).

devenit nemuritori; oamenii vor deveni nemuritori la rândul lor, atunci când o vor bea la Yama, un loc de popas al celor fericiți. În așteptare, le trimite lor vigoarea și plenitudinea zilelor; este ambrozia și apa tinereții. Ea hrănește, pătrunde plantele, dă vigoare seminței animalelor, îi inspiră pe poeți și dă elanul rugăciunii. *Spirit al cerului și al pământului, al lui Indra și al lui Vișnu, formează împreună cu Agni o pereche inseparabilă; această pereche a aprins soarele și stelele*."[1]

Noțiunea de Agni și Sôma conțin cele două principii esențiale ale universului după doctrina ezoterică și după toată filosofia vie; Agni este *eternul masculin,* intelectul creator, spiritul pur; Sôma este *eternul feminin,* sufletul lumii sau substanța subtilă, matricea tuturor lumilor vizibile și invizibile ochilor cărnii, în fine, natura în care materia subtilă prezintă infinitele sale transformări[2]. Uniunea perfectă între aceste două ființe duce la formarea ființei supreme, esența Dumnezeiască.

Din aceste două idei capitale se naște o a treia, nu mai puțin fecundă. Vedele fac din *actul cosmogonic un sacrificiu perpetuu*. Pentru a produce tot ceea ce există, ființa supremă se sacrifică ea însăși; se divide pentru a ieși din unitatea sa. Acest sacrificiu este considerat punctul vital al tuturor funcțiilor naturii. Această idee, surprinzătoare la prima vedere, de o profunzime impresionantă dacă o studiem cu atenție, conține germenul tuturor doctrinelor teozofice ale evoluției lui Dumnezeu în lume, sinteza ezoterică a politeismului și monoteismului. Ea va da naștere doctrinei dionisiace a căderii și a mântuirii sufletelor, care va înflori în Hermes și Orfeu. De aici, doctrina verbului divin proclamată de Krișna, căreia Iisus Christos i-a dat formă.

Sacrificiul focului, cu toate ceremoniile și rugăciunile sale, centru imuabil al cultului vedic, devine astfel imaginea acestui mare act cosmogonic. Vedele au atribuit o importanță capitală rugăciunii, formulei invocatoare, care însoțește sacrificiul. De aceea fac din

---

1 Barth. *Les religions de l'Inde* (Religiile Indiei).

2 Ceea ce dovedește în mod indubitabil că *Sôma* reprezenta principiul feminin absolut este faptul că brahmanii au identificat-o mai târziu cu Luna. Or luna simbolizează principiul feminin în toate religiile antice, după cum soarele simbolizează principiul masculin.

rugăciune o zeiță: Brahmanaspati. Credința în puterea evocatoare și creatoare a cuvântului uman, alături de mișcarea puternică a sufletului sau de o proiecție intensă a voinței, se află la originea tuturor cultelor și rațiunea doctrinei egiptene și caldeene a magiei. Pentru preotul vedic și brahmanic, stăpânii invizibili, Asuras și Pitris sau sufletele strămoșilor trebuie să se așeze pe iarbă în timpul sacrificiului, fiind atrași de foc, incantații și rugăciuni. Știința care se raportează în această privință la cult este cea a ierarhiei spiritelor de toate felurile.

În ceea ce privește nemurirea sufletului, Vedele afirmă acest lucru pe cât de evident și de clar posibil. "Există o patrie nemuritoare a omului; pe aceasta, o, Agni, va trebui să o încălzești cu razele tale, să o aprinzi cu flăcările tale. O, Jatavedas, în corpul tău glorios modelat de tine, ia-o cu tine în lumea celor pioși." Poetul vedic nu indică doar destinul sufletului, ci își pune întrebări și asupra originii sale. "Unde s-au născut sufletele ? Există unele care vin spre noi și apoi pleacă, care se întorc și revin." Iată deja două cuvinte ale doctrinei reîncarnării, care vor juca un rol capital în brahmanism și buddhism, la egipteni și la cei care practicau cultul orfic, în filosofia lui Pitagora și a lui Platon, misterul misterelor, *arcanul arcanelor.*

Cum să nu recunoaștem după aceasta în Vede schițarea unui sistem religios organic, a unei concepții filosofice a universului ? Nu este doar intuiția profundă a adevărurilor intelectuale anterioare și superioare observării, ci există și o unitate și o deschidere în înțelegerea naturii, în coordonarea fenomenelor sale. Asemenea unui minunat cristal de rocă, conștiința poetului vedic reflectă soarele adevărului etern și prin această prismă strălucitoare se joacă deja cu toate razele teozofiei universale. Principiile doctrinei permanente sunt chiar mai vizibile aici decât în celelalte cărți sacre ale Indiei și în celelalte religii semite sau ariene, datorită sincerității poeților vedici și a transparenței acestei religii primitive, atât de înaltă și de pură. În acele timpuri, distincția dintre mistere și cultul popular nu exista. Dar, citind cu atenție Vedele, descoperim, dincolo de impresia unui tată de familie sau a unui poet oficiant al imnurilor, un alt personaj important: pe rishi, înțeleptul, inițiatul, de la care poetul a primit adevărul. Mai descoperim că acest adevăr

s-a transmis prin intermediul unei tradiții neîntrerupte care se măsoară în vechime cu originile rasei ariene.

Iată deci poporul arian lansat în cariera sa de cuceritor și civilizator, de-a lungul Indusului și a Gangelui. Duhul invizibil al lui Rama, inteligența lucrurilor divine, Déva Nahusha, veghează asupra lor. Agni, focul sacru, circulă prin venele poporului. O aurora purpurie învăluie această epocă de tinerețe, de forță, de virilitate. Preoteasa căminului compunea uneori ea însăși imnuri. "Soțul acestei femei să trăiască o sută de ani", spune un poet. Acești oameni iubesc viața, dar cred și în existența vieții de apoi. Regele locuiește într-un castel de pe colina care domină satul. Când merge la război, în carul său strălucitor, în armuri lucioase, purtându-și tiara pe cap, răspândește lumină in jurul său, asemenea zeului Indra.

Mai târziu, când brahmanii își vor fi impus autoritatea, în apropierea splendidului palat al *Maharajah*-ului sau al marelui rege, va fi ridicată pagoda de piatră din care se vor naște artele, poezia și drama zeilor, mimată și cântată de dansatoare sacre. În această epocă există caste, dar fără o organizare riguroasă, fără bariere absolute. Războinicul este preot și preotul războinic, fiind mai adesea servitorul oficiant al căpeteniei sau al regelui.

Dar iată un personaj cu un aspect exterior sărăcăcios, dar căruia îi este menit un viitor măreț. Cu părul și barba neîngrijite, pe jumătate gol, acoperit cu niște zdrențe roșii. Acest *muni,* acest sihastru se adăpostește prin preajma lacurilor sacre, în singurătățile sălbatice în care se dedică meditației și vieții ascetice. Din când în când, vine să îl certe pe șef sau pe rege. Adeseori este respins, nu îi sunt ascultate sfaturile, dar este respectat și temut. Are deja o putere redutabilă.

Între regele purtat în carul său aurit, înconjurat de războinicii săi și acest *muni* aproape gol, care nu are alte arme în afara gândirii, cuvintelor și privirilor sale, se va da o luptă. Iar formidabilul învingător nu va fi regele, ci pustnicul, cerșetorul numai piele și os, pentru că el deține puterea științei și a voinței.

Istoria acestei lupte este însăși istoria brahmanismului, așa cum va fi mai târziu cea a buddhismului. În ea se rezumă aproape toată istoria Indiei.

Cartea a doua:

KRIȘNA
(INDIA ȘI INIȚIEREA BRAHMANICĂ)

Cel care creează fără încetare lumile este triplu. El este Brahma, tatăl; el este Maya, mama; el este Vișnu, fiul; esența, substanța și viața. Fiecare ii cuprinde pe ceilalți doi și toți trei sunt unul inefabil.

Doctrina brahmanică, Upanișadele

Tu porți în tine însuți un prieten sublim pe care nu-l cunoști. Căci Dumnezeu se află în fiecare dintre noi, dar puțini știu să-l găsească. Omul care își sacrifică dorințele și operele ființei de unde provin principiile oricărui lucru și prin care universul a fost creat obține prin acest sacrificiu perfecțiunea. Căci cel care găsește în el însuși fericirea, bucuria și, de asemenea, în el însuși lumina este una cu Dumnezeu. Or, să știi, sufletul care l-a găsit pe Dumnezeu este eliberat de renaștere și de moarte, de bătrânețe și de durere și bea apa nemuririi.

Baghavadgita

I

INDIA EROICĂ. FIII SOARELUI ȘI FIII LUNII

Din cucerirea Indiei de către arieni se născu una dintre una dintre cele mai strălucitoare civilizații cunoscute pe Pământ. Gangele și afluenții săi au văzut născându-se mari imperii și capitale imense, precum Ayodhya, Hastinapoura și Indrapechta. Versurile epice din *Mahabharata* și cosmogoniile populare din *Purane,* care includ cele mai vechi tradiții istorice ale Indiei, vorbesc admirativ despre opulența regală, despre grandoarea eroică și despre spiritul cavaleresc al acestor epoci demult apuse. Nimic mai mândru, dar și mai nobil, decât unul dintre acești regi arieni ai Indiei, în picioare pe carul său de luptă, care comandă unor armate de elefanți, de cai și de infanteriști. Un preot vedic își consacra astfel regele în fața mulțimii adunate: "Te-am adus în mijlocul nostru. Tot poporul te dorește. Cerul este tare; pământul este tare; acești munți sunt tari; fie ca regele familiilor să fie tare de asemenea." Într-un cod de legi ulterior, *Manava-Dharma-Sastra,* putem citi: "Acești stăpâni ai lumii, nerăbdători să se descotorosească unii de alții, își desfășoară puterea în bătălie, fără să-și întoarcă niciodată fața, urcând după moarte direct la cer." În fapt, ei se cred descendenți ai zeilor, se cred rivalii lor, gata să devină ei înșiși zei. Supunerea filială, curajul militar și un sentiment de protecție generos față de toți ceilalți, iată idealul bărbatului. În ceea ce privește

femeia, umilă servitoare a brahmanilor, epopeea hindusă nu ne-o arată decât în chip de soție fidelă. Nici Grecia și nici popoarele nordice nu au imaginat niciodată în poemele lor soții atât de delicate, atât de nobile, atât de exaltate precum pasionata Sita sau blânda Damayanti.

Ceea ce nu ne spune epopeea hindusă este misterul profund al amestecului raselor și lenta formare a ideilor religioase, care au adus schimbări profunde în organizarea socială a Indiei vedice. Arienii, cuceritori de rasă pură, se găseau în prezența unor rase inferioare și foarte amestecate, unde rasa galbenă și cea roșie se încrucișau pe un fond negru, în nuanțe multiple. Civilizația hindusă ne apare astfel ca un munte formidabil, având la bază o rasă melaniană, cei cu sânge amestecat pe laturi și cu arienii puri în vârf. Separarea castelor nu era riguroasă în epoca primitivă, amestecuri de proporții având loc între aceste populații. Puritatea rasei cuceritoare s-a diminuat din ce în ce de-a lungul secolelor, dar, până în zilele noastre, se poate observa predominanța tipului arian în castele superioare și a tipului melanian în castele inferioare. Or, din clasele de jos amestecate ale societății hinduse s-a ridicat întotdeauna, precum miasmele junglei amestecate cu cele ale fiarelor sălbatice, un abur arzând de pasiune, un amestec de tandrețe și de ferocitate. Supraabundența sângelui negru a dat Indiei culoarea specifică. Aceasta a purificat și efeminat rasa. Minunea este că, în ciuda amestecului, ideile dominante ale rasei albe au putut să se mențină în vârful acestei civilizații cu toate aceste revoluții.

Iată deci baza etnică bine definită: într-o parte, geniul rasei albe, cu simțul său moral și sublimele sale aspirații metafizice; în cealaltă, geniul rasei negre, cu energiile sale pasionale și cu forța sa dizolvantă. Cum se manifestă acest dublu geniu în istoria antică religioasă a Indiei ? Cele mai vechi tradiții vorbesc despre o dinastie solară și despre o dinastie lunară. Regii dinastiei solare se pretindeau descendenți ai soarelui, ceilalți își spuneau fii ai lunii. Dar acest limbaj simbolic acoperea două concepții religioase opuse și semnifica faptul că aceste două categorii de suverani țineau de două culte diferite. Cultul solar îi atribuia zeului universului sexul masculin. În jurul lui se aduna tot ce era mai pur în tradiția vedică: știința focului sacru și a rugăciunii, noțiunea ezoterică a zeului

suprem, respectul față de femeie, cultul strămoșilor, regalitatea electivă și patriarhală. Cultul lunar atribuia divinității sexul feminin, sub semnul căruia religiile din ciclul arian au adorat întotdeauna natura și adesea natura oarbă, inconștientă, în manifestările sale violente și teribile. Acest cult avea o înclinație spre idolatrie și magie neagră, favorizând poligamia și tirania bazate pe pasiunile populare. Lupta între fiii soarelui și fiii lunii, între descendenții lui Pandavas și cei ai lui Kuravas, alcătuiește chiar subiectul marii epopei hinduse, Mahabharata, un fel de rezumat în perspectiva istoriei Indiei ariene dinaintea constituirii definitive a brahmanismului. Această luptă abundă de lupte crâncene, de aventuri stranii și interminabile. În mijlocul uriașei epopei, seminția Kuravas, regii lunari, este învingătoare. Seminția Pandavas, nobilii copii ai soarelui, păstrători ai riturilor pure, este detronată și alungată. Ei rătăcesc, ascunzându-se prin păduri, refugiindu-se la anahoreți, înveșmântați în scoarță de copac, cu toiege de sihaștri.

Instinctele primare vor triumfa? Puterile tenebrelor reprezentate în epopeea hindusă de Rakshasas negri o vor duce până la Devele luminoase? Tirania va strivi elita sub carul său de luptă, iar ciclonul pasiunilor negative va strivi altarul vedic, va stinge focul sacru al strămoșilor? Nu, India nu este decât la începutul evoluției sale religioase. Își va desfășura geniul metafizic și organizatoric prin instituția brahmanică. Preoții care-i slujeau pe regi și șefi, sub numele de *purohitas* (însărcinați cu sacrificiul focului), erau deja sfetnici și miniștri, fiind foarte bogați și având o influență considerabilă. Dar ei n-ar fi putut să obțină pentru casta lor această autoritate suverană, această poziție inatacabilă situată deasupra puterii regale însăși, fără ajutorul unei alte clase sociale, care personifică spiritul Indiei în tot ce are el mai original și mai profund. Aceștia sunt anahoreții.

Din timpuri imemoriale asceții locuiau în sihăstrii în adâncul pădurilor, pe malul fluviilor sau în munți, aproape de lacurile sacre. Erau când singuri, când adunați în confrerii, dar întotdeauna uniți în același spirit. Îi recunoaștem în ei pe regii spirituali, pe adevărații maeștrii ai Indiei. Moștenitori ai bătrânilor înțelepți, rishi, erau singurii posesori ai interpretării secretelor din Vede. În ei trăia geniul ascetismului, al științei oculte, al puterilor transcendentale. Pentru

a atinge această știință și această putere, ei înfruntă totul: foamea, frigul, soarele arzător, oroarea junglelor. Fără apărare în cabana lor din lemn, trăiau în rugăciune și meditație. Cu vocea sau din priviri, ei chemau sau îndepărtau șerpii, îmblânzeau leii și tigrii. Fericiți cei ce obțin binecuvântarea lor: vor avea ca prieteni Devele. Nefericire celor care îi maltratează sau îi ucid: blestemul lor, spun poeții, îl urmărește pe vinovat până la a treia sa încarnare. Regii tremură în fața amenințărilor lor și, lucru curios, acești asceți îi înspăimântă până și pe zei. În Ramayana, Viçvamitra, un rege devenit ascet, dobândește o asemenea putere prin ascezele și meditațiile sale, încât zeii tremurau pentru existența lor. Atunci Indra i-o trimite pe cea mai fermecătoare dintre Apsarasi, care vine să se îmbăieze în lac, în fața colibei sfântului. Anahoretul este sedus de nimfa celestă; un erou se naște din împreunarea lor și pentru câteva milioane de ani existența universului este garantată. În spatele exagerărilor poetice putem ghici adevărata putere, superioară, a anahoreților rasei albe, care, printr-o divinație profundă, printr-o voință intensă, guvernează sufletul furtunos al Indiei din străfundurile pădurilor lor.

Din sânul confreriei anahoreților trebuia să se nască revoluția sacerdotală care a făcut din India cea mai importantă dintre teocrații, victoria puterii spirituale asupra puterii lumești, a anahoretului asupra regelui, de unde s-a născut puterea brahmanismului impus de un reformator de prim ordin. Reconciliind cele două genii în luptă, cel al rasei albe și cel al rasei negre, cultele solare și cultele lunare, omul divin a fost adevăratul creator al religiei naționale a Indiei. Printre altele, prin doctrina sa, acest geniu puternic aruncă în lume o idee nouă, cu un impact imens: ideea a verbului divin sau a divinității încarnate și manifestate prin om. Acest prim mesia, acest prim născut dintre fii lui Dumnezeu a fost Krișna.

Legenda sa prezintă un interes capital deoarece rezumă și dramatizează întreaga doctrină brahmanică, doar că a rămas răzleață în tradiție, pentru că forța plastică lipsește cu desăvârșire geniului hindus. Povestirea confuză și mitică ale lui *Vișnu-Purana* conține totuși date istorice despre Krișna, având un caracter individual și proeminent. Pe de altă parte, *Bhagavadgita,* acest minunat fragment incorporat într-un mare poem din *Mahabharata,* și pe

care brahmanii o consideră ca pe una dintre cărțile lor cele mai sacre, conține în toată puritatea sa doctrina pe care le-o atribuim. Citind cele două cărți, figura marelui inițiator religios al Indiei mi-a apărut cu persuasiunea ființelor vii. Voi povesti, deci, povestea lui Krișna bazându-mă pe aceste două surse, din care una reprezintă tradiția populară și cealaltă pe cea a inițiaților.

II

REGELE DIN MADURA

La începutul epocii lui Kali-Yuga, în jurul anului 3000 înaintea lui Christos (după cronologia brahmanilor), setea de aur și de putere invada lumea. Pe durata mai multor secole, spun înțelepții din antichitate, Agni, focul celest care forma corpul glorios al Develor și care purifica sufletul oamenilor, își răspândise pe pământ efluviile eterice. Dar suflul arzător al lui Kali, zeița dorinței și a morții, care iese din adâncurile pământului precum o răsuflare pârjolitoare, trecea atunci peste toate inimile. Justiția domnise prin nobilii fii ai lui Pandu, regii solari care ascultau de vocea înțelepților. Învingători, ei îi iertau pe învinși și îi tratau ca pe egalii lor. Dar, de când fiii soarelui au fost exterminați sau alungați de pe tronurile lor și rarii lor descendenți se ascundeau la anahoreți, nedreptatea, ambiția și ura se instauraseră. Schimbători și falși precum astrul nocturn al cărui simbol îl preluaseră, regii lunari dădeau o luptă nemiloasă. Unul totuși reuși să-i domine pe toți ceilalți prin teroare și prestigiul său unic.

În nordul Indiei, pe malul unui mare fluviu, strălucea un oraș puternic, având douăsprezece pagode, zece palate și o sută de porți flancate de turnuri. Stindarde multicolore fluturau pe zidurile sale înalte, ca niște șerpi înaripați. Era mândra cetate a Madurei, de necucerit, precum fortăreața Indrei. Acolo domnea Kansa, vicleanul, cel cu sufletul lacom. Nu suporta să fie înconjurat decât de sclavi, credea că-i poate domina doar pe cei pe care îi

strivise și ceea ce domina i se părea nimic în comparație cu ceea ce îi mai rămăsese de cucerit. Toți regii care recunoșteau cultele lunare i se închinaseră. Dar Kansa visa să supună întreaga Indie, din Lanka până în Himalaya. Pentru a-și îndeplini planul, se alie cu Kalayeni, stăpânul munților Vyndhia, puternicul rege al Yavanilor, oamenii cu fața galbenă. Un practicant al cultului zeiței Kali, Kalayeni se dedase artelor tenebrelor și magiei negre. Era numit prieten al neamului Rakshasas sau al demonilor nopții și rege al șerpilor, pentru că se folosea de aceste animale pentru a-și înspăimânta propriul popor, precum și pe inamici. În inima unei păduri dese se găsea templul zeiței Kali, săpat într-un munte, imensă cavernă întunecată al cărei sfârșit nu se știa și a cărei intrare era păzită de imense capete de animale, tăiate în piatră. Acolo erau aduși cei care voiau să i se închine lui Kalayeni pentru a obține vreo putere secretă. El apărea la intrarea templului, în mijlocul unei mulțimi de șerpi monstruoși care se încolăceau în jurul trupului său și se înălțau la comanda sceptrului lui. Îi forța pe supușii săi să se prosterneze în fața acestor animale, ale căror capete încolăcite se înălțau deasupra capului său. În același timp, el murmura o formulă misterioasă. Cei care îndepliniseră ritualul și adorau șerpii obțineau, se spune, favoruri imense și tot ceea ce doreau, dar cădeau de o manieră irevocabilă sub puterea lui Kalayeni. Fie că erau în depărtare, fie că erau în apropiere, rămâneau sclavii lui. Când încercau să nu i se supună, să-i scape, le apărea teribilul magician înălțându-se în fața lor înconjurat de reptilele sale, se vedeau înconjurați de capetele lor șuierătoare, paralizați de ochii lor fascinanți. Kansa îi ceru lui Kalayeni să-i fie aliat. Regele Yavanailor îi promise regatul pământesc, cu condiția să se căsătorească cu fiica lui.

Mândră precum o antilopă și suplă precum un șarpe era fiica regelui magician, frumoasa Nysumba, cu cercei lungi din aur, cu sâni de abanos. Chipul său semăna cu un nor întunecat cu reflexe albăstrii date de lună, ochii săi erau ca două fulgere, gura sa avidă după pulpa fructului roșu cu sâmburi albi. S-ar fi spus că este Kali însăși, zeița Dorinței. În curând deveni stăpâna inimii lui Kansa și suflând peste toate pasiunile sale le transformă în jar încins. Kansa avea un palat plin de femei de toate rasele, dar nu o

asculta decât pe Nysumba.

- Fie să am de la tine un fiu, îi spuse. El va fi moștenitorul meu. Atunci eu voi fi stăpânul pământului și nu-mi va mai fi frică de nimeni.

Totuși Nysumba nu născu nici un fiu și în sinea sa se necăji. Le invidia pe celelalte femei ale lui Kansa ale căror împreunări fuseseră roditoare. Ea, prin tatăl său, înmulțea sacrificiile aduse lui Kali, dar pântecele său rămânea în continuare sterp precum nisipul fierbinte. Atunci, regele Madurei ordonă în fața întregului oraș marele sacrificiu al focului și invocarea tuturor Develor. Femeile din Kansa și poporul îi asistară cu mare pompă. Prosternați în fața focului, preoții îi invocau prin cântecele lor pe marele Varuna, Indra, pe Açvini și pe Maruti. Regina Nysumba se apropie și aruncă în foc un pumn de parfumuri cu un gest de sfidare, pronunțând o formulă magică într-o limbă necunoscută. Fumul se îngroșă, flăcările se învolburară și preoții înspăimântați strigară:

- O, regină, nu sunt Devele, ci Rakshasas care au trecut prin foc. Pântecul tău va rămâne sterp.

Kansa se apropie la rândul său de foc și îi spuse preotului:

- Atunci spune-mi care dintre femeile mele îl va naște pe stăpânul lumii ?

În acest moment, Devaki, sora regelui, se apropie de foc. Era o virgină cu sufletul simplu și pur care își petrecuse copilăria torcând și cosând, și care trăia ca într-un vis. Trupul ei era pe pământ, dar sufletul părea mereu plutitor prin ceruri. Devaki îngenunche umil, implorându-le pe Deve să-i dăruiască un fiu fratelui său și frumoasei Nysumba. Preotul se uită când la foc, când la fecioară. Deodată strigă plin de uimire:

- O, rege al Madurei, nici unul dintre fii tăi nu va fi stăpânul lumii ! El se va naște din pântecul surorii tale aici de față.

Mare fu consternarea lui Kansa și furia Nysumbei auzind aceste cuvinte. Când regina rămase singură cu regele, îi spuse:

- Devaki trebuie să piară pe loc.

- Cum, răspunse Kansa, să o dau pieirii pe sora mea ? Dacă Devele o protejează, răzbunarea lor va cădea asupra mea.

- Atunci, zise Nysumba înfuriată la culme, să domnească ea în locul meu și să-l aducă ea pe lume pe cel care te va duce în

mod rușinos la pieire. Dar eu, eu nu mai vreau să domnesc împreună cu un laș căruia îi e frică de Deve și mă voi întoarce la tatăl meu Kalayeni.

Ochii Nysumbei aruncară focuri piezișe și cerceii se mișcară pe gâtul său de abanos strălucitor. Se tăvăli pe jos și frumosul corp se strânse ca un șarpe înfuriat. Kansa, amenințat să o piardă și fascinat de o voluptate teribilă, fu cuprins de frică și mușcat de o nouă dorință.

- Ei bine ! spuse el, Devaki va muri, dar nu mă părăsi.

O lumină triumfătoare apăru în ochii Nysumbei și un val de sânge îi împurpură fața întunecată. Se ridică dintr-o mișcare și îl îmbrățișă pe tiranul îmblânzit cu brațele ei suple. Apoi, atingându-l ușor cu sânii săi de abanos care emanau miresme îmbătătoare, se apropie cu buzele sale arzătoare și îi murmură în șoaptă:

- Îi vom aduce o ofrandă lui Kali, zeița Dorinței și a Morții și ea ne va da un fiu care va fi stăpânul lumii.

Totuși, chiar în aceeași noapte, preotul care oficia sacrificiul, *purohita,* îl văzu în vis pe regele Kansa îndreptându-și spada împotriva surorii sale. De îndată se duse la fecioara Devaki, anunțând-o că un pericol de moarte o amenință și îi porunci să fugă fără întârziere la anahoreți. Devaki, sfătuită de preotul focului, deghizată în penitentă, ieși din palatul lui Kansa și părăsi orașul Madura fără ca nimeni să-și dea seama. Dis-de-dimineață, soldații o căutară pe sora regelui pentru a o ucide, dar îi găsiră camera goală. Regele interogă gărzile orașului. Ei răspunseră că porțile rămâseseră închise toată noaptea, dar în somn văzuseră zidurile sumbre ale cetății crăpându-se sub o rază de lumină și o femeie ieșind din cetate călăuzită de această rază. Kansa înțelese că o putere invincibilă o proteja pe Devaki. Din acel moment teama intră în sufletul său și începu să-și urască de moarte sora.

III

FECIOARA DEVAKI

Când Devaki, îmbrăcată cu veșmintele făcute din scoarța copacilor care îi ascundeau frumusețea trupească, intră în nesfârșita singurătate a pădurii, se clătina epuizată de oboseală și de

foame. Dar nici nu simți bine umbra binefăcătoare a pădurii, nici nu gustă bine din fructele de manghier și nu respiră prospețimea unui izvor, că își reveni, ca o floare ofilită de-abia pusă în apă. Mai întâi se adăpost sub boltele enorme formate de trunchiuri masive ale căror ramuri dădeau naștere altor copaci, înmulțindu-se astfel la infinit. Mult timp se ținu la adăpost de arșița soarelui, ca într-o pagodă întunecoasă și fără ieșire. Bâzâitul albinelor și trilurile a mii de păsări o atrăgeau din ce în ce mai adânc în inima pădurii. Și arborii deveneau tot mai mari, pădurea tot mai adâncă și mai sălbatică. Trunchiurile se strângeau în spatele altor trunchiuri, coroanele se înălțau cu bombeurile lor unul peste altul ca niște adevărate cupole, cu piloni uluitor de înalți. Devaki când aluneca pe culoarele de verdeață prin care soarele își trimitea razele într-o avalanșă de lumină și în care gemeau trunchiuri răsturnate de furtună, când se oprea sub leagănele de manghieri și de açokas, din care cădeau ghirlande de liane și ploi de flori. Cerbii lopătari și panterele săreau de prin hățișuri; alteori bivolii trosneau crengile sub copitele lor sau o ceată de maimuțe trecea prin frunzișul des strigând. Fata merse astfel toată ziua. Spre seară, pe deasupra unui bambus văzu capul nemișcat al unui elefant care o privi pe tânăra fecioară cu un aer inteligent și protector și își ridică trompa pentru a o saluta. Atunci pădurea se lumină și lui Devaki îi fu dat să vadă un peisaj de o pace profundă, de un farmec celest și paradisiac.

În fața ei se revărsa un iaz presărat cu lotuși și nuferi albaștri, iar adâncul său azuriu se deschidea în marea pădure ale cărei plete păreau un alt cer. Berze pudice stăteau într-o visare imobilă pe marginea apei, iar două gazele se adăpau în undele sale. De pe celălalt mal surâdea, adăpostită de palmieri, sihăstria anahoreților. O lumină purpurie și blândă scălda lacul, copacii și refugiul sfinților rishi. La orizont se zărea culmea muntelui Meru, care domina oceanul de păduri. Răsuflarea unui fluviu invizibil revigora plantele și tunetul îndepărtat al unei cataracte rătăcea în briză ca o mângâiere, ca o melodie.

Pe malul iazului Devaki văzu o barcă. Lângă ea stătea un bărbat în puterea vârstei, un anahoret, care părea că este în așteptare. Pe tăcute, el îi făcu semn tinerei să se urce în barcă și luă vâslele. În timp ce barca își croia drum printre nuferi, Devaki văzu o lebădă femelă plutind pe apă. Într-un zbor îndrăzneț, o lebădă mascul se îndreptă spre ea, în cercuri mari, apoi se lăsă pe apă lângă tovarășa sa, cu un freamăt de aripi. Văzând acest spec-

tacol, Devaki tresări profund emoționată, fără a ști de ce. Dar barca ajunsese pe malul celălalt și fecioara cu ochii de culoarea lotusului se afla în fața regelui anahoreților: Vasihta.

Așezat pe o piele de gazelă și învești mântat cu o piele de antilopă neagră, avea mai curând aerul venerabil al unui zeu decât al unui om. De șaizeci de ani nu se mai hrănea decât cu fructe sălbatice. Podoaba capilară și barba îi erau albe ca neaua, pielea transparentă, iar privirea visătoare părea îndreptată spre interiorul ființei sale datorită practicii meditației. Văzând-o pe Devaki, se ridică și o salută cu aceste cuvinte: "Devaki, soră a ilustrului Kansa, fii binevenită printre noi. Condusă de Mahadeva, stăpânul suprem, ai părăsit lumea mizeriei pentru cea a deliciilor. Iată-te aproape de sfinții rishi, stăpâni peste simțurile lor, fericiți cu destinele lor și dornici de a urma calea cerului. De mult timp te așteptăm, așa cum noaptea așteaptă zorii zilei. Noi suntem ochiul Develor îndreptat asupra lumii, noi trăim în inima pădurii. Oamenii nu ne văd, dar noi îi vedem și le urmărim faptele. Vârsta întunecată a dorinței, a sângelui și a crimei bântuie pe pământ. Noi te-am ales pentru a aduce eliberarea și Devele te-au desemnat prin noi. Căci la sânul unei femei trebuie să primească raza splendorii divine o formă umană."

În acel moment, rishii ieșeau din sihăstrie pentru rugăciunea de seară. Bătrânul Vasihta le ordonă să se încline în fața lui Devaki. Aceștia făcură o plecăciune adâncă și Vasihta vorbi din nou: "Ea va fi mama noastră, a tuturor, căci ea va da naștere spiritului care ne va regenera." Apoi se întoarse către Devaki: "Mergi, fiica mea, rishii te vor conduce la iazul de alături unde locuiesc surorile penitente. Vei trăi printre ele și misterele se vor îndeplini."

Devaki merse să trăiască în sihăstria înconjurată de liane, în lăcașul femeilor pioase care hrănesc gazelele îmblânzite, dedându-se curățirii spirituale și rugăciunilor. Devaki lua parte la sacrificiile lor. O femeie în vârstă îi dădea instrucțiuni secrete. Penitentele primiseră ordin să o îmbrace ca pe o regină, cu stofe fine și parfumate și să o lase să hoinărească singură prin pădure. Și pădurea, plină de miresmele sale, de voci și mistere, o atrăgea pe tânăra fată. Uneori vedea cortegii de venerabili anahoreți care vâsleau pe apă. Văzând-o, aceștia îngenunchiau lângă ea, apoi porneau din nou la drum. Într-o zi, văzu în apropierea unei ape presărate cu lotuși un tânăr anahoret care își făcea rugăciunea. Când fata se apropie, o privi cu tristețe și apoi se îndepărtă în tăcere. Și figurile grave ale bătrânior, și imaginea celor două lebede, și privirea tânărului anahoret o urmăreau în vis. Aproape de izvor era un

copac a cărui vârstă nu se mai știa, cu ramuri mari, pe care sfinții rishi îl numeau "copacul vieții". Lui Devaki îi plăcea să se așeze la umbra lui. Adesea ațipea și avea viziuni stranii. Din spatele frunzișurilor se auzeau voci care cântau: "Glorie ție, Devaki! Va veni încoronat cu lumină, fluidul pur emanat de marele spirit și stelele vor păli în fața splendorii sale. Va veni și viața va sfida moartea și va reîmprospăta sângele tuturor ființelor. Va veni mai dulce decât mierea și amrita, mai pur decât mielul neprihănit și gura unei fecioare și toate inimile vor fi inundate de iubire. Glorie, glorie, glorie ție, Devaki!"[1] Oare aceștia erau anahoreții? Erau Devele cele care cântau astfel? Uneori i se părea că o forță îndepărtată sau o prezență mistică, ca o mână invizibilă întinsă spre ea, o hipnotiza pentru a o adormi. Atunci cădea într-un somn profund, inexplicabil, din care se trezea confuză și tulburată. Se întorcea ca și cum ar fi căutat pe cineva, dar nu vedea pe nimeni. Uneori găsea trandafiri pe patul său de frunze sau o coroană de lotus pe care o lua în mână.

Într-o zi, Devaki căzu într-un extaz mai profund. Auzi o muzică celestă, ca un ocean de harpe și voci divine. Deodată cerul se deschise în prăpăstii de lumină. Mii de ființe de o frumusețe rară o priveau și, în strălucirea unei raze fulgurante, soarele sorilor, Mahadeva, îi apăru sub forma unui muritor. Atunci, fiind *orbită* de spiritul lumilor, își pierdu cunoștința și, în uitarea pământului, într-o fericire fără margini, concepu copilul divin[2].

După ce cele șapte faze ale lunii și-au descris cercurile magice în jurul pădurii sacre, mai marele anahoreților o chemă la el pe Devaki: "Voința Develor a fost îndeplinită, îi spuse el. Ai procre-

[1] Atharva-Veda.

[2] Aici este absolut necesară o remarcă privind sensul simbolic al legendei ºi originea reală a celor care au purtat de-a lungul istoriei numele de *fiul lui Dumnezeu*. Conform doctrinei secrete a Indiei, care era ºi cea a inițiaților Egiptului ºi ai Greciei, sufletul omului este zămislirea cerului, pentru că, înainte de a se încarna pe Pământ, a avut o serie de existențe corporale ºi spirituale. Din uniunea tatălui ºi a mamei nu va lua naºtere decât trupul copilului, căci sufletul său vine din altă parte. Această lege universală se impune tuturor. Cei mai mari profeți, chiar cei prin care a vorbit verbul divin, nu ar putea să scape acestei orânduiri. Într-adevăr, din moment ce admitem preexistența sufletului, întrebarea *cine este tatăl* devine una de ordin secundar. Ceea ce contează este convingerea că profetul vine dintr-o lume divină. Adevărații copii ai lui Dumnezeu o dovedesc prin propria lor viață ºi moarte. Dar inițiații din antichitate nu considerau că trebuie să facă aceste lucruri cunoscute vulgului. Unii dintre cei care au apărut în lume în chip de trimiºi ai divinității erau fiii ma-rilor inițiați, iar mamele lor frecventaseră templele pentru a-i concepe pe cei

at în puritatea inimii și în iubirea divină. Fecioară și mamă, îți aducem omagiile noastre. Vei naște un fiu care va fi salvatorul lumii. Dar fratele tău, Kansa, te caută pentru a te da pierzaniei împreună cu fructul fraged al pântecului tău. Trebuie să fugi. Sihaștrii te vor conduce până la preoții al căror lăcaș se află la poalele muntelui Meru, la umbra cedrilor parfumați, în aerul pur al Himalayei. Acolo îl vei aduce pe lume pe fiul tău divin căruia îi vei spune Krișna, cel sfânt. Dar el nu trebuie să știe care este originea lui și a ta; să nu îi vorbești niciodată despre asta. Mergi fără teamă, căci noi vom veghea asupra ta."

Și Devaki merse la pastorii de la muntele Meru.

IV

TINEREȚEA LUI KRIȘNA

La poalele muntelui Meru se întindea o vale cu pășuni mănoase dominată de imense păduri de cedri prin care adia suflul curat al Himalayei. În această vale înaltă locuia un trib de păstori condus de patriarhul Nanda, prietenul anahoreților. Aici și-a găsit Devaki refugiu împotriva persecuțiilor tiranului din Madura; și aici, în locuința lui Nanda, l-a adus pe lume pe fiul său, Krișna. În afară de Nanda, nimeni nu știa cine era străina și cine era tatăl acestui copil. Femeile din ținut spuneau doar: "Este fiul Gandharvasilor[1]. Probabil cântăreții lui Indra au cântat iubirile acestei femei, care se aseamănă cu o nimfă din ceruri, cu o Apsara." Copilul minunat al femeii necunoscute a crescut printre turme și păstori, sub ochii mamei sale. Păstorii îi spuseră "Cel Strălucitor", pentru că prezența sa, surâsul său și ochii săi mari aveau darul de a răspândi bucurie. Animale, copii, femei, bărbați, toată lumea îl iubea și el părea că iubește pe toată lumea, îi surâdea mamei sale, se juca cu oile și cu copiii de vârsta sa sau vorbea cu cei bătrâni. Copilul Krișna era netemător, plin de îndrăzneală și făcea lucruri uimitoare. Uneori oamenii îl vedeau în pădure, culcat pe patul de mușchi, strângând

[1] Spiritele care, în toată poezia hindusă, oficiază căsătoriile din dragoste.

cu brațele sale o panteră și ținându-i gura deschisă, fără ca aceasta să îndrăznească să-l muște. Avea și momente în care rămânea brusc țintuit pe loc, profund mirat sau cufundat într-o tristețe stranie. Atunci stătea deoparte și grav, absorbit de gândurile sale, privea fără să scoată vreun cuvânt. Dar, mai mult decât orice ființă și orice lucru, Krișna o adora pe tânăra sa mamă, atât de frumoasă, de radioasă, care îi vorbea despre cerul Develor, despre luptele eroice și despre lucrurile minunate pe care le învățase la anahoreți. Iar păstorii care își mânau turmele spuneau: "Cine este această mamă și cine este fiul ei ? Deși poartă aceleași veșminte ca femeile noastre, seamănă cu o regină. Copilul minunat este crescut împreună cu ai noștri, dar nu se aseamănă cu ei. Să fie oare un spirit ? Să fie zeu ? Oricine ar fi, ne va aduce noroc."

Când Krișna împlini cincisprezece ani, mama sa, Devaki, fu chemată de mai marele anahoreților. Într-o zi, dispăru fără a-și lua adio de la fiul său. Krișna, văzând că ea nu se mai întoarce, se duse la patriarhul Nanda și îl întrebă:

- Unde este mama mea ?

Nanda îi răspunse, cu o înclinare a capului:

- Copilul meu, nu îmi pune astfel de întrebări. Mama ta a plecat într-o călătorie lungă. S-a întors în țara de unde a venit și nu știu când se va întoarce.

Krișna nu mai spuse nimic, dar căzu într-o reverie atât de profundă, încât toți copiii se îndepărtară de el, cuprinși de o teamă superstițioasă. Își părăsi prietenii, jocurile lor și, pierdut în gândurile sale, merse singur pe muntele Meru. El rătăci astfel câteva săptămâni. Într-o dimineață, ajunse pe un vârf înalt, împădurit, care dezvăluia o frumoasă panoramă a lanțului Himalaya. Deodată, la umbra matinală a cedrilor uriași, văzu lângă el un bătrân de o statură impunătoare, înveșmântat într-o robă albă de anahoret. Părea să aibă o sută de ani. Barba sa albă și fruntea sa înaltă străluceau maiestuos. Copilul plin de viață și bătrânul centenar se priviră timp îndelungat. Ochii bătrânului erau îndreptați, plini de bunătate, asupra lui Krișna, care, fiind atât de uimit să îl vadă, rămase mut de admirație. Deși îl vedea pentru prima dată, i se părea cunoscut.

- Pe cine cauți ? îl întrebă bătrânul.

- Pe mama.
- Ea nu mai este aici.
- Atunci unde o voi găsi ?
- La Cel care nu se schimbă niciodată.
- Dar cum îl voi găsi pe El ?
- Caută-L.
- Și pe tine te voi mai revedea vreodată ?
- Da; atunci când fiica șarpelui îl va împinge pe fiul taurului la crimă, atunci mă vei revedea într-o aurora purpurie. Atunci vei lua capul taurului și îl vei strivi pe cel al șarpelui. Fiu al lui Mahadeva, află că tu și cu mine suntem unul și același în El ! Caută-L, caută, caută mereu !

Bătrânul întinse mâna în semn de binecuvântare. Apoi se întoarse pe călcâie și făcu câțiva pași pe sub cedrii înalți, înspre Himalaya. Deodată lui Krișna i se păru că forma sa maiestuoasă devine transparentă, apoi tremură și dispăru în sclipirile ramurilor cu ace fine, într-o vibrație luminoasă[1].

Întors la poalele muntelui Meru, Krișna părea transfigurat. O energie nouă iradia din toată ființa sa. Își adună tovarășii, cărora le spuse: "Să mergem la luptă împotriva taurilor și a șerpilor; să mergem să-i apărăm pe cei buni și să îi distrugem pe cei răi." Cu arcul într-o mână și spada la brâu, Krișna și ai săi, fiii păstorilor transformați în războinici, plecară prin păduri să răpună fiarele sălbatice. Din străfundurile pădurii se auzeau urlete de hiene, șacali și tigri, acoperite de strigătele triumfătoare ale tinerilor luptători. Krișna omora și îmblânzea leii; se lupta cu regii și elibera popoarele oprimate. Dar inima sa era în continuare tristă. Această inimă nu nutrea decât o dorință profundă, misterioasă, nerostită: să-și regăsească mama și pe bătrânul sublim. Își amintea de cuvintele sale: "Nu mi-a promis chiar el că îl voi vedea, când voi strivi capul șarpelui ? Nu mi-a spus el că o voi găsi pe mama la Cel care nu se schimbă niciodată ?" Dar degeaba se luptase, învinsese și omorâse; nu îl mai văzu nici pe bătrânul înțelept, nici pe mama sa cea luminoasă. Într-o zi, auzi vorbindu-se de Kalayeni, regele șer-

1 În India există o credinþă constantă conform căreia marii asceþi pot să se manifeste la distanþă, sub o formă vizibilă, în timp ce corpul lor rămâne cufundat într-un somn cataleptic.

pilor și îi ceru să lupte cu cea mai teribilă dintre fiare în prezența unui vrăjitor de magie neagră. Se spunea că acest animal, dresat de Kalayeni, devorase deja sute de oameni și că privirea sa îl putea îngheța de spaimă pe cel mai curajos dintre muritori. Din întunecimile templului lui Kali, Krișna văzu ieșind, la chemarea lui Kalayeni, un șarpe lung de un albastru-verzui. Șarpele își înălță încetișor corpul gros, își umflă creasta roșie, iar ochii pătrunzători se aprinseră în capul său cu armura aceea monstruoasă de solzi lucitori. "Acest șarpe, spuse Kalayeni, știe multe lucruri; este un demon puternic. El nu va spune aceste lucruri decât celui care îl va omorî, dar îi omoară pe cei care cedează. Pe tine te-a văzut; te privește și ești în puterea lui. Nu îți rămâne decât să îl adori sau să pieri într-o luptă nesăbuită." La auzul acestor cuvinte, Krișna fu indignat; căci știa că inima sa era ca limba ascuțită a fulgerului. Privi șarpele și se aruncă asupra lui, străpungându-l în cap. Bărbatul și șarpele se rostogoliră până pe treptele templului. Dar înainte ca reptila să apuce să îl cuprindă între inelele sale, Krișna îi tăie capul cu spada și, eliberându-se din strânsoarea șarpelui, tânărul învingător ridică cu un aer triumfal în mâna stângă capul șarpelui. Dar acesta, care încă trăia, îl privea în continuare și îi spuse: "De ce m-ai omorât, fiu al lui Mahadeva ? Crezi că vei găsi adevărul omorându-i pe cei vii ? Nesăbuitule, nu îl vei găsi decât atunci când vei agoniza tu însuți. Moartea se află în viață și viața în moarte. Teme-te de fiica șarpelui și de sângele vărsat. Ai grijă ! ai grijă !" Cu aceste cuvinte, șarpele își dădu ultima suflare. Krișna dădu drumul capului și plecă îngrozit. Dar Kalayeni spuse: "Nu am nici o putere asupra acestui om; doar Kali îl poate îmblânzi prin farmece."

După o lună de abluțiuni și de rugăciuni pe malul Gangelui, după ce s-a purificat în lumina soarelui cu gândul îndreptat spre Mahadeva, Krișna reveni în ținutul său natal, la păstorii de pe muntele Meru.

Luna de toamnă își arăta globul strălucitor în spatele pădurilor de cedru și noaptea aerul era îmbălsămat de mireasma crinilor sălbatici, cărora ziua le dădeau târcoale albinele. Așezat sub un cedru bătrân, pe marginea unei pajiști, Krișna, obosit de luptele inutile de pe Pământ, visa la lupte celeste și la infinitul cer. Cu cât se gândea mai mult la mama sa luminoasă și la bătrânul

înțelept, cu atât îi păreau mai demne de dispreț luptele sale copilărești și cele cerești deveneau mai vii în el. Un farmec îi aduse alinarea, o amintire divină îi inundă toată ființa. Atunci, un imn de recunoștință pentru Mahadeva se înălță din inima sa și îi ieși de pe buze ca o melodie suavă și divină. Atrase de acest cântec minunat, Gopis, fiicele și femeile păstorilor, ieșiră din casele lor. Primele, văzând pe drum bătrâni care veneau spre casă, intrară repede înăuntru, prefăcându-se că au cules vreo floare. Unele se apropiară mai mult, strigând: "Krișna ! Krișna !", apoi se întoarseră rușinate. Făcându-și curaj, puțin câte puțin, femeile îl înconjurară pe Krișna în grupuri, ca niște gazele timide și curioase, fermecate de melodia lui. Dar acesta, pierdut în visul zeilor, nu le văzu. Exaltate tot mai tare de cântecul lui Krișna, Gopis începură să se impacienteze că nu sunt remarcate. Nichdali, fiica lui Nanda, căzuse cu ochii închiși într-un fel de extaz. Dar Sarasvati, sora sa, mai îndrăzneață, se furișă aproape de fiul lui Devaki; apoi, cu o voce mieroasă, îi zise:

- O ! Krișna, spuse ea, nu vezi că noi te ascultăm și nu putem dormi ? Melodiile tale ne-au fermecat, o, erou demn de adorație ! Și iată-ne fermecate de vocea ta și nu ne mai putem desprinde de tine.

- O ! mai cântă-ne, se rugă o altă fată; învață-ne să ne modulăm vocile !

- Învață-ne să dansăm, zise o femeie.

Și Krișna, trezit din visare, le privi pe Gopis binevoitor. Le adresă cuvinte dulci și, luându-le de mână, le rugă să se așeze pe iarbă, sub cedrii înalți, la lumina lunii. Apoi le povesti ce văzuse în el: istoria zeilor și a eroilor, războaiele lui Indra și faptele de arme ale divinului Rama. Femei și fete îl ascultau fermecate. Povestirea dură până în zori. Când aurora purpurie urcă în spatele muntelui Meru și păsările kokilas începură sa ciripească pe sub cedri, fetele și femeile Gopis se furișară în culcușurile lor. Dar a doua zi, imediat ce magica lună se arătă pe cer, se întoarseră în pădure și mai ațâțate. Krișna, văzând că ele se exaltau în fața povestirilor sale, le învăță să cânte și să exprime prin gesturi faptele sublime ale eroilor și zeilor. Unora le dădu vinasurile cu corzi fremătătoare ca niște suflete vii, altora cimbale sonore ca niște inimi de războinici, altora

tobe care imitau tunetul. Și, alegându-le pe cele mai frumoase, le anima cu gândurile sale. Astfel, cu brațele întinse, mergând și mișcându-se într-un vis divin, dansatoarele sacre reprezentau maiestatea lui Varuna, furia lui Indra omorând dragonul sau disperarea lui Maya părăsit. Luptele și gloria eternă a zeilor pe care Krișna le contemplase în el însuși erau înviate prin aceste femei fericite și transfigurate.

Într-o dimineață, femeile Gopis se răspândiră. Sunetele instrumentelor lor, vocile lor melodioase și râzătoare se pierdură în depărtare. Krișna, rămas singur sub marele cedru, le văzu pe cele două fete ale lui Nanda, Sarasvati și Nichdali, îndreptându-se spre el. Se așezară lângă el. Sarasvati îi spuse, în timp ce-l înconjură cu brațele sale împodobite de brățări: "Învățându-ne cântecele și dansurile sacre, ne-ai făcut cele mai fericite femei din lume, dar vom fi cele mai nefericite dacă ne vei părăsi. Ce ne vom face atunci când nu te vom mai vedea ? O ! Krișna ! însoară-te cu noi, cu sora mea și cu mine, îți vom fi soții fidele și ochii noștri nu vor suporta durerea de a te pierde." În timp ce Sarasvati vorbea astfel, Nichdali închise ochii și căzu în extaz.

- Nichdali, de ce ai închis ochii ? o întrebă Krișna.

- Este geloasă, răspunse Sarasvati râzând; nu vrea să mă vadă cuprinzându-ți gâtul cu brațele.

- Nu, răspunse Nichdali roșind; i-am închis pentru a-ți contempla imaginea care mi s-a întipărit în suflet. Krișna, poți să pleci; eu nu te voi pierde niciodată !...

Krișna devenise gânditor. Surâzând, desfăcu brațele lui Sarasvati din jurul gâtului său. Apoi le privi pe rând pe cele două femei și le cuprinse cu brațele. Întâi își lipi buzele de cele ale lui Sarasvati, apoi de cele ale lui Nichdali. În aceste două sărutări prelungi tânărul Krișna parcă a gustat și a savurat toate voluptățile pământului. Dintr-o dată, spuse fremătând:

- Ești frumoasă, o, Sarasvati, tu, ale cărei buze au parfumul ambrei și al tuturor florilor ! Ești adorabilă, o, Nichdali, tu, ale cărei pleoape acoperă cu vălul lor profunzimea ochilor și care știi să privești în adâncul ființei tale. Vă iubesc pe amândouă... Dar cum să mă căsătoresc cu voi, când inima mea ar trebui să se împartă între voi ?

- Ah! nu va putea iubi niciodată! spuse Sarasvati înciudată.

- Iubirea mea nu va putea fi decât una eternă.

- Și ce trebuie să facem ca să iubești astfel? întrebă Nichdali plină de tandrețe.

Krișna se ridicase în picioare; ochii îi aruncau flăcări.

- Pentru a oferi iubirea eternă? repetă el. Trebuie ca lumina zilei să se stingă, fulgerul să cadă peste inima mea și sufletul meu să se desprindă de mine și să călătorească până în străfundurile cerului!

Rostind aceste cuvinte, păru tinerelor fete că mai crescuse cu un cot. Brusc, li se făcu teamă de el și se întoarseră acasă plângând. Krișna a luat singur drumul muntelui Meru. Noaptea următoare, femeile păstorilor se adunară din nou în inima pădurii pentru jocurile lor, dar în zadar îl așteptară pe stăpânul lor. Acesta dispăruse, nelăsând în urma sa decât amintirea unei miresme, parfumul ființei sale: cântecele și dansurile sacre.

V

INIȚIEREA

În acest răstimp, regele Kansa aflase că sora sa Devaki fusese adăpostită de anahoreți, dar negăsind-o aici, începu să-i persecute și să-i vâneze pe aceștia ca pe fiarele sălbatice, fiind obligați să se refugieze în partea cea mai ascunsă și cea mai sălbatică a pădurii. Atunci, șeful lor, bătrânul Vasihta, deși avea venerabila vârstă de o sută de ani, merse în persoană la regele din Madura. Gărzile palatului văzură cu uimire un bătrân orb, condus de o gazelă pe care o ținea de o funie, apropiindu-se de porțile palatului. Din respectul lor pentru rishi, îl lăsară să treacă. Vasihta se apropie de tronul pe care stătea Kansa alături de Nysumba și îi spuse:

- Kansa, rege al ținutului din Madura, nenorocire ție, fiilor

taurului care îi persecută pe pustnicii din pădurea sfântă! Nenorocire ție, fiică a șarpelui, care răspândești ura! Ziua pedepsirii voastre se apropie. Aflați că fiul lui Devaki este în viață. El va veni acoperit cu o armură de zale de nepătruns și te va alunga de pe tronul tău în dezonoare. Acum tremurați și trăiți cu frică; este pedeapsa pe care v-au trimis-o Devele.

Războinici, gărzi, servitori, toți se prosternaseră în fața sfântului centenar, care părăsi palatul condus de gazela sa, fără ca nimeni să aibă curajul să îl atingă. Dar începând din acea zi Kansa și Nysumba puseră la cale mijloace secrete de a-l omorî pe regele anahoreților. Devaki nu mai era printre cei vii și nimeni, în afară de Vasihta, nu știa că era mama lui Krișna. În același timp, zgomotul luptelor ajunsese la urechile regelui. Kansa se gândi: "Am nevoie de un bărbat puternic care să mă apere. Cel care a omorât marele șarpe al lui Kalayeni nu se va teme de anahoret." După ce se gândi la aceasta, Kansa îi transmise patriarhului Nanda: "Trimite-l la mine pe tânărul erou Krișna să-l fac conducătorul carului meu și primul consilier[1]." Nanda îi transmise lui Krișna ordinul regelui, iar Krișna răspunse: "Mă voi prezenta la palat." Însă se gândi în sinea sa: "Regele din Madura este oare Cel care nu se schimbă niciodată? Prin el voi ști unde este mama mea."

Lui Kansa, văzând forța, îndemânarea și inteligența lui Krișna, îi făcu plăcere să îl cunoască pe acesta și îi încredință paza regatului său. Dar Nysumba tresări într-o dorință carnală impură, văzându-l pe eroul de pe muntele Meru, iar spiritul său subtil începu să țească un plan tenebros în licărirea unei intenții criminale. Fără știrea regelui, îl chemă pe conducătorul carului în gineceul său. Posedând arta vrăjitorească, se întinerea pe moment cu filtre puternice. Fiul lui Devaki o găsi pe Nysumba cu sânul de abanos, aproape goală, pe un pat de purpură; brățări de aur îi strângeau gleznele și brațele; o diademă de pietre prețioase scânteia pe capul său. La picioarele sale ardea un vas de aramă din care ieșeau aburi de parfum.

- Krișna, spuse fiica regelui șerpilor, fruntea ta este mai lin-

[1] În India antică, aceste două funcþii erau adesea cumulate într-una singură. Conducătorii carelor regale erau personaje importante ºi adesea miniºtrii monarhilor. Poezia hindusă ne oferă o multitudine de exemple.

iștită decât neaua din Himalaya și inima ta este ca vârful săgeții. În inocența ta strălucești mai puternic decât toți regii de pe pământ. Aici nimeni nu te-a recunoscut; nici tu nu te cunoști pe tine însuți. Doar eu știu cine ești; Devele au făcut din tine stăpânul oamenilor; eu singură aș putea să te transform în stăpân al lumii. Vrei ?

- Dacă prin tine vorbește Mahadeva, răspunse Krișna cu un aer grav, înseamnă că îmi poți spune unde este mama mea și unde îl voi găsi pe bătrânul înțelept care mi-a vorbit la umbra cedrilor muntelui Meru.

- Mama ta ? izbucni Nysumba cu un surâs disprețuitor, cu siguranță nu sunt eu cea care îți voi spune; cât despre bătrânul tău, nu îl cunosc. Nesăbuitule ! Nu îți urmezi decât visele tale și nu vezi comorile pământului pe care ți le ofer. Sunt regi care poartă coroană, dar care nu sunt regi. Sunt fii de preoți care poartă pe frunțile lor însemnele regalității și care nu sunt conștienți de forța lor. Tu ești puternic, ești tânăr, ești frumos; poți avea orice inimă îți dorești. Omoară-l pe rege în somn și voi așeza coroana pe fruntea ta, iar tu vei fi stăpânul lumii. Te iubesc și știu că îmi ești predestinat. Vreau să fii al meu, îți ordon !

Cu aceste cuvinte, regina se ridică imperioasă, fascinantă, teribilă ca un frumos șarpe. Ridicată de pe patul său, își aținti ochii negri ca o flacără întunecată în ochii limpezi ai lui Krișna, încât el fremătă înspăimântat. În aceste priviri i se arătase infernul. Văzu prăpastia templului lui Kali, zeiță a dorinței și a morții și o mulțime de șerpi încolăciți ca într-o agonie eternă. Atunci, brusc, ochii lui Krișna părură două spade tăioase. O străpunseră pe regină cu toată puterea lor și eroul de pe muntele Meru strigă:

- Îi sunt fidel regelui care a făcut din mine apărătorul său, dar tu să știi că vei muri !

Nysumba scoase un strigăt asurzitor și se rostogoli în culcușul său, mușcând din așternutul purpuriu. Toată tinerețea sa artificială se răspândise; redevenise bătrână și ridată. Krișna, lăsând-o cu propria ei furie, ieși.

Chinuit zi și noapte de cuvintele anahoretului, regele din Madura îi spuse conducătorului carului său:

- De când dușmanul a pus piciorul în palatul meu, nu mai am somn. Un vrăjitor infernal, pe numele său Vasihta, care trăiește în adâncurile pădurii, a venit să-și arunce blestemul asupra mea. De atunci, nu mai pot respira aerul; bătrânul mi-a otrăvit zilele. Dar cu tine alături nu îmi e teamă de nimic, nu mi-e teamă de el. Vino cu mine în pădurea blestemată. Un spion care cunoaște toate potecile ne va conduce până la el. Cum îl vezi, aleargă și lovește-l fără ca el să poată spune vreun cuvânt sau să-ți arunce vreo privire. Când va fi rănit de moarte, întreabă-l unde este fiul surorii mele, Devaki, și cum îl cheamă. Pacea regatului meu depinde de acest mister.

- Stai fără grijă, răspunse Krișna, nu am teamă de Kalayeni și nici de șarpele lui Kali. Cine m-ar putea face să tremur acum ? Oricât de puternic ar fi omul acesta, voi afla ceea ce-ți ascunde.

Deghizați în vânători, regele și ghidul său mergeau în carul rapid cu cai focoși. Spionul, care explorase deja pădurea, venea în spatele lor. Era la începutul sezonului ploios. Râurile se umflau, plantele luxuriante acopereau drumurile și linia albă descrisă de lebede se zărea printre nori. Când se apropiară de pădurea sacră, orizontul se întunecă, soarele se ascunse în nori, iar atmosfera se umplu de o brumă arămie.

- De ce, îl întrebă Krișna pe rege, s-a acoperit cerul dintr-o dată și de ce s-a întunecat pădurea ?

- După cum văd, spuse regele din Madura, Vasihta, pustnicul cel rău face să pălească lumina cerului și asmuțește pădurea blestemată împotriva mea. Dar Krișna, ție nu ți-e frică, nu ?

- Chiar dacă-și schimbă cerul fața și pământul culoarea, nu am pic de teamă.

- Atunci, înainte !

Krișna biciui caii și carul intră sub umbra deasă a baobabilor. Mai alergară un timp cu o viteză amețitoare. Dar pădurea devenea tot mai sălbatică și mai teribilă. Începură să țâșnească fulgere; tunetul bubui.

- Niciodată, spuse Krișna, n-am văzut cerul atât de negru și copacii atât de fremătători. E puternic magicianul ăsta al tău !

- Krișna, omorâtor de șerpi, erou al muntelui Meru, te temi ?

- Chiar dacă se cutremură pământul și se prăbușește cerul, nu am pic de teamă.

- Atunci, să mergem !

Și din nou îndrăznețul conducător biciui caii și carul goni din nou. Atunci furtuna deveni atât de înspăimântătoare, încât uriașii copaci se îndoiră. Pădurea zdruncinată mugi ca și cum mii de demoni ar fi început să urle. Fulgerul căzu lângă călătorii noștri; un baobab zdrobit le bară drumul; caii se opriră și pământul se cutremură.

- Deci este un zeu cel care îți e dușman, spuse Krișna, din moment ce chiar Indra îl protejează ?

- Vom reuși, zise spionul regelui. Privește această alee de verdeață. La capătul ei se află o colibă mizeră. Acolo sălășluiește Vasihta, marele sihastru, hrănindu-și păsările, temut de fiare și apărat de gazela sa. Dar pentru nimic în lume, nu mai fac nici un pas înainte.

Auzind aceste cuvinte, regele din Madura păli: "Este aici ? Chiar este ? În spatele acestor copaci ?" Și agățându-se de Krișna, murmură în șoaptă, tremurând din toate puterile sale:

- Vasihta ! Vasihta, cel care îmi urzește moartea, este aici. Și mă vede din ascunzișul colibei sale... privirea lui mă urmărește... Eliberează-mă de el !

- Da, pe Mahadeva, spuse Krișna coborând din car și sărind peste trunchiul de baobab, vreau să îl văd pe cel care te face să tremuri astfel.

Sihastrul centenar Vasihta locuia de un an în această colibă ascunsă în hățișurile cele mai sălbatice ale pădurii sacre, așteptându-și moartea. Înainte de moartea corporală, se eliberase din închisoarea trupului său. Ochii îi erau stinși, dar vedea cu inima. Pielea sa de-abia simțea căldura și frigul, dar spiritul său trăia într-o profundă armonie cu spiritul atotputernic. Nu mai vedea lucrurile din această lume decât prin lumina lui Brahma, prin rugăciune, meditație neîncetată. Un alt sihastru, discipol fidel, îi aducea în fiecare zi porția de orez din care trăia. Gazela care păștea din

mâna sa îl avertiza, cu boncăluitul său, de apropierea fiarelor. Atunci le îndepărta intonând o mantră și întinzându-și toiagul de bambus cu șapte noduri. Pe oameni îi vedea venind, oricine ar fi fost aceștia, cu privirea interioară, de la mai multe leghe distanță.

Krișna, mergând pe aleea întunecoasă, se găsi dintr-o dată față în față cu Vasihta. Regele anahoreților era așezat cu picioarele încrucișate pe o rogojină, sprijinit de coliba sa, într-o pace profundă. Din ochii săi orbi tâșnea o sclipire interioară de clarvăzător. Krișna îl recunoscu imediat: "bătrânul sublim !". Se simți invadat de bucurie și respectul pentru bătrân îi copleși inima. Uitând de rege, de carul și de regatul său, îngenunchie în fața bătrânului și rămase prosternat în adorație.

Vasihta părea că îl vede. Căci trupul său sprijinit de colibă se înălță cu un tremur ușor; își întinse brațele pentru a-l binecuvânta pe oaspetele său și buzele sale murmurară silaba sacră: AUM[1].

Între timp regele Kansa, neauzind nici un sunet și văzând că tânărul întârzia să apară, se furișă pe alee și rămase împietrit de uimire când îl văzu pe Krișna îngenunchiat în fața sfântului anahoret. Acesta își îndreptă spre Kansa ochii orbi și ridicându-și bastonul, îi spuse:

- O, rege al Madurei, vii să să-mi iei viața; bun venit îți spun ! Căci mă vei elibera astfel de povara acestui trup mizerabil. Tu vrei să știi unde este fiul surorii tale Devaki, care trebuie să-ți urmeze la tron. Iată-l îngenunchiat în fața mea și a lui Mahadeva. Este chiar Krișna, conducătorul carului tău ! Dă-ți seama cât ești de nesăbuit și blestemat, din moment ce dușmanul tău cel mai de temut este chiar aici, în fața ta. L-ai adus la mine ca eu să-i pot spune că este copilul predestinat. Tremură ! Ești pierdut, căci sufletul tău infernal vă cădea pradă demonilor.

Kansa asculta stupefiat. Nu îndrăznea să îl privească pe bătrân în față; palid de furie și văzându-l pe Krișna nemișcat, înge-

[1] În inițierea brahmanică, înseamnă: zeul suprem, zeul spirit. Fiecare dintre literele care o compun corespund uneia dintre facultățile divine, în termeni populari, uneia dintre persoanele care formează Trinitatea.

nunchiat în fața acestuia, își scoase arcul și, cu toată forța sa, trase o săgeată asupra fiului lui Devaki. Dar brațul îi tremurase și săgeata deviată se infipse în inima bătrânului Vasihta, care, cu brațele încrucișate, căzut în extaz, părea că o așteaptă.

Un strigăt teribil ieși, nu din pieptul bătrânului, ci din cel al lui Krișna. Auzise săgeata, care îi trecuse pe la ureche, o văzuse înfingându-se în trupul sfântului... I se păruse că se înfipsese în propria sa inimă, într-atât sufletul său se identificase în acel moment cu rishi-ul. O dată cu această săgeată ascuțită toată durerea lumii străpunse inima lui Krișna și îl devastă pe de-a-ntregul. Dar Vasihta, cu săgeata încă înfiptă în inimă, fără să facă vreo mișcare, își mai putea încă mișca buzele și murmură:

- Fiu al lui Mahadeva, de ce strigi astfel ? A lua o viață este un gest inutil. Săgeata nu poate atinge inima, iar victima este învingătorul asasinului. Triumfă, Krișna, destinul s-a adeverit: eu mă reîntorc la Cel care nu se schimbă niciodată. Fie ca Brahma să-mi primească sufletul. Dar tu, alesul său, salvatorul acestei lumi, urmează-ți calea ! Krișna ! Krișna !

Și Krișna se ridică, cu mâna pe spadă, gata să-l lovească pe rege, dar Kansa fugise. Atunci, o rază de lumină despică cerul și Krișna căzu la pământ ca străfulgerat de o lumină puternică. În timp ce trupul său rămase fără simțire, sufletul său, unit cu cel al bătrânului prin empatie, urcă în sferele înalte. Pământul, cu fluviile, mările și continentele sale, dispăruse ca o minge neagră, iar ei urcau în al șaptelea cer al Develor, spre tatăl tuturor ființelor, soare al sorilor, Mahadeva, inteligența divină. Ei se prăbușiră într-un ocean de lumină, care se deschidea în fața lor. În centrul acestei sfere, Krișna și Devaki, luminoasa sa mamă, mama sa glorificată, care îi întindea brațele într-un surâs inefabil, îl trase la pieptul său. Mii de Deve veneau să se adape din bogăția de lumină pe care o răspândea fecioara-mamă, ca un nucleu incandescent. Krișna se simți absorbit într-o privire plină de iubire a lui Devaki. Atunci, aproape de inima mamei sale strălucitoare, toată ființa sa răspândea raze de bucurie în tot universul. Atunci, simți că el este *fiul,* spiritul divin al tuturor ființelor, cuvântul vieții, verbul creator.

Superior vieții universale, el o pătrundea și prin esența durerii, prin focul rugăciunii și prin fericirea unui sacrificiu divin[1].

Când își reveni Krișna, tunetul bubuia încă în ceruri, pădurea era întunecată și ropote de ploaie se abăteau asupra coli-

[1] Legenda lui Kriºna ne arată că ideea de fecioară-mamă, de om-Dumnezeu ºi de Trinitate se află chiar la originea sa. În India, această idee s-a manifestat chiar de la începuturile sale printr-un simbolism transparent, cu tot sensul său profund metafizic. În cartea V, cap. II, *Viºnu-Purana,* după ce este povestită conceperea lui Kriºna de către Devaki, istoria se continuă astfel: "Nimeni nu o putea privi pe Devaki, din cauza luminii în care era scăldată, iar spiritul celor care îi contemplau splendoarea era apoi tulburat; zeii, invizibili muritorilor, îi aduceau tot timpul omagii de când Viºnu se încarnase în ea." Ei o proslăveau astfel: "Tu eºti Prakriti infinită ºi subtilă, care îl purta altădată pe Brahma la sânul său; tu ai fost apoi zeiþa cuvântului, energia creatorului universului ºi mama Vedelor. O, tu, fiinþă nemuritoare, care porþi în tine esenþa tuturor lucrurilor create, tu te-ai identificat cu creaþia, ai fost sacrificiul care precedă tuturor lucrurilor de pe acest pământ; tu eºti lemnul, care, prin frecare, dă naºtere focului. Întruchiparea lui Aditi, eºti mama zeilor; întruchiparea lui Diti, eºti mama Datyas-ilor, duºmanii lor. Eºti lumina din care se naºte ziua, eºti umilinþa, mama adevăratei înþelepciuni; eºti politica regilor, mama ordinii; eºti dorinþa din care se naºte iubirea; eºti satisfacþia din care derivă resemnarea; eºti inteligenþa, mama ºtiinþelor; eºti răbdarea, mama curajului; toată bolta cerească ºi toate stelele sunt copiii tăi; din tine s-a născut tot ceea ce există pe acest pământ... Tu ai coborât pe pământ pentru a aduce salvarea oamenilor. Ai milă de noi, o, zeiþă; revarsă-þi bunătatea asupra întregului univers ºi fii mândră că îl porþi în pântecele tale pe cel care este sprijinul lumii." Acest pasaj dovedeºte faptul că brahmanii o identificau pe mama lui Kriºna cu substanþa universală ºi principiul feminin al naturii. Ei au făcut din aceasta a doua persoană a Trinităþii divine, a triadei iniþiale ºi nemanifestate. Tatăl, *Nara* (eternul masculin), mama, *Nari* (eternul feminin) ºi fiul, *Viradi* (verbul creator), acestea sunt facultăþile divine. Cu alte cuvinte: principiul intelectual, principiul plastic, principiul creator. Toate acestea la un loc constituie *natura naturans*, ca să folosim termenul lui Spinoza. Lumea organizată, universul viu, *natura naturata* este produsul verbului creator, care se manifestă la rândul său sub trei forme: *Brahma,* spiritul corespunde lumii divine; *Viºnu,* sufletul este corespondentul uman; *ªiva,* corpul simbolizează lumea naturală. În toate cele trei lumi, principiul masculin ºi principiul feminin (esenþa ºi substanþa) sunt la fel de active, iar eternul feminin se ma-nifestă în acelaºi timp în natura terestră, umană ºi divină. Isis este triplă, Cybela, de asemenea. Vedem, astfel concepută, dubla trinitate, cea a lui Dumnezeu ºi cea universală. În aceasta se regăsesc principiile ºi cadrul unei teodicee ºi ale unei cosmogonii. Trebuie să recunoaºtem că această idee de căpătâi s-a născut în India. Toate templele antice, toate marile religii ºi mai mulþi filosofi celebri au adoptat-o. Din timpurile apostolilor ºi în primele secole de creºtinism, iniþiaþii creºtini vor cinsti principiul feminin al naturii vizibile ºi invizibile sub numele de spirit sfânt, reprezentat de o porumbiþă, simbol al puterii feminine în toate templele din Asia ºi Europa. Dacă de atunci încoace biserica a ascuns ºi a pierdut cheia misterelor, sensul lor se află încă în aceste simboluri.

bei. O gazelă lingea sângele care se scurgea din trupul străpuns al ascetului. "Bătrânul sublim" nu mai era acum decât un cadavru. Dar Krișna se simțea renăscut parcă într-o altă viață. O prăpastie îl despărțea de această lume și de aparențele ei himerice. Trăise marea revelație a misiunii sale.

Cât despre regele Kansa, acesta, plin de spaimă, gonea în carul său prin furtună, iar caii se cabrau ca biciuiți necruțător de mii de demoni.

VI

DOCTRINA INIȚIAȚILOR

Krișna fu salutat de anahoreți în chip de succesor așteptat și predestinat al lui Vasihta. S-a celebrat *srada* sau ceremonia funebră a bătrânului sihastru în pădurea sacră, iar fiul lui Devaki primi toiagul cu șapte noduri, semn al suveranității, după ce îndeplini sacrificiul focului în prezența celor mai vârstnici trei anahoreți, a celor care cunosc cele trei Vede pe dinafară. Apoi Krișna se retrase pe muntele Meru pentru a medita asupra doctrinei sale și a căii salvatoare a oamenilor. Meditațiile și austeritatea în care trăi durară șapte ani. Atunci simți că își îmblânzise complet latura terestră asupra căreia prevala acum natura divină și că se identificase cu soarele lui Mahadeva suficient de mult pentru a-și merita numele de Dumnezeu. Doar atunci îi chemă la el pe anahoreți, tineri și vârstnici, pentru a le împărtăși doctrina sa. Aceștia îl găsiră pe Krișna purificat și maturizat; eroul se transformase în sfânt; nu își pierduse forța fizică uimitoare, dar dobândise blândețea porumbeilor. Printre cei care veniră primii fu Ardjuna, un descendent al regilor solari, unul dintre Pandava-ii detronați de descendenții Kurava-ilor, sau regii lunari. Tânărul Ardjuna era foarte înflăcărat, dar se descuraja și se îndoia cu ușurință. Acesta se atașă foarte tare de Krișna.

Așezat sub cedrii de pe muntele Meru, față în față cu Himalaya, Krișna începu să le vorbească discipolilor săi despre

adevărurile inaccesibile oamenilor care trăiesc în sclavia simțurilor. Le propăvădui doctrina sufletului nemuritor, a renașterilor succesive și a uniunii mistice cu Dumnezeu. Corpul, spunea el, este îmbrăcămintea sufletului care sălășluiește în el, este un lucru finit, dar sufletul este invizibil, imponderabil, incoruptibil, etern[1]. Ființa terestră are trei atribute, precum divinitatea a cărei răsfrângere este: inteligența, sufletul și trupul. Dacă sufletul se unește cu inteligența, atinge *Satwa,* înțelepciunea și pacea; dacă rămâne în incertitudine între inteligență și trup, este dominat de *Raja,* pasiunea, și începe să se învârtă într-un cerc vicios; dacă se abandonează trupului, cade în *Tama,* nesăbuința, ignoranța și moartea temporară. Iată ce poate să observe în el și în jurul lui fiecare om[2].

- Dar care este soarta sufletului după moarte ? întrebă Ardjuna. Se supune aceleiași legi sau poate să-i scape ?

- Sufletul nu-i scapă niciodată, i se supune mereu, răspunse Krișna. În aceasta constă misterul reîncarnărilor. Așa cum hăurile cerului se deschid razelor soarelui, misterele vieții sunt elucidate în lumina acestui adevăr. Când corpul este suprimat, atunci când *Satwa* (înțelepciunea) preia controlul, sufletul își ia zborul spre regiunile populate de aceste ființe pure care dețin cunoașterea Celui mai înalt. Atunci când corpul trece prin această disoluție, în timp ce *Raja* (pasiunea) este cea care domină, sufletul vine să locuiască din nou printre cei care s-au atașat de cele lumești. La fel, dacă corpul este distrus atunci când *Tama* (ignoranța) predomină, sufletul întunecat de materie este din nou atras de o matrice de ființe lipsite de rațiune[3].

- Așa este, confirmă Ardjuna. Dar spune-ne acum ce se întâmplă de-a lungul secolelor cu cei care au urmat calea înțelepciunii și care vor să sălășluiască după moarte în lumea celor înțelepți.

- Omul, surprins de moarte în devoțiune, răspunse Krișna, după ce s-a bucurat multe sute de ani de recompensele datorate virtuților sale în sferele înalte, revine din nou să sălășluiască într-un trup care face parte dintr-o familie sfântă și respectabilă. Dar acest tip de regenerare, în această viață, este foarte greu de obținut.

---

1 Enunțul acestei doctrine, care ºi-a însuºit-o mai târziu ºi Platon, se regăseºte în cartea I din *Bhagavadgita,* sub forma unui dialog între Kriºna ºi Ardjuna.

2 Cărțile XIII-XVIII din *Bhagavadgita.*

3 *Bhagavadgita,* cartea XIV.

Omul astfel renăscut are același grad de cunoaștere și avansare, iar la înțelepciunea dobândită în încarnarea anterioară începe să lucreze din nou pentru a se perfecționa în devoțiune[1].

- Înseamnă, zise Ardjuna, că și cei buni sunt obligați să se reîncarneze pentru a începe o nouă viață corporală! Dar, spu-nene, o, stăpân al misterelor vieții! dacă pentru cel care urmează calea înțelepciunii, nu există un sfârșit al acestui ciclu de renașteri?

- Acum, începu Krișna, vă voi spune un mare și profund adevăr, misterul misterelor, sublim și pur. Pentru a ajunge la perfecțiune, trebuie să dobândești *știința unității*, care este mai presus de înțelepciune; trebuie să te ridici până la ființa divină care se află deasupra sufletului, chiar deasupra inteligenței. Or această ființă divină, acest prieten sublim se află în fiecare dintre noi. Căci Dumnezeu este în interiorul fiecărui om, dar puțin știu asta. Și iată calea salvării. O dată ce vei fi întrezărit ființa perfectă care se află deasupra lumii și în tine însuți, hotărăște-te să îți abandonezi dușmanul, care ia forma dorinței. Dominați-vă pasiunile. Plăcerile pe care vi le oferă simțurile sunt ca niște matrice ale chinurilor viitoare. Nu este suficient să faceți bine, trebuie să fiți buni. Pentru ca motivul să rezide în act, ci nu în fructul său. Renunțați la fructul lucrării voastre, dar fiecare dintre acțiunile voastre să fie ca o ofrandă adusă ființei supreme. Omul care face sacrificiul dorințelor și faptelor sale ființei de la care pornesc principiile tuturor lucrurilor și prin care s-a format universul obține prin acest sacrificiu perfecțiunea. Unit în spirit, el atinge înțelepciunea spirituală, care este mai presus de cultul ofrandelor și trăiește o fericire divină. Căci cel care găsește în el însuși fericirea, bucuria și lumina este unul cu Dumnezeu. Și să nu uitați că sufletul care l-a găsit pe Dumnezeu este eliberat de reîncarnare și moarte, de bătrânețe și durere și se adapă din apa imortalității[2].

Astfel le explica Krișna doctrina discipolilor săi și prin contemplarea interioară îi ajuta să se apropie, puțin câte puțin, de adevărurile sublime care i se revelaseră lui însuși sub forma unei viziuni fulgerătoare. Atunci când vorbea de Mahadeva, vocea sa devenea mai gravă, trăsăturile sale mai luminoase. Într-o zi,

1 *Bhagavadgita,* cartea V.

2 *Bhagavadgita, passim.*

Ardjuna, plin de curiozitate și îndrăzneală, îi spuse:

- Arată-ni-l pe Mahadeva sub forma sa divină. Ochii noștri nu îl vor putea contempla ?

Atunci Krișna începu să le vorbească despre ființa care respiră în toate ființele, într-o sută de mii de forme, cu nenumărați ochi, cu fețele întoarse în toate părțile și care depășește în același timp înălțimea infinitului, despre ființa care, în trupul său imobil și nesfârșit cuprinde universul în mișcare cu toate diviziunile sale. "Dacă, în ceruri, strălucea în același timp splendoarea miilor de sori, spuse Krișna, aceasta de-abia dacă s-ar putea compara cu splendoarea Celui atotputernic și unic." În timp ce vorbea astfel despre Mahadeva, o rază atât de puternică sclipi în ochii lui Krișna, încât discipolii nu putură să-i suporte strălucirea și se prosternară la picioarele sale. Lui Ardjuna i se ridică părul în cap și, aplecându-se, îi spuse cu o împreunare a mâinilor: "Stăpâne, cuvintele tale ne înspăimântă și nu o putem privi pe marea ființă pe care o evoci. Căci ea ne îngheață."[1]

Krișna reluă: "Ascultați ce vă spune el prin mine: Și eu și voi ne naștem de mai multe ori. Renașterile mele nu sunt cunoscute decât de mine, iar voi nu le cunoașteți pe ale voastre. Deși nu sunt, prin natura mea, menit să mă nasc și să mor, și sunt stăpânul tuturor creaturilor, totuși, cum eu pot comanda naturii mele, pot deveni vizibil prin propria mea putere și de fiecare dată când adevărul este decăzut în lume și când viciul și nedreptatea îi iau locul, mă materializez și, astfel, cu fiecare epocă, mă arăt pentru salvarea dreptății, distrugerea răului și restabilirea adevărului. Cel care cunoaște pe drept natura mea și opera mea divină, părăsindu-și corpul, nu se mai naște din nou, ci vine la mine."[2]

Vorbind astfel, Krișna își privi discipolii cu blândețe și bunăvoință. Ardjuna strigă:

- Stăpâne ! Tu ești dascălul nostru, tu ești fiul lui Mahadeva ! O știu după bunătatea ta, după farmecul tău inefabil și strălucirea ta orbitoare. Nu în vâltorile infinitului te caută și te doresc

---

1 Vezi această transfigurare a lui Kriºna în cartea XI din *Bhagavadgita.* Ea poate fi comparată cu transfigurarea lui Isus, Matei, sec. XVII. Vezi cartea VIII a lucrării de faþă.

2 *Bhagavadgita,* cartea IV. Traducere de Emile Burnouf. Cf. Shlegel ºi Wilkins.

Devele, ci în forma umană în care te iubesc și te adoră. Nici penitența, nici pomenile, nici Vedele, nici sacrificiul nu valorează cât o singură privire de-a ta. Tu ești adevărul. Condu-ne la luptă, la moarte. Oriunde ar fi aceasta, te vom urma !

Surâzători și fascinați, discipolii se adună în jurul lui Krișna spunând:

- Cum de nu am înțeles mai devreme ? Mahadeva vorbește prin tine.

Krișna răspunse:

- Ochii voștri nu erau deschiși. V-am dezvăluit marele secret. Nu îl dezvăluiți la rândul vostru decât celor care pot să-l înțeleagă. Voi sunteți aleșii mei; voi vedeți scopul; mulțimea nu vede decât capătul drumului. Și acum să mergem să predicăm poporului calea salvării.

VII

TRIUMFUL ȘI MOARTEA

După ce și-a instruit discipolii pe muntele Meru, Krișna se îndreptă împreună cu aceștia spre malurile Djamunei și ale Gangelui pentru a converti poporul. Intra prin colibe și se oprea în orașe. Seara, la intrarea în sat, mulțimea se înghesuia în jurul lui. Ceea ce predica el, întâi de toate, era milostenia față de aproape. "Răul pe care îl facem aproapelui nostru, spunea el, ne urmărește precum umbra ne urmărește trupul. La faptele care se sprijină pe iubirea pentru cei de lângă noi trebuie să năzuiască cel drept, căci acestea vor cântări cel mai mult în balanța celestă. Dacă stai printre cei buni, exemplele tale vor fi inutile; nu te teme să trăiești printre cei răi pentru a-i aduce pe calea cea dreaptă. Omul virtuos se aseamănă unui corifeu uriaș a cărui umbră binefăcătoare le dă plantelor care îl înconjoară prospețimea vieții." Uneori, Krișna, al cărui suflet deborda acum de o mireasmă de iubire, vorbea despre abnegație și sacrificiu cu o voce suavă și în imagini seducătoare:

"Așa cum pământul îi suportă pe cei care îl calcă și îl răscolesc atunci când îl lucrează, tot așa noi trebuie să răspundem răului cu binele. Omul cumsecade trebuie să cadă sub lovitura celor răi întocmai arborelui de santal, care, atunci când este lovit, parfumează securea care l-a tăiat." Când falșii savanți, incredulii sau orgolioșii îi cereau să le explice care este natura lui Dumnezeu, le răspundea prin cuvinte ca acestea: "Știința omului este simplă vanitate; toate faptele bune sunt iluzorii atunci când nu au legătură cu Dumnezeu. Cel cu sufletul și spiritul umile este iubit de Dumnezeu; căci acesta nu are nevoie de altceva. Doar infinitul și spațiul pot înțelege infinitul; doar Dumnezeu îl poate înțelege pe Dumnezeu."

Nu erau singurele lucruri noi pe care le predica. El fermeca, aduna mulțimea de oameni de peste tot, pentru că vorbea despre Dumnezeul viu, despre Vișnu. Predica faptul că stăpânul universului se încarnase deja de mai multe ori printre oameni. Apăruse succesiv în cei șapte rishi, în Vyasa și în Vasihta. Și încă va mai apărea. Dar lui Vișnu, după spusele lui Krișna, îi plăcea uneori să se manifeste prin cei umili, prin cerșetori, prin femeile care se căiesc, prin copii. Le povestea oamenilor parabola pescarului sărac Durga, care întâlnise un copilaș lihnit de foame sub un tamarin. Bunul Durga, deși încovoiat sub povara mizeriei și având multe guri de hrănit, fu emoționat de micuț și îl luă acasă. Soarele apusese, luna se arăta deasupra Gangelui, familia își făcuse rugăciunea de seară și micuțul murmura încetișor: "Fructul de cataca purifică apa, așa cum binefacerile purifică sufletul. Aruncă-ți năvodul, Durga, barca ta plutește pe Gange." Durga își aruncă năvodul care se îngreună de bogăția peștelui. Copilul dispăru. Astfel, spunea Krișna, atunci când omul uită de propria sa mizerie ca să le dea o mână de ajutor altora, Vișnu își manifestă bunăvoința, făcându-l fericit. Prin astfel de exemple, Krișna predica cultul lui Vișnu. Fiecare era încântat să îl afle pe Dumnezeu atât de aproape de inima sa, atunci când le vorbea fiul lui Devaki.

Faima profetului de pe muntele Meru se răspândi în India. Păstorilor care îl văzuseră crescând și fuseseră martori la primele sale fapte de lupte, nu le venea să creadă că acest personaj sfânt era eroul impetuos pe care îl cunoscuseră. Bătrânul Nanda era mort, dar cele două fiice ale sale, Sarasvati și Nichdali, pe care

Krișna le iubea, erau în viață. Destinele le fuseseră diferite. Sarasvati, supărată de plecarea lui Krișna, căutase să îl uite măritându-se. Devenise soția unui nobil, care o luase pentru frumusețea ei, dar apoi o repudiase și o vânduse unui vayçia sau negustor. Sarasvati îl părăsise din dispreț pe acest bărbat, pentru a deveni femeie de moravuri ușoare. Apoi, într-o bună zi, cu inima frântă, cuprinsă de remușcări și de dezgust, reveni în patria sa și o căută în secret pe sora sa Nichdali. Aceasta, cu gândul mereu la Krișna, ca și cum el ar fi fost tot timpul cu ea, nu se măritase și trăia ca servitoare a unui preot. După ce îi povesti Sarasvati despre soarta sa nefericită și rușinea ei, Nichdali îi răspunse:

- Biata mea soră ! te iert, dar fratele meu nu te va putea ierta. Doar Krișna te mai poate salva.

O flacără stăluci în ochii stinși ai lui Sarasvati.

- Krișna ! exclamă ea, ce s-a întâmplat cu el ?

- Acum este un sfânt, un mare profet, care predică pe malurile Gangelui.

- Hai să îl căutăm ! spuse Sarasvati și cele două surori porniră la drum, una ofilită de pasiunile sale, cealaltă, răspândind mireasma inocenței, dar amândouă consumate de focul aceleiași iubiri.

Krișna tocmai își predica doctrina războinicilor sau kchatryas. Îi aborda rând pe rând pe brahmani, pe bărbații din casta militară și pe oamenii simpli. Brahmanilor le explica cu calmul specific vârstei mature adevărurile profunde ale științei divine; în fața rajahilor, proslăvea virtuțile războinice și familiale și focul tinereții; oamenilor din popor le vorbea cu simplitatea copilăriei, a milei, a resemnării și a speranței.

Krișna era la un festin la unul dintre marii șefi, când două femei rugară să fie lăsate să se adreseze marelui profet. Fură lăsate să intre pentru că erau îmbrăcate în haine sărăcăcioase. Sarasvati și Nichdali se prosternară la picioarele lui Krișna. Sarasvati strigă, vărsând un torent de lacrimi:

- De când ne-ai părăsit, mi-am petrecut viața în greșeală și păcat,; dar, dacă vrei, Krișna, mă poți salva !...

Nichdali adăugă:

- O ! Krișna, în vremurile de demult știam că te voi iubi pen-

tru totdeauna; acum, că te-am regăsit în puterea gloriei tale, știu că tu ești fiul lui Mahadeva !

Și amândouă îi îmbrățișară picioarele. Rajahii spuseră:

- De ce, sfinte rishi, le permiți acestor femei simple să te insulte cu cuvintele lor nesocotite ?

Krișna răspunse:

- Lăsați-le să-și descarce sufletul; ele sunt mai demne de respect decât voi. Una este însuflețită de credință, cealaltă de iubire. Sarasvati, păcătoasa, este salvată chiar din acest moment pentru că a crezut în mine, iar Nichdali, în tăcerea sa, a iubit adevărul mai mult decât voi prin toate strigătele voastre. Vă spun că mama mea cea sfântă, care trăiește în soarele lui Mahadeva, o va învăța misterele iubirii eterne, când voi toți veți fi încă înglodați în existențele voastre inferioare.

Din acea zi, Sarasvati și Nichdali îl urmară neîncetat pe Krișna alături de discipolii săi. Inspirat de el începură să predice doctrina lui Krișna altor femei.

Kansa domnea încă la Madura. De la asasinarea lui Vasihta, regele nu-și mai aflase pacea. Profeția anahoretului se adeverise: fiul lui Devaki era în viață ! Regele îl văzuse și, privindu-l, forța și regalitatea i se ofiliră. Tremura pentru viața sa ca o frunză uscată și adesea, în ciuda faptului că era bine păzit de gărzile sale, se întorcea brusc, așteptându-se parcă să-l vadă pe tânărul erou, teribil și strălucitor, la porțile palatului său. Nysumba, întinsă pe patul din gineceul său, se gândea la puterile pierdute. Când află de predicile ținute de Krișna, devenit profet, pe malurile Gangelui, îl convinse pe rege să trimită împotriva lui o trupă de soldați și să-l aducă legat fedeleș. Când îi zări, Krișna îi întâmpină cu aceste cuvinte:

- Știu cine sunteți și pentru ce veniți. Sunt gata să vă urmez până la regele vostru, dar înainte lăsați-mă să vă vorbesc despre regele cerului, care este și stăpânul meu.

Și începu să le povestească despre Mahadeva, despre splendoarea și manifestările sale. Când termină de predicat, soldații își depuseră armele la picioarele lui Krișna, spunând:

- Nu te vom duce prizonier la regele nostru, ci te vom urma la al tău.

Și rămaseră alături de el. Kansa, aflând aceasta, se

înspăimântă. Nysumba îi spuse:

- Trimite-i pe mai marii regatului.

Și aceștia făcură întocmai. Merseră în orașul în care Krișna predica. Promiseseră să nu-l asculte, dar când văzură strălucirea privirii sale, maiestatea ținutei sale și respectul pe care îl inspira mulțimii, nu putură să nu se oprească să-l asculte. Krișna le vorbi despre servitutea inferioară a celor care fac rău și despre libertatea celestă a celor care fac bine. Kchatryaii se simțiră plini de bucurie și de surpriză, căci se simțiră eliberați de o povară enormă.

- Cu adevărat, ești un mare magician, rostiră ei. Am jurat că te vom duce la rege în lanțuri, dar ne este imposibil să facem acest lucru, pentru că tu ne-ai eliberat.

Se reîntoarseră la Kansa și îi spuseră:

- Nu putem să ți-l aducem pe acest om. Este un mare profet și nu ai de ce să te temi de el.

Regele, văzând că totul era inutil, își triplă numărul gărzilor și bară toate porțile palatului cu lanțuri de fier. Dar, într-o bună zi, auzi un mare vuiet în oraș, strigăte de bucurie și de triumf. Gărzile îi spuseră: "Este Krișna care intră în Madura. Poporul împinge porțile, rupe lanțurile de fier." Kansa vru să fugă. Chiar gărzile îl obligară însă să rămână pe tron.

Într-adevăr, Krișna, urmat de discipolii săi și de un mare număr de anahoreți, își făcea intrarea în Madura, împodobită cu steaguri, în mijlocul unei mulțimi de oameni, care se asemăna cu o mare agitată de vânt. El intră sub o ploaie de ghirlande și flori. Toți îl aclamau. În fața templelor, brahmanii stăteau grupați sub bananierii sacri pentru a-l saluta pe fiul lui Devaki, învingătorul șarpelui, eroul muntelui Meru, dar mai ales profetul lui Vișnu. Urmat de un cortegiu strălucitor și salutat ca un eliberator de popor și kchatrahii, Krișna se înfățișă regelui și reginei.

- Nu ai domnit decât prin violență și prin răutate, îi spuse Krișna lui Kansa, și meriți o mie de morți, pentru că l-ai omorât pe bătrânul Vasihta. Dar nu ți-a venit încă ceasul. Vreau să dovedesc lumii întregi că nu omorând vei triumfa asupra dușmanilor învinși, ci iertându-i.

- Vrăjitor rău ! exclamă Kansa, mi-ai furat coroana și regatul. Termină cu mine.

- Vorbești ca un nesăbuit, îi zise Krișna. Căci, dacă ai muri în starea ta actuală de nesocontință, de împietrire și de crimă, ai fi irevocabil pierdut în cealaltă viață. Dacă, din contră, începi să-ți înțelegi nebunia și să te căiești în aceasta, pedeapsa ta va fi mai mică în cealaltă și, prin intermediul spiritelor pure, Mahadeva te va salva într-o zi.

Nysumba murmură la urechea regelui:

- Nesăbuitule ! Profită de nebunia orgoliului tău. Atâta timp cât ești în viață, rămâne o speranță de răzbunare.

Krișna înțelese ce spusese aceasta, fără să o fi auzit. Îi aruncă o privire severă, de milă pătrunzătoare.

- Ah ! nefericito ! îți picuri mereu otrava. Corupătoareo, vrăjitoare rea, nu mai ai în inima ta decât veninul șerpilor. Sfârșește sau voi fi obligat într-o zi să-ți strivesc capul. Și acum vei merge împreună cu regele într-un loc de pedeapsă, în care îți vei ispăși crimele sub supravegherea brahmanilor.

După aceste evenimente, cu consimțământul mai marilor regatului și ai poporului, Krișna îl numi pe Ardjuna, discipolul său cel mai ilustru dintre descendenții rasei solare, rege al Madurei. Conferi autoritatea superioară brahmanilor, care deveniră institutorii regilor. El însuși rămase mai marele anahoreților, care formară consiliul superior al brahmanilor. Pentru a ține acest consiliu la adăpost de persecuții, puse să se construiască un oraș puternic în inima munților, apărat de un zid înalt și având o populație aleasă. Orașul se numi Dwarka. În centrul acestui oraș se găsea templul inițiaților, iar partea cea mai importantă era ascunsă în subteran[1].

---

[1] *Viºnu-Purana,* cartea V, cap. XXII ºi XXX, vorbeºte în termeni destul de transparenþi despre acest oraº: "Kriºna hotărî deci să construiască o citadelă în care tribul Yadu să-ºi găsească un refugiu sigur ºi care să fie astfel organizat încât chiar ºi femeile să îl poată apăra. Oraºul Dwarka era protejat de metereze înalte, înfrumuseþat de grădini ºi rezervoare ºi splendid precum Amaravati, cetatea Indrei." În acest oraº plantă copacul Parijata, "al cărui miros suav înmiresma până departe pământul. Toþi cei care se apropiau începeau să-ºi amintească de existenþele lor anterioare." Acest copac este în mod evident un simbol al ºtiinþei divine ºi al iniþierii, ace-laºi pe care îl găsim în tradiþia caldeeană ºi care a trecut de aici în geneza ebraică. După moartea lui Kriºna, oraºul a fost înecat, copacul a urcat în ceruri, dar templul a rămas. Dacă toate acestea au un sens istoric, înseamnă, pentru cunoscătorii limbii ultrasimbolice ºi prudente a hinduºilor, că un tiran oarecare a dat ordin ca oraºul să fie ras de pe faþa pământului ºi că iniþierea a devenit din ce în ce mai

În același timp, când regii cultului lunar aflară că un rege al cultului solar fusese adus pe tronul din Madura și că brahmanii, prin acesta, urmau să devină stăpâni ai Indiei, formară o ligă puternică pentru a-l alunga pe noul suveran. Ardjuna, la rândul său, grupă în jurul lui regii cultului solar ai tradiției albe, ariene, vedice. Din străfundurile templului din Dwarka, Krișna îi urmărea și îi îndruma. Cele două armate se aflau față în față, se adulmecau reciproc și bătălia decisivă era iminentă. Dar Ardjuna, nemaiavându-l pe mentorul său prin preajmă, își simțea spiritul tulburat și curajul slăbit. Într-o dimineață, înainte de ivirea zorilor, Krișna apăru în fața cortului regelui, discipolului său:

- De ce, spuse mentorul său sever, n-ai început lupta care trebuie să decidă cine va domni pe pământ: fiii Soarelui sau fiii Lunii ?

- Fără tine n-aș putea, răspunse Ardjuna. Privește aceste armate imense și aceste mulțimi care se vor măcelări.

De la înălțimea unde se aflau, stăpânul spiritelor și regele Madurei contemplară cele două armate fără număr, în poziție de luptă, față în față. Se vedeau strălucind zalele aurite ale căpeteniilor; mii de infanteriști, de cai și de elefanți așteptau ordinul de luptă. În acel moment, căpetenia armatei dușmane, cel mai vârstnic dintre Kuravas suflă în cochilia sa de mare, în marea cochilie al cărui sunet se asemăna răgetului leului. La acest semnal, se auzi un nechezat de cai, un zgomot confuz de arme, de tobe și de trompete și o hărmălaie imensă se înstăpâni. Ardjuna nu mai trebui decât să urce pe carul său tras de cai albi și să sufle în cochilia sa azurie pentru a le da semnalul de luptă fiilor soarelui. Dar iată că regele fu cuprins de milă și rosti, foarte abătut:

- Văzând această mulțime, luptându-se cot la cot, simt că mă clatin pe picioare, gura mi s-a uscat, corpul îmi tremură, părul mi s-a făcut măciucă, pielea îmi arde, spiritul meu este ca purtat într-o vâltoare. Văd prevestiri rele. Acest masacru nu pare să aducă nimic bun. Ce vom face cu regatele, plăcerile și chiar cu viața noastră ? Înșiși cei pentru care dorim regatele, plăcerea, bucuriile sunt aici gata de luptă, uitând de viața și bunurile lor. Preceptori, tați, fii, bunici, unchi, nepoți se vor măcelări unii pe alții. Nu vreau să-i duc la moarte pentru a domni asupra celor trei lumi și cu atât mai puțin

asupra pământului. Ce plăcere aș putea simți în a-i trimite la moarte pe dușmanii mei ? O dată ce mișeii vor fi morți, păcatul va cădea asupra noastră.

- Cum te-a cuprins, spuse Krișna, acest flagel al fricii, nedemn de un înțelept, sursă a infamiei, care ne alungă din cer ? Nu fii laș. La luptă !

Dar Arjuna, complet descurajat, se așează în tăcere și apoi vorbi:

- Nu mă voi lupta.

Atunci Krișna, regele spiritelor, reluă cu un surâs schițat:

- O, Ardjuna ! Te-am numit rege al somnului pentru ca spiritul tău să poată veghea mereu. Dar spiritul tău a adormit și trupul ți-a învins sufletul. Îi plângi pe cei pe care n-ar trebui să-i plângi și cuvintele tale sunt lipsite de înțelepciune. Bărbații instruiți nu se lamentează nici pentru cei vii, nici pentru cei morți. Eu, tu și comandanții oamenilor am existat mereu și nu vom înceta niciodată să existăm în viitor. Așa cum în acest trup sufletul trece prin copilărie, tinerețe, bătrânețe, tot așa el va trece prin toate aceste faze firești și în alte trupuri. Un om înțelept nu își face griji pentru asta. Fiu al lui Bharat ! Suportă pedeapsa și plăcerea unui suflet egal. Cei pe care nu îi mai atinge merită nemurirea. Cei care văd esența reală văd adevărul etern care domină sufletul și corpul. Să știi că ceea ce traversează toate lucrurile este deasupra distrugerii. Nimeni nu poate distruge inepuizabilul. Toate aceste trupuri au o viață limitată, știi asta. Dar vizionarii mai știu că sufletul încarnat este etern, indestructibil și infinit. Iată de ce trebuie să mergi la luptă, descendent al Bharatului ! Atât cei care cred că sufletul poate să omoare, cât și cei care cred că poate fi omorât se înșeală. El nu este născut și nu moare și nu poate să-și piardă această ființă pe care a avut-o dintotdeauna. Așa cum o persoană își aruncă vechile veșminte pentru a îmbrăca altele noi, astfel sufletul încarnat respinge trupul pentru a se folosi apoi de altul. Nici spada nu îl despică, nici focul nu îl arde, nici apa nu îl udă, nici aerul nu îl usucă. Este impermeabil și incombustibil. Durabil, de neclintit, veșnic, traversează totul. Deci nu ar trebui să-ți faci griji nici pentru naștere, nici pentru moarte, o, Ardjuna ! Căci pentru cel care se naște, moartea este sigură; și pentru cel care moare, nașterea. Privește-ți datoria pe care o ai de

îndeplinit, fără să te poticnești; căci, pentru un kchatrya, nu există nimic mai bun decât lupta dreaptă. Fericiți războinicii care găsesc că bătălia este ca o poartă deschisă spre ceruri ! Dar dacă nu vrei să lupți în această luptă dreaptă, vei cădea în păcat, abandonându-ți datoria și renumele. Toate ființele vor vorbi de infamia ta eternă, iar infamia este mai rea decât moartea pentru cel care a fost onorat[1].

La aceste cuvinte ale mentorului său, Ardjuna se simți cuprins de rușine și își simți sângele regal pulsându-i din nou în vene, plin de îmbărbătare. Se ridică pe carul său și dădu semnalul de luptă. Atunci, Krișna spuse adio discipolului său și părăsi câmpul de bătaie, căci era sigur că victoria va fi de partea fiilor soarelui.

În același timp, Krișna înțelesese că pentru a face ca religia sa să fie acceptată de învinși, trebuia să câștige o ultimă victorie, mai dificilă decât cea a armelor, cea asupra sufletului. Așa cum sfântul Vasihta murise străpuns de o săgeată, tot așa Krișna trebuia să moară de bunăvoie de loviturile mortale ale dușmanului său, pentru a implanta până în inima adversarilor săi credința pe care o propăvăduise discipolilor săi și lumii întregi. Știa că fostul rege al Madurei, departe de a face penitență, se refugiase la socrul său, Kalayeni, rege al șerpilor. Ura sa, tot timpul ținută trează de Nysumba, îl făcea să supraviețuiască prin spioni, pândind momentul propice pentru a-l lovi. Or Krișna simțea că misiunea sa era terminată și nu voia, pentru a o îndeplini, decât însemnele sacrificiului suprem. Încetă deci să-l mai evite și să-l mai paralizeze pe dușman prin puterea voinței sale. Știa că, dacă înceta să se apere prin această forță ocultă, lovitura de mult premeditată a dușmanului avea să-l lovească din umbră. Dar fiul lui Devaki voia să-și dea sufletul departe de oameni, în singurătatea Himalayei. Aici se va simți mai aproape de mama sa luminoasă, de bătrânul sublim și de soarele lui Mahadeva.

Krișna se îndreptă deci spre o sihăstrie, care se afla într-o sălbăticie pustie, la poalele vârfurilor înalte ale Himalayei. Nici unul dintre discipolii săi nu îi înțelesese planul. Doar Sarasvati și Nichdali citiră acest lucru în ochii săi, prin divinația specifică femeii

1 Începutul *Bhagavadgitei.*

și iubirii. Când Sarasvati înțelese că el voia să moară, se aruncă la picioarele lui, îl îmbrățișă cu pasiune și strigă:

- Stăpâne ! Nu ne părăsi !

Nichdali îl privi și îi spuse doar:

- Știu unde vei merge. Dacă noi te-am iubit, lasă-ne să te urmăm !

Krișna îi răspunse:

- Acolo în cerul meu, nimic nu este refuzat iubirii. Urmați-mă !

După o lungă călătorie, profetul și sfintele femei ajunseră la niște colibe grupate în jurul unui cedru dezgolit, pe un munte arid și stâncos. De o parte se zăreau domurile imense de zăpadă ale Himalayei; de alta, în depărtare, un labirint de munți; în depărtare câmpia, India pierdută ca un vis într-o brumă aurită. În această sihăstrie trăiau câțiva pustnici penitenți, înveșmântați în scoarță de copac, cu părul răsucit ca o jerbă, cu barba lungă, ale căror trupuri erau mânjite de noroi și praf, cu membrele uscate de vânt și arșița soarelui. Unii dintre ei nu aveau decât o piele uscată care le acoperea oasele. Văzând acest loc trist, Sarasvati strigă:

- Pământul este departe și cerul mut. Stăpâne, de ce ne-ai adus în acest deșert abandonat de Dumnezeu și de oameni ?

- Roagă-te, rosti Krișna, dacă vrei ca pământul să se apropie și cerul să-ți vorbească.

- Alături de tine, cerul este mereu prezent, spuse Nichdali; dar de ce vrea cerul să ne părăsească ?

- Trebuie, răspunse Krișna, ca fiul lui Mahadeva să moară străpuns de o săgeată, pentru ca lumea să creadă în cuvântul său.

- Dezleagă-ne acest mister.

- Îl veți înțelege după moartea mea. Să ne rugăm.

Timp de șapte zile, se rugară și făcură penitențe. Adesea chipul lui Krișna era transfigurat și emana lumină cerească. În a șaptea zi, spre apusul soarelui, cele două femei văzură niște arcași care urcau spre sihăstrie.

- Iată-i pe arcașii lui Kansa, care au venit după tine, spuse Sarasvati; stăpâne, apără-te !

Dar Krișna, îngenunchiat în apropierea cedrului, nu puse capăt rugăciunii sale. Arcașii se apropiară, le priviră pe femei și pe

pe ceilalți penitenți. Erau soldați aspri, cu fețele galbene și negre. Văzând figura extatică a sfântului, rămaseră înmărmuriți. Mai întâi încercară să îl scoată din starea sa de extaz, adresându-i întrebări, injurii și aruncând cu pietre în el. Dar nimic nu îl putu face să iasă din imobilitatea sa. Atunci, se aruncară asupra lui și îl legară de trunchiul unui copac. Krișna se lăsă în mâinile lor ca într-un vis. Apoi arcașii, de la distanță, începură să tragă asupra lui, întărâtându-se unii pe alții. La prima săgeată care îl străpunse, sângele țâșni și Krișna strigă: "Vasihta, fiii Soarelui sunt victorioși!" Când a doua săgeată vibră în carnea sa, mai spuse doar: "Mahadeva!" Și apoi, cu numele lui Brahma pe buze, își dădu sufletul.

Soarele apusese. Un vânt puternic se porni, o furtună de zăpadă coborî din Himalaya și se abătu asupra pământului. Cerul se acoperi. Un vârtej negru mătura munții. Speriați de ceea ce făcuseră, ucigașii o luară la fugă, iar cele două femei, înghețate de spaimă, se prăbușiră leșinate pe pământ ca sub o ploaie de sânge.

Trupul lui Krișna fu ars de discipolii săi în orașul sfânt din Dwarka. Sarasvati și Nichdali se aruncară pe rug pentru a se alătura mentorului lor, iar mulțimea crezu că îl vede pe fiul lui Mahadeva ieșind din flăcări într-o întruchipare de lumină, alături de cele două soții ale sale.

După aceasta, o mare parte a Indiei adoptă cultul lui Vișnu, care reunea cultul solar și pe cel lunar în religia lui Brahma.

VIII

STRĂLUCIREA VERBULUI SOLAR

Aceasta este legenda lui Krișna, reconstituită în ansamblul său organic și reașezată în perspectiva istoriei. Ea proiectează o lumină vie asupra originilor brahmanismului. Este cu certitudine imposibil să stabilim prin documente pozitive dacă în spatele mitului lui Krișna se ascunde un personaj real. Voalul des care ascunde nașterea tuturor religiilor orientale este mai gros în India decât în

alte țări. Brahmanii, stăpânii absoluți ai societății hinduse, unicii deținători ai acestor tradiții le-au modelat și reformulat adesea de-a lungul secolelor. Dar corect este să adăugăm că au păstrat cu fidelitate toate elementele și că, dacă doctrina lor sacră s-a dezvoltat de-a lungul secolelor, centrul său nu s-a deplasat niciodată. N-am putea deci, așa cum fac majoritatea savanților europeni, să explicăm o figură ca aceea a lui Krișna prin următoarele cuvinte: Este o poveste de adormit copiii, adaptată unui mit solar, al cărei ansamblu este garnisit cu o fantezie filosofică. Noi credem că nu astfel se fondează o religie care durează mii de ani, care dă naștere unei poezii minunate, mai multor mari filosofii, care rezistă atacului formidabil al buddhismului[1], invaziilor mongole, mahomedane, cuceririi englezilor și care conservă până în profunda decadență sentimentul imemorialei și înaltei sale origini. Dar nu, există întotdeauna un mare om la originea unei mari instituții. Ținând cont de rolul predominant al personajului Krișna în tradiția epică și religioasă, de caracteristicile umane, pe de o parte, și de identificarea sa constantă cu Dumnezeul manifestat sau Vișnu, pe de alta, suntem obligați să credem că el a fost creatorul cultului vișnuit care a dat brahmanismului virtutea și prestigiul său. Este deci logic să

[1] Măreþia lui Çakia Mouni residă în sublima sa caritate, în reforma morală ºi în revoluþia socială pe care a adus-o prin răsturnarea castelor rigide. Buddha a adus brahmanismului învechit o zdruncinare asemănătoare celei pe care protestantismul a adus-o catolicismului acum trei sute de ani; l-a forþat să se pregătească pentru luptă ºi să se regenereze. Dar Çakia Mouni nu a mai adăugat nimic la doctrina ezoterică a brahmanilor ºi nu a divulgat decât anumite părþi ale acesteia. Psihologia sa este, în fond, aceeaºi, deºi urmează un drum diferit. (Vezi articolul meu *Légende de Bouddha, Revue des Deux-Mondes,* [Legenda lui Buddha, Revista celor două lumi] 1 iulie 1885). Dacă Buddha nu apare deloc în această carte, nu este din cauza faptului că nu-i recunoaºtem locul său în seria marilor iniþiaþi, ci datoriță planului special al acestei lucrări. Fiecare dintre reformatorii sau filosofii aleºi de noi este menit să dezvăluie doctrina misterelor sub o înfăþiºare nouă ºi la o altă etapă a evoluþiei sale. Din acest punct de vedere, Buddha ne-ar fi fost folositor în două moduri: pe de o parte, la capitolul despre Pitagora, pe al cărui sistem am dezvoltat doctrina reîncarnării ºi a evoluþiei sufletelor, pe de alta, la Iisus Christos, care propăvăduia pentru cele două biserici creºtine fraternitatea ºi iubirea pentru aproape. În ceea ce priveºte cartea, foarte interesantă de altfel ºi demnă de a fi citită, *Esoteric Buddhism* [Buddhismul ezoteric] a lui Sinnett, atribuită unor adepþi care trăiesc actualmente în Tibet, îmi este imposibil să văd în ea altceva decât o foarte abilă compilaþie a brahmanismului ºi buddhismului, cu anumite idei ale Kabbalei, ale lui Paracelsius ºi anumite date ºtiinþifice moderne.

admitem că, în mijlocul haosului religios și social care a permis invadarea Indiei primitive de către cultele naturaliste și pasionale, a apărut un reformator luminat care a înnoit pura doctrină ariană prin ideea trinității și a verbului divin manifestat, care și-a pus pecetea asupra operei sale prin sacrificiul propriei vieți și care a dat astfel Indiei spiritul său religios, caracterul său național specific și organizarea definitivă.

Importanța lui Krișna ne pare și mai mare și de un caracter cu adevărat universal dacă remarcăm faptul că doctrina sa se bazează pe două idei de căpătâi, pe două principii organizatoare ale religiilor și ale filosofiei ezoterice. Eu înțeleg doctrina organică a imortalității sufletelor sau a existențelor succesive prin reîncarnare și pe cea corespondentă trinității sau verbului divin revelat în om. Nu am făcut decât să indic mai sus[1] impactul filosofic al acestei concepții centrale, care, dacă este bine înțeleasă, are o repercusiune benefică asupra tuturor domeniilor științei, artei și vieții în ansamblu. Trebuie să mă limitez, pentru a încheia, la o remarcă istorică.

Ideea că Dumnezeu, adevărul, frumusețea și bunătatea infinite se revelează în omul conștient de puterea reînvierii, care țâșnește până în profunzimile cerului, prin forța iubirii și a sacrificiului, această idee prolifică între toate celelalte idei, apare pentru prima dată la Krișna. Ea este întruchipată în momentul în care, ieșind din tinerețea sa ariană, umanitatea se va îngloda din ce în ce mai mult în cultul materiei. Krișna îi va revela ideea verbului divin; ea nu o va uita. Va avea o sete cu atât mai arzătoare de salvatori și de fii ai lui Dumnezeu, cu cât își va resimți mai profund decăderea. După Krișna, există o puternică radiere a verbului solar în templele Asiei, Africii și Europei. În Persia, Mithras, reconciliatorul luminosului Ormuzd și a întunecatului Ahrimane; în Egipt, Horus, fiul lui Osiris și al lui Isis; în Grecia, Apollon, zeul soarelui și al lyrei; este Dionisos, salvatorul sufletelor. Peste tot, zeul solar este un zeu mediator, iar lumina sa este cuvântul vieții. Nu din ea s-a născut oare ideea mesianică? Oricum ar fi, prin Krișna, această idee a intrat în lumea antică; prin Iisus ea a strălucit pe tot pământul.

[1] Vezi nota despre Devaki, cu privire la viziunea lui Kriºna.

Voi arăta, în continuarea acestei istorii secrete a religiilor, cum se leagă doctrina ternarului divin de cea a sufletului și de evoluția sa, cum și de ce se presupun una pe alta și se completează reciproc. Să spunem mai întâi că punctul lor de contact formează centrul vital, nucleul luminos al doctrinei ezoterice. Dacă nu luăm în considerare marile religii ale Indiei, Egiptului, Greciei, Iudeei, decât prin aspectele lor exterioare, nu vom vedea decât dezordinea, superstiția, haosul. Dar dacă privim mai în profunzime simbolurile, dacă încercăm să descifrăm misterele și ajungem până la rădăcinile doctrinei fondatorilor și profeților, armonia va ieși la iveală în această lumină. Pe căi foarte diverse și adesea întortocheate, se va ajunge în același punct, astfel încât să putem pătrunde în arcanul uneia dintre aceste religii, dar și în ale celorlalte. Atunci se produce un fenomen ciudat. Puțin câte puțin, dar într-o sferă din ce în ce mai mare, se vede ieșind triumfătoare doctrina inițiaților în centrul religiilor, ca un soare care strălucește tot mai puternic. Fiecare religie apare ca o planetă diferită. Cu fiecare dintre ele, atmosfera și orientarea celestă sunt altele, dar mereu același soare ne luminează. India, marea visătoare, ne poartă cu ea în visul eternității. Egiptul grandios, auster precum moartea, ne invită la călătoria de dincolo de morminte. Fermecătoarea Grecie ne invită la sărbătorile magice ale vieții și conferă misterelor sale seducția formelor sale, rând pe rând, fermecătoare sau teribile, ale sufletului său plin de patimi. În fine, Pitagora își formulează doctrina ezoterică într-o manieră științifică, îi dă expresia cea mai completă, poate și cea mai solidă, pe care aceasta a avut-o vreodată; Platon și alexandrinii nu au făcut decât să o vulgarizeze. Noi tocmai am făcut o incursiune la originea sa, în junglele Gangelui și singurătățile munților Himalaya.

Cartea a treia:

HERMES
(MISTERELE EGIPTULUI)

O, suflet orb ! Înarmează-te cu flacăra misterelor și, în noaptea terestră, vei descoperi dublura ta cea luminoasă, sufletul tău celest. Urmează această călăuză divină, fie el geniul tău. Căci el are cheia existențelor tale trecute și viitoare.

Chemarea inițiaților (după Cartea morților)

Ascultați în interiorul ființei voastre și priviți spațiul și timpul infinite. Acolo răsună cântecul astrelor, vocea numerelor, armonia sferelor.

Fiecare soare este o gândire a lui Dumnezeu și fiecare planetă este o lume a acestei gândiri. Pentru a cunoaște gândirea divină, o, suflete ! trebuie să purtați povara urcușului și coborâșului căii celor șapte planete și celor șapte ceruri ale lor.

Ce fac astrele ? ce spun numerele ? ce poartă cu ele sferele ? O, suflete pierdute sau salvate, ele spun, ele cântă, ele poartă - destinele voastre !

Fragment (după HERMES)

I

SFINXUL

În fața Babilonului, metropola tenebroasă a despotismului, Egiptul a fost în lumea antică o adevărată citadelă a științei sacre, o școală pentru cei mai iluștri profeți ai săi, un refugiu și un laborator al celor mai nobile tradiții ale umanității. Grație imenselor săpături, admirabilelor lucrări arheologice, poporul egiptean ne este astăzi mai bine cunoscut decât oricare altă civilizație precedentă Greciei, redeschizând cartea istoriei sale scrisă pe pagini de piatră[1]. Monumentele sale sunt curățate, hieroglifele descifrate; și totuși ne mai rămân enigme nedescifrate, în profunzimile cele mai adânci ale arcanului gândirii sale. Acest arcan este doctrina ocultă a preoților. Această doctrină cultivată în mod științific în temple, ascunsă cu prudență în spatele misterelor, ne dezvăluie dintr-o mișcare sufletul Egiptului, secretul politicii sale și rolul său capital în istoria universală.

Istoricii noștri vorbesc despre faraoni pe același ton cu care îi descriu pe despoții din Ninive și Babilon. Pentru ei Egiptul este o monarhie absolută și cuceritoare precum Asiria și nu diferă de aceasta, decât pentru că a durat cu câteva mii de ani mai mult

---

1 Champollion, *L'Egypte sous les Pharaons* [Egiptul sub faraoni]; Bunsen, *Aegyptische Alterthümer* [Vechiul Egipt]; Lepsius, *Denkmaeler* [Monumentul]*;* Paul Pierret, *Le livre des morts* [Cartea morților]*;* François Lenormant, *Histoire des peuples de l'Orient* [Istoria popoarelor Orientului]; Maspéro, *Histoire ancienne des peuples de l'Orient* [Istoria antică a popoarelor Orientului] etc.

decât ea. Se îndoiesc oare că în Asiria regalitatea a strivit sacerdoțiul pentru a-l transforma în instrumentul propriei ei tiranii, în timp ce în Egipt preoții au fost cei care i-au disciplinat pe regi, care nu au abdicat niciodată de la datoria lor sacră, chiar în epocile cele mai dificile, impunându-se în fața regilor, alungându-i pe despoți, guvernând toată națiunea; și ea printr-o superioritate intelectuală, printr-o înțelepciune profundă și ascunsă, pe care nici o altă autoritate sacerdotală nu a egalat-o niciodată în nici o țară și în nici o epocă? Îmi vine greu să cred. Căci departe de a trage nenumărate concluzii din această diferență esențială, istoricii din timpurile noastre de-abia au întrevăzut-o și par să nu-i acorde nici o importanță. Totuși nu trebuie să fii arheolog sau lingvist pentru a înțelege că ura de neînlăturat dintre Asiria și Egipt provine din faptul că cele două popoare au reprezentat două principii diferite ale acestei lumi și că poporul egiptean și-a datorat lunga dăinuire în timp unei osaturi religioase și științifice mai puternice decât toate revoluțiile.

Din epoca ariană, trecând prin perioada tulbure care a urmat timpurilor vedice și până la cucerirea persană și la epoca alexandrină, adică timp de mai mult de cinci mii de ani, Egiptul a fost fortăreața doctrinelor pure și înalte, al căror ansamblu constituie știința principiilor și pe care am putea-o numi ortodoxie ezoterică a antichității. Cincizeci de dinastii s-au succedat și Nilul și-a purtat aluviunile peste orașe întregi, invazia feniciană a inundat țara și apoi a fost alungată: în toiul fluxului și refluxului istoriei, sub idolatria aparentă a politeismului său exterior, Egiptul și-a păstrat străvechile comori ale teologiei sale oculte și ale organizării sacerdotale. A rezistat secolelor asemenea piramidei lui Gizeh, pe jumătate îngropată de nisip, dar totuși intactă. Grație acestei imobilități a sfinxului care își păstrează arcanul, acestei rezistențe de granit, Egiptul a devenit axa în jurul căreia s-a dezvoltat gândirea religioasă a umanității, trecând din Asia în Europa. Iudeea, Grecia, Etruria sunt tot atâtea focare vii, care au dat naștere unor civilizații diverse. Dar de unde și-au luat ideile călăuzitoare dacă nu din rezerva organică a Egiptului antic? Moise și Orfeu au creat două religii opuse și prodigioase, una prin monoteismul său aspru, cealaltă prin politeismul său uimitor. Dar în ce matcă s-a format geniul lor? Una a găsit una forța, energia, îndrăzneala de a pune bazele unui nou popor pe jumătate sălbatic la acea vreme, așa cum metalul se naște în furnal, iar cealaltă, magia de a face zeii să vor-

beassă, ca o liră acordată, sufletelor acestor barbari fermecați în templele lui Osiris, în antica Teba, pe care inițiații o numeau cetatea soarelui sau Arcul solar - cuprinzând în sine sinteza științei divine și toate arcanele inițierii.

În fiecare an, la solstițiul de vară, atunci când cad ploi torențiale în Abysinia, Nilul își schimbă culoarea și capătă acea nuanță sângerie, de care vorbește Biblia. Fluviul se umflă în matca sa până la echinocțiul de toamnă și își inundă sub undele sale malurile, cât vezi cu ochii. Dar pe platourile de granit, sub soarele orbitor, templele săpate în stâncă, necropolele, pilonii, piramidele își reflectă maiestuozitatea ruinelor în Nilul devenit mare. Astfel, sacerdoțiul egiptean a traversat secole întregi cu organizarea și simbolurile sale, arcane mult timp impenetrabile ale științei sale. În aceste temple, în aceste cripte și în aceste piramide s-a elaborat faimoasa doctrină a verbului lumină, a cuvântului universal, pe care Moise a va închide în chivotul său de aur și a cărei flacără vie va fi Iisus Christos.

Adevărul este imuabil în el însuși; singur supraviețuiește tuturor lucrurilor, dar își schimbă sălașurile și formele, iar revelațiile sale sunt intermitente. "Lumina lui Osiris" care lumina altădată pentru inițiați profunzimile naturii și boltele celeste s-a stins în criptele abandonate. Cuvintele lui Hermes adresate lui Asklepios s-au adeverit: "O, Egipt! Egipt! nu vor rămâne din tine decât povești incredibile pentru generațiile viitoare și cuvintele săpate în piatră."

Totuși vrem să readucem la viață o rază din acest soare misterios al sanctuarelor, urmând calea secretă a anticei inițieri egiptene, atât cât ne permite intuiția ezoterică și răsfrângerea ei fulgurantă peste timp. Dar pentru a intra în templu să aruncăm o privire asupra marilor faze prin care a trecut Egiptul înainte de epoca Hicsoșilor.

Aproape la fel de bătrână ca și scoarța continentelor noastre, prima civilizație egipteană își are originile în antica rasă roșie[1]. Sfinxul colosal de la Giseh, situat în apropierea Marii Piramide, este opera sa. Din vremurile în care Delta (formată mai târziu din aluviunile Nilului) nu exista încă, animalul monstruos și simbolic trona

[1] Într-o inscripþie a celei de-a patra dinastii se vorbeºte de *sfinx* ca de un monument a cărui origine se pierde în negura vremii, care fusese descoperit din întâmplare sub domnia acelui prinþ, îngropat sub nisipurile deºertului unde fusese uitat de generaþii întregi. Fr. Lenormant, *Histoire d'Orient* [Istoria Orientului], II, 55. - Or cea de-a patra dinastie ne poartă cu 4.000 de ani înainte de Christos. Ne dăm astfel seama care este vechimea Sfinxului.

deja pe colina sa de granit în fața lanțului de munți libici și scruta marea, ale cărei valuri se spărgeau la picioarele sale, acolo unde astăzi se întind veșnicele nisipuri ale deșertului. Sfinxul, această primă creație a Egiptului, a devenit simbolul său principal, marca sa distinctivă. Cel mai străvechi sacerdoțiu uman l-a sculptat, imagine a naturii calmă și redutabilă în misterul său. Un cap de om pe un corp de taur, cu gheare de leu, protejat de aripile sale de vultur. Aceasta este Isis terestră, natura în unitatea vie a regnurilor sale. Căci preoții săi din timpuri imemoriale știau deja și predicau doctrina conform căreia, în lunga sa evoluție, natura umană se trage din cea animală. În acest trup compozit, cu elemente de taur, leu, vultur și om se regăsesc cele patru animale care apar în viziunea lui Ezechiel, reprezentând cele patru elemente constitutive ale microcosmosului și macrocosmosului: apa, pământul, aerul și focul, elemente care se află la bazele științei oculte. De aceea, în secolele următoare, atunci când inițiații vor vedea animalul sacru, în pragul templelor sau în întunericul criptelor, vor simți misterul viu în ei înșiși și își vor îndrepta în liniște atenția asupra adevărului interior. Căci, înainte de Oedip, vor ști că dezlegarea enigmei sfinxului este cuvântul om, microcosmos, agent divin, care rezumă toate elementele și toate forțele naturii.

Rasa roșie nu a lăsat deci din ea însăși altă mărturie decât Sfinxul de la Giseh, dovadă de necontestat că pusese și rezolvase în felul său marea problemă.

II

HERMES

Rasa neagră care a urmat rasei roșii australe în dominația lumii a transformat Egiptul Antic în principalul său sanctuar. Numele de Hermes-Toth, acest prim misterios inițiator al Egiptului în doctrinele sacre, se leagă fără îndoială de un prim amestec pașnic între rasa albă și cea neagră, în regiunile Etiopiei, cu mult timp înainte de epoca ariană. Hermes este un nume generic, ca Manu sau Buddha. El desemnează în același timp un om, o castă

și un zeu. Ca om, Hermes este primul, marele inițiator al Egiptului; ca și castă, este sacerdoțiul depozitar al tradițiilor oculte; ca zeu, este planeta Mercur, asimilată împreună cu sfera sa unei categorii de spirite, de inițiatori divini; într-un cuvânt, Hermes prezidă regiuni supraterestre ale inițierii divine. În economia spirituală a lumii toate aceste lucruri se leagă prin niște afinități secrete ca printr-un fir invizibil. Numele de Hermes este un talisman care le rezumă, un sunet magic care le evocă. De aici și prestigiul său. Grecii, discipolii egiptenilor, l-au numit Hermes Trismegistul sau cel de trei ori mare, pentru că era considerat rege, legislator și preot. Este efigia unei epoci în care sacerdoțiul, magistratura și regalitatea erau unite într-o singură autoritate guvernantă. Cronologia egipteană după Maneton numește această epocă domnia zeilor. Pe vremea aceea nu exista nici papirus, nici scriere fonetică, dar ideografia sacră exista deja; știința sacerdoțiului era înscrisă cu hieroglife pe coloanele și zidurile criptelor. De dimensiuni din ce în ce mai mari, ea a trecut ulterior în bibliotecile templelor. Egiptenii i-au atribuit lui Hermes patruzeci și două de cărți despre știința ocultă. Cartea greacă cunoscută sub numele de Hermes Trismegistul cuprinde anumite resturi, cu modificările de rigoare, dar infinit mai valoroase, ale teogoniei antice, de la care Moise și Orfeu și-au primit primele raze. Doctrina focului principiu și a verbului lumină, care se regăsește în viziunea lui Hermes, va rămâne vârful de lance al centrului inițierii egiptene.

În cele ce urmează vom încerca să regăsim viziunea maeștrilor, acest trandafir mistic care nu se deschide decât în noaptea sanctuarului și în arcanul marilor religii. Anumite cuvinte ale lui Hermes, amprente ale înțelepciunii antice, vin exact în întâmpinarea acestui demers. "Nici unul dintre gândurile noastre, îi spune el discipolului său Asklepios, nu îl va putea concepe pe Dumnezeu și nici o limbă nu îl va putea defini. Ceea ce este imaterial, invizibil, lipsit de formă nu poate fi perceput decât prin simțuri; ceea ce este etern nu va putea fi măsurat prin măsura timpului: Dumnezeu este deci inefabil. Dumnezeu le poate comunica, este adevărat, celor câțiva aleși facultatea de a se ridica deasupra lucrurilor naturale, pentru a percepe anumite străluciri ale supremei sale perfecțiuni, dar acești aleși nu găsesc cuvinte pentru a expri-

ma pe înțelesul tuturor viziunea imaterială care i-a făcut să tresară. Ei pot explica întregii umanități cauzele secundare ale creațiilor, care trec pe sub ochii lor ca imaginile vieții universale, dar cauza primară rămâne ascunsă și nu vom ajunge să o înțelegem decât pășind în moarte." Astfel îi vorbea Hermes discipolului său despre Dumnezeul necunoscut la intrarea în cripte. Discipolii care pătrundeau împreună cu el în profunzimile lor învățau să le cunoască ca pe niște ființe vii[1].

Cartea vorbește despre moartea sa ca despre plecarea unui zeu. "Hermes vedea lucrurile în integralitatea lor și văzând, el înțelegea și înțelegând el avea puterea de a manifesta și de a revela. Ceea ce gândea, scria; ceea ce scria ascundea în mare parte, tăcând cu înțelepciune și vorbind în același timp, pentru ca toate secolele lumii care vor veni să caute aceste lucruri. Și astfel, după ce le-a ordonat zeilor, frații săi, să îi servească drept cortegiu, urcă la ceruri."

Se poate, în ultimă instanță, izola istoria politică a popoarelor, dar nu se poate disocia istoria lor religioasă. Religiile Asiriei, Egiptului, Iudeei, Greciei nu pot fi înțelese decât dacă identificăm punctul lor de legătură cu antica religie indo-ariană. Luate separat, acestea rămân niște simple enigme sau șarade; văzute în ansamblul lor și de departe, ne dezvăluie o superbă evoluție, în care totul se condiționează și se explică reciproc. Într-un cuvânt, istoria unei religii va fi întotdeauna îngustă, superstițioasă și falsă; nu este adevărată decât istoria religioasă a umanității. De la această înălțime nu se mai simt decât curenții care fac ocolul

1 Teologia savantă, ezoterică, spune dl Maspéro, este monoteistă încă din timpurile Vechiului Imperiu. Afirmarea unităþii fundementale a fiinþei divine este exprimată în termeni formali ºi însufleþită de o mare energie în textele din acea epocă. Dumnezeu este unul, cel care există prin esenþă, singurul care trăieºte în substanþă, singurul generator din ceruri ºi de pe pământ care nu a fost creat. În acelaºi timp tată, mamă ºi fiu, el creează, dă naºtere ºi este în mod perpetuu; ºi aceste trei persoane, departe de a diviza unitatea naturii divine, tind către perfecþiunea sa infinită. Atributele sale sunt imensitatea, eternitatea, independenþa, voinþa atotputernică, bunătatea fără margini. "El îºi creează propriile membre, care sunt zeii", spun textele antice. Fiecare dintre aceºti zei secundari, consideraþi identici cu Dumnezeul unic, pot forma un nou tip, din care vor emana la rândul lor ºi prin acelaºi procedeu alte tipuri inferioare. *Histoire ancienne des peuples de l'Orient* [Istoria antică a popoarelor Orientului].

pământului. Poporul egiptean, cel mai independent și cel mai închis dintre toate popoarele pământului la influențele exterioare, nu s-a putut sustrage acestei legi universale. Cu cinci mii de ani înaintea lui Christos, lumina lui Rama, aprinsă în Iran, a strălucit deasupra Egiptului și a devenit legea lui Ammon-Ra, zeul solar al Tebei. Această constituție i-a permis să facă față atâtor revoluții. Menes a fost primul rege justițiar, primul faraon care a pus în practică aceste legi. S-a ferit să răpească Egiptului vechea sa teologie, care era și a sa. Nu a făcut decât să o confirme și să o înflorească, adăugându-i o organizare socială nouă: sacerdoțiul, adică autoritatea predicatoare, încredințat unui prim consiliu; justiția altuia; guvernarea statului primelor două; regalitatea concepută ca o delegație a acestora și supusă controlului lor; independența relativă a regiunilor și a comunelor de la baza societății. Este ceea ce am putea numi guvernarea inițiaților. Cheia de boltă a acesteia era o sinteză a științelor, cunoscută sub numele de Osiris (O-Sir-Is), stăpânul intelectual. Marea piramidă a acestuia este simbolul matematic. Faraonul, care își primea numele de inițiere în templu, care înfăptuia arta sacerdotală și regală pe tron, era deci un personaj complet diferit de despotul asirian, a cărui putere arbitrară se sprijinea pe crimă și vărsare de sânge. Faraonul era inițiatul încoronat sau cel puțin elevul și instrumentul inițiaților. Secole de-a rândul faraonii vor apăra, împotriva Asiei devenite despotică și a Europei anarhice, legea berbecului, care reprezenta pe-atunci drepturile justiției și ale arbitrajului internațional.

Spre anul 2000 înainte de Christos, Egiptul a trecut prin cea mai grea criză prin care poate trece un popor: cea a invaziei străine și a unei semi-cuceriri. Invazia feniciană era ea însăși urmarea marii schisme religioase a Asiei, care ridicase masele populare, semănând discordia între temple. Condusă de regii păstori, numiți hicsoși, această invazie și-a împins potopul spre Deltă și spre Egiptul de Mijloc. Regii schismatici aduceau cu ei o civilizație coruptă, moliciunea ioniană, luxul Asiei, moravurile haremului, o idolatrie grosieră. Existența națională a Egiptului era compromisă, intelectualitatea sa în pericol, misiunea sa universală amenințată. Dar avea un nucleu viu, adică un corp bine organizat de inițiați, depozitari ai anticei științe a lui Hermes și a lui Ammon-Ra. Ce a

făcut acest nucleu ? S-a retras în adâncurile sanctuarelor sale, s-a închis în sine pentru a rezista mai bine în fața dușmanului. În aparență, sacerdoțiul a fost supus de invazie și i-a recunoscut pe uzurpatori, care aduceau legea taurului și cultul boului Apis. Totuși, ascunși în temple, cele două consilii și-au păstrat aici, ca pe o comoară sacră, știința, tradițiile, religia antică și pură și, alături de acestea, speranța unei restaurări a dinastiei naționale. În acea perioadă, preoții au început să răspândească prin mulțimi legenda lui Isis și Osiris, a dezmembrării acestuia și a reînvierii sale viitoare, prin fiul său Horus, care îi va găsi membrele răspândite de Nil. Imaginația mulțimii era înflăcărată de fastul ceremoniilor publice. Dragostea sa pentru vechea religie era alimentată prin reprezentări ale nenorocirilor aduse de zeiță, lamentări pentru pierderea soțului său celest și speranța că îl va putea ajuta să se încarneze în fiul său Horus pe divinul mediator. În același timp inițiații au considerat necesar să facă adevărul ezoteric inatacabil și l-au acoperit cu un văl de simboluri. Răspândirii cultului popular al lui Isis și Osiris îi corespunde organizarea interioară și savantă a micilor și marilor mistere. Acestea au fost înconjurate de bariere aproape de netrecut, de pericole teribile. Au fost inventate încercări morale, a fost instituit jurământul tăcerii; inițiaților care divulgau cel mai mic detaliu al misterelor le era aplicată în mod riguros pedeapsa cu moartea. Grație acestei organizări severe, inițierea egipteană a devenit nu doar refugiul doctrinei ezoterice, ci și creuzetul unei reînvieri naționale și școala religiilor viitoare. În timp ce uzurpatorii încoronați domneau la Memfis, Teba pregătea lent regenerarea țării. Din templul său, din arcul solar al Egiptului, a ieșit Amos, care i-a alungat pe hicsoși după nouă secole de dominație și a repus în drepturile lor știința egipteană și religia masculină a lui Osiris.

Astfel, misterele au salvat sufletul Egiptului aflat atâta amar de vreme sub tiranie străină și asta pentru binele umanității. Căci aceasta era pe-atunci forța disciplinei, puterea inițierii, care închideau în ele cea mai mare forță morală, cea mai înaltă selecție intelectuală.

Inițierea antică se baza pe o concepție despre om, mai sănătoasă și, în același timp, mai elevată decât cea de astăzi. Noi facem disocierea între educația corpului, sufletului și spiritului. Și-

inţele noastre fizice şi naturale, foarte avansate în ele însele, fac abstracţie de principiul sufletului şi de difuziunea sa în univers; religia noastră nu răspunde nevoilor inteligenţei; medicina noastră nu vrea să aibă nimic de-a face nici cu sufletul, nici cu spiritul. Omul contemporan caută plăcerea fără a căuta în acelaşi timp şi bucuria, bucuria fără a căuta ştiinţa, ştiinţa fără a căuta înţelepciunea. Antichitatea nu admitea separarea acestora. În toate domeniile, ţinea cont de tripla natură a omului. Iniţierea era o pregătire treptată a fiecărei fiinţe umane în parte pe un drum, spre culmile ameţitoare ale spiritului, de unde viaţa poate fi dominată. "Pentru a ajunge la iniţiere, spuneau înţelepţii acelor vremuri, omul are nevoie de o reintegrare totală a fiinţei sale fizice, morale şi intelectuale. Or, această reintegrare nu este posibilă decât prin exerciţiul simultan al voinţei, al intuiţiei şi al gândirii. Prin concordanţa lor perfectă, omul îşi poate dezvolta facultăţile până la limite imprevizibile. Spiritul îşi are simţurile lui adormite; iniţierea le trezeşte. Printr-un studiu aprofundat, prin exerciţiu constant, omul se poate pune pe sine într-un raport conştient cu forţele oculte ale universului. Printr-un efort susţinut poate atinge percepţia spirituală directă, îşi poate deschide căi nebănuite spre lumea de dincolo şi devine capabil să se îndrepte într-acolo. Doar atunci poate spune că şi-a învins destinul şi că şi-a cucerit chiar din acea existenţă libertatea divină. Doar atunci poate deveni iniţiator, profet şi teurg, adică: văzător şi creator de suflete. Doar cel care îşi poate ordona lui însuşi, le poate ordona şi celorlalţi; doar cel care este liber poate elibera."

Astfel gândeau iniţiaţii antici. Cei mai mari dintre ei trăiau şi acţionau în consecinţă. Adevărata iniţiere era deci altceva decât un vis lipsit de substanţă şi o simplă instruire ştiinţifică; era crearea unui suflet din propriile resurse, renaşterea într-un plan superior, înflorirea într-o lume a divinităţii.

Avansând în epoca lui Ramses, a lui Moise şi a lui Orfeu, spre anul 1300 înaintea lui Christos, să încercăm să pătrundem în inima iniţierii egiptene. Monumentele figurative, cărţile lui Hermes, tradiţia evreiască şi greacă ne permit să readucem la viaţă fazele sale ascendente şi să ne facem o idee despre cea mai înaltă revelaţie la care a ajuns.

III

ISIS. INIȚIEREA. ÎNCERCĂRILE

Pe timpul lui Ramses civilizația egipteană era la apogeul gloriei sale. Faraonii celei de-a XX-a dinastii, elevi și purtători ai spadei sanctuarelor susțineau ca niște adevărați eroi lupta împotriva Babilonului. Arcașii egipteni îi hărțuiau pe libieni, pe bodoni și pe numizi până în centrul Africii. O flotă de o sută de vele a gonit coaliția schismaticilor până la gurile Indusului. Pentru a rezista mai bine la șocul Asiriei și al aliaților săi, cei din dinastia Ramses trasaseră rutele strategice până în Liban și construiseră un lanț de forturi între Mageddo și Karkemish. Caravane interminabile șerpuiau prin deșert, de la Radasieh la Eléphantine. Lucrările de arhitectură se desfășurau fără întrerupere și pentru ele erau folosiți muncitori de pe trei continente. Sala hipostil din Karnak, ai cărei stâlpi ajung la înălțimea coloanei Vendôme, era reparată; templul de la Abydos se îmbogățea cu minuni sculpturale, iar Valea Regilor, cu monumente grandioase. Se construia la Bubaste, la Luxor, la Speos Ibsambul. La Memfis, Ramesseumul se ridica înconjurat de păduri, de obeliscuri, de statui, de monoliți gigantici.

În mijlocul acestei activități clocotitoare, al acestei vieți orbitoare, un străin, mai mult decât un simplu aspirant la Mistere, venit de pe plajele îndepărtate ale Asiei Mici sau din munții Traciei, poposea în Egipt, atras de reputația templelor sale! Ajuns la Memfis, rămase mut de uimire. Monumente, spectacole, sărbători publice, totul îi dădea impresia de opulență, de măreție. După ceremonia încoronării regelui, care se făcea în secret într-un sanctuar, îl văzu pe faraon ieșind din templu în fața mulțimii, urcând pe scutul său, purtat de doisprezece slujitori *flabelliferes* ai statului său major. În fața lui, doisprezece tineri leviți țineau pe perne brodate cu aur însemnele regale: sceptrul arbitrilor cu cap de berbec, spada, arcul și masa de arme. În spatele lui se aflau locuința

regelui și colegiile sacerdotale, urmate de inițiații în marile și în micile mistere. Pontifii purtau tiara albă și tot pieptul le era acoperit de strălucitoare pietre simbolice. Demnitarii coroanei purtau decorațiile mielului, berbecului, leului, crinului, albinei, prinse cu lanțuri masive lucrate admirabil. Corporațiile închideau procesiunea cu emblemele și drapelele lor desfășurate[1]. Noaptea, bărcile magnific împodobite plimbau pe lacuri artificiale orchestrele regale, în mijlocul cărora se perindau în atitudini hieratice dansatoare și cântărețe la teorbă. Însă nu această pompă opulentă era ceea ce căuta tânărul. Dorința de a pătrunde arcanele Egiptului îl aducea atât de departe. I se spusese că în sanctuarele Egiptului trăiau magi, hierofani care se aflau în posesia științei divine. El era unul dintre cei care voiau să intre în posesia secretelor zeilor. Un preot din țara sa îi vorbise despre *Cartea Morților,* de banderola sa misterioasă pusă pe capetele mumiilor în chip de împărtășanie și care povestea sub o formă simbolică călătoria sufletului după moarte, după preoții lui Ammon-Ra. Urmărise cu o curiozitate avidă și un anumit tremur interior amestecat cu îndoială această lungă călătorie a sufletului după moarte; ispășirea sa într-o zonă fierbinte; purificarea corpului său sideral; întâlnirea sa cu călăuza rea, așezat într-o barcă, cu capul întors și cu călăuza bună, care privește înainte; judecata sa în fața celor patruzeci și doi de judecători tereștri; justificarea lui de către Toth; în fine, intrarea și transfigurarea sa în lumina lui Osiris. Putem să ne dăm seama de puterea pe care o exercita această carte și de revoluția totală pe care inițierea egipteană o opera adesea asupra spiritelor, după următorul pasaj din *Cartea Morților*: "Acest capitol fu găsit la Hemopolis, cu scris albastru pe o dală de alabastru, la picioarele lui Toth (Hermes) din timpul regelui Menkara, prin prințul Hastatef, în călătoria sa de inspecție a templelor. El duse piatra în templul regal. O, mare arcan ! Nu mai văzu, nu mai auzi, după ce citi acest capitol pur și sfânt, nu se mai apropie de nici o femeie și nu mai mâncă nici carne, nici pește."[2] Dar ce era adevărat în aceste discursuri tulburătoare, în aceste

[1] A se vedea picturile murale din templele Tebei, reproduse în cartea lui François Lenormant ºi capitolul despre Egipt din *Mission des Juifs* [Misiunea evreilor] , de dl Saint-Yves d'Alveydre.

[2] *Cartea Morþilor*, Capitolul LXIV.

imagini hieratice, în spatele cărora lucea misterul de dincolo de morminte ? "Isis și Osiris știu !" i se spunea. Dar care erau acești zei despre care nu se vorbea decât în șoaptă ? Exact pentru a afla acest răspuns bătea străinul la poarta marelui templu din Teba sau din Memfis.

Servitorii îl conduceau sub porticul unei curți interioare, ai cărei stâlpi enormi păreau niște lotuși uriași, care susțineau cu forța și puritatea lor arcul solar, templul lui Osiris. Hierofantul se apropia de noul venit. Maiestuozitatea trăsăturilor sale, pacea care se citea pe chipul său, misterul din ochii săi negri, impenetrabili, dar plini de lumină interioară, îl neliniștea deja pe postulant. Această privire sfredelea ca un poanson. Străinul simțea că se află în fața unui om căruia nu va putea să îi ascundă niciodată nimic. Preotul lui Osiris îi punea noului venit întrebări despre orașul său natal, despre familia sa și despre templul în care fusese instruit. Dacă în timpul acestui scurt, dar pătrunzător examen era considerat nedemn de mistere, un gest silențios, dar irevocabil îi arăta ușa. Dar dacă hierofantul găsea în aspirant dorința sinceră de a îmbrățișa adevărul, îl ruga să îl urmeze. Împreună traversau porticuri, curți interioare, apoi, pe o alee săpată în piatră sub cerul liber și mărginită de stele și sfincși, ajungeau la un mic templu care servea drept intrare în criptele subterane. Ușa era mascată de o statuie a lui Isis în mărime naturală. Zeița așezată ținea o carte închisă pe genunchi, într-o atitudine de meditație și de reculegere. Chipul său era impasibil. Sub statuie se putea citi:

Nici un muritor nu mi-a ridicat vălul.

- Aici este poarta sanctuarului ocult, spunea hierofantul. Privește aceste două coloane. Cea roșie reprezintă ascensiunea spiritului spre lumina lui Osiris; cea neagră semnifică captivitatea sa în materie, iar această cădere poate merge până la anihilare. Oricine abordează știința și doctrina noastră își pune în joc propria viață. Nebunia sau moartea, iată ce găsește aici cel slab sau cel rău; cei puternici și cei buni găsesc aici, singuri, viața și nemurirea. Mulți imprudenți au intrat pe această ușă și n-au mai ieșit vii. Este o prăpastie care nu-i scoate la lumina zilei decât pe cei îndrăzneți.

Deci gândește-te bine la ceea ce vei face, la pericolele la care te expui și, dacă curajul tău nu este la înălțime, renunță de pe acum. Căci o dată ce această ușă se va închide în urma ta, nu vei mai putea da înapoi.

Dacă străinul insista în voința sa, hierofantul îl ducea în curtea exterioară și îl lăsa în grija slujitorilor templului, cu care trebuia să petreacă o săptămână, obligat fiind la muncile cele mai umile, să asculte imunurile și să facă penitențe. I se impunea liniștea absolută.

În seara încercărilor, doi neocori[1] sau asistenți îl însoțeau pe aspirantul la mistere până la ușa sanctuarului ocult. Se intra într-un vestibul întunecos, fără ieșire aparentă. În cele două părți ale acestei săli lugubre, la lumina torțelor, străinul vedea un rând de statui cu trupuri de oameni și capete de animale, de lei, de tauri, de păsări de pradă, de șerpi care păreau că îl pândesc din întuneric. La capătul acestui culoar sinistru, pe care aspirantul trebuia să îl traverseze fără a rosti nici un cuvânt, se afla o mumie și un schelet uman, în picioare, în fața mumiei. Și, cu un gest mut, cei doi neocori îi arătau novicelui o nișă în peretele din fața sa. Era intrarea unui culoar atât de scund, încât nu se putea intra decât pe brânci.

- Dacă încă mai vrei să renunți, îi spuse unul dintre asistenți, ușa sanctuarului nu este închisă. Dacă nu o faci acum, trebuie să-ți continui drumul pe aici și nu mai ai cale de întoarcere.

- Rămân, zise novicele adunându-și tot curajul.

Atunci neocorii îi lăsară o lampă aprinsă, se întoarseră și închiseră cu zgomot ușa sanctuarului. Acum nu mai putea ezita, trebuia să intre în culoar. De-abia se strecură pe vine, ținând lampa într-o mână, că și auzi o voce spunându-i din străfundurile pământului: "Aici pier cei nebuni, care au râvnit știința și puterea." Datorită unui minunat efect acustic, aceste cuvinte se repetară de șapte ori în ecouri îndepărtate. Trebuia să meargă înainte; culoarul se lărgea, dar cobora într-o pantă din ce în ce mai accentuată. În fine, călătorul îndrăzneț se găsea în fața unui culoar în formă de pâlnie, care ajungea la o altă spărtură în zid. O scară din fier se pierdea în întuneric; novicele riscă. La ultima treaptă a scării privirea sa spe-

[1] Folosim acest termen ca fiind cea mai inteligibilă traducere greacă a termenilor egipteni.

riată căzu pe un puț înspăimântător. Lampa sa slabă cu naft, pe care o strângea cu convulsii în mâna sa tremurătoare, își proiecta lumina slabă în tenebrele fără fund. Ce să facă? Deasupra lui, imposibila întoarcere; dedesubt, căderea în abis, noaptea înspăimântătoare. În disperarea sa, zări o crevasă în stânga. Agățându-se cu o mână de scară, ținând lampa cu cealaltă, zări niște trepte. O scară! aceasta era salvarea sa. Se aruncă; urcă, scăpase de prăpastie! Scara, străbătând roca precum un sfredel, urca în spirală. În fine, aspirantul se găsea în fața unui grilaj de bronz, care dădea într-o mare galerie susținută de cariatide mari. Din când în când vedea pe perete rânduri de fresce simbolice. Erau unsprezece de fiecare parte, slab luminate de lămpi de cristal pe care le țineau în mâinile lor frumoasele cariatide.

Un mag numit *pastofor* (paznic al simbolurilor sacre) îi deschise novicelui grilajul și îl întâmpină cu un surâs binevoitor. Îl felicită pentru că traversase cu succes prima probă, apoi, însoțindu-l prin galerie, îi explică picturile sacre. Sub fiecare dintre picturi se afla o literă și un număr. Cele douăzeci și două de simboluri reprezentau primele douăzeci și două de arcane și constituiau alfabetul științei oculte, adică principiile absolute, cheile universale, care, aplicate prin voință, devin sursa oricărei înțelepciuni și a oricărei puteri. Aceste principii se fixau în memorie prin corespondența lor cu literele limbilor sacre și cu numerele corespondente acestor litere. Fiecare literă și fiecare număr exprimă, în această limbă, o lege ternară, care își are repercusiunea asupra *lumii divinului,* asupra *lumii intelectului* și asupra *lumii fizice.* Așa cum degetul care atinge o coardă a lirei face să răsune nota gamei și să vibreze toate armonicele sale, așa spiritul care contemplă toate virtualitățile unui număr, vocea care rostește o literă cu conștiința vibrațiilor sale, evocă o putere cu repercusiuni în cele trei lumi.

Astfel, litera A, care corespunde numărului 1, exprimă *în lumea divină:* ființa absolută, de la care emană toate ființele; *în lumea intelectuală:* unitatea, sursa și sinteza numerelor; *în lumea fizică:* bărbatul, ființa din vârful piramidei ființelor relative care, prin extrapolarea facultăților sale, se ridică în sferele concentrice ale infinitului. Arcanul 1 era reprezentat la egipteni printr-un mag în robă albă, cu sceptrul în mână, purtând pe frunte o coroană de aur.

Roba albă semnifica puritatea, sceptrul, ordinul, iar coroana de aur, lumina universală.

Novicele era departe de a înțelege toate ciudățeniile și noutățile pe care le auzea, dar perspective necunoscute i se deschideau la auzul cuvintelor pastoforului, în fața acestor frumoase picturi, care îl priveau cu impasibila gravitate a zeilor. În spatele fiecăreia dintre ele întrezărea în luciri o înlănțuire de gânduri și imagini evocate brusc. Bănuia pentru prima dată *interiorul* lucrurilor, prin lanțul misterios al cauzalității. Astfel, de la o literă la alta, de la un număr la altul, maestrul îi explica elevului său sensul arcanelor și îl conducea prin *Isis Urania* la *carul lui Osiris*, prin *turnul străfulgerat* la *steaua strălucitoare* și, în fine, *la coroana magilor*. "Și trebuie să știi, spunea pastoforul, ce vrea să spună această coroană: toată voința care s-a unit cu Dumnezeu pentru a manifesta adevărul și a fi o unealtă a justiției, intră începând chiar din această viață în participarea puterii divine asupra ființelor și lucrurilor, recompensă eternă a spiritelor eliberate." Ascultându-l pe maestru, neofitul simți în același timp surprindere, teamă și încântare. Erau primele luciri ale sanctuarului, iar adevărul pe care îl ghicea îi părea aurora unei divine amintiri reîmprospătate.

Încercările nu se sfârșiseră însă. După ce îi spuse ce avea de spus, pastoforul deschise o ușă care ducea la o nouă boltă îngustă și lungă, la extremitatea căreia trosnea un rug aprins. "Dar aceasta este moartea!" exclamă novicele; și își privi călăuza fremătând. "Fiul meu, răspunse pastoforul, moartea nu înspăimântă decât naturile ratate. Am trecut și eu mai demult prin aceste flăcări ca un câmp de trandafiri." Și grilajul galeriei arcanelor se închise în spatele postulantului. Apropiindu-se de bariera de foc, înțelese că rugul se reducea la o iluzie optică creată de împletiri ușoare ale unor bucăți de lemn rășinos, dispuse câte cinci pe grilaje. O potecă desenată în mijlocul ei îi permitea să treacă rapid. *Încercării focului* îi urmă *încercarea apei*. Aspirantul era obligat să traverseze o apă moartă și neagră, la lumina unui foc mare de naft, care lucea în spatele lui, în camera focului. După aceasta, doi asistenți îl conduceau, așa tremurător cum era încă, într-o grotă obscură în care nu se zărea decât un pat moale, în mod misterios iluminat de lumina slabă a unei lămpi de bronz suspendată de boltă. Îl lăsară să se usuce, îi unseră trupul cu esențe fine, îl îmbrăcară în pânză moale de in și îl lăsară singur, spunându-i:

"Odihnește-te și așteaptă-l pe hierofant."

Novicele își întinse membrele rupte de oboseală pe așternutul somptuos al patului său. După emoțiile diverse pe care le simțise, acest moment de calm i se părea o binecuvântare. Picturile sacre pe care le văzuse, toate acele figuri stranii, sfinxul, cariatidele îi treceau din nou prin fața ochilor. De ce îi revenea însă una dintre acele picturi ca o halucinație? Îi apărea cu obstinație arcanul X reprezentat printr-o roată sprijinită pe axul său între două coloane. Pe de o parte, muntele Hermanubis, geniul binelui, frumos ca un tânăr efeb; pe de altă parte, Tyfon, geniul răului, cu capul în jos, care se îndreaptă către prăpastie. Între cei doi, pe partea cea mai de sus a roții, stă un sfinx care ține o spadă în gheara sa.

Zumzetul neclar al unei muzici lascive care părea că vine din străfundurile grotei alungă această imagine. Erau sunete ușoare și neclare, de o melancolie tristă și incisivă. O vibrație metalică venea să-i gâdile urechea, amestecată cu fremătul harpei, din care ieșeau sunete de flaut, suspine gâfâitoare ca o respirație arzătoare. Înfășurat într-un vis de foc, străinul închise ochii. Când îi redeschise, văzu la câțiva pași de culcușul său o apariție bulversantă de viață și de o infernală seducție. O femeie din Nubia, învești mântată cu un voal de purpură transparentă, purtând la gât un colier de amulete, asemenea preoteselor din Mylitta, stătea în picioare, învăluindu-l cu privirea și ținând în mâna stângă o cupă încoronată cu trandafiri. Ea era tipul acela nubian, a cărui senzualitate intensă și îmbătătoare concentrează toate puterile de animal feminin: pomeți ieșiți în afară, nări dilatate, buze groase ca un fruct roșu și savuros. Novicele sări în picioare și, surprins, neștiind dacă trebuie să tremure sau să se bucure, își încrucișă instinctiv mâinile pe piept. Dar sclava se apropia de el cu pași înceți și, lăsând ochii în jos, îi spuse în șoaptă: "Ți-e frică de mine, frumosule de pe alte meleaguri? Eu îți aduc răsplata învingătorilor, uitarea chinurilor, cupa fericirii..." Novicele ezită; atunci, cuprinsă de oboseală, nubiana se întinse pe culcuș și îl învălui pe străin cu o privire rugătoare ca o flacără umedă prelungă. Blestemat ar fi fost dacă îndrăznea să o înfrunte și dacă se apleca asupra acestei guri, dacă se lăsa îmbătat de aceste parfumuri grele care emanau din umerii ei bronzați. O dată ce atingea această mână și-și înmuia buzele în cupă era pierdut... se rostogoli în culcuș într-o convulsie arzătoare. Dar după ce-și potoli dorința sălbatică, lichidul pe care îl băuse îl aruncă într-un somn greu. Când se trezi, era singur, înfricoșat. Lampa arunca o lumină lugubră pe culcușul său în dezordine. Un

bărbat stătea în picioare în fața lui; era hierofantul care îi spuse:

- Ai fost învingător în primele încercări. Ai triumfat asupra morții, asupra focului și apei, dar n-ai știut să te învingi pe tine însuți. Tu, care aspiri la înălțimile spiritului și ale cunoașterii, ai sucombat primei tentații a simțurilor și ai căzut în prăpastia materiei. Cel care este sclavul simțurilor, să trăiască în tenebre. Ai preferat tenebrele luminii, rămâi deci în tenebre. Te-am avertizat despre pericolele la care te expuneai. Ți-ai salvat viața, dar ți-ai pierdut libertatea. Vei rămâne deci sclav al templului, sub pedeapsa cu moartea.

Dacă, dimpotrivă, aspirantul ar fi vărsat cupa și ar fi respins-o pe cea care i-o întindea, douăsprezece neocori purtând torțe l-ar fi condus triumfal în sanctuarul lui Osiris, în care magii aranjați în hemiciclu și îmbrăcați în alb l-ar fi așteptat în adunarea care s-ar fi reunit în plen pentru ceremonia sa. În străfundurile templului invadat de o lumină splendidă zărea statuia colosală a lui Isis din fontă, cu un trandafir de aur la piept și încoronată cu o diademă cu șapte raze. Ea îl ținea pe fiul său Horus în brațe. În fața zeiței, hierofantul, îmbrăcat în purpură, îl primea pe noul venit care trebuia să depună, sub imprecațiile cele mai de temut, jurământul tăcerii și al supunerii. Atunci îl saluta în numele întregii adunări ca pe un frate și un viitor inițiat. În fața acestor maeștrii augusti, discipolul lui Isis se simțea ca în prezența zeilor. Depășindu-și limitele, intra pentru prima dată în sfera adevărului.

IV

OSIRIS. MOARTEA ȘI REÎNVIEREA

Și totuși nu este admis decât la pragul de jos al acestuia. Căci acum își începea lungii ani de studii și ucenicie. Înainte să se ridice până la Isis Urania, trebuia s-o cunoască pe Isis terestră, să se instruiască în științele fizice și androgonice. Timpul său era

împărțit între meditațiile din celula sa, studiul hieroglifelor în sălile și cursurile templului, vaste ca o cetate, și lecțiile profesorilor. Se instruia în științele minerale și ale plantelor, în istoria omului și a popoarelor, medicină, arhitectură și muzica sacră. În această lungă ucenicie nu trebuia doar să *cunoască,* ci și să *devină,* să dobândească forța prin renunțare. Înțelepții antici credeau că omul nu se află în posesia adevărului decât dacă devine parte integrantă din ființa sa intimă, un act spontan al sufletului. Dar în această profundă lucrare de asimilare, elevul era lăsat singur cu sine însuși. Mentorii săi nu îl ajutau cu nimic, mirându-se de răceala și indiferența lor. Era supravegheat îndeaproape, era supus unor reguli intransigente; i se cerea o supunere absolută, dar toate adevărurile i se revelau într-o anumită limită. Neliniștilor și întrebărilor sale i se răspundea: "Așteaptă și lucrează." Atunci era cuprins de revolte bruște, de regrete amare, de bănuieli înfricoșătoare. Devenise sclavul unor impostori îndrăzneți sau al vrăjitorilor de magie neagră, care îi subjugau voința în scopuri infame? Adevărul i se refuza; zeii îl abandonau; era singur, prizonier al templului. Adevărul îi apăruse sub forma unui sfinx. Acum sfinxul îi spunea: "Eu sunt Îndoiala!" Și bestia înaripată, cu cap de femeie impasibilă și gheare de leu îl ducea pentru a-l sfâșia în deșertul cu nisip arzător.

După aceste coșmaruri veneau orele de acalmie și presentimente divine. Atunci înțelese sensul simbolic al încercărilor la care fusese supus după ce intrase în templu. Căci vai! puțul întunecos în care era cât pe ce să cadă nu era la fel de negru ca abisul adevărului insondabil; focul prin care trecuse era mai puțin de temut decât pasiunile care îi ardeau încă trupul; apa înghețată și adâncă în care trebuise să se cufunde era mai puțin rece decât îndoiala în care se înfunda spiritul său și se îneca în momentele întunecate.

Într-una din sălile templului se succedau pe două rânduri picturile sacre care îi fuseseră explicate în criptă în noaptea încercărilor și care reprezentau cele douăzeci și două de arcane. Aceste arcane care erau lăsate să se întrevadă pe pragul științei oculte

erau însăși coloanele teologiei, dar trebuia să fi traversat toate treptele inițierii pentru a le înțelege. De-atunci, nici unul dintre maeștrii săi nu îi mai vorbise. I se permitea doar să se plimbe prin acea sală și să mediteze asupra acelor semne. Petrecea acolo ore întregi de solitudine. Prin aceste figuri caste de lumină, grave ca eternitatea, invizibilul și implacabilul se infiltrau încetul cu încetul în sufletul neofitului. În compania mută a acestor divinități tăcute și anonime, care păreau că veghează fiecare asupra unei sfere a vieții, începu să aibă simțăminte necunoscute lui până atunci: mai întâi, o coborâre în adâncurile ființei sale, apoi, un fel de detașare de lumea care îl făcea să planeze deasupra lucrurilor. Uneori îl întreba pe unul dintre magi: "Îmi va fi permis într-o zi să respir mireasma trandafirului lui Isis și să văd lumina lui Osiris?" I se răspundea: "Aceasta nu depinde de noi. Adevărul nu se dă. Se regăsește în propria-ți ființă sau nu. Noi nu putem face din tine un adept, trebuie să devii tu singur. Lotusul crește sub apă mult timp, înainte să înflorească. Nu grăbi desfacerea florii divine. Dacă trebuie să se producă, se va produce la momentul potrivit. Lucrează și roagă-te în tăcere."

Și discipolul se întorcea la studiile sale, la meditațiile sale, cu o bucurie tristă. Gusta din farmecul auster și suav al acestei singurătăți prin care trece ca un suflu al ființei ființelor. Astfel se scurseră luni, ani. Simțea în el o transformare lentă, o metamorfoză completă. Pasiunile care îi asaltaseră tinerețea se îndepărtau ca niște umbre, iar gândurile care îl încercau acum, îi surâdeau ca niște prieteni veșnici. Ceea ce simțea uneori era înghițirea eului său terestru și nașterea unui alt eu, mai pur și mai subtil. În acea revelație, i se întâmpla să se prosterneze în fața treptelor sanctuarului închis. Atunci nu mai simțea în el nici revoltă, nici dorință, nici regret. Nu-i mai rămânea decât un abandon perfect al sufletului său în fața Zeilor, o ablațiune completă adusă adevărului. "O, Isis, spunea în rugăciunea sa, pentru că sufletul meu nu este decât o lacrimă a ochilor tăi, fie ca el să cadă ca o rouă peste alte suflete și, în moarte, să simt parfumul lor venind spre tine. Iată-mă gata de sacrificiu."

După una dintre rugăciunile sale mute, discipolul aproape în extaz îl văzu lângă el, ca o viziune ieșită din adâncurile pământului, pe hierofantul învăluit în lucirile calde ale asfințitului. Preotul părea că îi citește toate gândurile, că îi pătrunde toată drama vieții sale interioare.

- Fiul meu, îi spuse el, se apropie ceasul în care adevărul îți va fi dezvăluit. L-ai presimțit deja, privind în adâncul ființei tale și găsind aici viața divină. Vei intra în marea, inefabila comuniune a inițiaților. Tu ești demn prin puritatea inimii tale, prin iubirea pentru adevăr și forța renunțării. Dar nimeni nu ajunge la pragul lui Osiris fără a trece prin moarte și prin reînviere. Noi te vom însoți în criptă. Fii fără teamă, căci ești deja unul dintre ai noștri.

La apusul soarelui, preoții lui Osiris cu făcliile aprinse îl însoțeau pe noul adept într-o criptă joasă susținută de patru stâlpi sprijiniți pe sfincși. Într-un colț se găsea un sarcofag deschis, din marmură[1].

- Nimeni, spuse hierofantul, nu se poate eschiva în fața morții și orice suflet viu este destinat reînvierii. Adeptul trece viu prin mormânt pentru a intra încă din această viață în lumina lui Osiris. Deci, întinde-te în acest sicriu și așteaptă venirea luminii. În această noapte vei trece prin poarta spaimei și vei ajunge în pragul inițierii.

Adeptul se întinse în sarcofagul deschis, hierofantul își trecu mâna peste el pentru a-l binecuvânta și cortegiul inițiaților se îndepărtă în liniștea cavoului. O lampă, pusă pe pământ, mai luminează încă cu lumina sa pâlpâitoare cei patru sfincși pe care se sprijină coloanele joase ale criptei. Un cor de voci joase se aude ca

[1] Arheologii au văzut de-a lungul timpului în sarcofagele marii piramide de la Giseh, mormântul regelui Sesostris, după credința lui Herodot, care nu era inițiat ºi căruia preoții egipteni nu i-au încredințat decât niºte anecdote ºi poveºti populare. Dar regii Egiptului îºi aveau mormintele în altă parte. Structura interioară ºi bizară a piramidei dovedeºte că ea trebuia să servească ceremoniilor inițierii ºi practicilor secrete ale preoților lui Osiris. Aici găsim *Puțul adevărului*, pe care l-am descris, scara care urcă spre sala arcanelor... *Camera* numită *a regelui*, în care se află sarcofagele, era cea în care adeptul era condus în ziua premergătoare marii sale inițieri. Aceste dispo-ziții erau reproduse în impunătoarele temple ale Egiptului medieval ºi antic.

un murmur stins. De unde vine ? Este cântecul care însoțește funeraliile !... Apoi se stinge, lampa aruncă o ultimă licărire și se stinge și ea. Adeptul este singur în tenebre, frigul sepulcral îl învăluie, îi îngheață membrele. Trece treptat prin senzațiile dureroase ale morții și cade în letargie. Viața i se derulează prin fața ochilor în tablouri succesive, ireale și conștiința sa terestră devine din ce în ce mai vagă și mai difuză. Pe măsură ce își simte corpul din ce în ce mai puțin, partea subtilă, fluidă a ființei sale se înalță. Adeptul intră în extaz...

Ce este acest punct strălucitor și îndepărtat care apare, imperceptibil, pe fondul întunecat al tenebrelor ? Se apropie, crește, devine o stea cu cinci vârfuri, ale cărei raze au toate culorile curcubeului și care aruncă în tenebre săgeți de lumină magnetică. Acum un soare îl atrage în flacăra centrului său incandescent. Să fie magia mentorilor cea care produce această iluzie ? Să fie invi-zibilul care devine vizibil ? Să fie prevestirea adevărului celest, steaua strălucitoare a speranței și a nemuririi ? Viziunea dispare; în locul său, un boboc de floare se deschide în noapte, o floare imaterială, dar sensibilă și înzestrată cu suflet. Ea se deschide în fața lui ca un trandafir alb; își desface petalele, vede frunzele vii tremurându-i și caliciul aprins roșind. Să fie floarea lui Isis, trandafirul mistic al înțelepciunii, cel care cuprinde iubirea în sufletul său ? Dar iată că se evaporă ca un nor de miresme. Atunci extaticul se simte inundat de un suflu cald și blând. După ce a luat forme capricioase, norul se condensează și ia forma unei figuri umane. Este o femeie, Isis a sanctuarului ocult, dar mai tânără, surâzătoare și luminoasă. Un văl transparent se înfășoară în spirale în jurul ei și trupul său este tot o strălucire. În mână ține un sul de papirus. Se apropie încetișor, se apleacă asupra inițiatului întins în sarcofagul lui și îi șoptește: "Eu sunt sora ta invizibilă, eu sunt sufletul tău divin și aceasta este cartea vieții tale. În paginile ei sunt însemnate toate existențele tale trecute, iar pe paginile albe, cele viitoare. Într-o zi le voi desfășura pe toate în fața ochilor tăi. Acum știi cine sunt. Cheamă-mă și voi veni !" În timp ce vorbea, o rază de blândețe țâșni din ochii săi... o prezență a unei dedublări angelice,

promisiune inefabilă a divinului, întrepătrundere minunată în invizibilul de dincolo !...

Dar totul se destramă, iluzia se șterge. O destrămare înfricoșătoare; adeptul se simte împins înapoi în corpul său ca un cadavru. Revine la starea de letargie conștientă; chingi de fier îi țin membrele în strânsoare; o greutate teribilă apasă pe craniul său; se trezește... și în fața lui stă hierofantul împreună cu magii. Ei îl înconjoară, îi dau să bea o băutură tonică. Se ridică.

- Iată-te reînviat, spuse profetul, vino să celebrezi împreună cu noi agapa inițiaților și povestește-ne despre călătoria în lumina lui Osiris, căci tu ești de acum înainte unul dintre ai noștri.

Să ne deplasăm acum împreună cu hierofantul și cu noul inițiat pe observatorul templului în splendoarea umedă a unei nopți egiptene. Aici, mai marele templului îi dădu recentului adept marea revelație, povestindu-i despre *viziunea lui Hermes*, care nu era scrisă pe nici un papirus. Era marcată doar prin semne simbolice inscripționate pe stelele criptei secrete, cunoscută doar de profet. De la un pontif la altul, explicațiile erau transmise pe cale orală.

- Ascultă bine, rosti hierofantul, această viziune închide în ea istoria eternă a lumii și cercul lucrurilor.

V

VIZIUNEA LUI HERMES[1]

"Într-o zi, Hermes adormi, după ce se gândise la originea lucrurilor. O toropeală grea pusese stăpânire pe trupul său, dar pe măsură ce trupul îi devenea din ce în ce mai amorțit, spiritul îi urca

1 *Viziunea lui Hermes* se găseºte la începutul cărþilor lui *Hermes Trismegistul,* sub numele de *Poimandres.* Tradiþia antică egipteană nu ne-a parvenit decât sub o formă alexandrină uºor modificată. Am încercat să reconstitui acest fragment capital al doctrinei lui Hermes în sensul înaltei iniþieri ºi al sintezei ezoterice pe care o reprezintă.

în sfere. Atunci i se păru că o ființă imensă, fără o formă determinată, îl striga pe nume.

- Cine ești ? întrebă Hermes înspăimântat.

- Sunt Osiris, inteligența suverană, și pot dezvălui orice lucru.

- Ce vrei ?

- Să contemplu sursa tuturor ființelor, o, divin Osiris, și să-l cunosc pe Dumnezeu.

- Îți voi îndeplini dorința.

De îndată Hermes se simți inundat de o lumină magnifică. În aceste unde diafane se răsfrângeau formele fermecătoare ale tuturor ființelor. Dar brusc tenebrele înfricoșătoare și de o formă sinuoasă se prăbușiră asupra lui. Hermes fu cufundat într-un haos umed, plin de fum și de un muget lugubru. Atunci, o voce se ridică din abis. Era *strigătul luminii.* În curând un foc subtil începu să ardă din tenebrele umede și ajunse în înălțimile eterate. Hermes urcă cu el și se revăzu în spațiu. Haosul se destrăma în abisul său; corurile de astre se auzeau deasupra sa, iar *vocea luminii* umplea infinitul.

- Ai înțeles ce ai văzut ? îl întrebă Osiris pe Hermes, înlănțuit în visul său și suspendat între pământ și cer.

- Nu, spuse Hermes.

- Ei bine, vei învăța. Tocmai ai văzut fața eternității. Lumina pe care ai văzut-o mai întâi este inteligența divină care are în puterea sa orice lucru și este matricea tuturor ființelor. Tenebrele în care ai fost cufundat apoi sunt lumea materială în care trăiesc oamenii de pe pământ. Focul pe care l-ai văzut țâșnind din străfunduri este verbul divin. Dumnezeu este tatăl, verbul este fiul, uniunea lor este viața.

- Ce simț minunat s-a deschis în mine ! exclamă Hermes. Nu mai văd cu ochii trupului, ci cu ochii spiritului. Cum se întâmplă asta ?

- Copil al neantului, răspunse Osiris, aceasta se poate întâmpla pentru că verbul este în tine. Este ceea ce aude, vede, acționează în tine, este verbul însuși, focul sacru, cuvântul creator !

- Dacă este precum spui, răspunse Hermes, fă-mă să văd

viața lumilor, calea sufletelor, de unde vine și unde se întoarce omul.

- Facă-se voia ta !

Hermes deveni mai greu decât o piatră și căzu prin spațiile enorme, ca un meteorit. În fine, se văzu în vârful unui munte. Era noapte; pământul era întunecat și gol; i se părea că membrele sale sunt grele ca fierul.

- Ridică ochii și privește ! se auzi vocea lui Osiris.

Atunci lui Hermes îi fu dat să vadă un spectacol minunat. Spațiul infinit, cerul înstelat îl înconjura cu șapte sfere luminoase. Dintr-o singură privire, Hermes zări cele șapte ceruri suprapuse deasupra capului său, ca șapte globuri transparente și concentrice, al căror centru sideral îl ocupa. Centura ultimului era chiar Calea Lactee. În fiecare sferă gravita o planetă însoțită de câte un geniu cu forme, lumini și semne diferite. În timp ce Hermes contempla uluit înflorirea răzleață a mișcărilor lor maiestuoase, vocea îi spuse:

- Privește, ascultă și înțelege. Tu vezi acum cele șapte sfere ale vieții. Prin ele se îndeplinește căderea sufletelor și ascensiunea lor. Cele șapte genii sunt cele șapte raze ale verbului lumină. Fiecare dintre ele comandă unei sfere a spiritului, unei faze a vieții sufletelor. Cel mai apropiat de tine este geniul Lunii, cu surâsul neliniștitor și încoronat cu o coasă de argint. El prezidează nașterilor și morților. El separă sufletele de trupuri și le atrage sub raza sa. Deasupra lui este Mercur cel palid arătând calea sufletelor care coboară sau care urcă, cu caduceul care conține știința. Mai sus, strălucitoarea Venus ține oglinda iubirii, în care sufletele se uită și se recunosc rând pe rând. Deasupra ei, geniul Soarelui ridică flacăra triumfală a eternei frumuseți. Mai sus încă, Marte își învârte spada justiției. Tronând pe sfera azurie, Jupiter ține sceptrul puterii supreme, care este inteligența divină. La marginea universului, sub

1 Se înþelege de la sine cã aceºti zei purtau alte nume în limba egipteană. Dar cei ºapte zei cosmogonici au corespondenþe în toate mitologiile, prin sensul ºi atributele lor. Ei îºi au rãdãcinile comune în tradiþia exotericã din antichitate. De vreme ce tradiþia occidentalã a adoptat denumirile latine, le pãstrãm ºi noi aici pentru o mai mare claritate.

semnele zodiacului, Saturn poartă globul înțelepciunii universale[1].

- Văd, cele șapte regiuni care formează lumea vizibilă și pe cea invizibilă, spuse Hermes; văd cele șapte raze ale verbului lumină, ale zeului unic, care le străbat și guvernează prin ele. Dar, o, stăpânul meu, cum se realizează călătoria oamenilor prin toate aceste lumi ?

- Vezi, începu Osiris, o sămânță luminoasă care cade din regiunile Căii Lactee în cea de a șaptea sferă ? Aceștia sunt germenii sufletelor. Trăiesc ca niște vapori ușori în regiunile lui Saturn, fericite, lipsite de griji și fără să-și cunoască fericirea. Dar căzând din sferă în sferă, îmbracă forme din ce în ce mai grele. În fiecare încarnare ele dobândesc un nou simț corporal, în funcție de mediul în care trăiesc. Energia lor vitală crește, dar pe măsură ce intră în corpuri tot mai grele, își pierd amintirea originii lor celeste. Astfel are loc căderea sufletelor care vin din divinul eter. Din ce în ce mai captive în viață, se grăbesc ca o ploaie de foc, cu fiori de voluptate, prin regiunile durerii, iubirii și morții, până în închisoarea lor terestră, în care gemi tu însuți, închis în centrul ars al Pământului și în care viața divină îți apare un vis deșert.

- Sufletele sunt muritoare ? întrebă Hermes.

- Da, răspunse vocea lui Osiris, multe pier în căderea fatală. Sufletul este fiica cerului și călătoria sa este o încercare. Dacă în iubirea sa neînfrânată pentru materie își pierde amintirea originii sale, scânteia divină care mocnea în el și care ar fi putut deveni mai strălucitoare decât o stea, se întoarce la regiunea eterică, ca atom fără viață, iar sufletul se descompune în vâltoarea elementelor grosiere.

La cuvintele lui Osiris, Hermes fremătă. Căci o furtună ca un răcnet îl învălui într-un nor negru. Cele șapte sfere dispărură sub vapori groși. Văzu spectre umane care scoteau strigăte ciudate, luate și sfâșiate de fantomele monștrilor și animalelor, în mijlocul gemetelor și blasfemiilor fără nume.

- Acesta este, spuse Osiris, destinul sufletelor iremediabil joase și rele. Tortura lor nu se sfârșește cu distrugerea care repre-

zintă pierderea întregii conștiințe. Dar vezi, vaporii se disipă, cele șapte sfere reapar pe bolta cerească. Privește în această parte. Vezi adunarea de suflete care încearcă să urce către regiunea lunară ? Unele sunt împinse către pământ ca niște stoluri de păsări sub loviturile furtunii. Celelalte ating cu bătăi puternice de aripi sfera superioară care le antrenează în vârtejul său. O dată ce au ajuns aici, redobândesc viziunea asupra lucrurilor divine. Dar, de această dată, nu se mulțumesc să se reflecte în visul unei fericiri neputincioase. Se impregnează cu luciditatea conștiinței iluminate de durere, cu energia voinței dobândite în luptă. Dvin mai luminoase, căci posedă divinul în ele însele și strălucirea în faptele lor. Întărește-ți deci sufletul, o, Hermes, și redă-i spiritului tău întunecat seninătatea, contemplând aceste zboruri îndepărtate ale sufletelor care urcă în cele șapte sfere și se răspândesc aici ca niște jerbe de scântei. Și tu le poți urma; ajunge să vrei acest lucru, pentru a te înălța. Iată cum se adună la un loc și formează coruri divine. Fiecare se așează sub geniul său preferat. Cele mai frumoase trăiesc în regiunea solară, cele mai puternice se ridică până la Saturn. Unele dintre ele urcă până la tată, printre puteri, ele însele fiind puteri. Acolo unde totul este finit, totul începe etern, iar cele șapte sfere spun împreună: «Înțelepciune ! Iubire ! Dreptate ! Frumusețe ! Splendoare ! Știință ! Nemurire !»"

"Iată, vorbea hierofantul, ce a văzut Hermes din antichitate și ce ne-au transmis succesorii lui. Cuvintele înțeleptului sunt precum cele șapte note ale lirei care conține în ea toată muzica și toate numerele și legile universului. Viziunea lui Hermes se aseamănă cerului înstelat, ale cărui profunzimi infinite sunt presărate cu constelații. Pentru copil nu este decât o boltă bătută în cuie de aur; pentru înțelept, este spațiul nemărginit în care se rotesc toate lumile, cu ritmurile și cadențele lor minunate. Această viziune închide în ea înțelesul numerelor eterne, al semnelor evocatoare și al cheilor magice. În plus, vei învăța să contempli și să înțelegi și îi vei vedea limitele. Aceeași lege organică guvernează toate lumile." Și profetul templului comentă textul sacru. Explică faptul că doctrina verbului lumină reprezintă divinitatea *în starea statică*, în echili-

brul său perfect. Demonstră tripla natură a acestuia, care este în același timp inteligență, forță și materie; spiritul, sufletul și trupul; lumina, verbul și viața. Esența, manifestarea și substanța sunt trei termeni care se presupun reciproc unul pe altul. Uniunea lor constituie principiul divin și intelectual prin excelență, legea unității ternare, care domină creația de sus în jos.

Conducându-și astfel discipolul în centrul ideal al universului, la principiul generator al ființei, mentorul îl ajuta să se deschidă în timp și spațiu, îl legăna în înfloriri multiple. A doua parte a viziunii reprezenta divinitatea *în starea dinamică*, adică în evoluția activă, cu alte cuvinte: universul vizibil și invizibil, cerul viu. Cele șapte sfere corespunzătoare celor șapte planete simbolizau șapte principii, șapte lumi diferite, pe care fiecare om în parte și fiecare umanitate sunt obligate să le traverseze în evoluția lor printr-un sistem solar. Cele șapte genii sau cei șapte zei cosmogonici reprezentau spiritele superioare și călăuzitoare ale tuturor sferelor, ieșiți ei înșiși din inevitabila evoluție. Fiecare mare zeu era deci pentru un inițiat antic simbolul și patronul legiunilor de spirite, care îi reproduceau prototipul în mii de variante și care, din sfera lor, puteau exercita o influență asupra omului și asupra lucrurilor terestre. Cele șapte genii ale viziunii lui Hermes sunt cele șapte Deve ale Indiei, cei șapte Amshapand ai Persiei, cei șapte îngeri ai Caldeei, cei șapte Sefiroți[1] ai Cabbalei, cei șapte arhangheli ai Apocalipsei creștine. Și marele septenar care îmbrățișează universul nu vibrează doar în cele șapte culori ale curcubeului, în cele șapte note ale gamei: el se manifestă încă în constituția omului care este triplu prin prezența sa, dar înșeptit prin evoluție[2].

"Astfel, îi spunea hierofanul încheindu-și explicația, ai

[1] Există zece Sefiroþi în Cabbala. Primii trei reprezintă divinul ternar, iar ceilalþi ºapte evoluþia universului.

[2] Aici folosim termenii egipteni ai acestei constituþii înºeptite a omului, care se regãseºte în Cabbala: *Chat* - corp material, *Anch* - forþã vitalã, *Ka* - dublul subtil al corpului astral, *Hati* - suflet animal, *Bai* - suflet raþional, *Chybi* - suflet spiritual, *Kou* - spirit divin. Dezvoltarea acestor idei fundamentale ale doctrinei ezoterice se va regãsi în cartea lui *Orfeu* ºi mai ales în cea a lui *Pitagora.*

ajuns la pragul marelui arcan. Viața divină ți-a apărut în fantomele realității. Hermes te-a ajutat să cunoști cerul invizibil, lumina lui Osiris, zeul ascuns al universului care respiră prin milioane de suflete, îi animă globurile rătăcitoare și trupurile truditoare. Este rândul tău acum să te îndrepți spre el, să-ți alegi calea pentru a urca la spiritul pur. De acum înainte aparții *înviaților în viață.* Amintește-ți că există două principii esențiale ale științei. Iată-l pe primul: «Interiorul este precum exteriorul lucrurilor; cel mic este asemănător celui mare; nu există decât o singură lege și cel care lucrează este unul singur. Nimic nu este mic, nimic nu este mare în economia divină.» Iată-l pe al doilea: «Oamenii sunt zei muritori, iar zeii sunt oameni nemuritori.» Fericiți cei care înțeleg aceste cuvinte, căci ei dețin cheia tururor lucrurilor. Amintește-ți că legea misterului cuprinde întregul adevăr. Cunoștința totală nu le poate fi revelată decât fraților noștri, care au trecut prin aceleași încercări ca și noi. Trebuie să măsori adevărul după inteligența fiecăruia, să îl dezvălui parțial celor nebuni, pentru că vor înnebuni la aflarea lui, să îl ascunzi celor răi, care nu pot să înțeleagă decât fragmente din el, pe care le vor transforma în arme de distrugere. Știința va fi forța ta, credința spada ta, iar tăcerea armura ta care nu se sparge."

Revelațiile profetului lui Ammon-Ra, care îi deschideau noului inițiat orizonturi atât de vaste despre el însuși și despre univers, lăsau fără îndoială asupra lui o impresie profundă, mai ales dacă erau făcute de pe observatorul unui templu din Teba, în calmul lucid al unei nopți egiptene. Pilonii, acoperișurile și terasele albe ale templelor dormeau la picioarele sale, între nopalii și tamarinii întunecați și masivi. La distanță, monoliți impunători, statui colosale ale zeilor, tronau ca niște judecători incoruptibili pe lacul lor tăcut. Trei piramide, figuri geometrice ale tetragramei și ale septenarului sacru, se pierdeau în zare, desfășurându-și triunghiurile în griul deschis al orizontului. Infinita boltă cerească era un furnicar de stele. Toate aceste astre, care îi fuseseră descrise ca viitoare sălașuri ale sufletului, le privea acum cu alți ochi. Când, în fine, luntrea aurită a lunii începu să se arate în oglinda întunecată

a Nilului, care se pierdea în zare ca un șarpe lung și albăstrui, neofitul credea că vede barca lui Isis navigând pe fluviul sufletelor și ducându-le spre soarele lui Osiris. Își amintea de *Cartea morților* și sensul tuturor acestor simboluri se dezvăluia acum spiritului său. După ceea ce văzuse și învățase, putea să creadă în regatul crepuscular al lui Amenti, interregn misterios între viața terestră și cea celestă, în care defuncții își recapătă puțin câte puțin, mai întâi lipsiți de priviri și de grai, privirea și graiul. El însuși va porni în marea călătorie, călătoria infinită, prin lumi și existențe. Hermes îl absolvise deja de păcate și îl găsise demn de acest demers. Îi dezvăluise cuvântul marii enigme: "Un singur suflet, marele suflet universal a zămislit prin diviziunea sa toate sufletele care trudesc în această lume." Deținător al marelui secret, urcă în barca lui Isis și porni la drum. Înălțată în spațiile subtile, aceasta plutea prin regiuni intersiderale. Raze puternice ale unei aurore imense străpungeau deja pânzele azurii ale orizonturilor celeste, corul spiritelor glorioase, Akhimou-Sekou, care au ajuns la odhihna veșnică, cânta: "Ridică-te, Ra Hermakouti ! Soare al spiritelor ! Cei care se află în barca ta sunt în exaltare ! Scot exclamații în *barca milioanelor de ani*. Marele ciclu divin este copleșit de bucurie aducând gloria în capela misterioasă. O, ridică-te, Ammon-Ra Hermakouti ! Soare care se creează pe sine !" Și inițiatul răspunse prin aceste cuvinte pline de orgoliu: "Am ajuns pe tărâmul adevărului și al îndreptării. Sunt reînviat asemenea unui zeu viu și strălucesc în corul zeilor care sălășluiesc în ceruri, căci fac parte din neamul lor."

Astfel de gânduri pline de mândrie, astfel de speranțe îndrăznețe bântuiau spiritul adeptului în noaptea care urmă ceremoniei mistice a reînvierii. A doua zi, pe cărările templului, sub lumina orbitoare, această noapte nu i se mai părea decât un vis, dar ce vis de neuitat, această primă călătorie prin lumea impalpabilului și invizibilului ! Citea din nou inscripția de pe statuia lui Isis: "Nici un muritor nu mi-a ridicat vălul." Un colț al vălului fusese totuși ridicat, dar pentru a fi apoi lăsat și ca el să se trezească pe pământul mormintelor. Ah ! cât de departe era de sfârșitul călătoriei sale !

Călătorie în *barca milioanelor de ani* este lungă! Cel puțin îi întrezărise punctul terminus. Viziunea sa despre lumea de dincolo nu fusese decât un vis, o idee copilărească născută în imaginația sa încă îngreunată de cețurile pământului; se putea oare îndoi de această altă conștiință care simțise că începe să prindă rădăcini în el, de această *dublură* misterioasă, de acest eu celest care îi apăruse în frumusețea sa astrală ca o formă vie și care îi vorbise în somn? Era oare acesta un suflet pereche, era geniul său sau nu era decât o oglindire a spiritului său intim, un presentiment al ființei sale viitoare? Minune și mister. Cu siguranță era o realitate și dacă acest suflet nu era decât al său, era cel adevărat. Ce n-ar da ca să-l regăsească? Ar trăi milioane de ani ca să nu uite acest ceas divin în care își văzuse acest alt eu al său, pur și strălucitor![1]

Inițierea luase sfârșit. Adeptul era consacrat preot al lui Osiris. Egiptean, el rămânea legat de templu; străin, i se permitea uneori să se reîntoarcă în țara sa pentru a fonda un cult sau pentru a îndeplini acolo o anumită misiune. Dar, înainte de a pleca, promitea printr-un jurământ solemn și redutabil să păstreze o tăcere absolută despre secretele templului. Nu trebuia să dezvăluie nimănui ceea ce văzuse sau auzise, nici să deconspire doctrina lui Osiris, decât sub triplul voal al simbolurilor mitologice sau al misterelor. Dacă încălca acest jurământ, o moarte fatală îl aștepta, mai devreme sau mai târziu, oricât de departe s-ar fi aflat. Dar liniștea devenise pavăza forței sale.

Din nou, pe plajele Ioniei, în orașul său agitat, sub șocul pasiunilor puternice, în această multitudine de oameni care trăiesc ca niște nebuni, neștiind nimic despre ei înșiși, adesea gândul său zbura la Egipt, la piramide, la templul lui Ammon-Ra. Atunci retrăia visul din criptă. Și, așa cum lotusul plutește pe apele Nilului,

[1] În doctrina egipteană, omul nu era considerat ca având cunoºtiinþă în această lume, vorbind doar despre sufletul animal ºi despre cel raþional, numite *hati* ºi *bai.* Partea superioară a fiinþei sale, sufletul spiritual ºi spiritul divin, *cheybi* ºi *kou,* există în el în stadiul de germen, lipsit de conºtiinþă ºi se dezvoltă după această viaþă, atunci când devine el însuºi un *Osiris.*

această viziune albă înnota la suprafața fluviului mâlos și tulbure al vieții. La ceasurile alese își auzea vocea și asta era vocea luminii. Trezind în ființa sa o muzică intimă, vocea îi șoptea: "Sufletul este o lumină obscură. Atunci când nu ai cunoștință despre existența sa, se întunecă și se stinge, dar când verși peste el uleiul sfânt al iubirii, se aprinde ca o lampă veșnică."

Cartea a patra:

MOISE
(MISIUNEA LUI ISRAEL)

Nimic nu era străin de cunoașterea sa, dar un văl acoperea esența a tot ceea ce văzuse.

Cuvinte gravate pe statuia lui Phtahmer, mare preot din Memfis (Muzeul Luvru)

Cea mai grea și cea mai vagă dintre cărțile sacre, Geneza, *conține tot atâtea secrete, câte cuvinte, iar fiecare cuvânt ascunde mai multe sensuri.*

SFÂNTUL IERONIM

Vorbindu-ne despre trecut și despre viitor, această carte (primele zece capitole ale Genezei*), moștenind toată știința egiptenilor, poartă în ea și germenele științelor viitoare. Ceea ce natura are mai profund și mai misterios, minunile pe care le poate concepe spi-ritul, partea cea mai sublimă a inteligenței, toate acestea se găsesc în ea.*

FABRE D'OLIVET, *Limba ebraică reconstituită* (Discurs preliminar)

I

TRADIȚIA MONOTEISTĂ ȘI PATRIARHII DEȘERTULUI

Revelația este la fel de veche ca și umanitatea dotată cu conștiință. Efect al inspirației, ea vine din negura timpurilor. Ajunge să fi aruncat un ochi pătrunzător în aceste cărți sacre ale Iranului, ale Indiei și ale Egiptului, pentru a fi sigur că ideile de căpătâi ale doctrinei ezoterice constituie fondul ascuns, dar pulsând de viață, al acestora. În ele se găsește inima invizibilă, principiul generator al marilor religii. Cei mai puternici dintre inițiatori au întrezărit într-un moment al vieții lor strălucirea adevărului central, dar lumina pe care au extras-o de aici s-a răspândit și a luat diverse culori, în funcție de geniul și misiunea lor, de timpuri și locuri. Am parcurs inițierea ariană cu Rama, pe cea brahmanică împreună cu Krișna, pe cea a lui Isis și Osiris alături de preoții Tebei. Vom mai putea nega după tot acest periplu că principiul imaterial al zeului suprem, care constituie dogma esențială a monoteismului și unitatea naturii nu erau cunoscute de către brahmani și preoții lui Ammon-Ra? Fără îndoială, nu dădeau naștere lumii printr-un act instantaneu, printr-un capriciu al divinității, așa cum făceau teologii noștri primari. Ci în mod savant, treptat, pe calea emancipării și a evoluției, extrăgeau vizibilul din invizibil, universul profunzimilor infinite ale lui Dumnezeu. Dualitatea masculină și feminină ieșeau din unitatea

primitivă, din trinitatea vie a omului și universului și din universul dualității creatoare și așa mai departe. Numerele sacre constituiau verbul etern, ritmul și instrumentul divinității. Contemplate cu mai mult sau mai puțină luciditate și forță, evocau în spiritul inițiatului structura internă a lumii prin perspectiva propriei sale lumi. Tot la fel cum nota corectă, ieșită din arcușul unei bucăți de sticlă acoperită de nisip, desenează în miniatură formele armonioase ale vibrațiilor care umplu cu undele lor sonore vastul regat al aerului.

Dar monoteismul ezoteric al Egiptului nu a ieșit niciodată din sanctuarele sale. Știința sa sacră a rămas privilegiul unei mici minorități. Dușmanii din afara regatului începeau deja să nimicească această cetate de civilizație antică. La epoca la care am ajuns, în secolul XII înainte de Christos, Asia se scufunda în cultul materiei. India mergea deja cu pași repezi spre decadență. Un puternic imperiu se ridicase pe malurile Eufratului și ale Tigrului. Babilonul, acest oraș colosal și monstruos, îi zăpăcea pe nomazii care îi dădeau târcoale. Regii Asiriei se proclamau monarhi ai celor patru regiuni ale lumii și nu voiau să stabilească limitele imperiului lor decât acolo unde se termina pământul. Striveau popoarele, le deportau în masă, le înrolau și le asmuțeau unele asupra altora. Nici dreptul oamenilor, nici respectul pentru supuși, nici principiul religios, doar ambiție personală nemăsurată, aceasta era legea succesorilor lui Ninus și ai Semiramidei. Știința preoților caldeeni era plină de profunzime, dar mult mai puțin pură, mai puțin elevată și mai puțin eficace decât cea a preoților egipteni. În Egipt, autoritatea rămânea știința. Sacerdoțiul exercita mereu o putere moderatoare asupra regalității. Faraonii rămaseră elevii săi și nu deveniră niciodată despoți odioși, asemenea regilor Babilonului. Dimpotrivă, în Babilon, preoții striviți erau din principiu doar un instrument al tiraniei. În basorelieful din Ninive se poate vedea Nemrod, uriașul bondoc, spânzurându-l cu brațul său musculos pe tânărul leu pe care îl ține strâns la piept. Simbol grăitor: astfel strangulau monarhii Asiriei leul iranian, poporul eroic al lui Zoroastru, îi asasinau pontifii, tăiau capetele magilor, îi storceau pe regi de averile lor. Dacă rishii Indiei și preoții Egiptului au reușit într-o anumită măsură să înstăpânească providența pe pământ prin înțelepciunea lor, s-ar putea spune că regatul Babilonului a fost cel al destinului, adică al

forței oarbe și brutale. Babilonul a devenit astfel centrul tiranic al anarhiei universale, ochiul imobil al furtunii sociale care înconjura Asia cu vârtejurile sale; ochiul formidabil al destinului, mereu deschis, pândind popoarele pentru a le devora.

Cum se putea apăra Egiptul împotriva torentului invadator? Dinastia Hicsoșilor îi înghițise deja. El rezista cu vitejie, dar această situație nu a durat prea mult. Încă șase sute de ani și ciclonul persan, venind după cel babilonian urma să mărture templele și pe faraonii săi. De altfel, Egiptul care poseda în cel mai înalt grad geniul inițierii și al conservării, nu l-a avut niciodată pe cel al cuceririlor și al propagandei. Comorile acumulate prin știința sa urmau să piară? Cu siguranță, cea mai mare parte a acesteia a fost îngropată. Când au venit alexandrinii, nu au putut să dezgroape decât fragmente. Două popoare înzestrate cu genii diferite au aprins în același timp flăcările în sanctuarele sale, flăcări care străluceau diferit, una luminează profunzimile cerului și cealaltă luminează și transfigurează pământul: Israel și Grecia.

Importanța poporului lui Israel pentru istoria umanității sare în ochi de la o primă privire, din două motive. Primul este acela că reprezintă monoteismul; al doilea este faptul că a dat naștere creștinismului. Dar scopul providențial al misiunii lui Israel nu aparține decât celui care, încercând să descifreze simbolurile Vechiului și Noului Testament, înțelege că aici se află toată tradiția ezoterică a trecutului, chiar dacă sub o formă adeseori modificată - mai ales în ceea ce privește Vechiul Testament - din cauza lungului șir de persoane care le-au scris și tradus și care, în mare parte, nu cunoșteau sensul lor primitiv, care s-a pierdut pe parcurs. Astfel, acest popor formează veriga necesară între vechiul și noul ciclu, între Orient și Occident. Ideea de monoteism are drept consecință unificarea umanității sub puterea unui singur zeu și a unei singure legi. Dar atâta timp cât teologii își vor face o idee copilărească despre Dumnezeu și oamenii de știință o vor ignora sau o vor nega pur și simplu, unitatea morală, socială și religioasă a planetei noastre nu va fi decât o dorință pioasă sau un postulat al religiei și al științei, neputincioase să o realizeze. Dimpotrivă, această unitate organică pare posibilă atunci când recunoaștem, în principiul divin, prin mijloace ezoterice și științifice, cheia lumii și a vieții, a omului

și a societății în evoluția lor. În fine, creștinismul, adică religia lui Christos, nu apare el însuși în plinătatea și universalitatea sa decât atunci când ne dezvăluie rezerva sa ezoterică. Doar atunci ni se arată ca o rezultantă a tot ce l-a precedat, cuprinzând în el principiile, finalitatea și mijloacele regenerării totale a umanității. Doar prin dezvăluirea misterelor sale ultime, va deveni ceea ce este cu adevărat: religia promisiunii și a îndeplinirii, adică a inițierii universale.

Moise, inițiat egiptean și preot al lui Osiris, a fost în mod incontestabil cel care a pus bazele monoteismului. Prin el, acest principiu până atunci ascuns sub triplul văl al misterelor, a fost adus la suprafață din întunecimile templului, pentru a intra în *circulus*-ul istoriei. Moise a avut îndrăzneala să facă din cel mai înalt principiu al inițierii dogma unică a unei religii naționale și prudența de a nu-i releva consecințele decât unui mic număr de inițiați, pentru a-l impune maselor prin teamă. Prin aceasta, profetul de pe Muntele Sinai a avut, în mod evident, viziuni de perspectivă, care depășeau cu mult destinele poporului său. Religia universală a umanității, iată adevărata misiune a lui Israel, pe care puțini evrei, în afara celor mai mari profeți ai săi, au înțeles-o. Această misiune, pentru a fi îndeplinită, presupunea înghițirea poporului care o reprezenta. Națiunea evreiască a fost dispersată, nimicită. Ideea lui Moise și a profeților a trăit și crescut. Dezvoltată, transfigurată de creștinism, reluată de islam, chiar dacă într-un mod inferior, trebuia să se impună asupra Occidentului barbar, să reacționeze chiar asupra Asiei. De atunci umanitatea s-a zbătut degeaba, s-a revoltat inutil, s-a luptat împotriva ei însăși în tresăltări convulsive, se va învârti în jurul acestei idei centrale ca o nebuloasă în jurul soarelui pe orbita căruia se află. Iată formidabila operă a lui Moise.

Pentru această lucrare, cea mai importantă de la exodul preistoric al arienilor, Moise găsi un instrument deja pregătit în triburile de evrei și în special în cele care, fiind stabilite în Egipt cu valul lui Goshen, trăiau aici în robie sub numele de Ben-Jacob. Stabilirea unei religii monoteiste avea precursori și în persoanele regilor nomazi și pacificatori, pe care Biblia ni-i prezintă sub numele de Abraham, Isaac și Jacob.

Să aruncăm o privire asupra acestor evrei și patriarhi. Vom

încerca apoi să desprindem figura marelui lor profet din mirajele deșertului și din nopțile întunecate ale Sinaiului, unde vuiește urgia fulgerului legendarului Iehova.

Aceștia erau cunoscuți de sute de ani, de mii de ani chiar, acești Ibrim, acești nomazi neobosiți, acești veșnici exilați[1]. Înrudiți cu arabii, evreii erau, ca toți semiții, rezultatul unor încrucișări antice ale rasei albe cu cea neagră. Fuseseră văzuți trecând de mai multe ori în nordul Africii, sub denumirea de *bodoni* (beduini), oamenii fără acoperiș deasupra capului. Apoi și-au pus corturile mobile în vastele deșerturi dintre Marea Roșie și Golful Persic, dintre Eufrat și Palestina. Amoniți, elamiți sau edomiți, se asemănau între ei. Având ca mijloc de deplasare măgarul sau cămila, ca acoperiș cortul, ca singur bun turmele rătăcitoare ca și ei, care păsteau mereu pământuri străine. Asemenea strămoșilor lor, *ghiborim,* sau a primilor celți, acești nesupuși aveau oroare de piatra tăiată, de orașul fortificat, de corvoadă și de templul de piatră. Și totuși, cetățile-monstru din Babilon și Ninive avea palate uriașe, mistere și dezmățuri care exercitau o fascinație irezistibilă asupra acestor oameni pe jumătate sălbatici. Atrași în aceste închisori de piatră, luați prizonieri de către soldații regilor Asiriei, înrolați în armatele lor, ei se dedau uneori la orgiile Babilonului. Alteori, israeliții se lăsau seduși de femeile din Moab, aceste încântătoare femei fără rușine, cu pielea neagră și ochii sclipitori. Ele îi îndemnau să adore idolii de piatră și de lemn și chiar să practice cultul plin de cruzime al lui Moloch. Dar brusc îi cuprindea din nou setea deșertului, unde fugeau să se refugieze. Întorși în oazele aspre în care nu se aude decât răgetul fiarelor, pe câmpiile imense în care nu ai drept călăuză decât lumina constelațiilor, sub privirea rece a acestor astre pe care le adoraseră strămoșii lor, le era rușine de ei înșiși. Dacă atunci un patriarh, un om inspirat le vorbea despre zeul unic, despre Elelion, despre Elohim, despre Sebaoth, despre stăpânul armatelor care le vede pe toate și îl pedepsește pe cel vinovat, acești mari copii sălbatici și sanguinari lăsau capul în jos și, îngenunchiați pentru rugăciune, se lăsau conduși de oi.

Și, puțin câte puțin, această idee a marelui Elohim, zeul

[1] Ibrim înseamnă "cei care locuiesc tărâmul de dincolo, lumea de apoi, cei care au trecut fluviul." - Renan, *Hist. du peuple d'Israël* [Istoria poporului lui Israel].

unic, atotputernic, le umplea inima, așa cum în Padan-Harran crepusculul face la fel de obscure toate denivelările de teren sub linia infinită a orizontului, înecând culorile și distanțele sub netezimea splendidă a boltei cerești și transformând universul într-o singură masă de tenebre, deasupra căreia se află o sferă scânteietoare de stele.

Cine erau deci acești patriarhi ? Abram, Abraham sau tatăl Orham era regele orașului Ur, din Caldeea, în apropierea Babilonului. După tradiția lor asirienii și-l imaginau, așezat într-un fotoliu, cu un aer binevoitor[1]. Acest personaj antic, care a trecut în istoria mitologică a tuturor popoarelor, de vreme ce este citat și de Ovidiu[2], este chiar cel pe care Biblia ni-l descrie ca pe un emigrant din țara Our în teritoriul Canaan, la auzul vocii eternului: "Eternul îi apare și îi spune: Eu sunt Dumnezeul puternic, atotputernic, mergi în fața mea și fără greș... Eu voi stabili alianța între mine și tine și posteritatea ta ca o alianță eternă, ca eu să fiu Dumnezeul tău și Dumnezeul posterității care va veni în urma ta" (*Gen.* XVI, 17. XVII, 7). Acest pasaj, tradus în limba zilelor noastre, înseamnă că una dintre primele căpetenii semite, purtând numele de Abraham, care primise probabil inițierea caldeeană, se simțea împins de vocea interioară să-și îndrume tribul spre vest și să-i impună cultul lui Elohim.

Numele de Isaac, prin prefixul Is, pare să indice o inițiere egipteană, în timp ce cel de Iacob și Iosif sugerează o origine feniciană. Oricum ar fi, probabil că cei trei patriarhi au fost șefii diferitelor triburi care au trăit în diverse epoci. Mult timp după Moise, legenda israelită îi grupează într-o singură familie. Isaac devine fiul lui Abraham, Iacob, fiul lui Isaac. Acest mod de a reprezenta paternitatea intelectuală prin paternitatea fizică era foarte mult întrebuințată în sacerdoțiurile antice. Din această genealogie legendară reiese un fapt capital: filiația cultului monoteist prin patriarhii inițiați ai deșertului. Dacă acești oameni au primit avertismente interioare prin revelații spirituale sub forma unor

1 Renan, *Peuple d'Israël* [Poporul lui Israel].

2 *Rexit Achaemenias pater Orchamus, isque*
Septimus a prisco numeratur origine Belo.
Ovidiu, *Metam.* [Metamorfozele], IV, 212.

vise sau chiar viziuni în stare de veghe, asta nu contrazice cu nimic știința ezoterică, nici legea psihică universală, care guvernează sufletele și lumile. Faptele au luat în povestirea biblică forma naivă a vizitelor îngerilor adăpostiți în cort.

Să fi avut acești patriarhi o viziune profundă a spiritualității lui Dumnezeu și a scopurilor religioase ale umanității ? Fără nici o îndoială. Inferiori în științele pozitive magilor Caldeei și preoților egipteni, îi depășeau probabil prin statura morală și acea deschidere a spiritului care era rezultatul unei vieți nomade și libere. Pentru ei ordinea sublimă pe care o instituie Elohim în univers se traduce în ordinea socială, prin cultul familial, prin respectul pentru femeile lor, prin dragostea plină de devotament pentru proprii fii, prin protecția întregului trib, prin ospitalitatea pentru străini. Într-un cuvânt, acești "înalți părinți" sunt arbitrii naturali între familie și triburi. Sceptrul lor patriarhal este un sceptru de etichetă. Ei exercită o autoritate civilizatoare și respiră bunătatea și pacea. Ici și acolo, de sub umbrela legendei patriarhale răzbate gândirea ezoterică. Astfel, când la Bethel, Iacob vede în vis o scară în vârful căreia sunt Elohim și îngerii, care urcă și coboară pe treptele sale, se poate recunoaște aici o formă populară, un rezumat iudaic al viziunii lui Hermes și al doctrinei evoluției descendente și ascendente a sufletelor.

În fine, un fapt istoric de cea mai mare importanță despre epoca patriarhilor ne apare în două versete revelatoare. Este vorba despre întâlnirea lui Abraham cu un confrate inițiat. După ce s-a luptat cu regii Sodomei și Gomorei, Abraham îi va aduce omagiu lui Melchisedec. Acest rege locuiește în fortăreața care va deveni mai târziu Ierusalim. "Melchisedec, rege al Salemului, puse să fie aduse pâine și vin, căci era sacrificator al lui Elohim, zeul suveran. Și îl binecuvântă pe Abram spunându-i: «Binecuvântat fie Abram prin Elohim, Dumnezeul suveran, stăpânul cerurilor și al pământului.»" (Gen. XIV, 18 și 19). Iată deci un rege al Salemului, care este mare preot al aceluiași Dumnezeu ca cel al lui Abraham. Acesta îl tratează ca pe superiorul, stăpânul său și comunică cu el în limbajul pâinii și al vinului, în numele lui Elohim, ceea ce în Egiptul antic era un semn de comuniune între inițiați. Exista deci o legătură de fraternitate, prin semne de recunoștință și un scop comun între toți

adoratorii lui Elohim din colțurile cele mai îndepărtate ale Caldeei și până în Palestina și poate până în anumite sanctuare ale Egiptului.

Această conjurație monoteistă nu avea nevoie decât de un organizator.

Astfel, între Taurul înaripat al Asiriei și Sfinxul Egiptului, care contempla de departe deșertul, între tirania strivitoare și misterele impenetrabile ale inițierii, triburile alese ale Abramiților, Iacobeliților și Ben-Israel înaintează, evită petrecerile nerușinate ale Babilonului, ocolesc orgiile din Moab, orgiile Sodomei și Gomorei și cultul monstruos al lui Baal. Sub îndrumarea patriarhilor, caravana își urmează drumul presărat cu oaze, cu fântâni rare și cu palmieri subțiri. Ca o panglică șerpuitoare, se pierde în imensitatea deșertului, sub arșița zilei, sub purpura asfințitului și sub mantia crepusculului pe care o domină Elohim. Nici turmele, nici femeile, nici bătrânii nu știu care este scopul acestei călătorii veșnice, dar înaintează sub pasul tânguitor și resemnat al cămilelor. Unde merg așa neîncetat? Patriarhii știu; Moise le va spune.

II

INIȚIEREA LUI MOISE ÎN EGIPT. FUGA SA LA IETRO

Ramses II a fost unul dintre marii monarhi ai Egiptului. Fiul său se numea Menephtah. După tradiția egipteană, a fost instruit de preoți, în templul lui Ammon-Ra din Memfis, arta regală fiind în acele vremuri considerată ca o ramură a artei sacerdotale. Menephtah erau un tânăr timid, curios și de inteligență mediocră. Avea o pasiune scunsă pentru științele oculte, care îl făcu mai târziu să le cadă pradă magicienilor și astrologilor de cea mai joasă speță. A avut ca tovarăș de studii un tânăr de un spirit aspru, de un caracter ciudat și închis.

Hosarsiph[1] era vărul lui Menephtah, fiul prințesei, sora lui Ramses II. Fiu adoptiv sau natural? Nu s-a știut niciodată[2]. Hosarsiph era înainte de toate fiul templului, căci crescuse între coloanele sale. Dedicat lui Isis și lui Osiris de către mama sa, era văzut încă din adolescență ca preot la încoronarea faraonilor, în procesiunile sacerdotale ale marilor sărbători, purtând ephodul, caliciul sau cădelnița; apoi, în interiorul templului, grav și atent, asculta orchestrele sacre, imnurile și învățămintele preoților.

Hosarsiph era mic de statură, avea aerul umil și gânditor, o frunte de berbec și ochi negri pătrunzători, ficși ca ai unui vultur și de o profunzime tulburătoare. Fusese poreclit "taciturnul", atât era de concentrat, aproape mereu mut. Adesea bâiguia, ca și cum și-ar fi căutat cuvintele sau s-ar fi temut să spună ce gândește. Părea timid. Apoi dintr-o dată, ca și cum ar fi fost străfulgerat, rostea un cuvânt, o idee teribil de strălucitoare, care lăsa în urma ei o dâră de lumină. Atunci cei din jurul său înțelegeau că dacă vreodată "taciturnul" ar trece la acțiune, ar fi de o îndrăzneală înfricoșătoare. Deja începea să i se citească între sprâncene marca oamenilor predestinați să poarte pe umerii lor sarcini împovărătoare; și pe frunte i se citea iminența unei furtuni amenințătoare.

Femeile se temeau de privirea acestui tânăr slujitor al templului, privire de nepătruns, ca un mormânt, și de figura sa impasibilă, ca poarta templului lui Isis. S-ar fi spus că ele presimțeau un

---

1 Primul nume egiptean al lui Moise. (Manethon citat de Philon)

2 Istorisirea biblică (*Exodul* II, 1-10) îl transformă pe Moise într-un evreu din tribul lui Levi, cules de fiica faraonului din stufăriºul Nilului, unde fusese aruncat de o mamă vicleană pentru a ajunge la prinþesă ºi a-ºi salva copilul de o persecuþie identică cu cea a lui Irod. Dimpotrivă, Manethon, preotul egiptean căruia îi datorăm informaþiile cele mai exacte despre dinastiile faraonilor, informaþii astăzi confirmate de inscripþiile de pe monumente, afirmă că Moise a fost preot al lui Osiris. De asemenea, Strabon, care îºi strângea informaþiile din aceeaºi sursă, adică de la preoþii egipteni, atestă acest lucru. Sursa egipteană are aici o valoare mai mare decât cea evreiască. Preoþii Egiptului nu aveau nici un interes să îi facă pe greci sau pe romani să creadă că Moise era unul de-ai lor, în timp ce amorul propriu al poporului evreu le cerea să facă din fondatorul naþiunii lor un om de acelaºi sânge cu ei. Povestirea biblică recunoaºte de altfel că Moise a fost crescut în Egipt ºi trimis din ordinul împăratului ca inspector al evreilor din Gossen. Acesta este faptul important, capital, care stabileºte filiaþia secretă între religia mozaică ºi iniþierea egipteană. Clementiu al Alexandriei credea că Moise era un mare iniþiat în ºtiinþa Egiptului ºi că, de fapt, opera creatorului lui Israel ar fi de neînþeles fără aceasta.

dușman de sex feminin în acest viitor reprezentant al principiului masculin al religiei, prin imuabilul și nesupușenia sa.

Totuși, mama sa, prințesa, visa pentru fiul său tronul faraonilor. Hosarsiph era mai inteligent decât Menephtah; putea să spere la o uzurpare cu sprijinul sacerdoțiului. Faraonii, este adevărat, își desemnau succesorii din rândul fiilor lor. Dar, uneori, preoții împiedicau încoronarea prințului după moartea regelui, și aceasta în interesul statului. Nu o dată cei nedemni și slabi au fost înlăturați de la tron pentru ca sceptrul regal să fie dat unui inițiat. Menephtah era deja gelos pe vărul său; Ramses stătea cu ochii pe el și îl bănuia pe preotul taciturn.

Într-o zi, mama sa îl întâlni pe Hosarsiph în Serapeumul din Memfis, piață imensă presărată cu obeliscuri, mausoleuri, temple de toate mărimile, piloni cu trofee, un fel de muzeu în aer liber al gloriei naționale, în care se ajungea pe o străduță cu o sută de sfincși. În fața mamei sale, tânărul inițiat făcu o plecăciune adâncă și aștepta, după cum era obiceiul, ca ea să-i vorbească.

- Vei pătrunde misterele lui Isis și Osiris, îi spuse ea. O, fiul meu, mult timp nu te voi mai vedea. Dar nu uita că ești sânge din sângele faraonilor și că eu îți sunt mamă. Privește în jurul tău... dacă vei vrea, într-o zi... toate acestea îți vor aparține !

Și, cu o mișcare amplă a mâinii, arătă spre obeliscuri, spre temple, spre tot ce ținea de acest oraș, Memfis, și cuprinse toată zarea.

Un surâs de dispreț se putu citi pe figura lui Hosarsiph, de obicei netedă și imobilă precum o figură de bronz.

- Asta vrei tu, să le ordon oamenilor acestora care adoră zei cu capete de șacal, de ibis și de hienă ? Din toți acești idoli ce va mai rămâne peste secole ?

Hosarsiph se înclină, luă un pumn de nisip și îl lăsă să alunece printre degetele sale slabe, sub privirea mamei sale uimite:

- Doar asta ! mai adăugă.

- Disprețuiești deci religia strămoșilor noștri și știința preoților noștri ?

- Din contră ! Aspir către ele. Dar piramida este imobilă. Trebuie să se pună în mișcare... Eu nu voi fi un faraon. Patria mea este departe de aici... acolo... în deșert !

- Hosarsiph ! exclamă prințesa cu reproș, de ce blasfemiezi ? Un vânt de foc te-a adus la sânul meu și văd că furtuna mi te va răpi ! Eu te-am adus pe lume, dar nu te cunosc. În numele lui Osiris, cine ești și ce vei face ?

- Oare eu însumi știu acest lucru ? Doar Osiris îl știe; poate îmi va spune. Dar tu, dă-mi binecuvântarea ta, o, buna mea mamă, pentru ca Isis să mă protejeze și ca pământul Egiptului să fie de partea mea.

Hosarsiph îngenunchie în fața mamei sale, își încrucișă respectuos mâinile pe piept și își lăsă capul în jos. Mama sa își scoase floarea de lotus pe care femeile templului obișnuiau să o poarte în păr, i-o dădu și, înțelegând că pentru ea gândirea fiului său va rămâne un etern mister, se îndepărtă îngânând o rugăciune.

Hosarsiph a trecut într-un mod triumfal prin inițierea lui Isis. Suflet de oțel, voință de fier, pentru el încercările nu au fost decât o joacă. Având un spirit universal, dovedea o forță de uriaș în inteligența care îl ajuta să înțeleagă și în ușurința cu care manevra numerele sacre, al căror simbolism fecund și ale căror aplicații erau aproape infinite. Spiritul său disprețuitor față de lucrurile care nu sunt decât aparență și față de oamenii trecători nu respira în voie decât în atmosfera principiilor imuabile. De acolo, de sus, în liniște și plin de siguranță, pătrundea, domina totul, fără a manifesta nici dorință, nici revoltă, nici curiozitate.

Atât pentru mentorii săi, cât și pentru mama sa, Hosarsiph rămânea o enigmă. Ceea ce-i speria cel mai mult era faptul că avea unitatea și inflexibilitatea unui principiu. Își dădeau seama că nu putea fi nici subjugat, nici abătut de la drumul său. Mergea pe calea sa necunoscută ca un corp ceresc pe orbita sa invizibilă. Pontiful Membra se întreba până unde mergea această ambiție concentrată în ea însăși. Voia neapărat să afle. Într-o zi, Hosarsiph dusese împreună cu alți trei preoți ai lui Osiris chivotul de aur care era purtat în fața pontifului la marile ceremonii. În acest chivot se aflau cele zece cărți secrete ale templului, tratate despre magie și teurgie.

Revenit în sanctuar împreună cu Hosarsiph, Membra îi spuse:

- Tu ești sânge regesc. Forța și știința ta depășesc cu mult nivelul vârstei tale. Ce urmărești ?

- Nimic, în afară de aceasta.

Și Hosarsiph își puse mâna pe chivotul sacru pe care ereții din aur topit îl acopereau cu aripile sclipitoare.

- Deci vrei să devii pontif al templului lui Ammon-Ra și profet al Egiptului ?

- Nu; doar să aflu ce se află în aceste cărți.

- Și cum vei afla, când nimeni în afară de pontif nu trebuie să afle ?

- Osiris vorbește cum vrea, când vrea și cui vrea. Ceea ce se află în acest chivot nu sunt decât litere moarte. Dacă spiritul viu va vrea să-mi vorbească, îmi va vorbi.

- Ce vrei să faci pentru asta ?

- Să aștept și să mă supun.

Aceste răspunsuri aduse lui Ramses II îl făcură și mai neîncrezător. Se temea că Hosarsiph aspira la tron în detrimentul fiului său, Menepthah. În consecință, faraonul ordonă ca fiul surorii sale să fie numit scrib sacru al templului lui Osiris. Această funcție importantă cuprindea simbolismul sub toate formele sale, cosmogonia și astronomia, dar îl îndepărta de tron. Fiul prințesei se dădea plin de zel și într-o supunere perfectă îndatoririlor sale de cunoscător într-ale hieroglifelor. La acestea se mai adăuga și funcția de inspector al diferitelor nome sau provincii ale Egiptului.

Dar Hosarsiph avea oare orgoliul care i se atribuia ? Da, dacă din orgoliu leul în captivitate ridică capul și privește în zare printre zăbrelele cuștii sale, fără a vedea măcar trecătorii care îl privesc insistent. Da, dacă din orgoliu vulturul prins în laț freamătă din tot trupul său, cu gâtul încordat, cu aripile deschise, privind spre soare. Ca toți cei care se simt predestinați unei mari opere, Hosarsiph nu se credea supus destinului orb; simțea că o providență misterioasă veghează asupra lui și îl conduce spre țelul său.

În timp ce era scrib sacru, Hosarsiph fu trimis în inspecție în Deltă. Evreii supuși Egiptului, care locuiau atunci în valea lui Gossen erau supuși unor corvezi foarte aspre. Ramses II voia să lege Pelusium de Heliopolis printr-un lanț de fortificații. Toate provinciile Egiptului trebuiau să pună la dispoziție contingente de muncitori pentru aceste lucrări uriașe. Ben-Israel erau încărcați cu

cele mai grele corvezi. Erau adesea tăietori de piatră și cărămidari. Independenți și mândri, nu se lăsau atât de ușor călcați în picioare de bastoanele jandarmilor egipteni precum populația indigenă, ci bombăneau și uneori le întorceau loviturile. Preotul lui Osiris nu-și putu reține o simpatie secretă pentru acești nesupuși "curajoși", ai căror bătrâni, fideli traiției abramice, îl vene-rau, pur și simplu, pe zeul unic, care îșI venerau conducătorii, *hags* și *zakens,* dar care se opuneau sub jug și protestau împotriva nedreptății. Într-o zi, Hosarsiph văzu un paznic egiptean snopind în bătaie un evreu lip-sit de apărare. Inima începu să-i bată cu putere; se aruncă asupra egipteanului, îi scoase arma și îl omorî pe loc. Această faptă, comisă într-o fierbere de indignare generoasă, îi puse viața în peri-col. Preoții lui Osiris care comiteau o crimă erau sever judecați de colegiul sacerdotal. Faraonul bănuia deja că este viitorul uzurpator al tronului fiului său. Viața scribului nu mai atârna decât de un fir de ață. Preferă să se exileze și să-și impună el însuși expierea. Ceva îl împingea spre singurătatea deșertului, în vastul necunoscut, do-rința sa, presentimentul misiunii pe care o avea de îndeplinit și, pe deasupra, acea voce din adâncul ființei sale, misterioasă, dar irezistibilă, care îi spunea în anumite ceasuri: "Pleacă ! Acesta îți este destinul."

Dincolo de Marea Roșie și de peninsula Sinai, în ținutul Madian, se afla un templu care nu ținea de sacerdoțiul egiptean. Această regiune se întindea ca o bandă de verdeață între golful Elamului și deșertul Arabiei. De la depărtare, dincolo de brațul marin, se întrezăreau crestele masive și întunecoase ale Muntelui Sinai și vârful său golaș. O enclavă între deșert și Marea Roșie, protejată de un masiv vulcanic, acest ținut izolat era la adăpost de orice invazie. Templul îi era consacrat lui Osiris, dar era locul unde era adorat și Zeul suveran sub numele de Elohim. Căci acest sanctuar de origine etiopiană era folosit ca centru religios de arabi, de semiți și de popoare de rasă neagră, care erau în căutarea inițierii. De secole întregi Sinaiul și Horebul formau centrul mistic al unui cult monoteist. Măreția golașă și sălbatică a muntelui, care se înălța singuratic între Egipt și Arabia, revela ideea Dumnezeului unic. Mulți dintre semiți veneau aici în pelerinaj pentru a-l adora pe Elohim. Făceau popas câteva zile, ținând post și rugându-se în

cavernele și galeriile săpate în stânca Sinaiului. Înainte de asta, mergeau să se purifice și să se roage la templul din Madian.

În vecinătatea acestui loc se refugie Hosarsiph.

Marele preot al Madianului sau Raguel (supraveghetor al lui Dumnezeu) se numea atunci Ietro[1]. Era un om de culoare[2]. Aparținea celui mai pur tip al rasei etiopiene, care acum patru sau cinci mii de ani, înainte de Ramses, avusese în stăpânire Egiptul și care nu-și uitase tradițiile, apațînând uneia dintre cele mai vechi rase ale globului. Ietro nu era nici iluminat, nici om de acțiune, ci doar un mare înțelept. Poseda comorile științei, îngrămădite în memoria sa și în biblioteca din piatră a templului său. În plus, era protectorul oamenilor deșertului. Libieni, arabi, semiți nomazi, acești veșnici rătăcitori, mereu aceiași, cu vaga lor aspirație spre Dumnezeul unic, reprezentau ceva imuabil printre atâtea culte efemere și civilizații care se prăbușeau. Se ghicea în ei, ca o prezență a eternității, memoria epocilor îndepărtate, marea rezervă a lui Elohim. Ietro era tatăl spiritual al acestor nesupuși, al acestor nomazi, al acestor oameni liberi. Le știa sufletul, le presimțea destinul. Când Hosarsiph veni să îi ceară adăpost în numele lui Osiris-Elohim, îl primi cu brațele deschise. Poate presimțea în acel moment că fugarul era predestinat să devină un profet al celor alungați, conducătorul poporului lui Dumnezeu.

Hosarsiph vru să se supună mai întâi expiațiilor pe care legea inițiaților le impunea unui criminal. Atunci când un preot al lui Osiris comisese o crimă, chiar involuntar, se presupunea că-și pierde privilegiul reînvierii sale anticipate "în lumina lui Osiris", privilegiu pe care îl obținuse prin încercările inițierii și care îl ridica cu mult deasupra oamenilor obișnuiți. Pentru a-și expia crima, pentru a-și regăsi lumina interioară, trebuia să se supună la încercări de o cruzime și mai mare, să se expună el însuși încă o dată morții. După un post îndelungat și cu ajutorul anumitor băuturi, cel care trebuia să-și ispășească pedeapsa cădea într-un somn letargic, iar apoi era depus într-un cavou din templu. Rămânea acolo zile în-

1 *Exodul,* III, 1.

2 Mai târziu (*Numerele*, III, 1), după exod, Aaron ºi Maria, fiul ºi sora lui Moise, după Biblie, îi reproºau căsătoria sa cu o etiopiană. Ietro, tatăl Sephorei, era deci din rasa neagră.

tregi, uneori săptămâni[1]. În acest răstimp se credea că face o călătorie în lumea de dincolo, în Ereb sau în regiunea Amenti, unde plutesc sufletele morților care nu s-au desprins încă de atmosfera terestră. Acolo trebuia să-și caute victima, să trăiască spaimele acestuia, să-i obțină iertarea și să-l ajute să-și găsească drumul spre lumină. Doar atunci se considera că și-a ispășit pedeapsa, doar atunci corpul său astral se curăța de petele negre cu care îl murdăreau suflul otrăvit și imprecațiile victimei. Dar din această călătorie reală sau imaginară cel care își expia pedeapsa putea să nu mai revină. Adesea, când mergeau să-l trezească din somnul letargic, preoții nu mai găseau decât un cadavru.

Hosarsiph nu ezită să se supună acestei încercări, precum și altora[2]. Fiind încă sub impresia crimei pe care o comisese, înțelesese caracterul imuabil al anumitor legi de ordin moral și tulburarea profundă pe care nerespectarea lor o lasă în străfundurile conștiinței. Își oferi ființa ca sacrificiu adus lui Osiris cu cea mai mare abnegație și îi imploră acestuia forța, dacă avea să revină în lumina terestră, pentru a face să triumfe legea dreptății. Când Hosarsiph ieși din somnul cel mai de temut din subteranul templului din Madian, se simți alt om. Se detașase de trecutul său, Egiptul încetase să-i mai fie patrie și în fața lui se întindea doar imensitatea deșertului cu nomazii săi, ca un nou câmp de acțiune. Privi muntele lui Elohim, care se înălța în zare și, pentru prima dată, ca o viziune a furtunii prin norii de deasupra Muntelui Sinai, îl străfulgeră ideea misiunii sale: Să plămădească împreună cu aceste triburi mișcătoare un popor de luptători, care să reprezinte legea Dumnezeului suprem printre atâtea culte idolatre și națiuni anarhice, un popor

1 Călători din secolul nostru au fost martorii unor fakiri hinduºi care au fost înhumaþi după ce au căzut în somnul cataleptic, indicând dinainte ziua precisă în care urmau să fie deshumaþi. Unul dintre ei, după trei săptămâni în care stătuse sub pământ, a fost găsit în viaþă, nevătămat.

2 Cele ºapte fiice ale lui Ietro, despre care ne relatează Biblia (*Exodul*, II, 16-20), au în mod evident un sens simbolic, ca toată această poveste de altfel, care ne-a fost transmisă sub formă de legendă popularizată. Este mai mult decât neverosimil ca preotul unui mare templu să-ºi lase fiicele să mâne turmele de oi ºi să reducă un preot egiptean la rolul de păstor. Cele ºapte fiice ai lui Ietro simbolizează cele ºapte virtuþi pe care iniþiatul era obligat să le dobândească pentru ca fântânile adevărului să-i fie deschise. Aceste fântâni erau numite în istoria lui Agar ºi Ismael "fântânile celui viu care mă vede".

care să poarte spre secolele viitoare adevărul pecetluit în chivotul de aur al inițierii.

În acea zi și pentru a marca noua epocă ce se deschidea în viața sa, Hosarsiph își luă numele de Moise, care înseamnă: Cel salvat.

III

SEPHER BERESHIT

Moise se căsători cu Sephora, fiica lui Ietro și rămase mulți ani în preajma înțeleptului din Madian. Grație tradițiilor etiopiene și caldeene, pe care le regăsi în templu, putu să-și completeze și să-și controleze cunoștințele pe care le dobândise în sanctuarele egiptene, să-și extindă orizonturile asupra celor mai străvechi cicluri ale umanității și să le proiecteze, prin inducție, în epoci îndepărtate din viitor. La Ietro găsi două cărți despre cosmogonie, citate în Geneză: *Războaiele lui Iehova* și *Generațiile lui Adam* și se adânci în studiul acestor cărți.

Trebuia să se înarmeze cu multă răbdare pentru a-și duce la îndeplinire opera. Înaintea sa, Rama, Krișna, Hermes, Zoroastru, Fo-Hi creaseră religiile popoarelor; Moise a vrut să creeze un popor pentru religia eternă. Pentru acest proiect atât de îndrăzneț, atât de nou, de colosal, era nevoie de o bază solidă. De aceea Moise a scris *Sepher Bereshit*, *Cartea principiilor*, sinteză concentrată a științei trecute și cadru pentru științele viitoare, cheie a misterelor, flacără a inițiaților, punct de convergență al întregii națiuni.

Să încercăm acum să vedem ce a însemnat Geneza pentru Moise. Cu siguranță, răspândea o altă lumină, îmbrățișa lumi vaste, diferite de lumea copilărească a micului Pământ, care ne apărea în traducerea greacă a lui Septante sau în traducerea latină a sfântului Ieronim!

Exegeza biblică a acestui secol a făcut foarte populară ideea că Geneza nu este opera lui Moise, că însuși acest profet

putea să nu fi existat și să nu fi fost decât un personaj pur legendar, inventat patru sau cinci mii de ani mai târziu de sacerdoțiul evreiesc, pentru a-și crea o origine divină. Critica modernă își bazează această opinie pe faptul că Geneza se compune din diverse fragmente (elohist și iehovist) puse cap la cap și că redactarea sa actuală este posterioară cu cel puțin patru sute de ani epocii în care Israel a plecat din Egipt. Faptele stabilite de critica modernă, privitoare la epoca redactării textelor de care dispunem astăzi, sunt exacte; concluziile pe care le trage sunt arbitrare și ilogice. Din ceea ce au scris elohiștii și iehoviștii patru sute de ani după Exod nu reiese că au inventat Geneza și că nu au folosit un document anterior, poate prost înțeles. Din ceea ce ne spune Pentateucul sub forma unei povestiri legendare despre viața lui Moise nu reiese că aceasta nu conține și ceva adevărat. Misiunea profetului este explicată, plasată în mediul său natal: templul solar din Memfis. În fine, însăși profunzimile Genezei nu se arată decât la lumina flăcării smulse inițierii lui Isis și Osiris.

O religie nu se constituie fără a avea un inițiator. Judecătorii, profeții, toată istoria lui Israel îl atestă pe Moise; Iisus însuși nu poate fi conceput fără el. Or Geneza conține în ea esența tradiției care se revendică de la Moise. Indiferent ce transformări ar fi suferit, venerabila mumie trebuie să conțină, sub colbul secolelor și bandajelor sacerdotale, ideea centrală, gândirea vie, testamentul profetului lui Israel.

Israel gravitează în jurul lui Moise la fel de sigur, la fel de fatal precum Pământul în jurul Soarelui. Dar o dată acceptat acest lucru, trebuie descifrate ideile de căpătâi ale Genezei, ceea ce Moise a vrut să transmită posterității prin acest testament secret, *Sepher Bereshit*. Problema nu a putut fi rezolvată decât din punct de vedere ezoteric și se pune astfel: în calitatea sa de inițiat egiptean, intelectualitatea lui Moise trebuia să se situeze la înălțimea științei egiptene, care admitea, ca și a noastră, imuabilitatea legilor universului, dezvoltarea lumilor printr-o evoluție continuă, și care poseda, pe deasupra, noțiuni extinse, precise, raționale despre suflet și natura invizibilă. Dacă aceasta era știința lui Moise - și cum să nu fie știința preotului lui Osiris ? - cum să o armonizezi cu ideile copilărești ale Genezei despre creația lumii

și despre originea omului ? Această istorie a creației, care, luată ad literam, face să surâdă chiar și un școlar din zilele noastre, nu ascunde oare un profund sens simbolic și nu există oare o cheie pentru a îl dezlega ? Și care este oare acest sens ? Și unde se află această cheie ?

Această cheie se află: 1. în simbolismul egiptean; 2. în cel al tuturor religiilor ciclului antic; 3. în sinteza doctrinei inițiaților, așa cum rezultă din comparația învățăturii ezoterice de la India vedică și până la inițiații creștini ai primelor secole.

Preoții egipteni, după cum ne spun autorii greci, aveau trei modalități de a-și exprima gândurile. "Prima era clară și simplă, a doua simbolică și figurativă, a treia sacră și hieroglifică. Același cuvânt îmbrăca, după voia lor, sensul propriu, figurat sau transcendental. Acesta era geniul limbii lor. Heraclit a exprimat perfect diferența, prin epitetele: *sugestiv, semnificativ,* și *cifrat*[1]."

În cadrul științelor teogonice și cosmogonice, preoții egipteni au folosit mereu cea de-a treia modalitate de scriere. Hieroglifele lor aveau atunci trei sensuri corespondente și distincte. Ultimele două nu puteau fi înțelese fără cheie. Această manieră enigmatică și concentrată de a scrie ținea ea însăși de o dogmă fundamentală a doctrinei lui Hermes, conform căreia aceeași lege guvernează lumea naturală, lumea umană și lumea divină. Această limbă, de o conciziune prodigioasă, indescifrabilă vulgului, avea o elocvență singulară pentru adept; căci, cu ajutorul unui singur rând, evoca principiile, cauzele și efectele care izvorăsc de la divinitate în natura oarbă, în conștiința umană și în lumea spiritelor pure. Grație acestei scrieri adeptul cuprindea cele trei lumi dintr-o singură privire.

Fără îndoială, dată fiind educația lui Moise, el a scris Geneza în hieroglifele egiptene cu cele trei sensuri. A încredințat dezlegarea, explicația orală a acestora urmașilor săi. Când, pe vremea lui Solomon, s-a tradus Geneza cu caractere feniciene; când, după captivitatea Babilonului, Esdras a redactat-o cu caractere aramaice caldeene, sacerdoțiul ebraic nu mai reușea să manevreze aceste simboluri decât într-o manieră plină de imperfecțiuni. Când

[1] "parlant", "signifiant" ºi "cachant", în traducere liberă după Fabre d'Olivet, *Vers dorés de Pythagore* [Versurile aurite ale lui Pitagora].

grecii au tradus în sfârșit Biblia, nu mai aveau decât o vagă idee despre sensul ezoteric al textelor. Sfântul Ieronim, atunci când a făcut traducerea latină după textul în ebraică, nu a mai putut pătrunde sensul inițial, în ciuda intențiilor sale serioase și a spiritului său larg; și, chiar dacă ar fi făcut acest lucru, ar fi trebuit să îl ascundă. Deci, la lectura Genezei în limbile noastre de astăzi, nu regăsim aici decât sensul ei primar și inferior. Vrând nevrând, exegeții și chiar teologii, ortodocși sau liberi cugetători, nu văd textul ebraic decât din perspectiva *Vulgatei.* Sensul comparativ și superlativ, care este sensul profund și veritabil, le scapă. Acesta rămâne îngropat în mod misterios în textul ebraic, care ajunge, prin rădăcinile sale, până la limba sacră a templelor, așezată pe noi temelii de către Moise, limbă în care fiecare vocală, fiecare consoană avea un sens universal în funcție de valoarea acustică a literei și stadiul în care se afla sufletul omului care o producea. Pentru persoanele cu o intuiție dezvoltată, acest sens profund țâșnește uneori din text ca o scânteie; pentru vizionari, strălucește în structura fonetică a cuvintelor adoptate sau create de Moise: silabele magice în care inițiatul lui Osiris lăsa să curgă gândirea sa, ca un metal sonor într-o matrice perfectă. Prin studiul acestui fonetism, care poartă amprenta limbii sacre a templelor antice, prin dezlegările pe care ni le oferă Cabbala și dintre care unele îi sunt tributare lui Moise, în fine, prin ezoterismul comparat ne este permis astăzi să întrevedem și să reconstituim Geneza veritabilă. Astfel, gândirea lui Moise va ieși strălucitoare precum aurul din furnalul secolelor, din rămășițele unei teologii primare și din cenușa criticii negative[1].

[1] Adevăratul restaurator al cosmogoniei lui Moise este un om de geniu, aproape uitat astăzi ºi căruia Franþa îi va face dreptate în ziua în care ºtiinþa ezotericã, ºtiinþa integralã ºi religioasã, va fi reedificatã pe bazele sale indestructibile. Fabre d'Olivet nu putea fi înþeles de către contemporanii săi, căci era cu un secol înaintea epocii sale. Spirit universal, el poseda în acelaºi grad trei facultãþi a căror uniune formează inteligenþele transcendentale: intuiþia, analiza ºi sinteza. Născut la Ganges (Hérault) în 1767, a abordat studiul doctrinelor mistice, al filosofiilor ºi al literaturilor Occidentului. Court de Gébelin, prin lucrarea sa *Monde primitif* [Lumea primitivă], i-a deschis primele orizonturi asupra sensului simbolic al miturilor antichităþii ºi asupra limbii sacre a templelor. Pentru a se iniþia în doctrinele Orientului, a învăþat limbile chineză, sanscrită, arabă ºi ebraică. În 1815 ºi-a publicat lucrarea capitală: *La Langue hébraique restituée* (Limba ebraică restituită). Carte cuprinde:

Două exemple pot pune într-o lumină corectă ceea ce reprezenta limba sacră a templelor antice și felul în care cele trei sensuri aveau corespondență în simbolurile din Egipt și în cele din

introductivă despre originea cuvântului; 2. o gramatică ebraică fondată pe principii noi; 3. rădăcinile ebraice concepute după ºtiinþa etimologică; 4. un discurs preliminar; 5. o traducere în franceză ºi engleză a primelor zece capitole ale Genezei, care conþine cosmogonia lui Moise. Această traducere este însoþită de un comentariu de cel mai mare interes. N-aº putea să rezum aici decât principiile ºi substanþa acestei cărþi revelatoare, care este pătrunsă de spiritul ezoteric cel mai profund ºi construită după metoda ºtiinþifică cea mai riguroasă. Metoda pe care o foloseºte Fabre d'Olivet pentru a pătrunde sensul intim al textului ebraic al Genezei este comparaþia dintre ebraică ºi arabă, dintre limba siriană, armeană ºi caldeeană, *din punctul de vedere al rădăcinilor primitive ºi universale*, pentru care vine cu un lexic admirabil, sprijinit pe exemple luate din toate limbile, lexic care poate servi drept cheie pentru numele sacre la toate popoarele. Dintre toate cărþile ezoterice despre Vechiul Testament, cea a lui d'Olivet ne oferă cheile cele mai sigure. Ne oferă, prin-tre altele, o expunere luminoasă a istoriei Bibliei ºi motivele aparente pentru care sensul ascuns s-a pierdut ºi este, până în zilele noastre, profund ignorat de ºtiinþa ºi teologia oficială.

După ce am vorbit despre această carte, aº vrea să spun câteva cuvinte despre o altă lucrare mai recentă care derivă din aceasta ºi care, în afară de propriul său merit, l-a avut pe acela de a atrage atenþia cercetătorilor independenþi asupra primei persoane care a inspirat-o. Această carte este *Mission des Juifs* [Misiunea evreilor] de Saint-Yves d'Alveydre (1884, Calmann-Lévy). Saint-Yves îºi datorează iniþierea filosofică cărþilor lui Fabre d'Olivet. Interpretarea sa asupra Genezei este esenþialmente aceea din *Langue hébraique restituée*, cu metafizica sa, aceea din *Vers dorés de Pythagore*, filosofia sa despre istorie ºi cadrul general al operei sale sunt împrumutate din *Istoria filosofică a genului uman*. Reluând aceste idei de căpătâi, adăugând materialele sale ºi ajustându-le în felul său, a construit un edificiu nou, de o mare bogăþie, de o valoare inegală ºi de un gen compozit. Scopul său este unul dublu: să dovedească faptul că ºtiinþa ºi religia lui Moise au fost rezultanta necesară a miºcărilor religioase, care au precedat-o în Asia ºi în Egipt, ceea ce Fabre d'Olivet pusese deja în lumină în operele sale geniale; apoi, să dovedească faptul că guvernul ternar ºi arbitral, compus din cele trei puteri, economică, judiciară ºi religioasă sau ºtiinþifică, a fost din toate timpurile un corolar al doctrinei iniþiaþilor ºi o parte constitutivă a religiilor vechiului ciclu, înaintea Greciei. Aceasta este ideea proprie a lui Saint-Yves, idee prolifică ºi demnă de cea mai mare atenþie. Se numeºte: *sinarhie* sau guvernarea după niºte principii stabilite; în aceasta Saint-Yves găseºte legea socială organică, unica salvare a viitorului. Nu este aici locul să examinăm în ce măsură autorul ºi-a demonstrat teza prin mijloace istorice. Nu îi place să citeze surse, ci recurge prea des la simple afirmaþii ºi nu se teme de ipotezele riscante, atunci când acestea îi favorizează ideea preconcepută. Dar cartea sa, de o rară elevaþie, de o vastă ºtiinþă ezoterică, abundă în pagini de o mare inspiraþie, în tablouri grandioase, în aprecieri profunde ºi de o mare noutate. Dar punctele mele de vedere diferă de ale sale sub multe aspecte, mai ales în ceea ce-l priveºte pe Moise, căruia Saint-Yves i-a dat, după părerea mea, proporþii prea

Geneză. Pe mai multe monumente egiptene se vede o femeie încoronată, ținând într-o mână crucea cu toartă, simbol al vieții eterne, iar în cealaltă un sceptru cu floarea de lotus, simbol al inițierii. Aceasta este zeița Isis. Or Isis are trei sensuri diferite. La propriu, ea simbolizează femeia, și, prin urmare, genul feminin universal. La comparativ, ea este personificarea ansamblului naturii terestre cu toate puterile sale de concepție. La superlativ, ea simbolizează natura celestă și invizibilă, elementul propriu al sufletelor și spiritelor, lumina spirituală și inteligibilă prin ea însăși, singura care poate conferi inițierea. Simbolul care îi corespunde lui Isis în textul Genezei și în intelectualitatea iudeo-creștină este Eva, Heva, femeia eternă. Această Evă nu este doar femeia lui Adam, ea este și soția lui Dumnezeu. Constituie cele trei sferturi din esența sa, căci numele de eternul IEVA pe care noi l-am transformat impropriu în Iehova sau Iahve, se compune din prefixul I- (Ie-) și din numele Eva. Marele preot al Ierusalimului pronunța o dată pe an numele divin și îl enunța în modul următor, literă cu literă: I, e, v, a. Prima literă exprima gândirea divină[2] și știința teogonică; cele trei litere ale numelui Evei exprimau trei ordine ale naturii[3], cele trei lumi în care această gândire se realizează și, prin urmare, științele cosmogonice, psihice și fizice, care îi corespund[4]. Inefabilul închide în

exagerate ºi prea legendare. Acestea fiind zise, mă grăbesc să recunosc înalta valoare a acestei cărþi, căreia îi datorez mult. Oricare ar fi părerea generală despre opera lui Saint-Yves, el are un merit în faþa căruia meritã să ne înclinăm: acela al unei vieþi consacratã în întregime unei idei. A se vedea lucrările sale *Mission des Souverains* [Misiunea suveranilor] ºi *France vraie* [Franþa adevãratã], în care Saint-Yves i-a făcut dreptate, deºi puþin cam târziu ºi în ciuda sa, maestrului său, Fabre d'Olivet.

2 *Natura naturans* a lui Spinoza.

3 *Natura naturata* a aceluiaºi Spinoza.

4 Iatã cum explicã Fabre d'Olivet numele de IEVA: "Acest nume este mai întâi semnul indicator al vieþii, dublat ºi parte a rãdãcinii esenþialmente vie EE. Această rãdãcinã nu a fost niciodatã folositã ca nume ºi este singura care se bucurã de acest prerogativ. Ea este, încã de la formarea sa, nu doar un verb, ci un verb unic, din care s-au format toate celelalte: într-un cuvânt, verbul (EVA) a fi, fiind (în francezã etre étant, în original EVE). Aici, aºa cum se poate observa ºi cum am explicat ºi eu în gramatica mea, semnul inteligibil (Vau) se aflã în mijlocul rãdãcinii vieþii. Moise, luând acest verb prin excelenþã pentru a forma de la el numele propriu al Fiinþei fiinþelor, îi adaugã semnul manifestării potenþiale ºi al Eternitãþii, (I) ºi obþine (IEVA - în francezã, în original IEVE) în care elementul facultativ "fiind" (étant) este plasat între un trecut fãrã origine cunoscutã ºi un viitor neprecizat. Acest nume admirabil înseamnã deci, mai exact: Fiinþa care este, care a fost ºi care va fi.

profunzimea sa eternul masculin și eternul feminin. Uniunea lor indisolubilă face puterea și misterul său. Iată ce nu a spus Moise poporului, dușmanul declarat al oricărei imagini a divinității, ci a consemnat figurativ în structura numelui divin, explicându-l adepților săi. Astfel, natura voalată a cultului iudaic se ascunde chiar sub numele de Dumnezeu. Soția lui Adam, femeia curioasă, vinovată și fermecătoare, ne relevă afinitățile sale profunde cu Isis terestră și divină, mama zeilor care creează în sânul său plin de profunzime vârtejuri de suflete și astre.

Un alt exemplu. Un personaj care joacă un rol important în istoria lui Adam și a Evei este șarpele. Geneza îl numea Nahash. Or, ce înseamnă șarpele pentru templele antice ? Misterele Indiei, ale Egiptului și ale Greciei răspund unei singure voci: șarpele încolăcit simbolizează: viața universală al cărui agent magic este lumina astrală. Într-un sens chiar mai profund, Nahash semnifică forța care pune această viață în mișcare, atracția sinelui pentru sine, în care Geoffroy Saint-Hilaire vedea explicația gravitației universale. Grecii îl numeau Eros, iubirea sau dorința. Aplicați acum aceste două sensuri istoriei lui Adam, a Evei și a șarpelui și veți vedea că alungarea primului cuplu din paradis, faimosul păcat originar devine deodată un uriaș vârtej al naturii divine, universale, cu regnurile, sexele, speciile sale, în cercul formidabil și ineluctabil al vieții.

Cele două exemple ne-au permis să aruncăm o primă privire în profunzimile Genezei mozaice. Deja putem întrevedea ce însemna cosmogonia pentru un inițiat antic și care era diferența față de accepțiunea modernă a termenului "cosmogonie".

Pentru știința modernă, cosmogonia se reduce la o cosmografie. Vom găsi aici descrierea unei porțiuni de univers vizibil, prin studiul înlănțuirii cauzelor și efectelor fizice într-o sferă dată. Acesta ar fi, de exemplu, modelul lui Laplace, în care formarea sistemului nostru solar este ghicită prin funcționarea sa actuală și dedusă doar după materia în mișcare, ceea ce este o pură ipoteză. Ar mai putea fi istoria Terrei, ale cărei straturi suprapuse reprezintă mărturii irefutabile pentru susținerea acestei teorii palpabile. Știința antică nu era străină de dezvoltarea universului vizibil, iar dacă avea despre acesta noțiuni mult mai puțin precise decât știința modernă, formulase însă intuitiv legile generale care o guvernează.

Pentru înțelepții Indiei și ai Egiptului acesta nu era decât aspectul exterior al lumii, mișcarea sa reflexă. Ei căutau explicația în aspectul său interior, în mișcarea sa directă și originară. O regăseau într-o altă ordine a legilor care se relevă inteligenței noastre. Pentru știința antică, universul nemărginit nu era o materie moartă guvernată de legi mecanice, ci un tot unitar viu, înzestrat cu inteligență, cu suflet și voință. Acest mare animal sacru avea organe nenumărate, corespunzând facultăților sale infinite. Așa cum în corpul uman mișcările rezultă din spiritul înzestrat cu rațiune, din voința care acționează, tot astfel, în concepția anticilor, *ordinea vizibilă a universului nu era decât repercusiunea ordinii invizibile*, adică a forțelor cosmogonice și a monadelor spirituale, a regnurilor, a sexelor, a speciilor care, prin *involuția* lor perpetuă în materie produc *evoluția* vieții. Acolo unde știința modernă vede doar exteriorul, învelișul universului, știința templelor antice avea drept scop revelarea interiorului, descoperirea mecanismelor ascunse. Nu vedea inteligența ca pe o consecință a materiei, ci materia ca pe o consecință a inteligenței. Pentru ea universul nu se năștea din dansul orb al atomilor, ci atomii erau generați de vibrațiile spiritului universal. Într-un cuvânt, pleca în cercuri concentrice de la universal la particular, de la invizibil la vizibil, de la spiritul pur la substanța organică, de la Dumnezeu la om. Această ordine descrescătoare a forțelor și spiritelor, invers proporțională cu ordinea ascendentă a vieții și a corpurilor era ontologia sau știința principiilor inteligente și forma fundamentul cosmogoniei.

Toate marile inițieri ale Indiei, Egiptului, Iudeei și Greciei, cea a lui Krișna, Hermes, Moise și Orfeu au cunoscut sub diverse forme această ordine a principiilor, a puterilor, a spiritelor, a generațiilor care pleacă de la cauza primară, de la tatăl inefabil.

Ordinea descendentă a încarnărilor este simultană cu ordinea ascendentă a vieților și doar aceasta ne face să o înțelegem. Involuția produce evoluția și o explică.

În Grecia, templele de sex masculin, doriene, cele ale lui Jupiter și Apollo, dar mai ales cel din Delfi au fost singurele care au avut la baza lor ordinea descendentă. Templele ioniene sau de sex feminin nu au cunoscut această ordine decât într-o manieră imperfectă. Toată civilizația greacă fiind ioniană, știința și ordinea doriană

s-au voalat în ea din ce în ce mai mult. Dar este la fel de adevărat că marii săi inițiatori, eroii și filosofii săi, de la Orfeu la Pitagora, de la Pitagora la Platon și de la acesta la alexandrini relevă această ordine. Toți l-au recunoscut pe Hermes drept stăpânul lor.

Dar să revenim la Geneză. În gândirea lui Moise, acest fiu al lui Hermes, primele zece capitole ale Genezei constituiau o veritabilă ontologie, după ordinea și filiația principiilor. Tot ce a fost început are și un sfârșit. Geneza povestește evoluția în timp și creația în eternitate, singura demnă de Dumnezeu.

În *cartea lui Pitagora* am rezervat un spațiu anume în care am zugrăvit în culori vii teogonia și cosmogonia ezoterică, într-un cadru mai puțin abstract decât cel creat de Moise și mai apropiat de spiritul modern. În ciuda formei politeiste, în ciuda diversității extreme a simbolurilor, sensul cosmogoniei pitagorice, după inițierea orfică și sanctuarele lui Apollo, va fi identic în linii mari cu sensul celei a profetului lui Israel. La Pitagora, va apărea pusă în lumină de complementul său natural: doctrina sufletului și evoluția sa. Era predată în sanctuarele grecești sub simbolurile mitului Persefonei. Se mai numea și: *istoria terestră și celestă a lui Psyché.* Această istorie care corespunde termenului creștin de *reînviere* lipsește cu desăvârșire din Vechiul Testament. Nu pentru că Moise și profeții săi nu o cunoșteau, ci pentru că o considerau de un nivel prea ridicat pentru a fi dezvăluită maselor și de aceea era rezervată tradiției orale a inițiaților. Divina Psyché nu va rămâne atât de mult timp ascunsă în spatele simbolurilor ermetice ale lui Israel decât pentru a fi personificată în apariția subtilă și luminoasă a lui Christos.

În ceea ce privește cosmogonia lui Moise, ea are concizia aspră a geniului semit și precizia matematică a geniului egiptean. Stilul discursului ne amintește de figurile care împodobesc interiorul mormintelor regale; drepte, seci și severe, ele închid în goliciunea lor dură un mister impenetrabil. Ansamblul ne face să ne gândim la o construcție gigantică, dar pe alocuri gândirea lui Moise țâșnește dintre versetele tremurătoare ale traducătorilor ca un jet de lavă dintre blocurile uriașe, cu impetuozitatea focului inițial. În primele capitole, de o incomparabilă măreție, se simte suflul lui Elohim, care întoarce până la una toate paginile universului.

Înainte să le părăsim, să mai aruncăm o privire asupra unora dintre aceste puternice hieroglife compuse de profetul de pe Muntele Sinai. Asemenea uşii unui templu subteran, fiecare dintre ele dă într-o galerie de adevăruri oculte, care luminează ca nişte opaiţuri imobile seria de lumi şi de temple. Să încercăm să le pătrundem folosind cheile iniţierii. Să încercăm să vedem aceste simboluri stranii, aceste formule magice în puterea lor evocatoare, aşa cum le-a văzut iniţiatul lui Osiris, atunci când au ieşit din literele de foc ale gândirii sale creatoare.

În cripta templului lui Ietro, Moise, aşezat pe un sarcofag, meditează în singurătatea sa. Pereţii şi stâlpii sunt acoperiţi de hieroglife şi de picturi care reprezintă numele şi figurile lui Dumnezeu la toate popoarele pământului. Aceste simboluri rezumă istoria ciclurilor care s-au stins şi o prezic pe cea a ciclurilor viitoare. O lampă cu naft luminează slab aceste semne, care grăiesc fiecare pe alte limbi. Dar deja nimic din lumea exterioară nu mai contează pentru el; caută în el însuşi verbul cărţii sale, figura operei sale, cuvântul care va deveni acţiune. Lampa s-a stins, dar în faţa ochiului său interior, în noaptea criptei, străluceşte acest nume:

IEVA

Prima literă, I, are culoarea albă a luminii, celelalte trei strălucesc precum un foc cu reflexe schimbătoare, în care parcă se ghicesc toate culorile curcubeului. Şi ce viaţă stranie au aceste caractere! În litera iniţială, Moise percepe principiul masculin, Osiris, spiritul creator prin excelenţă, în Eva, facultatea conceptivă, Isis celestă care face parte din primul. Astfel, facultăţile divine care închid în puterea lor toate lumile se desfăşoară şi se ordonează în sânul lui Dumnezeu. Prin uniunea lor perfectă, tatăl şi mama inefabilă formează fiul, verbul viu, care creează universul. Aici se află misterul misterelor, ermetic ca sens, dar care vorbeşte prin semnul eternului, aşa cum spiritul vorbeşte spiritului. Iar tetragrama sacră străluceşte într-o lumină tot mai intensă. Moise vede tâşnind, ca nişte fulgere imense, cele trei lumi, toate regnurile naturii şi ordinea sublimă a ştiinţei. Atunci ochiul său arzător se concentrează asupra semnului masculin al spiritului creator. Pe acesta îl invocă pentru a

coborî în ordinea creațiilor și a extrage din voința suverană forța de a-și împlini creația, după ce a contemplat opera eternă.

Și iată că în tenebrele criptei sale licărește celălalt nume divin:

ELOHIM

Pentru inițiat, înseamnă: *El, - zeii, zeul zeilor*[1]. Nu mai este ființa îndreptată spre sine sau spre absolut, ci stăpânul lumilor, a cărui gândire se desface în milioane de stele, în sfere mobile de universuri plutitoare. "În principiu, Dumnezeu a creat cerurile și pământul." Dar aceste ceruri nu au fost la început decât gândirea timpului și a spațiului nemărginit, populate de vid și de liniște. "Și acest suflu al lui Dumnezeu poposi deasupra prăpastiei."[2] Ce va ieși mai întâi din sânul său? Un soare? Un pământ? O nebuloasă? O substanță oarecare a acestei lumi vizibile? Nu. Ceea ce se născu mai întâi din el fu *Aour,* lumina. Dar această lumină nu este lumina fizică, ci este lumina inteligibilă, născută din tresărirea lui Isis celestă în sânul infinitului; spirit universal, lumină astrală, substanța din care sunt făcute spiritele și în care se vor naște dintr-un fluid eteric; element subtil prin care gândirea se transmite la distanțe infinite; lumină divină, anterioară și posterioară celei a tuturor sorilor. Mai întâi se răspândește în infinit, este *respirația* puternică a lui Dumnezeu; apoi revine la ea însăși într-o mișcare de iubire, *aspirație* profundă a eternului. În aceste unde ale divinului eter palpită ca sub un voal translucid formele astrale ale lumilor și ființelor. Și toate acestea se pot rezuma pentru magul-vizionar prin cuvintele

1 Elohim este pluralul lui *Aelo,* nume dat ființei supreme de către evrei ºi caldeeni ºi derivând el însuºi din rădăcina *Ael,* care desemnează înălțimea, forța ºi puterea expansivã ºi care are sensul universal de Dumnezeu. *Hoâ*, adicã *El,* desemnează în ebraicã, în caldeeanã, în sirianã, în etiopianã, în arabã, unul dintre numele sacre ale divinitãții. Fabre d'Olivet, *La langue hebraique restituée*.

2 "*Rouah Aelohim,* suflul lui Dumnezeu, indicã la modul figurat miºcarea spre expansiune, dilatarea. Este, într-un sens hieroglific, forța opusã forței tenebrelor. Dacã prin cuvântul *obscuritate* se desemnează o putere opresivã, cuvântul *rouah* va caracteriza o putere expansivã. ªi în unul ºi în celãlalt vom regãsi eternul sistem a douã forțe opuse pe care înțelepții ºi savanții tuturor secolelor, de la Parmenide ºi Pitagora pânã la Descartes ºi Newton, le-au vãzut în naturã ºi semnalat prin nume diferite." Fabre d'Olivet, *Langue hébraique.*

pe care le spune și care strălucesc în caractere scânteietoare:

ROUA AELOHIM AOUR[1]

"Să se facă lumină și se făcu lumină." Suflul lui Elohim este lumina !

Din sânul acestei lumini primitive, imateriale țâșnesc primele șase zile ale Creației, adică semințele, principiile, formele, sufletele vieții tuturor lucrurilor. Este universul în putere, în stadiu primar și conform spiritului. Și care este ultimul cuvânt al creației, formula care rezumă ființa în act, verbul viu în care apare primul și ultimul gând al ființei absolute ? Acesta este:

ADAM EVA

Bărbatul-femeie. Acest simbol nu reprezintă doar, așa cum ne învață bisericile noastre și cum cred exegeții noștri, primul cuplu de oameni pe pământul nostru, ci Dumnezeu în act în univers și genul uman tipologizat; umanitatea universală din toate sferele. "Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și asemănarea sa; a creat bărbatul și femeia." Acest cuplu divin este verbul universal prin care leva își manifestă propria natură în lume. Sfera în care locuiește primitiv și pe care Moise o îmbrățișează în gândirea sa puternică nu este grădina Edenului, paradisul legendar terestru, ci sfera temporală nemărginită a lui Zoroastru, pământul superior al lui Platon, regatul ceresc universal, Heden, Hadama, substanța tuturor pământurilor. Dar care va fi evoluția umanității în timp și spațiu ? Moise o contemplă sub o formă concentrată în povestea alungării din paradis. În Geneză, Psyché, spiritul uman, se numește Aisha, alt nume al Evei[1]. Patria sa este *Shamaim,* Cerul. Aici, trăiește

[1] *Suflu, Aelohim, luminã.* Aceste trei nume sunt rezumatul hieroglific al celui de-al doilea ºi celui de-al treilea verset al Genezei. Iatã, cu litere latine, textul ebraic al celui de-al treilea verset: *Wa, - iaqmer Aelohim iehi-aour, wa iehi aour*. Iatã traducerea ad literam a lui Fabre d'Olivet. "ªi el spuse, el, fiinþa fiinþelor: se va face luminã; ºi se fãcu luminã (elementizare inteligibilã)." Cuvântul *roua,* care înseamnã "suflu", se regãseºte în al doilea verset. Se va remarca faptul cã acest cuvânt, *aour,* care înseamnã luminã, este cuvântul *roua* inversat. Suflul divin, întorcându-se asupra lui însuºi, creează lumina inteligibilă.

fericită în eterul divin, dar fără a fi conștientă de ea însăși. Se bucură de cer, fără a-l înțelege. Pentru a-l înțelege, trebuie să-l fi uitat și apoi să și-l fi reamintit; pentru a-l iubi, trebuie să-l fi pierdut și apoi să-l fi recucerit. Ea nu va ști decât prin suferință, nu va înțelege decât prin cădere. Și ce cădere, de altfel profundă și tragică, este cea din Biblia copilărească pe care o citim ! Atrași spre prăpastia întunecoasă de dorința cunoașterii, Aisha se lasă în voia căderii... Încetează să mai fie sufletul pur învelit într-un corp sideral și trăind din divinul eter. Primește un corp material și intră în ciclul generațiilor. Și încarnările sale nu sunt puține, ele sunt sute, mii, în corpuri din ce în ce mai grosiere, în funcție de astrele unde sălășluiește. Ea coboară dintr-o lume într-alta... coboară și uită... Un văl negru îi acoperă ochiul interior: conștiința divină înecată, amintirea cerului pierdut, prizonieră în învelișul gros al materiei. Palidă precum o speranță pierdută, o proaspătă amintire, venind de departe, a fericirii sale trecute, lucește în ea ! Din această scânteie va trebui să renască și să se regenereze !

Da, Aisha trăiește încă în acest cuplu golaș, care pândește fără apărare pe un pământ sălbatic, sub un cer dușman în care tună fulgerul. Paradisul pierdut ? Este imensitatea cerului acoperit, în spatele și în fața ei !

Moise contemplă astfel generațiile de după Adam în univers[2]. Apoi meditează asupra destinelor omului pe Pământ. Vede ciclurile trecute și prezente. În Aisha terestră, în sufletul umanității, conștiința lui Dumnezeu strălucise altădată cu focul lui Agni, în țara lui Koush, pe versanții Himalayei.

Dar iat-o gata să se stingă în idolatrie, în pasiuni infernale, în tirania asiriană, printre popoarele dezbinate și printre zeități care se devorează între ele. Moise se jură să o trezească, impunându-i cultul lui Elohim.

Atât întreaga umanitatea, cât și fiecare individ în parte ar

---

1 *Geneza,* II, 23. *Aisha,* spriritul, asimilat aici femeii, este perechea lui *Aish,* intelectul, asimilat bărbatului. Ea este prinsă de el, ea constituie jumătatea sa inseparabilă; facultatea sa volitivă. Acelaºi raport există între Dionisos ºi Persefona în *Misterele orfice*.

2 În versiunea samariteană a Bibliei, numele lui Adam este însoțit de epitetul *universal, infinit.* Deci este vorba de specia umană, de regnul hominizilor din toate sferele cereºti.

trebui să fie imaginea Ievei. Dar unde se află acel popor în care aceasta se va încarna și care va fi verbul viu al umanității ?

Atunci Moise, după ce și-a conceput cartea și opera, după ce a pătruns în străfundurile sufletului umanității, îi declară război Evei terestre, naturii slabe și corupte. Pentru a se lupta împotriva ei și a o aduce pe calea cea bună, invocă spiritul, focul originar și atotputernic, Ieva, la izvorul căruia el tocmai s-a întors. Simte că efluviile sale îl încing și îl călesc precum oțelul. Numele său este Voință.

Și în liniștea neagră a criptei, Moise aude o voce care iese din adâncurile conștiinței sale, vibrează ca o lumină și îi spune: "Mergi la muntele lui Dumnezeu, spre Horeb."

IV

VIZIUNEA DE PE MUNTELE SINAI

O masă întuncată de granit, atât de golașă, atât de erodată sub arșița soarelui, încât părea că era brăzdată de fulgere și sculptată de trăsnet. Este vârful Muntelui Sinai, tronul lui Elohim, așa cum spun copiii deșertului. În față, un munte mai mic, rocile Serbalului, la fel de abrupt și sălbatic. Pe laturile sale, mine de cupru, grote. Între cei doi munți, o vale întunecată, un haos de piatră, pe care arabii îl numeau Horeb, Erebul legendei semite. Este valea lugubră a dezolării la căderea nopții, cu umbra Sinaiului, chiar mai lugubră când muntele este acoperit de nori, care-și aruncă sclipirile sinistre. Atunci un vânt teribil suflă prin culoarul strâmt. Se spune că acolo Elohim îi dărâmă la pământ pe cei care încearcă să se lupte cu el și îi aruncă în prăpastiile în care se sparg torentele de ploaie. Pe-aici, mai spun madianiții, rătăcesc umbrele răufăcătoare ale uriașilor, ale *Refaimilor,* care fac să se prăbușească stâncile peste cei care vor să urce pe muntele sfânt. Tradiția populară mai pretinde că Dumnezeul Sinaiului apare uneori în focul orbitor, ca un cap al Meduzei cu pene de vultur. Vai de capul celor care îi

văd chipul, căci aceasta înseamnă moartea.

Iată ce povesteau nomazii, seara, în cort, când femeile și cămilele adormeau. Adevărul este că doar cei mai îndrăzneți dintre inițiații lui Ietro urcau până la grota lui Serbal și adesea petreceau aici mai multe zile în post și rugăciune. Înțelepții din Idumea își găsiseră aici inspirația. Era un loc consacrat încă din timpuri imemoriale viziunilor supranaturale, Elohimilor și spiritelor luminoase. Nici un preot, nici un vânător nu se învoise să-l aducă aici pe pelerin.

Moise urcase fără se teamă prin râpa Horebului. Traversase valea morții și haosul său stâncos cu inima îmbărbătată. Asemenea fiecărui efort uman, inițierea își are fazele ei de umilință și orgoliu. Urcând treptele muntelui sfânt, Moise ajunsese în vârful orgoliului, căci el țintea culmea puterii umane. Credea deja că este unul cu ființa supremă. Soarele de o purpură arzătoare arunca umbre piezișe pe masivul vulcanic al Sinaiului și umbre violete în văile sale, când Moise ajunse la intrarea unei grote ale cărei plante uscate de terebint îi protejau intrarea. Vru să intre, dar fu orbit de o lumină bruscă, care îl învălui cu totul. I se părea că pământul arde sub picioarele lui și că munții de granit s-au transformat într-o mare de flăcări. De la intrarea în grotă o apariție orbitoare de lumină îl privea și cu spada îi bara drumul. Tot orgoliul său se risipi. Privirea îngerului îl pătrunsese cu lumina sa. Și apoi, având acea presimțire clară a lucrurilor care ni se dezvăluie în viziuni, înțelesese că această ființă îi va impune lucruri teribile. Ar fi vrut să dezerteze din misiunea sa și să intre în pământ ca o reptilă mizerabilă, dar o voce îi spuse:

- Moise ! Moise !

Și el răspunse:

- Iată-mă !

- Nu te apropia. Scoate-ți încălțările, căci locul în care te afli este pământ sfânt.

Și îngerul îi spuse:

- Tu, cel care îl cauți pe Elohim, de ce tremuri în fața mea ?

- Cine ești ?

- O rază a lui Elohim, un înger solar, un mesager al Celui

care este și va fi.

- Ce îmi ordoni ?

- Vei merge și le vei spune copiiilor lui Israel: eternul, Dumnezeul părinților voștri, Dumnezeul lui Abraham, Dumnezeul lui Isaac, Dumnezeul lui Iacob m-a trimis la voi pentru a vă scoate din țara robiei.

- Cine sunt eu, întrebă Moise, ca să îi scot pe copiii lui Israel din Egipt ?

- Mergi, răspunse îngerul, căci eu voi fi cu tine. Voi pune focul lui Elohim în inima ta și verbul său pe buzele tale. De patruzeci de ani îl chemi. Vocea ta a răsunat până la el. Iată, eu te iau sub oblăduirea mea. Fiu al lui Elohim, îmi aparții pe vecie.

Și Moise, încurajat, strigă:

- Arată-mi-l pe Elohim ! Vreau să văd focul său viu !

Înălță capul, dar marea de flăcări se risipise și îngerul se topise ca un fulger. Soarele coborâse pe vulcanii stinși ai Sinaiului; o linște mormântală se lăsase pe valea Horebului; o voce care părea că se rostogolește din văzduh și se pierde în infinit rosti: "Eu sunt Cel care sunt."

Moise părăsi această viziune sfârșit. Pentru o clipă crezu că trupul său fusese devorat de focul eternului. Dar spiritul său era mai puternic. Când începu să coboare spre templul lui Ietro, se simți pregătit pentru opera sa. Ideea sa vie mergea în fața lui precum îngerul înarmat cu spada de foc.

V

EXODUL. DEȘERTUL. MAGIE ȘI TEURGIE

Planul lui Moise era unul dintre cele mai extraordinare, dintre cele îndrăznețe concepute vreodată de om. Să smulgă un popor de sub jugul unei nații atât de puternice precum Egiptul, să-l conducă spre cucerirea unei țări ocupate de populații inamice și mai bine înarmate, să îl poarte timp de zece, douăzeci sau patruzeci de

ani prin deșert, ars de sete, extenuat de foame; să îl hărțuiască precum un cal pur-sânge sub săgețile hititilor și ale amaleciților gata să-i taie in bucăți; să-l izoleze cu al său tabernacol al eternității în mijlocul acestor națiuni idolatre, să-i impună monoteismul cu o nuia de foc și să-i inspire o asemenea teamă, o asemenea venerație a acestui Dumnezeu unic care să se întrupeze în el, care să devină simbolul său național, scopul tuturor aspirațiilor sale și motivul existenței sale. Aceasta era opera extraordinară a lui Moise.

Exodul a fost conceput și pregătit îndelung de către profet, de principalele căpetenii ale israeliților și de Ietro. Pentru a-și pune planul în aplicare, Moise a profitat de un moment în care Menephtah, vechiul său tovarăș de studii devenit faraon, trebuia să respingă redutabila invazie a regelui libienilor Mermaiu. Armata egipteană care se ocupa în întregime cu partea de Est nu i-a putut opri pe evrei și emigrarea în masă s-a făcut pașnic.

Iată-i deci pe Ben-Israel în mișcare. Acest lung șir al caravanelor, cărând corturile pe spatele cămilelor, urmate de un mare număr de trupe, se pregătește să înconjoare Marea Roșie. Nu sunt încă decât câteva mii de oameni. Mai târziu emigrarea se va mări "cu toate tipurile de oameni", după cum spune Biblia, cananeeni, edomiți, arabi, semiți de toate tipurile, atrași și fascinați de profetul deșertului, care îi chema din toate colțurile orizontului pentru a-i modela după chipul și asemănarea sa. Nucleul acestui popor este format din poporul lui Ben-Israel, oameni drepți, dar duri, încăpățânați și rebeli. Căpeteniile *(hags)* lor i-au învățat cultul Dumnezeului unic. Acesta constituie pentru ei o înaltă tradiție patriarhală. În aceste naturi primitive și violente, monoteismul nu este încă decât o conștiință mai bună și intermitentă. Din momentul în care pasiunile lor cele rele se trezesc, instinctul politeismului, atât de natural la om, revine în prim plan. Atunci recad în superstițiile populare, în vrăjitorie și în practicile idolatre ale populațiilor vecine din Egipt și din Fenicia, pe care Moise le va combate prin legi draconice.

În jurul profetului care conducea acest popor se află un grup de preoți prezidați de Aaron, fratele său întru inițiere, și de profetesa Maria care reprezenta deja în Israel inițierea feminină. Acest grup constituia sacerdoțiul. Împreună cu ei, șaptezeci de șefi aleși

sau inițiați laici se strâng în jurul profetului lui Ieva, care le va încredința doctrina sa secretă și tradiția sa orală, care le va trasmite o parte din puterile sale și îi va face uneori părtași la inspirațiile și viziunile sale.

În inima acestui grup se poartă chivotul de aur. Moise s-a inspirat pentru această idee din templele egiptene în care chivotul era folosit ca arcan pentru cărțile teurgice, dar l-a modelat într-o matriță nouă care să se potrivească întocmai scopurilor sale personale. Chivotul lui Israel are pe margini patru heruvimi auriți, asemănători sfinxului și celor patru animale simbolice din viziunea lui Ezechiel. Unul are cap de leu, altul de bou, cel de-al treilea de vultur și ultimul de om. Acestea întruchipează cele patru elemente universale: pământul, apa, aerul și focul; de asemenea, cele patru lumi reprezentate prin literele tetragramei divine. Heruvimii acoperă cu aripile lor capacul din aur de deasupra chivotului.

Acest chivot va fi instrumentul fenomenelor electrice și luminoase produse prin magia preotului lui Osiris, fenomene care, exagerate de legendă, vor da naștere povestirilor biblice. Chivotul de aur închide între altele în el și *Sepher Bereshitul* sau cartea Cosmogoniei, redactată de Moise în hieroglife egiptene și bagheta profetului, numită vergea în Biblie. Va conține și cartea alianței sau legea Sinaiului. Moise va numi chivotul tronul lui Elohim; căci în el se regăsește tradiția sacră, misiunea lui Israel, ideea lui Ieva.

Ce organizare politică a dat Moise poporului său ? La acest capitol trebuie să citãm unul dintre pasajele cele mai stranii ale Exodului. Acest pasaj pare cu atât mai vechi și mai autentic, cu cât ne arată latura slabă a lui Moise, înclinația sa spre orgoliul sacerdotal și spre tirania teocratică, reprimată de inițiatorul său etiopian.

"A doua zi, cum Moise se oprise în mijlocul poporului său, care se înfățișa pentru judecată de dimineață până seara:

Socrul lui Moise, văzând ce îi făcea poporului, îi spuse: Ce-i faci poporului ? De ce tu ești singurul care stă jos în timp ce poporul stă în picioare în fața ta de dimineață până seara ?

Și Moise îi răspunse socrului său: Pentru că poporul vine la mine pentru a mă întreba despre Dumnezeu.

Când au un păs, vin la mine să se judece; atunci judecătorul îi introduce pe amândoi și eu le arăt poruncile lui Dumnezeu

și legile sale.

Dar socrul lui Moise îi spuse: Nu faci bine.

Cu certitudine vei dispărea și tu, și acest popor care este cu tine; căci această misiune este o sarcină prea grea pentru tine și nu o vei putea purta singur.

Ascultă deci sfatul meu; și eu îți voi da povață și Dumnezeu va fi cu tine. Fii aproape de Dumnezeu pentru poporul tău și spune-i Lui păsurile oamenilor tăi;

Dă-le porunci și legi și fă-i să audă vocea care le arată calea și ce vor trebui să facă.

Și alege din tot poporul oameni virtuoși, cu teama lui Dumnezeu, oameni adevărați, care urăsc câștigul necinstit și pune-i căpetenii peste miile, peste sutele, peste zecile de supuși;

Și ei să judece poporul în tot acest timp, dar să-ți dea socoteală despre marile cauze și să le judece pe toate cele mărunte. Astfel, îți vor lua o parte din povara ta, pe care o vor purta împreună cu tine.

Dacă faci aceasta și Dumnezeu asta îți poruncește, vei putea rezista și tot poporul va ajunge cu bine la destinația sa.

Moise ascultă deci de cuvântul socrului său și făcu tot ce-i spusese el[1].

Reiese din acest pasaj că în organizarea socială a poporului lui Israel, stabilită de Moise, puterea executivă era considerată o emanație a unei puteri judiciare și plasată sub controlul autorității sacerdotale. Aceasta a fost guvernarea pe care Moise le-a transmis-o succesorilor săi prin consiliul înțelepților lui Ietro. Și a rămas aceeași sub judecători, de la Joshua la Samuel, până la uzurparea lui Saul. Sub regi, sacerdoțiul deprimat a început să-și piardă tradiția veritabilă de la Moise, a supraviețuind doar la profeți.

Am mai spus acest lucru, Moise nu a fost un patriot, ci un îmblânzitor de popoare, care includea în planul său destinele întregii umanități. Israel nu era pentru el decât un mijloc, religia universală era scopul său, iar dincolo de masele de nomazi gândirea sa mergea până departe în viitor. Începând cu istoria Egiptului și

[1] *Exodul,* XVIII, 13-24. Importanþa acestui pasaj din punctul de vedere al organizării sociale a poporului lui Israel a fost corect pusă în evidenþă de Saint-Yves în cartea sa: *Mission des Juifs.*

până la moartea lui Moise, istoria poporului lui Israel nu a fost decât un lung duel între profet și poporul său.

Moise a condus mai întâi triburile lui Israel la Muntele Sinai, în deșertul arid, în fața munților consacrați lui Elohim de către toți semiții, acolo unde el însuși avusese revelația. Acolo unde geniul pusese stăpânire pe profet, profetul a vrut să pună stăpânire pe poporul său și să-i imprime pe frunte pecetea lui Ieva: cele zece porunci, rezumat plin de înțeles al legii morale și venind în completarea adevărului transcendent închis în cartea ermetică din chivot.

Nimic nu este mai tragic decât acest prim dialog între profet și poporul său. S-au petrecut atunci scene ciudate, sângeroase, teribile, care și-au lăsat amprenta ca un fier înroșit în foc în carnea mortificată a poporului lui Israel. Sub exagerările legendei biblice, se poate ghici realitatea posibilă a faptelor.

Elita triburilor face popas pe platoul Pharan, la intrarea unei trecători sălbatice, care duce la stâncile Serbalului. Capul amenințător al Sinaiului domină acest teren stâncos, vulcanic, convulsionat. În spatele întregii adunări, Moise anunță solemn că se va retrage în munte pentru a-l consulta pe Elohim și că va aduce legea scrisă pe tăblițe de piatră. Porunci poporului său să vegheze și să postească, să îl aștepte în castitate și rugăciune. Lăsă chivotul portabil care este apărat de cortul tabernacolului în paza celor șaptezeci de bătrâni. Apoi dispăru în strâmtoare, neluându-l cu el decât pe fidelul său discipol Joshua.

Zilele treceau; Moise nu se întorcea. Poporul se îngrijoră mai întâi, apoi începu să murmure: "De ce ne-a adus în acest deșert îngrozitor și ne-a lăsat pradă amaleciților? Moise ne-a promis că ne va conduce spre ținuturile Canaanului, unde curge lapte și miere și iată că pierim în deșert. Mai bine robi în Egipt decât această viață mizerabilă. Să dea bunul Dumnezeu să mai avem felurile de mâncare din carne pe care le mâncam acolo! Dacă zeul lui Moise este adevăratul Dumnezeu, să o dovedească, toți dușmanii să se împrăștie și să intrăm degrabă pe tărâmul făgăduinței." Murmurele cresc; începe răzmerița; căpeteniile se aruncă în luptă.

Și iată că vine un grup de femei care șușotesc între ele. Sunt fiicele lui Moab, cu pielea neagră, suple, cu forme opulente,

concubine sau servitoare ale câtorva dintre căpeteniile edomiților, aliați ai israeliților. Ele își amintesc că au fost preotese ale lui Astaroth și că au participat la orgiile zeiței în pădurile sacre ale țării lor de baștină. Simt că a venit momentul să preia controlul. Împodobite cu aur, învesmântate în voaluri transparente, cu surâsul pe buze, vin ca un pâlc de șerpi mlădioși, care ies din pământ pentru a-și expune la soare formele unduitoare cu reflexe metalice. Se amestecă printre rebeli, îi privesc cu ochii lor strălucitori, îi cuprind cu brațele lor pe care zornăie inele de cupru și îi seduc cu vorba lor aurită: "Cine este în cele din urmă acest preot din Egipt cu zeul său? Nu se va mai întoarce viu de pe muntele Sinai. Refaimii îl vor fi aruncat într-o prăpastie. Nu va duce triburile în Canaan. Copiii lui Israel să invoce zeii lui Moab: Belfegor și Astaroth! Aceștia sunt zei care se pot vedea și ei fac miracole! Ei vă vor duce în Canaan!" Răzvrătiții ascultă pe femeile moabite, se entuziasmează unii pe alții și strigătul pornește din mulțime: "Aaron, fă-ne zei care să meargă în fața noastră; căci nu știm ce i s-a întâmplat lui Moise, care ne-a scos din Egipt."

Aaron încearcă în zadar să calmeze mulțimea. Fiicele lui Moab îi cheamă pe preoții fenicieni veniți cu una dintre caravane, care aduc o statuie de lemn a lui Astaroth și o ridică pe un altar de piatră. Rebelii îl obligă pe Aaron, sub amenințarea cu moartea, să toarne vițelul de aur, una dintre formele lui Belfegor. Sunt sacrificați tauri și țapi pentru zeii străini, mulțimea se pune pe mâncat și pe băut, iar în jurul idolilor, în sunetul nébelelor, al kinnorsurilor și al tamburinelor agitate de femei, încep dansuri desmățate, conduse de fiicele lui Moab.

Cei șaptezeci de bătrâni aleși de Moise pentru a păzi chivo-tul încearcă în zadar să oprească această desfrânare, prin dojeni aspre. Acum se așează pe pământ, punându-și cenușă în cap. Strânși în jurul tabernacolului chivotului, aud cu consternare strigătele sălbatice, cântecele voluptoase, invocațiile făcute zeilor blestemați, demoni ai desfrâului și ai cruditații. Văd îngroziți acest popor împreunându-se într-o bucurie sălbatică și în revolta împotriva Dumnezeului său.

Ce se va întâmpla cu chivotul, cu cartea lui Israel, dacă Moise nu se întoarce?

Dar Moise se întoarce. Din lunga sa reculegere, din singurătatea muntelui lui Elohim, aduce legea pe table de piatră[1]. Ajuns în tabără, vede dansurile, dezmățul poporului său în fața idolilor lui Astaroth și lui Belfegor. La vederea preotului lui Osiris, profetul lui Elohim, dansurile încetează, preoții străini se ascund, rebelii ezită. Furia fierbe în Moise ca un foc mistuitor. Sparge tăblițele de piatră și oamenii simt că ar sparge astfel tot acest popor și că Dumnezeu îl posedă.

Israel tremură, dar rebelii își ascund ura în priviri pline de frică. Un cuvânt, un gest de ezitare din partea profetului profeților și hidra anarhiei idolatre își va îndrepta împotriva lui miile de capete măturând într-o grindină de pietre chivotul sfânt, profetul și ideea sa. Dar Moise este aici și în spatele lui puterile invizibile care îl protejează. El înțelege că, mai întâi de toate, trebuie să ridice sufletul celor șaptezeci de aleși la înălțimea sa și prin ei tot poporul. Îl invocă pe Elohim-Ieva, spiritul masculin, focul principiu, din străfundul ființei sale și al cerului.

- Să vină la mine cei șaptezeci ! strigă Moise. Să ia chivotul și să urce cu mine la muntele lui Dumnezeu. Cât despre acest popor, să aștepte și să tremure. O să le aduc judecata lui Elohim.

Leviții scot de sub cort chivotul de aur protejat de pânzele sale și cortegiul celor șaptezeci dispare în frunte cu profetul în defileul Sinaiului. Nu se știe cine tremură mai tare, leviții pentru ceea ce vor vedea sau poporul pentru pedeapsa pe care Moise a lăsat-o amenințătoare deasupra capetelor lor, ca o spadă invizibilă.

"Ah ! Dacă am putea să scăpăm din mâinile teribile ale acestui preot al lui Osiris, acest profet al nenorocirii !" spun rebelii. Și în grabă jumătate din tabără strânge corturile, înșeuează cămilele și se pregătește să fugă. Dar iată că un crepuscul straniu, un văl de praf se întinde peste ceruri, un vânt rece bate dinspre Marea Roșie, deșertul capătă o culoare aurie și lividă, iar în spatele Sinaiului se adună nori amenințători. În cele din urmă, cerul devine negru. Rafale de vânt aduc trombe de nisip și fulgerele fac să

[1] În antichitate se săpau în piatră lucrurile considerate cele mai sacre. Hierofantul din Eleusis le citea iniþiaþilor după tăbliþe de piatră lucrurile pe care se jurau să nu le dezvăluie nimănui ºi care nu se mai aflau scrise în alte parte.

se reverse în torente de ploaie vârtejurile de nori care învăluie Sinaiul. Curând fulgerul brăzdează cerul și vocea sa tună prin toate strâmtorile masivului și deasupra taberei în detonări succesive, cu un vuiet înspăimântător. Poporul nu se îndoiște că este furia lui Elohim evocată de Moise. Fiicele lui Moab au dispărut. Idolii sunt răsturnați, căpeteniile se prosternează, copiii și femeile se ascund sub cămile. Urgia durează o zi și o noapte. Fulgerul a căzut peste corturi, a omorât oameni și animale, iar tunetul nu a încetat să bubuie.

Spre seară, furtuna se potolește, norii pândesc deasupra Sinaiului și cerul rămâne întunecat. Dar iată că la intrarea în tabără reapar cei șaptezeci de înțelepți în frunte cu Moise. În lucirea neclară a crepusculului, chipul profetului și cele ale aleșilor săi sunt însuflețite de o lumină supranaturală, ca și cum ar purta pe fețele lor reflexul unei viziuni strălucitoare și sublime. Chivotul de aur, heruvimii cu aripi de foc sunt învăluiți toți într-o lumină electrică, ca o coloană fosforescentă. În fața acestui spectacol extraordinar, bătrânii și poporul, bărbații și femeile, se prosternează în zare.

- Cei care sunt de partea celui etern, să vină la mine, rosti Moise.

Trei sferturi dintre căpeteniile lui Israel se adună în jurul lui Moise; rebelii rămân ascunși în corturile lor. Atunci profetul face câțiva pași și le ordonă celor care i-au rămas fideli să îi omoare pe instigatorii la revoltă și pe preotesele lui Astaroth, pentru ca Israel să tremure pentru totdeauna în fața lui Elohim, să-și amintească de legea de pe Muntele Sinai și de prima sa poruncă. "Eu sunt eternul, Dumnezeul tău care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei. Tu nu vei mai avea alt Dumnezeu în fața mea. Tu nu-ți vei face chip cioplit sau altă asemănare a lucrurilor care se află acolo în ceruri, în ape sau în adâncurile pământului."

Prin acest această teroare amestecată cu mister și-a impus Moise legea poporului său. Trebuia să imprime ideea lui Ieva cu litere de foc în sufletul său și fără aceste măsuri implacabile, monoteismul nu ar fi triumfat niciodată asupra politeismului invadator al Feniciei și Babilonului.

Dar ce văzuseră oare cei șaptezeci de înțelepți pe Sinai ? Deuteronomul (XXXIII, 2) vorbește de o viziune colosală, de mii de

sfinți apăruți în mijlocul furtunii pe Sinai, în lumina lui Ieva. Înțelepții vechiului ciclu, inițiații din antichitate ai arienilor, ai Indiei, ai Persiei și ai Egiptului, toți nobilii fii ai Asiei, pământul lui Dumnezeu, au venit să-l ajute pe Moise în opera sa și să exercite o presiune decisivă asupra conștiinței aliaților săi? Puterile spirituale care veghează asupra umanității sunt mereu aici, dar vălul care ne separă de ele nu se destramă decât în marile ceasuri și pentru puțini dintre inițiați. Oricum ar fi, Moise le-a transmis celor șaptezeci de înțelepți focul divin și energia propriei voințe. Ei au fost primul templu, înainte de cel al lui Solomon: templul viu, templul în mișcare, inima lui Israel, lumina regească a lui Dumnezeu.

Prin scenele de pe Sinai, prin execuția în masă a rebelilor, Moise a dobândit o autoritate asupra semiților nomazi pe care îi strunea cu mâna sa de fier. Scene analoge urmate de noi lovituri de forță probabil că s-au produs în timpul marșurilor și contramarșurilor spre țara Canaanului. Asemenea lui Mahomet, Moise a trebuit să facă în același timp dovada geniului unui profet, a unui războinic și a unui organizator social. A trebuit să lupte împotriva slăbiciunilor, calomniilor, conspirațiilor. După revolta populară, a trebuit să anihileze orgoliul preoților leviți, care voiau să egaleze rolul lor cu al său, să se considere, ca și el, inspirați direcți ai lui Ieva, sau cele mai periculoase conspirații ale unor căpetenii ambițioase precum Coré, Datan și Abiram, care aținau insurecția populară pentru a-l înlătura pe profet și a-și încorona un rege, așa cum o vor face mai târziu israeliții cu Saul, în ciuda rezistenței lui Samuel. În această luptă, Moise oscilează între indignare și milă, între blândețea părintească și răgetul leului împotriva poporului care se zbate în strânsoarea spiritului său și care, până la urmă, i se va supune. Ecoul acestor fapte îl regăsim în dialogurile pe care povestirea biblică le stabilește între profet și Dumnezeul său, dialoguri care par să ne dezvăluie ceea ce se întâmpla în străfundurile conștiinței sale.

În Pentateuc, Moise triumfă asupra tuturor obstacolelor, prin miracole mai mult decât neverosimile. Iehova, conceput ca un zeu personal, este mereu la dispoziția sa. Apare pe tabernacol ca un nor luminos, care se numește gloria stăpânului. Doar Moise poate să intre în el; profanii care se apropie sunt loviți de moarte.

Tabernacolul moștenit, în care se afla chivotul, are în povestirea biblică rolul unei enorme baterii electrice care, o dată încărcată cu focul lui Iehova, străfulgeră masele umane. Fiii lui Aaron, cei două sute cincizeci de adepți ai lui Coré și ai lui Datan, în fine paisprezece mii de oameni din popor sunt omorâți pe loc. În plus, Moise provoacă, la o oră bine stabilită dinainte, un cutremur de pământ, care le înghite pe cele trei sute de căpetenii cu corturile și familiile lor. Această ultimă povestire este de o poezie teribilă, grandioasă, dar este impregnată cu o astfel de exagerare, încât ar fi pueril să nu-i punem la îndoială veridicitatea. Ceea ce conferă un caracter exotic acestor povestiri este rolul de zeu irascibil și capricios pe care îl are Iehova. Este mereu gata să fulgere și să distrugă, în timp ce Moise reprezintă mila și înțelepciunea. O concepție atât de copilărească, atât de contradictorie despre divinitate nu este mai puțin străină conștiinței unui inițiat al lui Osiris decât celei unui Iisus. Și totuși, aceste exagerări colosale păreau că provin din anumite fenomene datorate puterilor magice ale lui Moise și care nu sunt analoge în tradiția templelor antice. Aici trebuie să spunem ce concluzie se poate trage în legătură cu așa-zisele miracole ale lui Moise, din punctul de vedere al unei teozofii raționale și din punctele elucidate ale științei oculte. Producerea fenomenelor electrice sub diverse forme prin voința puternicilor inițiați nu este atributã de antichitate doar lui Moise. Tradiția caldeeană o atribuia magilor, tradiția greacă și latină anumitor preoți ai lui Jupiter și Apollo[1]. Într-un caz asemănător, fenomenele sunt de natură electrică. Eelectricitatea atmosferei terestre ar fi pusă aici în mișcare de o forță mai subtilă și mai universală, răspândită peste tot și pe care marii adepți puteau să o

[1] De două ori un asalt asupra templului din Delfi a fost respins în aceleaºi condiþii. În 480 înainte de Christos, trupele lui Xerxes au atacat ºi s-au retras înspăimântate din faþa unei furtuni, însoþite de flăcări care ieºeau din pământ ºi de căderea unor mari blocuri de piatrã (Herodot). În 279 înainte de Christos templul a fost din nou atacat de o invazie a galilor lui Kimris. Cetatea Delfi nu era apărată decât de o mică trupă de phoceeni. Barbarii au dat asaltul ºi în momentul în care au încercat să intre în templu, o furtunã a început ºi phoceenii i-au învins pe gali. (Vezi frumoasa povestire din *Histoire des Gaulois* [Istoria galilor] de Amédée Thierry, cartea II.)

atragă, să o concentreze și să o protejeze. Această forță este numită *akasa* de către brahmani, *focul principiu* de către magii Caldeeni, *marele agent magic* de către kabbaliștii din evul mediu. Din punctul de vedere al științei moderne am putea-o numi *forță subtilă.* Poate fi atrasă direct sau evocată cu ajutorul agenților invizibili, conștienți sau semi-conștienți, de care este plină atmosfera terestră și pe care voința magilor știe să o folosească. Această teorie nu are nimic în contradictoriu cu o concepție rațională asupra universului și chiar este indispensabilă pentru explicarea unei multitudini de fenomene, care, astfel, ar rămâne de neînțeles. Mai trebuie să adăugăm doar că aceste fenomene sunt guvernate de legi imuabile și mereu proporționale cu forța intelectuală, morală și magnetică a adeptului.

Un lucru anti-rațional și anti-filosofic ar fi punerea în mișcare a cauzei primare, a lui Dumnezeu, printr-o ființă oarecare sau acțiunea imediată a acestei cauze prin el, ceea ce s-ar duce la o identificare a individului cu Dumnezeu. Omul nu se ridică decât relativ până la el prin gândire sau prin rugăciune, prin acțiune sau prin extaz. Dumnezeu nu își exercită forța în univers decât în mod indirect și ierarhic, prin legile universale și imuabile care îi exprimă gândirea, ca și prin fiecare individ în parte, componente ale umanității terestre și divine, care îl reprezintă parțial și proporțional în infinitul spațiului și al timpului.

Aceste puncte fiind clarificate, credem că este perfect plauzibil ca Moise, susținut de puterile spirituale care îl protejau și manevrând forța subtilă cu o știință experimentată s-a putut servi de chivotul său ca de un fel de receptaclu, de contractor activ pentru producerea fenomenelor electrice având caracteristicile fulgerului. Se izola, împreună cu preoții și confidenții lui, prin veșminte de in și parfumuri care îi apărau împotriva descărcărilor focului subtil. Dar aceste fenomene nu puteau fi decât rare și limitate. Însă, legenda sacerdotală le dădea dimensiuni exagerate. Probabil că i-a fost suficient lui Moise să omoare câteva căpetenii rebele sau câțiva leviți care s-au răzvrătit împotriva lui printr-o astfel de proiecție de lichid, pentru a teroriza și a ridica în picioare întregul popor.

VI

MOARTEA LUI MOISE

După ce și-a condus poporul până la intrarea în Canaan, Moise a simțit că opera sa era îndeplinită. Ce era acest Ieva-Elohim pentru vizionarul de pe Muntele Sinai? Ordinea divină de sus în jos, prin toate sferele universului și realizată pe pământul vizibil după asemănarea ierarhiilor celeste și a adevărului etern. Nu, nu contemplase degeaba chipul Celui etern, care se reflectă în toate lumile. Cartea era în chivot, iar chivotul era păstrat de un popor puternic, templu viu al stăpânului. Cultul Dumnezeului unic era instaurat pe pământ; numele lui Ieva strălucea cu litere aprinse în conștiința lui Israel; secolele se vor putea revărsa în sufletul schimbător al omenirii, dar numele Celui etern nu va mai fi șters.

Moise, înțelegând aceste lucruri, îl invocă pe îngerul morții. Îl impuse pe succesorul tău, Ioshua, în fața tabernacolului asinierii, pentru ca Spiritul lui Dumnezeu să treacă în el, apoi binecuvântă toată umanitatea prin cele douăspreze triburi ale lui Israel și urcă pe Muntele Nebo, urmat doar de Joshua și de doi leviți. Aaron fusese deja "chemat la strămoșii săi", profeteasa Maria luase același drum. Venise rândul lui Moise.

Care erau gândurile profetului centenar când a văzut dispărând tabăra lui Israel și când a urcat în marea singurătate a lui Elohim? Ce simțea îmbrățișând cu privirea pământul promis, Galaadul lui Jericho, tărâmul palmierilor? Un mare poet[1], zugrăvind ca un mare maestru această stare de spirit, îl făcu să scoată acest strigăt:

---

1 Alfred de Vigny.

O, stăpâne, am trăit în putere și singurătate,
Lasă-mă să-mi primesc somnul pământului.

Aceste frumoase versuri spun mai mult despre sufletul lui Moise decât comentariile a o sută de teologi. Acest suflet se aseamănă marii piramide de la Giseh, masivă, golașă și închisă lumii exterioare, dar cuprinzând în ea marile mistere și purtând în centru un sarcofag, numit de marii inițiați sarcofagul reînvierii. De aici, printr-un culoar oblic, se putea zări steaua polară. Astfel, acest spirit impenetrabil privea din centrul său finalitatea lucrurilor.

Da, toți cei puternici au cunoscut singurătatea care se naște din măreție, dar Moise a fost mai singur decât ceilalți pentru că principiul său a exprimat mai bine absolutul, transcendența. Dumnezeul său a fost principiul masculin prin excelență, spiritul pur. Pentru a-l insufla oamenilor, a trebuit să declare război principiului feminin, zeiței natură, Hevei, femeii eterne, care trăiește în pământ și în inima omului. A trebuit să se lupte fără încetare și fără milă, nu pentru a o distruge, ci pentru a o supune și a o îmblânzi. Ce este de mirare în faptul că natura și femeia, între care a fost încheiat un pact misterios, tremurau în fața lui ? Ce este de mirare în faptul că ele se bucurau de plecarea sa și așteptau, pentru a ridica capul, ca umbra lui Moise să nu mai arunce asupra lor presentimentul morții ? Acestea erau fără îndoială gândurile vizionarului, în timp ce urca muntele arid al lui Nebo. Oamenii nu îl puteau iubi pentru că el nu îl iubise decât pe Dumnezeu ? Opera sa va trăi oare mai puțin ? Poporul său va rămâne oare fidel misiunii sale ? Ah ! Fatală clarviziune a muritorilor, dar tragic al profeților, care ridică toate vălurile în ceasul al doisprezecelea ! Pe măsură ce spiritul lui Moise se desprindea, vedea teribila realitate a viitorului; vedea trădarea lui Israel; anarhia ridicând capul; regalitatea urmând judecătorilor; crimele regilor pângărind templul stăpânului; cartea sa mutilată, neînțeleasă; gândirea sa travestită, înjosită de preoții ignoranți

sau ipocriți; ereziile regilor; adulterul lui Iuda cu națiunile idolatre; tradiția pură, doctrina sacră sufocată și profeții, posesorii verbului viu, persecutați până în inima deșertului.

Așezat într-o grotă din muntele Nebo, Moise vedea toate acestea în el însuși, dar moartea își întindea deja aripile asupra frunții sale și își punea mâna rece pe inima sa. Atunci inima sa de leu încercă să mai scoată un ultim răget. Supărat pe poporul său, Moise invocă răzbunarea lui Elohim asupra rasei lui Iuda. Își ridică brațul greu. Ioshua și leviții care îi erau fideli înțeleseră înspăimântați aceste sentințe care ieșeau din gura profetului muribund: "Israel și-a trădat Dumnezeul, să fie răspândit în cele patru colțuri ale lumii !"

Leviții și Joshua îl priveau cu teroare pe mentorul lor care nu mai dădea semne de viață. Ultimul său cuvânt fusese un blestem. Oare își dăduse sufletul o dată cu el ? Dar Moise deschise ochii pentru ultima dată și spuse: "Întoarceți-vă spre Israel. Când va fi sosit timpul, Cel etern va învia un profet ca mine din rândul fraților voștri, care va rosti verbul său, iar acest profet vă va spune tot ceea ce îi va fi poruncit Cel etern. Și se va întâmpla ca oricine nu va asculta cuvintele pe care el vi le va fi spus, Cel etern să îi ceară socoteală." (Deuteronomul, XVIII, 18, 19.)

După ce spuse aceste cuvinte, Moise își dădu sufletul. Îngerul solar cu spada de foc, care îi apăruse mai întâi pe Muntele Sinai, îl aștepta. Îl trase la sânul profund al celestei Isis, în undele acestei lumini care este soția lui Dumnezeu. Departe de regiunile terestre, traversară cercurile sufletelor de o splendoare din ce în ce mai mare. În fine, îngerul stăpânului îi arătă un spiritit de o frumusețe rară și de o blândețe celestă, dar care radia o lumină atât de strălucitoare, încât propria frumusețe nu era decât o umbră lângă aceasta. Nu purta spada pedepsei, ci ramura de palmier a sacrificiului și a victoriei. Moise înțelese că acesta îi va împlini opera și îi va conduce pe oameni spre tatăl suprem, prin puterea

eternului feminin, prin grația divină și prin iubirea absolută.

Atunci legiuitorul se prosternă în fața Mesiei și Moise îl adoră pe Iisus Christos.

Cartea a cincea:

ORFEU
(MISTERELE LUI DIONISOS)

Cum se mai agită în imensul univers aceste nenumărate suflete care țâșnesc din marele suflet al lumii, cum se ridică în cercuri și caută ! Cad de pe o planetă pe alta și își plâng în abisuri patria uitată... Sunt lacrimile tale, Dionisos... O ! mare spirit, o ! divin eliberator, primește-ți din nou fiicele în sânul tău de lumină.

Fragment orfic

Eurydice ! O, lumină divină ! spuse Orfeu cu ultima suflare. Eurydice ! cele șapte coarde ale lirei sale gemeau să se rupă, iar capul său care se rostogolește, dus pentru totdeauna de fluviul timpului, mai strigă încă: Eurydice ! Eurydice !

Legenda lui Orfeu

I

GRECIA PREISTORICĂ. BACANTELE. APARIȚIA LUI ORFEU

În sanctuarele lui Apollo care urmau tradiția orfică o sărbătoare misterioasă ce se celebra la echinocțiul de primăvară. Era perioada în care narcisele înfloresc în apropierea fântânii Castaliei. Trepiedele și lirele templului vibrau singure și se spunea că zeul invizibil se întoarce din țara hyperboreenilor, într-un car tras de lebede. Atunci, marea preoteasă înveșmântată asemenea muzelor, încoronată cu lauri, purtând pe frunte bentițele sacre, proslăvea doar în fața inițiaților *nașterea lui Orfeu*, fiul lui Apollo și al unei preotese a Zeului. Invoca spiritul lui Orfeu, tatăl misterelor, salvatorul oamenilor; Orfeu suveranul, nemuritorul și de trei ori cel încoronat, în infern, pe pământ și în ceruri; mergând, cu o stea în frunte, printre astrele zeilor.

Cântecul misterios al preotesei din Delfi făcea referire la unul dintre numeroasele secrete păstrate de preoții lui Apollo și necunoscute de mulțime. Orfeu a fost un geniu animator al Greciei sacre, cel care i-a trezit spiritul divin. Lira sa cu șapte coarde cuprinde tot universul. Fiecare dintre ele răspunde unei tonalități a sufletului uman, conține legea unei științe și a unei arte. Am pierdut cheia deplinei sale armonii, dar diversele lumi nu au încetat să vibreze în urechile noastre. Impulsul teurgic și dionisiac pe care Orfeu l-a transmis Greciei s-a răspândit apoi în toată Europa.

Vremurile noastre nu mai cred în frumusețea vieții. Dacă, în ciuda oricărui fapt ulterior, ele mai păstrează o amintire profundă, aceasta o datorăm sublimului inspirat al Greciei. Să îl salutăm în el pe marele ei inițiator, Strămoșul poeziei și al muzicii, concepute ca revelatoare ale adevărului etern. Dar înainte să reconstituim istoria lui Orfeu, având ca sursă de inspirație chiar tradiția sanctuarelor, să vedem care era starea Greciei la apariția lui.

Se întâmpla pe vremea lui Moise, cu cinci sute de ani înainte de Homer, cu treisprezece secole înainte de Christos. India se prăbușea în *Kali-Yung,* epoca sa tenebroasă, și nu mai lăsa să se întrevadă decât umbra fostei sale splendori. Asiria, care prin tirania Babilonului dezlănțuise asupra lumii flagelul anarhiei, continua să calce în picioare Asia. Egiptul, foarte mare prin știința preoților și faraonilor săi, se opunea din toate forțele acestei descompuneri universale; dar influența sa se oprea la Eufrat și la Mediterana. Israel va revela în deșert principiul Dumnezeului masculin și al unității divine prin vocea tunătoare a lui Moise; dar pământul nu auzise încă aceste ecouri.

Grecia era profund divizată prin religia și politica sa. Peninsula muntoasă care își etalează fina lucrătură în Mediterana și pe care o înconjoară ghirlande de insule era populată de mii de ani de un vlăstar al rasei înrudită cu geții, sciții și celții primitivi. Această rasă fusese supusă combinațiilor și impulsurilor tuturor civilizațiilor anterioare. Colonii din India, Egipt, Fenicia roiseră pe țărmurile sale, populaseră promontoriile și văile cu rase, obiceiuri și zeități multiple. Flote puternice treceau cu pânzele desfășurate la poalele colosului din Rhodos, sprijinit pe cele două stăvilare ale portului său. Marea Cicladelor, unde în zilele senine marinarii văd mereu câte o insulă sau un țărm în zare, era presărată de prorele roșii ale fenicienilor și de prorele negre ale piraților din Lydia, care cărau în corăbiile lor toate bogățiile Asiei și ale Africii: fildeș, vase de lut pictate, stofe din Siria, vase din aur, purpură și perle și adesea femei răpite de pe coastele sălbatice.

Prin aceste încrucișări de rase s-a născut un idiom armonios și ușor de vorbit, amestec de celtă primitivă, zendă, sanscrită și feniciană. Această limbă care descria maiestuozitatea Oceanului în numele lui *Poseidon* și seninătatea cerului în cel a lui *Uranus,* imita toate vocile naturii, de la ciripitul păsărilor până la zăngănitul

spadelor și vuietul furtunii. Era multicoloră, asemenea mării de un albastru închis, cu o diversitate de nuanțe azurii schimbătoare; multisonantă, precum valurile care murmură în golfuri sau mugesc spărgându-se de nenumăratele recifuri, *"poluphlosboio Thalassa"*, așa cum ne spune Homer.

În acele vremuri erau adesea preoți care dădeau porunci negustorilor și piraților, ca niște adevărați stăpâni. Ascundeau în barca lor o imagine prețioasă de lemn a unei divinități oarecare. Imaginea era sculptată în mod grosier fără îndoială, iar mateloții de atunci manifestau pentru ea același fetișism pe care mulți dintre marinarii din zilele noastre îl manifestă față de Fecioara Maria. Dar acești preoți mai stăpâneau și anumite științe, iar divinitatea pe care o luau din templul lor pentru a fi dusă în țări străine reprezenta pentru ei concepția lor despre natură, un ansamblu de legi, o organizare civilă și religioasă. În acele timpuri, toată viața intelectuală provenea din sanctuare. Iunona era adorată la Argos; Artemis în Arcadia; Astarte a fenicienilor devenise în Pafos și Corint Afrodita născută din spuma mării. O colonie egipteană adusese la Eleusis cultul lui Isis sub forma Demetrei (Ceres), mama Zeilor. Erehteion stabilise între Muntele Hymettos și Pentelic cultul unei zeițe fecioare, fiică a cerului, protectoare a măslinului și a înțelepciunii. În timpul invaziilor, la primul semnal de alarmă, populația se refugia pe o acropolă și se aduna în jurul zeiței ca în jurul unei victorii vii.

Deasupra divinităților locale domneau câțiva zei masculini și cosmogonici. Împinși în vârful munților înalți, eclipsați de cortegiul strălucitor al divinităților feminine, ei aveau prea puțină influență. Zeul solar, Apollo din Delfi[1] exista deja, dar nu juca încă un rol important. Existau preoții lui Zeus Cel Înalt, la poalele piscurilor înzăpezite ale Idei, pe înălțimile Arcadiei și sub stejarii din Dodona. Dar poporul le prefera zeului misterios și universal pe zeițele care

[1] Conform tradiþiei antice a tracilor, poezia fusese inventată de *Olen.* Or acest nume înseamnă în fenicianã *fiinþa universalã*. Apollo are aceeaºi origine. *Ap Olen* sau *Ap Wholon* înseamnă *tatãl universal*. În epocile primitive, fiinþa universalã era adorată la Delfi, sub numele de Olen. Cultul lui Apollo a fost introdus de un preot inovator, sub impulsul doctrinei verbului solar, care era în acele timpuri celebrat în sanctuarele din India ºi Egipt. Acest reformator îl identificã pe tatãl universal cu dubla sa manifestare: lumina hiperfizicã ºi soarele vizibil. Dar această reformă nu a ieºit din profunzimile sanctuarului. Orfeu a fost cel care a conferit o forþã nouã verbului solar al lui Apollo, reînviindu-l ºi electrizându-l prin misterele lui Dionisos. (Vezi Fabre d'Olivet, *Les vers dorés de Pythagore*.)

reprezentau natura prin puterile lor, fie seducătoare, fie teribile. Fluviile subterane ale Arcadiei, grotele din munți care coboară până la intrările subterane, erupțiile vulcanice din insulele Mării Egee îi făcuseră de timpuriu pe greci să îmbrățișeze cultul forțelor misterioase ale pământului. Astfel, atât în înălțimile sale, cât și în străfunduri, natura era presimțită, temută și venerată. Totuși, cum aceste divinități nu aveau niciun centru social, nici o sinteză religioasă, dădeau lupte crâncene între ele. Templele dușmane, cetățile rivale, popoarele separate prin rit, prin ambițiile preoților și regilor, se urau, se invidiau și dădeau lupte sângeroase.

Dar în urma Greciei era Tracia, sălbatică și aspră. Spre nord, lanțuri de munți acoperiți de stejari uriași și încoronați de stânci se înlănțuiau în culmi uluitoare, în depresiuni enorme sau se îmbinau în masive cu vârfurile în nori. Vânturile din nord le lucrau coastele pletoase și un cer prevestind adesea furtuna le mătura piscurile. Păstorii acestor văi și războinicii acestor câmpii aparțineau puternicei rase albe, marii rezerve a dorienilor greci. Rasă masculină prin excelență, a cărei frumusețe are drept caracteristici trăsăturile accentuate, fermitatea caracterului și a cărei urâțenie se definește prin spaima și grandoarea pe care le regăsim în măștile cu chipuri de Meduze și Gorgone antice.

Asemenea tuturor popoarelor antice care și-au revendicat organizarea de la mistere, asemenea Egiptului, Israelului, Etruriei, Grecia a avut geografia ei sacră, în care fiecare ținut devenea simbolul unei regiuni pur intelectuale și supraterestre a spiritului. De ce a fost Tracia[1] mereu considerată de greci țara sfântă prin excelență, țara luminii și patria veritabilă a muzelor ! Pentru că în acești

1 *Trakia,* după Fabre d'Olivet, derivă din fenicianul *Rakhiwa:* spațiul eteric sau firmamentul ceresc. Ceea ce este sigur pentru poeții și inițiații Greciei, ca și pentru Pindar, Eschil sau Platon, este că numele de Tracia avea un sens simbolic și desemna țara doctrinei pure și a poeziei sacre care derivă din ea. Acest cuvânt avea deci pentru ei un sens filosofic și istoric. Din punct de vedere filozofic, desemna o regiune intelectuală: ansamblul doctrinelor și tradițiilor care explică originea lumii ca fiind o inteligență divină. Istoric vorbind, desemna țara rasei în care crescuseră doctrina și poezia doriene, aceste viguroase vlăstare al spiritului antic arian, pentru a înflori apoi în Grecia prin sanctuarul lui Apollo. Folosirea acestui gen de simbolism este dovedită de istoria ulterioară. La Delfi era o clasă de *preoți traci.* Erau paznicii înaltei doctrine. Tribunalul amficționilor era din vremuri străvechi apărat de o *gardă tracică*, adică de o gardă de războinici inițiați. Tirania Spartei a suprimat această falangă incoruptibilă și a înlocuit-o cu mercenari brutali. Mai târziu verbul *"a traciza"* a fost aplicat ironic credincioșilor adepți ai doctrinelor antice.

munți înalți se aflau cele mai vechi sanctuare ale lui Cronos, Zeus și Uranus. De aici coborâseră în ritmuri eumolfice poezia, legile și artele sacre. Poeții fabuloși ai Traciei stau mărturie. Numele de Tamiris, Linos și Amfion corespund poate unor personaje reale; dar personifică înainte de toate, în limbajul templelor, tot atâtea genuri de poezie. Fiecare dintre ei consacră victoria unei teologii asupra alteia. În templele de atunci, nu se scria istoria decât într-un mod alegoric. Individul nu însemna nimic, doctrina și opera însemnau totul. Tamir, care a cântat războiul titanilor și a fost orbit de muze, anunță înfrângerea poeziei cosmogonice de modalități noi. Linus, care a introdus în Grecia cântecele melancolice ale Asiei și a fost omorât de Hercule, este dovada invadării Traciei de către o poezie emoțională, tânguitoare și voluptoasă, pe care spiritul viril al dorienilor nordici a respins-o la început. Mai înseamnă și victoria unui cult lunar asupra unui cult solar. Amfion, care conform legendei alegorice punea pietrele în mișcare prin cântecele sale și le construia temple fiiilor lirei, reprezintă în schimb forța plastică pe care doctrina solară și poezia doriană ortodoxă au exercitat-o asupra artelor și a întregii civilizații elene[1].

Cu totul diferită este lumina în care este văzut Orfeu ! El strălucește de-a lungul timpului cu raza personală a unui geniu creator, al cărui suflet vibrează de dragoste în profunzimile ființei sale masculine pentru eternul feminin și în cele mai adânci profunzimi ale sale îi răspunde acest etern feminin care trăiește și palpită sub o triplă formă, în natură, în umanitate și în cer. Adorația sanctuarelor, tradiția inițiaților, strigătul poeților, vocea filosofilor și mai mult decât toate: opera sa, Grecia organică - sunt martorii realității sale vii !

1 Strabon ne asigură că poezia antică nu era decât limbaj alegoric. Denis din Halicarnas confirmă acest lucru ºi mărturiseºte că misterele naturii ºi cele mai sublime concepþii ale moralei au fost acoperite cu un văl. Deci nu datoritã metaforei era numitã poezia anticã *limba zeilor*. Acest sens secret ºi magic care îi conferã forþa ºi farmecul sãu specific este conþinut în ea însãºi. Cea mai mare parte a lingviºtilor au derivat cuvântul poezie din verbul grec *poiein,* care înseamnã "a face", "a crea". Etimologie simplã ºi foarte firească în aparenþã, dar care nu corespunde întocmai limbii sacre a templelor, din care s-a născut poezia primitivă. Este mai logic să admitem odată cu Fabre d'Olivet cã *poiesis* vine din cuvintele feniciene *phohe* (gurã, voce, limbã, discurs) ºi *ish* (fiinþã superioarã, fiinþã principiu, la figurat, Dumnezeul). Etruscul *Aes* sau *Aesar,* galicul *Aes,* scandinavul *Ase,* coptul *Os* (stãpân), egipteanul *Osiris* au aceeaºi rãdãcinã.

În acele timpuri Tracia era prada unei lupte profunde, încrâncenate. Cultele solare și cultele lunare își disputau supremația. Acest război între adoratorii soarelui și cei ai lunii nu era, așa cum se putea crede, disputa inutilă dintre două superstiții. Aceste două culte reprezentau două teologii, două cosmogonii, două religii și două organizații sociale absolut opuse. Cultele uraniene și solare își aveau templele pe culmile munților; preoți erau bărbați; legile erau severe. Cultele lunare erau practicate în păduri de preotese, aveau rituri voluptoase, gustul pentru excitarea orgiastică și stăpâneau practica ocultă a desfrâului. Exista o luptă pe viață și pe moarte între preoții soarelui și preotesele lunii. Lupta sexelor, lupta antică, inevitabilă, pe față sau în ascuns, dar eternă, dintre principiul masculin și principiul feminin, dintre bărbat și femeie, care umple istoria cu alternativele sale și în care se joacă secretul lumilor. Așa cum fuziunea perfectă a principiului masculin și a celui feminin constituie esența însăși și misterul divinității, la fel echilibrul acestor două principii poate produce singur marile civilizații.

Peste tot în Tracia, ca și în Grecia, zeii masculini, cosmogonici și solari, fuseseră surghiuniți pe culmile munților sau în ținuturile deșertice. Poporul prefera cortegiul tulburător al divinităților feminine, care evocau pasiunile periculoase și forțele oarbe ale naturii. Aceste culte atribuiau divinității superioare sexul feminin.

Abuzuri înspăimântătoare au început să fie practicate. La traci preotesele lunii sau ale Hecatei cu trei capete făcuseră act de supremație prin apropierea vechiului cult al lui Bachus și dându-i un caracter sângeros și redutabil. În semn de victorie, își luaseră numele de bacante pentru a-și marca stăpânirea, suveranitatea femeii, dominația ei asupra bărbatului.

Rând pe rând, magiciene, seducătoare și sacrificatoare sângeroase ale victimelor umane, își aveau sanctuarele în văile sălbatice și retrase. Prin ce farmec întunecat, prin ce curiozitate arzătoare bărbați și femei erau atrași în aceste singurătăți cu vegetație luxuriantă și măreață? Siluetee nude, dansuri lascive în adâncurile pădurii... apoi râsete, un strigăt puternic și o sută de bacante se aruncau asupra străinului pentru a-l răpune. El trebuia

să le jure supunere și să se dedea ritualurilor practicate de ele sau să piară. Bacantele îmblânzeau pantere și lei, care apoi dădeau reprezentații la sărbătorile lor. Noaptea, cu brațele pline de șerpi, se prosternau în fața Hecatei cu trei capete; apoi, în hore frenetice, îl evocau pe Bachus din adâncuri, hermafrodit și având chip de taur[1]. Dar vai de străinul sau de preotul lui Jupiter sau al lui Apollo care încerca să le spioneze. Era făcut bucăți.

Bacantele primitive au fost deci druidele Greciei. Multe dintre căpeteniile trace au rămas fidele vechilor culte masculine. Dar bacantele se insinuaseră pe lângă unii dintre regii lor care împleteau moravurile barbare cu luxul și rafinamentul Asiei. Îi seduseseră prin voluptate și îi îmblânziseră prin teroare. Astfel, zeii împărțiseră Tracia în două tabere dușmane. Dar preoții lui Jupiter și Apollo, pe vârfurile golașe ale munților, bântuite de fulgere, deveneau neputincioși în fața Hecatei care câștiga adepți în văile arzătoare și care începea să amenințe altarele fiilor luminii.

În acele vremuri, apăruse în Tracia un tânăr de viță nobilă și extrem de seducător. Se spunea că ar fi fiul unei preotese a lui Apollo. Vocea sa melodioasă avea un farmec aparte. Vorbea despre zei într-un ritm nou și părea un inspirat. Părul său blond, mândria dorienilor, cădea în valuri aurite pe umerii săi, iar muzica care curgea de pe buzele sale avea o melodicitate suavă și tristă. Ochii săi de un albastru intens răspândeau forță, blândețe și magie. Tracii sălbatici se temeau de privirea sa, dar femeile care se dedau artei farmecelor spuneau că acești ochi ar răspândi săgețile soarelui cu mângâieri de lună. Bacantele însele, curioase în legătură cu frumusețea sa, îi dădeau adesea târcoale ca niște pantere îndrăgostite, mândre de pielea lor pătată și surâdeau la cuvintele sale de neînțeles.

Brusc, acest tânăr, care era numit *fiul lui Apollo*, dispăru. Se credea că murise, că ajunsese în infern. Dar el se ascunsese în

---

1 Bachus cel cu chip de taur se regăseºte în al XXIX-lea imn orfic. Este o amintire a cultului antic ºi nu aparþine nici pe departe purei tradiþii a lui Orfeu. Acesta l-a epurat complet ºi l-a transfigurat pe Bachus din tradiþia populară în Dionisos celest, simbol al spiritului divin, care evoluează traversând toate regnurile naturii. Lucru curios, îl regăsim pe Bachus cel infernal al bacantelor în Satan cel cu chip de taur, pe care îl evocau ºi adorau vrăjitoarele din Evul Mediu în sabaturile lor nocturne. Este faimosul *Baphomet*, ai cărui adepþi erau acuzaþi de către biserică a fi templieri pentru a fi discreditaþi.

secret în Samotracia, apoi în Egipt, unde le ceruse adăpost preoților din Memfis. După douăzeci de ani, în care a pătruns misterele, a revenit sub numele său de inițiat, pe care și-l dobândise prin încercări și îl primise de la mentorii săi ca semn al misiunii sale. Acum se numea *Orfeu* sau *Arfa*[1], ceea ce înseamnă: *cel care vindecă prin lumină*.

Cel mai vechi sanctuar al lui Jupiter se ridica atunci pe Muntele Kogainon. Altădată, hierofanții săi fuseseră mari pontifi. Din vârful acestui munte, la adăpost de lovituri dușmane, domniseră asupra întregii Tracii. Dar de când divinitățile inferioare preluaseră controlul, adepții lor erau în număr tot mai mic, iar templul lor aproape abandonat. Preoții de pe Muntele Kogainon îl primiră pe inițiatul egiptean ca pe un salvator. Prin știința sa și prin entuziasmul său, Orfeu antrenă cea mai mare parte a tracilor, transformă complet cultul bahic și îmblânzi bacantele. În scurt timp, influența lui pătrunse în toate sanctuarele Greciei. El fu cel care îl consacră pe Zeus rege al Traciei, pe Apollo, rege al cetății Delfi, în care puse bazele tribunalului amficționilor, care reprezenta unitatea socială a Greciei. În fine, prin crearea misterelor, formă nucleul religios al patriei sale. Căci, aflându-se în vârful inițierii, uni religia lui Zeus cu cea a lui Dionisos, într-o gândire universală. Inițiații primeau prin învățămintele sale lumina pură a adevărurilor sublime și această lumină ajungea la poporul de rând mai puțin puternică, dar nu mai puțin binefăcătoare, sub vălul poeziei și al sărbătorilor care fermecau.

Astfel, Orfeu devenise pontiful Traciei, mare preot al lui Zeus din Olimp și, pentru inițiați, revelatorul lui Dionisos ceresc.

II

TEMPLUL LUI JUPITER

Aproape de izvoarele Ebrei se ridică Muntele Kogainon. Păduri dese de stejari îl înconjoară ca un brâu. Un cerc de stânci și de pietre ciclopeene îl încoronează. De mii de ani, acest loc este un

[1] Cuvânt fenician compus din cuvintele *"aour",* care înseamnă lumină ºi *"rophae",* cu sensul de vindecare.

munte sfânt. Palesgii, celții, sciții și geții, care se vânau unii pe alții, au ajuns să adore rând pe rând diverșii zei. Dar oare omul nu caută mereu același zeu atunci când străbate acele înălțimi ? Dacă nu, de ce și-ar ridica o colibă în acele locuri atât de aspre, pe tărâmul fulgerului și al vânturilor ?

Un templu al lui Jupiter se ridică acum în centrul incintei sacre, masiv, inabordabil ca o fortăreață. La intrare, un peristil cu patru coloane doriene își detașează fusurile enorme pe un portic întunecos.

La zenit cerul este senin, dar furtuna mai bubuie încă pe munții Traciei, care își desfășoară în depărtare văile și culmile, ocean negru agitat de furtună și presărat de lumină.

Este momentul sacrificiului. Preoții din Kogainon nu îndeplinesc decât sacrificiul focului. Ei coboară treptele templului și aprind o ofrandă din lemn aromatic cu o torță din sancturar. În fine, pontiful iese din templul său. Învești mântat în in alb, ca toți ceilalți, poartă pe cap smirnă și chiparos. Ține un sceptru de abanos cu cap de fildeș și o centură de aur, din care mii de cristaluri aruncă focuri sumbre, simboluri ale regalității misterioase. Acesta este Orfeu.

Își conduce de mână un discipol, copil al Delfiului, care, palid, tremurător și fermecat, așteaptă cuvintele marelui inspirat cu fiorul misterelor. Orfeu îl vede și, pentru a-l liniști pe novicele ales al inimii sale, îi înconjoară umerii ușor cu brațele sale. Ochii săi sunt surâzători, dar brusc se înflăcărează. Orfeu, solemn, îi spune novicelui său iubit cuvinte de inițiere, care merg la sufletul acestuia ca o licoare divină.

Iată aceste cuvinte înaripate pe care Orfeu i le-a spus tânărului discipol:

"Apleacă-te asupra ta, tu însuți, până în profunzimile ființei tale pentru a te ridica apoi până la esența lucrurilor, la marea triadă care strălucește în eterul imaculat. Consumă-ți trupul în focul gândirii; desprinde-te de materie precum flacăra de lemnul pe care îl devorează. Atunci, spiritul tău se va ridica în eterul pur al cauzelor eterne, ca vulturul la tronul lui Jupiter.

Îți voi dezvălui secretul lumilor, sufletul naturii, esența lui Dumnezeu. Ascultă mai întâi marele arcan. O singură ființă dom-

nește în cerul profund și în marele abis al pământului, Zeus cel tunător, Zeus cel din eter. El este sfatul profund, ura puternică și iubirea îmbătătoare. El domnește în adâncurile pământului și în înălțimile cerului înstelat: suflu al lucrurilor, foc neîmblânzit, bărbat și femeie, un rege, o putere, un zeu, un mare stăpân.

Jupiter este soțul și soția divină, bărbatul și femeia, tatăl și mama. Din împreunarea lor sacră, din nunta lor eternă țâșnesc neîncetat focul și apa, pământul și eterul, noaptea și ziua, fiarele în care sunt înlănțuiți titanii, zeii imuabili și sămânța călătoare a oamenilor.

Iubirea cerului cu pământul nu este cunoscută de profani. Misterele soțului și soției nu sunt dezvăluite decât ființelor divine. Dar eu vreau să afirm adevărul. Acum puțin timp, tunetul zdruncina stâncile, fulgerul cădea ca un foc viu, ca un bulgăre de foc și ecourile munților mugeau de bucurie. Dar tu tremurai, neștiind de unde vine focul, nici unde cade. Este focul masculin, sămânța lui Zeus, focul creator. Iese din inima și din creierul lui Jupiter; se agită în toate ființele. Atunci când cade fulgerul, țâșnește de la dreapta sa. Dar noi, preoții săi, îi cunoaștem esența; evităm și uneori îi îndreptăm săgețile în alte părți.

Și acum, privește bolta cerului. Vezi acel cerc strălucitor de constelații pe care este aruncată eșarfa ușoară a Căii Lactee, praf de sori și de lumi. Vezi Orionul în mii lumini, Gemenii care sclipesc și Lira strălucitoare. Este trupul soției divine, care se rotește într-un vârtej armonios în cântecele soțului. Privește cu ochii spiritului și îi vei vedea capul întors, brațele întinse și îi vei ridica vălul presărat cu stele.

Jupiter este soțul divin și soția divină. Aceasta este prima inițiere.

Și acum, copil al Delfiului, pregătește-te pentru a doua inițiere. Tremură, plângi, bucură-te, adoră ! Căci spiritul tău va cădea în zona arzătoare în care marele demiurg amestecă sufletul și lumea în cupa vieții. Potolindu-și setea din această cupă îmbătătoare, toate ființele uită șederea divină și coboară în abisul dureros al generațiilor.

Zeus est marele demiurg. Dionisos este fiul său, verbul său manifestat. Dionisos, spirit luminos, inteligență, strălucea în

sălașurile tatălui său, în palatul imuabilului eter. Într-o zi în care, aplecându-se, contempla abisurile cerului prin constelații, văzu reflectată în profunzimea azurie propria sa imagine care întindea brațele. Îndrăgostit de această frumoasă arătare, dublura sa, alergă să o prindă. Dar imaginea fugea, fugea mereu. În fine, ajunse într-o vale umbroasă și parfumată, și se bucura de adierile voluptoase ce-i mângâiau trupul. În grotă o zări pe Persefona. Maia, frumoasa țesătoare, cosea un văl în care se vedeau unduind imaginile tuturor ființelor. În fața fecioarei divine se opri mut de fascinație. În acel moment, mândrii titani și titanidele libertine îl zăriră. Primii, geloși pe frumusețea sa, celelalte, îndrăgostindu-se pe loc, se aruncară asupra lui ca niște furii și îl făcură bucăți. Apoi, puseră la fiert membrele sale dispersate și îi înmormântară inima. Jupiter îi fulgeră pe titani, iar Minerva duse în eter inima lui Dionisos; aici, acesta deveni un soare arzător. Dar din fumul pe care îl emana trupul lui Dionisos ieșiră sufletele oamenilor care urcară la ceruri. Când palele umbre vor fi ajuns la inima de foc a lui Dumnezeu, se vor aprinde precum flăcările, iar Dionisos va renaște pe de-a întregul, mai viu ca niciodată, în înălțimile Empyreei.

Iată misterele morții lui Dionisos. Acum ascultă povestea învierii sale. Oamenii sunt carnea și sângele lui Dionisos; oamenii nefericiți sunt membrele răspândite care se caută încordate în crimă și ură, în durere și iubire, prin miile de existențe. Căldura născută din arderea pământului, abisul forțelor inferioare, le atrage tot mai jos în această prăpastie, le distruge tot mai mult. Dar noi, inițiații, știm ce este sus și ce este jos, suntem salvatorii sufletelor, Hermeșii oamenilor. Ca niște magneți le atragem la noi, care suntem la rândul nostru atrași de zei. Astfel, prin incantațiile celeste reconstituim trupul viu al divinității. Facem cerul să plângă și pământul să jubileze; și, ca niște giuvaieruri prețioase, purtăm în sufletele noastre lacrimile tuturor ființelor pentru a le schimba în surâsuri. Dumnezeu moare în noi; și tot în noi renaște."

Astfel vorbea Orfeu. Discipolul din Delfi îngenunchie în fața mentorului său, cu brațele ridicate, într-un gest de implorare, iar pontiful lui Jupiter își întinse mâna deasupra capului său, spunând cuvintele de consacrare:

"Fie ca Zeus inefabilul și Dionisos cel de trei ori revelatorul,

în infernuri, pe pământ și în cer, să-ți ocrotească tinerețea și să verse în inima ta știința zeilor."

Atunci, inițiatul părăsind peristilul templului, merse să arunce smirnă în focul altarului și îl invocă de trei ori pe Zeus cel tunător. Preoții se învârtiră în cerc în jurul lui, intonând un imn. Pontiful rege rămase gânditor sub portic, cu brațele încrucișate pe o stelă. Discipolul reveni la el.

"- Melodios Orfeu, spuse el, fiu iubit al nemuritorilor și blând medic al sufletelor, din ziua în care te-am auzit cântând imnurile Zeilor, la sărbătoarea lui Apollo din Delfi, mi-ai vrăjit inima și te-am urmărit peste tot. Cântecele tale sunt ca un vin îmbătător, învățămintele tale ca o băutură amară, care ușurează trupul copleșit și răspândește în membrele sale o forță nouă.

- Drumul care duce de aici la zei este greu, rosti Orfeu, care păru că răspunde unor voci interioare mai curând decât discipolului său. O cărare înflorită, o pantă abruptă și apoi roci arse de fulger și un imens spațiu de jur împrejur - iată destinul vizionarului și al profetului pe pământ. Copilul meu, rămâi pe cărările înflorite ale câmpiei și nu te abate dincolo de ele.

- Setea mea crește pe măsură ce tu mi-o astâmperi, zise tânărul inițiat. M-ai instruit din esența zeilor. Dar spune-mi, mare stăpân al misterelor, inspirat al divinului Eros, voi putea *să-i văd* vreodată ?

- Cu ochii spiritului, răspunse pontiful lui Jupiter, nu cu cei ai trupului. Ori tu nu poți vedea încă decât cu aceștia. Trebuie să trudești mult sau să înduri multă durere pentru a-ți deschide ochii din interior.

- Doar tu mi-i poți deschide, Orfeu ! Cu tine m-aș putea oare teme de ceva ?

- Vrei asta ? Atunci ascultă ! În Tesalia, în valea fermecată Tempea (Tempé) se află un templu mistic, închis profanilor. Aici Dionisos li se arată adepților și vizionarilor. Peste un an te voi invita la sărbătoarea sa și te voi face să cazi într-un somn magic, îți voi deschide ochii spre lumea divină. Până atunci să duci o viață de castitate, pură precum sufletul tău. Căci află că lumina zeilor îi înspăimântă pe cei slabi și îi omoară pe profanatori. Vino în locuința mea. Îți voi da cărțile de care ai nevoie pentru a te pregăti."

Mentorul intră cu discipolul său din Delfi în templu și îl conduse în nișa care îi era rezervată. Aici ardea o lampă egipteană mereu aprinsă, din metal forjat, împodobită cu un geniu înaripat. În cufere de cedru înmiresmat erau închise numeroase suluri de papirus, acoperite cu hieroglife egiptene și caractere feniciene și cărți scrise în limba elenă de Orfeu, cuprinzând știința magică și doctrina sa secretă[1].

Mentorul și discipolul vorbiră pe această temă până târziu în noapte.

III

SĂRBĂTOARE DIONISIACĂ ÎN VALEA TEMPEI[2]

Se întâmpla în Tesalia, în valea înverzită a Tempei. Venise noaptea sfântă, consacrată de Orfeu misterelor lui Dionisos. Condus de unul dintre servitorii templului, discipolul din Delfi mergea printr-un chei îngust și adânc, mărginit de stânci înalte. Nu se auzea în noaptea întunecată decât murmurul fluviului care

1 Printre numeroasele cărþi pierdute pe care scriitorii orfici ai Greciei le atribuiau lui Orfeu se aflã ºi *Argonauticele,* care vorbeºte despre marea operã a lui Hermes; o *Demetriadã,* un poem despre mama zeilor cãruia îi corespundea o *Cosmogonie; cântecele sacre ale lui Bachus* sau *Spiritul pur*, care avea ca anexã o *Teologie;* fãrã a mai vorbi de alte opere precum *Vãlul sau firul sufletelor*, arta misterelor ºi a riturilor; *Cartea mutaþiilor* chimice ºi alchimice; *Coribantele* sau misterele terestre ºi cutremurele de pãmânt; *Anemoscopia,* ºtiinþa atmosferei; o botanicã naturalã ºi magicã etc.

2 Pausanias povesteºte cã în fiecare an o procesiune pleca de la Delfi spre valea Tempei, pentru a culege laurul sacru. Acest obicei important le amintea discipolilor lui Apollo cã erau urmaºii iniþierii orfice ºi cã inspiraþia primarã a lui Orfeu era trunchiul antic ºi viguros din care templul din Delfi culegea ramurile mereu tinere ºi pline de viaþã. Fuziunea între tradiþia apollonianã ºi tradiþia orficã se mai distinge într-un fel în istoria templelor. Într-adevãr, celebra disputã dintre Apollo ºi Bachus pentru trepiedul templului nu poate avea alt sens. Bachus, spune legenda, i-a cedat trepiedul fratelui sãu ºi s-a retras la Parnas. Aceasta înseamnã cã Dionisos ºi iniþierea orficã au rãmas privilegiul iniþiaþilor, în timp ce oracolele lui Apollo au fost rãspândite ºi în afara templelor.

curgea între malurile sale înverzite. În cele din urmă, luna plină se arătă din spatele unui munte. Discul său galben ieși din spatele coamei negre a rocilor. Lumina sa subtilă și magnetică aluneca în adâncuri; și, deodată, valea fermecată apăru într-o lumină paradisiacă. Într-o clipă se dezvălui în toată plenitudinea sa, cu ierburile și pâlcurile de frasini și plopi, cu izvoarele cristaline, cu grotele acoperite de iederă plângătoare și fluviul sinuos înlănțuind insule de copaci sau curgând pe sub leagăne de ierburi încâlcite. Un abur auriu, un somn voluptuos învelea plantele. Suspinele nimfelor păreau că fac să tresalte oglinzile izvoarelor și sunete neclare de flaut se auzeau din stufărișul nemișcat. Deasupra întregii naturi plutea incantația Dianei.

Discipolul din Delfi mergea ca prin vis. Se oprea uneori să respire o delicioasă mireasmă de caprifoi și de laur amar, dar seninătatea magică nu dură decât o clipă. Luna se acoperi de nori. Totul se întunecă; stâncile își recăpătară formele amenințătoare; lumini hoinăreau strălucitoare în toate părțile sub coroanele dese ale copacilor, pe malul apei și în adâncurile văii.

- Iată-i pe miști, îi spuse vârstnicul ghid al templului, încep procesiunea. Fiecare cortegiu își are călăuza sa care duce torța. Le vom urma.

Călătorii întâlniră coruri care ieșeau din tufișuri, pornind procesiunea. Îi văzură mai întâi trecând pe *adoratorii tânărului Bachus,* adolescenți îmbrăcați în tunici lungi de in moale și purtând pe cap coroane de iederă. În mâini duceau cupe din lemn lucrat, simboluri ale cupei vieții. Apoi veneau tineri mândri, bine făcuți. Aceștia erau *adoratorii lui Hercules luptătorul*; înveșmântați în tunici scurte, cu picioarele goale, cu piei de leu aruncate pe umeri și peste șale, cu coronițe de măslin pe cap. Apoi veneau inspirații, *adoratorii lui Bachus sfâșiat,* cu trupurile înfășurate în piele de panteră, cu banderole purpurii pe cap și cu toiagul în mână.

Trecând prin apropierea unei grote, îi văzură prosternați la pământ pe *adoratorii lui Adonis și ai lui Eros din adâncuri.* Erau bărbați care își plângeau părinții sau prietenii morți. Intonau cu voce joasă: "Adonis ! Adonis ! Dă-ni-i înapoi pe cei pe care ni i-ai răpit sau ia-ne în regatul tău." Vântul năvălea în grotă și părea că se târăște pe sub pământ cu râsete și horcăieli funebre. Deodată, un

adorator se întoarse spre discipolul din Delfi și îi spuse: "Ai trecut pragul Aidoneei; nu vei mai vedea lumina din lumea celor vii." Un altul îl atinse ușor și îi spuse la ureche: "Umbră, vei cădea pradă umbrei; tu, care vii din noapte, întoarce-te în Ereb!" Și se îndepărtă în grabă. Discipolul din Delfi simți un fior rece de frică și îi spuse încetișor călăuzei sale: "Ce înseamnă asta?" Slujitorul templului părea că nu auzise nimic. Îi spuse doar atât: "Trebuie să trecem podul. Nimeni nu poate evita ținta."

Traversară un pod de lemn aruncat peste Peneea.

- De unde vin aceste voci tânguitoare și această melopee plângătoare? întrebă neofitul. Cine sunt aceste umbre albe, care merg în lungi procesiuni, pe sub plopi?

- Sunt femei care vor fi inițiate în misterele lui Dionisos.

- Știi cum le cheamă?

- Aici nimeni nu știe numele celorlalți și fiecare îl uită pe al său. Căci, la fel ca la intrarea pe domeniul consacrat, unde adoratorii își lasă pantofii murdari pentru a se scălda în fluviu și a se îmbrăca cu robe curate de in, la fel fiecare dintre cei prezenți aici își uită numele pentru a-și lua un altul. Timp de șapte zile și șapte nopți se transformă, trec în altă viață. Privește toate aceste procesiuni de femei. Ele nu sunt grupate în funcție de familiile și țările lor, ci de zeul care le inspiră.

Le văzu defilând tinere fete, care purtau pe cap narcise, învești mântate în pepluri azurii, pe care călăuza le numea *nimfe însoțitoare ale Persefonei*. Purtau pe brațele lor caste casete, urne și vase votive. Apoi veneau, îmbrăcate în pepluri roșii, *amantele mistice, soțiile arzătoare, care o căutau pe Afrodita.* Ele se adânciră în pădurea întunecată. De aici se auzeau chemări violente, amestecate cu suspine languroase. Se potoliră încet, încet. Apoi un cor se auzi din tufișul întunecat de mirt și urcă până la cer într-un ritm lent și fluctuant: "Eros! Ne-ai rănit! Afrodita! Ne-ai rupt mâinile și picioarele! Ne-am acoperit sânii cu piei de ied, dar purtăm în pieptul nostru purpura sângelui rănilor pe care le-am primit. Inima noastră este toată numai o flacără. Alții mor de sărăcie; pe noi ne consumă iubirea. Devorează-ne, Eros! Eros! Sau eliberează-ne, Dionisos! Dionisos!"

O altă procesiune trecea. Aceste femei erau complet

îmbrăcate în lână neagră cu trene de văluri lungi și toate păreau îndurerate de un doliu apăsător. Călăuza le numi *plângătoarele Persefonei.* În acest loc se afla un mare mausoleu din marmură acoperită cu iederă. Îngenunchiară în jurul lui, își dezlegară părul și începură să strige. La strofa dorinței, răspunseră prin antistrofa durerii. "Persefona, spuneau ele, ești moartă, luată de Aidoneea; ai coborât în imperiul morților. Dar noi, care îl plângem pe iubitul nostru, suntem niște moarte vii. Fie ca ziua să nu renască ! Fie ca pământul care te acoperă, o, mare zeiță !, să ne dea somnul cel de veci și umbra noastră să rătăcească înlănțuită de umbra îndrăgită ! Ascultă-ne rugăciunea, Persefona ! Persefona !"

În fața acestor scene stranii, în delirul contagios al durerilor profunde, discipolul din Delfi se simți invadat de mii de senzații contradictorii, chinuitoare. Nu mai era el însuși; dorințele, gândurile, agoniile tuturor acestor ființe deveniseră dorințele și agoniile sale. Sufletul său se diviza pentru a trece în mii de alte trupuri. O neliniște de moarte îl invada. Nu mai știa dacă era om sau umbră. Atunci un inițiat de o statură impunătoare, care trecea pe-acolo, se opri și spuse: "Pace umbrelor îndurerate ! Femei în suferință, tânjiți lumina lui Dionisos. Orfeu vă așteaptă !" Toate îl înconjurară în tăcere, smulgând frunzele coroanelor lor de crini de pădure și, cu toiagul său, le arătă drumul. Femeile merseră să-și astâmpere setea de la un izvor, din cupele de lemn. Procesiunile se adunară din nou și cortegiul își reluă drumul. Tinerele o luaseră înainte și intonau un cântec funebru al cărui refren suna așa: "Agitați macii ! Beți din unda râului Lethe ! Dați-ne floarea dorinței; și să înflorească din nou narcisa pentru surorile noastre ! Persefona ! Persefona !"

Discipolul merse mult timp împreună cu călăuza sa; traversă preeriile unde creștea crinul de pădure; merse la umbra plopilor care murmurau triști. Auzi cântece lugubre care alunecau prin aer și veneau nu se știe de unde. Văzu, agățate în copaci, măști oribile și figurine de ceară, ca niște copii înfășați. Ici și acolo, bărcile traversau fluviul cu oamenii tăcuți ca niște morți. Apoi, valea se lărgi, cerul deveni senin pe înălțimile munților și zorii zilei își făcură apariția. În depărtare, se zăreau strâmtorile întunecate ale Ossei, presărată cu abisuri, în care se îngrămădeau stânci prăbușite. Mai aproape, în mijlocul unei depresiuni muntoase, strălucea pe o colină împădurită templul lui Dionisos.

Soarele poleia deja înălțimile munților. Pe măsură ce se apropiau de templu, vedeau cum veneau din toate părțile cortegii de adoratori, procesiuni de femei, grupuri de inițiați. Această mulțime, gravă în aparență, dar agitată în interior de o așteptare tumultoasă, se întâlni la poala colinei și urcă spre sanctuar. Toți se salutau ca între prieteni, agitau rămurelele și toiegele. Călăuza dispăruse, iar discipolul din Delfi se trezi, nu se știe cum, într-un grup de inițiați cu părul strălucitor, împletit în coronițe de flori și bentițe de diverse culori. Nu-i văzuse niciodată și totuși credea că îi recunoaște dintr-o amintire plină de bucurie. Și ei păreau îl că așteaptă. Îl salutau ca pe un frate și îl felicitau pentru sosirea sa mult dorită, când o rază de lumină orbitoare îi intră în ochi. Era soarele care răsărea și care își aruncă prima rază în vale, inundând cu razele sale strălucitoare acest popor de adoratori și inițiați grupați pe scara templului și pe toată colina.

După puțin timp, un cor intonă imnul lui Apollo. Ușile de bronz ale templului se deschiseră singure și, urmat de Hermes și de purtătorul torței, apăru profetul, hierofantul, Orfeu. Discipolul din Delfi îl recunoscu cu un freamăt de bucurie. Înveșmântat în purpură, cu lira sa din fildeș și aur în mână, Orfeu strălucea de o tinerețe veșnică. El rosti:

"Salut vouă, tuturor, care ați venit ca să renașteți după durerile pământești și care renașteți în acest moment. Veniți să vă adăpați din lumina templului, voi, care ieșiți din noapte, adepți, femei, inițiați. Veniți să vă bucurați, voi, cei care ați suferit; veniți să vă odihniți, voi, cei care ați luptat. Soarele pe care îl chem deasupra capetelor voastre și care va străluci în sufletele voastre nu este soarele muritorilor, este lumina pură a lui Dionisos, marele soare al inițiaților. Prin suferințele voastre, prin efortul care vă aduce aici, voi veți învinge și, dacă credeți în cuvintele divine, ați învins deja. După lungul ciclu al existențelor tenebroase, veți ieși în sfârșit din cercul dureros al generațiilor și vă veți regăsi toți ca un singur trup, ca un singur suflet în lumina lui Dionisos.

Scânteia divină care ne călăuzește pe pământ este în noi; ea devine torță în templu, stea în cer. Astfel crește lumina Adevărului ! Ascultați cum vibrează lira cu șapte coarde, lira zeului... Ea mișcă lumile. Ascultați bine ! Să fiți pătrunși de sunet... și adâncurile cerului se vor deschide !

Ajutor celor slabi, consolare celor suferinzi, speranță tuturor ! Dar nenorocire celor răi, celor profani ! Ei vor fi reduși la tăcere. În extazul misterelor, fiecare vede până în adâncul sufletului

celuilalt. Acum, cei răi sunt loviți de teroare, profanii, de moarte.

"Și acum Dionisos a strălucit deasupra voastră, îl invoc pe Eros celest și atotputernic. Fie ca el să vegheze asupra iubirilor, plânsetelor, bucuriilor voastre. Iubiți; căci oricine iubește, demonii - abisul, iar zeii - eterul. Iubiți; căci oricine iubește. Dar iubiți lumina și nu tenebrele. Amintiți-vă de scop în timpul călătoriei. Când sufletele se întorc în lumină, ele poartă, ca niște pete hidoase pe trupul lor sideral, toate greșelile vieții lor... Și pentru a le șterge, sufletele trebuie să-și ispășească greșeala și să revină pe pământ... Dar cei puri, cei puternici sunt absorbiți în soarele lui Dionisos.

Și acum cântați "Evohe !"

"Evohe !" strigară heralzii în cele patru colțuri ale templului. "Evohe !" răsunară și cimbalele. Evohe ! răspunse adunarea entuziastă de pe treptele sanctuarului. Și strigătul lui Dionisos, chemarea sacră la renaștere, la viață, umplu toată valea, ieșind dintr-o mie de piepturi, întoarsă de toate ecourile munților. Iar păstorii de pe cheile sălbatice din Ossa, opriți în loc cu turmele lor la marginea pădurilor, aproape de nori, răspunseră: "Evohe !"[1]

---

1 Strigătul Evohe!, care se pronunþa în realitate: *He, Vau, He*, era strigătul sacru al tuturor iniþiaþilor din Egipt, Iudeea, Fenicia, Asia Minor ºi Grecia. Cele patru litere sacre pronunþate după cum urmează: *Iod - He, Vau, He*, îl reprezentau pe Dumnezeu în fuziunea sa eternă cu natura; ea cuprindea totalitatea fiinþei, universului viu. Litera *I*, pronunþată *Iod* (Osiris) însemna divinitatea propriu-zisă, intelectul creator, *eternul masculin*, care se află în toate, peste tot ºi deasupra tuturor. *He-Vau-He* reprezenta *eternul feminin*, Eva, Isis, natura, sub toate formele vizibile ºi invizibile, fecundată de el. Cea mai înaltă iniþiere, cea în ºtiinþele exoterice ºi artele teurgice, corespundea literei *I.* O altă ordine a ºtiinþelor corespundea fiecãreia dintre literele care formează cuvântul *Eva.* Ca ºi Moise, Orfeu a rezervat ºtiinþele care corespund literei *I* (Iov, Zeus, Jupiter) ºi ideea de unitate a lui Dumnezeu iniþiaþilor de prim rang, încercând chiar să atragă interesul poporului pentru acestea prin poezie, arte ºi simboluri vii ale lor. De aceea strigătul Evohe! era în mod deschis proclamat în timpul sărbătorilor lui Dionisos, în care erau admiºi, pe lângă iniþiaþi, simplii aspiranþi la mistere. În aceasta constă toată diferenþa între opera lui Moise ºi opera lui Orfeu. Ambii pleacă de la iniþierea egipteană ºi se află în posesia aceluiaºi adevăr, dar le aplică în moduri foarte diferite. Moise, îl glorifică pe tatăl, zeul masculin, în mod aspru, invidios. Încredinþează paza acestuia unui sacerdoþiu închis ºi supune poporul unei discipline implacabile, fără nici o revelaþie. Orfeu, divin îndrăgostit de eternul feminin, de natură, o glorifică în numele lui Dumnezeu, care o pătrunde ºi pe care vrea să îl vadă þâºnind în umanitatea divină. ªi iată de ce strigătul Evohe! devine strigătul sacru prin excelenþă în toate misterele Greciei.

IV

EVOCAREA

Sărbătoarea trecuse ca un vis; se lăsase seara. Dansurile, cântecele și rugăciunile se topiseră într-o ceață roz. Orfeu și discipolul său coborâră printr-o galerie subterană în cripta sacră, care se prelungea până în inima munților și unde avea acces doar hierofantul. Aici inspiratul lui Dumnezeu se deda meditațiilor solitare sau urmărea împreună cu adepții săi înaltele opere de magie și teurgie. În jurul lor se întindea un spațiu vast și plin de grote. Două torțe înfipte în pământ luminau doar vag zidurile crăpate și adâncimile tenebroase. La câțiva pași, o despicătură neagră se căsca larg în pământ; un vânt cald ieșea de aici, iar această prăpastie părea că ajunge până în miezul pământului. Un mic altar în care ardea un foc de lauri uscați și un sfinx de porfir păzeau marginile. Foarte departe, la o înălțime incomensurabilă, grota se deschidea către cerul înstelat printr-o fisură oblică. Această rază pală de lumină albăstruie părea a fi ochiul boltei cerești contopindu-se cu abisul.

"- Te-ai adăpat din izvoarele luminii sfinte, spuse Orfeu, ai intrat cu inima pură în inima misterelor. A venit ora solemnă în care te voi ajuta să pătrunzi până la izvoarele vieții și ale luminii. Cei care n-au ridicat vălul gros care știrbește privirilor oamenilor minunile nevăzute nu au devenit fiii lui Dumnezeu.

Ascultă deci care sunt adevărurile pe care trebuie să le ascunzi mulțimii și care fac forța sanctuarelor:

Dumnezeu este unul și mereu asemănător lui însuși. El domnește peste tot. Dar *zeii* sunt nenumărați și diverși; divinitatea este eternă și infinită. Cei mai mari sunt sufletele astrelor. Sorii, stelele, pământurile și lunile, fiecare astru are sufletul său, iar toate s-au născut din focul celest al lui Zeus și din lumina primitivă. Semiconștiente, inaccesibile, imuabile, ele guvernează marele tot prin mișcările lor regulate. Or, fiecare astru, în cursa pe care o face,

antrenează în sfera sa eterică falange ale semi-zeilor sau suflete strălucitoare, care au fost altădată oameni și care, după ce au coborât pe scara regnurilor, au urcat în mod glorios ciclurile, pentru a ieși în sfârșit din cercul generațiilor. Prin aceste spirite divine respiră, acționează, se manifestă Dumnezeu; dar ce spun eu ? Ele sunt suflul spiritului său viu, razele conștienței sale eterne. Ele poruncesc armatelor de spirite inferioare, care agită elementele; ele conduc lumile. De departe ne înconjoară și, deși esența lor este una nemuritoare, iau forme mereu schimbătoare, în funcție de popoare, de timpuri și de regiuni. Necredinciosul care le neagă se teme de ele; omul pios le adoră, fără a le cunoaște; inițiatul le cunoaște, le atrage și le vede. Dacă am luptat pentru a le găsi, dacă am sfidat moartea, dacă, așa cum se spune, am coborât în infern, am făcut aceasta pentru a îmblânzi demonii abisurilor, pentru a-i chema pe zeii din înălțimi în Grecia mea iubită, pentru ca cerul adânc să se cunune cu pământul și ca pământul fermecat să asculte vocile divine. Frumusețea celestă se va încarna în femei, focul lui Zeus va curge odată cu sângele eroilor; și, mult înainte de a ajunge la astre, fiii zeilor vor străluci asemenea nemuritorilor.

Știi ce este lira lui Orfeu ? Sunetul templelor inspirate. Ele au zeii drept coarde. La muzica lor, Grecia se va acorda ca o liră, iar marmura însăși va cânta în cadențe scânteietoare, în armonii celeste.

Iar acum îi voi evoca pe zeii *mei,* pentru ca ei să-ți apară vii și să-ți arate, într-o viziune profetică, misticul himeneu pe care l-am pregătit lumii și pe care îl vor vedea inițiații.

Culcă-te la adăpostul acestei stânci. Nu te teme de nimic. Un somn magic îți va închide pleoapele, vei tremura mai întâi și vei vedea lucruri teribile, dar apoi o lumină fermecătoare, o bucurie necunoscută îți va inunda simțurile și întreaga ființă."

Discipolul se adăpostise deja în nișa săpată în formă de culcuș în stâncă. Orfeu aruncă niște miresme în focul altarului. Apoi își luă sceptrul de abanos împodobit cu un cristal strălucitor, se așeză lângă sfinx și, cu un glas adânc, începu evocarea:

"Cibela ! Cibela ! Mare mamă, ascultă-mă ! Lumină originală, flacără sprintenă, subtilă și mereu săltăreață prin spații, care închizi ecourile și imaginile tuturor lucrurilor ! Îi chem pe solii tăi

trecători de lumină. O ! Suflet universal care zămislești abisurile, care semeni sorii, care îți lași cometa de stele prin imensul spațiu; lumină subtilă, ascunsă, invizibilă ochilor trupești; mare mamă a lumilor și zeilor, tu, care cuprinzi în tine tipurile eterne ! Antică Cibela, arată-mi-te ! arată-mi-te ! Prin sceptrul meu magic, prin pactul meu cu pu-terile, prin sufletul lui Eurydice !... Te evoc, soață multiformă, docilă și vibrantă sub focul masculin etern. Din cel mai înalt dintre spații, din cel mai adânc dintre abisuri, din toate părțile, vino, năvălește, umple această grotă cu efluviile tale. Înconjoară-l pe fiul misterelor cu metereze de diamant și fă-l să vadă în sânul tău adânc spiritele abisului, ale pământului și ale cerurilor."

La aceste cuvinte, un tunet din adâncuri zgudui adâncurile prăpastiei și tot muntele tremură. O sudoare rece îngheță trupul discipolului. El nu-l vedea pe Orfeu decât printr-un abur din ce în ce mai dens. Pentru o clipă încercă să se opună acestei puteri formidabile care îl răpunea. Dar creierul său fu înecat, voința sa, anihilată. Trecu prin chinurile unui înecat, căruia apa îi umple pieptul și ale cărui oribile convulsii se sfârșesc în abisurile inconștienței.

Când își recăpătă cunoștința, noaptea îl înconjura; o noapte străbătută de o lumină slabă, târâtoare, gălbuie și murdară. Privi mult timp fără a vedea nimic. Din când în când își simțea pielea atinsă în treacăt de niște lilieci invizibili. În fine, i se păru că distinge încă neclar în întuneric niște forme monstruoase de centauri, de hidre și de alte animale marine. Dar primul lucru pe care îl zări clar fu o mare figură de femeie, așezată pe un tron. Era acoperită cu un văl lung cu pliuri întunecate, presărată cu stele pale și purta o coroană de maci. Ochii ei mari vegheau imobili. Mase de umbre umane se mișcau în jurul ei ca niște păsări obosite și șopteau: "Regină a morților, suflet al pământului, o, Persefona ! Noi suntem fiicele cerului. De ce suntem exilate în regatul întunericului ? O, secerătoare a cerului, de ce ne-ai cules sufletele care zburau fericite altădată în lumină, printre surorile lor, pe câmpurile infinitului ?"

Persefona le răspunse: "Am cules narcisa, am intrat în patul nupțial. Am băut moartea și viața. Ca și voi, și eu gem în tenebre."

"- Când vom fi eliberate ? se auziră sufletele care gemeau."

"- Când va veni soțul meu celest, divinul eliberator, spuse Persefona."

Atunci apărură niște femei teribile. Ochii le erau injectați de sânge, pe cap aveau plante otrăvitoare. În jurul brațelor și al șoldurilor pe jumătate dezgolite se încolăceau șerpi pe care îi mânuiau în chip de bice: "Suflete, spectre, larve ! se auzeau vocile lor șuierătoare, nu vă încredeți în regina nesăbuită a morților. Noi suntem preotesele vieții din tenebre, slujitoarele elementelor și monștrilor din lumea de jos, bacante pe pământ, furiile din Tartar. Noi suntem reginele voastre eterne, sufletele nefericite. Nu veți ieși din cercul blestemat al generațiilor, vă vom ține aici cu bicele noastre. Chirciți-vă pe veci între inelele șuierătoare ale șerpilor noștri, în nodurile dorinței, ale urei și ale remușcărilor." Și, cu părul vâlvoi, se năpustiră asupra turmelor de suflete înebunite, care începură să se învolbureze în aer sub loviturile de bici, ca un vârtej de frunze uscate, gemând prelung.

Martoră a acestui spectacol sumbru, Persefona păli; nu mai părea decât o fantomă lunară. Murmură: "Cerul... lumina... zeii... un vis !... Somnul, somnul de veci." Coroana sa de maci se ofili; ochii săi se închiseră de durere. Regina morților căzu în letargie pe tronul său și apoi totul dispăru în tenebre.

Viziunea se schimbă. Discipolul din Delfi se văzu într-o vale splendidă și înverzită. Muntele Olimp se ghicea în zare. În fața unei peșteri întunecate, dormea pe un pat de flori frumoasa Persefona. O coroană din narcise înlocuia coroana funerară din maci și aurora unei noi vieți răspândea pe obrajii săi o nuanță de ambrozie. Cozile sale de abanos îi cădeau pe umerii de un alb strălucitor, iar trandafirii sânului său ușor ridicat păreau să cheme sărutul vânturilor. Nimfele dansau pe o câmpie. Nori mici albicioși traversau azurul. O liră răsuna într-un templu...

Auzindu-i vocea de aur, ritmurile sacre, discipolul percepu muzica intimă a lucrurilor. Căci din frunze, din unde, din grote ieșea o melodie eterică și blândă, iar vocile din depărtări ale femeilor inițiate, care își înălțau cântecele în munți, ajungeau la urechea sa în cadențe întrerupte. Unele, tulburate, îl chemau pe zeu; altele credeau că îl zăresc, căzând la marginea pădurilor, aproape moarte de oboseală.

În cele din urmă, azurul se deschise la zenit pentru a naște la sânul său un nor strălucitor. Ca o pasăre care se oprește pentru o clipă din zborul său pentru a se confunda apoi cu pământul, zeul care ține toiagul coborî și se așeză în fața Persefonei. Era strălucitor, cu părul despletit; în ochii săi se citea delirul sacru al lumilor încă nenăscute. Mult timp o ocroti cu privirea sa, apoi îi atinse ușor sânul cu toiagul și ea surâse. El îi atinse fruntea; ea deschise ochii, se ridică încet și își privi soțul. Acești ochi încă plini de somnul Erebului se luminară ca două stele. "Mă cunoști ? o întrebă zeul. - O, Dionisos ! spuse Persefona, spirit divin, verb al lui Jupiter, lumină celestă care se răspândește asupra omului ! De fiecare dată când mă trezești, am impresia că trăiesc pentru prima dată; lumile renasc în amintirea mea; trecutul, viitorul redevin nemuritorul prezent și simt în inima mea cum palpită întregul univers !"

În același timp, pe deasupra munților, într-o fâșie de nori argintați apărură zeii curioși, aplecați deasupra pământului.

Jos, grupuri de bărbați, femei și copii ieșiți din vâlcele și din grote îi priveau pe nemuritori cu o admirație celestă. Imnuri exaltate urcau din temple cu iz de tămâie. Între pământ și cer se pregătea unul dintre acele mariaje din care mamele nasc apoi eroi și zei. O pâclă roșiatică se răspândise peste toată natura; regina morților, redevenită divina culegătoare, urca deja la cer în brațele soțului său. Un nor de purpură îi înconjură și Dionisos își atinse buzele de gura Persefonei... Atunci cerul și pământul răsunară de un imens strigăt de iubire, ca și cum freamătul sacru alzeilor, care trecea pe deasupra marii lire, voia să-i rupă toate corzile, să-i împrăștie sunetele în toate zările. În același timp tâșni din cuplul divin un fulger, un uragan de lumină orbitoare... Și totul dispăru...

Pentru o clipă, discipolul lui Orfeu se simți înghițit de sursa tuturor vieților, înecat în soarele ființei. Dar, scufundându-se în jarul său incandescent, țâșni din nou cu aripile sale celeste și ca un fulger traversă lumile pentru a atinge la limitele lor somnul extatic al infinitului.

Când își reveni în simțiri, era aruncat undeva în noaptea neagră. O liră luminoasă strălucea singură în aceste adânci tenebre. Ea fugea, fugea până când deveni o stea. Doar atunci discipolul își dădu seama că se află în cripta evocărilor și că acest

punct luminos era ieșirea îndepărtată a grotei deschise spre cer.

O mare umbră stătea în picioare în fața lui. Îl recunoscu pe Orfeu cu buclele sale lungi și cristalul sceptrului său care arunca mii lumini.

- Copil al Delfiului, de unde vii ? îl întrebă hierofantul.

- O, stăpân al inițiaților, vrăjitor celest, minunate Orfeu, am avut un vis divin. Să fi fost oare niște vrăji, un dar al zeilor ? Ce s-a întâmplat ? S-a schimbat lumea ? Unde mă aflu ?

- Ai cucerit coroana inițierii și ai trăit visul meu: Grecia nemuritoare ! Dar să ieșim de aici; căci pentru ca acesta să se îndeplinească trebuie ca eu să mor și tu să trăiești.

V

MOARTEA LUI ORFEU

Pădurile de stejari mugeau sub biciurile furtunii pe coastele muntelui Kogainon; fulgerul bubuia cu lovituri violente pe stâncile golașe, făcând să tremure până în temelii templul lui Jupiter. Preoții lui Zeus se adunaseră într-o criptă boltită a sanctuarului. Erau așezați pe jilțurile lor în semicerc. Orfeu stătea în picioare în mijlocul lor, în chip de acuzat. Era mai palid decât de obicei, dar o flacără profundă țâșnea din ochii săi liniștiți.

Cei mai în vârstă dintre preoți își ridicară vocea gravă ca a unui judecător:

- Orfeu, pe tine care ești numit fiul lui Apollo, te-am numit pontif și rege, ți-am dat sceptrul mistic al fiilor lui Dumnezeu; tu domnești asupra Traciei prin arta sacerdotală și regală. Tu ai ridicat în acest ținut templele lui Jupiter și Apollo și ai făcut să strălucească în noaptea misterelor soarele divin al lui Dionisos. Dar știi ce ne amenință ? Tu, care cunoști secretele de temut, tu, care ne-ai prezis de mai multe ori viitorul și care le-ai vorbit de departe discipolilor tăi, apărându-le în vis, tu nu știi ce se întâmplă în jurul tău. În absența, ta bacantele sălbatice, preotesele blestemate s-au

adunat în valea Hecatei. Conduse de Aglaonice, vrăjitoarea din Tesalia, le-au convins pe căpeteniile de pe malurile Ebrei să reinstaureze cultul întunecatei Hecate și amenință să distrugă templele zeilor masculini și toate altarele Celui de Sus. Întărâtați de vocile lor tunătoare, o mie de războinici traci și-au așezat tabăra la piciorul acestui munte și mâine vor da asaltul asupra templului, însuflețiți de aceste femei învelite în piei de panteră, avide de sângele bărbaților. Aglaonice, marea preoteasă a Hecatei tenebroase, este implacabilă și înverșunată ca o furie. Trebuie să o cunoști ! Ce spui despre asta ?

- Știam toate acestea, răspunse Orfeu, și toate trebuiau să vină.

- Atunci de ce n-ai făcut nimic pentru a ne apăra ? Aglaonice a jurat să ne ia capul pe altarele noastre, în fața cerului viu pe care îl adorăm. Dar ce vor deveni acest templu și aceste comori, știința ta și Zeus însuși, dacă îl abandonezi ?

- Nu sunt eu oare de partea voastră ? reluă Orfeu cu blândețe.

- Ai venit, dar prea târziu, spuse bătrânul. Aglaonice le conduce pe bacante, iar bacantele îi conduc pe traci. Îi vei respinge cu fulgerul lui Jupiter și cu săgețile lui Apollo ? N-ai vrea să le chemi în această incintă pe căpeteniile tracilor fideli lui Zeus pentru a înăbuși revolta ?

- Nu cu ajutorul armelor, ci cu ajutorul cuvintelor îi putem apăra pe zei. Nu căpeteniile trebuie lovite, ci bacantele. Voi merge singur. Stați liniștiți. Nici un profan nu va intra în această incintă. Mâine va lua sfârșit domnia preoteselor sângeroase. Și ținești minte, voi, cei care tremurați în fața hoardei Hecatei, că zeii cerești și solari vor învinge. Ție, bătrânule care te îndoiai de mine, îți las sceptrul de pontif și coroana de hierofant.

- Ce vei face ? întrebă bătrânul înspăimântat.

- Voi merge pe calea zeilor... La revedere tuturor !

Orfeu ieși, lăsându-i pe preoți muți pe jilțurile lor. În templu el îl găsi pe discipolul din Delfi și luându-i mâna cu putere îi spuse:

- Momentul suprem a venit pentru mine. Alții m-au înțeles, tu m-ai iubit. Eros este cel mai bătrân dintre zei, spun inițiații; ei dețin cheia tuturor ființelor. Astfel, eu te-am ajutat să pătrunzi pro-

funzimile misterelor; zeii ți-au vorbit, tu i-ai văzut !... Acum, departe de oameni, singur singurel, în clipa morții sale, Orfeu trebuie să-și lase discipolul să iubească cuvântul destinului său, moștenirea nemuritoare, flacăra pură a sufletului său.

- Stăpâne ! Te ascult și mă supun ție, zise discipolul din Delfi.

- Să ne continuăm drumul pe această potecă, urmă Orfeu. Suntem în mare grabă. Vreau să-mi surprind dușmanii. Urmându-mă, ascultă-mă, întipărește-ți cuvintele mele în memorie, dar păstrează-le ca pe un secret. Acum știi că sufletul este fiul cerului. Ai contemplat origi-nea și finalitatea ta și începi să ți le amintești. Când coboară în carnea ta, el primește în continuare, deși slab, un impuls de sus. Și noi primim acest suflu puternic, mai întâi de la mamele noastre. Laptele sânului lor ne hrănește trupul, dar ființa noastră înfricoșată se hrănește din sufletul lor, prin închisoarea sufocantă a trupului. Mama mea era preoteasa lui Apollo, primele mele amintiri sunt cele din pădurea sacră, dintr-un templu solemn, despre o femeie care mă ținea în brațele sale, mă învăluia cu părul său mătăsos ca un veșmânt cald. Obiectele terestre, chipurile umane mă umpleau de o groază insuportabilă, dar imediat ce mama mă strângea în brațele sale, îi întâlneam privirea și ea mă inunda cu amintirea divină a cerului. Însă această rază s-a stins, topindu-se în cenușiul închis al pământului. Într-o zi mama mea a dispărut; murise. Lipsit de privirea și de mângâierile sale, am fost înspăimântat de singurătatea mea. După ce văzusem curgând sângele unui sacrificiu, templul mi s-a părut o oroare și am coborât în văile tenebroase.

Bacantele m-au uimit în tinerețe. De atunci Aglaonice domnea asupra acestor femei voluptoase și sălbatice. Bărbați și femei, toată lumea se temea de ea. Ea pulsa de o dorință sumbră și lovea prin teroare. Această tesaliană exersa asupra tuturor celor care se apropiau de ea o atracție fatală. Prin meșteșugul infernalei Hecate le atrăgea pe tinere în valea sa bântuită și le iniția în cultul său. În acest timp, Aglaonice își aruncase ochii asupra lui Eurydice. Se îndrăgostise de această fecioară cu o poftă perversă, cu o iubire neînfrânată, malefică. Voia să o atragă pe această tânără în cultul bacantelor, să o îmblânzească, să o lase pe mâna spiritelor infer-

nale, după ce i se va fi veștejit tinerețea. O prinsese deja în mreaja promisiunilor sale seducătoare, a incantațiilor nocturne.

Atras prin nu știu ce presentiment în valea Hecatei, mergeam într-o zi prin ierburile înalte ale unei prerii de plante veninoase. În jur domnea oroarea pădurilor întunecate bântuite de bacante. Miresmele o umpleau precum suflul cald al plăcerii. O zării pe Eurydice, care mergea încet, fără să mă vadă, ca și cum s-ar fi îndreptat spre o țintă invizibilă. Uneori un surâs ușor se auzea din pădurea bacantelor, uneori un suspin straniu. Eurydice se oprea fremătătoare, nesigură și apoi își relua mersul ca atrasă de o putere magică. Buclele sale de aur îi cădeau în valuri pe umerii de nea, ochii săi ca narcisele înotau în beție, în timp ce se îndrepta spre intrarea în infern. Văzusem cerul odihnindu-se în privirea ei.

- Eurydice ! strigai eu luându-i mâna, unde te duci ?

Ca trezită dintr-un vis, ea scoase un strigăt de groază și de eliberare, apoi căzu la pieptul meu. Atunci divinul Eros ne îmblânzi; dintr-o privire Eurydice-Orfeu deveniră soți pe veci.

Totuși, Eurydice, care mă ținea înlănțuit în spaima sa, îmi arătă grota cu un gest de groază. M-am apropiat și am văzut acolo așezată o femeie. Era Aglaonice. Aproape de ea se afls o mică statuie de ceară a Hecatei, pictată în roșu, în alb și negru, cu un bici în mână. Ea își murmura cuvintele fermecate, învârtind vârtelnița magică, iar ochii săi fixați în vid păreau că își devorează prada. Eu spărsei vârtelnița, călcai Hecata în picioare, o străpunsei pe vrăjitoare cu privirea și strigai:

- Pe Jupiter ! Îți interzic să te gândești la Eurydice, sub pedeapsa cu moartea ! Căci să știi că fiii lui Apollo nu se tem de tine.

Aglaonice, rămasă mută de uimire, se răsuci ca un șarpe la gestul meu și dispăru în grotă, aruncându-mi o privire plină de ură.

Am dus-o pe Eurydice la intrarea templului meu. Fecioarele Ebrei, încoronate cu hiacint, cântau: "Hymen ! Hymeneea !" în jurul nostru; am cunoscut fericirea.

Luna nu se schimbase decât de trei ori, atunci când bacantele împinse de tesaliene îi întinseră lui Eurydice o cupă cu vin, care îi va da, spuneau ele, știința filtrelor și a ierbilor magice. Eurydice, curioasă, o bău și căzu ca lovită de fulger. În cupă se afla

o otravă mortală.

Când văzui cum o consuma rugul pe Eurydice; când văzui cum îi înghițea mormântul cenușa; când ultima amintire a trupului său viu dispăru, strigai: "Unde este sufletul său ?" și plecai disperat. Rătăcii prin toată Grecia. Am cerut preoților din Samotracia să-l cheme; l-am căutat în adâncurile pământului, la capul Tenare; dar degeaba. În sfârșit am ajuns la grota lui Trophonius. Aici, anumiți preoți îi conduceau pe vizitatorii temerari, printr-un tunel, până la lacurile de foc care fierbeau în inima pământului și le arătau ce se întâmplă. Pe drum cădeau în extaz, iar secunda prevăzută se deschidea. De-abia respirau, cu vocea gâtuită, nu mai puteau decât să gesticuleze. Unii dădeau înapoi la jumătatea drumului, alții mergeau în continuare, până când mureau sufocați; cea mai mare parte a celor care ieșeau vii de aici înnebuneau. După ce văzuseră ceea ce nu trebuia să dezvăluie nimeni, eu am intrat din nou în grotă și am căzut într-o letargie profundă. În timpul acestui somn de moarte îmi apăru în vis Eurydice. Plutea înconjurată de un nimb, palidă ca o rază de lună, și îmi spuse: "Pentru mine tu ai sfidat infernul, m-ai căutat printre cei morți. Iată-mă; vin la chemarea ta. Eu nu sălășluiesc în inima pământului, ci în regiunea Erebului, conul de umbră dintre pământ și lună. Mă învârt în acest loc plângând ca și tine. Dacă vrei să mă eliberezi, salvează Grecia, dându-i lumina. Atunci eu însămi, după ce îmi voi fi regăsit aripile, voi urca spre aștri, iar tu mă vei regăsi în lumina zeilor. Până atunci trebuie să rătăcesc prin sfera tulbure și dureroasă..." De trei ori am vrut să o prind și de trei ori s-a topit în brațele mele ca un sunet de coardă care se rupe; apoi, o voce slabă ca un suflu, tristă ca un sărut de adio, murmură: "Orfeu !"

Auzind această voce, mă trezii. Acest nume dat de un suflet îmi schimbase întreaga ființă. M-am simțit invadat de fiorul sacru al unei imense dorințe și de puterea unei iubiri supraumane. Eurydice vie îmi dăduse beția fericirii; Eurydice moartă m-a făcut să găsesc adevărul. Din dragoste am îmbrăcat veșmântul de in, dedicându-mă marii inițieri și vieții ascetice; din dragoste am pătruns magia și am căutat știința divină; din dragoste am traversat grotele din Samotracia, puțurile piramidelor și mormintele Egiptului. Am săpat aici în căutarea morții și am găsit viața, iar deasupra vieții

am văzut limburile, sufletele, sferele transparente, infinitul și zeii. Pământul mi-a deschis abisurile sale, cerul, templele sale pline de lumină. Preoții lui Isis și Osiris mi-au dezvăluit secretele lor. Ei nu-i aveau decât pe acești zei; eu îl aveam pe Eros ! Prin el am vorbit, am cântat, am învins. Prin el am silabisit verbul lui Hermes și verbul lui Zoroastru; prin el l-am pronunțat pe cel al lui Jupiter și Apollo !

Dar a venit clipa confirmării misiunii mele prin moartea mea. Trebuie să mai cobor în infern încă o dată pentru a urca apoi la ceruri. Ascultă, copil drag, cuvântul pe care ți-l voi spune acum: Vei purta doctrina până la templul din Delfi și legea mea până la tribunalul amficționilor. Dionisos este soarele inițiaților; Apollo va fi lumina Greciei; amficționii, păzitorii justiției sale."

Hierofantul și discipolul său ajunseseră în fundul văii. În fața lor un luminiș, masive mari cu păduri întunecate, corturi și oameni întinși pe pământ. În inima pădurii, două focuri mocnite, torțe tremurătoare. Orfeu mergea încet prin mijlocul tracilor adormiți și obosiți după o orgie nocturnă. O santinelă care mai veghea încă îl întrebă cum îl cheamă.

- Sunt mesagerul lui Jupiter, cheamă-ți căpeteniile, îi răspunse Orfeu.

"Un preot al templului !..." Acest strigăt ieșit din pieptul santinelei se răspândi ca un semnal de alarmă în tot campusul. Armele fură pregătite; strigătele umpleau văzduhul; spadele străluceau; căpeteniile alergară uimite și îl înconjurară pe pontif.

- Cine ești ? Ce te aduce pe-aici ?

- Sunt un trimis al templului. Voi toți, regi, căpetenii, războinici ai Traciei, renunțați să vă luptați cu fiii luminii și recunoașteți divinitatea lui Jupiter și a lui Apollo. Zeii de sus vă vorbesc prin mine. Vin la voi ca prieten, dacă vreți să mă ascultați; ca judecător, dacă refuzați să mă auziți.

- Vorbește, spuseră căpeteniile.

De sub un ulm bătrân, Orfeu începu să le vorbească. Le vorbi despre binefacerile zeilor, despre farmecul și despre lumina celestă; despre această viață pură pe care o ducea acolo sus, alături de frații săi inițiați, sub supravegherea mareului Uranus și despre care voia să le vorbească tuturor oamenilor; promițând să

aplaneze discordiile, să-i vindece pe bolnavi, să răspândească semințele care zămislesc cele mai frumoase fructe ale pământului și cele, încă și mai prețioase, care produc fructele divine ale vieții: bucuria, iubirea, frumusețea. În timp ce vorbea, vocea sa gravă și blândă vibra precum coardele unei lire și cobora mereu mai adânc în inima Traciei zdruncinate. Din străfundurile pădurii, bacantele curioase cu torțele în mâini veniseră atrase de muzica unei voci umane. Înveșmântate doar în piele de panteră, apăruseră să-și arate sânii de abanos și șoldurile superbe. La înălțimea torțelor nocturne ochii lor străluceau de dezmăț și cruzime, dar calmate încetul cu încetul de vocea lui Orfeu, se grupară în jurul lui său și se așezară la picioarele sale ca niște fiare sălbatice îmblânzite. Unele, cuprinse de remușcări, aruncau priviri întunecate asupra pământului; altele ascultau fermecate. Tracii emoționați murmurau între ei: "Ne vorbește un zeu, este chiar Apollo, care le farmecă pe bacante !"

Dar, din adâncurile pădurii, Aglaonice stătea la pândă. Marea preoteasă a Hecatei, văzându-i pe tracii imobili și pe bacantele înlănțuite de o magie mai puternică decât a sa, înțelese că cerul era triumfător asupra infernului, iar puterea sa malefică se prăbuși în tenebrele din care ieșise, sub cuvântul divinului seducător. Scoase un răget și aruncându-se în fața lui Orfeu cu un efort violent spuse:

- Un zeu, spuneți ? Eu vă spun că este Orfeu, un om ca și voi, un vrăjitor care vă amăgește, un tiran care își arogă suveranitatea. Un zeu, spuneți ? Fiul lui Apollo ? El ? Preotul ? Pontiful cel orgolios ? Să ne aruncăm asupra lui ! Dacă este Dumnezeu, să se apere... și dacă eu mint, să fiu făcută bucăți !

Aglaonice era urmărită de niște căpetenii exaltate de farmecele sale și înflăcărate de ura sa. Se repeziră asupra hierofantului. Orfeu scoase un strigăt și căzu străpuns de săbiile lor. Îi întinse mâna discipolului său și spuse:

- Eu mă duc, dar zeii sunt vii !

Apoi își dădu sufletul. Aplecată asupra cadavrului său, vrăjitoarea din Tesalia, al cărui chip se asemăna acum cu cel al Tisifonei, aștepta cu o bucurie sălbatică ultima suflare a profetului și un ultim oracol de la victima sa. Dar mare fu teama tesalienei

când văzu acest cap cadaveric revenind la viață la lumina pâlpâitoare a torței, o roșeață palidă răspândindu-se pe chipul mortului, ochii săi dechizându-se din nou larg și o privire profundă, blândă și teribilă fixându-se asupra sa... în timp ce o voce stranie, vocea lui Orfeu, mai ieșea încă de pe buzele fremătânde pentru a pronunța distinct aceste silabe melodioase, de răzbunare:

- Eurydice !

În fața acestei priviri, la auzul acestei voci, preoteasa înspăimântată se dădu câțiva pași înapoi strigând:

- Nu este mort ! Mă vor urmări ! Pe veci ! Orfeu... Eurydice !

Aruncând aceste cuvinte, Aglaonice dispăru ca biciuită de o sută de gorgone. Bacantele înnebunite și tracii cuprinși de oroarea crimei lor se împrăștiară în noapte cu strigăte de disperare.

Discipolul rămase singur, aproape de trupul mentorului său. Când o rază sinistră a Hecatei lumină veșmântul de in însângerat și chipul palid al marelui inițiator, i se păru că valea, fluviul, munții și pădurile adânci gemeau ca o mare liră.

Trupul lui Orfeu fu ars de preoții săi și cenușa dusă într-un sanctuar îndepărtat al lui Apollo, unde inițiatorul fu venerat ca și cum ar fi fost egalul lui Dumnezeu. Nici unul dintre revoltați nu îndrăzni să urce la templul din Kogainon. Tradiția lui Orfeu, știința și misterele sale se perpetuară și se răspândiră în toate templele lui Jupiter și Apollo. Poeții greci spuneau că Apollo devenise gelos pe Orfeu, pentru că acesta era invocat mai des decât el. Adevărul este că, atunci când poeții îl cântau pe Apollo, marii inițiați invocau sufletul lui Orfeu, salvatorul și divinatorul.

Mai târziu, tracii convertiți la religia lui Orfeu povestiră că acesta coborâse în infern pentru a căuta aici sufletul soției sale și că bacantele geloase pe iubirea sa eternă îl făcuseră bucăți, dar capul său aruncat în Ebru și dus de valurile sale furtunoase, striga încă: Eurydice ! Eurydice !

Astfel tracii îl cântară ca pe un profet pe cel pe care îl omorâseră ca pe un criminal și care îi convertise prin moartea sa. Astfel verbul orfic se infiltră în mod misterios în venele Heleniei, pe căile secrete ale sanctuarelor și ale inițierii. Zeii își acordară vocile după vocea sa, așa cum în templu un cor de inițiați își acordează vocile după sunele unei lire invizibile și sufletul lui Orfeu deveni sufletul Greciei.

Cartea a șasea:

PITAGORA
(MISTERELE DIN DELFI)

Cunoaște-te pe tine însuți - și vei cunoaște Universul și Zeii.

Inscripție din templul din Delfi

Somnul, visul și extazul sunt cele trei porți deschise către lumea de dincolo, de unde ne vine știința sufletului și arta divinației.

Evoluția este legea Vieții.
Numărul este legea Universului.
Unitatea este legea lui Dumnezeu.

I

GRECIA SECOLULUI ȘASE

Orfeu trăia prin opera sa, prin discipolii săi și chiar prin cei care îl negau. Dar ce era această operă ? Unde trebuie oare căutat acest suflet viu ? În oligarhia militară și feroce a Spartei, în care știința este disprețuită, ignoranța erijată în sistem, brutalitatea cerută ca o încoronare a curajului ? Oare în aceste războaie implacabile din Mesina în care erau văzuți spartanii urmărind un popor vecin până la exterminare, iar romanii din Grecia pregătindu-se pentru stânca tarpeiană și pentru laurii sângeroși ai Capitolului, împingându-l în prăpastie pe eroicul Aristomene, apărător al patriei sale ? Poate în democrația zgomotoasă a Atenei, mereu gata să se transforme în tiranie ? Sau poate în garda pretoriană a lui Pisistrate sau în pumnalul lui Harmodius și al lui Aristogiton, ascuns sub o ramură de mirt ? Sau în numeroasele orașe ale Eladei, ale Greciei Mari și ale Asiei Minor, pentru care Atena și Sparta reprezintă cele două modele opuse ? Sau în toate aceste democrații și tiranii mânate de invidie, gelozie și mereu gata să se sfâșie între ele ? Nu, sufletul Greciei nu se află în toate acestea. El rămâne în templele sale, în mistere și în inițiații ai căror revelatori au fost. Acest suflet se află în sanctuarul lui Jupiter din Olimp, în cel al Junonei din Argos, în cel al lui Ceres din Eleusis; el domnește asupra Atenei o dată cu Minerva, strălucește la Delfi prin Apollo, care domină și

umple de lumina sa toate templele. Iată centrul vieții eleniste, creierul și inima Greciei. Aici se vor instrui poeții care explică mulțimii adevărurile sublime în imagini vii, înțelepții care le transmit în dialectica subtilă. Spiritul lui Orfeu circulă peste tot unde palpită nemuritoarea Grecie. Îl regăsim în întrecerile de poezie și gimnastică, în jocurile din Delfi și din Olimp, instituții fericite pe care le-au imaginat succesorii stăpânului pentru a apropia și a uni cele douăsprezece triburi elene. O atingem cu degetul în tribunalul amficționilor, în această adunare a marilor inițiați, curte supremă și arbitrală, care se reunea la Delfi, mare putere justițiară și de înțelegere, singura prin care Grecia își regăsea unitatea în clipele de eroism și abnegație[1].

Dar această Grecie a lui Orfeu care avea drept intelect o doctrină pură păstrată în temple, drept suflet o religie plastică și drept trup o înaltă curte de justiție al cărui centru se afla la Delfi, această Grecie începea să fie în pericol încă din secolul al șaptelea. Ordinele din Delfi nu erau respectate; teritoriile sacre erau violate. Și aceasta pentru că rasa marilor inspirați dispăruse. Nivelul intelectual și moral al templelor scăzuse. Preoții se lăsau cumpărați de puterile politice. Misterele în sine începuseră să fie corupte. Aspectul de ansamblu al Greciei se schimbase. Vechii regalități sacerdotale și agricole îi urma fie tirania pură și simplă, fie aristocrația militară sau chiar democrația anarhică. Templele deveniseră neputincioase în fața disoluției amenințătoare. Aveau nevoie de un nou ajutor. O vulgarizare a doctrinelor ezoterice devenise necesară. Pentru ca gândirea lui Orfeu să poată trăi și să poată înflori în toată splendoarea sa, trebuia ca știința templelor să treacă la ordinele laice. Ea a ajuns deci sub diverse forme la legislatorii civili, în școlile poeților, sub porticurile filosofilor. Aceștia au simțit în instruirea lor aceeași necesitate pe care Orfeu o simțise în privința religiei, cea a două doctrine: una publică, alta secretă, care

[1] *Jurământul amficþionilor* ºi al popoarelor asociate dã ideea de mãreþie ºi forþa socialã a acestei instituþii: "Jurãm sã nu atacãm niciodatã oraºele amficþionice, sã nu le privãm, nici în timp de pace, nici în timp de rãzboi, de resursele necesare nevoilor lor. Dacã vreo putere îndrãzneºte sã le atace, ne vom întoarce împotrivã-i ºi vom distruge oraºele respective. Dacã aceºti nelegiuiþi furã ofrandele din templul lui Apollo, jurãm sã ne folosim de picioarele, braþele, vocea noastrã, de toate forþele pe care le avem pentru a lupta împotriva lor ºi a complicilor lor."

expunea același adevăr, într-o măsură și sub forme diverse, adecvate dezvoltării elevilor lor. Această evoluție i-a dat Greciei cele trei mari secole de creație artistică și de splendoare intelectuală ale sale. A permis gândirii orfice, care este în același timp impulsul primar și sinteza ideală a Greciei, să-și concentreze toată lumina și să o împrăștie asupra lumii întregi, înainte ca edificiul său politic, minat de disensiunile interne, clătinându-se sub loviturile Macedoniei, să se prăbușească în cele din urmă sub mâna de fier a Romei.

Evoluția despre care vorbim a avut mulți făuritori. A născut fizicieni precum Tales, legislatori precum Solon, poeți precum Pindar, eroi precum Epaminondas, dar mai presus de toți a fost un conducător recunoscut, un inițiat de prim ordin, o inteligență suverană, creatoare și ordonatoare. Pitagora este mentorul Greciei laice, așa cum Orfeu este cel al Greciei sacerdotale. El prelucrează, continuă gândirea religioasă a predecesorului său și o aplică timpurilor noi, dar prelucrarea sa este o adevărată creație. El coordonează inspirațiile orfice într-un sistem complet; oferă proba științifică a acestora în învățămintele sale și proba morală în instituția sa de educație, în ordinea pitagorică, care i-a supraviețuit.

Deși apare în toiul istoriei, Pitagora a rămas un personaj cvasilegendar. Motivul principal este persecuția încrâncenată a cărui victimă a fost în Sicilia și care i-a costat viața pe atâția discipoli ai săi. Unii au pierit striviți sub resturile școlii lor incendiate, ceilalți au murit de foame într-un templu. Amintirea și doctrina maestrului nu s-au perpetuat decât prin supraviețuitorii care au putut părăsi Grecia. Platon, cu multă străduință și cu mari sacrificii, și-a procurat prin Archytas un manuscris al maestrului, care de altfel nu își scria niciodată doctrina ezoterică decât prin semne secrete și sub o formă simbolică. Adevărata sa acțiune, ca cea a oricărui reformator, se exercita pe cale orală. Dar esența sistemului consistă în *Versurile aurite* ale lui Lysis, în comentariile lui Hierocles, în fragmentele lui Philolaus și lui Archytas și, de asemenea, în *Timea* lui Platon, care conține cosmogonia lui Pitagora. În fine, scriitorii din antichitate sunt puternic influențați de filosoful din Crotone. Ei au propagat numeroase legende despre înțelepciunea, frumusețea și minunata sa putere asupra oamenilor. Neoplatonienii din Alexandria, gnosticii și chiar primii părinți ai Bisericii îl citează ca

pe o autoritate. Mărturii prețioase în care vibrează mereu unda puternică a entuziasmului pe care marea personalitate a lui Pitagora a știut să o comunice Greciei și ale cărei ultime zvâcniri mai sunt sensibile încă opt secole după moartea sa.

Privită în ansamblu, deschisă cu cheile ezoterismului comparat, doctrina sa prezintă un magnific sistem, un tot unitar ale cărui părți sunt legate printr-o concepție fundamentală. Regăsim aici o reproducere rațională a doctrinei ezoterice a Indiei și Egiptului, căreia Pitagora i-a conferit claritatea și simplitatea elenă, la care a adăugat un sentiment mai energic, o idee mai clară despre libertatea umană.

În aceeași perioadă și în diverse locuri de pe glob, mari reformatori au popularizat doctrine analoage. Lao-Tse al chinezilor provenea din ezoterismul Fo-Hi; ultimul Bouddha, Çakia-Mouni, predica pe malurile Gangelui; în Italia, sacerdoțiul etrusc trimitea la Roma un inițiat care se afla în posesia cărților sibilice, regele Numa, care încerca să țină în frâu prin instituții înțelepte ambiția amenințătoare a Senatului roman. Și nu în mod întâmplător, acești reformatori apar în același timp la popoare atât de diverse. Misiunile lor diferite concură la atingerea unui scop comun. Dovedesc faptul că, în anumite epoci, același curent spiritual traversează în mod misterios toată umanitatea. De unde vine acesta oare ? Din lumea divină pe care noi nu o putem cuprinde, dar ale cărei genii și ai cărei profeți sunt trimiși și martori în același timp.

Pitagora a traversat toată lumea antică, înainte de a-și spune cuvântul Greciei. A văzut Africa și Asia, Memfis și Babilonul, politica și inițierea lor. Viața sa furtunoasă se aseamănă unei corăbii avântate în plină furtună; cu pânzele sus, și-a urmat scopul fără a devia de la calea sa, imagine a calmului și a forței în mijlocul elementelor dezlănțuite. Doctrina sa dă senzația unei nopți proaspete, care urmează focurilor aprinse ale unei zile însângerate. Ne face să ne gândim la frumusețea boltei cerești care își înșiră puțin câte puțin arhipelagurile scânteietoare și armoniile celeste deasupra capului vizionarului.

Să încercăm să discernem aceste aspecte din negura legendei, ca și din prejudecățile școlii lui Pitagora.

II

ANII DE CĂLĂTORIE

Samos era la începutul secolului șaisprezece înaintea lui Christos una dintre insulele cele mai înfloritoare ale Ioniei. Rada portului său se deschidea în fața munților violeți ai Ionești Asii Mici, de unde veneau tot luxul și toate seducțiile. Într-un golf mare, orașul se desfășura pe malul înverzit și se înălța în chip de amfiteatru pe munte, la poalele promontoriului încoronat de templul lui Neptun. Era dominat de colonadele unui palat magnific. Aici domnea tiranul Polycrate. După ce privase Samosul de libertățile sale, îi dăduse lustrul artelor și o splendoare asiatică. Hetairele din Lesbos, chemate de el, se stabiliseră în palatul vecin cu al său și îi îmbiau pe tinerii din oraș să ia parte la sărbătorile la care ele îi inițiau în voluptățile cele mai rafinate, condimentate cu muzică, dansuri și festinuri. Anacreon, chemat de Polycrate la Samos, fu adus aici pe o triremă cu pânze de purpură și cu catarge aurite. Poetul, ținând o cupă din argint bătut în mână, își făcu auzite în fața acestei înalte curți a plăcerii odele sale mângâietoare și înmiresmate ca o ploaie de trandafiri. Norocul lui Polycrate devenise proverbial în toată Grecia. Îl avea ca prieten pe faraonul Amasis care îl avertizase de mai multe ori să nu se încreadă într-o bucurie neîncetată și mai ales să nu se laude cu ea. Polycrate îi răspunse monarhului egiptean, aruncându-și inelul în mare. "Dedic acest sacrificiu zeilor", rosti el. A doua zi, un pescar îi aduse tiranului inelul prețios pe care îl găsise în măruntaiele unui pește. Când faraonul află, declară că vrea să rupă prietenia sa cu Polycrate, pentru că o bucurie atât de insolentă ar atrage răzbunarea zeilor asupra sa. Deși aceasta este doar o anecdotă, sfârșitul lui Polycrate a fost tragic. Unul dintre satrapii săi îl atrase într-o provincie vecină, îl omorî în chinuri și porunci să i se pironească trupul pe o cruce de pe muntele Mical. Astfel, samienilor le fu dat să vadă

într-un apus de soare însângerat cadavrul tiranului lor crucificat pe un promontoriu, în fața insulei peste care domnise încununat de glorie și cufundat în plăceri.

Dar să revenim la începuturile domniei lui Polycrate. Într-o noapte senină, un tânăr stătea într-o pădure de *agnus-castus* cu frunze lucioase, nu departe de templul Junonei, a cărei fațadă doriană era scăldată de luna plină, în timp ce-i scotea în evidență maiestuozitatea mistică. De mult timp un sul de papirus pe care era scris cântecul lui Homer îi alunecase la picioare. Meditația sa care începuse în amurg mai dura însă și se prelungi în liniștea nopții. Soarele apusese de mult timp, dar discul său de foc mai plutea prin fața tânărului ca într-o visare. Gândul său era undeva departe de lumea vizibilă.

Pitagora era fiul unui negustor bogat de inele, din Samos, și al unei femei pe nume Parthenis. Pythia din Delfi, consultată într-o călătorie de tinerii căsătoriți, le promisese "un fiu care le va fi de folos tuturor oamenilor, în toate timpurile", iar oracolul îi trimisese pe soți la Sidon, în Fenicia, pentru ca fiul predestinat să fie conceput și adus pe lume departe de influențele tulburi ale patriei sale. Chiar dinainte de nașterea sa, copilul minune fusese menit cu fervoare de părinții săi luminii lui Apollo, în luna dragostei. Copilul se născu; la vârsta de un an mama sa, urmând sfatul primit dinainte de la preoții din Delfi, îl duse la templul lui Adonis într-o vale din Liban. Aici marele preot îl binecuvântă. Apoi familia se reîntoarse în Samos. Copilul lui Parthenis era foarte frumos, blând, chibzuit, dotat cu spiritul dreptății. Doar pasiunea intelectuală sclipea în ochii săi și conferea acțiunilor sale o energie secretă. Departe de a-l constrânge, părinții îl încurajaseră să-și dezvolte înclinația precoce pentru studiu și înțelepciune. Fusese lăsat să se întrețină în mod liber cu preoții din Samos și cu savanții care începeau în Ionia să pună bazele școlilor în care predau principiile fizicii. La optsprezece ani urmase deja cursurile lui Hermodamas din Samos; la douăzeci, pe cele ale lui Pherecyde la Syros; purtase discuții chiar și cu Tales și Anaximandru din Milet. Acești maeștri îi deshiseseră noi orizonturi, dar nu era mulțumit de nici unul dintre ei. Printre învățămintele lor contradictorii căuta o legătură interioară, o sinteză, unitatea marelui Tot. Acum fiul lui Parthenis ajunsese la una dintre acele

răscruci, în care spiritul surescitat de contradicția dintre lucruri concentrează toate facultățile sale într-un efort suprem, pentru a întrevedea scopul, pentru a găsi calea care duce la soarele adevărului, la centrul vieții.

În această noapte splendidă și caldă, fiul lui Parthenis privea când pământul, când templul și cerul înstelat. Ea era acolo, la picioarele lui, Demetra, pământul mamă, natura ale cărei mistere voia să le pătrundă. Respira emanațiile sale puternice, simțea invincibila atracție care îl înlănțuia la sânul său, pe el, atomul gânditor, precum o parte inseparabilă din ea însăși. Înțelepții pe care îi consultase îi spuseseră: "Din ea vin toate. Nimic nu se naște din nimic. Sufletul iese din apă sau din foc sau din amândouă. Subtilă emanație a elementelor, ea nu le eliberează pe acestea decât pentru a le atrage, apoi, înapoi la sânul său. Supune-te legii sale fatale. Singurul tău merit va fi să o cunoști și să i te supui."

Apoi privea bolta cerească și literele de foc pe care le formează constelațiile în adâncimea insondabilă a spațiului. Aceste litere trebuiau să aibă un sens. Căci, dacă și în infinitul cel mic, mișcarea atomilor își are rațiunea sa de a exista, cum nu ar avea-o pe a sa în infinitul cel mare, dispersia astrelor, a căror grupare reprezintă corpul universului ? A ! Da, fiecare dintre aceste lumi își are propriile sale legi și totul pare să se miște printr-un număr și într-o armonie supremă. Dar cine va descifra vreodată alfabetul stelelor ? Preoții Iunonei îi spuseseră "Cerul zeilor a fost înaintea pământului. Sufletul tău vine de acolo. Pe ei roagă-i ca el să urce din nou acolo."

Meditația sa fu întreruptă de un cântec voluptos care venea dintr-o grădină de pe malurile Imbrasului. Vocile lascive ale lesbienelor se împleteau languros cu sunetele chitarei; tinerii răspundeau cu arii bahice. Alte strigăte ascuțite și lugubre veniră din port și se suprapuseră deodată peste aceste voci. Erau rebelii încărcați într-o barcă, din porunca lui Polycrate, pentru a fi vânduți ca sclavi în Asia, loviți cu mânuși prevăzute cu ținte și înghesuiți sub băncile vâslașilor. Urletele și blestemele lor se pierdură în noapte, apoi liniștea se așternu din nou.

Tânărul simți un fior dureros, dar și-l reprimă pentru a se închide în el. Problema devenise mai îngrozitoare, mai acută.

Pământul spunea: *Fatalitate !* Cerul spunea: *Providență !* Iar umanitatea care plutește între cele două răspundea: *Nebunie ! Durere ! Sclavie !* Dar în adâncul ființei sale viitorul adept auzea o voce invincibilă care răspundea lanțurilor pământului și sclipirilor cerului prin strigătul: *Libertate !* Deci cine avea dreptate: înțelepții, preoții, ne-bunii, cei nefericiți sau el ? A ! Dar toate aceste voci spuneau adevărul, fiecare triumfa în sfera sa de cuprindere, dar nici una nu îi dezvăluia rațiunea de a exista. Cele trei lumi erau imuabile precum sânul Demetrei, precum lumina astrelor și inima omului, dar numai cel care ar găsi legătura dintre ele și legea echilibrului lor este într-adevăr înțelept, doar acela ar fi în posesia științei divine și i-ar putea ajuta pe oameni. În sinteza a trei lumi se afla secretul lui *Kosmos !*

Pronunțând acest cuvânt pe care tocmai îl inventase, Pitagora se ridică. Privirea sa fascinată rămase ațintită asupra fațadei doriene a templului. Sobrul edificiu părea transfigurat sub razele caste ale Dianei. Crezu că vede în acest tablou imaginea ideală a lumii și soluția problemei pe care încerca să o rezolve. Căci baza, coloanele, arhitrava și frontonul triunghiular îl duseră brusc la reprezentarea triplei naturi a omului și a universului, a microcosmosului și a macrocosmosului încoronat de unitatea divină, care este ea însăși o trinitate. Kosmosul, dominat și pătruns de Dumnezeu, forma:

Triada sacră, imens și pur simbol,
Sursă a naturii și model al zeilor[1].

Da, ea se afla aici, ascunsă printre aceste rânduri geometrice, cheia universului, știința numerelor, legea ternară care guvernează nașterea ființelor, cea septenară care precedă evoluției lor. Și, într-o viziune grandioasă, Pitagora a văzut lumile mișcându-se în ritmul și armonia numerelor sacre. A văzut echilibrul pământului și al cerului, ale căror talere se înclină după libertatea umană; cele trei lumi: cea naturală, cea umană și cea divină se susțin, se determină una pe alta și sunt actorii dramei universale printr-o dublă mișcare descendentă și ascendentă. El a ghicit sferele lumii invizibile care

[1] *Vers dorés de Pitagora,* traducere de Fabre d'Olivet.

îmbracă vizibilul și care îl animă fără încetare; în fine, a conceput epurarea și eliberarea omului, încă de pe acest pământ, prin tripla inițiere. A văzut toate acestea și viața și opera sa, într-o iluminare instantanee și clară, cu certitudinea irefutabilă a spiritului care se află față în față cu adevărul. A fost o inspirație de moment. Acum trebuia să dovedească cu ajutorul rațiunii ceea ce pura sa inteligență percepuse în absolut; și pentru asta îi trebuia o viață de om, o muncă de Hercule. Dar unde putea să găsească oare știința de care avea nevoie pentru a duce la bun sfârșit o astfel de sarcină dificilă ? Nici cântecele lui Homer, nici înțelepții din Ionia, nici templele Greciei nu-i ajungeau.

Spiritul lui Pitagora, care prinsese brusc aripi, începu să se scufunde în trecutul său, în nașterea sa acoperită parcă de un văl și în dragostea misterioasă a mamei sale. O amintire din copilărie îi trecu prin fața ochilor, cu o claritate incisivă. Își aminti că mama sa îl dusese la vârsta de un an în valea Libanului, la templul lui Adonis. Se văzu din nou mic copil, în brațele lui Parthenis, în mijlocul munților colosali, a pădurilor enorme, unde fluviul curgea în cataracte. Ea era în picioare, pe o terasă umbrită de cedrii bătrâni. Un preot maiestuos, cu barba încărunțită, surâdea mamei și copilului, spunând cuvinte grave pe care nu le înțelegea. Mama sa îi amintise adesea cuvintele stranii ale hierofantului lui Adonis: "O, femeie din Ionia, fiul tău va fi mare prin înțelepciunea sa, dar amintește-ți că, dacă grecii mai dețin încă *știința zeilor, știința lui Dumnezeu* nu se mai găsește decât în Egipt." Aceste cuvinte îi reveneau acum învăluite în surâsul matern, alături de frumosul chip al bătrânului și de susurul îndepărtat al cataractei, dominat de vocea preotului, într-un peisaj grandios, ca un vis dintr-o altă viață. Pentru prima dată ghicea sensul oracolului. Auzise mai demult vorbindu-se despre știința prodigioasă a preoților egipteni și de misterele lor formidabile, dar credea că se poate lipsi de ele. Acum înțelesese că avea nevoie de "știința lui Dumnezeu" pentru a pătrunde în adâncurile naturii și că această știință nu o va găsi decât în templele din Egipt. Și dulcea Parthenis, cu instinctul său matern, îl pregătise pentru această operă, îl oferise ca pe o ofrandă zeului suveran ! Luă atunci hotărârea să meargă în Egipt și să se inițieze acolo.

Polycrate se lăuda că îi protejează pe filosofi și pe poeți. El se grăbi să-i dea lui Pitagora o scrisoare de recomandare pentru faraonul Amasis, care îl prezentă preoților din Memfis. Aceștia nu îl primiră decât după o asiduă rezistență și nenumărate piedici pe care i le ridicară. Înțelepții egipteni nu aveau încredere în greci, pe care îi considerau drept ușuratici și nestatornici. Așa că făcură totul pentru a-l descuraja pe tânărul din Samos, dar novicele se supuse cu o răbdare și un curaj de nezdruncinat tergiversărilor și probelor la care era supus. Știa dinainte că nu va ajunge să dețină cunoașterea decât prin dominarea totală a voinței și a întregii sale ființe. Inițierea dură douăzeci și doi de ani, sub pontificatul marelui preot Sonchis. Am povestit în cartea despre Hermes care erau încercările, tentațiile, spaimele și extazul inițiaților lui Isis, până la moartea aparentă și cataleptică a adeptului și la reînvierea sa în lumina lui Osiris. Pitagora trecu prin toate aceste faze care îi permiteau să realizeze, nu ca pe o teorie lipsită de fundament, ci ca pe un lucru trăit, doctrina verbului lumină sau a cuvântului universal și pe cea a evoluției umane prin cele șapte cicluri planetare. La fiecare pas al acestei vertiginoase ascensiuni încercările deveneau tot mai redutabile. De o sută de ori aspirantul își risca viața, mai ales prin practica periculoasă a magiei și a teurgiei. Ca toate marile personalități, Pitagora se încredea în steaua sa. Nimic din ceea ce putea duce la dobândirea științei nu îl descuraja și teama de moarte nu îl oprea, pentru că, dincolo de toate aceste obstacole, vedea viața. Când preoții egipteni recunoscură în el extraordinara forță a spiritului și această pasiune impersonală a înțelepciunii, care este lucrul cel mai rar din lume, îi dădură cheia comorilor experienței lor. Aici el se formă și se îmbibă de ele. Aici a avut ocazia să aprofundeze matematicile sacre, știința numerelor sau a principiilor universale, pe care le-a transformat în centrul sistemului său și le-a exprimat într-o nouă formă. Severitatea disciplinei egiptene din temple îl ajută să cunoască, pe de altă parte, și uriașa putere a voinței umane savant exersată și antrenată, aplicațiile sale infinite atât asupra corpului, cât și a sufletului. "Știința numerelor și arta voinței sunt cele două chei ale magiei, spuneau preoții din Memfis; ele deschid toate ușile universului." În Egipt și-a dobândit deci Pitagora viziunea de ansamblu asupra lumii, care permite

urmărirea sferelor vieții și a științelor într-o ordine concentrică, înțelegerea *involuției* spiritului în învelișul materiei prin creația universală și *evoluția* sau ascensiunea sa spre unitate, prin creația individuală ce poartă numele de dezvoltare a unei conștiințe.

Pitagora ajunsese în vârful sacerdoțiului egiptean și se gândea poate să se întoarcă în Grecia, când războiul cu toate flagerurile sale se năpusti asupra bazinului Nilului și îl aruncă pe inițiatul lui Osiris într-un nou vârtej. De mult timp despoții Asiei așteptau momentul propice pentru a nimici Egiptul. Asalturile lor repetate timp de secole întregi rămăseseră fără succes în fața înțelepciunii instituțiilor egiptene, în fața forței sacerdoțiului și a energiei faraonilor. Dar regatul imemorial, adăpost al științei lui Hermes, nu putea să dureze pe veci. Fiul învingătorului Babilonului, Cambyse, se năpusti asupra Egiptului cu armatele sale fără număr și înfometate, precum stoluri întregi de lăcuste, pentru a pune capăt instituției faraonatului, a cărei origine se pierdea în negura timpurilor. În ochii înțelepților era o catastrofă pentru lumea întreagă. Până atunci, Egiptul acoperise Europa contra Asiei. Influența sa protectoare se întindea încă asupra întregului bazin al Mediteranei prin templele Feniciei, Greciei și Etruriei, cu care înaltul sacerdoțiu egiptean era într-o relație constantă. Acest drum o dată parcurs, taurul urma să se prăbușească, cu capul plecat, pe malurile Eladei. Pitagora îl văzu deci pe Cambyse invadând Egiptul. Îl văzu pe despotul persan, demn moștenitor al sângerosilor încoronați la Ninive și la Babilon, cum prăda templele din Memfis și Teba și îl distrugea pe cel din Hammon. Îl văzu pe faraonul Psammenit adus în lanțuri în fața lui Cambyse, urcat pe o movilă înconjurată de preoți, de principalele familii și de curtea regală. A văzut-o pe fiica faraonului în zdrențe, urmată de toate fetele din suita sa; pe prinț, moștenitorul tronului și două mii de tineri aduși cu călușul în gură și zale la gât, înainte de a fi decapitați; pe faraonul Psammenit stăpânindu-și hohotele de plâns în fața acestei scene, iar ferocele Cambyse, așezat pe tronul său, se bucura de durerea adversarului răpus. Crudă, dar instructivă lecție de istorie după lecția științei. Ce imagine a naturii animalice dezlănțuită în om, dusă până la acest monstru de despotism, care calcă totul în picioare și impune umanității domnia celui mai nemilos destin prin apoteoza sa hidoasă!

Cambyse dădu poruncă ca Pitagora să fie transportat la Babilon cu o parte din sacerdoțiul egiptean și îl închise acolo[1]. Acest oraș colosal pe care Aristotel l-a comparat cu o țară înconjurată de ziduri, oferea pe atunci un imens câmp de observație. Anticul Babel, marea prostituată a profeților evrei, era mai mult ca niciodată, după cucerirea persană, un pandemoniu de popoare, de limbi, de culte și religii, în mijlocul cărora despotismul asiatic își înălța turnul vertiginos. După tradițiile persane, începuturile sale merg până la legendara Semiramidă. Ea este cea care, așa cum se spune, construise monstruoasa incintă cu un perimetru de optzeci și cinci de kilometri, Imgoum-Bel, zidurile sale, în care două care alergau în frunte, terasele sale suprapuse, palatele sale masive cu reliefuri policrome, templele sale sprijinite pe elefanți de piatră și împodobite cu dragoni multicolori. În aceste locuri se desfășurase seria de despoți care supuseseră Caldeea, Asiria, Persia, o parte din Tataria, Iudeea, Siria și Asia Mică. Aici Nabucodonosor, asasinul magilor, târâse în captivitate poporul evreu, care continua să-și practice cultul, într-un colț al imensei cetăți, în care Londra ar fi încăput de patru ori. Evreii îi dăduseră marelui rege un ministru puternic, în persoana profetului Daniel. În timpul lui Balthassar, fiul lui Nabucodonosor, zidurile vechiului Babel se prăbușiseră, sub loviturile răzbunătoare ale lui Cyrus, iar Babilonul trecu timp de mai multe secole sub dominația persană. Prin această serie de evenimente anterioare, în momentul în care Pitagora ajunse aici, trei religii diferite se succedaseră în înaltul sacerdoțiu al Babilonului: anticii preoți caldeeni, supraviețuitorii magismului persan și elita captivității evreiești, ceea ce dovedește că diverșii preoți erau de acord în privința doctrinei ezoterice, stabilind chiar rolul lui Daniel, care, afirmându-l pe Dumnezeul lui Moise, a rămas prim-ministru sub stăpânirea lui Nabucodonosor, Balthassar și Cyrus.

Pitagora a trebuit să-și lărgească orizontul deja vast prin studiul acestor doctrine, religii și culte, a căror sinteză o mai păstrau încă câțiva inițiați. A putut să-și aprofundeze la Babilon cunoșt-

[1] Iamblichos povestește despre această întâmplare în *Vie de Pythagore.*

inţele magilor, moştenitori ai lui Zoroastru. Dacă preoţii egipteni erau singurii care deţineau cheile universale ale ştiinţelor sacre, magii persani aveau reputaţia de a fi împins mult mai departe practica anumitor arte. Ei îşi atribuiau menţinerea acestor puteri oculte ale naturii, care se numesc *foc pantomorf* şi *lumină astrală*. Se spunea că în templele lor tenebrele se arătau în plină zi, lămpile se aprindeau de la sine, se vedeau zei strălucitori şi se auzea fulgerul ameninţător. Magii numeau *leul celest* acest foc imaterial, agent generator de electricitate, pe care ştiau să-l condenseze sau să-l disipe după bunul plac. Numeau *şerpi* curenţii electrici atmosferici şi pe cei magnetici ai pământului, pe care pretindeau că îi dirijează ca pe nişte săgeţi asupra oamenilor. Făcuseră, de asemenea, un studiu special asupra puterii sugestive, de atracţie şi creatoare a verbului uman. Pentru evocarea spiritelor, foloseau formule gradate, împrumutate din cele mai vechi limbi ale pământului. Iată motivaţia psihică pe care o invocau chiar ei: "Nu schimba nimic din numele barbare ale evocării, căci acestea sunt numele panteistice ale lui Dumnezeu; sunt magnetizate de adoraţiile unei mulţimi şi puterea lor este inefabilă".[1] Evocaţiile practicate în mijlocul purificărilor şi al rugăciunilor erau propriu-zis ceea ce se va numi mai târziu magia albă.

Pitagora pătrunse deci în Babilon toate arcanele magiei antice. În acelaşi timp, în acest sălaş al despotismului, văzu un spectacol grandios: peste rămăşiţele religiilor care se prăbuşeau în Orient, deasupra sacerdoţiului lor decimat şi degenerat, un grup de iniţiaţi curajoşi, strânşi la un loc, îşi apărau ştiinţa, credinţa şi, în măsura în care puteau, justiţia. Chemaţi în faţa despoţilor, precum Daniel în groapa cu lei, mereu gata de a fi devoraţi, hipnotizau şi îmblânzeau fiara sălbatică a puterii absolute, prin puterea lor intelectuală şi îşi disputau fiecare palmă de teren.

După iniţierea sa egipteană şi caldeeană, copilul insulei Samos ştia mult mai mult despre aceasta decât profesorii săi de fizică şi decât orice alt grec, preot sau laic, al timpului său. Cunoştea

[1] *Oracolele lui Zoroastru*, culese din teurgia lui Proclus.

principiile eterne ale universului și aplicațiile lor. Natura își deschisese abisurile pentru el; vălurile grosiere ale materiei căzuseră în fața sa pentru a-i arăta minunatele sfere ale naturii umane și ale naturii spirituale. În templul lui Neith-Isis din Memfis, în cel al lui Bel din Babilon, învățase multe dintre secretele despre trecutul religiilor, despre istoria continentelor și despre rase. Putuse să compare avantajele și inconvenientele monoteismului evreiesc, ale politeismului grec, ale trinității hinduse și ale dualismului persan. Știa că toate aceste religii erau raze ale aceluiași adevăr, filtrate prin diverse grade de inteligență și pentru diverse stări sociale. El deținea cheia, adică sinteza tuturor acestor doctrine în știința ezoterică. Privirea sa, care cuprindea trecutul și scruta viitorul, trebuia să judece prezentul cu o luciditate singulară. Experiența îi spunea că umanitatea este amenințată de cele mai mari flageluri, de ignoranța preoților, de materialismul savanților și de indisciplina democrațiilor. În toiul delăsării universale, vedea crescând despotismul asiatic și din acest nor negru un ciclon formidabil urma să se abată asupra Europei lipsite de apărare. Era deci timpul să revină în Grecia, să-și îndeplinească misiunea, să-și înceapă opera.

Pitagora fusese ținut întemnițat la Babilon timp de doisprezece ani. Pentru a ieși de aici era nevoie de ordinul regelui Persiei. Un compatriot, Democede, medicul regelui, interveni în favoarea sa și îi obținu filosofului eliberarea. Pitagora se întoarse deci pe insula Samos, după treizeci și patru de ani de absență. Își găsi patria strivită de un satrap al marelui rege. Școlile și templele erau închise; poeții și savanții fugiseră ca un nor de rândunele, în fața absolutismului persan. Cel puțin avu consolarea să îl găsească încă în viață, deși pe patul de moarte, pe primul său maestru, Hermodamas, și să-și găsească mama, pe Parthenis, singura care nu se îndoise de reîntoarcerea sa. Toată lumea îl crezuse mort pe fiul aventurier al bijutierului din Samos, dar ea niciodată nu pusese la îndoială cuvintele oracolului lui Apollo. Înțelegea că, sub roba albă de preot egiptean, fiul său se pregătea de o înaltă misiune. Știa că din templul lui Neith-Isis ieșea maestrul binefăcător, profetul luminii, pe care îl visase în pădurea sacră din Delfi și pe care

hierofantul lui Adonis i-l promisese la umbra cedrilor din Liban.

Și acum o barcă ușoară o ducea pe valurile azurii ale Cycladelor pe această mamă și pe fiul său într-un nou exil. Părăseau, cu toată averea lor, insula Samos oprimată și pierdută. Navigau către Grecia. Fiul lui Parthenis nu țintea nici coroanele olimpice, nici laurii poetului. Opera sa era mai misterioasă și mai mare: aceea de a trezi spiritul adormit al zeilor din sanctuare; de a-i reda forța și prestigiul templului lui Apollo și apoi de a fonda undeva o școală a științelor și a vieții, de unde vor ieși nu doar politicieni și sofiști, ci și bărbați și femei inițiate, adevărate mame și vajnici eroi !

III

TEMPLUL DIN DELFI
ȘTIINȚA APOLINIANĂ - TEORIA DIVINAȚIEI
PYTHONISA THEOCLEEA

De pe câmpia din regiunea Focide urci preriile surâzătoare care se învecinează cu malurile râului Plistios și te înfunzi, printre vârfurile înalte ale munților, într-o vale întortocheată. La fiecare pas, devine mai strâmtă, iar ținutul tot mai grandios și mai dezolant. În fine, ajungi la o depresiune între niște versanți de munți abrupți, încoronați cu vârfuri sălbatice, adevărate pâlnii de electricitate, peste care se descarcă furtuni frecvente. Brusc, în fundul cheiului întunecat, apare orașul Delfi, ca un cuib de vultur, pe stânca sa înconjurată de hăuri și dominată de cele două culmi ale Parnasului. De departe se vedeau scânteind Victoriile din bronz, caii din aliaj de cupru și bronz, nenumăratele statui de aur înșiruite pe calea sacră, ca o gardă de eroi și de zei în jurul templului dorian al lui Phoibos Apollo.

Era locul cel mai sacru al Greciei. Aici profețea Pythia, aici se reuneau amficționii, aici toate popoarele elene ridicaseră în jurul sanctuarului capele, în care se aflau comori de ofrande. Aici, pro-

cesiuni de bărbați, de femei și de copii veniți de departe urcau calea sacră pentru a-l saluta pe zeul luminii. Religia consacrase Delfiul din timpuri imemoriale venerării popoarelor. Poziția sa centrală în Elada, stânca sa, la adăpostul loviturilor dușmanilor și ușor de apărat, contribuise la crearea faimei sale. Zeul era făcut pentru a șoca imaginația; o caracteristică aparte îi dădea prestigiul. Într-o grotă, în spatele templului, se deschidea o nișă de unde ieșeau aburi reci care provocau, după cum se spunea, inspirația și extazul. Plutarh povestește că, în timpuri imemoriale, un păstor care se așezase pe marginea acestei nișe începuse să facă profeții. Mai întâi s-a crezut că este nebun, dar, după ce prezicerile sale s-au adeverit, faptul a fost luat în seamă. Preoții puseră stăpânire pe acest loc și îl consacrară divinității. De aici instituția Pythiei care era așezată deasupra nișei pe un trepied. Aburii care ieșeau din grotă îi provocau convulsii, crize stranii, care duceau apoi la această *a doua vedere*, care se poate observa la somnambulii veritabili. Eschil, pe ale cărui afirmații ne putem baza căci era fiul unui preot din Eleusis și el însuși inițiat, ne spune în *Eumenide* prin gura Pythiei că Delfi fusese consacrat mai întâi pământului, apoi justiției (Themis), apoi lunei mediatoare (Phoebe) și apoi lui Apollo, zeul solar. Fiecare dintre aceste nume reprezenta în simbolistica templelor lungi perioade, însemnând secole întregi. Celebritatea Delfiului datează de la Apollo. Jupiter, spuneau poeții, vrând să cunoască pământul, a întins două aripi, de la răsărit și de la apus, care s-au întâlnit la Delfi. De unde vine această faimă, această autoritate universală și incontestabilă care a făcut din Apollo Zeul grec prin excelență și din care a rămas până astăzi o strălucire inexplicabilă ?

Istoria nu ne spune nimic despre acest punct important. Întrebați oratorii, poeții, filosofii, nu vă vor da decât explicații superficiale. Adevăratul răspuns va rămâne secretul templului. Să încercăm așadar să îl pătrundem.

În gândirea orfică, Dionisos și Apollo erau două revelații diferite ale aceleiași divinități. Dionisos reprezenta adevărul ezoteric, fondul și interiorul lucrurilor, dezvăluite doar inițiaților. Îngloba misterele vieții, existențele trecute și viitoare, raporturile sufletului și trupului, ale cerului și pământului. Apollo întruchipa același adevăr

aplicat vieții terestre și ordinii sociale. Sursă de inspirație pentru poeți, medicină și justiție, el reprezenta știința prin divinație, frumusețea prin artă, pacea popoarelor prin justiție și armonia sufletului și a trupului prin purificare. Într-un cuvânt, pentru inițiat, Dionisos nu însemna nimic mai puțin decât spiritul divin în evoluția universului, în timp ce Apollo era manifestarea sa încarnată pe pământ. Preoții făcuseră poporul să înțeleagă acest lucru printr-o legendă. Îi spuseseră că în vremea lui Orfeu, Bachus și Apollo își disputaseră trepiedul din Delfi. Bachus i-l cedase de bunăvoie fratelui său și se retrăsese pe una dintre culmile Parnasului, unde femeile tebane îi celebrau misterele. De fapt, cei doi mari fii ai lui Jupiter își împărțeau imperiul lumii. Unul domnea asupra misterelor vieții de apoi; celălalt, asupra lumii celor vii.

Vom recunoaște deci în Apollo verbul solar, cuvântul universal, pe marele mediator, pe Vișnu al hindușilor, pe Mithras al persanilor, pe Horus al egiptenilor. Dar ideile învechite ale ezoterismului au îmbrăcat în legenda lui Apollo o frumusețe plastică, o splendoare incisivă, care le-a făcut să pătrundă mai adânc în conștiința umană, precum săgețile zeului, "șerpi cu aripi albe care se înalță din chivotul său de aur", după cum ne spune Eschil.

Apollo țâșnește din marea noapte din Delos; toate zeițele îi salută nașterea; merge, purtându-și arcul și lira; buclele i se leagănă în vânt, tolba îi zornăie pe umeri; la trecerea sa marea palpită și toată insula strălucește într-o baie de flăcări de aur. Este epifania luminii divine, care prin augusta sa prezență creează ordinea, splendoarea și armonia, al cărei minunat ecou este poezia. Zeul merge la Delfi și străpunge cu săgețile sale un șarpe monstruos care devasta ținutul, purifică zona și întemeiază templul; este imaginea victoriei acestei lumini divine asupra tenebrelor și asupra răului. În religiile antice șarpele simboliza în același timp cercul fatal al vieții și răul care rezultă din el. Și totuși, din această viață înțeleasă și strivită se naște cunoașterea. Apollo, cel care a omorât șarpele, este simbolul inițiatului care străpunge natura prin știință, o îmblânzește prin voința sa și, rupând cercul fatidic al cărnii, urcă în splendoarea spiritului, în timp ce membrele rupte ale animalității umane se chircesc în nisip. Iată de ce Apollo este stăpânul expiațiilor, al purificărilor sufletului și trupului. Împroșcat de sângele mon-

strului, și-a ispășit pedeapsa, s-a purificat el însuși într-un exil de opt ani, sub laurii amari și salubri ai văii Tempei. Lui Apollo, educatorul de oameni, îi place să trăiască în mijlocul lor; îi place în orașe, printre tinerii bărbați, la concursurile de poezie și în gimnazii, dar nu rămâne aici decât temporar. Toamna se întoarce în patria sa, în țara hyperboreenilor. Acesta este poporul misterios al sufletelor luminoase și transparente care trăiesc în aurora eternă a unei fericiri perfecte. Acolo sunt adevărații săi preoți și iubitele preotese. Trăiește cu ei într-o comunitate intimă și profundă și, când vrea să le facă oamenilor un dar regal, le aduce din țara hyperboreenilor unul dintre acele mari suflete luminoase și îl face să se nască pe pământ, pentru a-i învăța și fermeca pe muritori. El însuși revine la Delfi, în fiecare primăvară, atunci când se cântă imnurile în cinstea sa. Sosește, vizibil doar pentru cei inițiați, învești mântat în roba sa albă hyperboreană, pe un car tras de lebede care scot sunete melodioase. Se întoarce în sanctuarul său, unde Pythia își transmite oracolele, unde înțelepții și poeții îl ascultă. Atunci privighetorile cântă, fântâna Castaliei susură cu bulboane de argint, efluviile unei lumini strălucitoare și ale unei muzici celeste pătrund inima omului și venele naturii.

În această legendă a hyperboreenilor, țâșnește cu raze strălucitoare fondul ezoteric al mitului lui Apollo. Ținutul hyperboreenilor este țara de dincolo, imperiul sufletelor victorioase, ale căror aurore astrale luminează zonele multicolore. Apollo însuși este întruchiparea luminii imateriale și inteligibile, al cărei soare nu este decât imagine fizică și din care emană orice adevăr. Minunatele lebede care îl conduc sunt poeții, geniile divine, mesagerii marelui său suflet solitar, care lasă în urmă freamăte de lumină și de melodie. Apollo hyperboreanul întruchipează deci coborârea din ceruri pe pământ, încarnarea frumuseții spirituale în sânge și carne, afluxul adevărului transcendent prin inspirație și divinație. Dar este momentul să ridicăm vălul aurit al legendelor și să pătrundem chiar în inima templului. Cum se exercita oare divinația ? Aici atingem profunzimile științei apoliniene și misterele din Delfi. O legătură profundă unea în antichitate divinația cultelor solare. Cultul solar este cheia de aur a tuturor misterelor numite magice. Adorația omului arian a fost îndreptată încă de la începuturile civilizației spre soare,

ca spre sursa de lumină, de căldură și de viață. Dar când gândirea înțelepților s-a ridicat de la fenomen la cauză, ei au conceput sub acest foc sensibil și această lumină vizibilă, un foc imaterial și o lumină inteligibilă. L-au identificat pe primul cu principiul masculin, cu spiritul creator sau cu esența intelectuală a universului, iar pe cel de-al doilea cu principiul feminin, cu sufletul formator, cu substanța plastică. Această intuiție își are originile în timpuri imemoriale. Concepția despre care vorbesc se suprapune peste cele mai vechi mitologii; circulă în imnurile vedice sub forma lui Agni, focul universal care pătrunde orice lucru. Înflorește în religia lui Zoroastru, a cărei parte ezoterică este reprezentată de cultul lui Mithras. Acesta este focul masculin, iar Mitra este lumina corespunzând principiului feminin. Zoroastru spune în mod formal că eternul a creat prin mijlocul verbului viu lumina celestă, sămânța lui Ormuzd, principiul luminii materiale și al focului material. Pentru inițiatul lui Mithras, soarele nu este decât o reflectare grosieră a acestei lumini. În grota sa obscură, a cărei boltă este ornată cu stele, el invocă soarele de grație, focul iubirii, învingătorul răului, reconciliatorul lui Ormuzd și lui Ahriman, purificatorul și mediatorul, care sălășluiește în sufletul sfinților profeți. În criptele Egiptului, inițiații caută acest soare pe care îl numesc Osiris. Când Hermes vrea să contemple originea lucrurilor, se simte mai întâi cufundat în undele subtile ale unei lumini plăcute, în care se mișcă toate formele vii. Apoi, aruncat în tenebrele materiei grosiere, aude o voce și recunoaște în aceasta *vocea luminii.* În același timp, un foc țâșnește din adâncimi, imediat haosul se ordonează și se luminează. În *Cartea egipteană a morților* sufletele plutesc cu greutate spre această lumină în barca lui Isis. Moise a adoptat din plin doctrina în *Geneză.* Elohim spune: “Să se facă lumină și se făcu lumină." Ori creația acestei lumini o precedă pe cea a soarelui și a stelelor. Asta înseamnă că, în ordinea principiilor și a cosmogoniei, lumina inteligibilă o precedă pe cea materială. Grecii, care s-au scufundat în forma umană și au dramatizat ideile cele mai abstracte, au exprimat aceeași doctrină în mitul lui Apollo hyperboreanul.

Spiritul uman a ajuns deci, prin contemplarea internă a universului, din punctul de vedere al sufletului și al inteligenței, să conceapă o lumină inteligibilă, un element imponderabil, care are rolul

de intermediar între materie și spirit. Ar fi ușor de arătat că fizicienii moderni au ajuns într-un mod insesizabil la aceeași concluzie pe o cale opusă, încercând să determine cum s-a format materia și văzând imposibilitatea de a o explica prin ea însăși. În secolul al șaisprezecelea, Paracelsius, studiind combinațiile chimice și metamorfozele corpurilor, ajunsese deja să admită existența unui agent universal și ocult cu ajutorul căruia se operează aceste combinații și metamorfoze. Fizicienii din secolul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, care au conceput universul ca pe o mașină moartă, au crezut că între spațiile celeste există un vid absolut. Totuși, atunci când s-a recunoscut că lumina nu este emisia unei materii radiante, ci vibrația unui element imponderabil, a trebuit să se admită că întregul spațiu este umplut de un fluid infinit de subtil, care pătrunde toate corpurile și prin care se transmit undele de căldură și lumină. S-a revenit astfel la ideile fizicii și teozofiei grecești. Newton, cel care își dedicase întreaga viață studiului mișcărilor corpurilor celeste, a mers chiar mai departe și a numit acest eter *sensorium Dei* sau creierul lui Dumnezeu, adică organul prin care gândirea divină acționează în infinitul cel mare ca și în infinitul cel mic. Emițând această idee care i se părea necesară pentru a explica simpla rotație a astrelor, acest mare fizician se afla în plină filosofie ezoterică. Eterul pe care gândirea lui Newton îl găsea în spații, Paracelsius îl găsise în străfundurile alambicurilor sale și îl numise *lumină astrală*. Or, acest fluid imponderabil, dar omniprezent, care pătrunde toate lucrurile, acest agent subtil, dar indispensabil, această lumină invizibilă ochilor noștri, dar care se află la baza tuturor scânteierilor și a tuturor fosforescențelor, toate acestea au fost observate de un fizician german într-o serie de experiențe savant ordonate. Reichenbach remarcase faptul că subiecți cu o percepție nervoasă foarte sensibilă, aflându-se într-o cameră perfect obscură, în fața unui magnet, vedeau la cele două extremități ale sale niște raze puternice de lumină roșie, galbenă și albastră. Aceste raze vibrau într-o mișcare ondulatorie. El și-a continuat experiențele cu tot felul de corpuri, mai ales cu cristale. În jurul lor, subiecții sensibili vedeau emanații luminoase. În jurul capetelor oamenilor care se aflau în camera obscură se puteau distinge raze albe, iar din degete ieșeau mici flăcări. În prima fază a

somnului lor, somnambulii îl văd deseori pe magnetizator cu aceleași caracteristici. Pura lumină astrală nu apare decât în extazul total, dar ea se polarizează în toate corpurile, se combină cu toate fluidele terestre și joacă roluri diverse în electricitate, în magnetismul terestru și în magnetismul animal[1]. Meritul experiențelor lui Reichenbach este de a fi făcut palpabile limitele tranziției viziunii fizice către viziunea astrală, care poate conduce la viziunea spirituală. Ele ne-au permis să întrevedem de asemenea infinitele rafinamente ale materiei imponderabile. Pe această cale, nimic nu ne împiedică să o concepem atât de fluidă, atât de subtilă și penetrabilă, încât să devină oarecum omogenă pentru spirit și să-i servească drept veștmânt perfect.

Tocmai am văzut că fizica modernă a fost obligată să recunoască existența unui agent universal imponderabil pentru a explica lumea, că i-a constatat chiar prezența și că astfel a rămas, fără să-și fi dat măcar seama, în sfera ideilor teozofiei antice. Să încercăm acum să definim natura și funcția fluidului cosmic, după filosofia ocultă din toate timpurile. Asupra acestui principiu capital al cosmogoniei, Zoroastru este de acord cu Heraclit, Pitagora cu sfântul Paul, cabaliștii cu Paracelsius. Cosmogonia guvernează totul, Cybela-Maia, marele suflet al lumii, substanța vibrantă și plastică care manevrează după bunul plac suflul spiritului creator. Oceanele sale subtile au rolul de liant între toate lumile. Este marea mediatoare între invizibil și vizibil, între spirit și materie, între interiorul și exteriorul universului. Condensată în enormele mase din atmosferă, sub acțiunea soarelui, izbucnește în fulgere. Absorbită de pământ, circulă sub forma curenților magnetici. Subtilizată în sistemul nervos al animalului, își transmite voința membrelor sale, iar senzațiile creierului său. Mai mult decât atât, acest fluid subtil formează organisme vii asemănătoare corpurilor materiale. Are rol de substanță a corpului astral a sufletului, veștmânt luminos pe care spiritul și-l țese fără încetare în jurul său. În funcție de sufletele

[1] Reichenbach a numit acest fluid *odyle.* Opera sa a fost tradusă în engleză de Gregory: *Researches on magnetism, electricity, heat, light, cristallization and chemical attraction* [Cercetări privind magnetismul, electricitatea, căldura, lumina, cristalizarea ºi atracþia chimicã] - Londra, 1850.

pe care le îmbracă, în funcție de lumile pe care le învăluie, acest fluid se transformă, se subțiază sau se îngroașă. Nu este doar încarnarea spiritului și spiritualizarea materiei, dar și reflectă, în sânul său plin de viață, lucrurile, voințele și gândurile umane, într-un miraj perpetuu. Forța și durata acestor imagini este proporțională intensității voinței care le produce. Și într-adevăr nu există alt mijloc pentru a explica sugestia și transmiterea gândurilor la distanță, decât acest principiu al magiei, astăzi constatat și recunoscut de știință[1]. Astfel, trecutul lumilor tremură în lumina astrală în imagini nesigure, iar viitorul se arată o dată cu sufletele vii pe care ineluctabilul destin le forțează să coboare în haina materiei. Iată care este sensul vălului lui Isis și al mantiei Cybelei, în care sunt țesute toate ființele.

Acum înțelegem că doctrina teozofică a luminii astrale este identică cu doctrina secretă a verbului solar în religiile Orientului și ale Greciei. Se vede, de asemenea, cum această doctrină se leagă de cea a divinației. Lumina astrală se revelează ca un medium universal al fenomenelor vizionare și extatice și le explică. Este în același timp vehiculul care transmite mișcarea gândurilor și oglinda vie în care sufletul contemplă imaginile lumii materiale și spirituale. O dată transportat în acest element, spiritul vizionarului iese din condiționările sale corporale. Măsura spațiului și a timpului se schimbă pentru el. Participă într-o oarecare măsură la ubicuitatea fluidului universal. Materia opacă devine transparentă pentru el, iar sufletul, detașându-se de trup, ridicându-se în lumina sa proprie, ajunge prin extaz să pătrundă în lumea spirituală, să vadă sufletele învestmântate în corpurile lor subtile și să comunice cu ele. Toți inițiații din antichitate aveau o idee clară despre această *a doua vedere* sau vedere directă a spiritului. Martor este Eschil care face următoarea afirmație prin umbra Clitemnestrei: "Privește aceste răni, spiritul tău le poate vedea; atunci când dormim, spiritul are ochi mai pătrunzători; în lumina zilei, muritorii nu cuprind cu privirea lor decât un câmp îngust."

---

1 A se vedea *Buletinul Societãþii de psihologie fiziologicã* prezidat de Charcot, 1885 ºi, mai ales, frumoasa carte a lui Ochorowicz, *De la Suggestion mentale* [Sugestia mentală], Paris, 1887.

Să mai adăugăm faptul că această teorie a clarviziunii și a extazului se potrivește de minune cu numeroasele experiențe științifice practicate de savanții și de medicii acestui secol pe somnambuli lucizi și pe clarvăzători de toate felurile[1]. După aceste fapte contemporane, vom încerca să caracterizăm pe scurt succesiunea stărilor psihice, începând cu clarviziunea simplă și până la extazul cataleptic.

Starea de clarviziune, lucru dovedit de miile de fapte constatate, este o stare psihică diferită atât de somn, cât și de starea de veghe. Departe de a se diminua, facultățile intelectuale ale clarvăzătorului se dezvoltă într-un mod surprinzător. Memoria sa este mai promptă, imaginația, mai vie, inteligența, mai trează. În fine, argument capital, la acești subiecți s-a dezvoltat un simț nou, care nu mai este unul corporal, ci unul spiritual. Nu numai că magnetizatorul le transmite gândurile sale ca într-un simplu fenomen de sugestie, care iese deja din planul fizic, ci clarvăzătorul poate citi gândurile asistenților, poate vedea prin pereți, poate pătrunde la sute de leghe în interioare în care nu a intrat niciodată și în viața intimă a oamenilor pe care nu îi cunoștea. Ochii săi sunt închiși și nu pot vedea nimic, dar spiritul său vede mai departe și mai bine decât ochii săi deschiși și pare să călătorească liber prin spațiu[2].

---

1 Există în acest domeniu o literatură bogată, de valoare foarte inegală, atât în Franþa, cât ºi în Germania ºi în Anglia. Vom cita aici două lucrări în care întrebările sunt tratate în mod ºtiinþific de persoane demne de toată încrederea.

1° *Letters on animal magnetism* [Scrieri despre magnetismul animal], William Gregory, Londra, 1850. Gregory era profesor de chimie la Universitatea din Edinburgh. Cartea sa este un studiu aprofundat asupra fenomenelor magnetismului animal, începând cu sugestia ºi terminând cu viziunea la distanþă ºi clarviziunea lucidă, pe subiecþi þinuþi sub observaþie de el însuºi, după o metodă ºtiinþifică ºi cu o minuþioasă exactitate.

2° *Die mystischen Erscheinungen der menschlichen Natur* [Latura mistică a dezvoltării umane], von Maximilian Perty, Leipzig, 1872 - Perty este profesor de filosofie ºi medicină la Universitatea din Berna. Cartea sa ne oferă un imens repertoriu al tuturor fenomenelor oculte care au ceva valoare istorică. Remarcabilul capitol despre clarviziune *(Schlafwachen),* din volumul I, cuprinde douăzeci de cazuri de somnambulism la femei ºi cinci cazuri de somnambulism la bărbaþi, descrise de medicii care i-au tratat. Cel al clarviziunii lui Weiner, tratat de autorul însuºi, este unul dintre cele mai curioase.

A se vedea de asemenea tratatele de magnetism ale lui Dupotet, ale lui Deleuze ºi cartea extrem de curioasă: *Die Scherin von Prévorst* [Grijile lui Prévorst], de Justinus Kerner.

2 Numeroase exemple în Gregory. Scrisorile XVI, XVII ºi XVIII.

Într-un cuvânt, dacă clarviziunea este o stare anormală din punctul de vedere al trupului, este o stare normală și superioară din punctul de vedere al spiritului. Conștiința sa a devenit mai profundă, viziunea mai extinsă. Eul a rămas același, dar a trecut pe un plan superior, unde privirea sa, eliberată de organele grosiere ale corpului, cuprinde și pătrunde un orizont mai vast[1]. Trebuie să remarcăm faptul că anumiți somnambuli, fiind supuși la pasele magnetizatorului, se simt inundați de o lumină din ce în ce mai strălucitoare, în timp ce trezirea lor pare o întoarcere dificilă în tenebrele terestre.

Sugestionarea, citirea gândurilor și viziunea la distanță sunt faptele care dovedesc deja existența independentă a sufletului și care ne transportă dincolo de planul fizic al universului, fără a ne face să îl părăsim cu orice preț. Dar clarviziunea are varietăți infinite și o scară a stărilor de manifestare mult mai extinsă decât starea de veghe. Pe măsură ce urcăm pe această scară, fenomenele devin mai rare și mai extraordinare. Nu vom cita aici

---

1 Filosoful german Schelling recunoscuse importanþa capitalã a somnambulismului în problema imortalitãþii sufletului. El a observat cã în timpul somnului lucid se produce o elevaþie ºi o eliberare relativã a sufletului faþã de corp, aºa cum nu se întâmplã niciodatã în starea normalã. La somnambuli totul denotã cea mai înaltã stare de conºtienþã, ca ºi cum toatã fiinþa lor ar fi adunatã într-un nucleu luminos care reuneºte trecutul, prezentul ºi viitorul. Departe de a-ºi pierde amintirile, trecutul devine mai limpede pentru ei ºi viitorul însuºi li se dezvãluie uneori într-o lumină puternicã. Dacã acest lucru este posibil în viaþa terestrã - se întreabã Schelling - nu este oare sigur cã personalitatea noastrã spiritualã, care dãinuie dupã moartea noastrã, este deja prezentã în noi acum, cã nu se naºte atunci, cã este pur ºi simplu eliberatã ºi se aratã imediat ce nu mai este înlãnþuitã în constrângerile lumii exterioare de simþuri? Starea de dupã moarte este deci mai realã decât starea terestrã. În aceastã viaþã, accidentalul, amestecându-se în toate, paralizează în noi esenþialul. Shelling numeºte deschis aceastã stare viitoare: *clarviziune.* Spiritul eliberat de tot ceea ce este accidental în viaþa terestrã, devine mai viu ºi mai puternic; cel rãu devine mai rãu, cel bun, mai bun.

Recent Charles Du Prel a susþinut aceeaºi tezã, documentatã cu o mare bogãþie de fapte ºi opinii, într-o carte interesantã, *Philosophie der Mystik* [Filosofia misticã] (1886). El pleacã de la urmãtorul fapt: "Conºtiinþa sinelui nu îi epuizează obiectul. Sufletul ºi conºtiinþa nu sunt doi termeni adecvaþi; pentru cã nu se completează unul pe altul ºi pentru cã nu au o cuprindere egalã. Sfera sufletului o depãºeºte cu mult pe cea a conºtiinþei." Există deci în noi un *eu latent.* Acest eu latent, care se manifestă în somn ºi în vis, este adevãratul eu, supraterestru ºi transcendent, a cãrui existenþă a precedat eul nostru terestru, legat de corp. Eul terestru este perisabil; eul transcendent este nemuritor. Iatã de ce sfântul Paul a spus: "Chiar de pe acest pãmânt ne îndreptãm spre cer."

decât etapele principale. *Retrospecția* este o viziune asupra evenimentelor trecute, păstrate în lumina astrală și înviate de simpatia vizionarului. *Divinația* propriu-zisă este o viziune problematică a lucrurilor viitoare, fie printr-o introspecție a gândirii celor vii, care conține germenul acțiunilor viitoare, fie prin influența ocultă a spiritelor superioare, care derulează fapte viitoare în imagini vii, în fața sufletului clarvăzătorului. În ambele cazuri este vorba de proiecții ale gândurilor în lumina astrală. În fine, *extazul* se definește ca o viziune a lumii spirituale, în care spiritele bune sau rele apar vizionarului sub formă umană și comunică cu el. Sufletul pare în mod real transportat în afara corpului, aproape lipsit de viață și înghețat într-o catalepsie vecină cu moartea. Nimic nu poate reda, după mărturisirile marilor extatici, căldura și splendoarea acestor viziuni, nici sentimentul inefabilei fuziuni cu esența divină, despre care vorbesc ca fiind o beție de lumină și muzică. Ne putem îndoi de realitatea acestor viziuni, dar trebuie să adăugăm că, dacă în starea medie de clarviziune sufletul are o percepție corectă asupra locurilor îndepărtate și asupra acelor absențe, este logic să admitem că, în cea mai mare exaltare a sa, ar putea avea viziunea unei realități superioare și imateriale.

Va fi, după părerea noastră, sarcina viitorului să redea facultăților transcendentale ale sufletului uman demnitatea și funcția lor socială, prin reorganizarea lor sub controlul științei și pe bazele unei religii cu adevărat universale, deschise tuturor adevărurilor. Atunci știința, regenerată prin adevărata credință și prin spiritul caritații, va atinge, cu ochii deschiși, aceste sfere în care filosofia speculativă rătăcește, cu ochii legați și pe pipăite. Da, știința va deveni vizionară și mântuitoare, pe măsură ce vor crește în ea conștiința și iubirea pentru umanitate. Și poate prin "poarta somnului și a viselor", așa cum spunea bătrânul Homer, divina Psyche, interzisă în civilizația noastră și care plânge în liniște sub vălul ce o acoperă, va intra din nou în posesia altarelor sale.

Oricum ar fi, fenomenele de clarviziune observate în toate fazele lor de savanții și medicii din secolul al XIX-lea pun într-o lumină foarte nouă rolul divinației în antichitate și o mulțime de fenomene în aparență supranaturale, care umplu analele tuturor popoarelor. Este cu certitudine indispensabil să ținem seama de legendă și

istorie, de halucinații și de viziunea adevărată. Dar psihologia experimentală din zilele noastre ne învață că nu trebuie să respingem în masă fapte care sunt posibile naturii umane, ci să le studiem din punctul de vedere al legilor constatate. Dacă clarviziunea este o facultate a sufletului, nu ne mai este permis să respingem pur și simplu profeții, oracolele și sibilele din domeniul superstiției. Divinația a putut fi cunoscută și practicată în templele antice prin aceste principii fixe într-un scop social și religios. Studiul comparat al religiilor și tradițiilor ezoterice ne arată că principiile au fost aceleași peste tot, deși aplicarea lor a fost infinit de variată. Ceea ce a discreditat arta divinației sunt abuzurile cele mai înfiorătoare la care a dus corupția sa și faptul că manifestările frumoase nu sunt posibile decât în ființe de o măreție și o puritate excepționale.

Divinația, așa cum era practicată la Delfi, se baza pe principiile pe care tocmai le-am expus, iar organizarea templului îi corespundea acesteia. Ca în marile temple ale Egiptului, ea se compunea dintr-o artă și dintr-o știință. Arta consta în pătrunderea de la distanță a trecutului și a viitorului, prin clarviziune sau prin extazul profetic; știința însemna calcularea viitorului după legile evoluției universale. Arta și știința se controlau reciproc. Nu vom vorbi aici despre această știință, numită genetlialogie de antici, din care astrologia evului mediu nu reprezintă decât un fragment insuficient înțeles, fie și pentru că ea presupunea enciclopedia ezoterică aplicată viitorului popoarelor și fiecărui individ în parte. Foarte utilă ca orientare, va rămâne mereu foarte problematică în practică. Doar spiritele de prim ordin au știut să se folosească de ea. Pitagora o aprofundase în Egipt. În Grecia era practicată cu date mai puțin complete și mai puțin precise. Dimpotrivă, clarviziunea și profeția fuseseră împinse destul de departe.

Se știe că divinația se exercita la Delfi prin intermediul femeilor tinere și vârstnice, numite Pythii sau Pythonise, care jucau rolul pasiv de somnambule clarvăzătoare. Preoții interpretau, traduceau, aranjau oracolele lor, adesea confuze, după propria lor inspirație. Istoricii moderni nu au văzut în instituția din Delfi decât exploatarea superstiției printr-un șarlatanism inteligent. Dar, în afara asentimentului întregii antichități filosofice pentru știința di-

vinatorie din Delfi, mai multe oracole consemnate de Herodot, cum ar fi cel despre Cresus și despre bătălia de la Salamina, vorbesc în favoarea sa. Fără îndoială, această artă și-a avut începuturile, înflorirea și decadența sa. Șarlatanismul și corupția au sfârșit prin a se amesteca în ea, martor fiind regele Cleomene, care a corupt-o pe mai marea preoteselor din Delfi pentru a-l priva pe Demarate de tronul său. Plutarh a scris un tratat în care încerca să găsească motivele extinderii oracolelor, iar această degenerescență a fost resimțită ca o nenorocire de societatea antică în ansamblul său. În epoca anterioară, divinația a fost cultivată cu o sinceritate religioasă și o putere de pătrundere științifică, care a ridicat-o la înălțimea unui veritabil sacerdoțiu. Se putea citi, pe frontonul templului, următoarea inscripție: "Cunoaște-te pe tine însuți" și o alta, deasupra porții de intrare: "Cel care nu are mâinile curate să nu se apropie de acest loc." Aceste cuvinte avertizau pe oricare nou venit că pasiunile, minciunile, ipocriziile terestre nu trebuiau să treacă pragul sanctuarului și că în interiorul său adevărul divin domnea cu o seriozitate de temut.

Pitagora nu reveni la Delfi decât după ce făcuse turul tuturor templelor din Grecia. Făcuse popas la Epimenide în sanctuarul lui Jupiter idean; asistase la jocurile olimpice; prezidase misterele din Eleusis la care hierofantul îi cedase locul său. Peste tot fusese primit ca un adevărat maestru. Era așteptat la Delfi. Arta divinației lâncezea aici și Pitagora voia să-i redea profunzimea, forța și prestigiul său. Deci nu venea atât pentru a-l consulta pe Apollo, cât pentru a-i lămuri pe interpreții săi, pentru a le reaprinde entuziasmul și a le elibera energia. Acționând asupra lor ar fi acționat asupra sufletului Greciei și ar fi pregătit-o pentru viitor. Din fericire el găsi în templu un instrument nemaipomenit, pe care un plan providențial părea că i-l rezervase.

Tânăra Teocleea aparținea colegiului preoteselor lui Apollo. Se trăgea dintr-una din acele familii în care demnitatea de preot este ereditară. Marile impresii din sanctuar, ceremoniile cultului, imnurile adresate lui Apollo, sărbătorile organizate în cinstea acestui Apollo pythianul și hyperboreanul îi hrăniseră copilăria. Ne-o putem imagina ca pe una dintre acele tinere care au o aversiune înnăscută și instinctivă pentru ceea ce-i atrăgea pe alții. Nu o

agrea deloc pe Ceres și se temea de Venus. Căci atmosfera terestră încărcată le tulbura pe aceste tinere, iar dragostea fizică vag întrevăzută le părea un viol al sufletului, o intruziune în ființa lor intactă și virginală. Dimpotrivă, ele sunt în mod straniu sensibile la curenții misterioși, la influențele astrale. Atunci când luna aluneca deasupra tufișurilor întunecoase ale fântânii Castaliei, Teocleea vedea furișându-se forme albe. În plină zi, auzea voci. Când se expunea razelor soarelui la răsărit, vibrația lor o făcea să cadă într-un fel de extaz, în care auzea coruri invizibile. Dar erau foarte insensibil la superstițiile și la idolatriile populare ale cultului. Statuile o lăsau pe tânăra Teocleea indiferentă, avea oroare de sacrificiile animale. Nu vorbea cu nimeni despre aparițiile care îi tulburau somnul. Simțea cu instinctul clarvăzătoarelor că preoții lui Apollo nu stăpâneau lumina supremă de care ea avea nevoie. Totuși, aceștia o supravegheau pentru a hotărî dacă va deveni Pythonisă. Se simțea atrasă de o lume superioară, a cărei cheie nu o deținea. Cine erau acești zei care puneau stăpânire pe ea prin suflu și frisoane ? Voia să afle răspunsul, înainte să li se predea. Marile suflete au nevoie să vadă clar, chiar atunci când se abandonează puterilor divine.

De ce profund freamăt, de ce presentiment misterios trebuie să fi fost agitat sufletul Teocleei, atunci când l-a zărit pentru prima dată pe Pitagora și când i-a auzit vocea răsunătoare, plină de elocvență, printre coloanele sanctuarului apollinian ! Simți prezența inițiatorului pe care îl aștepta, își recunoscu maestrul. Voia să știe; va ști prin el și această lume interioară, această lume pe care o purta în ea avea să o facă să vorbească ! Pitagora probabil că a recunoscut la rândul său în ea, cu siguranța puterii sale de pătrundere, sufletul viu și vibrant pe care îl căuta pentru a deveni interpretul propriei gândiri în templu și pentru a-i insufla un nou spirit. De la prima privire schimbată, de la primul cuvânt rostit, un lanț invizibil îi legă pe înțeleptul din Samos și pe tânăra preoteasă, care îl asculta tăcută, sorbindu-i cuvintele cu ochii atenți. Nu știu cine a spus că poetul și lira sa se recunosc printr-o vibrație profundă, atunci când se apropie unul de celălalt. Tot la fel s-au recunoscut Pitagora și Teocleea.

Încă de la răsăritul soarelui, Pitagora avea lungi conversații

cu preoții lui Apollo, numiți sfinți și profeți. Ceru ca tânăra preoteasă să fie acceptată printre ei, pentru a putea fi inițiată în doctrina secretă și pregătită pentru rolul pe care urma să îl aibă. I se permise deci să urmeze prelegerile pe care maestrul le ținea în fiecare zi în sanctuar. Pitagora era atunci în puterea vârstei. Purta roba albă strânsă după moda egipteană, iar pe fruntea înaltă avea o bentiță purpurie. Când vorbea, ochii gravi și blânzi se fixau asupra interlocutorului și îl învăluiau într-o lumină caldă. Aerul din jurul său părea că devine mai ușor și încărcat de intelectualitate.

Convorbirile înțeleptului din Samos cu cei mai înalți reprezentanți ai religiei grecești erau de cea mai mare importanță. Nu era vorba doar de divinație și de inspirație, ci de viitorul Greciei și de destinele întregii lumi. Cunoștințele, titlurile și puterile pe care le dobândise în templele din Memfis și Babilon îi dădeau cea mai mare autoritate. Avea dreptul să vorbească ca mare învățat și ghid pentru inspiratorii Greciei. O făcea cu elocvența geniului său, cu entuziasmul misiunii sale. Pentru a le ilumina inteligența, începu prin a le povesti despre tinerețea sa, despre luptele și inițierea egipteană. Le vorbi despre acel Egipt, mama Greciei, bătrân precum lumea, imuabil ca o mumie acoperită de hieroglife, în adâncurile piramidelor sale, dar care dusese cu sine acolo, în mormântul său, secretul popoarelor, al limbilor, al religiilor. Prin fața ochilor lor trecură misterele marei Isis, terestră și celestă, mamă a zeilor și oamenilor și, făcându-i să retrăiască încercările prin care trecuse, îi duse cu el în lumina lui Osiris. Apoi făcu turul Babilonului, al magilor caldeeni, al științelor lor oculte, al acelor temple profunde și masive, în care ei evocă focul viu în care mișună demoni și zei.

Ascultându-l pe Pitagora, Teocleea avea senzații surprinzătoare. Tot ce spunea maestrul se întipărea cu caractere de foc în spiritul său. Aceste lucruri i se păreau în același timp nemaiauzite și cunoscute. Învățându-le, i se părea că începe să-și amintească. Cuvintele lui o făceau să frunzărească paginile universului ca pe cele ale unei cărți. Nu mai vedea zeii sub înfățișările lor umane, ci în esența lor, care dă naștere lucrurilor și spiritelor. Fugea, urca, cobora cu ei în spații. Uneori avea iluzia că nu mai sesizează limitele trupului său și că se risipește în infinit. Astfel, imaginația se infiltra puțin câte puțin în lumea invizibilă, iar urmele

vechi ale acesteia pe care le găsea în suflet îi spuneau că era lumea adevărată, singura realitate; cealaltă nu era decât aparență. Simțea că în curând ochii săi interiori se vor deschide pentru a citi direct în această lume nevăzută.

Din sferele înalte, maestrul o aduse brusc pe pământ, povestindu-i despre nenorocirile petrecute în Egipt. După ce îi prezentă măreția științei egiptene, i-o descrise sucombând sub invazia persană. Îi povesti despre ororile lui Cambyse, despre templele prădate, despre cărțile sacre puse pe rug, despre preoții lui Osiris omorâți sau împrăștiați, despre monstrul despotismului persan adunând sub mâna sa de fier toată vechea barbarie asiatică, rasele rătăcitoare pe jumătate sălbatice din centrul Asiei și din inima Indiei, care nu așteptau decât ocazia propice pentru a se năpusti asupra Europei. Da, acest ciclon crescând trebuia să izbucnească asupra Greciei, la fel cum fulgerul se dezlănțuie după ce se adună în nori. Grecia împărțită era oare pregătită să reziste acestui șoc teribil ? Tânăra nu se îndoia de acest lucru. Popoarele nu se pot sustrage destinelor lor și, dacă nu veghează fără încetare, zeii le nimicesc. Înțeleapta națiune a lui Hermes, Egiptul, nu se prăbușise oare după șase mii de ani de prosperitate ? Vai, Grecia, frumoasa Ionie se va stinge chiar mai repede ! Va veni o vreme când zeul solar va abandona acest templu, ale cărui pietre de temelie vor fi răsturnate de barbari, iar peste ruinele Delfiului vor paște turmele păstorilor...

Auzind aceste sinistre profeții, chipul Teocleei se transformă și luă o expresie înspăimântată. Alunecă la pământ și cuprinzând cu brațele sale una dintre coloanele templului, cu privirea fixă, adâncită în gândurile sale, părea un spirit al durerii, vărsând lacrimi pe mormântul Greciei.

"Dar, continuă Pitagora, acestea sunt secrete care trebuie înmormântate în adâncul templelor. Inițiatul atrage moartea sau o respinge, după placul său. Prin lanțul magic al voințelor, inițiații prelungesc astfel viața popoarelor. Este rândul vostru acum să întârziați momentul fatal, să faceți să strălucească Grecia, să faceți să triumfe verbul lui Apollo. Popoarele sunt ceea ce vor zeii lor; dar zeii nu se arată decât celor care îi invocă. Ce este Apollo ? Verbul zeului unic, care se manifestă veșnic în lume. Adevărul este sufletul lui

Dumnezeu, trupul său este lumina. Doar înțelepții, vizionarii, profeții îl văd; oamenii nu îi văd decât umbra. Spiritele glorificate, pe care le numim eroi și semizei sălășluiesc în această lumină, în legiuni, în sfere fără număr. Iată adevăratul trup al lui Apollo, soarele inițiaților și fără razele sale nici un lucru mare nu se face pe pământ. Așa cum magnetul atrage fierul, tot așa prin gândurile noastre, prin rugăciunile noastre, prin acțiunile noastre, ne atragem inspirația divină. Este rândul vostru să transmiteți Greciei verbul lui Apollo, iar Grecia va deborda de o lumină nemuritoare !"

Prin astfel de discursuri, Pitagora a reușit să-i facă pe preoții din Delfi conștienți de misiunea lor. Teocleea le sorbea cu o pasiune tăcută și concentrată. Se transforma văzând cu ochii sub gândirea și voința maestrului, ca sub influența unei incantații lente. Stând în mijlocul bătrânilor uimiți, își desfăcea părul negru și își trecea mâna prin el pentru a-l îndepărta de cap, ca și cum l-ar fi simțit străpuns de foc. Ochii săi larg deschiși și transfigurați, păreau să contemple geniile solare și planetare, în splendidele lor orbite și în radiația lor nebunească.

Într-o zi căzu singură într-un somn profund și lucid. Cei cinci profeți o înconjurară, dar ea rămase insensibilă la vocea și la atingerea lor. Pitagora se apropie de ea și îi spuse: " Ridică-te și mergi acolo unde te trimite gândul meu, căci acum ești Pythonisă !"

La auzul vocii maestrului, un freamăt îi trecu prin tot trupul, tânăra se ridică cu o vibrație prelungă. Ochii îi erau închiși; îi avea deschiși pe cei din interior.

- Unde ești ? întrebă Pitagora.

- Urc... urc mereu.

- Și acum ?

- Înot în lumina lui Orfeu...

- Ce vezi în viitor ?

- Războaie devastatoare... bărbați în zale... victorii neprihănite... Apollo revine în sanctuarul său, iar eu voi fi vocea sa !... Dar tu, mesagerul său, vai ! Vai ! Tu mă vei părăsi... și îi vei duce lumina în Italia.

Vizionara cu ochii închiși mai vorbi mult timp, cu vocea melodioasă, gâfâind ritmat; apoi, deodată, cu un suspin căzu ca moartă.

Astfel, Pitagora vărsă învățămintele pure în sânul Teocleei, pe care o acordă ca pe o liră pentru suflul zeilor. O dată exaltată la această înaltă inspirație, ea deveni o torță pentru el însuși, datorită căreia putu să-și cerceteze propriul destin, să pătrundă posibilul viitor și să se îndrepte spre zonele fără granițe ale invizibilului. Această a doua probă palpitantă a adevărurilor pe care le predica îi umplu pe preoți de admirație, le trezi entuziasmul și le învie credința. Templul avea acum o Pythonisă inspirată și preoți inițiați în științele și artele divine; Delfi putea redeveni un centru de viață și de acțiune.

Pitagora rămase aici un an întreg. Doar după ce îi instruise pe preoți în toate secretele doctrinei sale și după ce o pregătise pe Teocleea pentru misiunea sa, plecă în Marea Grecie.

IV

ORDINUL ȘI DOCTRINA

Orașul Crotona ocupa extremitatea golfului Tarente din apropierea promontoriului Lacinian, față în față cu marea înaltă. Era în apropiere de Sybaris, orașul cel mai înfloritor din Italia meridională. Era renumit pentru structura sa doriană, pentru atleții săi învingători la Jocurile Olimpice, pentru medicii săi rivali ai Asclepiazilor. Sibariții și-au datorat imortalitatea luxului și lâncezelii. Crotoniații ar fi fost poate uitați în ciuda virtuților lor, dacă n-ar fi avut meritul de a fi oferit adăpost unei mari școli de filosofie ezoterică, cunoscută sub numele de sectă pitagorică, care poate fi considerată leagănul școlii platoniene și strămoșul școlilor idealiste. Oricât de nobili ar fi descendenții, strămoșul îi depășește cu mult. Școala platoniană s-a născut dintr-o inițiere incompletă; școala stoică și-a pierdut deja adevărata tradiție. Alte sisteme de filosofie antică și modernă sunt doar niște speculații mai mult sau mai puțin reușite, în timp ce doctrina lui Pitagora se bazează pe o știință experimentală, fiind însoțită de o organizare completă a vieții.

Asemenea ruinelor orașului dispărut, secretele ordinii și

gândirii maestrului sunt astăzi adânc îngropate. Să încercăm totuși să le redăm viața. Ar fi pentru noi o ocazie de a pătrunde până în adâncurile doctrinei teozofice, arcan al religiilor și filosofiilor și de a ridica un colțișor din vălul lui Isis, la lumina geniului grec.

Mai multe motive l-au determinat pe Pitagora să aleagă această colonie doriană ca centru de acțiune. Scopul său nu era doar să predea doctrina ezoterică unui cerc de discipoli preferați, ci să îi aplice principiile educației tineretului și vieții de stat. Acest plan presupunea fondarea unei instituții pentru inițierea laică, împreună cu gândul ascuns de a transforma puțin câte puțin organizarea politică a orașelor, după modelul acestui ideal filosofic și religios. Cu siguranță nici una dintre republicile Eladei sau Peloponesului nu ar fi tolerat această inovație. Filosoful ar fi fost acuzat de conspirație împotriva statului. Orașele grecești din golful Tarente, mai puțin subminate de demagogie, erau mai liberale. Pitagora nu s-a înșelat deloc atunci când a sperat să găsească aici o primire favorabilă pe lângă senatul din Crotona pentru a-și putea aplica reformele. Să mai adăugăm faptul că aceste ținte se extindeau dincolo de Grecia. Ghicind evoluția ideilor, prevedea căderea elenismului și visa să imprime spiritului uman principiile unei religii științifice. Punând bazele școlii sale în golful Tarente, răspândi ideile ezoterice în Italia și conservă în vasul prețios al doctrinei sale esența purificată a înțelepciunii orientale pentru popoarele din Occident.

Ajungând la Crotona, care avea atunci înclinație spre viața de plăceri a vecinei sale Sybaris, Pitagora dădu naștere unei adevărate revoluții. Porfirios și Iamblichos ne descriu începuturile sale aici ca pe cele ale unui vrăjitor, mai curând decât ale unui filosof. I-a adunat pe tineri la templul lui Apollo și a reușit prin elocvența sa să îi smulgă dezmățului. A chemat femeile la templul lunonei și le-a convins să-și ofere robele aurite și bijuteriile acelui templu ca pe niște trofee care sfidau vanitatea și luxul. A dat mult farmec austerității învățăturilor sale; din înțelepciunea sa ieșea o flacără atunci când vorbea oamenilor. Frumusețea chipului său, noblețea persoanei sale, farmecul fizionomiei și vocea sa reușeau să seducă. Femeile îl comparau cu Jupiter, tinerii, cu Apollo hyperboreanul. Captiva, făcea mulțimea care îl asculta mută de uimire să

iubească virtutea și adevărul.

Senatul Crotonei sau *Consiliul celor o mie* începu să se îngrijoreze din cauza acestui personaj atât de carismatic. Îl somă pe Pitagora să dea socoteală de comportamentul său și de mijloacele pe care le folosea pentru a stăpâni spiritele. Pentru el aceasta a fost o ocazie să-și dezvolte ideile despre educație și să demonstreze că, departe de a amenința structura dorianã a Crotonei, nu făcea decât să o întărească. După ce a atras de partea sa cetățenii cei mai înstăriți și majoritatea senatului, le propuse crearea unui institut pentru el și discipolii săi. Această confrerie de inițiați laici urmau să trăiască în comun, într-un edificiu construit pentru acest scop, dar fără a se pregăti pentru viața civilă. Aceia dintre ei care meritau deja numele de maestru puteau să predea științele fizice, psihice și religioase. Cât despre tineri, urmau să fie admiși la lecțiile maeștrilor și la diverse grade ale inițierii, în funcție de inteligența și voința lor, sub controlul mai marelui ordinului. Pentru început, trebuiau să se supună regulilor vieții comune și să-și petreacă toată ziua la institut, sub supravegherea maeștrilor. Cei care voiau să intre în mod formal în ordin, urmau să își abandoneze averea unui curator, care ar fi avut libertatea de a o înstrăina după bunul său plac. În institut trebuia să se înființeze o secție pentru femei, pentru inițierea în paralel, dar diferențiată și adaptată la îndatoririle lor specifice.

Acest proiect a fost adoptat cu entuziasm de Senatul Crotonei, iar după câțiva ani, la intrarea în oraș a fost ridicat un edificiu înconjurat de vaste porticuri și grădini frumoase. Crotoniații l-au numit templul Muzelor și în centrul acestor clădiri exista într-adevăr, aproape de modestul lăcaș al maestrului, un templu dedicat divinităților.

Astfel a luat naștere institutul pitagoric, care a devenit în același timp un colegiu de educație, o academie de științe și o mică cetate model sub îndrumarea unui mare inițiat. Prin teorie și practică, prin ansamblul de științe și arte s-a ajuns încetul cu încetul la acea știință a științelor, la acea armonie magică a sufletului și intelectului cu universul, pe care pitagoricii o considerau arcanul filosofiei și religiei. Școala pitagorică prezintă pentru noi un interes suprem, pentru că a fost cea mai remarcabilă tentativă de inițiere

laică. Sinteză anticipată a elenismului și creștinismului, ea a grefat fructul științei pe arborele vieții; a cunoscut realizarea internă și vie a adevărului, singurul care poate duce la credința profundă. Creație efemeră, dar de o importanță capitală, a avut fecunditatea exemplului.

Pentru a ne forma o idee despre aceasta, să pătrundem acum în institutul pitagoric împreună cu novicele și să urmărim inițierea sa pas cu pas.

ÎNCERCAREA

Albul edificiu al fraților inițiați strălucea pe o colină, printre chiparoși și măslini. De jos, dintr-o parte, se zăreau porticurile, grădinile, gimnaziul său. Templul Muzelor depășea în înălțime cele două aripi ale edificiului prin colonada sa circulară, de o eleganță aeriană. De pe terasa grădinilor exterioare se zărea întregul oraș cu Prytaneul său, portul, locul de adunări. În depărtare, golful se întindea între coastele ascuțite ca într-o cupă de agată, iar marea ioniană închidea orizontul cu linia sa azurie. Uneori se vedeau femei învești mântate în haine de diverse culori ieșind din aripa stângă și coborând în rânduri prelungi spre mare, prin aleea chiparoșilor. Mergeau să-și îndeplinească ritualurile la templul lui Ceres. Adeseori, din aripa dreaptă se vedeau urcând bărbați în robă albă la templul lui Apollo. Și nu era de cea mai mică importanță pentru imaginația curioasă a tineretului, să se gândească la faptul că școala inițiaților aflați sub protecția acestor două divinități, dintre care una, marea zeiță, deținea misterele profunde ale femeii și pământului, iar cealaltă, zeul solar, le revela pe cele ale omului și cerului.

Mica cetate a aleșilor surâdea în afara și deasupra orașului aglomerat.. Seninătatea sa liniștită atrăgea nobilele instincte ale tinereții, dar nu se vedea nimic din ceea ce se întâmpla înăuntru și se știa că nu era ușor să fii admis. Un simplu gard viu avea rolul de apărare al grădinilor institutului lui Pitagora, iar poarta de intrare rămânea deschisă pe timpul zilei. Dar se afla acolo o statuie a lui Hermes pe al cărei soclu se putea citi: *Eskato Bébéloi*, Înapoi pro-

fani ! Toată lumea respecta această poruncă a misterelor.

Pitagora îi admitea pe novici extrem de greu și spunea: "nu orice lemn este bun pentru a face din el un Mercur." Tinerii care voiau să intre în asociație trebuiau să petreacă un timp în încercări și teste. Prezentați de părinții lor sau de un maestru, li se permitea mai întâi să intre la gimnaziul pitagoric, unde novicii se dedicau jocurilor vârstei lor. Tânărul remarca dintr-o privire că acest gimnaziu nu se asemăna deloc cu cel al orașului. Aici nu se auzeau strigăte violente, nici nu se vedeau grupuri zgomotoase; nici nu găseai lăudăroșenia ridicolă sau etalarea vană a forței unor viitori atleți, prin arătarea mușchilor; ci grupuri de tineri afabili și distinși, care se plimbau doi câte doi pe sub porticuri sau se jucau în arenă. Aceștia îi invitau pe noii veniți cu grație și simplitate să ia parte la conversație, ca și cum ar fi fost unul de-ai lor, fără să-l măsoare cu o privire bănuitoare sau să-i arunce un surâs malițios. În arenă se exersau cursele, aruncarea cu sulița și cu discul. Se executau, de asemenea, lupte simulate sub forma dansurilor doriene, dar Pitagora interzisese cu severitate în institutul său lupta corp la corp, spunând că era superflu și chiar periculos să dezvolți orgoliul și ura prin forță și agilitate, că bărbații destinați practicării virtuților prieteniei nu trebuiau să înceapă prin a se răpune unii pe alții și prin a se târî prin nisip ca niște fiare sălbatice, că un adevărat erou știa să se lupte cu curaj, dar fără furie, că ura ne face inferiori oricărui adversar. Noul venit asculta aceste maxime ale maestrului, repetate de novici, mândri de a-i împărtăși înțelepciunea lor precoce. În același timp, îl solicitau să-și exprime părerile, să-i contrazică în mod liber. Încurajat de aceste invitații, pretendentul ingenuu își arăta curând adevărata natură în mod deschis. Fericit de a fi ascultat și admirat, el perora și se dezvolta după bunul plac. În tot acest timp, maeștrii îl observau îndeaproape, fără a-i reprima înclinațiile naturale. Pitagora venea pe nepusă masă să studieze gesturile și cuvintele tânărului. Dădea o atenție specială inițiativelor și râsetelor tinerilor. Râsul, spunea el, le manifestă caracterul în mod indubitabil și nici o disimulare nu poate înfrumusețea râsul unui om rău. Studiase fizionomia umană îndeaproape, astfel încât putea citi după aceasta în adâncul sufletului[1].

[1] Origene pretinde că Pitagora a fost inventatorul fizionomiei.

Prin aceste observații minuțioase maestrul își făcea o idee precisă despre viitorii săi discipoli. După câteva luni, veneau încercările decisive. Acestea erau inspirate din inițierea egipteană, dar foarte mult ușurate și adaptate naturii grecești, a cărei impresionabilitate n-ar fi suportat spaimele de moarte ale criptelor din Memfis și Teba. Aspirantul trebuia să-și petreacă noaptea într-o grotă, în apropierea orașului, în care i se spunea că există monștri și fantome. Cei care nu aveau puterea să suporte impresiile funebre ale singurătății și nopții, care refuzau să intre sau dădeau bir cu fugiții o dată cu venirea zorilor, erau considerați prea slabi pentru inițiere și trimiși înapoi.

Încercarea morală era mai serioasă. Brusc, fără nici o pregătire prealabilă, într-o dimineață, tânărul discipol era închis într-o celulă tristă și goală. I se lăsa o plăcuță de ardezie și i se poruncea sec să găsească sensul unuia dintre simbolurile pitagorice, de exemplu: "Ce înseamnă triunghiul înscris în cerc?" sau: "De ce dodecaedrul înscris în sferă reprezintă cifra universală?" Petrecea aici douăsprezece ore cu plăcuța sa de ardezie și problema sa, fără alt tovarăș, decât un vas cu apă și pâine uscată. Apoi era dus într-o sală, în fața novicilor reuniți. Acum aveau ordin să îl ironizeze fără milă pe nefericit, care, posac și înfometat, părea în fața lor un vinovat. "Iată-l, spuneau ei, pe noul filosof. Ce mutră de inspirat are! O să ne povestească și nouă meditațiile sale. Nu trebuie să ne ascunzi ce ai descoperit. Vei face astfel turul tuturor simbolurilor. Încă o lună de regim ca ăsta și o să devii un mare înțelept!"

În acest moment maestrul observa cu mare atenție atitudinea și fizionomia tânărului. Iritat de postul la care fusese supus, copleșit de sarcasmul celorlalți, umilit pentru că nu putuse să rezolve o enigmă de nedezlegat, trebuia să facă un mare efort pentru a se stăpâni. Unii plângeau de furie; alții răspundeau prin cuvinte cinice; alții, ieșindu-și din fire, spărgeau plăcuța de ardezie înfuriați la culme, acoperind de injurii școala, pe maestru și pe discipolii săi. Pitagora apărea atunci și îi spunea cu calm că, suportând atât de greu încercarea amorului propriu, era rugat să nu se mai întoarcă la o școală despre care avea o părere atât de proastă și unde virtuțile elementare trebuiau să fie prietenia și

respectul pentru maeștri. Candidatul respins pleca rușinos și devenea uneori un dușman redutabil al ordinului, asemenea acelui Cylon, care mai târziu a asmuțit poporul asupra pitagoricilor și a făcut să se abată catastrofa asupra ordinului. Cei care, dimpotrivă, suportau atacurile cu fermitate, care răspundeau provocărilor prin reflexii corecte și spirituale și declarau că sunt gata să ia încercarea de la capăt de o sută de ori pentru a obține o fărâmă de înțelepciune, erau admiși cu solemnitate în noviciat și primeau felicitările entuziaste ale vechilor discipoli.

PRIMUL GRAD - PREGĂTIREA

Noviciatul și viața pitagorică.

Doar atunci începea noviciatul care se numea *pregătire* (paraskéie), care dura cel puțin doi ani și se putea prelungi până la cinci. Novicii sau *ascultătorii* (akousikoi) erau supuși în timpul lecțiilor pe care le primeau regulii absolute a tăcerii. Nu aveau dreptul nici să le aducă vreo obiecție maeștrilor lor, nici să le discute învățămintele. Trebuiau să le primească cu respect și apoi să mediteze îndelung asupra lor. Pentru a imprima acestă regulă în spiritul noului *ascultător* i se arăta o statuie de femeie acoperită cu un văl lung, cu degetul la gură, aceasta era *Muza tăcerii*.

Pitagora nu credea că tinerețea era capabilă să înțeleagă originea și finalitatea lucrurilor. Considera că exersarea dialecticii și a rațiunii la acestă vârstă, înainte de a-i fi deschis ochii asupra simțului realității, ducea la niște capete goale și la niște sofiști pretențioși. Visa să dezvolte, înainte de toate, în elevii săi facultatea primordială și superioară a omului: *intuiția.* Și pentru aceasta, nu preda lucruri misterioase sau dificile. Le vorbea despre sentimentele naturale, despre primele îndatoriri ale omului la intrarea sa în viață și le arăta legătura acestora cu legile universale. Pentru că le insufla mai întâi de toate tinerilor simțul iubirii pentru părinți, făcea să crească acest sentiment prin asimilarea ideii de tată celei de Dumnezeu, marele creator al universului. "Nu există nimic mai venerabil, spunea el, decât calitatea de tată. Homer l-a numit pe

Jupiter regele zeilor, dar pentru a arăta întreaga sa măreție l-a numit tatăl zeilor și al oamenilor." A comparat-o pe mamă cu mama natură, generoasă și binefăcătoare; așa cum Cybela celestă produce astrele, așa cum Demeter dă naște fructelor și florilor pământului, tot așa mama îi oferă copilului toate bucuriile. Fiul trebuia deci să-i onoreze în tatăl său și în mama sa pe reprezentanții, efigiile terestre ale acestor mari divinități. Pitagora le mai arăta că dragostea de patrie vine din dragostea copilului pentru mama sa. Părinții ne sunt dați nu la întâmplare, așa cum se crede în popor, ci printr-un ordin antecedent și superior numit soartă sau necesitate. *Trebuie* să îi onorăm pe aceștia, dar trebuie să ne *alegem* un prieten. Novicii erau încurajați la discuțiile în grupuri de câte doi, în funcție de afinitățile lor. Cel mai tânăr trebuia să caute în cel mai în vârstă virtuțile pe care le urmărea el însuși, iar cei doi tovarăși trebuiau să se incite reciproc la o viață mai bună. "Prietenul este un alt sine. Trebuie să îl onorezi ce pe un zeu", spunea maestrul. Dacă regula pitagorică îi impunea novicelui care asculta o supunere absolută față de maeștri, îi dădea în schimb libertatea totală de a-și alege prietenii; făcea chiar din aceasta factorul care stimulează toate adevărurile, poezia vieții, calea idealului.

Energiile individuale erau astfel activate, morala devenea vie și poetică, regula acceptată cu dragoste înceta să mai fie o constrângere și devenea afirmarea a însăși individualității. Pitagora voia ca supunerea să fie un asentiment. Mai mult, învățămintele morale le pregăteau pe cele filosofice. Legăturile care se stabileau între îndatoririle sociale și armoniile Kosmosului erau ca o presimțire a legii analogiilor și a concordanțelor universale. În această lege rezidă principiul misterelor, al doctrinei oculte și al întregii filosofii. Spiritul elevului se obișnuia astfel să găsească amprenta unei ordini invizibile în realitatea vizibilă. Maxime generale și recomandări succinte deschideau perspectivele asupra lumii superioare. Dimineața și seara *versurile aurite* răsunau în urechea elevului, odată cu tonalitățile lirei:

Închină-le zeilor nemuritori cultul consacrat,
Păstrează-ți apoi credința.

Comentând această maximă, am putea arăta că zeii, diferiți în aparență, erau aceiași în adâncul templului lor, din moment ce corespundeau acelorași forțe intelectuale și însuflețitoare, active în tot universul. Înțeleptul putea deci să-i onoreze pe zeii patriei sale, făcându-și despre esența lor o idee diferită de cea a omului simplu. Toleranța pentru toate cultele; unitatea popoarelor umanității; unitatea religiilor în știința ezoterică: aceste idei noi se schițau în spiritul novicelui, ca niște divinități grandioase întrevăzute în splendoarea apusului. Iar lira de aur își continua gravele sale învățăminte:

Cinstește onoarea
Eroilor binefăcători, a spiritelor semizei.

În spatele acestor versuri, novicele vedea strălucind, ca prin vălul divinei Psyche, sufletul umanității. Calea celestă lucea ca o izbucnire de lumină. Căci, în cultul eroilor și al semizeilor, inițiatul contempla doctrina vieții viitoare și misterele evoluției universale. Acest mare secret nu i se dezvăluia novicelui, dar el era pregătit pentru a-l înțelege, i se vorbea despre o ierarhie de ființe superioare oamenilor, numiți eroi sau semizei, care sunt călăuzele și protectorii săi. I se mai spunea că aceștia aveau rolul de intermediari între om și divinitate, că prin intermediul lor putea ajunge treptat să se apropie de ea, prin practica virtuților eroice și divine. "Dar cum să comunici cu aceste spirite invizibile ? De unde vine sufletul ? Încotro se îndreaptă ? De ce acest sumbru mister al morții ?" Novicele nu îndrăznea să formuleze aceste întrebări, dar i se ghiceau în priviri și pentru orice răspuns maeștrii săi îi arătau luptătorii de pe pământ, statuile din temple și sufletele glorificate din cer, "din citadela de foc a zeilor", în care ajunsese Hercule.

În adâncurile misterelor antice erau strânși toți zeii în zeul unic și suprem. Această revelație înțeleasă cu toate consecințele sale devenea cheia Kosmosului. Ea era rezervată în întregime inițierii propriu-zise. Novicele nu știa nimic de asta. Era lăsat doar să întrevadă acest adevăr prin ceea ce i se spunea despre puterile muzicii și numărului. Numerele, spunea maestrul, conțin secretul lucrurilor și Dumnezeu este armonia universală. Cele șapte moduri

sacre, construite pe cele șapte note ale heptocordului, corespund celor șapte culori ale luminii, celor șapte planete și celor șapte moduri de existență, care se reproduc în toate sferele vieții materiale și spirituale, de la cea mai mică până la cea mai mare. Melodiile acestor moduri savant infuzate trebuiau să acorde sufletul și să îl facă suficient de armonios pentru a vibra la suflul adevărului.

Aceastei purificări a sufletului îi corespundea în mod necesar cea a trupului, care se obținea prin igienă și prin disciplina severă a moravurilor. Învingerea pasiunilor era prima îndatorire a inițierii. Cel care nu și-a impus propriei ființe o armonie nu poate reflecta armonia divină. Totuși, idealul vieții pitagorice nu avea nimic în comun cu viața ascetică, din moment ce căsătoria era considerată un lucru sfânt. Dar se recomanda castitatea novicilor, iar moderația, inițiaților, ca o forță și o perfecțiune. "Nu ceda voluptății decât atunci când vei consimți să fii inferior ție însuți", spunea maestrul. El mai adăuga că voluptatea nu există decât prin ea însăși și o compara "cu cântecul sirenelor, care, atunci când te apropii de ele, se topesc și lasă în locul lor doar oase rupte și carne sângerândă pe o stâncă tocită de valuri, în timp ce adevărata bucurie este asemănătoare concertului muzelor, care lasă în suflet o celestă armonie." Pitagora credea în virtuțile femeii inițiate, dar se îndoia mult de femeia naturală. Unui discipol care îl întrebă dacă îi este permis să se apropie de o femeie, i-a răspuns ironic: "Atunci când vei fi obosit să te odihnești."

Ziua pitagorică se desfășura în felul următor: imediat ce discul arzător al soarelui ieșea din malurile azurii ale mării ioniene și aurea coloanele templului muzelor, pe deasupra edificiului inițiaților, tinerii discipoli pitagorici îi înălțau un imn lui Apollo și efectuau un dans dorian cu caracter masculin și sacru. După abluțiunile de rigoare, în tăcere se făcea o plimbare până la templu. Fiecare trezire este o înviere, care își are floarea ei de inocență. Sufletul trebuia să se reculeagă la începutul zilei și să rămână virgin pentru lecția de dimineață. În pădurea sacră se grupau toți în jurul maestrului sau a interpreților săi și lecția se prelungea la umbra copacilor vârstnici sau a porticurilor. La prânz se făcea o rugăciune adresată eroilor, spiritelor binevoitoare. Tradiția ezoterică susținea că spiritele bune preferă să se apropie de pământ în strălucirea

razelor solare, în timp ce spiritele rele bântuie întunericul și se răspândesc în atmosferă o dată cu venirea nopții. Prânzul frugal se compunea în general din pâine, miere și măsline. După-amiaza era consacrată exercițiilor de gimnastică, apoi studiului, meditației și exercițiului mintal asupra lecției de dimineață. După apusul soarelui se făcea o rugăciune în comun, se cânta un imn zeilor cosmogonici, lui Jupiter celest, Minervei Providența, Dianei, protectoarea morților. În acest timp, storaxul, mana sau tămâia ardeau pe altarul în aer liber, iar imnul înmiresmat urca ușor în crepuscul, în timp ce primele stele străpungeau palul azur. Ziua se termina cu cina, după care cel mai tânăr dintre discipoli făcea o lectură comentată apoi de cel mai vârstnic.

Astfel se scurgea o zi a discipolilor lui Pitagora, limpede precum un izvor, senină ca o dimineață fără nori. Anul își urma ciclurile după marile sărbători astronomice. Astfel, întoarcerea lui Apollo hyperboreanul și serbarea misterelor lui Ceres îi aduceau la un loc pe inițiații de toate gradele, bărbați și femei. Se puteau vedea acum tinere cântând la lire de fildeș, femei măritate în pepluri purpurii și galbene cântând în coruri, acompaniate de soliste, alternativ, cu mișcarea armonioasă a strofei și antistrofei, pe care le va imita mai târziu tragedia. În toiul acestor mari serbări, la care divinitatea părea prezentă prin grația formelor și a mișcărilor, în melodia incisivă a corurilor, novicele trăia un presentiment al forțelor oculte, al legilor atotputernice ale universului animat, ale cerului profund și transparent. Căsătoriile și riturile funebre aveau un caracter mai intim, dar nu mai puțin solemn. Ceremonii originale erau organizate pentru a șoca imaginația. Atunci când un novice părăsea voluntar institutul pentru a-și relua viața laică, atunci când un discipol trăda un secret al doctrinei, ceea ce nu s-a întâmplat decât o singură dată, inițiații îi ridicau un mormânt în incinta consacrată, ca și cum acesta ar fi fost mort. Maestrul spunea: "Este mai mort decât cei morți, pentru că s-a reîntors la viața cea rea; trupul său se plimbă printre oameni, dar sufletul său este mort; să îl plângem acum." Iar mormântul ridicat unui om viu îl teroriza pe acesta ca propria sa fantomă și ca o prevestire sinistră.

AL DOILEA GRAD - PURIFICAREA[1]

Numerele - Teogonia

Era o zi fericită, "o zi de aur", așa cum spuneau anticii, cea în care Pitagora îl primea pe novice în locuința sa și îl accepta cu solemnitate printre discipoli. Apoi tânărul intra într-un raport urmărit și direct cu maestrul; pătrundea în curtea interioară a locuinței sale, rezervată celor apropiați. De aici numele de *ezoterici* (cei din interior), prin opoziție cu *exoterici* (cei din afară). Începea adevărata inițiere.

Această revelație consta într-o expunere completă și rațională a doctrinei oculte, de la primele principii conținute în știința misterioasă a numerelor și până la ultimele consecințe ale evoluției universale, la destinele și finalitățile supreme ale divinei Psyche, ale sufletului uman. Această știință a numerelor era cunoscută sub diverse nume în templele din Egipt și Asia. Pentru că reprezenta cheia oricărei doctrine, era ascunsă cu multă grijă vulgului. Cifrele, literele, figurile geometrice sau reprezentările umane, care serveau drept semne pentru această algebră a lumii oculte, nu erau înțelese decât de inițiat. Nu dezvăluia sensul adepților decât după ce depuneau jurământul tăcerii. Pitagora a formulat această știință într-o carte numită: *hieros logos,* cuvântul sacru. Cartea nu a ajuns până la noi, dar în scrierile posterioare ale pitagoricilor Philolaus, Architas și Hierocles, în dialogurile lui Platon, în tratatele lui Aristotel, ale lui Porfirios și Iamblichos regăsim principiile ei. Dacă au rămas niște mistere pentru filosofii moderni este pentru că sensul și deschiderea lor nu pot fi înțelese decât prin comparație cu toate doctrinele ezoterice ale Orientului.

Pitagora îi numea pe discipolii săi matematicieni, pentru că învățământul său superior începea prin doctrina numerelor. Dar această matematică sacră sau știință a principiilor era în același timp mai transcendentă și mai vie decât matematica profană, singura cunoscută de către savanții și filosofii noștri. NUMĂRUL nu era considerat în concepția lui Pitagora o cantitate abstractă, ci o

1 *Katharsis* în greceºte.

virtute intrinsecă și activă a UNULUI suprem, a lui Dumnezeu, sursă a armoniei universale. Știința *numerelor* era cea a forțelor vii, *a facultăților divine* în acțiune în lumi și în om, în macrocosmos și în microcosmos... Pătrunzându-le, distingându-le și explicându-le jocul, Pitagora făcea deci cel puțin o teogonie sau o teologie rațională.

O teologie veritabilă trebuia să ofere principiile tuturor științelor. Ea nu va fi știința lui Dumnezeu decât dacă reflectă unitatea și înlănțuirea științelor naturii. Nu își merită numele decât cu condiția ca organul și sinteza tuturor celorlalte să fie constituite. Ori iată care este rolul pe care îl juca în templele egiptene știința verbului sacru, formulată și precizată de Pitagora sub numele de știință a numerelor. Ea avea pretenția de a oferi cheia ființei, a științei și a vieții. Adeptul, ghidat de maestrul său, trebuia să înceapă prin a contempla principiile prin propria sa inteligență, înainte de a urma multiplele aplicații în imensitatea concentrică a sferelor evoluției.

Un poet modern a presimțit acest adevăr, atunci când îl face pe Faust să transceadă la *Maici* pentru a da viață fantomei Helenei. Faust deține cheia magică, pământul se surpă sub picioarele sale, îl apucă amețeala, se scufundă în vidul spațiilor. În fine, ajunge la Maici, care veghează asupra formelor originare ale marelui tot și fac să țâșnească ființele din matricea arhetipurilor. Maicile sunt numerele lui Pitagora, forțele divine ale lumii. Poetul ne-a redat fiorul propriei sale gândiri în fața saltului în abisurile insondabilului. Pentru inițiatul antic, în care vederea directă a inteligenței se trezea puțin câte puțin, ca un simț nou, această revelație interioară părea mai curând o ascensiune în marele soare incandescent al adevărului, de unde contempla în plenitudinea luminii ființele și formele, proiectate în vârtejul vieților printr-o iradiere vertiginoasă.

Nu se ajungea într-o singură zi la această posesie interioară a adevărului, în care omul realizează viața universală prin concentrarea facultăților sale. Trebuiau ani de exercițiu, punerea de acord atât de dificilă a inteligenței și voinței. Înainte de a manevra cuvântul creator - și cât de puțini reușesc! - trebuia să înveți să silabisești verbul sacru, literă cu literă, silabă cu silabă.

Pitagora avea obiceiul să ofere aceste învățăminte în tem-

plul Muzelor. Magistrații Crotonei dăduseră poruncă să fie ridicat, la cererea expresă și la indicațiile sale, în apropierea propriei locuințe, într-o grădină închisă. Discipolii de gradul al doilea erau acceptați aici, singuri cu maestrul. În interiorul templului circular se vedeau cele nouă muze din marmură. În mijlocul lui veghea Hestia acoperită cu un văl, solemnă și misterioasă. Cu mâna stângă proteja flacăra unui cămin, cu mâna dreaptă arăta spre cer. La greci, ca și la romani, Hestia sau Vesta este paznicul principiului divin prezent în toate. Conștiință a focului sacru, ea își are altarul în templul din Delfi, în Prytanea din Atena și în cea mai neînsemnată dintre gospodării. În sanctuarul lui Pitagora simboliza știința divină și centrală sau teogonia. În jurul ei, muzele ezoterice purtau, în afara numelor lor tradiționale și mitologice, numele științelor oculte și ale artelor sacre pe care le păzeau. *Urania* era protectoarea astronomiei și astrologiei; *Polhymnia,* a științei sufletelor în celalaltă viață și arta divinației; *Melpomena,* cu masca sa tragică, a științei vieții și morții, a transformărilor și renașterilor. Aceste trei muze superioare constituiau împreună cosmogonia sau fizica celestă. *Calliope, Clio* și *Euterpe* prezidau știința omului sau psihologia cu artele sale corespondente: medicina, magia, morala. Ultimul grup: *Terpsichora, Erato* și *Talia*, cuprindea fizica terestră, știința elementelor, a pietrelor, a plantelor și a animalelor.

Astfel, de prima dată, organismul științelor, copiat pe organismul universului, îi apărea discipolului în cercul viu al muzelor iluminate de flacăra divină.

După ce-și conducea discipolii în micul sanctuar, Pitagora deschidea cartea verbului și începea predarea învățămintelor sale ezoterice.

"Aceste muze, spunea el, nu sunt decât înfățișările terestre ale puterilor divine ale căror imaterialitate și sublimă frumusețe le veți contempla în voi înșivă. La fel cum ele stau cu ochii pe focul Hestiei din care emană și care le dă mișcarea, ritmul și melodia - la fel voi trebuie să vă cufundați în focul central al universului, în spiritul divin, pentru a vă răspândi cu el în manifestările sale vizibile". Atunci, cu o mână puternică și curajoasă, Pitagora îi ridica pe discipolii săi în lumea formelor și a realităților; anula spațiul și timpul și îi ducea cu el în *marea monadă*, în esența ființei necreate.

Pitagora o numea unul primar, compus din armonie, focul masculin care traversează totul, spiritul care se pune în mișcare prin el însuși, Indivizibilul și marele nemanifestat, ale cărui lumi efemere se manifestă în gândirea creatoare, unicul, eternul, imuabilul, ascuns sub multitudinea lucrurilor trecătoare și schimbătoare. "Esența în sine se refuză omului, spunea pitagoricul Philolaus. El nu cunoaște decât lucrurile din această lume în care finitul se combină cu infinitul. Și cum ar putea să le cunoască ? Pentru că există între el și lucruri o armonie, un raport, un principiu comun și acest principiu le este oferit de Cel unic, cel care le dă, simultan cu esența lor, măsura și inteligibilitatea. El este măsura comună a obiectului și subiectului, rațiunea lucrurilor prin care sufletul participă la rațiunea ultimă a Celui unic."[1] Dar cum să te apropii de El, de fFiința imperceptibilă ? L-a văzut cineva vreodată pe stăpânul timpurilor, sufletul sorilor, sursa inteligențelor ? Nu; și doar prin contopirea cu el se poate pătrunde esența sa. El este asemănător unui foc invi-zibil aflat în centrul universului, a cărui flacără agilă circulă în toate lumile și îi mișcă circumferința. Maestrul a mai adăugat că opera de inițiere înseamnă apropierea de marea ființă, prin asemănarea cu ea, printr-un grad de perfecționare cât mai înalt, prin dominarea lucrurilor cu ajutorul inteligenței, devenind astfel *activ* ca ea și nu *pasiv* ca el. "Propria voastră ființă, sufletul vostru nu este el oare un microcosmos, un mic univers ? Dar el este plin de furtuni și discordii. Ei bine, trebuie să realizați unitatea în armonie. Atunci, doar atunci, Dumnezeu va coborî în conștiința voastră, atunci veți lua parte la exercitarea puterii sale și veți fi prin propria voastră voință piatra căminului, altarul Hestiei, tronul lui Jupiter !"

Dumnezeu, substanța indivizibilă, are deci ca număr unitatea care conține Infinitul, ca nume, pe cel al tatălui, al creatorului

[1] În matematicile transcendente se demonstrează algebric faptul că zero înmulþit cu Infinitul este egal cu Cel unic. Zero în ordinea ideilor absolute semnificã fiinþa nedeterminatã. infinitul, eternul în limbajul templelor, este reprezentat printr-un cerc sau printr-un ºarpe care îºi muºcã coada, care înseamnã infinitul în propria sa miºcare. Or, din moment ce Infinitul este determinabil, el produce toate numerele pe care le conþine în marea sa unitate ºi pe care le guvernează într-o armonie perfectã. Acesta este sensul transcendent al primei probleme de teogonie pitagoricã, raþiunea care face ca marea monadã sã conþinã toate micile monade ºi ca toate numerele sã þâºneascã din marea unitate în miºcare.

sau al eternului masculin, ca semn, focul viu, simbol al spiritului, esență a totului. Iată primul principiu.

Dar facultățile divine tremură în fața lotusului mistic pe care inițiatul egiptean, culcat în mormântul său, îl vede înflorind din noaptea neagră. Mai întâi nu este decât un punct strălucitor, apoi se deschide ca o floare și centrul incandescent înflorește ca un trandafir de lumină cu o mie de frunze.

Pitagora spunea că marea monadă acționează ca o *Diadă* creatoare. Din moment ce Dumnezeu se manifestă, el este dublu; esența indivizibilă și substanța divizibilă; principiul masculin activ, animator și principiul feminin, pasiv, sau materia plastică animată. Diada reprezenta deci uniunea eternului masculin și a eternului feminin în Dumnezeu, cele două facultăți divine esențiale și corespondente. Orfeu exprimase în mod poetic acestă idee în următorul vers:

Jupiter este soțul și soața divină.

Toate doctrinele politeiste au fost intuitiv conștiente de idee, reprezentând divinitatea când sub formă masculină, când sub formă feminină.

Și această natură vie, eternă, această mare soție a lui Dumnezeu, nu este doar natura terestră, ci și natura celestă invizibilă ochilor noștri de materie, sufletul lumii, lumina primordială, rând pe rând Maia, Isis și Cybela, care, vibrând mai întâi sub impulsul divin, cuprinde esențele tuturor sufletelor, tipurile spirituale ale tuturor ființelor. Apoi este vorba de Demetra, pământul viu și toate pământurile cu trupurile pe care le închide în ea, în care aceste suflete vin să se încarneze. Apoi este femeia, tovarășa bărbatului. În umanitate, femeia reprezintă natura, iar imaginea perfectă a lui Dumnezeu nu este doar bărbatul, ci bărbatul și femeia. De aici invincibilitatea lor, atracție seducătoare și fatală; de aici beția și lubirea, care ascunde visul creațiilor infinite și obscurul presentiment că eternul masculin și eternul feminin se bucură de o uniune perfectă în sânul lui Dumnezeu. "Onoare deci femeii, pe pământ și în cer, spunea Pitagora alături de toți inițiații antici; ea ne face să înțelegem această mare femeie, natura. Să fie imaginea sa

sacrificată și să ne ajute să urcăm treptat până la marele suflet al lumii, care procreează, conservă și înnoiește, până la divina Cybela, care trage după ea poporul sufletelor sub mantaua sa de lumină."

Monada reprezintă esența lui Dumnezeu, Diada, facultatea generatoare și reproductivă. Aceasta generează lumea, răspândirea invizibilă a lui Dumnezeu în spațiu și timp. Ori lumea reală este triplă. Căci tot așa cum omul se compune din trei elemente distincte, dar contopite unul în altul, trup, suflet și spirit; tot așa universul este divizat în trei sfere concentrice: lumea naturală, lumea umană și lumea divină. *Triada* sau *legea ternarului* este deci legea constitutivă a lucrurilor și adevărata cheie a vieții. Ea se regăsește în toate gradele scării vieții, de la constituirea celulei organice, prin formarea fiziologică a corpului animal, funcționarea sistemului sanguin și a sistemului cerebro-spinal, până la constituirea hiperfizică a omului, a universului și a lui Dumnezeu. Triada deschide, ca un pergament, spiritului uimit structura internă a universului; arată corespondențele infinite ale macrocosmosului și microcosmosului. Ea acționează ca o lumină care trece în lucruri pentru a le face transparente și face să lucească lumile mici și mari, ca tot atâtea latențe magice.

Să explicăm această lege prin corespondența esențială a omului și universului.

Pitagora admitea că spiritul omului sau intelectul își trage de la Dumnezeu natura nemuritoare, invizibilă, absolut activă. Căci spiritul este cel care se pune în mișcare pe el însuși. El numea trupul partea sa muritoare, divizibilă și pasivă. Credea că ceea ce noi numim *suflet* este strâns legat de spirit, dar format dintr-un al treilea element intermediar care provine din *fluidul cosmic*. Sufletul se aseamănă deci unui corp eteric pe care spiritul și-l țese și și-l construiește pentru sine. Fără acest corp eteric, corpul material nu ar putea fi pus în mișcare și nu ar fi decât o masă inertă și lipsită de viață[1]. Sufletul are o formă asemănătoare trupului pe care îl ține în viață și îi supraviețuiește acestuia după disoluția sau moartea sa. El devine atunci, după expresia lui Pitagora, reluată de Platon, *carul subtil* care ridică spiritul spre sferele divine sau îl lasă să cadă

[1] Doctrină identică la sfântul Paul Iniþiatul, care vorbeºte despre *corpul spiritual*.

din nou în regiunile tenebroase ale materiei, după cum este el, mai rău sau mai bun. Or, constituirea și evoluția omului se repetă în niște cercuri crescătoare pe toată scara ființelor și în toate sferele. Așa cum în umana Psyche se dă o luptă între spiritul care o atrage și trupul care o reține, la fel umanitatea evoluează între lumea naturală și cea animală, în care se cufundă prin rădăcini terestre, și lumea divină a spiritelor pure, în care se află sursa ei celestă și spre care tinde să se ridice. Și ceea ce se petrece în umanitate se petrece pe toate pământurile și în toate sistemele solare, în proporții mereu diferite, în moduri mereu noi. Extindeți cercul până la infinit și, dacă puteți, îmbrățișați lumile fără limită printr-un singur concept. Ce veți găsi aici ? Gândirea creatoare, fluidul astral și lumile în evoluție: spiritul, sufletul și trupul divinității. Ridicând văl după văl și cercetând facultățile acestei divinități, veți găsi aici Triada și Diada învăluindu-se în profunzimea întunecată a Monadei ca o eflorescență de stele în abisurile imensității.

După această expunere rapidă ne putem da seama de importanța capitală pe care o atribuia Pitagora legii ternarului. Se poate spune că ea formează piatra unghiulară a științei ezoterice. Toți marii inițiatori religioși au avut conștiința acesteia, toți teozofii au presimțit-o. Un oracol al lui Zoroastru spune:

Numărul trei domnește peste tot în univers
Și monada este principiul său.

Meritul incomparabil al lui Pitagora este de a o formula cu limpezimea spiritul grec. El a făcut din ea centrul teogoniei sale și fundamentul științelor. Deja voalată în scrierile ezoterice ale lui Platon, dar absolut de neînțeles pentru filosofii posterității, această concepție nu a fost pătrunsă, în timpurile moderne, decât de câțiva inițiați în științele oculte[1]. Se vede începând chiar de acum ce bază largă și solidă oferea legea ternarului universal clasificării științelor, edificării cosmogoniei și psihologiei.

Așa cum ternarul universal se concentrează în unitatea lui

[1] Pe primul plan al acestora trebuie să-l situăm pe Fabre d'Olivet *(Vers dorés de Pythagore)*. Această concepþie vie a forþelor universului, care îl traversează de sus în jos, nu are nimic de-a face cu speculaþiile vane ale metafizicienilor puri, ca de exemplu *teza, antiteza* ºi *sinteza* lui Hegel, simple jocuri ale spiritului.

Dumnezeu sau în monadă, tot așa ternarul uman se concentrează în conștiința sinelui și în voință, care adună toate facultățile trupului, sufletului și spiritului în unitatea sa vie. Ternarul uman și divin rezumat în monadă constituie *ternarul sacru*. Dar omul nu își realizează propria unitate decât într-un mod relativ. Voința sa, care acționează asupra întregii sale ființe, nu poate să acționeze simultan și complet în cele trei organe ale sale, adică în instinct, în suflet și în intelect. Universul și Dumnezeu însuși nu îi apar decât rând pe rând și succesiv reflectate prin cele trei oglinzi. - 1. Văzut prin instinct și prin caleidoscopul simțurilor, Dumnezeu este multiplu și infinit precum manifestările sale. De aici, politeismul, în care numărul zeilor nu este limitat. - 2. Văzut prin spiritul rațional, Dumnezeu este dublu, adică spirit și materie. De aici dualismul lui Zoroastru, al maniheenilor și al multor altor religii. - 3. Văzut prin intelectul pur, este triplu, adică: spirit, suflet și corp, în toate manifestările universului. De aici, cultele trinitare ale Indiei (Brahma, Vișnu, Șiva) și trinitatea însăși a creștinismului (Tatăl, Fiul și Sfântul Duh). - 4. Conceput prin voința care rezumă totul, Dumnezeu este unic și avem modelul monoteismului ermetic al lui Moise în toată rigoarea sa. Aici, mai multă personificare, mai multă încarnare; ieșim din universul vizibil și intrăm în absolut. Eternul domnește singur asupra lumii reduse la nimicnicie. Diversitatea religiilor provine deci din acest fapt, că omul nu realizează divinitatea decât prin propria sa ființă, care este relativă și finită, în timp ce Dumnezeu realizează în orice clipă unitatea celor trei lumi în armonia universală.

Această ultimă aplicație ar putea demonstra ea singură adevărul oarecum magic al *tetragramei* în ordinea ideilor. Nu numai că s-ar putea regăsi aici principiile științelor, legea ființelor și modul lor de evoluție, ci și rațiunea diversității și unității lor superioare. Era într-adevăr cheia universului. De aici, entuziasmul cu care Lysis vorbește în *Versurile aurite*. Putem înțelege acum de ce pitagoricii jurau pe acest mare simbol:

Jur pe cel care a gravat în inimile noastre
Tetrada sacră, imens și pur simbol,
Sursă a naturii și model al zeilor.

Pitagora a dus mult mai departe învățămintele despre numere. În fiecare dintre ele, definea un principiu, o lege, o forță activă a universului. Spunea însă că principiile esențiale sunt conținute în primele patru numere, pentru că toate celelalte se obțin din adunarea și înmulțirea acestora. Tot așa, infinita varietate a ființelor care compun universul este produsă prin combinarea a trei forțe primordiale: materie, suflet, spirit, sub impulsul creator al unității divine, care le contopește și le disociază, le concentrează și le dă impulsul vieții. La fel ca principalii maeștri ai științei ezoterice, Pitagora a acordat o mare importanță *numărului șapte* și *numărului zece*. Șapte fiind compus din trei și patru, simbolizează uniunea omului și a divinității. Aceasta este cifra adepților, a marilor inițiați și, de vreme ce exprimă realizarea completă în toate sferele prin cele șapte grade, reprezintă legea evoluției. Numărul zece, format din adunarea primelor patru și conținându-l pe cel precedent, este numărul perfect prin excelență, din moment ce reprezintă toate principiile divinității evoluate și reunite într-o nouă unitate.

Încheindu-și învățămintele teogonice, Pitagora le arăta discipolilor săi cele nouă muze, personificarea științelor grupate trei câte trei, prezidând triplului ternar evoluat în nouă lumi și formând, o dată cu Hestia, știința divină, paznic al focului primordial, *decada sacră.*

AL TREILEA GRAD - PERFECȚIUNEA[1]

Cosmogonie și psihologie. Evoluția sufletului

Discipolul primise de la maestrul său principiile științei. Această primă inițiere făcuse să cadă toate straturile groase de materie care îi acopereau ochii spiritului. Rupând vălul strălucitor al mitologiei, îl smulsese lumii vizibile pentru a-l arunca fără speranță în spațiile nemărginite și în soarele inteligenței, de unde adevărul iradiază deasupra celor trei lumi, dar știința numerelor nu reprezenta decât preambulul marii inițieri. Înarmat cu aceste principii, trebuie să coboare acum din înălțimile absolutului în profunzimile naturii

1 În greceºte: *Teleiotes.*

pentru a regăsi aici gândirea divină în formarea lucrurilor și în evoluția sufletului. Cosmogonia și psihologia ezoterice încercau să dezlege cele mai mari mistere ale vieții, secretele periculoase și cu invidie păstrate de științele și artele oculte. La fel, Pitagora prefera să-și țină aceste lecții departe de lumina zilei profane, noaptea, pe malul mării, pe terasele templelor lui Ceres, în murmurul liniștitor al Mării Ioniene, având o cadență melodioasă, sub fosforescențele îndepărtate ale cosmosului înstelat; sau în criptele sanctuarului, unde lămpile egiptene cu naft răspândeau o lumină uniformă și blândă. Femeile inițiate asistau la aceste reuniuni nocturne. Uneori, preoții sau preotesele sosiți din Delfi sau Eleusis veneau să confirme învățămintele maestrului, povestind experiențe trăite de ei sau prin cuvântul lucid al somnului clarvăzător.

Evoluția materială și evoluția spirituală a lumii sunt două mișcări inverse, dar paralele și concordante pe toată scara ființei. Una nu se explică decât prin cealaltă și, ca un ansamblu, explică lumea. Evoluția materială reprezintă manifestarea lui Dumne-zeu în materie prin sufletul lumii care o lucrează. Evoluția spirituală reprezintă elaborarea conștiinței în monadele individuale și încercările lor de a ajunge, prin ciclul vieților, la spiritul divin din care emană. A vedea universul din punct de vedere fizic sau din punct de vedere spiritual nu înseamnă a lua în considerare un obiect diferit, ci a privi lumea prin cele două extremități diferite. Din punct de vedere terestru, explicația rațională a lumii trebuie să înceapă cu evoluția materială, din moment ce ne apare în acest fel, dar, făcându-ne să vedem opera spiritului universal în materie și să urmărim dezvoltarea monadelor individuale, ea conduce, fără să ne dăm seama, la punctul de vedere spiritual și ne face să trecem din *exteriorul* în *interiorul* lucrurilor, de la o extremitate a lumii la cealaltă.

Astfel proceda Pitagora care considera universul ca pe o ființă vie, animată de un suflet mare și înzestrată cu o mare inteligență. A doua parte a învățământului său începea cu cosmogonia.

Dacă am ține cont de diviziunile boltei cerești, pe care le găsim în fragmentele exoterice ale discipolilor pitagorici, această astronomie ar fi asemănătoare astronomiei lui Ptolemeu, pământul imobil și soarele care se învârte în jurul său, cu planetele și între-

gul cer. Dar principiul însuși al acestei astronomii ne avertizează că ea este pur simbolică. În centrul universului său, Pitagora situează focul (soarele nefiind decât o reflectare a acestuia). Or, în tot ezoterismul Orientului, focul este semnul reprezentativ al spiritului, al conștiinței divine, universale. Ceea ce filosofii noștri consideră în general ca fiind fizica lui Pitagora și Platon, nu este deci altceva decât o descriere imagistică a filosofiilor secrete, pe cât de luminoase pentru inițiați, pe atât de impenetrabile vulgului, încât a fost luată pur și simplu drept fizică. Să căutăm deci în aceasta un fel de cosmografie a vieții sufletelor și nu altceva. Regiunea sublunară desenează sfera în care se exercită atracția terestră și se numește *cerc al generațiilor.* Inițiații înțelegeau prin aceasta că pământul este pentru noi regiunea vieții trupești. Aici au loc toate operațiile care însoțesc încarnarea și părăsirea vieții corporale a sufletelor. Sfera celor șase planete și a soarelui răspund unor categorii ascendente a spiritelor. Olimpul, conceput ca o sferă în continuă mișcare, este numit *cerul celor imuabili*, pentru că este asimilat sferei sufletelor perfecte. Această astronomie copilărească cuprinde deci o concepție despre universul spiritual.

Toate argumentele ne fac să credem că anticii inițiați și Pitagora, în special, avea despre universul fizic noțiuni mult mai corecte. Aristotel afirmă cu certitudine că pitagoricii credeau în mișcarea pământului în jurul soarelui. Copernic afirmă că ideea de rotație a pământului în jurul axei sale i-a venit citind, la Cicero, că un anumit Hycetas din Syracusa vorbise de mișcarea diurnă a pământului. Discipolilor săi de gradul al treilea Pitagora le povestea despre dubla mișcare a pământului. Fără a putea face măsurătorile exacte pe care le permite știința modernă, el știa, asemenea preoților din Memfis, că planetele care se desprinseseră din soare se învârteau în jurul lui; că stelele sunt tot atâtea sisteme solare guvernate de aceleași legi care îl guvernează pe al nostru și că fiecare dintre acestea își are rangul său în imensul univers. El mai știa că fiecare lume solară formează un mic univers, care își are corespondența în lumea spirituală și propriul său cer. Planetele aveau rolul de a-i marca scara. Aceste noțiuni, care ar fi bulversat mitologia populară și pe care mulțimea ar fi considerat-o drept sacrilegiu, nu erau niciodată încredințate scrierii vulgare. Nu erau predate

decât sub pecetea celui mai strict secret[1].

Universul vizibil, spunea Pitagora, cerul cu toate stelele sale nu este decât o formă trecătoare a sufletului lumii, a marelui Maia, care concentrează materia împrăștiată în spațiile infinite, apoi o disipă și o presară în chip de fluid cosmic imponderabil. Fiecare turbion solar posedă o parte din acest suflet universal, care evoluează în sânul său timp de milioane de secole, cu o forță de impuls și o măsură specială. Cât despre puteri, regnuri, specii și suflete vii, care vor apărea succesiv în astrele acestei mici lumi, ele vin de la Dumnezeu, descind de la Tatăl; adică emană dintr-o ordine spirituală imuabilă și superioară și dintr-o evoluție materială anterioară, adică dintr-un sistem solar stins. Dintre aceste puteri invizibile, unele, absolut nemuritoare, guvernează formarea acestei lumi, altele îi așteaptă procrearea în somnul cosmic sau în visul divin, pentru a intra în rândul generațiilor vizibile, după rangul lor și legea eternă. Totuși, sufletul solar și focul său central care mișcă direct marea monadă prelucrează materia în fuziune. Planetele sunt fiicele soarelui. Fiecare dintre ele, elaborată prin forțele de atracție și rotație inerente materiei, este înzestrată cu un suflet semi-conștient, desprins din sufletul solar, având un caracter aparte și rolul său deosebit în evoluție. Cum fiecare planetă este o expresie diferită a gândirii lui Dumnezeu, cum ea exercită o funcție specială în lanțul planetar, înțelepții antici au identificat numele planetelor cu cele ale marilor zei care reprezentau facultățile divine în acțiune în univers.

Cele *patru elemente* din care au luat naștere astrele și toate ființele desemnează patru stări progresive ale materiei. Prima, fiind mai densă și mai grosieră, este cea mai refractară spiritului; ultima, fiind mai rafinată, arată o mare afinitate pentru acesta. *Pământul* reprezintă starea solidă; *apa,* starea lichidă; *aerul,*

[1] Anumite definiþii ciudate, sub forma unei metafore, care ne-au fost transmise ºi care provin din învãþãmintele secrete ale maestrului, lasã sã decurgã din ele, în sensul lor ocult, concepþia grandioasã pe care o avea Pitagora despre Kosmos. Vorbind despre constelaþii, el a numit Ursa Micã ºi Ursa Mare: *mâinile Rhéa-Kybelei*. Ori Rhéa-Kybela reprezintã în sens ezoteric lumina astralã în miºcare, soaþa divinã a focului universal sau a spiritului creator, care, prin concentrarea în sistemele solare, atrage esenþele imateriale ale fiinþelor, le prinde ºi le face sã intre în vârtejul vieþilor. Astfel, el numea planetele *câinii Proserpinei,* pentru cã ea pãzeºte ºi þine încãtuºate sufletele încarnate, aºa cum Cerberul mitologic pãzeºte

starea gazoasă; *focul,* starea imponderabilă. Cel de-al cincilea element, *eterul,* reprezintă o stare a materiei atât de subtilă și vivace, încât nu mai este atomică și înzestrată cu puterea de pătrundere universală. Acesta este fluidul cosmic originar, lumina astrală sau sufletul lumii.

Pitagora le vorbea apoi discipolilor săi despre Egipt și Asia. El știa că pământul în fuziune fusese înconjurat de mult de o atmosferă gazoasă, care, lichefiată de răcirea sa treptată, dusese la formarea mărilor. După obicieul său, rezuma în mod metaforic această idee, spunând că mările erau produse de *lacrimile lui Saturn* (în timpul cosmic).

Dar iată că apar regnurile și germenii invizibili, plutind în *aura* subtilă a pământului, învârtejindu-se în roba sa gazoasă, atrași în sânul profund al mărilor și pe primele continente care au luat naștere. Lumile vegetală și animală, încă amestecate, apar aproape în același timp. Doctrina ezoterică admite transformarea speciilor animale, nu doar după legea secundară a *selecției,* ci și după legea primară a *fecundării* pământului de către puterile celeste și a tuturor ființelor vii de către principii inteligibile și forțe invizibile. Când o nouă specie apare pe glob, înseamnă că o rasă de suflete de o factură superioară se încarnează la un moment dat în descendenții vechii specii, pentru a o face să urce pe scara evoluției, remodelând-o și transformând-o după imaginea sa. Astfel, doctrina ezote-rică explică apariția omului pe Pământ. Din punctul de vedere al evoluției terestre, omul este ultima ramură și încoronarea tuturor speciilor anterioare. Dar acest punct de vedere nu este suficient pentru a explica intrarea sa pe o scenă așa cum nu este suficient pentru a explica apariția primei alge sau a primului crustaceu pe fundul oceanelor. Toate aceste creații succesive presupun, asemenea fiecărei nașteri în parte, fecundarea pământului de puterile invizibile care creează viața. Aceea a omului presupune dominația anterioară a umanității celestecare prezidă ecloziunea umanității terestre și îi trimite, ca undele unei maree formidabile, noi torenți de suflete, care se încarnează în coastele sale și fac să strălucească primele raze ale unei zile divine în această ființă luminată de animalitate și forțată să se lupte cu toate puterile naturii pentru a trăi.

Pitagora, instruit în templele Egiptului, avea noțiuni precise asupra marilor revoluții ale globului. Doctrina indiană și egipteană avea cunoștință despre existența vechiului continent austral, care fusese leagănul rasei roșii și cel al unei puternice civilizații, numită a atlanților de greci. Ea atribuia nașterea și imersiunea alternative ale continentelor oscilației polilor și admitea că umanitatea traversase astfel șase potopuri. Fiecare ciclu interdiluvian aduce predominanța uneia dintre marile rase ale umanității. În toiul eclipselor parțiale ale civilizației și ale facultăților umane, există o mișcare generală ascendentă.

Iată deci umanitatea constituită și rasele lansate în cursa lor, printre cataclismele de pe glob. Dar de pe acest glob pe care îl considerăm, de la nașterea noastră, baza imuabilă a lumii, care plutește ea însăși prin spațiu, pe aceste continente care se formează din mări pentru a dispărea din nou, în mijlocul acestor popoare care se sting, al acestor civilizații care se prăbușesc, care este marele, sfâșietorul, eternul mister ? Este marea problemă interioară, cea a fiecăruia dintre noi și a tuturor, este problema sufletului, care descoperă în el însuși un abis tenebros și luminos, care se privește cu un amestec de farmec și spaimă și își spune: "Nu sunt din această lume, căci aceasta nu ajunge pentru a mă explica. Eu nu vin de pe pământ; merg în altă parte. Dar unde ?" Este misterul lui Psyche, care le cuprinde pe toate celelalte.

Cosmogonia lumii vizibile, spunea Pitagora, ne-a condus la istoria pământului și aceasta, la misterul sufletului uman. Cu el, noi atingem sanctuarul sanctuarelor, arcanul arcanelor. Conștiința sa o dată trezită, sufletul devine pentru ea cel mai uimitor spectacol. Dar această conștiință în sine nu este decât suprafața iluminată a ființei, în care ea bănuiește existența unor abisuri obscure și insondabile. În profunzimea sa necunoscută, divina Psyche contemplă cu o privire fascinată toate viețile și toate lumile: trecutul, prezentul, viitorul contopite în eternitate. "Cunoaște-te pe tine însuți și vei cunoaște universul zeilor." Iată secretul înțelepților inițiați. Dar pentru a pătrunde prin această ușă îngustă în imensitatea universului invizibil, să trezim în noi viața directă a sufletului purificat și să ne înarmăm cu flacăra inteligenței, a științei principiilor și a numerelor sacre.

Pitagora trecea astfel de la cosmogonia psihică la cosmogonia spirituală. După evoluția pământului, el povestea evoluția sufletului prin lumi. În afara inițierii, această doctrină este cunoscută sub numele de *transmigrație a sufletelor*. Despre nici o altă parte a doctrinei oculte nu s-au bătut mai tare câmpii, astfel încât literatura antică și cea modernă nu o cunosc decât prin travestiri puerile. Platon însuși, cel care, dintre toți filosofii, a contribuit cel mai mult la popularizarea ei, nu a venit decât cu niște păreri fanteziste și adesea extravagante, fie pentru că prudența, fie pentru că jurămintele l-au împiedicat să spună tot ce știa despre aceasta. Puțini oameni bănuiesc astăzi că doctrina ezoterică ar fi putut avea pentru inițiați un aspect științific, le-ar fi putut deschide perspective infinite și i-ar fi oferit sufletului o consolare divină. Doctrina vieții ascensionale a sufletului prin seria de existențe este trăsătura comună a tradițiilor ezoterice și încoronarea teozofiei. Aș mai adăuga faptul că ea are pentru noi o importanță capitală. Omul respinge astăzi cu același dispreț nemurirea abstractă și vagă a filosofiei și cerul copilăresc al religiei primare. Și totuși uscăciunea și neantul materialismului îl înspăimântă. Aspiră în mod incoștient către conștiința unei *nemuriri organice*, care răspunde în același timp exigențelor rațiunii sale și nevoilor indestructibile ale sufletului său. Putem înțelege de altfel de ce inițiații religiilor antice, având cunoștință despre aceste adevăruri, le-au ținut secrete. Ele sunt de natură să bulverseze spiritele necultivate. Ele sunt legătura strânsă cu misterele profunde ale generării spirituale, ale sexelor și ale încarnării, de care depind destinele umanității viitoare.

Momentul capital al învățămintelor ezoterice era deci așteptat cu un fel de freamăt. Prin cuvântul lui Pitagora, ca printr-o lentă incantație, materia grea părea că-și pierde din greutate, lucrurile terestre deveneau transparente, cele ale cerului vizibile spiritului. Sfere aurii și azurii presărate cu esențe luminoase își desfășurau orbitele la infinit.

Atunci, discipolii, bărbați și femei, grupați în jurul maestrului, într-o parte subterană a templului lui Ceres, numită cripta Proserpinei, ascultau cu emoție puternică: *istoria celestă a lui Psyche.*

Ce este sufletul omului ? O bucățică din marele suflet al

lumii, o scânteie a spiritului divin, o monadă nemuritoare. Dar dacă viitorul său posibil se deschide în splendorile nemăsurate ale conștiinței divine, misterioasa sa ecloziune își are originile în începuturile materiei organizate. Pentru a deveni ceea ce este în umanitatea actuală, ea a trebuit să traverseze toate regnurile naturii, toată scara ființelor, dezvoltându-se treptat în ea, printr-o serie de nenumărate existențe. Spiritul care lucrează în lumi și condensează materia cosmică în mase enorme se manifestă cu o intensitate diferită și o concentrare tot mai mare în regnurile succesive ale naturii. Forță oarbă și nedeslușită în mineral, individualizată în plante, polarizată în sensibilitatea și instinctul animalelor, tinde spre monada conștientă în această lentă elaborare, iar monada elementară este vizibilă în animalul aflat cel mai jos pe scara evolutivă. Sufletul și spiritul există deci în toate regnurile, deși doar la stadiul de cantitate infinitesimală în regnurile inferioare. Sufletele care existau în stadiul de germeni în regnurile inferioare sălășluiesc aici fără a putea ieși pe perioade mari și doar după lungi revoluții cosmice trec la un regn superior și pe o altă planetă. Tot ce pot face ele în timpul perioadei de viață a unei planete este să urce cu câteva specii. Dar unde începe monada ? Poate ar trebui să ne întrebăm în ce moment s-a format o nebuloasă sau a strălucit un soare pentru prima dată. Oricum ar fi, ceea ce constituie esența oricărui om a trebuit să evolueze milioane de ani printr-un lanț de planete, de regnuri inferioare și de existențe, timp în care s-a păstrat acel principiu individual care îi urmează peste tot. Această individualitate obscură, dar indestructibilă constituie pecetea divină a monadei în care Dumnezeu vrea să se manifeste prin conștiință.

Cu cât urcăm mai mult pe scara evolutivă, cu atât monada dezvoltă mai mult principiile latente care se găsesc în ea. Forța polarizată devine sensibilă, sensibilitatea, instinct, instinctul, inteligență. Și pe măsură ce se aprinde flacăra nesigură a conștiinței, acest suflet devine mai independent de trup, mai capabil să ducă o existență liberă. Sufletul fluid și nepolarizat al mine-ralelor și vegetalelor este legat de elementele pământului. Cel al animalelor puternic atras de focul terestru sălășluiește aici un anumit timp după ce și-a părăsit cadavrul, apoi revine la suprafața pământului pentru a se reîncarna în specia sa, fără a mai putea vreodată să

părăsească straturile joase ale atmosferei. Acestea sunt populate cu suflete elementare sau suflete animale, care își au rolul lor în viața atmosferică și o mare influență ocultă asupra omului. Sufletul uman este singurul care vine din cer și se întoarce aici după moarte. Dar în ce moment din lunga sa existență cosmică a devenit sufletul elementar suflet uman ? Prin ce creuzet incandescent, prin ce flacără subtilă a trecut pentru a se înălța ? Transformarea nu a fost posibilă într-o perioadă interplanetară decât prin întâlnirea sufletelor umane deja formate într-o mare măsură, care au dezvoltat în sufletul elementar principiul său spiritual și și-au imprimat prototipul divin ca o pecete de foc în substanța sa plastică.

Dar câte călătorii, câte încarnări, câte cicluri planetare mai sunt de parcurs pentru ca sufletul uman astfel format să devină omul pe care îl cunoaștem ! După tradițiile ezoterice ale Indiei și Egiptului, indivizii care formează umanitatea actuală și-ar fi început existența umană pe alte planete, unde materia este mult mai puțin densă decât pe a noastră. Trupul omului era atunci aproape numai vapori, iar încarnările sale, ușoare și puțin dense. Facultățile sale de percepție spirituală directă ar fi fost foarte puternice și foarte subtile în această primă fază umană; rațiunea și inteligența erau dimpotrivă în stadiul embrionar. În această stare semi-corporală, semi-spirituală, omul vedea spiritele, totul era splendoare și farmec pentru ochi, muzică pentru urechi. El putea percepe armonia sferelor. Nu gândea, nici nu reflecta; voința sa era slabă. Trăia hrănindu-se cu sunete, cu forme și cu lumină, plutind ca într-un vis de la viață la moarte și din moarte în viață. Iată ce numeau discipolii lui Orfeu *cerul lui Saturn.* Nu încarnându-se pe planete din ce în ce mai dense, așa cum ne spune doctrina lui Hermes, s-a materializat omul. Încarnându-se într-o materie mai grosieră, umanitatea și-a pierdut simțul spiritual, dar prin lupta din ce în ce mai atroce cu lumea exterioară ea și-a dezvoltat foarte mult rațiunea, inteligența și voința. Pământul este ultima treaptă a acestei adânciri în materie, pe care Moise o numește alungarea din paradis și Orfeu, căderea în cercul sublunar. De aici omul poate să urce cu greutate într-o serie de existențe noi și să-și redobândească simțurile spirituale, prin exercițiul liber al intelectului și al voinței sale. Doar atunci, spun discipolii lui Hermes și Orfeu, omul dobândește prin

acțiunea sa conștiința și posesia divinului; doar atunci el devine *fiul lui Dumnezeu.* Iar cei care au purtat acest nume pe pământ au trebuit, înainte să apară printre noi, să coboare și să urce din nou înspăimântătoarea spirală.

Ce este deci umila Psyche la originea sa ? Un suflu trecător, un germen plutitor, o pasăre bătută de vânturi care emigrează dintr-o viață în alta. Și totuși, din naufragiu în naufragiu, de-a lungul a milioane de ani, a devenit fiica lui Dumnezeu și nu mai recunoaște altă patrie decât cerul ! Iată de ce poezia greacă, de un simbolism atât de profund și luminos, a comparat sufletul cu o insectă înaripată, când vierme în pământ, când fluture celest. De câte ori a fost crisalidă și de câte ori, fluture ? Ea nu va ști niciodată, dar simte că are aripi !

Acesta este trecutul vertiginos al sufletului uman, ce ne explică condiția sa prezentă și ne permite să-i întrevedem viitorul.

Dar ce se întâmplă cu divina Psyche în viața terestră ? Dacă ne gândim puțin, e greu de imaginat o situație mai ciudată și mai tragică. De când s-a trezit cu mari eforturi în atmosfera grea a pământului, sufletul îi este înlănțuit în încolăcirile trupului său. Nu trăiește, nu respiră, nu gândește decât prin el; și totuși sufletul nu este ea ! Pe măsură ce acesta se dezvoltă, simte crescând în ea o lumină ușor tremurătoare, ceva invizibil și imaterial pe care îl numește spiritul *său,* conștiința *sa.* Da, omul are sentimentul înnăscut al triplei sale naturi, din moment ce distinge în limbajul său instinctiv trupul de suflet și sufletul de spirit. Dar sufletul captiv și chinuit se luptă între cei doi tovarăși ca în strânsoarea unui șarpe cu mii de încolăcituri, strigat de un spirit invizibil, dar a cărui prezență nu se face simțită decât prin bătaia aripilor și prin licăriri fugitive. Uneori, acest trup o absoarbe atât de mult, în așa măsură, încât vede doar prin senzațiile și pasiunile sale; se tăvălește o dată cu el în orgiile sângeroase ale furiei sau în fumul gros al voluptăților carnale, până ce se sperie de ea însăși în tăcerea mormântală a tovarășului său invizibil. Atunci, atrasă de acesta, se pierde la o astfel de înălțime a gândirii, încât uită de trup, până ce el îi amintește de existența sa printr-o chemare tiranică. Și, totuși, o voce interioară îi spune: între ea și oaspetele nevăzut legătura este indisolubilă, în timp ce moartea îi va rupe această legătură cu trupul. Dar,

clătinându-se între cei doi în lupta sa eternă, sufletul caută în zadar fericirea și adevărul. În van se caută pe sine în senzațiile sale trecătoare, în gândurile care fug, în lumea care se schimbă ca un miraj. Negăsind nimic durabil, chinuit, alungat ca o frunză în vânt, se îndoiește de sine însuși și de o lume divină care nu i se relevă decât prin durerea și neputința de a ajunge acolo. Ignoranța umană este scrisă în contradicțiile pretinșilor înțelepți, iar tristețea umană, în setea nemărginită a privirii umane. În fine, oricât de vaste ar fi cunoștințele sale, nașterea și moartea îl închid pe om între două limite fatale. Acestea sunt două uși ale tenebrelor, dincolo de care nu îi mai este dat să vadă nimic. Flacăra vieții sale se aprinde intrând pe una și se stinge, ieșind pe cealaltă. Să se întâmple oare la fel și cu sufletul ?

Răspunsurile pe care filosofii le-au dat la această întrebare chinuitoare au fost foarte diferite. Cel al teozofilor inițiați ai tuturor timpurilor este același în esență. Sunt cu toții de acord cu sentimentul universal și cu spiritul intim al religiilor. Ele nu au exprimat adevărul decât sub forma superstiției sau a simbolurilor. Doctrina ezoterică deschide niște perspective mult mai vaste, iar afirmațiile sale sunt în legătură cu legile evoluției universale. Iată ceea ce inițiații, instruiți de tradiție și de numeroase experiențe ale vieții psihice, i-au transmis omului: ceea ce se mișcă în tine, ceea ce numești sufletul tău este un *dublu subtil* al trupului care închide în el un spirit nemuritor. Spiritul își construiește și își țese, prin propriile sale acțiuni, trupul spiritual. Pitagora îl numește *carul subtil al sufletului*, pentru că este destinat ridicării sale de pe pământ după moarte. *Acest trup spiritual este organul spiritului*, învelișul său sensibil, instrumentul său volitiv și servește animării trupului care, astfel, ar rămâne inert. În aparițiile muribunzilor sau ale morților, acest *dublu* devine vizibil, dar presupune întotdeauna o stare nervoasă specială a vizionarului. Subtilitatea, puterea, perfecțiunea trupului spiritual variază în funcție de calitatea spiritului pe care îl adăpostește. Între substanța sufletelor țesute în lumina astrală, dar impregnate cu fluidele imponderabile ale pământului și cerului, există nuanțe mai numeroase, diferențe mai mari decât între toate trupurile terestre și toate stările materiei imponderabile. Acest trup astral, deși mult mai subtil și superior trupului terestru, nu este nemuritor ca

monada pe care o conține. El este schimbător, se epurează în funcție de mediul prin care trece. Spiritul îl modelează, îl transformă în continuu după imaginea sa, dar nu îl părăsește niciodată și dacă se dezbracă de el puțin câte puțin, face acest lucru înconjurându-se de substanțe tot mai subtile. Iată ce preda Pitagora, care nu concepea entitatea spirituală abstractă, monada fără formă. Spiritul în acțiune în adâncurile cerurilor ca și pe pământ trebuie să aibă un organ; acest organ este sufletul viu, bestial sau sublim, obscur sau luminos, dar având forma umană, această imagine a lui Dumnezeu.

Ce se întâmplă la moartea sa? Când se apropie agonia, sufletul își grăbește separarea de trup. El revede întreaga sa existență terestră în imagini care se succed rapid, cu o claritate înspăimântătoare. Dar când viața epuizată se oprește în creier, se tulbură și își pierde total conștiența. Dacă este un suflet sfânt și pur, simțurile sale spirituale se vor fi trezit deja prin detașarea treptată de materie. Înainte de a muri, a avut, într-un mod sau altul, fie și doar prin introspecția propriei sale stări, sentimentul prezenței unei alte lumi. La solicitările tăcute, la chemările îndepărtate, la razele neclare ale lumii Invizibile, pământul și-a pierdut deja consistența și atunci când sufletul se debarasează în fine de cadavrul rece, fericit de eliberarea sa, se simte aspirat într-o lumină puternică, spre familia spirituală căreia îi aparține. Dar cu omul obișnuit nu se întâmplă la fel, viața sa a fost împărțită între instinctele materiale și aspirațiile superioare. El se deșteaptă cu o semi-conștiință ca în toropeala unui coșmar. Nu mai are nici braț să strângă, nici voce să strige, își amintește doar, suferă, există într-un limb de tenebre și spaimă. Singurul lucru pe care îl zărește aici este prezența cadavrului său de care s-a debarasat, dar pentru care mai simte încă o invincibilă atracție. Căci prin acest trup a trăit, iar acum ce a mai rămas din el? Se caută înspăimântat în fibrele înghețate din creierul său, în sângele pietrificat din vene și nu se mai găsește. Să fie oare mort? Să fie oare viu? Ar vrea să vadă, să se agațe de ceva; dar nu vede, nu poate apuca nimic. Tenebrele îl înconjoară; în jurul lui, în el, totul este haos. Nu vede decât un lucru și acesta îl atrage și îl înspăimântă... fosforescența sinistră a propriei sale despuieri; și coșmarul reîncepe.

Această stare se prelungește luni sau ani întregi. Durata sa depinde de forța instinctelor materiale ale sufletului. Dar, bun sau rău, infernal sau celest, sufletul va deveni, puțin câte puțin, conștient de el însuși și de noua sa stare. O dată eliberat de trupul său, va ajunge în abisurile atmosferei terestre, ale cărei efluvii electrice îl vor purta de colo-colo. În tot acest timp, el începe să perceapă existența hoinarilor multiformi, mai mult sau mai puțin asemănători cu el, ca niște luciri fugare într-o ceață deasă. Atunci începe o luptă vertiginoasă, pe viață și pe moarte, a sufletului încă îngreunat, pentru a urca în straturile superioare ale atmosferei, pentru a se elibera de atracția terestră și a ajunge în zona sistemului nostru planetar care i se potrivește și spre care doar niște călăuze prietenoase îl pot îndrepta. Dar înainte să le audă și să le vadă îi trebuie adesea mult timp. Această fază a vieții sufletului a fost numită în diferite moduri în religii și mitologii. Moise o numește Horeb; Orfeu, Ereb; creștinismul, purgatoriu sau *valea umbrei morții.* Inițiații greci o identificau cu conul de umbră pe care pământul îl poartă mereu în spatele său, care ajunge până la lună, și îl numeau din acest motiv *abisul Hecatei*. În acele puțuri tenebroase se rotesc, conform doctrinei orfice și pitagorice, sufletele care caută prin eforturi disperate să ajungă la cercul lunii și pe care violența vânturilor le dărâmă cu miile la pământ. Homer și Vergiliu le compară cu niște vârtejuri de frunze, cu niște stoluri de păsări înnebunite de furtună.

Luna juca un rol foarte important în ezoterismul antic. Pe suprafața sa, întoarse spre cer, sufletele trebuiau să-și purifice corpul astral înainte de a-și continua ascensiunea celestă. De asemenea, se credea că eroii și spiritele sălășluiau un timp pe suprafața sa întoarsă spre pământ pentru a îmbrăca un trup apropiat de lumea noastră, înainte să se încarneze în aceasta. Într-un fel, i se atribuia lunei puterea de a magnetiza sufletul pentru încarnarea terestră și a-l demagnetiza pentru existența celestă. În general, aceste aserțiuni cărora inițiații le dădeau un sens real și simbolic în același timp însemnau că sufletul trebuie să treacă printr-o stare intermediară de purificare și să se debaraseze de impuritățile pământești, înainte de a-și urma călătoria. Dar cum să descriem sosirea sufletului pur în lumea sa ? Pământul a dispărut ca un vis. Un somn

nou, un leșin plăcut îl învăluie ca o mângâiere. Nu-și mai vede decât călăuza înaripată care îl duce cu viteza fulgerului în profunzimile spațiului. Ce să spunem despre trezirea sa în vâlceaua unui astru celest, fără atmosferă elementară, unde totul, munți, flori, vegetație, este o natură încântătoare, sensibilă, fremătând de viață ? Și mai ales cum să descriem formele luminoase, bărbați și femei, care îl înconjoară ca o procesiune sacră pentru a-l inița în sfintele mistere ale noii sale vieți ? Să fie aceștia zei și zeițe ? Nu, sunt suflete ca și el; și este minunat că gândirea lor intimă înflorește pe chipul lor, că tandrețea, iubirea, dorința sau teama strălucesc prin aceste trupuri diafane într-o gamă de culori luminoase. Aici trupurile și chipurile nu mai sunt măștile sufletului, pentru că sufletul transparent apare în forma sa adevărată și strălucește în toată splendoarea adevărului său pur. Psyche și-a regăsit patria divină. Căci lumina secretă în care se scaldă, care emană din ea însăși și care îi revine în surâsul iubiților și iubitelor, această lumină de fericire... este sufletul lumii... el simte prezența lui Dumnezeu ! Acum, nu mai sunt obstacole; va iubi, va fi, va trăi fără altă limitare decât propriul său avânt. O, fericire stranie și minunată ! Se simte contopit cu toți tovarășii săi, prin afinități profunde. Căci în viața de dincolo cei care nu se iubesc se îndepărtează unii de alții și cei care se plac se atrag. El va sărbători împreună cu ceilalți divinele mistere în templele cele mai frumoase, într-o comuniune perfectă. Vor fi poeme vii, mereu noi, ale cărei strofe vor fi sufletele și în care fiecare își va retrăi viața în cea a celorlalți. Apoi, fremătând, se va înălța în lumina de sus, la chemarea celor trimiși, a spiritelor înaripate, a celor care sunt numiți zei, pentru că au scăpat cercului generațiilor. Călăuzit de inteligențele sublime, va încerca să silabisească marele poem al verbului ocult, să înțeleagă ce va putea cuprinde din simfonia universului. Va primi învățămintele ierarhice ale cercurilor iubirii divine; va încerca să vadă esențele pe care le răspândesc în lumi spiritele animatoare; va contempla spiritele glorificate, razele vii ale zeului zeilor și nu va putea să le suporte splendoarea orbitoare care face să pălească sorii ca niște lămpi înconjurate de aburi ! Și atunci când va reveni înspăimântat din aceste călătorii uimitoare, căci palpită în fața imensităților, va auzi de la depărtare chemarea vocilor iubite și va cădea din nou pe pla-

jele aurite ale astrului său, sub vălul trandafiriu al unui somn unduitor, bântuit de forme albe, plin de miresme și melodie.

Aceasta este viața celestă a sufletului, pe care de-abia o concepe spiritul nostru îngroșat de pământ, dar pe care o ghicesc inițiații, pe care o trăiesc vizionarii și pe care o demonstrează legea analogiilor și a concordanțelor universale. Imaginile noastre grosiere, limbajul nostru imperfect încearcă în zadar să o explice, dar fiecare suflet viu îi simte germenul în profunzimile sale oculte. Dacă în starea prezentă ne este imposibil să o realizăm, filosofia ocultă îi formulează condițiile psihice. Ideea de aștri subtili, invizibili nouă, dar făcând parte din sistemul nostru solar și având rolul de sălaș pentru sufletele fericite, se regăsește adesea în arcanele tradiției ezoterice. Pitagora o numește contra-partidă a pământului: *antihton* luminat de focul central, adică de lumina divină. La sfârșitul *Fedonului,* Platon descrie pe larg, deși într-o manieră deghizată, pământul spiritual. El spune că acesta este ușor ca aerul și înconjurat de o atmosferă subtilă. În cealaltă viață, sufletul își păstrează deci toată individualitatea. Din existența sa terestră nu păstrează decât amintirile nobile și pe celelalte le dă acelei uitări pe care poeții au numit-o undele Letei. Eliberat de murdăriile din timpul vieții, sufletul uman își simte conștiința ca reîntoarsă la el. Din afara universului a pătruns înăuntru; Cybela Maia, sufletul lumii, a absorbit-o profund în sânul său. Acolo Psyche își va îndeplini visul, vis întrerupt în fiecare moment și fără încetare reînceput pe pământ. El va fi pe măsura efortului său terestru și a luminii dobândite, dar îl va crește de o sută de ori. Speranțele destrămate vor înflori sub aurora vieții divine; apusurile întunecate de soare de pe pământ se vor îmbrățișa în zile strălucitoare. Da, chiar dacă omul nu a trăit decât o oră de entuziasm sau de abnegație, această singură notă pură, smulsă gamei disonante a vieții sale, se va repeta în viața de apoi într-o progresie minunată, în armoniile eoliene. Bucuriile trecătoare pe care ni le produce muzica încântătoare, extazurile iubirii sau emoțiile caritării nu sunt decât notele înșirate ale unei simfonii, pe care o vom asculta atunci. Înseamnă că această viață nu este decât un vis lung, o grandioasă halucinație ? Dar ce este mai adevărat decât ceea ce sufletul simte înăuntrul său și decât ceea ce realizează prin comunicarea divină cu alte

suflete ? Inițiații, fiind niște idealiști consecvenți și transcendenți, au crezut întotdeauna că singurele lucruri reale și durabile de pe pământ sunt manifestările frumuseții, ale iubirii și adevărului spiritual. Cum viața de apoi nu poate avea alt obiect decât acest adevăr, această frumusețe și această iubire pentru cei care au făcut din ele obiectul vieții lor, ei sunt convinși că cerul va fi mai adevărat decât pământul.

Viața celestă a sufletului poate dura sute de mii de ani, în funcție de rangul și de forța impulsului. Dar nu o pot prelungi la infinit decât cele perfecte, cele mai sublime, cele care au depășit cercul generațiilor. Acestea nu au atins doar repaosul temporar, ci și acțiunea nemuritoare în adevăr; și-au creat aripi. Sunt inviolabile, căci sunt lumina; conduc lumile, căci văd prin ele. Celelalte sunt guvernate de legea inflexibilă a încarnării, care le obligă să se supună unei noi probe și să se ridice pe o treaptă superioară sau să cadă mai jos, dacă sunt slabe.

Asemenea vieții terestre, viața spirituală își are începutul său, apogeul său și decadența sa. Când această viață este epuizată, sufletul se simte cuprins de o greutate, de amețeală, de melancolie. O forță invincibilă îl atrage din nou spre luptele și suferințele de pe pământ. Această dorință este amestecată cu o teamă teribilă și o imensă durere la gândul de a părăsi viața divină. Dar a venit timpul; legea trebuie să se îndeplinească. Durerea crește, el se întunecă. Nu își mai zărește tovarășii luminoși decât printr-un văl de ceață și acest văl, din ce în ce mai gros, îl face să presimtă separarea iminentă. Aude salutul lor trist de rămas bun; lacrimile multiubiților fericiți îl pătrund ca o rouă celestă care va lăsa în inima sa setea arzătoare pentru o fericire necunoscută. Atunci, cu jurăminte solemne, promite *să își amintească*... să își amintească de lumina din lumea tenebrelor, de adevărul din lumea minciunii, de iubirea din lumea urii. Pentru revederea ei, pentru coroana nemuritoare trebuie să plătească acest premiu ! Se trezește într-o atmosferă groasă. Astru subtil, suflete diafane, oceane de lumină, toate au dispărut. Iată-l din nou pe pământ, în abisul nașterii și morții. Totuși nu și-a pierdut încă amintirea vieții celeste, iar călăuza înaripată, încă vizibilă ochilor săi, i-o arată pe femeia care îi va fi mamă. Aceasta poartă în ea germenul unui copil, dar care nu va trăi decât

dacă spiritul vine să îl anime. Atunci se îndeplinește timp de nouă luni misterul cel mai impenetrabil al vieții terestre, cel al încarnării și al maternității.

Fuziunea misterioasă se petrece lent, în mod savant, organ cu organ, fibră cu fibră. Pe măsură ce sufletul întârzie în această grotă caldă care freamătă și viermuiește, pe măsură ce se simte prins în meandrele viscerelor cu mii de pliuri, conștiința vieții divine se șterge și se stinge. Între el și lumina de sus se interpun undele de sânge, țesuturile de carne care îl strâng și îl umplu de întuneric. Deja această lumină îndepărtată nu mai este decât o lucire care se stinge. În fine, o durere oribilă îl comprimă, îl strânge ca într-o menghină; o convulsie însângerată îl smulge sufletului matern și îl țintuiește într-un trup viu. Copilul s-a născut, mizerabilă efigie terestră, și strigă de frică. Dar amintirea celestă a intrat în profunzimile oculte ale inconștientului. Nu va mai trăi decât prin știință sau prin durere, prin iubire sau prin moarte !

Legea încarnării și a părăsirii vieții corporale ne dezvăluie deci adevăratul sens al vieții și al morții. Ea constituie nodul capital în evoluția sufletului și ne permite să străbatem înainte și înapoi profunzimile naturii și ale divinității. Această lege ne dezvăluie ritmul și măsura, rațiunea și scopul nemuririi sale. Abstractă sau fantastică, ea dă viață și logică, arătând corespondențele vieții și ale morții. Nașterea terestră este o moarte din punct de vedere spiritual, iar moartea este o înviere celestă. Alternanța celor două vieți este necesară dezvoltării sufletului și fiecare dintre ele este în același timp consecința și explicația celeilalte. Cine s-a lăsat pătruns de aceste adevăruri se află în inima misterelor, în centrul inițierii.

Dar, se va spune, ce ne dovedește continuitatea sufletului, a monadei, a entității spirituale prin toate aceste existențe, din moment ce el le pierde succesiv amintirea ? Și ce vă dovedește, vă vom răspunde noi, identitatea propriei persoane în timpul stării de veghe și în timpul somnului ? Vă treziți în fiecare dimineață dintr-o stare la fel de ciudată, de inexplicabilă ca moartea, renașteți din acest neant pentru a cădea din nou în el seara. Să fie acesta neantul ? Nu; căci ați visat și visele voastre au fost pentru voi la fel de reale ca și realitatea stării de veghe. O schimbare a condițiilor fiziologice ale creierului a modificat raporturile sufletului cu trupul vostru

și v-a deplasat punctul de vedere psihic. Ați fost același individ, dar v-ați aflat în alt mediu și ați dus o altă existență. La persoanele magnetizate, la somnambuli și la clarvăzători, somnul dezvoltă facultăți noi, care ne par miraculoase, dar care sunt facultățile naturale ale sufletului desprins de corp ? O dată treziți, acești clarvăzători nu își mai amintesc ce au văzut, făcut și spus în timpul somnului lor lucid, dar își amintesc pefect, într-una din stările lor de somn, ce li s-a întâmplat în somnul precedent și uneori prezic, cu o exactitate matematică, ce li se va întâmpla în următoarele. Deci e ca și cum ar poseda două conștiințe, două vieți alternative complet distincte, dar având fiecare continuitatea ei rațională, derulându-se în jurul aceleiași individualități, ca niște cordoane de diverse culori, încolăcite pe un fir invizibil.

Într-un sens foarte profund deci, anticii poeți inițiați au numit somnul *fratele morții.* Căci un văl de uitare separă somnul și starea de veghe, precum nașterea de moarte și la fel cum viața noastră terestră se divizează în două părți care sunt într-o continuă alternare, la fel sufletul pendulează, în imensitatea evoluției sale cosmice, între încarnarea și viața spirituală, între pământuri și ceruri. Această trecere alternativă dintr-un plan al universului în altul, această inversare a polilor ființei sale este la fel de necesară sufletului ca alternarea stării de veghe cu cea a somnului, necesare vieții trupești a omului. Avem nevoie de undele Lethei atunci când trecem dintr-o existență într-alta; un văl salutar ne ascunde trecutul și viitorul. Dar uitarea nu este totală și lumina trece prin acest văl. Ideile înnăscute dovedesc de la sine o existență anterioară. Dar este mai mult decât atât: ne naștem cu o lume de amintiri vagi, de impulsuri misterioase, de presentimente divine. La copiii născuți din părinți liniștiți și blânzi există izbucniri de pasiuni sălbatice pe care atavismul nu îl poate explica singur și care vin dintr-o existență anterioară. Există adesea în viețile cele mai umile, fidelități inexplicabile și sublime pentru un sentiment, pentru o idee. Și oare nu vin acestea din promisiunile și jurămintele făcute în viața celestă ? Căci amintirea ocultă pe care sufletul o păstrează este mai puternică decât toate rațiunile terestre. După cum păstrează această amintire sau o abdandonează, ea învinge sau sucombă. Adevărata credință este fidelitatea mută a sufletului față de el însuși. Se poate

concepe, pentru acest motiv, că Pitagora, la fel ca toți teozofii, a considerat viața corporală ca pe o elaborare necesară voinței, iar viața celestă ca pe o creștere și o împlinire spirituală.

Viețile se succed și nu se aseamănă între ele, dar se înlănțuie cu o logică nemiloasă. Dacă fiecare dintre ele își are propria lege și un anumit destin, succesiunea lor este guvernată de o lege generală, care s-ar putea numi *repercusiunea vieților*[1]. Conform acestei legi, faptele dintr-o viață își au repercusiunea fatală asupra vieții următoare. Omul nu va renaște doar cu instinctele și facultățile pe care și le-a dezvoltat în încarnarea precedentă, ci însuși tipul existenței va fi determinat în mare parte de folosirea bună sau rea a libertății sale în viața precedentă. Nu există nici un cuvânt, nici o acțiune care să nu-și aibă ecoul în eternitate, spune un proverb. După doctrina ezoterică, acest proverb se aplică pe pământ de la o viață la alta. Pentru Pitagora nedreptățile aparente ale destinului, diformitățile, mizeria, loviturile sorții, nenorocirile de tot felul își găsesc explicația în faptul că fiecare existență este recompensa sau pedeapsa pe care o primim pentru cea precedentă. O viață criminală atrage după sine o alta de ispășire; o viață imperfectă, una plină de încercări. O viață bună determină o misiune; o viață superioară, o misiune creatoare. Sancțiunea morală care se aplică cu o imperfecțiune aparentă din punctul de vedere al unei singure vieți, se aplică deci cu o perfecțiune admirabilă și o dreptate minuțioasă în seria încarnărilor. În această serie se poate să existe o progresie spre spiritualitate și spre inteligență, așa cum se poate să existe o regresie spre bestialitate și spre materie. Pe măsură ce sufletul urcă în evoluția sa treptată, dobândește o posibilitate mai mare de alegere a reîncarnărilor sale viitoare. Sufletul inferior i se supune; sufletul mediu alege dintre cele care i se oferă; sufletul superior, care își impune o misiune, alege cu devotament. Cu cât se ridică mai mult sufletul, cu atât își păstrează mai bine, prin încarnările sale, conștiința limpede, de nestrămutat a vieții spirituale, care domnește deasupra orizontului nostru terestru, care îl învăluie ca o sferă de lumină și își trimite razele în tenebrele noastre. Tradiția susține chiar că inițiatorii de prim rang, profeții divini ai umanității își amintesc de viețile

[1] Legea numită *Karma* de brahmani ºi buddhiºti.

lor terestre precedente. Conform legendei, Gautama Bouddha, Çakya-Mouni își regăsise în extazurile sale firul existențelor trecute, iar despre Pitagora se spune că datorită unei favori speciale a zeilor își amintise de unele din viețile sale anterioare.

Noi am afirmat că, în seria de vieți, sufletul poate da înapoi sau avansa, după cum se abandonează naturii inferioare sau divine. De aici reiese o consecință importantă al cărei adevăr l-a simțit mereu conștiința umană cu un tremur straniu. În toate viețile există lupte de dat, alegeri de făcut, decizii de luat, ale căror urmări sunt incalculabile. Dar pe drumul ascendent al binelui, care traversează o serie considerabilă de încarnări, trebuie să existe o viață, un an, o zi sau poate o oră în care sufletul, descoperind întreaga conștiință a binelui și a răului, să se poată ridica printr-un ultim și suveran efort la o înălțime de unde nu va mai trebui să coboare din nou și unde începe drumul piscurilor. La fel, pe calea ascendentă a răului, există un punct în care sufletul pervers mai poate reveni asupra deciziilor făcute. Dar acest punct o dată depășit, el se va rostogoli până în fundul tenebrelor. Își va pierde umanitatea. Omul va deveni demon, demonul animal și monada sa indestructibilă va fi obligată să-și înceapă evoluția anevoioasă, înfricoșătoare, prin seria de regnuri ascendente și de existențe fără număr. Iată adevăratul infern, după legea evoluției. Nu este oare la fel de teribil și de logic ca cel al religiilor exoterice ?

Sufletul poate deci să urce sau să coboare în seria existențelor. Cât despre umanitatea terestră, mersul său se desfășoară după legea progresiei ascendente, care face parte din ordinea divină. Acest adevăr pe care credem că l-am descoperit de curând era cunoscut și răspândit prin misterele antice. "Animalele sunt părinții omului, iar omul este părintele zeilor", spunea Pitagora. El dezvolta într-o manieră filosofică ceea ce ne învățau simbolurile din Eleusis: progresul regnurilor ascendente, aspirația lumii vegetale spre cea animală, a lumii animale spre cea umană și succesiunea în sânul umanității a raselor din ce în ce mai aproape de perfecțiune. Acest progres nu se realizează uniform, ci în cicluri regulate și tot mai largi, cuprinse unele în altele. Fiecare popor își are tinerețea, maturitatea și declinul. La fel se întâmplă și cu rasele: rasa roșie, rasa neagră și rasa albă, care au guvernat globul rând

pe rând. Rasa albă, încă în plină tinerețe, nu și-a atins maturitatea. La apogeul său, în sânul său se va dezvolta o rasă perfecționată, prin restabilirea inițierii și prin selecția spirituală a căsătoriilor. Astfel își urmează rasele una alteia, astfel progresează umanitatea.

Inițiații antici mergeau mult mai departe în previziunile lor decât contemporanii noștri, admițând că va veni un moment în care o mare parte a indivizilor care compun umanitatea actuală vor migra pe o altă planetă pentru a începe acolo un nou ciclu de viață. În seria ciclurilor care constituie lanțul planetar, întreaga umanitate va dezvolta principiile intelectuale, spirituale și transcendentale, pe care marii inițiați le-au cultivat în ei înșiși încă din această viață și le vor duce astfel la o dezvoltare de ordin mai general. Se înțelege de la sine că o astfel de dezvoltare nu se petrece în mii, ci în milioane de ani și că va aduce astfel de schimbări în condiția umană încât noi nu le vom putea imagina. Pentru a le caracteriza, Platon spune că în acele timpuri zeii vor sălășlui realmente în templele oamenilor. Este logic să admitem că în înlănțuirea planetară, adică în evoluțiile succesive ale umanității noastre pe alte planete, încarnările sale devin din ce în ce mai subtile, ceea ce le va apropia în mod insesizabil de starea pur spirituală, de acea a opta sferă care se găsește în afara cercului generațiilor și prin care teozofii din antichitate desemnau starea divină. Este firesc, de asemenea, ca numărul celor aleși să scadă mereu în această prodigioasă ascensiune, pentru că nu toți suntem mânați de aceleași impulsuri și mulți rămân undeva pe drum sau cad. Această teorie are de ce să dea dureri de cap inteligențelor noastre pământene limitate, dar inteligențele celeste o contemplă fără teamă, așa cum noi contemplăm o singură viață. Evoluția sufletelor astfel înțeleasă nu este ea oare în concordanță cu unitatea spiritului, acest principiu al principiilor; cu omogenitatea naturii, această lege absolută; cu continuitatea mișcării, această forță supremă ? Văzut prin prisma vieții spirituale, un sistem solar nu mai constituie doar un mecanism material, ci și un organism viu, un regat celest, în care sufletele călătoresc dintr-o lume într-alta ca suflul lui Dumnezeu însuși, cel care îl animă.

Care este deci scopul final al omului și al umanității, conform doctrinei ezoterice ? După atâtea vieți, morți, renașteri, acalmii

și vise terifiante, există un sfârșit al travaliului lui Psyche ? Da, spun inițiații, atunci când sufletul va fi învins definitiv materia, atunci când, dezvoltându-și toate facultățile spirituale, va fi găsit în el însuși principiul și finalitatea tuturor lucrurilor, atunci încarnarea nu va mai fi necesară și el va intra în starea divină prin contopirea sa completă cu inteligența supremă. Din moment ce noi de-abia putem presimți viața spirituală a sufletului după fiecare viață terestră, cum să ne imaginăm această viață perfectă care va trebui să urmeze toată seria existențelor sale spirituale ? Acest cer al cerurilor va fi pentru fericirile sale precedente ceea ce oceanul este pentru fluvii. Pentru Pitagora, apoteoza omului nu era imersiunea în inconștiență, ci activitatea creatoare în conștiința supremă. Sufletul devenit spi-rit pur nu își pierde individualitatea, ci o împlinește ajungând la arhetipul său în Dumnezeu. Își amintește de toate existențele anterioare, care îi par tot atâtea trepte pentru atingerea gradului de unde poate cuprinde și pătrunde universul. Ajuns la acest stadiu, omul nu mai este om, așa cum spunea Pitagora, el este semizeu. Căci reflectă în toată ființa sa lumina inefabilă cu care Dumnezeu umple infinitul. Pentru el a ști înseamnă a putea; a iubi înseamnă a crea; a fi înseamnă a străluci de adevăr și frumusețe.

Acest termen este definitiv ? Eternitatea spirituală are alte măsuri decât timpul solar, dar își are și etapele sale, normele și ciclurile sale. Doar că acestea depășesc în întregime concepțiile umane. Legea analogiilor progresive în regnurile ascendente ale naturii ne permite să afirmăm că spiritul care a ajuns la această stare sublimă nu mai poate involua și că, dacă lumile vizibile sunt schimbătoare și trecătoare, lumea invizibilă, care este rațiunea sa de a fi, sursa și portița sa de ieșire și din care face parte divina Psyche, este nemuritoare.

Din aceste perspective luminoase Pitagora punea punct istoriei *divinei Psyche*. Ultimul cuvânt fusese rostit de înțelept, dar sensul adevărului care nu putea fi exprimat rămânea suspendat în aerul imobil al criptei. Fiecare credea că și-a încheiat visul vieților și că se va trezi în pacea totală, în oceanul liniștit al vieții unice și nemărginite. Lămpile de naft luminau ușor statuia Persefonei, impunătoare, în chip de secerătoare celestă, și reînviau istoria sa

simbolică în frescele sacre ale sanctuarului. Uneori, preotesele căzute în extaz la auzul vocii armonioase a lui Pitagora păreau, prin atitudinea și chipul lor luminos, întruchiparea inefabilei frumuseți a viziunii sale. Iar discipolii, cuprinși de un fior religios, le priveau în liniște. Dar curând maestrul, cu un gest lent și sigur, aducea în simțiri pe *preoteasa inspirată.* Puțin câte puțin, trăsăturile chipului său se destindeau, ea se lăsa în brațele tovarășelor sale și cădea într-o letargie profundă, din care se trezea confuză, tristă și epuizată de trăirea sa. Atunci maestrul și discipolii părăseau cripta pentru a urca în grădinile lui Ceres, o dată cu mijirea zorilor deasupra mării, acolo unde se termina bolta înstelată a cerului.

AL PATRULEA GRAD - EPIFANIA

Adeptul. Femeia inițiată. Iubirea și căsătoria

Tocmai am atins împreună cu Pitagora culmea inițierii antice. De pe această culme pământul apare înecat în umbră, ca un astru pe moarte. De aici se deschid perspective siderale și se desfășoară, ca un minunat ansamblu, vederea de sus, *epifania* universului[1]. Dar scopul învățămintelor nu era să absoarbă omul în contemplare sau în extaz. Maestrul își dusese discipolii în regiunile incomensurabile ale cosmosului îi făcuse să se cufunde în abisurile invizibilului. Din înspăimântătoarea călătorie adevărații inițiați trebuiau să revină pe pământ mai buni, mai puternici și mai călîți pentru încercările vieții.

Inițierii inteligenței trebuia să-i succeadă cea a voinței, cea mai dificilă dintre toate. Discipolul trebuia acum să coboare adevărul în profunzimile ființei sale și să îl pună în practică. Pentru a atinge acest ideal, trebuia, după cum spunea Pitagora, să întrunească trei condiții ale perfecțiunii: să realizeze adevărul în inteligență, virtutea în suflet și puritatea în trup. O igienă absolută, o abstinență măsurată trebuia să-i mențină puritatea trupului. Ea

[1] *Epifanie* sau vedere de sus; *autopsie* sau vedere directă; *teofanie* sau manifestare a lui Dumnezeu; acestea sunt tot atâtea idei corelative exprimate diferit pentru a marca starea de perfecþiune în care iniþiatul, după ce ºi-a contopit sufletul cu cel al lui Dumnezeu, contemplă adevărul absolut.

era cerută nu ca un scop în sine, ci ca mijloc. Orice exces trupesc lasă o urmă și o murdărie în corpul astral, organism viu al sufletului, și ca urmare, în spirit. Căci corpul astral concură la toate actele celui material; el este cel care le duce la îndeplinire, trupul material ne-fiind în lipsa acestuia decât o masă inertă. Trupul trebuie deci să fie curat pentru ca sufletul să fie la fel. Apoi sufletul, iluminat fără încetare de inteligență, trebuie să dobândească curajul, abnegația, devotarea și credința, într-un cuvânt, virtutea și să facă din ele o a doua natură care să o substituie pe prima. În fine, trebuie ca intelectul să atingă înțelepciunea prin știință, astfel încât să poată distinge binele și răul în toate și să-l vadă pe Dumnezeu în cele mai mici ființe ca în ansamblul lumilor. Ajuns la un stadiu atât de înalt, omul devine *adept* și, dacă are suficientă energie, intră în posesia unor facultăți și puteri noi. Simțurile interne ale sufletului se deschid, voința strălucește în celelalte. Magnetismul său corporal pătrunde efluviile sufletului său astral, electrizat de voința sa și dobândește o putere în aparență miraculoasă. Uneori vindecă bolnavii prin atingerea cu mâna sau prin simpla sa prezență. Pătrunde adesea gândurile oamenilor printr-o simplă privire. Uneori, în starea de veghe, vede evenimente care se produc la distanță[1]. Aceasta acționează la distanță prin concentrarea gândirii și a voinței asupra persoanelor de care este atașat printr-o legătură de simpatie personală și acestora le apare imaginea lui de la distanță, ca și cum corpul său astral și-ar putea părăsi corpul material. Apariția muribunzilor sau a morților prietenilor este exact același

1 Vom cita aici două fapte celebre de acest gen, absolut autentice. Primul se petrece în antichitate. Eroul este ilustrul filosof magician Apollonius din Tyana.

Primul fapt. - *A doua vedere a lui Apollonius din Tyana*. - "În timp ce aceste fapte (asasinatul imperatorului Domitian) se petreceau la Roma, Apollonius le vedea la Efes. Domitian era atacat de Clementiu spre prânz; în aceeaºi zi, în aceeaºi clipă, Apollonius þinea o prelegere în grădinile alăturate *Xystes-ului.* Dintr-o dată vocea îi slăbi ca ºi cum ar fi fost cuprins de o teamă subită. Îºi continuă discursul, dar limbajul său nu mai avea forþa sa obiºnuită, astfel încât să ajungă la cei care vorbesc, gândindu-se la altceva. Apoi tăcu brusc, ca ºi cum ºi-ar fi pierdut ºirul gândurilor, aruncă o privire înspăimântătoare pământului, făcu trei sau patru paºi înainte ºi strigă: «Loveºte tiranul!» S-ar fi spus nu că vedea imaginea a ceea ce se întâmpla într-o oglindă, ci însuºi faptul în toată realitatea sa. Efesienii (căci întregul Efes asista la discursul lui Apollonius) furã ºocaþi. Apollonius se opri, asemenea unui om care încearcă să vadă rezultatul unui fapt îndoielnic. ªi în sfârºit strigă: «Curaj, efesieni, tiranul a fost ucis astăzi. Dar ce spun, astăzi? Pe Minerva! Tocmai a fost ucis

fenomen. Doar că apariția pe care muribundul sau sufletul mortului o produce în general printr-o dorință inconștientă, în agonie sau în a două moarte, adeptul o produce fiind în posesia unei sănătăți perfecte și a deplinei sale conștiințe. Totuși, acest lucru nu este posibil decât în somn și aproape întotdeauna în somnul letargic. În fine,

în clipa în care m-am întrerupt.» Efesienii crezură că Apollonius îºi pierduse minþile: doreau cu ardoare ca el să fi spus adevărul, dar se temeau să nu se abată vreo nenorocire asupra lor în urma acestui discurs... dar în curând veniră niºte soli, care le aduseră vestea cea bună ºi depuseră mărturie prin aceasta în favoarea ºtiinþei lui Apollonius: căci uciderea tiranului, ziua în care fusese asasinat, ora prânzului, autorul crimei pe care îl încurajase Apollonius, toate aceste detalii se regăseau cu exactitate în ceea ce magicianul le dezvăluise efesienilor în ziua discursului său, inspirat de zei." - *Vie d'Apollonius* de Philostrat, traducere de Chassang.

Al doilea fapt. - *A doua vedere a lui Swedenborg*. - Cel de-al doilea fapt se referă la cel mai mare vizionar al timpurilor moderne. Se poate discuta asupra realitãþii obiective a viziunilor lui Swedenborg, dar nu se poate pune la îndoială a doua vedere a sa, atestată de o mulþime de fapte. Viziunea pe care Swedenborg a avut-o la treizeci de leghe distanþă de incendiul din Stockholm a născut multă rumoare în jurul său în cea de-a doua jumătate a secolului optsprezece. Celebrul filosof german Kant ºi-a rugat un prieten să facă o anchetă la Götteborg, în Suedia, oraº în care se petrecuse evenimentul. Iată ce îi scrie unuia dintre prietenii săi:

"Faptul care urmează mi se pare că are cea mai mare forþă demonstrativă ºi că trebuie să punem capăt oricărei îndoieli. În 1859, spre sfârºitul lui septembrie, într-o sâmbătă, spre ora patru Swedenborg întorcându-se din Anglia, făcu popas la Götteborg. William Castel îl invită la conacul său, în compania a cincisprezece persoane. Seara, la ora ºase, Swedenborg, care ieºise puþin, se întoarse în salon palid ºi consternat ºi spuse că în acea clipă izbucnise un incendiu la Stockholm, în Sudermalm ºi că focul se întindea cu violenþă spre casa sa... Mai spuse că locuinþa unui prieten de-al său pe care îl numi era distrusă sub cenuºă ºi că a sa era în pericol. La ora opt, după ce ieºi din nou, spuse cu bucurie în glas: «Mulþumesc lui Dumnezeu, incendiul s-a stins la trei case distanþă de a mea.» Chiar în acea seară guvernatorul este informat despre incendiu. Duminică dimineaþă Swedenborg fu chemat la acest funcþionar, care îi puse întrebări despre acest subiect. Swedenborg descrise cu exactitate incendiul, începutul, sfârºitul ºi durata sa. În acea zi, vestea se răspândi în tot oraºul, care fu emoþionat cu atât mai mult cu cât guvernatorul se interesase de acest fapt ºi cu cât multe persoane îºi făceau griji pentru bunurile ºi prietenii lor. Luni seara ajunse la Götteborg o solie pe care poºta din Stockholm o trimisese în timpul incendiului. În aceste scrisori, incendiul era descris exact aºa cum precizase Swedenborg. Ce se poate invoca împotriva autenticitãþii acestui eveniment? Prietenul care îmi scrie a făcut cercetări, nu doar la Stockholm, ci ºi la Götteborg acum vreo două luni; el cunoaºte casele cele mai de vază ºi a putut obþine informaþii complete din întregul oraº în care mai trăiesc încă majoritatea martorilor oculari, având în vedere timpul scurt (9 ani) care s-a scurs din 1859." - Scrisoare adresată domniºoarei Charlotte de Knobloch, citată de Matter, *Vie de Swedenborg* [Viaþa lui Swedenborg].

adeptul se simte înconjurat și protejat de ființe invizibile, superioare și luminoase, care îi împrumută forța lor și îl ajută în misiunea sa.

Rari sunt adepții, dar și mai rari sunt cei care dobândesc această putere. Grecia nu a cunoscut decât trei: Orfeu, la aurora elenismului; Pitagora, la apogeul său; Apolloniu din Tyana, în declinul său ultim. Orfeu a fost marele inspirat și marele inițiator al religiei elenistice; Pitagora, organizatorul științei ezoterice și al filosofiei școlilor; Apollonius, stoicul moralizator și magicianul popular al decadenței. Dar în toți trei, în ciuda gradelor și a diferitelor nuanțe, strălucește raza divină: spiritul pasionat pentru salvarea sufletelor, energia neîmblânzită dublată de blândețe și de seninătate. Dar nu vă apropiați prea mult de aceste mari frunți calme; ei ard în liniște. Se simte deasupra furnalului o voință arzătoare, dar mereu reținută.

În Pitagora avem deci un adept de prim ordin și aceasta cu spiritul științific și formula filosofică care se apropie cel mai mult de spiritul modern. Dar el însuși nu putea și nici nu pretindea să-și transforme discipolii în adepți perfecți. O mare epocă are mereu un mare inspirator la originea sa. Discipolii și elevii discipolilor săi formează lanțul magnetizat și îi răspândesc gândirea în lume. În cel de-al patrulea grad al inițierii, Pitagora se mulțumea deci să le predea discipolilor fideli aplicațiile practice ale doctrinei sale. Căci *Epifania,* vederea de sus, dădea naștere la un ansamblu de vederi profunde și regeneratoare asupra lucrurilor terestre.

Originea binelui și a răului rămâne un mister de neînțeles pentru cine nu și-a dat seama de originea și finalitatea lucrurilor. O morală care nu ia în considerare destinele supreme ale omului nu va fi decât utilitară și imperfectă. În plus, libertatea umană nu există de fapt pentru cei care se simt mereu sclavii pasiunilor lor și aceasta nu există de drept pentru cei care nu cred nici în suflet, nici în Dumnezeu și pentru cei pentru care viața este o sclipire între două neanturi. Primii trăiesc în servitutea sufletului înlănțuit de pasiuni; cei din a doua categorie, în servitutea inteligenței limitată la lumea fizică. Dar nu la fel se întâmplă cu omul religios, nici cu adevăratul filosof și cu atât mai puțin cu teozoful inițiat, care realizează adevărul în trinitatea ființei sale și în unitatea voinței sale. Pentru a înțelege originea binelui și a răului, inițiatul privește *cele trei lumi* cu

ochii spiritului. El vede lumea tenebroasă a materiei și a animalității, dominată de ineluctabilul *destin.* El vede lumea luminoasă a spiritului, care pentru noi este lumea invizibilă, imensa ierarhie a sufletelor eliberate, în care domnește legea divină și care sunt ele însele *providența în act*. Între cele două vederi, într-un clar obscur, umanitatea care se scufundă prin partea sa joasă în lumea naturală și atinge, prin culmile sale, lumea divină. Geniul ei este *libertatea.* Căci în momentul în care omul percepe libertatea și greșeala, este liber să aleagă: să se contopească cu providența, prin realizarea adevărului sau să cadă sub legea destinului, urmând calea greșelii. Actul voinței concertat cu actul intelectual nu este decât un punct matematic, dar din acest punct țâșnește universul spiritual. Orice spirit simte parțial și instinctiv ceea ce teozoful înțelege total cu ajutorul intelectului, mai precis, că răul este ceea ce-l face pe om să se cufunde în fatalitatea materiei și că binele este ceea ce-l face să urce spre legea divină a spiritului. Adevăratul său destin este să urce mereu mai sus și prin propriile sale strădanii. Dar pentru aceasta, trebuie să fie liber să coboare și mai jos. Cercul libertății se lărgește infinit de mult pe măsură ce urcă. Cu cât urcăm mai mult, cu atât devenim mai liberi; căci cu cât suntem mai mult învăluiți de lumină, cu atât mai multă forță dobândim pentru a face binele. Cu cât coborâm mai mult, cu atât cădem mai mult în sclavie. Căci fiecare cădere pe calea răului ne slăbește inteligența adevărului și capacitatea de a face binele. Destinul guvernează deci trecutul, libertatea, viitorul și providența, pe ambele, adică, prezentul mereu existent, care ar putea fi numit eternitate[1]. Din acțiunea concertată a destinului, din libertate și providență reies destinele nenumărate, infernurile și paradisurile sufletelor. Răul, fiind dezacordul cu legea divină, nu este opera lui Dumnezeu, ci cea a omului și nu are decât o existență relativă, aparentă și tranzitorie. Binele, ca armonie cu legea divină, este singurul care există în mod real și etern. Nici preoții din Delfi sau din Eleusis, nici filosofii inițiați nu au vrut vreodată să releveze aceste idei profunde poporului, care ar fi putut să le înțeleagă strâmb și să abuzeze de ele. În mis-

[1] Această idee reiese în mod logic din ternarul uman ºi divin, din trinitatea microcosmosului ºi a macrocosmosului, pe care am expus-o în capitolele precedente. Corelarea metafizică a destinului, a libertãþii ºi a providenþei a fost în mod admirabil dedusă de Fabre d'Olivet, în comentariul său la *Versurile aurite ale lui Pitagora*.

tere, această doctrină era reprezentată simbolic prin tăierea în bucăți a lui Dionisos, dar acoperind cu un văl impenetrabil profanilor ceea ce numeau *suferințele lui Dumnezeu*.

Cele mai mari discuții religioase și filosofice se țin în jurul originii binelui și a răului. Tocmai am văzut că doctrina ezoterică posedă cheia acestora prin arcanele sale. Este o altă întrebare capitală de care depinde problema socială și politică: cea a *inegalității condițiilor umane*. Spectacolul răului și al durerii are în esența sa ceva înspăimântător. Se poate adăuga faptul că distribuirea lor, în aparență arbitrară și nedreaptă, este la originea urii, a tuturor revoltelor și a tuturor negărilor. Aici doctrina profundă aduce în tenebrele noastre terestre lumina sa suverană de pace și speranță. Diversitatea sufletelor, a condițiilor, a destinelor, nu se poate justifica într-adevăr decât prin pluralitatea existențelor și prin doctrina reîncarnării. Dacă omul se naște pentru prima dată în această viață, cum se explică nenumăratele nenorociri care par să se abată asupra lui la întâmplare ? Cum să admitem că există o dreptate eternă, din moment ce unii se nasc într-o condiție care atrage după sine în mod fatal mizeria și umilirea, în timp ce alții se nasc norocoși și trăiesc fericiți ? Dar dacă este adevărat că am mai trăit alte vieți, că vom mai trăi și altele după moarte, că toate existențele sunt guvernate de legea recurenței și a repercusiunii, atunci sufletele, condiția, destinul atât de diferite nu vor fi decât efectele vieților anterioare și aplicațiile multiple ale acestei legi. Diferențele de condiție provin dintr-o folosire inegală a libertății în viețile precedente, iar diferențele intelectuale, din faptul că oamenii într-un secol aparțin unor grade de evoluție extrem de diverse, care se întind de la semianimalitatea celor mai de jos rase în regresie și până la stările angelice ale sfinților și la regalitatea divină a geniului. În realitate, pământul se aseamănă unei corăbii, iar noi toți, cei care locuim aici, călătorilor care vin din țări îndepărtate și se risipesc treptat în toate colțurile orizontului. Doctrina încarnării îi dă o rațiune de a fi atât răului cel mai înspăimântător, cât și binelui celui mai invidiat, după dreptatea și logica eternă. Idiotul ne va părea de înțeles, dacă ne gândim că buimăceala sa, de care este semiconștient și pentru care suferă, este pedeapsa pentru o folosire criminală a inteligenței într-o viață anterioară. Toate

nuanțele suferințelor fizice sau morale, ale fericirii și nefericirii, în infinita lor diversitate, ne vor apărea ca o eflorescență naturală și savant gradată a instinctelor și acțiunilor, a greșelilor și virtuților unui lung trecut, căci sufletul păstrează în adâncimile sale oculte tot ce acumulează în diferitele sale existențe. În funcție de moment și influență, straturile cele mai vechi reapar și dispar; iar destinul, adică spiritele care îl guvernează, îi stabilește tipul reîncarnării după rangul și calitatea sa. Lysis exprimă acest adevăr într-o formă învăluită, în *versurile sale aurite*:

Vei vedea că nenorocirile care îi devorează pe oameni
Sunt fructele alegerii lor; și că acești nefericiți
Caută departe de ei binele al cărui izvor îl poartă în ei.

Departe de a slăbi sentimentul fraternității și al solidarității umane, această doctrină nu le poate face decât mai puternice. Suntem tributari oricărui ajutor, oricărei simpatii și caritați; căci suntem toți de aceeași rasă, deși am ajuns la grade diferite de evoluție. Orice suferință este sacră; căci durerea este creuzetul sufletelor. Orice simpatie este divină; căci ea ne face să simțim, ca printr-un efluviu magnetic, lanțul invizibil care leagă toate lumile. Adevărul durerii este rațiunea geniului. Da, înțelepți și sfinți, profeți și divini creatori strălucesc de o frumusețe și mai mișcătoare pentru cei care știu că și ei au ieșit din ciclul evoluției universale. Dar câte vieți, câte victorii le-au fost necesare pentru a cuceri această forță care ne uimește? Această lumină înnăscută a geniului, din câte ceruri parcurse deja îi vine? Nu știm. Dar aceste vieți au fost și aceste ceruri există. Conștiința popoarelor nu s-a înșelat; profeții n-au mințit atunci când au numit oamenii fiii lui Dumnezeu, trimișii cerului nemărginit. Căci misiunea lor este dorită de adevărul etern, legiuni invizibile îi protejează și verbul viu vorbește prin ei!

Printre oameni există o diversitate care provine din esența primitivă a indivizilor; mai există o alta, tocmai am spus acest lucru, care provine din gradul de evoluție spirituală pe care l-au atins. Din acest ultim punct de vedere, recunoaștem că oamenii se pot împărți în patru categorii, care cuprind toate subdiviziunile și toate nuanțele.

1. La marea majoritate a oamenilor, voința acționează mai ales în trup. Aceștia sunt *instinctivii.* Ei sunt făcuți nu doar pentru muncile fizice, ci și pentru existența și dezvoltarea inteligenței lor în lumea fizică, deci pentru comerț și industrie;

2. În al doilea grad al dezvoltării umane, voința, și prin urmare conștiința, rezidă în suflet, adică în sensibilitatea asupra căreia acționează inteligența, care constituie înțelegerea. Aceștia sunt *animicii* sau *pasionalii.* Cu un astfel de temperament, sunt potriviți pentru a fi războinici, artiști sau poeți. Marea majoritate a oamenilor de litere și a savanților sunt din această categorie. Căci ei trăiesc prin ideile relative, modificate prin pasiunile lor sau mărginite de un orizont limitat, fără a se putea ridica până la nivelul ideii pure și al universalității.

3. În a treia clasă de oameni, mult mai rar întâlniți, voința și-a luat obiceiul să acționeze în principal și în mod suveran în intelectul pur, să elibereze inteligența în funcția sa specială de sub tirania pasiunilor și din limitările materiei, ceea ce dă tuturor concepțiilor lor un caracter de universalitate. Aceștia sunt *intelectualii.* Acești oameni sunt cei care vor deveni eroi naționali, poeți de prim rang și mai ales adevărați filosofi și înțelepți, cei care, după părerea lui Pitagora și a lui Platon, ar trebui să conducă umanitatea. În acești oameni pasiunea nu este stinsă, căci fără ea nimic nu ar fi posibil; ea constituie focul și impulsul electric în lumea morală. Doar că la ei pasiunile au devenit slujitoarele inteligenței, în timp ce în categoria precedentă inteligența este cel mai adesea supusă pasiunii.

4. Cel mai înalt ideal uman este realizat de o a patra categorie, care a adăugat suveranității inteligenței asupra sufletului și asupra instinctelor pe cea a voinței asupra întregii ființe. Prin dominarea și posesia tuturor acestor facultăți ei își exercită marea stăpânire. Ei au realizat unitatea în trinitatea umană. Grație acestei concentrări minunate, care adună la un loc toate puterile vieții, voința lor, protejându-se prin celelalte, dobândește o forță aproape nelimitată, o magie strălucitoare și creatoare. Acești oameni au purtat diverse denumiri de-a lungul istoriei. Ei sunt oamenii primordiali, *adepții, marii inițiați,* geniile sublime care metamorfozează umanitatea. Ei sunt atât de rari, încât se pot număra pe degete în toată

istoria; providența îi seamănă la intervale mari de timp, asemenea aștrilor de pe bolta cerească[1].

Este evident că această ultimă categorie nu se supune nici unei reguli, nici unei clasificări. Dar o structurare a societății umane care nu ține cont de primele trei categorii, care nu îi oferă fiecăreia dintre ele funcția sa normală și mijloacele necesare manifestării sale, nu este decât una exterioară și nu una *organică.* Este clar că, într-o epocă primitivă, care ajunge probabil în timpurile vedice, brahmanii Indiei și-au fondat diviziunea societății în caste pe principiul ternar. Dar, cu timpul, această împărțire atât de corectă și fecundă s-a schimbat în privilegiu sacerdotal și aristocratic. Principiul vocației și al inițierii a lăsat loc celui ereditar. Castele închise au sfârșit prin a împietri și decadența iremediabilă a Indiei a urmat. Egiptul, care a păstrat sub toți faraonii structura ternară cu castele mobile și deschise, principiul inițierii aplicat sacerdoțiului, cel al examinării pentru ocuparea tuturor funcțiilor civile și militare, a rezistat între cinci și șase mii de ani fără a-și schimba structura. Cât despre Grecia, temperamentul său mobil a făcut-o să treacă rapid de la aristocrație la democrație și apoi la tiranie. Ea s-a învârtit în acest cerc vicios ca un bolnav care trece de la febră la letargie pentru a fi din nou cuprins de febră. Poate că avea nevoie de această exaltare pentru a da naștere operei sale fără precedent: traducerea înțelepciunii profunde, dar obscure a Orientului într-o limbă clară și universală; crearea frumosului prin artă și fondarea științei deschise și raționale succedându-se inițierii secrete și intuitive. Grecia și-a datorat la fel de mult organizarea religioasă și cele mai înalte inspirații ale sale principiului inițierii. Din punct de vedere social și politic, se poate spune că a trăit mereu în provizorat și grandoare. În calitatea sa de adept, Pitagora înțelesese de pe culmile inițierii principiile eterne care guvernează societatea și a urmat planul unei mari reforme, ținând cont de aceste adevăruri. Vom vedea în cele ce urmează cum a naufragiat o dată cu școala sa în furtunile democrației.

Din înălțimile pure ale doctrinei, viața lumilor se desfășoară

[1] Această împărþire a oamenilor corespunde celor patru grade de iniþiere pitagoricã ºi constituie fondul tuturor iniþierilor, până la cea a francmasonilor primitivi, care deþineau ceva resturi din doctrina ezotericã. - Vezi Fabre d'Olivet, *Vers dorés de Pythagore.*

în ritmul eternității. Splendidă epifanie ! Dar razele magice ale boltei celeste dezvăluite, pământul, umanitatea, viața ne deschid și ele profunzimile lor secrete. Trebuie să-l regăsim pe cel infinit de mare în cel infinit de mic, pentru a simți prezența lui Dumnezeu. Acest gând îi speria probabil pe discipolii lui Pitagora, când maestrul le arăta, pentru a-și ilustra mai bine învățămintele, cum eternul adevăr se manifestă în contopirea bărbatului cu femeia, în căsătorie. Frumusețea numerelor sacre pe care le auziseră și contemplaseră în infinit urmau să le regăsească în sânul vieții, iar Dumnezeu le era încă o dată revelat prin marele mister al sexelor și al iubirii.

Antichitatea înțelesese un adevăr capital pe care epocile următoare l-au cunoscut prea puțin. Femeia are nevoie de o instruire, de o inițiere specială pentru a-și putea îndeplini cu succes îndatoririle sale de soție și mamă. De aici, inițierea pur feminină, adică în întregime rezervată femeilor. Ea exista în India, în timpurile vedice, când femeile erau preotese în altarul domestic. În Egipt acest tip de inițiere se revendică de la cultul lui Isis. Orfeu a organizat-o în Grecia. Până la stingerea păgânismului o vom vedea înflorind în misterele dionisiace și în templele Iunonei, ale Dianei, ale Minervei și ale lui Ceres. Ea consta în niște rituri simbolice, ceremonii și sărbători nocturne, apoi într-o instruire specială făcută de preotesele vârstnice sau de marele preot și care avea legătură cu lucrurile cele mai intime ale vieții conjugale. Se dădeau sfaturi și se explicau reguli privind relațiile dintre sexe și perioadele anului sau ale lunii favorabile unei concepții reușite. Se acorda cea mai mare importanță igienei fizice și morale a femeii în timpul sarcinii, pentru ca opera sacră, creația copilului să se poată îndeplini după legile divine. Într-un cuvânt, se preda știința vieții conjugale și a artei maternității. Aceasta din urmă depășea cu mult momentul nașterii. Până la vârsta de șapte ani copiii rămâneau în gineceu, unde soțul nu avea voie să intre, sub îndrumarea exclusivă a mamei. Antichitatea vedea, în înțelepciunea sa, copilul ca pe o plantă delicată, care are nevoie, pentru a nu se atrofia, de atmosfera maternă caldă. Tatăl nu făcea decât să o deformeze; pentru a-l ajuta să înflorească era nevoie de mângâierile și îmbrățișările mamei; era nevoie de dragostea puternică, învăluitoare a femeii pentru a apăra de loviturile din afară acest suflet pe care viața îl înspăimânta încă.

Datorită faptului că femeia îndeplinea cu o conștiinciozitate absolută aceste înalte îndatoriri considerate divine în antichitate, ea era cu adevărat preoteasa familiei, păzitoarea focului sacru al vieții, Vesta căminului. Inițierea feminină poate fi considerată deci adevărata rațiune a frumuseții rasei, a forței generațiilor, a longevității familiei în antichitatea greacă și romană[1].

Înființând o secție pentru femei în institutul său, Pitagora nu a făcut decât să epureze și să aprofundeze ceea ce exista deja înaintea lui. Femeile inițiate de el primeau, o dată cu riturile și preceptele, principiile supreme ale funcției lor. De asemenea, le dădea conștiința rolului lor celor care erau demne de acest lucru. Le revela transfigurarea iubirii în căsătoria perfectă, care înseamnă îngemănarea celor două suflete, chiar în centrul vieții și adevărului. Bărbatul nu este oare prin forța sa reprezentantul principiului și spiritul creator? Iar femeia în toată puterea sa nu întruchipează oare natura, în forța sa plastică, în minunatele sale realizări, terestre și divine? Ei bine, dacă aceste două ființe ajung să se pătrundă perfect, trup, suflet și spirit, ele vor reprezenta esența universului. Dar pentru a crede în Dumnezeu, femeia are nevoie să îl vadă întruchipat în bărbat, iar pentru aceasta bărbatul trebuie să fie inițiat. Doar el este capabil, prin inteligența sa profundă de viață, prin voința sa creatoare, să fecundeze sufletul ei de femeie, să îl transforme prin idealul divin. Iar acest ideal, femeia iubită i-l transmite amplificat prin gândurile sale care vibrează, în senzațiile sale subtile, în divinațiile sale profunde. Femeia îi transmite imaginea sa prin entuziasm, ea *devine* idealul său. Căci ea îl *realizează* prin puterea iubirii în propriul său suflet. Prin ea, el devine viu și vizibil și se întrupează. Căci ceea ce bărbatul creează prin dorință și voință, femeia creează fizic și este izvorul spiritual în iubire.

În rolul său de amantă, soție, mamă sau femeie inspirată, nu este mai puțin măreață și este chiar mai apropiată de divinitate decât bărbatul. Căci a iubi înseamnă a uita. Femeia care se uită pe sine și se lasă purtată de iubirea sa este mereu sublimă. Ea își află în această uitare de sine renașterea celestă, coroana de lumină și strălucirea nemuritoare a ființei sale.

---

1 Montesquieu ºi Michelet sunt aproape singurii autori care au remarcat virtutea soþiilor grecoaice. Nici unul, nici altul nu au indicat însă cauza de care vorbim aici.

Dragostea este tema predilectă a literaturii moderne din ultimele două secole. Nu este vorba despre dragostea pur senzuală, care se aprinde în prezența frumuseții fizice ca la poeții antici; nu este vorba nici de cultul fad al unui ideal abstract și convențional ca în Evul Mediu; ci despre dragostea în același timp senzuală și psihică, care înflorește în deplină libertate și fantezie. Cel mai adesea, între cele două sexe se dau lupte chiar atunci când cei doi se iubesc. Revolte ale femeilor împotriva egoismului și brutalității bărbatului; dispreț al bărbatului pentru ipocrizia și vanitatea femeii; strigăte ale cărnii, furie neputincioasă a victimelor voluptății, sclavie a dezmățului. În mijlocul acestora, pasiuni profunde, atracții teribile și cu atât mai puternice cu cât sunt interzise de convențiile mondene și de instituțiile sociale. De aici, acele amoruri furtunoase, ruina morală, tragicele catastrofe care constituie aproape în exclusivitate tema romanului și drama zilelor noastre. S-ar putea spune că bărbatul obosit, negăsindu-l pe Dumnezeu nici în știință, nici în religie, îl caută cu disperare în femeie. Și bine face, dar doar prin inițierea în marile adevăruri *el* îl va găsi în *ea* și *ea* în *el.* Între aceste suflete care se ignoră reciproc și care nu se cunosc nici măcar pe sine, care adesea se părăsesc blestemându-se, există un fel de sete imensă de pătrundere și de a găsi în contopire fericirea imposibilă. În ciuda aberațiilor și revărsărilor care rezultă din astfel de ciocniri, această căutare disperată este necesară; ea se naște dintr-un divin inconștient și va fi punctul vital pentru reedificarea viitorului. Căci atunci când bărbatul și femeia se vor fi regăsit ei înșiși și unul pe altul, prin dragostea profundă și prin inițiere, contopirea lor va fi forța strălucitoare și creatoare prin excelență.

Dragostea psihică, dragostea pasiune a sufletului nu a intrat deci în literatură și în conștiința universală decât de puțin timp, dar își are sursa în inițierea antică. Dacă literatura greacă de-abia o lasă să se întrevadă, lucrul ține de excepția rarisimă. Ea provine de asemenea din secretul profund al misterelor. Dar tradiția religioasă și filosofică a păstrat urma femeii inițiate. În spatele poeziei și al filosofiei oficiale, câteva figuri de femei apar acoperite de un văl semitransparent, dar luminoase. O cunoaștem deja pe Pythonesa Teocleea, care l-a inspirat pe Pitagora; mai târziu va apărea preoteasa Corina, rivală adesea fericită a lui Pindar, care a

fost el însuși cel mai mare inițiat dintre poeții greci; în fine, misterioasa Diotima apare la banchetul lui Platon pentru a da revelația supremă asupra iubirii. Pe lângă aceste roluri excepționale, femeia din Grecia antică avea un veritabil rol sacerdotal în căminul și în gineceul său. Creația sa se măsoară tocmai prin acești eroi, acești artiști, acești poeți, ale căror cântece, blocuri de marmură și acțiuni sublime le admirăm și în ziua de azi. Ea i-a conceput prin misterul dragostei, i-a modelat la sânul său cu dorința frumuseții, le-a dat naștere clocindu-i sub aripile sale materne. Să mai adăugăm că pentru bărbatul și femeia cu adevărat inițiați, procrearea copilului are un sens infinit mai frumos, o profunzime mult mai mare decât pentru noi. Tatăl și mama, știind că sufletul copilului preexistă nașterii sale terestre, concepția devine un act sacru, chemarea sufletului la încarnare. Între sufletul încarnat și mamă există aproape întotdeauna o mare similitudine. Cum femeile perverse și demonice atrag spirite demonice, tot așa mamele blânde atrag spirite divine. Acest suflet invizibil care este așteptat, care va veni și care vine - atât de misterios și atât de sigur - nu este oare ceva divin ? Nașterea sa, încarcerarea sa în carne va fi un lucru dureros. Căci, dacă între el și cerul pe care l-a părăsit se interpune un văl grosier, dacă încetează să-și mai amintească, ah ! nu suferă mai puțin ! Și sfântă și divină este sarcina mamei care trebuie să îi ofere un nou sălaș, să îi îndulcească prizonieratul și să îi ușureze încercarea.

Astfel, învățămintele lui Pitagora, care începuseră în profunzimile absolutului prin trinitatea divină, sfârșeau în sânul vieții prin trinitatea umană. În tată, în mamă și în copil, inițiatul știa să recunoască acum spiritul, sufletul și inima universului viu. Această ultimă inițiere constituia pentru el fundamentul operei sociale concepută de la înălțimea și în toată frumusețea idealului, edificiu la ridicarea căruia fiecare inițiat trebuia să-și aducă contribuția.

V

FAMILIA LUI PITAGORA. ȘCOALA ȘI DESTINELE SALE

Printre femeile care urmau învățămintele maestrului se afla și o tânără de o mare frumusețe. Tatăl său, un locuitor al Crotonei, se numea Brontinos. Pe ea o chema Theano. Pitagora avea atunci vreo șaizeci de ani. Dar marea sa stăpânire a pasiunilor și o viață pură consacrată în întregime misiunii sale îl ajutaseră să-și păstreze intactă forța virilă. Tinerețea sufletului, această flacără nemuritoare, pe care marele inițiat o obținuse din viața sa spirituală și pe care o hrănea prin forțele oculte ale naturii, strălucea în el și îi subjuga anturajul. Magul grec nu ajunsese la vârsta declinului, ci la apogeul puterii sale. Theano fu atrasă de Pitagora, de strălucirea aproape supranaturală care emana din persoana sa. Gravă, rezervată, căutase la maestrul său explicația misterelor pe care ea le iubea fără să le înțeleagă. Dar, când la lumina adevărului, la blânda căldură care o învăluia puțin câte puțin, își simți sufletul deschizându-se ca o floare din adâncurile ființei sale, asemenea trandafirului cu mii de frunze, când simți că această deschidere venea din el și din cuvântul său, se îndrăgosti în tăcere de maestru, cuprinsă de o iubire pătimașă și de un entuziasm fără margini.

Pitagora nu încercase să o atragă. Îi înconjura cu afecțiune pe toți discipolii săi. Nu se gândea decât la școala sa, la Grecia, la viitorul lumii. Ca mulți dintre marii adepți, renunțase la femei pentru a se dedica operei sale. Magia voinței, posesia spirituală a atâtor suflete pe care le formase și care rămâneau legate de el ca de un tată adorat, glorificarea mistică a tuturor iubirilor nerostite, care urcau până la el, și parfumul fin de simpatie umană, care îi unea pe frații pitagoricieni - toate acestea îi țineau loc de voluptate, de fericire și de dragoste. Dar, într-o zi, pe când medita singur la viitorul școlii în cripta Proserpinei, o văzu pe tânăra fecioară, gravă și hotărâtă, căreia nu îi vorbise niciodată între patru ochi, îndreptându-se spre el. Îngenunchie în fața lui și fără să-și ridice capul lăsat până la pământ, îl imploră pe maestru, - pe el, atotputernicul ! - să o elibereze de o iubire imposibilă și nefericită, care îi consuma trupul și îi devora sufletul. Pitagora o întrebă care este numele celui

pe care îl iubea. După îndelungi ezitări, Theano mărturisi că era vorba de el, dar că era gata de orice și că se va supune voinței lui. Pitagora nu spuse nimic. Încurajată de tăcerea sa, își ridică fruntea și îi aruncă o privire rugătoare, din care țâșnea seva unei vieți și parfumul unui suflet oferite ca sacrificiu maestrului.

Înțeleptul se cutremură; simțurile știa să și le învingă, imaginația și-o potolise, dar lumina sufletului ei îl pătrunsese pe al său. În această fecioară maturizată de pasiune, transfigurată de o gândire de devoțiune absolută, își găsise tovarășa și întrevăzuse o realizare mai completă a operei sale. Pitagora îi porunci tinerei să se ridice cu un gest plin de emoție și Theano putu să citească în ochii maestrului că destinele lor erau pe veci unite.

Prin căsătoria sa cu Theano, Pitagora își puse *pecetea realizării* asupra operei sale. Asocierea, contopirea acestor două vieți fu deplină. Într-o zi, când soția maestrului fu întrebată cât timp îi trebuie unei femei pentru a fi pură după ce a avut o relație cu un bărbat, ea răspunse: "Dacă este vorba de soțul său, este chiar acum; dacă este vorba de un altul, nu va fi niciodată." Multe dintre femei vor răspunde surâzând că pentru a spune aceste cuvinte trebuie să fii soția lui Pitagora și să îl iubești așa cum îl iubea Theano.

Au dreptate. Nu căsătoria sanctifică iubirea, ci iubirea o justifică pe aceasta. Theano a reușit să pătrundă complet gândirea soțului său, astfel încât după moartea sa a avut rolul de centru al ordinului pitagoric. Un autor grec citează ca pe o autoritate opinia sa despre doctrina numerelor. Ea i-a dat lui Pitagora doi fii: Arimneste și Telauges și o fiică: Damo. Telauges a devenit mai târziu maestrul lui Empedocle și i-a transmis secretele doctrinei.

Familia lui Pitagora a oferit ordinului un veritabil model. Casa sa era numită templul lui Ceres, iar curtea sa, templul muzelor. În timpul sărbătorilor domestice și religioase mama conducea corul femeilor, iar Damo corul tinerelor fete. Damo a fost în toate demnă de părinții săi. Pitagora îi încredințase anumite secrete cu interdicția expresă de a le comunica oricui în afara familiei. După împrăștierea pitagoricilor, Damo căzu într-o sărăcie lucie. I s-a oferit o sumă foarte mare pentru prețiosul manuscris, dar fidelă voinței tatălui său, ea a refuzat în continuare să îl predea.

Pitagora a trăit treizeci de ani la Crotona. În douăzeci de

ani dobândise o putere atât de mare, încât cei care îl numeau semizeu nu exagerau. Această putere părea că ține de domeniul miraculosului; niciodată un filosof nu a avut o astfel de putere. Ea s-a extins nu numai până la școala din Crotona și la ramificațiile sale din alte orașe de pe coastele italiene, ci și la politica tuturor statelor mici. Pitagora era un reformator în toată puterea cuvântului. Crotona, colonia aheană, avea o structură aristocratică. *Consiliul celor o mie*, format din marile familii, exercita aici puterea legislativă și supraveghea puterea executivă. Adunările populare existau, dar aveau o putere limitată. Pitagora, care voia ca în stat să domnească ordinea și armonia, nu agrea nici comprimarea oligarhică nici haosul demagogiei. Acceptând ca atare structura doriană, el a încercat pur și simplu să introducă o nouă rotiță. Ideea era îndrăzneață: să creeze deasupra puterii politice o putere științifică, cu rol deliberativ și consultativ în problemele vitale, care urma să devină cheia de boltă, legiuitorul suprem în stat. Deasupra Consiliului celor o mie, a organizat *Consiliul celor trei sute*, aleși de primul, dar recrutați doar dintre inițiați. Numărul lor era suficient pentru a atinge scopul fixat. Porfirios povestește că două mii de cetățeni ai Crotonei au renunțat la viața lor obișnuită și s-au adunat să trăiască împreună cu soțiile și copiii lor, după ce și-au pus bunurile în comun. Pitagora voia deci în fruntea statului o guvernare mai puțin misterioasă, dar la fel de sus plasată ca și sacerdoțiul egiptean. Ceea ce a reușit să realizeze pentru puțin timp a rămas visul tuturor inițiaților care s-au ocupat de politică: să introducă principiul inițierii și examinarea guvernării statului și să reconcilieze în această sinteză superioară principiul electiv sau democratic cu o guvernare constituită prin selectarea inteligenței și a adevărului. Consiliul celor trei sute a format deci un tip de ordin politic, științific și religios al cărui conducător recunoscut era Pitagora. Angajamentul se făcea în fața lui, printr-un jurământ solemn și teribil de a păstra un secret absolut, ca în mistere. Aceste societăți sau *hetairii* s-au răspândit din Crotona, unde se afla societatea mamă, în aproape toate orașele marii Grecii, unde exercitau o puternică influență politică. Ordinul pitagoric avea de asemenea tendința să preia conducerea statului în toată Italia meridională. El avea ramificații la Tarente, Heraclea, Metaponte, Regium, Himera,

Catana, Agrigente, Sybaris, conform lui Aristoxene, până la etrusci. Cât despre influența lui Pitagora asupra guvernării acestor mari și bogate orașe, nu se putea imagina una mai mare, mai liberală, mai pacifistă. Peste tot unde apărea, el restabilea ordinea, dreptatea, înțelegerea. Chemat de un tiran din Sicilia, îl convinsese prin simpla sa elocință să renunțe la bogățiile rău dobândite și să abdice de la o putere uzurpată. Orașelor, care erau supuse unele altora, le-a redat independența și libertatea. Acțiunea sa era atât de binefăcătoare, încât în peregrinările prin cetăți se spunea: "Nu a venit pentru a predica, ci pentru a vindeca."

Influența suverană a unui mare spirit și a unui mare caracter, magia sufletului și a inteligenței dau naștere unor gelozii cu atât mai teribile, unei uri cu atât mai violente, cu cât sunt inatacabile. Imperiul lui Pitagora dura de un sfert de secol, adeptul neobosit atingea vârsta de nouăzeci de ani, când veni reacția de subminare. Scânteia porni din Sybaris, oraș rival Crotonei. Avu loc acolo o mișcare populară și partidul aristocratic fu învins. Cinci sute de exilați au cerut adăpost în Crotona, dar sybariții au cerut extrădarea lor. Temându-se de furia orașului dușman, magistrații Crotonei se pregăteau să dea curs cerinței, când Pitagora interveni. La insistențele sale a fost refuzată predarea acestor nefericiți, care implorau îndurare, adversarilor nemiloși. Lovindu-se de acest refuz, Sybaris declară război Crotonei. Dar armata acesteia, condusă de un discipol al lui Pitagora, celebrul atlet Milon, îi învinse în totalitate pe sybariți. Urmă dezastrul orașului Sybaris. Acesta fu asediat, prădat, distrus din temelii și transformat în scrum. Este imposibil să admitem că Pitagora ar fi fost de acord cu asemenea represalii, care nu mai respectau deloc principiile sale și ale tuturor inițiaților. Dar nici el, nici Milon nu putură să pună frâu pasiunii dezlănțuite ale unei armate victorioase, ațâțate de vechi gelozii și surescitate de un atac nedrept.

Orice răzbunare, fie din partea indivizilor, fie din partea unor popoare întregi, atrage după sine șocul pasiunilor dezlănțuite. Nemesisul acestora fu redutabil; consecințele căzură asupra lui Pitagora și asupra întregului ordin al său. După luarea Sybarisului, poporul ceru împărțirea pământurilor. Nefiind mulțumit după obținerea acestora, partidul democratic propuse o schimbare de

constituție, care anula privilegiile Consiliului celor o mie, suprima Consiliul celor trei sute și nu mai admitea decât o singură autoritate: sufragiul universal. În mod firesc, pitagoricii care făceau parte din Consiliul celor o mie se opuseră unei reforme contrare principiilor lor și care ataca chiar de la bază opera minuțioasă a maestrului. Pitagoricii erau deja obiectul acestei uri surde, la care duc misterul și superioritatea în rândul mulțimii. Atitudinea lor politică ridică împotriva lor furia demagogiei și o ură personală împotriva maestrului produse explozia finală.

Un anumit Cylon se prezentase altă dată la școală. Pitagora, foarte sever în admiterea discipolilor săi, îl respinsese din cauza caracterului său violent și imperios. Candidatul respins deveni un adversar mânat de o ură puternică. Când opinia publică începu să se întoarcă împotriva lui Pitagora, organiză un club de opoziție la ordinul pitagoric, o mare societate populară. Reuși să-i atragă de partea lui pe principalii conducători ai poporului și pregăti în aceste adunări o revoluție care trebuia să înceapă prin expulzarea pitagoricilor. În fața unei mulțimi furtunoase, Cylon urcă la o tribună populară și rosti extrase furate din cartea secretă a lui Pitagora, intitulată: Cuvântul sacru *(hieros logos).* Extrase desfigurate, extrase travestite. Câțiva oratori încercau să-i apere pe frații care depuseseră jurământul tăcerii, care respectă chiar și animalele. Li se răspunse prin hohote de râs. Cylon urcă din nou și din nou la tribună. El demonstă că acest catehism religios al pitagoricilor reprezintă un atentat la libertate. "Și aceasta nu este tot, adaugă tribunul. Cine este acest maestru, acest pretins semizeu, de care ascultă orbește ai săi și care nu trebuie să dea decât un ordin pentru ca toți discipolii săi să strige: așa a spus maestrul! Oare nu este el tiranul Crotonei și cel mai rău dintre tirani, un tiran ocult? Din ce se hrănește această prietenie indisolubilă, care îi unește pe toți membrii eteriei pitagorice, dacă nu din dispreț față de popor? Ei rostesc mereu cuvântul lui Homer, că principele trebuie să fie păstorul poporului său. Deci pentru ei poporul nu este decât o amărâtă de turmă. Da, existența însăși în ordin este o conspirație permanentă împotriva drepturilor populare. Atâta timp cât nu va fi

distrusă, în Crotona nu va domni libertatea!" Unul dintre membrii adunării populare, animat de un sentiment de loialitate, strigă: "Cel puțin să i se permită lui Pitagora și discipolilor săi să vină să se justifice la tribuna aceasta, înainte să fie condamnați." Dar Cylon ripostă imediat: "Acești pitagorici nu vor oare să ne fure dreptul de a judeca și de a decide asupra treburilor publice? Cu ce drept ar putea ei să ceară astăzi să fie ascultați? Ei nu v-au consultat atunci când v-au răpit dreptul la justiție; ei bine! acum este rândul vostru să îi loviți fără a le da dreptul la replică!" Tunete de aplauze răspunseră acestor ieșiri vehemente și spiritele se încingeau din ce în ce mai mult.

Într-o seară în care cei patruzeci de membri principali ai ordinului se reuniseră la Milon, tribunul își asmuți bandele asupra lor. Casa fu împresurată. Pitagoricii, cu maestrul în mijlocul lor, baricadară ușile. Mulțimea furioasă dădu foc și flăcările cuprinseră întreg edificiul. Treizeci și opt dintre pitagorici, primii discipoli ai maestrului, floarea ordinului și Pitagora însuși pieriră, unii în flăcările incendiului, alții omorâți de popor. Doar Arhipes și Lysis scăpară din masacru.[1]

Astfel muri acest mare înțelept, acest om divin, care încercase să impună înțelepciunea sa în guvernarea oamenilor. Omorârea pitagoricilor fu semnalul unei revoluții democratice la Crotona și în golful Tarente. Orașele Italiei îi alungară pe nefericiții discipoli ai maestrului. Ordinul fu împrăștiat, dar rămășițele sale se răspândiră în Sicilia și în Grecia, ducând peste tot cuvântul

[1] Aceasta este versiunea lui Diogene asupra morþii lui Pitagora. Dupã Dicearc, citat de Porfirios, maestrul ar fi scãpat masacrului împreunã cu Arhipes ºi Lysis ºi ar fi rãtãcit dintr-un oraº în altul pânã la Metaponte, unde s-ar fi stins înfometat în templul muzelor. Locuitorii din Metaponte pretindeau, dimpotrivã, cã înþeleptul pe care îl primiserã ei murise liniºtit în oraºul lor. Ei i-au arãtat lui Ciceron casa, jilþul ºi mormântul sãu. Trebuie sã remarcãm faptul cã, mult timp dupã moartea maestrului, oraºele care îl persecutaserã cel mai mult pe Pitagora o datã cu revirimentul democratic au reclamat onoarea de a-l fi adãpostit ºi salvat. Oraºele din golful Tarente îºi disputau rãmãºiþele pãmânteºti ale filosofului cu aceeaºi îndârjire cu care oraºele din Ionia îºi disputau onoarea de a fi locul de naºtere al lui Homer. A se vedea aceste fapte discutate aici în cartea detaliatã a lui Chaignet: *Pythagore et la philosophie pythagoricienne* [Pitagora ºi filosofia pitagoricã].

maestrului. Lysis deveni maestrul lui Epaminondas. După noile revoluții, pitagoricii putură să se întoarcă în Italia cu condiția să nu mai formeze asociații politice. O fraternitate mișcătoare nu încetă să îi unească, considerându-se ca o singură familie. Unul dintre ei, căzut în mizerie și bolnav, fu adăpostit de un hangiu. Înainte de a muri, desenă câteva semne misterioase pe poarta casei și îi spuse gazdei sale: "Fii liniștit, unul dintre frații mei îți va achita datoria." Un an mai târziu, un străin trecând pe la hanul respectiv văzu semnele și îi spuse hangiului: "Eu sunt un discipol al lui Pitagora; unul dintre frații mei a murit aici; spune-mi ce îți datorez pentru el." Ordinul a rezistat două sute cincizeci de ani; cât despre ideile și tradițiile întemeiate de maestru, ele s-au transmis până în zilele noastre.

Influența regeneratoare a lui Pitagora asupra Greciei a fost imensă. Ea a fost exercitată în mod misterios, dar sigur, din templele prin care trecuse. L-am văzut la Delfi conferind o forță nouă științei divinatorii, întărind autoritatea preoților și formând prin arta sa o Pythonisă model. Grație acestei reforme interioare care a fost primită cu entuziasm chiar în sânul sanctuarelor și în sufletele inițiaților, Delfi a devenit, mai mult ca niciodată, centrul moral al Greciei. Acest lucru a putut fi observat în timpul războaielor medice. De-abia treizeci de ani se scurseseră de la moartea lui Pitagora, când ciclonul Asiei, prezis de înțeleptul din Samos, veni să se abată asupra coastelor Eladei. În această luptă epică dintre Europa și Asia barbară, Grecia, care reprezintă libertatea și civilizația, are în spatele ei știința și geniul lui Apollo. Suflul său patriotic și religios înalță și apoi reduce la tăcere rivalitatea născândă între Sparta și Atena. El îi inspiră pe Miltiade și pe Temistocle. La Marathon entuziasmul este atât de mare, încât atenienii cred că văd doi războinici, învăluiți într-o lumină albă, luptându-se unul împotriva altuia. Unii îl recunosc pe Tezeu și pe Echetos, alții pe Castor și pe Pollux. Când invazia lui Xerxes, de zece ori mai formidabilă decât cea a lui Darius, ajunge în defileul Thermophyle și învinge Elada, Pythia este cea care, de pe înălțimea trepiedului său, le prezice salvarea trimișilor Atenei și îl ajută pe Temistocle să învingă corăbiile care acostaseră pe malurile Salaminei. Paginile lui Herodot

freamătă de cuvântul său rostit cu sufletul la gură: "Părăsiți-vă locuințele și înaltele coline ale cetății construite în cerc... focul și temutul Marte urcat pe carul său sirian vă va distruge turnurile... templele se clatină, zidurile lor sunt jilave de o sudoare rece, pe ruinele lor se prelinge un sânge negru... ieșiți din sanctuarul meu. Un zid de lemn să vă fie meterez de nebiruit. Fugiți ! Ascundeți-vă de pedeștri și de nenumărații cavaleri ! O, divină Salamină ! Cât de funestă vei fi pentru copiii femeii[1] !" În discursul lui Eschil bătălia începe cu un strigăt asemănător imnurilor lui Apollo: "Degrabă ziua albilor bidivii se răspândi asupra lumii, învăluind-o în lumina sa. În acea clipă un strigăt intonat ca un cânt sacru cuprinde văzduhul, ieșind din piepturile grecilor; ecourile insulei îi răspund cu mii de voci răsunătoare." Este oare de mirare că, îmbătați de vinul victoriei, elenii în bătălia de la Mycala, în fața Asiei învinse, își aleseseră drept strigăt de luptă: "Hébé, eternă tinerețe" ? Da, suflul lui Apollo trăiește în aceste uimitoare războaie medice. Entuziasmul religios, care face miracole, îi cuprinde pe vii și pe morți, face să strălucească trofeele și îmbracă în aur mormintele. Toate templele au fost prădate, dar cel din Delfi a rămas în picioare. Armata persană s-a apropiat să jefuiască orașul sfânt. Tot pământul tremura. Dar zeul solar a spus prin vocea pontifului: "Mă voi apăra eu însumi !" Din ordinul templului, cetatea este evacuată; locuitorii se refugiază în grotele Parnasului și doar preoții rămân în sanctuar, cu garda sacră, în așteptarea dușmanului. Armata persană intră în orașul mut ca un mormânt; doar statuile îi privesc trecând. Un nor negru se adună din adâncurile cheiului; tunetul bubuie și fulgerul îi lovește pe invadatori. Două stânci enorme se prăbușesc din vârful Parnasului și strivesc o mulțime de perși[1]. În același timp, se aud din templul Minervei strigăte și din pământ, sub pașii atacatorilor țâșnesc flăcări. În fața acestor minuni, barbarii înspăimântați se

1 În limbajul templelor termenul de *fiu al femeii* desemna gradul inferior de inițiere, femeia însemna aici natura. Deasupra erau *fiii bărbatului* sau inițiații întru spirit ºi suflet, *fiii zeilor* sau inițiații în ºtiințele cosmogonice ºi *fiii lui Dumnezeu* sau inițiații în ºtiința supremă. Pythia îi numea pe perºi: fiii femeii, desemnându-i prin caracterul religiei lor. Luate literalmente, aceste cuvinte nu ar avea sens.

retrag; armata lor o ia la fugă înspăimântată. Zeul s-a apărat prin forțele proprii.

S-ar fi întâmplat aceste minuni, ar fi avut loc aceste victorii, pe care umanitatea le numără printre ale sale, dacă, treizeci de ani mai devreme Pitagora nu ar fi apărut în sanctuarul din Delfi pentru a aprinde aici din nou focul sacru ? Este foarte îndoielnic.

Aș vrea să mai adaug câteva cuvinte despre influența maestrului asupra filosofiei. Înaintea lui existaseră câțiva fizicieni și câțiva moraliști; Pitagora a reușit realizarea unei sinteze a moralei, științei și religiei. Această sinteză nu este altceva decât doctrina ezoterică a cărei lumină deplină am încercat să o regăsim chiar în adâncurile inițierii pitagorice. Filosoful din Crotona nu a fost inventatorul, ci cel care a organizat într-o manieră strălucită aceste adevăruri primordiale, așezându-le în ordinea științifică. Am ales deci sistemul său drept cadrul cel mai favorabil pentru o expunere completă a doctrinei misterelor și a adevăratei teozofii.

Cei care au urmat periplul maestrului o dată cu noi vor fi înțeles că, în adâncurile acestei doctrine, strălucește soarele adevărului unic. Razele sale împrăștiate se regăsesc în filosofii și religii, dar centrul lor se află aici. Ce trebuie să facem pentru a ajunge la el ? Observarea și raționamentul nu sunt suficiente. Este necesară *intuiția,* mai importantă decât toate,. Pitagora a fost un adept, un inițiat de prim rang. El a deținut vederea directă a spiritului, cheia științelor oculte și a lumii spirituale; a săpat deci la sursa primară a adevărului. Și cum la aceste facultăți transcendentale ale sufletului intelectual și spiritualizat a adăugat observarea minuțioasă a naturii fizice și clasificarea magistrală a ideilor prin înalta sa rațiune, nimeni nu era mai potrivit decât el pentru a construi edi-

1 "Se mai poate vedea încă în împrejmuirea Minervei", spune Herodot, VIII, 39. Invazia galică care a avut loc 200 de ani mai târziu a fost respinsă într-un mod asemănător. ªi atunci se abate o furtună, fulgerul cade repetat asupra galilor, pământul tremură sub picioarele lor; văd apariþii supranaturale; ºi templul lui Apollo este salvat. Aceste fapte par să dovedească faptul că preoþii din Delfi deþineau ºtiinþa focului cosmic ºi ºtiau să manevreze generarea de electricitate prin puteri oculte, asemenea magilor chaldeeni. - Vezi Amédée Thierry, *Histoire des Gaulois*, I, 246.

ficiul științei Kosmosului.

Acest edificiu nu a fost niciodată distrus cu adevărat. Platon, care a împrumutat de la Pitagora toată metafizica sa, a avut despre ea o idee completă, chiar dacă exprimată cu mai puțină rigoare și claritate. Școala alexandrină a ocupat nivelurile superioare ale acesteia. Știința modernă a preluat bazele sale, pe care le-a consolidat. Dar nici o filosofie nu a fost capabilă să o cuprindă în ansamblul său. Noi am încercat să dăm o idee despre ansamblu în armonia și unitatea sa.

Cartea a șaptea:

PLATON
(MISTERELE DIN ELEUSIS)

Oamenii au numit dragostea Eros căci ea are aripi;
Zeii au numit-o Pteros, căci ea are virtutea de a da.

Platon (Banchetul)

În cer, a învăța înseamnă a vedea;
Pe pământ, înseamnă a-și aminti.

Fericit cel care a traversat misterele;
El cunoaște izvorul și scopul vieții.

Pindare

PLATON

După ce am încercat să reînviem în Pitagora pe cel mai mare inițiat al Greciei și prin el fondul primordial și universal al adevărului religios și filosofic, am putea să nu mai vorbim depre Platon, care nu a făcut decât să dea acestui adevăr o formă mai fantezistă și mai populară. Dar iată motivul care ne va opri un moment în fața nobilei figuri a filosofului atenian.

Da, există o doctrină mamă și sinteză a religiilor și a filosofiilor. Ea se dezvoltă și se aprofundează de-a lungul secolelor; dar fondul și nucleul rămân aceleași. Noi am regăsit liniile generale ale acesteia. Este suficient ? Nu, trebuie și să arătăm motivul providențial al diverselor sale forme, în funcție de rasă și epocă. Trebuie să restabilim seria marilor inițiați care au fost adevărații inițiatori ai umanității. Atunci, forța fiecăruia dintre ei se va uni cu a celorlalți și unitatea adevărului va apărea în însăși diversitatea expresiei sale. Ca orice mare civilizație, Grecia a avut zorii săi, momentul său de glorie și declinul său. Este legea zilelor și a nopților, a oamenilor, a pământurilor și a cerurilor. Orfeu este inițiatul din zori, Pitagora, cel al deplinei străluciri, Platon cel al apusului elenismului, apus de purpură aprinsă care devine apoi trandafiriul unui nou răsărit, acela al umanității. Platon îl urmează pe Pitagora, precum în misterele din Eleusis cel care purta torța îl urma pe marele hierofant. Împreună cu el, vom pătrunde, încă o dată și pe o altă cale, pe potecile sanctuarului până în inima templului, întru contemplarea marelui arcan.

Dar înainte de a merge în Eleusis, să-l ascultăm o clipă pe ghidul nostru, divinul Platon. Cel care ne face el însuși să-i vedem

orizontul natal; cel care ne povestește istoria sufletului său și ne conduce la maestrul său mult iubit.

I

TINEREȚEA LUI PLATON ȘI MOARTEA LUI SOCRATE

S-a născut în Atena, în orașul frumosului și umanității. Privirile lui tinere nu cunoșteau limite. Atica, deschisă în cele patru vânturi, înaintează precum prova unei corăbii în Marea Egee și poruncește precum o regină ciclului insulelor, sirene albe așezate pe valurile de un albastru închis. Crescu la poalele Acropolelor, sub apărarea lui Palas Atena, în câmpia întinsă, încadrată de munți violeți și învăluită într-un azur luminos, între Pentelicul cu povârnișuri de marmură, Hymettosul încoronat de pini înmiresmați unde bâzâie albinele și liniștitul golf Eleusis.

Cu atât mai sumbru și mai tulbure a fost orizontul politic din timpul copilăriei și tinereții lui Platon. Ele au fost în timpul acelui implacabil război al Peloponezului, luptă fratricidă între Sparta și Atena, care a pregătit prăbușirea Greciei. Trecuseră marile zile ale războaielor medice, apusese soarele marilor bătălii de la Marathon și de la Salamina. Anul nașterii lui Platon (429 î.Ch.) este anul morții lui Pericle, cel mai mare om de stat al Greciei, la fel de integru precum Aristide, la fel de abil ca Temistocle, reprezentantul perfect al civilizației elene, magul acestei democrații turbulente, patriot ardent, dar care a știut să-și păstreze calmul unui semizeu în mijlocul furtunilor populare. Mama lui Platon i-a povestit probabil fiului ei o scenă la care în mod sigur a asistat, cu doi ani înainte de nașterea viitorului filosof. Spartanii invadaseră Atica; Atena, deja amenințată în existența sa națională, a luptat toată iarna, Pericle fiind sufletul apărării. În acel an sumbru a avut loc o impozantă ceremonie la Ceramic. Sicriele războinicilor morți pentru patrie au fost puse pe care funebre și poporul a fost chemat în fața mormântului monumental destinat să-i reunească. Mausoleul părea simbolul

magnific și sinistru al mormântului pe care Grecia și-l săpa singură prin această luptă criminală. Atunci, Pericle a ținut cel mai frumos discurs care s-a păstrat din antichitate. Tucidide l-a transcris pe tablele de plumb și aceste cuvinte strălucesc, precum un scut al frontonului unui templu: "Mormântul eroilor este întregul univers, nu doar niște coloane încărcate cu inscripții fastuoase." În aceste cuvinte nu respiră oare conștiința Greciei și a imortalității sale ?

Dar Pericle a murit, ce a mai rămas din vechea Grecie care trăia prin oamenii săi de acțiune ? În interiorul Atenei, discordiile unei demagogii încolțite de dușmani; în exterior, invazia lacedemoniană încă asediind orașul, războiul pe uscat și pe mare și aurul regelui Persiei circulând precum o otravă a corupției în mâinile tribunilor și magistraților. Alcibiade îl înlocuise pe Pericle în funcția publică. Acest tip al tinereții de aur a Atenei devenise omul zilei. Politician aventuros, intrigant plin de seducție, și-a dus cu zâmbetul pe buze patria la pieire. Platon îl studiase cu atenție; căci mai târziu, ca maestru, i-a făcut profilul psihologic. El a comparat dorința furioasă de putere care stăpânea sufletul lui Alcibiade cu o viespe înaripată, "în jurul căreia pasiunile încoronate de flori, parfumate cu miresme, îmbătate de vin și de toate plăcerile neînfrânate care merg pe urmele acestora, vin să bâzâie, hrănind-o, ridicând-o, înarmând-o în final cu acul ambiției. Atunci, acest tiran al sufletului, însoțit de demență, se agită cu furie; dacă găsește în jurul său gânduri și sentimente oneste care mai puteau încă să-l facă să roșească, le omoară și le alungă, până când ce-și va fi curățat sufletul de orice cumpătare și-l va fi umplut de furia atotstăpânitoare."

Cerul Atenei avea deci culori destul de întunecate în timpul tinereții lui Platon. La douăzeci și cinci de ani el asistă la cucerirea Atenei de către spartani, după dezastroasa bătălie navală de la Aigos Potamos. Apoi văzu intrarea lui Lixandru în orașul său natal, însemnând sfârșitul independenței ateniene. Văzu lungile ziduri construite de Temistocle demolate în sunetul unei muzici de sărbătoare și inamicul triumfător dansând literalmente pe ruinele patriei sale. Apoi veniră cei treizeci de tirani și proscripțiile lor.

Aceste spectacole întristară sufletul tânăr al lui Platon, dar nu reușiră să-l tulbure. Sufletul lui era blând, limpede, deschis, pre-

cum bolta cerului deasupra Acropolei. Platon era un tânăr de o statură impunătoare, cu umeri lați, grav, gânditor, aproape întotdeauna tăcut, dar atunci când vorbea, o sensibilitate încântătoare, o blândețe fermecătoare emana din cuvintele sale. Nu avea nimic bătător la ochi, nimic în exces. Aptitudinile variate se ascundeau contopite în armonia superioară a ființei sale. O grație înaripată, o modestie firească ascundeau profunzimea spiritului său; o tandrețe aproape feminină îi acoperea ca un văl fermitatea caracterului. În el virtutea era surâzătoare, iar plăcerea, castă și ingenuă. Dar ceea ce caracteriza cel mai bine, într-un mod extraordinar și unic, acest suflet, era faptul că prin nașterea sa, încheiase un pact misterios cu eternitatea. Da, lucrurile eterne păreau singurele însuflețite în ochii săi mari; celelalte se reflectau ca niște umbre efemere într-o oglindă adâncă. În spatele formelor vizibile, schimbătoare, imperfecte, ale lumii și ființelor, îi apăreau formele invizibile, perfecte, pe veci strălucitoare, ale acelorași ființe, pe care spiritul le vede și care sunt modelele lor eterne. Și iată de ce tânărul Platon, fără a-și fi formulat doctrina, neștiind nici măcar că va fi filosof într-o zi, avea deja conștiința realității divine a idealului și a omniprezenței sale. Iată de ce, atunci când vedea femeile trecând cu unduiri ușoare, carele funebre, armatele, sărbătorile și tristețile, privirea sa părea să vadă altceva și să spună: "De ce plâng și de ce se scot strigăte de bucurie ? Cred că sunt și de fapt nu sunt. De ce nu pot să mă atașez de ceea ce se naște și de ceea ce moare ? De ce nu pot să iubesc decât invizibilul, care nu se naște și nu moare niciodată și care este veșnic ?"

Iubirea și armonia, iată ce domnea în adâncul sufletului lui Platon, dar care armonie și care iubire ? Iubirea pentru frumusețea eternă și armonia care cuprinde întregul univers. Cu cât un suflet este mai mare și mai profund, cu atât are nevoie de mai mult timp pentru a se cunoaște. Primul său entuziasm fu îndreptat asupra artelor. Era de neam ales, căci tatăl său pretindea că se trage din regele Codrus și mama sa din Solon. Tinerețea sa a fost cea a unui atenian bogat, înconjurat de tot luxul și de toate atracțiile unei epoci de decadență. A dus un trai fără excese, dar și fără ipocrizie, traiul celor de rangul său, bucurându-se de o frumoasă avere, înconjurat și sărbătorit de numeroșii săi prieteni. În *Fedra* ne-a descris cu

mare măiestrie pasiunea iubirii în toate fazele sale, pentru că nu trăise emoțiile și deziluziile ei. Un singur vers ne-a rămas de la el, la fel de pasionat ca cel al lui Sapho, emanând la fel de multă lumină ca o noapte înstelată deasupra mării Cycladelor: "Aș vrea să fiu cerul, ca să pot fi numai ochi pentru a te privi." Căutând frumosul suprem în toate lumile și în toate formele frumuseții, a cultivat rând pe rând pictura, muzica și poezia. Aceasta din urmă părea să răspundă tuturor nevoilor sale și reuși să-i fixeze dorințele. Tânărul avea o ușurință uimitoare pentru toate genurile. Simțea cu aceeași intensitate poezia de iubire și ditirambică, epopeea, tragedia și chiar comedia cu umorul său atic cel mai fin. Ce-i lipsea pentru a deveni un alt Sofocle și a ridica din decadența sa imanentă teatrul atenian? Această ambiție era tentantă, iar prietenii săi îl încurajau. La douăzeci și șapte de ani compusese mai multe tragedii și avea să se prezinte cu una dintre ele la concursul de artă dramatică.

A fost perioada în care Platon l-a întâlnit pe Socrate, care discuta cu tinerii în grădinile Akademos. El vorbea despre dreptate și nedreptate, despre frumos, despre bunătate și adevăr. Poetul se apropie de filosof, îl ascultă, reveni a doua zi și în zilele următoare. După câteva săptămâni o revoluție completă se petrecea în spiritul său. Fericitul tânăr, poetul plin de iluzii nu se mai recunoștea. Cursul gândurilor sale, scopul vieții sale se schimbaseră. Un alt Platon se năștea în el, sub cuvântul celui care se intitula el însuși "un născător de suflete". Ce se petrecuse deci? Prin ce fel de vrajă acest gânditor cu chip de satir îl smulsese luxului, voluptăților, poeziei, pe frumosul, genialul Platon, pentru a-l converti la marea renunțare a înțelepciunii?

Socrate era un om foarte simplu, dar foarte original. Fiu al unui sculptor de statui, a realizat în adolescență cele trei Grații, dar apoi, spunând că preferă să-și sculpteze sufletul decât niște blocuri de marmură, a aruncat dalta. Din acel moment s-a consacrat în întregime căutării înțelepciunii. Era văzut prin gimnazii, în piața publică, la teatru, vorbind cu tinerii, cu artiștii, cu filosofii și cerând fiecăruia socoteală pentru ce spunea. De câțiva ani sofiștii se abătuseră ca un nor gros de lăcuste asupra orașului Atena. Sofistul este contrafacerea și negarea vie a filosofului, așa cum demagogul

este un om de stat contrafăcut, ipocritul un fals preot, magicianul de magie neagră, reversul malefic al ve-ritabilului inițiat. Tipul grec de sofist este mai subtil, mai rațional, mai coroziv decât altele, dar genul aparține tuturor civilizațiilor decadente. Sofiștii mișunau în acea perioadă asemenea viermilor într-un cadavru în descompunere. Că se numesc atei, nihiliști sau pesimiști, sofiștii din toate timpurile au ceva esențial în comun. Ei îl neagă mereu pe Dumnezeu și existența sufletului, adică adevărul și viețile supreme. Cei din timpurile lui Socrate, adepții lui Gorgias, Prodicus și Protagoras, spuneau că nu există nici o diferență între adevăr și greșeală. Ei se încăpățânau să susțină orice idee și contrariul său, afirmând că nu există altă dreptate în afara formei și nici alt adevăr în afara părerii subiectului. Cu aceasta, mulțumiți de ei înșiși, spirite petrecărețe, câștigau foarte bine de pe urma lecțiilor pe care le dădeau, îi împingeau pe tineri la desfrâu, la intrigă și la tiranie.

Socrate se apropia de sofiști cu blândețea sa insinuantă, cu bonomia sa rafinată, ca un ignorant care vrea să se instruiască. Ochiul său strălucea la lumina spiritului și bunăvoinței sale. Apoi, dintr-o întrebare în alta, îi obliga să afirme contrariul a ceea ce spuseseră mai înainte și să recunoască implicit că nu știau despre ce vorbesc. Socrate demonstra apoi că sofiștii nu cunoșteau cauza și principiul nici unui lucru, ei, care pretindeau că dețin știința universală. După ce îi reducea la tăcere, nu se arăta triumfător pentru victoria sa, ci le mulțumea, surâzând, adversarilor săi, pentru că îl instruiseră prin răspunsurile lor și adăugând că dacă știi că nu știi nimic înseamnă începutul adevăratei înțelepciuni. Ce credea, ce spunea Socrate despre el însuși ? Nu îi nega pe zei; le închina același cult ca și concetățenii săi, dar spunea că natura lor era impenetrabilă și mărturisea că nu înțelege nimic din fizica și metafizica predate în școli. Important, spunea el, era să crezi în ceea ce este corect și adevărat și să le pui în practică. Argumentele sale aveau o mare forță, căci se dădea el însuși de exemplu: cetățean ireproșabil, soldat viteaz, judecător integru, prieten fidel și dezinteresat, stăpân absolut al tuturor pasiunilor sale.

Astfel, tactica educației morale se schimbă după timpuri și medii. Pitagora, în fața discipolilor săi inițiați, cobora morala din înălțimile cosmogoniei. În Atena, în piața publică, între adepții lui

Cleon și Gorgias, Socrate vorbea despre sentimentul înnăscut al corectitudinii și adevărului, pentru a reconstrui lumea și starea socială zdruncinată. Și ambele, unul în ordinea descendentă a principiilor, celălalt în ordinea ascendentă, afirmau același adevăr. Pitagora reprezintă principiile și metoda celei mai înalte inițieri; Socrate anunță era științei deschise. Pentru a nu-și părăsi rolul de vulgarizator, el a refuzat să se inițieze în misterele din Eleusis. Dar, pe de altă parte, avea simțul credinței și al adevărului total și suprem pe care le propăvăduiau marile mistere. Atunci când vorbea despre ele, bunul, spiritualul Socrate se schimba la față, ca un Faun inspirat pe care a pus stăpânire un zeu. Ochii săi se aprindeau, o rază trecea deasupra capului său chel și din gura sa ieșea una dintre acele sentințe simple și luminoase, care lămuresc lucrurile până în adâncul lor.

De ce a fost Platon în mod irezistibil fermecat și subjugat de acest om ? Văzându-l, el a înțeles superioritatea binelui și a frumosului. Căci frumosul nu realizează adevărul decât în mirajul artei, în timp ce binele îl împlinește în adâncul sufletelor; rară și puternică fascinație, căci simțurile nu au aici nici un rol. Vederea unui adevărat înțelept a făcut să pălească în sufletul lui Platon splendorile orbitoare ale artei vizibile, pentru a le înlocui cu un vis divin.

Acest om i-a arătat inferioritatea frumuseții și a gloriei, așa cum le concepuse până în acel moment, în fața frumuseții și gloriei sufletului în acțiune, care atrage pentru totdeauna alte suflete spre adevărul său, în timp ce pompa artei nu reușește decât să scânteieze pentru o clipă un adevăr mincinos, sub un văl înșelător. Această frumusețe strălucitoare, eternă, care este "splendoarea adevărului", a omorât frumusețea schimbătoare și mincinoasă în sufletul lui Platon. Iată de ce el, uitând și dezicându-se de tot ce iubise până atunci, deveni un discipol fervent al lui Socrate, în floarea tinereții sale, cu toată poezia sufletului său. Mare victorie a adevărului asupra frumuseții și care a avut consecințe incalculabile pentru istoria spiritului uman.

Totuși, prietenii lui Platon se așteptau să-l vadă debutând în poezie pe scena tragică. Îîi invită la el, la un mare festin și toți se

mirară pentru că îl dădea în acel moment, căci obiceiul era să nu se țină decât după ce va fi fost obținut premiul și când tragedia încoronată de succes fusese deja jucată. Dar nimeni nu refuză invitația la bogatul moștenitor al unei familii cu atâta vază, unde muzele și grațiile se întâlneau în compania lui Eros. Casa era de mult timp locul de întâlnire al tinerimii elegante din Atena. Platon cheltuise o avere pentru a da acest banchet. Masa fu pusă în grădină. Tineri purtând torțe le făceau lumină oaspeților. Cele mai frumoase trei hetaire din Atena erau și ele prezente. Festinul dură toată noaptea. Cântărețele din flaut dansară cele mai voluptoase dansuri. În fine, Platon fu rugat să recite el însuși unul dintre ditirambii săi. Se ridică surâzător și spuse: "Acest festin este ultimul pe care îl dau. Începând de astăzi, renunț la plăcerile vieții pentru a mă consacra înțelepciunii și a urma învățămintele lui Socrate. V-o spun tuturor aici de față: renunț chiar și la poezie, căci am recunoscut neputința sa de a exprima adevărul, pe a cărui cale voi merge de acum înainte. Nu voi mai face nici un vers și le voi arde în prezența voastră pe cele pe care le-am scris până acum." Un singur strigăt de uimire și de protest se auzi din toate colțurile mesei, în jurul căreia erau cufundați, în paturi somptuoase, comesenii ce purtau coroane de trandafiri. Pe chipurile împurpurate de vin, de veselia și cuvintele plăcute spuse în timpul mesei se citea surpriza sau indignarea. Dinspre cei cu vază și de la sofiști veniră râsete de neîncredere și dispreț. Proiectul lui Platon fu considerat o nebunie și un sacrilegiu; fu rugat să revină asupra cuvintelor pe care tocmai le rostise. Dar Platon își susținea hotărârea cu un calm și o siguranță de sine care nu mai lăsau loc de replică. El își încheie discursul astfel: "Vă mulțumesc tuturor pentru că ați binevoit să luați parte la această serbare de adio, dar nu îi voi mai accepta alături de mine decât pe cei care vor dori să împărtășească noua mea viață. Prietenii lui Socrate vor fi de acum înainte singurii mei prieteni." Aceste cuvinte trecură ca un îngheț pe deasupra unui câmp înflorit. Ele aduseră de-ndată pe chipurile îmbujorate de veselie tristețea și stinghereala oamenilor care iau parte la un convoi funebru. Curtezanele se ridicară și se îndepărtară în litierele lor, aruncându-i priviri înciudate

stăpânului casei. Eleganții și sofiștii se eschivară cu aceste cuvinte ironice și vesele: "Adio, Platon! Fii fericit! Ne vom mai întâlni! Adio! Adio!" Doar doi tineri serioși rămaseră cu el. Îi luă de mână pe acești prieteni fideli și, lăsând acolo amforele cu vin pe jumătate golite, trandafirii scuturați, lirele și flauturile răsturnate în dezordine lângă cupele încă pline, Platon îi conduse în curtea interioară a casei. Aici văzură, înghesuite sub un mic altar, o piramidă de suluri de papirus. Erau toate operele poetice ale lui Platon. Poetul luă o torță pe care o aprinse și spuse cu zâmbetul pe buze: "Vulcan, vino aici; Platon are nevoie de tine."[1]

Când flacăra se stinse învolburându-se în aer, cei trei prieteni își simțiră ochii plini de lacrimi și își luară tăcuți adio de la viitorul lor maestru. Dar Platon, rămas singur, nu plângea. O pace, o seninătate minunată îi umpleau toată ființa. Se gândea la Socrate, pe care urma să îl vadă. Zorii care mijeau făceau să înflorească terasele caselor, colonadele, frontoanele templelor; și în curând prima rază de soare aruncă o sclipire asupra coifului Minervei de pe înălțimile Acropolei.

II

INIȚIEREA LUI PLATON ȘI FILOSOFIA PLATONISMULUI

La trei ani după ce Platon a devenit discipolul lui Socrate, acesta a fost condamnat la moarte de Areopag și a murit, înconjurat de discipolii săi, bând cucută.

Puține evenimente istorice sunt atât de mult dezbătute. Totuși, sunt puține cele ale căror cauze și răsunet au fost la fel de prost înțelese. Astăzi este acceptat faptul că Areopagul a avut dreptate, din punctul său de vedere, să îl condamne pe Socrate ca pe un dușman al religiei statului, pentru că, negându-i pe zei, a

[1] Fragment din operele complete ale lui Platon, păstrat sub titlul "Platon arzându-ºi poeziile."

ruinat bazele republicii ateniene. Noi vom arăta că această aserțiune se sprijină pe două erori profunde. Să amintim mai întâi ceea ce Victor Cousin a îndrăznit să scrie în introducerea lucrării *Apologie de Socrate,* frumoasa lui traducere a operelor lui Platon: "Anytus, trebuie să o spunem, era un cetățean respectabil; Areopagul, un tribunal echitabil și moderat; și, dacă ar fi trebuit să ne mirăm de ceva, acest lucru ar fi fost acuzarea tardivă a lui Socrate și condamnarea sa cu o majoritate prea mică." Filosoful, ministru al instrucției publice, nu a văzut că, dacă avea dreptate, trebuiau condamnate în același timp și filosofia și religia, pentru a glorifica doar politica minciunii, a violenței și a arbitrarului. Căci, dacă filosofia ruinează în mod obligatoriu bazele stării sociale, ea nu este decât o nebunie pompoasă, iar dacă religia nu poate subzista decât prin suprimarea căutării adevărului, ea nu este decât o tiranie funestă. Să încercăm să fim mai riguroși în același timp în ceea ce privește atât religia, cât și filosofia greacă.

Există un fapt capital și frapant, care a scăpat majorității istoricilor și filosofilor moderni. În Grecia, persecuțiile, foarte rare împotriva filosofilor, nu își aveau niciodată punctul de pornire în temple, fiind întotdeauna opera politicienilor. Civilizația elenă nu a cunoscut războiul între preoți și filosofi, care joacă un rol atât de important în civilizația modernă, de la distrugerea ezoterismului creștin, în secolul al doilea după Christos. Tales a putut recunoaște liniștit că originea lumii este în apă; Heraclit, că ea este în foc; Anaxagoras, a afirmat că soarele este o masă de foc incandescent; Democrit a pretins că la baza tuturor lucrurilor stau atomii. Nici un templu nu s-a îngrijorat din cauza tuturor acestor partizanate, toate acestea erau cunoscute și chiar foarte bine. Se mai știa că pretinșii filosofi care îi negau pe zei nu îi puteau distruge în conștiința națională și că adevărații filosofi credeau în ei în felul inițiaților și vedeau în ei simbolurile marilor categorii ale ierarhiei spirituale, ale divinului, care penetrează natura, ale invizibilului care guvernează vizibilul. Doctrina ezoterică avea deci rolul de legătură între adevărata filosofie și adevărata religie. Iată faptul profund, primordial și final care explică colaborarea lor secretă în civilizația elenă.

Cine l-a acuzat deci pe Socrate ? Preoții din Eleusis, care

i-au blestemat pe autorii războiului Peloponesului, scuturând praful de pe robele lor înspre Occident, nu au spus nici un cuvânt împotriva lui. Cât despre templul din Delfi, acesta i-a adus cea mai frumoasă mărturie care putea fi făcută în favoarea unui om. Pythia, consultată în legătură cu ceea ce credea Apollo despre Socrate, răspunse: "Nu există om mai liber, mai corect, mai raţional."[1] Cele două capete de acuzare împotriva lui Socrate: coruperea tinerilor şi negarea zeilor nu au fost decât un pretext. La al doilea cap de acuzare acuzatul răspunse victorios: "Cred în spiritul meu familiar, cu atât mai mult trebuie să cred în zeii care sunt marile spirite ale universului." Atunci de unde această ură de neînlăturat împotriva înţelepţilor? El luptase contra nedreptăţii, demascase ipocrizia, arătase falsitatea atâtor pretenţii deşarte. Oamenii vor ierta toate viciile şi toate ateismele, dar nu îi vor ierta pe cei care le demască. De aceea ateii veritabili care făceau parte din Aeropag îl condamnară la moarte pe cel drept şi inocent, acuzându-l de crima pe care ei o comiteau. În apărarea sa admirabil reprodusă de Platon, Socrate explică el însuşi cu o perfectă simplitate: "Eşecul încercărilor mele de a găsi oameni înţelepţi printre atenieni, este cel care a incitat împotriva mea atâtea vrăjmăşii periculoase; de aici toate calomniile răspândite pe seama mea; căci toţi cei care mă ascultă cred că eu ştiu toate lucrurile prin care demasc ignoranţa altora... Intriganţi, activi şi numeroşi, vorbind despre mine după un plan concertat şi cu o elocvenţă foarte capabilă să seducă, ei v-au umplut de mult timp urechile cu zgomotele cele mai perfide şi îşi pun în practică fără încetare sistemul lor de calomnie. Astăzi mi-au fost trimişi Melitus, Anytus şi Lycon. Melitus reprezintă poeţii; Anytus, oamenii politici şi artiştii; Lycon, oratorii." Un poet tragic fără talent, un bogătaş rău şi fanatic, un demagog neruşinat reuşesc să-l condamne la moarte pe cel mai bun dintre oameni. Şi această moarte l-a făcut nemuritor. El le poate spune cu mândrie judecătorilor săi: "Cred mai mult în zei decât în oricare dintre acuzatorii mei. Este timpul să ne despărţim, eu, pentru a muri şi voi, pentru a trăi. Cine dintre noi va fi fericit după această despărţire? Nimeni nu ştie, în afara lui Dumnezeu."[2]

[1] Xenofon, *Apologie de Socrate*.

[2] Platon, *Apologie de Socrate.*

Departe de a perturba viața religioasă și simbolurile sale naționale, Socrate avea totul pentru a le întări. El ar fi primit cea mai mare susținere din partea patriei sale, dacă aceasta ar fi știut să-l înțeleagă. Ca și Iisus, a murit iertându-și călăii și a devenit pentru toată umanitatea modelul înțelepților martiri. Căci el reprezintă înscăunarea definitivă a inițierii individuale și a științei deschise.

Imaginea senină a lui Socrate înainte de muri pentru adevăr și petrecându-și ultima clipă din viață vorbind cu discipolii săi despre nemurirea sufletului, s-a întipărit în inima lui Platon ca cel mai frumos dintre spectacole și cel mai sfânt dintre mistere. A fost prima, marea sa inițiere. Mai târziu, urma să studieze fizica, metafizica și multe alte științe, dar rămase veșnicul discipol al lui Socrate. El ne-a lăsat imaginea sa vie, punând în gura maestrului comorile propriei gândiri. Această floare de modestie îl face discipolul ideal, așa cum focul entuziasmului face din el poetul filosofilor. Chiar dacă știm că a pus bazele școlii sale la vârsta de cincizeci de ani și că a murit la optzeci, nu ni-l putem imagina decât tânăr. Căci eterna tinerețe este darul sufletelor care alătură profunzimii gândurilor o candoare divină.

Platon primise de la Socrate marele impuls, principiul activ și masculin al vieții, credința sa în justiție și în adevăr. El a datorat știința și substanța ideilor sale inițierii în mistere. Geniul său consistă în forma nouă, în același timp poetică și dialectică, pe care a știut să le-o dea. Această inițiere nu a luat-o doar din Eleusis. A căutat-o în toate sursele accesibile ale lumii antice. După moartea lui Socrate, a început să călătorească. A urmat lecțiile de filosofie ale mai multor filosofi din Asia Mică. De aici, s-a dus în Egipt, pentru a intra în legătură cu preoții și a trecut prin inițierea lui Isis. Nu a atins asemenea lui Pitagora gradul superior în care ar fi trebuit să devină adept, pentru a dobândi vederea efectivă și directă a adevărului divin cu puterile supranaturale din punct de vedere terestru. S-a oprit la al treilea grad, care conferă claritatea intelectuală perfectă prin suveranitatea inteligenței asupra sufletului și trupului. Apoi s-a dus în Italia meridională pentru a-i cunoaște pe pitagorici, știind foarte bine că Pitagora fusese cel mai mare înțelept grec. A cumpărat cu prețul unei averi un manu-scris al maestrului. După ce a cunoscut chiar la sursă tradiția ezoterică a lui Pitagora, a împru-

mutat de la acest filosof ideile de căpătâi și osatura sistemului său[1].

Reîntors la Atena, Platon și-a întemeiat aici școala, rămasă celebră până în zilele noastre sub numele de Academie. Pentru a continua opera lui Socrate trebuia să răspândească adevărul. Dar Platon nu putea să predea public lucrurile pe care pitagoricii le acopereau cu un văl gros. Jurămintele, prudența, însuși scopul său îi interziceau să facă acest lucru. Doctrina ezoterică o regăsim în *Dialogurile* sale, dar disimulată, amestecată, încărcată de o dialectică rațională ca de un bagaj străin, travestită în legendă, mit, parabolă. Doctrina nu se mai prezintă aici în ansamblul impunător în care ne apare la Pitagora și pe care am încercat să-l reconstituim, edificiu fondat pe o bază imuabilă și ale cărui părți sunt foarte bine cimentate, ci prin fragmente analitice. Platon, ca și Socrate, se situează chiar pe terenul tinereții ateniene, al mondenilor, al retorilor și al sofiștilor. El îi combate cu propriile lor arme. Dar geniul său este mereu prezent; în fiecare clipă rupe ca un vultur țesătua dialecticii, pentru a se ridica într-un zbor îndrăzneț până la adevărurile sublime, care sunt patria și atmosfera sa naturală. Aceste dialoguri au un farmec picant și unic: în ele găsești, pe lângă entuziasmul din Delfi și Eleusis, o claritate minunată, o sare atică, maliția bonomului Socrate, ironia fină și înaripată a înțeleptului.

Nimic mai ușor decât să regăsești diferitele părți ale doctrinei ezoterice la Platon și să descoperi în același timp sursele din care s-a inspirat. Doctrina ideilor tip ale lucrurilor expuse în *Fedra* este un corolar al doctrinei *Numerelor sacre* a lui Pitagora[2]. *Timeea* ne oferă o expunere foarte confuză și complicată asupra cosmogoniei ezoterice. Cât despre doctrina sufletului, a migrărilor și evoluției sale, ea transpare din toată opera lui Platon, dar nicăieri atât de clar ca în *Banchetul,* în *Fedon* și în *legenda lui Er* care încheie acest dialog. O zărim pe Psyche sub un văl, dar cât de frumoasă și

1 "Ceea ce Orfeu a afirmat prin alegorii obscure, spune Proclus, Pitagora a predat după ce a fost inițiat în misterele orfice, iar Platon a cunoscut pe deplin respectivele idei prin scrierile orfice ºi pitagorice." Aceasta este părerea ºcolii alexandrine despre filiația ideilor platonice ºi este pe deplin confirmată prin studiul comparat al tradițiilor orfice ºi pitagorice cu scrierile lui Platon. Þinută secretă timp de multe secole, filiația nu a fost dezvăluită decât de filosofii alexandrini, pentru că ei au fost primii care au făcut cunoscut caracterul ezoteric al misterelor.

2 Vezi această doctrină expusă în cartea precedentă.

mișcătoare se ghicește în spatele acestuia, cu formele-i fine și grația-i divină !

Am văzut în cartea precedentă unde se află cheia Kosmosului, secretul constituirii sale de sus în jos, și anume în principiul *celor trei lumi* reflectate prin microcosmos și macrocosmos, în ternarul uman și divin. Pitagora formulase și rezumase într-o manieră magistrală această doctrină sub simbolul *Triadei sacre*. Doctrina verbului viu, etern, constituia marele arcan, sursa magiei, templul de diamant al inițiatului, citadela sa inexpugnabilă de deasupra oceanului lucrurilor. Platon nu putea și nici nu voia să dezvăluie acest arcan prin învățământul său public. În primul rând, îi interzicea jurământul misterelor. Apoi, nu toți l-ar fi înțeles, oamenii simpli ar fi profanat în mod nedemn misterul teogonic, care conține în el generarea lumilor. Pentru a combate coruperea moravurilor și dezlănțuirea pasiunilor politice, trebuia altceva. Cu marea inițiere urma să se închidă curând ușa spre lumea de dincolo, ușă care de altfel deschide pentru a lăsa să treacă prin ea lumina decât marilor profeți, rarisimilor, adevăraților inițiați.

Platon a înlocuit doctrina *celor trei lumi* prin trei concepte, care, în absența inițierii organizate, rămân timp de două mii de ani ca trei căi deschise către atingerea scopului suprem. Aceste trei concepte se referă atât la lumea umană, cât și la cea divină; ele prezintă avantajul de a se uni într-un sistem comun, deși într-o manieră abstractă. Aici se vede geniul vulgarizator și creator al lui Platon. El a aruncat torente de lumină asupra lumii, punând pe același plan ideile adevărului, ale frumosului și binelui. Elucidând-o pe una prin cealaltă, el a demonstrat că sunt trei raze care pornesc din același cămin, care, unindu-se, reconstituie acest cămin, adică pe Dumnezeu.

Urmând calea binelui, adică justiția, sufletul se purifică și el pregătește pentru cunoașterea adevărului - prima și indispensabila condiție a progresului său. Urmărind, extinzând ideea de frumos, el atinge frumosul intelectual, lumină inteligibilă, mamă a lucrurilor, animatoare a formelor, substanță și organ al lui Dumnezeu. Prelungindu-se în sufletul lumii, sufletul uman simte crescându-i aripi. Urmărind ideea adevărului, atinge esența pură, principiile conținute în spiritul pur. El își recunoaște imortalitatea prin identi-

tatea principiului său cu principiul divin, perfecțiunea; epifania sufletului.

Deschizând aceste mari căi spiritului uman, Platon a definit și creat, în afara sistemelor înguste și a diferitelor religii, *categoria idealului* care trebuia să înlocuiască pentru secole de-a rândul și care înlocuiește până în zilele noastre *inițierea organică* și completă. El a deschis cele trei căi sacre spre Dumnezeu, așa cum calea sacră a atenienilor conducea la Eleusis prin poarta Kerameikos. După ce am pătruns în interiorul templului împreună cu Hermes, Orfeu și Pitagora, judecăm cu atât mai bine soliditatea și corectitudinea acestor căi largi, construite de divinul inginer Platon. Cunoașterea inițierii ne oferă justificarea și rațiunea de a fi a idealismului.

Idealismul este afirmarea îndrăzneață a adevărurilor divine prin sufletul care își pune întrebări în singurătatea sa și judecă realitățile celeste prin facultățile sale intime și vocile sale interioare. *Inițierea* este însăși penetrarea acestor adevăruri prin experiența sufletului, prin vederea directă a spiritului, prin resurecția interioară. La gradul suprem, este punerea în comunicare a sufletului cu lumea divină.

Idealul este o morală, o poezie, o filosofie; *inițierea* este o acțiune, o viziune, o prezență sublimă a adevărului. Idealul este visul și regretul patriei divine; inițierea, templul al aleșilor, este amintirea limpede, posesia însăși a acestei patrii.

Construind categoria idealului, inițiatul Platon a creat deci un refugiu, a deschis drumul salvării a milioane de suflete, care nu pot ajunge în viața prezentă la inițierea directă, dar aspiră în mod dureros la deținerea adevărului. Platon a făcut astfel din filosofie vestibulul unui viitor sanctuar, invitându-i în el pe toți oamenii de bună credință. Idealismul numeroșilor săi fii păgâni sau creștini ne apare ca o sală de așteptare a marii inițieri.

Aceasta explică imensa popularitate și forța sclipitoare a ideilor platoniene, forță ce rezidă din fondul lor ezoteric. Iată de ce Academia din Atena, fondată de Platon, a durat secole întregi și s-a prelungit în marea școală a Alexandrinilor. Iată de ce primii părinți ai bisericii i-au adus omagiu lui Platon; iată de ce sfântul Augustin a extras de aici două treimi din teologia sa. Două mii de

ani trecuseră după ce discipolul lui Socrate își dăduse obștescul sfârșit la umbra Acropolei. Lumea cunoscuse creștinismul, invaziile barbare, Evul Mediu. Dar Antichitatea renăștea din cenușa ei. La Florența, familia de Medici a vrut să pună bazele unei academii și a chemat un savant grec, exilat din Constantinopol, pentru a o organiza. Ce nume i-a dat Marsile Ficin? El a numit-o *Academia platoniană*. Astăzi însă, după ce atâtea sisteme filosofice clădite unele peste altele s-au prăbușit; astăzi, când știința a săpat în materie, aflată în ultimele sale transformări și când se află în fața inexplicabilului și invizibilului, astăzi Platon mai revine încă printre noi. Mereu simplu și modest, dar strălucind de o tinerețe veșnică, el ne întinde creanga sacră a misterelor, creanga de mirt și chiparos și narcisa: *floarea sufletului,* care promite divina renaștere într-un nou Eleusis.

III

MISTERELE DIN ELEUSIS

Misterele din Eleusis au fost în Antichitatea greacă și latină obiectul unei venerații speciale. Chiar și autorii, care au târât în ridicol fabulele mitologice, nu au îndrăznit să se atingă de cultul "marilor zeițe". Domnia lor, mai puțin zgomotoasă decât cea a Olympienilor, s-a dovedit mai sigură și mai eficace. În timpuri imemoriale, o colonie grecească venită din Egipt adusese în golful liniștit al Eleusisului cultul marii Isis, sub numele de Demetra sau mama universală. Din acele vremuri, Eleusis a rămas un centru de inițiere.

Demetra și fiica sa Persefona prezidau micile și marile mistere, de unde prestigiul lor.

Dacă poporul cinstea în Ceres pământul mamă și pe zeița agriculturii, inițiații vedeau în ea lumina celestă, mama celestă a sufletelor și inteligența divină, mamă a zeilor cosmogonici. Ritul său era oficiat de preoți care se trăgeau din cea mai veche familie sacerdotală a Aticii. Se intitulau fiii Lunei, adică născuți pentru a fi

mediatori între Pământ și Cer, veniți din sfera în care se găsește podul aruncat între cele două regiuni, prin care sufletele urcă și coboară. Chiar de la origini, funcția lor fusese "de a cânta, în acest abis al mizeriei, deliciile celeste și să le arate oamenilor mijloacele de a găsi calea spre ele". De aici numele lor de Eumolpide sau de "cantori ai melodiilor binefăcătoare", dulci regeneratoare ale oamenilor. Preoții din Eleusis propăvăduiau aceeași mare doctrină ezoterică pe care o moșteniseră din Egipt. Dar, de-a lungul timpului, au îmbrăcat-o cu tot farmecul unei mitologii plastice și fermecătoare. Printr-o artă subtilă și profundă, acești vrăjitori au avut rolul de pastori tereștri pentru a exprima ideile celeste. S-au folosit de atracția simțurilor, de pompa ceremoniilor, de seducțiile artei, pentru a introduce sufletul într-o viață mai bună și spiritul în lumea inteligenței adevărurilor divine. Nicăieri misterele nu au apărut sub o formă atât de umană, atât de vie și plină de culoare.

Mitul lui Ceres și al fiicei sale, Proserpina, formează nucleul cultului din Eleusis[1]. Ca o procesiune strălucitoare, toată inițierea eleusiană se învârte și se dezvoltă în jurul acestui cerc luminos. Or, în sensul său intim, acest mit este reprezentarea simbolică a istoriei sufletului, a coborârii sale în materie, a suferințelor în tenebrele uitării, apoi a urcării din nou și a întoarcerii sale în viața divină. Cu alte cuvinte, este drama căderii și a renașterii sub forma sa elenistă.

Se poate afirma deci, pe de altă parte, că, pentru atenianul cultivat și inițiat din timpurile lui Platon, misterele din Eleusis ofereau complementul explicativ, contrariul luminos al reprezentărilor tragice ale Atenei. Aici, în marele teatru al lui Bachus, în fața poporului agitat și gălăgios, incantațiile teribile ale lui Melpomene evocau omul terestru orbit de pasiunile sale, urmărit de Nemesis a crimelor sale, copleșit de un destin implacabil și adesea de neînțeles. Aici răsunau luptele prometeice, imprecațiile Eriniilor; răcneau disperările lui Oedip și furiile lui Oreste. Aici domneau sumbra teroare și mila lamentabilă. La Eleusis, în incinta lui Ceres, totul se lumina. Cercul lucrurilor se lărgea pentru inițiații deveniți vizionari. Istoria lui Psyche-Persefona era pentru fiecare suflet o revelație surprinzătoare. Explicația vieții era necesitatea unei ispășiri sau a

[1] Vezi imnul homeric adresat Demetrei.

unei încercări. În spatele și în fața prezentului său terestru, omul descoperea regiunile înstelate ale trecutului și viitorului divin. După chinurile morții, speranțele, eliberările, bucuriile eliseene și, prin porticurile templului larg deschis, cântecele celor fericiți, lumina care inundă minunatul tărâm de dincolo.

Iată ce însemnau misterele față de tragedie: drama divină a sufletului, care vine să completeze și să explice drama terestră a omului.

Micile mistere erau celebrate în luna februarie, la Agrae, oraș vecin cu Eleusis. Aspiranții care trecuseră un examen prealabil și făcuseră dovada nașterii, educației și onorabilității lor erau primiți la intrarea incintei închise de preotul din Eleusis, numit *hieroceryx* sau herald sacru, asimilat lui Hermes, purtând ca și el pălăria cu boruri largi și caduceul. Acesta era ghidul, mediatorul, interpretul misterelor. El îi conducea pe cei sosiți spre un mic templu cu coloane ioniene, dedicat lui *Kore,* marea fecioară Persefona. Grațiosul sanctuar al zeiței se ascundea în fundul unei vâlcele liniștite, în mijlocul unei păduri sacre, între pâlcuri de tisă și plopi albi. Atunci preotesele Proserpinei, hierofantidele, ieșeau din templu în peplosurile imaculate, cu brațele descoperite, cu capetele încoronate de narcise. Se aliniau în partea de sus a scării și intonau o melopee gravă în manieră doriană. Ele își scandau cuvintele cu gesturi largi:

"O, aspiranți la mistere, iată-vă la intrarea în templul Proserpinei. Tot ce veți vedea vă va surprinde. Veți afla că viața voastră prezentă nu este decât o țesătură de vise mincinoase și confuze. Somnul care vă înconjoară cu o zonă de tenebre vă absoarbe visele și zilele în fluxul său, ca pe niște rămășițe plutitoare care se refuză privirii. Dar deasupra lor se întinde un spațiu de lumină eternă. Persefona să-și reverse bunăvoința asupra voastră și să vă învețe ea însăși să treceți fluviul tenebrelor și să pătrundeți la celesta Demetra."

Apoi profantida sau profeta care conducea corul cobora trei trepte ale scării și profera următorul blestem cu o voce solemnă și privire înspăimântătoare: "Dar nenoriciți fie cei care au venit aici cu gândul de a profana misterele! Căci zeița va urmări aceste inimi perverse toată viața lor și nici chiar în regatul umbrelor nu-și va

scăpa prada !"

Apoi câteva zile se petreceau în abluțiuni, în post, rugăciune și instruire.

În seara ultimei zile, neofiții se adunau în partea cea mai ascunsă a pădurii sacre pentru a asista la *răpirea Persefonei.* Scena se petrecea în aer liber, jucată de preotesele templului. Obiceiul era foarte vechi, iar în esență, reprezentarea nu se schimba, ideea dominantă era aceeași, deși forma a variat mult de-a lungul timpului. Din vremea lui Platon, grație dezvoltării recente a tragediei, străvechea severitate hieratică cedase locul unui gust mai apropiat de oameni, mai rafinat și a unei tendințe pasionale. Călăuziți de hierofant, poeții anonimi din Eleusis au transformat sceneta într-o mică dramă care se desfășura cam în felul următor:

(Neofiții sosesc doi câte doi, într-un luminiș. În spate se văd niște stânci și o grotă, înconjurate de o pădure de mirt și de câțiva plopi. În prim plan, o prerie unde niște nimfe stau întinse pe iarbă în jurul unui izvor. În adâncurile grotei se zărește *Persefona* așezată pe un jilț. Goală până la brâu, asemenea unei Psyche, bustul său zvelt se ghicește cast printr-o văl înfășurat ca un abur azuriu în jurul trupului. Pare fericită, inconștientă de frumusețea sa și brodează un văl lung cu fire multicolore. *Demetra,* mama sa, stă în picioare lângă ea, cu kalathosul pe cap și sceptrul în mână.)

HERMES *(vestitorul misterelor, către asistenți)*: Demetra ne face două daruri neprețuite: fructele, ca să nu trăim asemenea animalelor, și inițierea, care le dă o speranță mai dulce celor care iau parte la ea, și pentru sfârșitul acestei vieți și pentru eternitate. Luați seama la cuvintele pe care le veți auzi, la lucrurile pe care le veți vedea.

DEMETRA *(cu o voce gravă)*: Fiică iubită a zeilor, rămâi în această grotă până când mă voi întoarce și brodează-mi vălul. Cerul este patria ta, universul este al tău. Tu îi vezi pe zei; ei vin la chemarea ta. Dar nu asculta vocea lui Eros cel viclean, nici privirile sale suave, nici sfaturile sale perfide. Ferește-te să ieși din grotă și nu culege niciodată florile seducătoare ale pământului; parfumul lor tulburător și funest te va face să pierzi lumina cerului și chiar amintirea lui. Țese la vălul meu și trăiește fericită până la întoarcerea mea, cu nimfele care îți sunt tovarășe. Atunci, pe carul meu de foc, tras de șerpi, te voi duce din nou în splendoarea eterului de deasupra Căii Lactee.

PERSEFONA: Da, mamă augustă și de temut, pe această lumină care te înconjoară și care îmi este dragă, îți promit și zeii să mă pedepsească dacă nu-mi respect jurământul. *(Demetra iese.)*

CORUL NIMFELOR: O, Persefona ! O, fecioară, tânără logodnică a Cerului, tu, care brodezi figura zeilor pe vălul tău, tu n-ai putea să cunoști niciodată iluziile vane și nenorocirile fără număr ale pământului. Adevărul etern îți surâde. Soțul tău celest, Dionisos, te așteaptă în Empyreea. Adeseori el îți apare sub forma unui soare îndepărtat; razele sale te mângâie; el respiră suflul tău, iar tu bei lumina sa... Vă posedați unul pe altul dinainte !... O, fecioară, cine este oare mai fericit decât tine ?

PERSEFONA: Pe acest văl de azur cu pliuri interminabile brodez, cu acul meu de fildeș, figurile nenumăratelor ființe și ale tuturor lucrurilor. Am încheiat istoria zeilor; am brodat Haosul înspăimântător cu o sută de capete, cu o mie de brațe. De aici trebuie să iasă muritorii. Cine i-a făcut deci să se nască ? Tatăl zeilor mi-a spus că Eros. Dar eu nu l-am văzut niciodată, nu știu cum arată. Cine îmi va zugrăvi deci chipul său ?

NIMFELE: Nu te gândi la el. De ce această deșartă întrebare ?

PERSEFONA *(se ridică și aruncă vălul)*: Eros ! Cel mai vârstnic și totuși cel mai tânăr dintre zei, sursă nesecătuită a bucuriilor și plânsetelor - căci astfel mi-ai fost descris - zeu teribil, singurul necunoscut, singurul invizibil printre nemuritori și singurul dorit, tu, misterios Eros ! Ce zbucium, ce amețeală mă cuprinde atunci când îți rostesc numele !

CORUL: Nu căuta să afli mai multe. Întrebările periculoase i-au dus la pieire pe oameni și chiar pe zei.

PERSEFONA *(cu ochii plini de teamă pironiți în gol)*: Să fie oare amintire ? Să fie un prezent înspăimântător ? Haosul... oamenii... abisul generațiilor, strigătul nașterilor, zgomotele urii și ale războiului... prăpastia morții ! Aud, trebuie să văd toate acestea, abisul mă atrage, mă vrea din nou la el, trebuie să cobor acolo. Eros mă aruncă în el cu torța sa incendiară. Ah ! o să mor ! Alungați de lângă mine acest vis oribil ! *(Își acoperă fața cu mâinile și izbucnește în hohote de plâns.)*

CORUL: O ! Fecioară divină, încă nu este decât un vis, dar el îți va cuprinde trupul, va deveni ineluctabila realitate și tot cerul va dispărea ca un vis deșert, dacă vei ceda dorinței tale vinovate. la seama la acest avertisment salutar, ia-ți acul și continuă să-ți țesi vălul. Uită-l pe vicleanul, nerușinatul, criminalul Eros !

PERSEFONA *(își ia mâinile de pe față, a cărei expresie s-a schimbat. Surâde printre lacrimi)*: Nebune ce sunteți! Nesăbuită ce eram! Acum îmi amintesc, am auzit rostindu-se asta printre misterele olimpiene: Eros este cel mai frumos dintre zei; pe un car îna-ripat el prezidă evoluțiile nemuritorilor, amestecul esențelor primare. El este cel care îi conduce pe oamenii îndrăzneți, din adândul haosului spre culmile eterului. El știe tot; asemenea focului principiu, el traversează toate lumile, el deține cheia pământului și a cerului! Vreau să îl văd!

CORUL: Nefericito! Oprește-te!

EROS *(iese din pădure întrupat de un adolescent înaripat)*: Mă chemai, Persefona? Iată-mă.

PERSEFONA *(se așează din nou în jilțul său)*: Se spune că ești viclean, dar chipul tău este inocența întruchipată; se spune că ești atotputernic, dar pari un copil plăpând; se spune că ești un trădător, dar cu cât te privesc mai mult în ochi, cu atât am mai multă încredere în tine, frumos copil vesel. Se spune că ești învățat și iscusit. Mă ajuți să-mi țes vălul?

EROS: Cu plăcere, iată-mă, aproape de tine, la picioarele tale. Ce văl minunat! Ce chipuri frumoase a brodat mâna ta, dar totuși frumusețea lor nu o atinge pe cea a divinei lor autoare, care nu s-a privit niciodată într-o oglindă. *(Surâde malițios.)*

PERSEFONA: Să mă privesc pe mine! Este posibil? *(Roșește.)* Dar recunoști aceste figuri?

EROS: Dacă le cunosc! Istoria zeilor. Dar de ce te oprești la Haos? Aici începe lupta. Nu vrei să brodezi războiul Titanilor, nașterea oamenilor și iubirile lor?

PERSEFONA: Cunoașterea mea se oprește aici, nu-mi amintesc altceva. Nu vrei să mă ajuți să brodez continuarea?

EROS *(aruncându-i o privire înflăcărată)*: Da, Persefona, dar cu o condiție și anume, mai întâi vino să culegem împreună o floare din prerie. Cea mai frumoasă dintre toate!

PERSEFONA *(serioasă):* Mama mea augustă și înțeleaptă mi-a interzis să fac asta. Mi-a spus: "Nu asculta de cuvintele lui Eros, nu culege florile din câmpie. Altfel, vei fi mai nefericită decât muritorii!"

EROS: Înțeleg. Mama ta nu vrea ca tu să cunoști secretele pământului și ale infernului. Dacă ai respira florile preriei, ți s-ar arăta pământul și infernul.

PERSEFONA: Tu le cunoști?

EROS: Pe toate; și, vezi bine, sunt chiar mai tânăr și mai

agil. O, fiică a zeilor, abisul ascunde în el spaime și fiori care nu au ce căuta în cer, dar cel care nu a traversat pământul și infernul nu poate înțelege cerul.

PERSEFONA: Poți să mă faci să le înțeleg ?

EROS: Da, privește ! *(Atinge pământul cu vârful arcului său; o narcisă mare apare.)*

PERSEFONA: O ! Floare admirabilă ! Ea îmi face inima să se înfioare și o divină amintire mă face să tresar... Uneori când dormeam pe culmea astrului meu iubit, pe care îl luminează un veșnic apus, atunci când mă trezeam vedeam pe tivul purpuriu al orizontului o stea de argint plutind în sânul sidefiu al cerului verde pal. Atunci aveam impresia că steaua era flacăra soțului nemuritor, promisiunea zeilor, a divinului Dionisos. Dar ea cobora, cobora... și flacăra se stingea în depărtare. Această floare minunată seamănă cu steaua mea.

EROS: Eu, cel care pot transforma și uni lucrurile între ele, eu, care fac din cel mic imaginea celui mare, din profunzimea oglinzii cerului, eu, care amestec cerul și infernul pe pământ, care dau viață tuturor formelor din oceanul adânc, am făcut să renască steaua ta din abis, sub forma unei flori, pentru ca să o poți atinge, culege și să îi poți respira mireasma.

CORUL: Ai grijă ca această vrajă să nu fie o capcană !

PERSEFONA: Cum i-ai spus florii tale ?

EROS: Oamenii îi spun narcisă; dar eu o numesc dorință. Vezi cum te privește, cum se întoarce spre tine. Petalele-i albe freamătă de viață, inima sa de aur emană o mireasmă care umple toată atmosfera cu voluptatea sa. Imediat ce-ți vei prinde în păr această floare magică, vei vedea, într-un tablou imens și minunat, monștrii abisului, pământul adânc și inima oamenilor. Nimic nu-ți va fi ascuns.

PERSEFONA: O, floare minunată cu parfum îmbătător, inima îmi palpită, degetele îmi ard la atingerea ta. Vreau să respir, să te apăs pe buzele mele, să te țin la inimă - chiar de-ar fi să mor !

(Pământul se deschise lângă ea. Din hăul negru căscat se zărește ieșind încet, pe jumătate, *Pluto,* pe un car condus de doi bidivii negri. El o ia pe Persefona în momentul în care culege floarea și o atrage violent spre el. Ea se zbate în van în brațele lui și scoate un strigăt puternic. De îndată carul coboară în pământ și dispare. Se pierde în depărtare ca un tunet din adâncurile pământului. Nimfele se împrăștie gemând în pădure. Eros fuge hohotind

de râs.)

VOCEA PERSEPHONEI *(de sub pământ)*: Mamă ! Ajutor ! Buna mea mamă !

HERMES: O, aspiranți la mistere, a căror viață este încă întunecată de aburii vieții josnice, aceasta este istoria voastră. Păstrați și meditați la aceste cuvinte ale lui Empedocle: nașterea este o distrugere teribilă care îi face pe cei vii să treacă printre cei morți. Altădată ați trăit adevărata viață și de atunci, atrași de un farmec, ați căzut în abisul terestru, subjugați de trup. Prezentul vostru nu este decât un vis fatal. Trecutul și viitorul sunt singurele care există cu adevărat. Învățați să vă amintiți, învățați să prevedeți."

.....

În timp ce se petrecea această scenă, noaptea se lăsase, torțele funebre se aprindeau între criptele negre, la intrarea micului templu, iar spectatorii se îndepărtau în tăcere, urmați de cântările disperate ale hierofantidelor, care strigau: *Persefona ! Persefona !* Micile mistere se încheiaseră. Neofiții deveniseră *miști,* adică *"cei acoperiți de văl"*. Ei urmau să se reîntoarcă la ocupațiile lor obișnuite, dar marele *văl al misterelor* se așternuse deja pe ochii lor. Între ei și lumea exterioară se pusese un nor. În același timp, un ochi interior se deschisese în spiritul lor, prin care percepeau vag o altă lume plină de forme atrăgătoare, care se mișcau în niște abisuri, rând pe rând, splendide și tenebroase.

Marile mistere, care le urmau celor mici și care se mai numeau *Orgiile sacre*, nu se celebrau decât din cinci în cinci ani, în luna septembrie, la Eleusis.

Aceste sărbători simbolice durau nouă zile; în cea de-a opta li se împărțeau adepților însemnele inițierii: tirsul și un coș împletit înconjurat de rămurele de iederă. În el se aflau obiecte misterioase, a căror înțelegere trebuia să ducă la cunoașterea secretului vieții. Dar coșul era pecetluit cu grijă. Nu trebuia deschis decât la sfârșitul inițierii și în fața hierofantului.

Apoi, cei care luau parte la serbare se dedau la o bucurie exuberantă, agitau torțe, le treceau de la unii la alții, scoteau chiote de veselie. În acea zi, un cortegiu ducea de la Atena la Eleusis statuia lui Dionisos, încoronat cu mirt, care se numea Iacchos. Venirea sa la Eleusis anunța marea renaștere. Căci el reprezenta spiritul divin care pătrunde orice lucru, mediatorul între cer și pământ.

De această dată, se intra în templu pe poarta mistică, pentru a petrece aici noaptea sfântă sau noaptea inițierii.

Se intra mai întâi pe sub un mare portic aflat în incinta exterioară. Aici vestitorul, cu teribilele amenințări și strigătul: *Eskato Bebeloi !*, "afară cu profanii !", îi alunga pe intruși, care reușeau uneori să se strecoare în incintă o dată cu inițiații. Pe aceștia îi punea să jure, sub pedeapsa cu moartea, că nu vor dezvălui nimic din ceea ce vor vedea. El mai adăuga: "Iată-vă pe pragul subteran al Persefonei. Pentru a înțelege viața viitoare și condiția voastră actuală, trebuie să fi traversat imperiul morții; aceasta este încercarea la care sunt supuși inițiații. Trebuie să știi să sfidezi tenebrele, pentru a te putea bucura de lumină." Apoi se acopereau cu piei de pui de căprioară, simbol al sfâșierii și al frământărilor sufletului cufundat în viața trupească. Apoi erau stinse torțele și lămpile și se intra în labirintul subteran.

Adepții orbecăiau mai întâi prin beznă. Curând se auzeau zgomote, gemete și voci înfricoșătoare. Fulgere însoțite de tunete presărau tenebrele. La lumina lor se zăreau viziuni înspăimântătoare: când un monstru, o himeră sau un dragon; când un om sfâșiat sub picioarele sfinxului; când o larvă umană. Aceste apariții erau atât de bruște, încât nu se putea distinge artificiul care le producea și întunericul total care le urma amplifica oroarea. Plutarh a comparat teroarea pe care o nasc acele viziuni cu starea unui om aflat pe patul de moarte.

Scena cea mai stranie și care se apropia de magia veritabilă se petrecea într-o criptă în care un preot frigian, îmbrăcat într-o robă asiatică încrețită, cu dungi verticale, roșii și negre, stătea în picioare în fața unui vas de aramă încins, care arunca sclipiri șterse, intermitente în sală. Cu un gest care te lăsa fără replică, le poruncea celor care soseau să se așeze la intrare și arunca în vasul de aramă pumni întregi de arome narcotice. Sala se umplea imediat de vârtejuri groase de fum și începeau să se zărească alandala forme schimbătoare, animale și umane. Uneori erau șerpi lungi care se transformau în sirene și se încolăceau în spirale interminabile; alteori, busturi de nimfe voluptoase cambrate, cu brațele întinse, se transformau în lilieci; capete fermecătoare de adolescenți, în boturi de câini. Și toți acești monștri, rând pe rând drăguți și hidoși, fluizi, aerieni, înșelători, ireali, topindu-se la fel de repede pe cât apăruseră, învârtindu-se, strălucitori, dădeau amețeli, îi învăluiau pe adepții fermecați ca pentru a le pune piedici în cale. Uneori, preotul Cybelei își întindea bagheta sa

scurtă în mijlocul aburilor și efluviul voinței sale părea să imprime miilor de forme unduitoare o mișcare de vârtej și o vitalitate neliniștitoare. Treceți ! spunea frigianul. Adepții se ridicau și intrau în cerc. Atunci, majoritatea se simțeau atinși în treacăt, alții, rapid, de mâini invizibile sau violent aruncați la pământ. Unii se dădeau înapoi de spaimă și plecau pe unde veniseră. Doar cei mai curajoși intrau în cerc de mai multe ori; căci o hotărâre fermă punea capăt vrăjitoriei[1].

Atunci se trecea într-o mare sală circulară, iluminată de o lumina funebră a câtorva lampadare. În centru, o coloană unică, un copac de bronz, ale cărui frunze metalice se întind pe tot plafonul[2]. În acest frunziș sunt încrustate himerele, gorgonele, scorpiile, bufnițele, sfincșii și vârcolacii, imagini sugestive ale tuturor nenorocirilor terestre, ale tuturor demonilor care se abat asupra omului. Acești monștri, reproduși în metale strălucitoare, se încolăcesc în jurul crengilor copacului și par să-și pândească prada de sus. Sub arborele jilț, pe un tron magnific, stă Pluto-Aidone, cu mantia sa de purpură, largă, în mână ține tridentul; fruntea îi este îngândurată. Alături de regele Infernului, care nu surâde niciodată, stă soția sa: marea, svelta Persefona. Inițiații o recunosc sub trăsăturile hierofantidei care o prezentase deja pe zeiță în cadrul micilor mistere. Ea este mereu frumoasă, mai frumoasă poate în melancolia sa, dar

1 ªtiinþa contemporanã nu va vedea în aceste fapte decât niºte simple halucinaþii sau sugestii. Însã ºtiinþa ezotericã anticã atribuia acestui gen de fenomene, care erau declanºate în timpul misterelor, o valoare în acelaºi timp subiectivã ºi obiectivã. Ea credea în existenþa spiritelor elementare, fãrã suflet individualizat ºi fãrã raþiune, semiconºtiente, care umplu atmosfera terestrã ºi sunt, într-un fel, sufletele elementelor. Magia, care este voinþa pusã în fapt prin menþinerea forþelor oculte, le face uneori vizibile. Despre ele vorbeºte Heraclit atunci când spune: "Natura în toate locurile este plinã de demoni." Platon le numeºte: demoni ai elementelor; Paracelsius: elementare. Conform acestui medic teozof din secolul al XVI-lea, ele sunt atrase de atmosfera magneticã a omului, se electrizează de ea ºi, în aceste condiþii, pot să îmbrace toate formele imaginabile. Cu cât omul se dedã mai mult pasiunilor sale, cu atât devine mai uºor prada lor, fãrã sã bãnuiascã acest lucru. Doar magul le poate îmblânzi ºi folosi. Dar ele constituie o sferã de iluzii înºelãtoare ºi de nebunii pe care acesta trebuie sã le stãpâneascã ºi sã le învingã la intrarea sa în lumea ocultã. Bulwer le numea *paznicii pragului,* în curiosul sãu roman despre *Zanoni.*

2 Este pomul iluziilor, menþionat de Virgiliu în coborârea lui Enea în Infern, în cartea a VI-a a *Eneidei,* care reproduce scenele principale ale misterelor din Eleusis, cu amplificări poetice.

cât de schimbată sub rochia sa de doliu cu lacrimi de argint și sub diadema de aur ! Nu mai este fecioara din grotă; acum ea cunoaște viața de dicolo și suferă pentru aceasta. Domnește asupra puterilor inferioare, este suverană în lumea morților, dar străină în imperiul său. Un surâs palid îi luminează chipul întunecat de umbra Infernului ! Ah ! în acest surâs se află știința binelui și a răului, farmecul inexprimabil al durerii trăite și mute. Suferința ne învață mila. Îi întâmpină cu o privire plină de compasiune pe inițiații care îngenunchiază și depun la picioarele ei coroane de narcise. Atunci îi lucește în ochi o flacără gata să se stingă în orice clipă, speranță pierdută, amintire îndepărtată a cerului !

Deodată, de la capătul unei galerii care urcă, se zăresc torțe și, ca un sunet de trompetă, o voce strigă: "Sosiți, mistere ! Iacchus s-a întors ! Demetra își așteaptă fata. Evohe !" Ecourile sonore din subteran repetă acest strigăt. Persefona se ridică de pe tronul său, ca trezită brusc dintr-un somn lung și tulburată de un gând trecător: "Lumina ! Mama mea ! Iacchus !" Vrea să se avânte,; dar Aidone o oprește cu un gest, prinzând-o de poala rochiei, și cade din nou pe tronul său, ca moartă. Atunci lampadarele se sting brusc și o voce rostește: "Să mori înseamnă să renaști !" Dar miștii se grăbesc prin galeria eroilor și a semizeilor, spre deschiderea subteranului, în care îi așteaptă Hermesul și cel care ține torța. Li se dă jos pielea de pui de căprioară, sunt stropiți cu apă purificatoare, sunt îmbrăcați cu pânză de in curat și sunt aduși în templul splendid iluminat, în care îi primește hierofantul, marele preot din Eleusis, bătrânul maiestuos, îmbrăcat în veșminte purpurii.

Și acum, să îl lăsăm pe Porfirios să vorbească. Iată ce ne povestește despre inițierea supremă din Eleusis:

"Încoronați cu mirt, intrăm împreună cu ceilalți inițiați în vestibulul templului, încă orbi, dar hierofantul, care este în interiorul său, ne va deschide ochii în curând. Mai întâi - căci nu trebuie făcut nimic în grabă - să ne spălăm în apa sacră. Căci suntem rugați să intrăm în incinta sacră cu mâinile curate și cu inima pură. Conduși în fața hierofantului, el ne citește dintr-o carte de piatră lucruri pe care nu trebuie să le divulgăm, sub pedeapsa cu moartea. Să spunem doar că aceste lucruri se potrivesc cu locul și cu situația. Veți râde poate dacă le veți auzi în afara templului, dar aici nu aveți

deloc chef de râs, ascultând cuvintele bătrânului și privind simbolurile revelate[1]. Și sunteți foarte departe de a râde, atunci când Demetra confirmă, prin limba sa aparte și prin semnele sale, prin viile scânteieri de lumină, prin norii îngrămădiți unii peste alții, tot ce am văzut și am auzit de la preotul sacru; atunci, în sfârșit, o lumină minunat de senină umple templul; vedem purele câmpii Elizee; auzim corul celor fericiți; atunci, nu doar printr-o simplă aparență exterioară sau printr-o interpretare filosofică, ci de fapt și în realitate, hierofantul devine creatorul *(demiurgul)* și revelatorul tuturor lucrurilor; Soarele nu este decât cel care îi poartă torța, Luna, preotul său oficiant aproape de altar, iar Hermes, heraldul său mistic. Dar ultimul cuvânt a fost rostit: *Konx Om Pax*[2].

Ritul s-a consumat, iar noi suntem *vizionari (epopte)* pentru totdeauna."

Ce spunea deci marele hierofant ? Ce reprezentau cuvintele sacre, această revelație supremă ?

Inițiații aflau că divina Persefona, pe care o văzuseră în mijlocul terorilor și torturilor infernului, era imaginea sufletului uman înlănțuit de materie în această viață sau care este supus în cealaltă viață himerelor și torturilor celor mai groaznice, dacă a trăit ca sclav al pasiunilor sale. Viața sa terestră este o ispășire sau o probă a existențelor precedente. Dar sufletul se poate purifica prin disciplină, își poate aminti și poate presimți prin efortul combinat al intuiției, rațiunii și voinței și poate participa dinainte la marile adevăruri pe care trebuie să le dețină pe de-a-ntregul în imensitatea vieții de apoi. Doar atunci Persefona va deveni din nou pură, luminoasă, fecioara inefabilă, cea care împarte iubirea și bucuria. Cât despre mama sa Ceres, ea era în mistere simbolul inteligenței divine și al principiului intelectual al omului, pe care omul trebuie să

1 Obiectele de aur, care se găseau în coº, erau: conul de brad (simbol al fecunditãþii, al generaþiilor), ºarpele în spiralã (evoluþia universalã a sufletului: cãderea în materie ºi învierea prin spirit), oul (amintind de sfera sau perfecþiunea divinã, scopul omului).

2 Aceste cuvinte misterioase nu au sens în limba greacã. Faptul dovedeºte, în orice caz, cã sunt strãvechi ºi sursa lor este în Orient. Wilford le atribuie o origine sanscritã. *Konx* ar veni din *Kansha,* cu sensul de obiect al celei mai profunde dorinþe; *Om,* de la *Oum,* sufletul lui Brahma, iar *Pax* de la *Pasha,* rând, schimb, ciclu. Binecuvântarea supremã a hierofantului din Eleusis însemna deci: Fie ca dorinþele sã þi se îndeplineascã; întoarce-te la sufletul universal!

și-l însușească pentru a atinge perfecțiunea.

Dacă ar fi să îl credem pe Platon, pe Iamblichos sau pe Proclus și pe toți filosorii alexandrini, elita inițiaților avea în interiorul templului viziuni de un caracter extatic și minunat. Am citat mărturia lui Porfirios. Iat-o pe cea a lui Proclus: "În toate inițierile și misterele, zeii (acest cuvânt are aici semnificația tuturor ordinelor spiritelor) se arată în forme mult mai diferite și ne apar într-o mare diversitate de chipuri; uneori este o lumină informă, alteori această lumină îmbracă forme umane; sau chiar o altă formă."[1] Iată pasajul din Apuleius: "Mă apropiam de granițele morții și după ce am ajuns pe pragul Proserpinei, am revenit matur, predispus a trece prin toate elementele (spirite elementare ale pământului, ale apei, ale aerului și ale focului). În profunzimile miezului de noapte, am văzut soarele strălucind într-o lumină splendidă, pe zeii infernali și zeii superiori și, apropiindu-mă de aceste divinități, le-am adus omagiul unei pioase adorații."

Oricât de vagi ar fi aceste mărturii, ele par să aibă legătură cu fenomenele oculte. După doctrina misterelor, viziunile extatice ale templului s-ar fi produs prin cel mai pur dintre elemente: lumina spirituală asimilată lui Isis celestă. Oracolele lui Zoroastru o numeau: natura care vorbește prin ea însăși, adică un element prin care magul dă o expresie vizibilă și instantanee gândirii ce are rolul de trup și veșmânt ale sufletelor, care sunt cele mai frumoase gânduri ale lui Dumnezeu. Iată de ce hierofantul, dacă avea puterea să producă acest fenomen, să pună inițiații în legătură cu sufletele eroilor și ale zeilor (îngeri și arhangheli), era asimilat creatorului, demiurgului, purtătorul torței, soarelui, adică luminii hiperfizice; iar Hermes cuvântul divin este interpretul său. Oricare ar fi adevărul despre aceste viziuni, există o singură voce în antichitate care vorbește despre exaltarea senină pe care o produceau ultimele revelații din Eleusis. Atunci o fericire necunoscută, o pace supraumană cobora în sufletul inițiaților. Viața părea învinsă, sufletul eli-berat, ciclul de temut al existențelor, încheiat. Toți se regăseau cu o bucurie netulburată de nimic, cu o certitudine inefabilă în eterul pur al sufletului universal.

---

1 Proclus, *Commentaire de la République de Platon* [Comentarii la Republica lui Platon].

Tocmai am trăit drama din Eleusis cu sensul său intim și ascuns. Am indicat firul conducător care traversează acest labirint; am arătat marea unitate care îi domină bogăția și complexitatea. Printr-o armonie savantă și suverană, o legătură strânsă unea diversele ceremonii ale dramei divine, care formau centrul ideal, căminul luminos al acestor sărbători religioase. Astfel, inițiații se identificau puțin câte puțin cu acțiunea. Din simpli spectatori deveneau actori și recunoșteau, la sfârșit, că drama Persefonei se petrecea în ei înșiși. Și ce surpriză, ce bucurie era în această descoperire ! Dacă sufereau, dacă luptau cu ea în viața prezentă, aveau, ca și ea, speranța de a regăsi fericirea divină, lumina marii inteligențe. Cuvintele hierofantului, scenele și revelațiile din templu îi pregăteau pentru aceasta.

Se înțelege de la sine că fiecare asimila experiența în funcție de gradul său de cultură și de capacitatea sa intelectuală. Căci, așa cum spunea Platon, lucru valabil pentru toate timpurile, există mulți oameni care poartă toiagul și bagheta și puțini inspirați. După epoca alexandrină, eleusienii au fost atinși într-o anumită măsură de decadența păgână, dar fondul lor sublim a subzistat și i-a salvat din decăderea care a atins alte temple. Prin profunzimea doctrinei lor sacre, prin splendoarea punerii în scenă, Misterele se mențin încă timp de trei secole în fața creștinismului care mijea. Ele au adunat atunci acea elită care, fără a nega că Iisus era o manifestare de ordin eroic și divin, nu voia să uite, așa cum o făcea deja biserica din acea epocă, vechea știință și doctrina sacră. A fost necesar un edict al lui Teodosiu, care să interzică ceremoniile din templul din Eleusis, pentru a pune capăt cultului august, în care magia artei grecești își incorporase cu atâta ușurință cele mai înalte doctrine ale lui Orfeu, Pitagora și Platon.

Astăzi adăpostul anticei Demetra a dispărut fără urmă în golful liniștit al Eleusisului. Numai fluturele, insecta lui Psyche, care străbate golful de azur în zilele de primăvară, ne amintește că aici, odinioară, marele exilat, sufletul uman, i-a evocat pe zei și și-a recunoscut patria eternă.

Cartea a opta:

IISUS
(MISIUNEA LUI CHRISTOS)

Nu am venit pentru a aboli legea și profeții, ci pentru a le desăvârși opera.

MATEI, V, 17

Lumina era în lume, iar lumea s-a făcut prin ea, dar lumea nu a cunoscut-o.

IOAN, L, 10

Venirea fiului omului va fi ca un fulger care pornește de la răsărit înspre apus.

MATEI, XXIV, 27

I

STAREA LUMII LA NAȘTEREA LUI IISUS[1]

Momentul lumii devenea solemn; cerul planetei era întunecat și plin de prevestiri sinistre.

În ciuda efortului inițiaților, politeismul nu dusese în Asia, în

[1] Opera realizată de o sută de ani prin critica asupra vieþii lui Isus este cu siguranþă una dintre cele mai importante din aceste timpuri. Vom găsi o expunere completă în sclipitorul rezumat pe care l-a făcut Sabatier despre aceasta *(Dictionnaire des Sciences religieuses* [Dicþionarul ºtiinþelor religioase]*,* de Lichtenberger, volumul VII. Articolul despre Isus.) Acest frumos studiu ne oferă un studiu istoric complet ºi marchează cu precizie stadiul său actual. Voi aminti aici doar cele două faze principale pe care le-a traversat cu Strauss ºi Renan, pentru a stabili mai bine noul punct de vedere în care m-am poziþionat.

Părăsind ºcoala filosoficã a lui Hegel ºi alăturându-se ºcolii critice ºi istorice a lui Bauer, Strauss, fără a nega existenþa lui Isus, a încercat să dovedească faptul că viaþa sa, aºa cum este povestită în Evanghelii, reprezintă un mit, o legendă creată de imaginaþia populară, pentru a satisface nevoile creºtinismului care mijea ºi conform profeþiilor Vechiului Testament. Teza, pur negativă, apărată cu o extremă ingeniozitate ºi cu o profundă erudiþie, s-a dovedit adevărată în anumite puncte de detaliu, dar absolut imposibil de susþinut în ansamblul său ºi în punctele esenþiale. În plus, ea are marele defect de a nu explica nici caracterul lui Iisus, nici originea creºtinismului. *Viaþa lui Isus* de Strauss este un sistem solar fără soare. Trebuie să-i acordăm totuºi un merit considerabil celui care a transferat problema din domeniul teologiei dogmatice în acela al criticii textelor ºi istoriei.

Viaþa lui Iisus de Renan ºi-a datorat faima strălucitoare înaltelor sale calităþi estetice ºi literare, dar ºi îndrăznelii scriitorului, primul care a transformat viaþa lui Christos într-o problemă de psihologie umană. A reuºit ea să rezolve această pro-

Africa și în Europa decât la un dezastru al civilizației. Acesta nu ajunge la sublima cosmogonie a lui Orfeu, proslăvită într-o manieră splendidă, dar deja diminuată de Homer. Nu putem acuza decât dificultatea pentru natura umană de a se menține un anumit nivel intelectual. Pentru marile spirite ale antichității, zeii nu au fost decât o expresie poetică a forțelor ierarhizate ale naturii, o imagine grăi-

blemă? După succesul ameþitor de care s-a bucurat cartea, părerea generală a criticii serioase a fost că nu. Iisus al lui Renan îºi începe cariera ca un blând visător, ca moralist ºi naiv ºi o încheie ca un taumaturg violent, care a pierdut simþul rea-litãþii. "În ciuda tuturor menajamentelor istoricului, spune Sabatier, este îndreptarea unui spirit sănătos spre nebunie. Christos al lui Renan pluteºte printre calculele ambiþiosului ºi visele iluminatului." Faptul este că devine Mesia, fără a vrea ºi aproape fără a ºti. El nu acceptă ca acest nume să se impună decât pentru a satisface dorinþa apostolilor ºi a poporului. Nu cu o credinþă atât de slabă creează un adevărat profet o religie nouă ºi schimbă sufletul oamenilor. Viaþa lui Isus de Renan este un sistem planetar iluminat de un soare palid, fără nici o urmă de magnetism care să însufleþească ºi fără căldură creatoare.

Cum a devenit Isus Mesia? Iată întrebarea primordială, esenþială în conceperea lui Christos. Este cea în faþa cãreia Renan a ezitat ºi luat-o pe ocolite. Théodore Keim a înþeles că trebuia să o abordeze frontal (*Dass Leben Jesu*, Zurich, 1875, a 3-a ediþie). Viaþa lui Iisus, scrisă de el, este cea mai remarcabilă care a existat de la a lui Renan încoace. Ea face luminã cu ajutorul tuturor concluziilor care se pot trage din texte ºi din istorie interpretate în mod *exoteric.* Dar problema nu este a celor care ar putea să o rezolve fără intuiþie ºi fără ajutorul tradiþiei *ezoterice.*

Cu ajutorul acestei lumini ezoterice, flacără interioară a tuturor religiilor, adevăr central al tuturor filosofiilor fecunde, am încercat să reconstitui aici viaþa lui Iisus, în linii mari, þinând cont de toată munca anterioară a criticii istorice, care a degajat terenul. Nu consider că trebuie să definesc aici ceea ce înþeleg prin punct de vedere ezoteric, sintezã a ºtiinþei ºi a religiei. Toată cartea este o dezvoltare a acestuia ºi aº adãuga pur ºi simplu cã, în ceea ce priveºte valoarea istoricã ºi relativã a Evangheliilor, am folosit cele trei tablouri sinoptice (Matei, Marcu ºi Luca) ca bazã, ºi Ioan ca arcan al doctrinei ezoterice a lui Isus, admiþând redactarea posterioară ºi tendinþa simbolicã a acestei Evanghelii.

Cele patru Evanghelii, care trebuie controlate ºi rectificate unele prin altele, sunt la fel de autentice, dar în moduri diferite. Evangheliile după Matei ºi Marcu sunt Evangheliile preþioase ale literei ºi faptei. Aici se regăsesc actele ºi cuvintele publice. Blândul Luca lasă să se întrevadă sensul misterelor de sub vălul poetic al legendei; este Evanghelia sufletului, a femeii ºi iubirii. Sfântul Ioan dezvăluie aceste mistere. Gãsim la el dedesubturile profunde ale doctrinei, învăþămintele secrete, sensul promisiunii, rezerva ezotericã. Clementiu din Alexandria, unul dintre rarii episcopi creºtini care au deþinut cheia ezoterismului universal, a numit-o pe bună dreptate Evanghelia spiritului. Ioan are o viziune profundă asupra adevărurilor transcendentale revelate de maestru ºi o modalitate puternică de a le rezuma. Astfel, simbolul lui este vulturul, a cărui aripă străbate spaþiile ºi al cărui ochi agil le are în stăpânire.

toare a organismului său intern și tocmai în calitatea lor de simboluri ale forțelor cosmice și spirituale, zeii trăiesc indestructibili în conștiința umanității. În gândurile inițiaților, diversitatea zeilor sau a forțelor era dominată și pătrunsă de zeul suprem sau de spiritul pur. Scopul principal al sanctuarelor din Memfis, din Delfi și din Eleusis fusese de a răspândi cunoașterea unității lui Dumnezeu cu ideile teozofice și disciplina morală care îi corespund. Dar discipolii lui Orfeu, ai lui Pitagora și ai lui Platon au eșuat în fața egoismului politicienilor, în fața micimii sofiștilor și pasiunilor mulțimii. Descompunerea socială și politică a Greciei a fost consecința descompunerii sale religioase, morale și intelectuale. Apollo, verbul solar, manifestarea zeului suprem și a lumii supraterestre prin frumusețe, dreptate și divinație, tace. Nu mai există oracole, inspirați, poeți adevărați: Minerva-zeița înțelepciunii și a providenței se ascunde în fața poporului său transformat în satiri, care profanează misterele, îi insultă pe înțelepți și pe zei, în teatrul lui Bachus, în farsele aristofanești. Misterele însele sunt corupte; căci sunt admiși sicofanții și curtezanele la serbările din Eleusis. Când sufletul devine mai necioplit, religia devine idolatră; când gândirea se transformă într-una materialistă, filosofia cade în scepticism. Astfel, îl vedem pe Lucian, microb născând pe cadavrul păgânismului, bătându-și joc de mituri, după ce Carneade a dat dovadă de necunoașterea originii lor științifice.

Superstițioasă în religia sa, agnostică în filosofie, egoistă și separatistă în politică, îmbătată de anarhie și dedată în mod fatal tiraniei: iată ce devenise Grecia divină, care ne-a transmis știința egipteană și misterele Asiei, sub formele nemuritoare ale frumuseții.

Dacă cineva a înțeles ce-i lipsea lumii antice, dacă cineva a încercat să releve misterul printr-un efort de eroism și de geniu, acesta a fost Alexandru cel Mare. Cuceritor legendar, inițiat asemenea tatălui său, Filip, în misterele din Samotracia, s-a arătat mai mult fiu intelectual al lui Orfeu decât discipol al lui Aristotel. Fără îndoială Ahile al Macedoniei, care s-a avântat cu o mână de greci prin Asia până în India, visa la un imperiu universal, dar nu în felul Cezarilor, prin opresiunea popoarelor, prin strivirea religiei și prin știința liberă. Marea sa idee a fost reconcilierea Asiei și a

Europei printr-o sinteză a religiilor, care să se sprijine pe autoritatea științifică. Impulsionat de acest gând, el a adus omagiu științei lui Aristotel, ca și Minervei din Atena, lui Iehova din Ierusalim, lui Osiris al egiptenilor și lui Brahma al hindușilor, recunoscând ca un adevărat inițiat aceeași divinitate și aceeași înțelepciune în spatele tuturor acestor simboluri. Vedere magistrală, superbă divinație a noului Dionisos. Spada lui Alexandru a fost ultima sclipire a Greciei lui Orfeu. Ea a iluminat Orientul și Occidentul. Fiul lui Filip a murit îmbătat de victoria și de visului său, lăsând zdrențele imperiului generațiilor rapace. Dar gândirea sa nu a murit o dată cu el. A pus bazele Alexandriei, cetatea în care filosofia orientală, iudaismul și elenismul trebuiau să se contopească în creuzetul ezoterismului egiptean, în așteptarea cuvântului resurecției lui Christos.

Pe măsură ce aștrii gemeni ai Greciei, Apollo și Minerva, coborau pălind la orizont, popoarele au văzut urcând pe cerul lor în pragul furtunii un semn amenințător: lupoaica romană.

Care este originea Romei ? Conjurația unei oligarhii avide în numele forței brutale; opresiunea intelectului uman, a religiei, a științei și a artei prin puterea politică zeificată: cu alte cuvinte, contrariul adevărului, după care o guvernare nu își trage dreptul decât din principiile supreme ale științei, ale justiției și economiei[1]. Toată istoria romană este doar consecința acestui pact al nedreptății, prin care senatorii romani declarau război mai întâi Italiei și apoi speciei umane. Ei și-au ales cu grijă simbolul ! Lupoaica de bronz, care își înalță blana sa scurtă și își întinde capul de hienă asupra Capitoliului, este imaginea acestei guvernări, demonul care a posedat până în adâncurile sale sufletul roman.

Cel puțin în Grecia sanctuarele din Delfi și Eleusis erau mereu respectate. La Roma, știința și arta au fost respinse încă de la început. Tentativa înțeleptului Numa, inițiatul etrusc, a eșuat izbindu-se de ambiția bănuitoare a senatorilor romani. El a adus cu sine cărți sibilinice, care conțineau o parte din știința lui Hermes. A

1 Acest punct de vedere, diametral opus ºcolii empirice a lui Aristotel ºi Montesquieu, a fost acela al marilor iniþiaþi, al preoþilor egipteni, ca ºi al lui Moise ºi al lui Pitagora. El a fost semnalat ºi pus în evidenþă cu multă forþă într-o lucrare citată mai sus: *Mission des Juifs,* de Saint-Yves. A se vedea remarcabilul capitol despre fondarea Romei.

creat judecători arbitri aleși de popor; i-a dat acestuia pământuri; și i-a fost permis să ridice un templu în cinstea bunei credințe și a lui Janus, hierogramă care simbolizează universalitatea legii; a supus dreptul la război preoților însărcinați cu luarea acestor decizii. Regele Numa, pe care memoria poporului nu a încetat să-l venereze și pe care îl consideră un inspirat de un geniu divin, pare deci o intervenție istorică a științei sacre în guvernare. El nu reprezintă geniul roman, ci geniul inițierii etrusce, care urmărea aceleași principii ca și școala din Memfis și Delfi.

După Numa, senatul roman a ars cărțile sibilinice, a distrus autoritatea flaminilor, instituțiile arbitrale și a revenit la sistemul său în care religia nu era decât un instrument al dominației politice. Roma a devenit hidra care înghite popoarele o dată cu zeii lor. Națiunile pământului au fost puțin câte puțin supuse și sărăcite. Închisoarea Mamertină s-a umplut de regi din nord și din sud. Roma, nevrând alți preoți decât sclavi și șarlatani, îi asasinează, în Galia, în Egipt, în Iudeea și în Persia, pe ultimii deținători ai tradiției ezoterice. Ea mima adorația zeilor, dar nu adora decât lupoaica sa. Și acum, într-o aurora sângeroasă, le apare popoarelor ultimul fiu al acestei lupoaice, care rezumă geniul Romei: Cezar! Roma a absorbit toate popoarele; Cezar, încarnarea sa, devorează toate puterile. Cezar nu aspiră doar la funcția de imperator al națiunilor; punându-și pe cap tiara diademă, se intitulează mare pontif. După bătălia de la Thapsus, i se votează apoteoza eroică, după cea de la Munda, apoteoza divină; apoi, statuia îi este așezată în templul din Quirinus, împreună cu un colegiu de slujitori care îi poartă numele: preoții iuliani. Printr-o supremă ironie și o supremă logică a lucrurilor, acest Cezar, care își ia o aură de zeu, neagă nemurirea sufletului în plin Senat. Este suficient să afirmăm că nu mai există nici un alt zeu în afara lui Cezar?

Cu Cezarii, Roma, moștenitoarea Babilonului, își întinde mâna de fier asupra lumii întregi. Or, ce a devenit statul roman? Statul roman distruge în exteriorul său orice viață colectivă; dictatură militară în Italia; hoții ale guvernatorilor și funcționarilor în provincii. Roma cuceritoare este întinsă ca un vampir deasupra cadavrului societăților antice. Și acum orgia romană se poate etala în plină zi, cu bacanalele sale de vicii și procesiunea sa de crime.

Începe prin întâlnirea voluptoasă a lui Marc Antoniu cu Cleopatra și va sfârși prin dezmățurile Messalinei și despotismul lui Nero. Ea începe prin parodia lascivă și publică a misterelor; și se sfârșește în circul roman, în care fiarele sălbatice se aruncă asupra fecioarelor goale, martire ale credinței lor, în aplauzele celor douăzeci de mii de spectatori.

Totuși printre popoarele cucerite de Roma se afla și unul care se numea poporul lui Dumnezeu și al cărui geniu era opusul celui roman. Cum se face că Israel, uzat de luptele sale interne, strivit de trei sute de ani de robie, își păstrase credința sa de neîmblânzit ? De ce acest popor învins se ridica în fața decadenței grecești și a orgiei romane, ca un profet, cu capul acoperit de un sac de cenușă și cu ochii fierbând de o furie teribilă ? De ce avea el curajul să prezică prăbușirea stăpânilor lui, care își țineau piciorul pe grumazul său și să vorbească de nu știu ce triumf final, atunci când el însuși se îndrepta spre ruina iremediabilă ? Pentru că o idee mare clocotea în el. Aceasta îi fusese insuflată de Moise. Sub Ioshua, cele douăsprezece triburi înălțaseră o piatră comemorativă purtând inscripția: "Este o mărturie între noi că Ieva este singurul Dumnezeu."

Cum și de ce legiuitorul lui Israel făcuse din monoteism piatra ascuțită a științei sale, a legii sale sociale și a unei idei religioase universale, am văzut în cartea lui Moise. El avusese geniul de a înțelege că de triumful acestei idei depindea viitorul umanității. Pentru a o transmite mai departe, scrisese o carte hieroglifică, construise un chivot de aur, ridicase un popor din praful nomad al deșertului. Deasupra acestor martori ai ideii spiritualiste, Moise face să planeze focul din cer și să bubuie tunetul. Împotriva lor formează o conjurație nu doar moabiții, filistinii, amaleciții, toate triburile din Palestina, ci toate pasiunile și slăbiciunile poporului evreu însuși. Cartea a încetat să mai fie înțeleasă de sacerdoțiu; chivotul a fost furat de dușmani; și de o sută de ori poporul a fost pe punctul de a-și uita misiunea. Așadar, pentru ce i-a rămas totuși fidel, în ciuda tuturor acestor vitregii ale istoriei sale ? De ce ideea lui Moise a rămas gravată pe fruntea și în inima lui Israel cu litere de foc ? Cui i se datorează această perseverență exclusivă, această fidelitate grandioasă prin toate vicisitudinile unei istorii agi-

tate, pline de catastrofe, fidelitate care îi dă lui Israel fizionomia sa unică printre toate națiunile ? S-ar putea răspunde cu îndrăzneală: profeților și instituției profetismului. În mod riguros și prin tradiția orală, ea își are originile în timpurile lui Moise. Poporul evreu a avut *Nabi* în toate epocile istoriei sale, până la împrăștierea sa. Dar instituția profetismului ne apare, pentru prima dată, sub o formă organizată în epoca lui Samuel. El a fost cel care pus bazele confreriilor *Nebiime,* școli de profeți care țineau piept unei regalități în formare și unui sacerdoțiu deja degenerat. Profeții au devenit paznicii austeri ai tradiției ezoterice și ai gândirii religioase universale a lui Moise, împotriva regilor în care trebuia să predomine ideea politică și scopul național. În cadrul acestor confrerii se păstrează cu adevărat resturile științei lui Moise, muzica sacră cu genurile și puterile sale, știința terapiei oculte, în fine, arta divinației, pe care marii profeți au desfășurat-o cu o putere, o măreție și o abnegație magistrale.

Divinația a existat sub formele și prin mijloacele cele mai diverse la toate popoarele vechiului ciclu. Dar profetismul lui Israel are o anvergură, o înălțime, o autoritate, prin care monoteismul păstrează sufletul uman intact. Profetismul prezentat de teologii pământului ca o comunicare directă a unui Dumnezeu personal, negat de filosofia naturalistă ca o pură superstiție, nu este în realitate decât manifestarea superioară a legilor universale ale spiritului. "Adevărurile generale care guvernează lumea, spune Ewald în frumoasa sa carte despre profeți, cu alte cuvinte, *gândurile lui Dumnezeu* sunt neschimbate și inatacabile, absolut independente de fluctuațiile lucrurilor trecătoare, de voința și de acțiunea oamenilor. La origine, omul este chemat să participe la punerea în practică a acestora, să le înțeleagă și să le reproducă liber în fapte. Prin aceasta își atinge destinația sa specifică și veritabilă. Dar pentru ca verbul spiritului să pătrundă în omul încarnat, trebuie ca omul să fie scuturat până în profunzimile sale de marile șocuri ale istoriei. Atunci adevărul etern țâșnește din el ca o dâră de lumină. Iată de ce se spune atât de des, în Vechiul Testament, că *Iahve este un Dumnezeu viu*. Când omul ascultă chemarea divină, o nouă viață se edifică în el, în care nu se mai simte singur, ci în comuniune cu Dumnezeu și cu toate adevărurile și în care este gata să se

îndrepte de la un adevăr la altul, până la infinit. În această nouă viață gândirea sa se identifică cu voința universală. El are vederea clară asupra timpului prezent și crede pe deplin în succesul final al ideii divine. Omul care simte aceasta este profet, adică se simte în mod irezistibil împins către manifestarea în fața altora ca reprezentant al lui Dumnezeu. *Gândirea sa devine viziunea sufletului său* și forță superioară, care face să țâșnească adevărul din sufletul său, uneori rupându-i zăgazurile, constituie elementul profetic. *Manifestările profetice au fost în istorie tunetele și fulgerele adevărului*."[1]

Iată sursa din care acești giganți, pe nume Elia, Isaia, Iezechiel, Ieremia, și-au luat forța. În adâncurile grotelor lor sau în palatele regilor, au fost adevăratele santinele ale eternului și, așa cum îi spune Elizeu maestrului său, Elia, "carele și cavalerii lui Israel." Uneori ei se înșeală. Deși aprinsă din soarele adevărului divin, flacăra profetică clipește și se stinge uneori în mâinile lor, sub influența pasiunilor naționale. Dar niciodată nu greșesc în privința adevărurilor morale, a adevăratei misiuni a lui Israel, a triumfului final al justiției în umanitate. Ca niște adevărați inițiați, propăvăduiesc disprețul pentru cultul exterior, abolirea sacrificiilor sângeroase, purificarea sufletului și caritatea. Punctul în care viziunea lor este admirabilă este cel cu privire la victoria finală a monoteismului, la rolul său eliberator și pacificator pentru toate popoarele. Cele mai mari nenorociri care pot lovi popoarele, invazia străină, deportarea în masă în Babilon nu pot clinti această credință. Ascultați-l pe Isaia în timpul invaziei lui Sennacherib: "Eu, care le dau naștere altora, nu îi voi da naștere lui Sion ? a spus Cel Etern. Eu, care dau naștere, îl voi împiedica pe el să aducă pe lume ? a spus zeul tău. Bucurați-vă cu Ierusalim și veseliți-vă datorită lui, voi, toți care îl iubiți; voi, toți care plângeți pentru el, bucurați-vă de o bucurie mare. Căci astfel a spus Cel Etern: Iată, voi face să se reverse asupra lui pacea ca un fluviu și gloria națiunilor ca un mare torent; și veți fi alăptați și veți fi purtați în brațe și mângâiați pe genunchi. Vă voi consola așa cum o mamă își consolează fiul și veți fi consolați în Ierusalim. Văzându-le operele și gândurile, vin pentru a aduna toate națiunile și toate limbile; ele vor

1 Ewald, *Die Propheten* [Profetul]. Introducere.

veni și vor vedea gloria mea."[1] Doar astăzi și în fața mormântului lui Christos această viziune începe să se realizeze, dar cine i-ar putea nega adevărul profetic, gândindu-se la rolul lui Israel în istoria umanității ?

Nu mai puțin zguduitoare decât credința în gloria viitoare a lui Ierusalim, în măreția sa morală, în universalitatea sa religioasă, este credința profeților într-un salvator sau un Mesia. Toți vorbesc despre el; incomparabilul Isaia este și cel care îl vede cu cea mai mare claritate, care îl zugrăvește cu cea mai mare forță în limbajul său îndrăzneț: "Va ieși într-o zi din trunchiul lui Iese (Jessé), un vlăstar va crește din rădăcinile sale, iar spiritul Celui Etern se va pogorî asupra lui, spiritul înțelepciunii și al inteligenței, spiritul sfatului și al forței, spiritul științei și al temerii de Cel Etern. El îi va judeca cu dreptate pe cei mici și va condamna cu dreptate pentru a-i lăsa în viață pe cei blânzi; și va lovi pământul cu vergeaua și cu vorbele sale și îi va condamna la moarte pe cei răi prin spiritul care va ieși de pe buzele sale."[2] Cu această viziune, sufletul întuncecat al profetului se calmează și se luminează ca un cer cuprins de furtună la freamătul harpei celeste și toate furtunile se potolesc. Căci aceasta este într-adevăr imaginea galileeanului, cea care se desenează ochiului său interior: "El a ieșit ca o floare din pământ uscat și a crescut fără strălucire. Este disprețuit, ultimul om, copleșit de durere. Și-a luat asupra lui toate durerile noastre și noi am crezut că fusese lovit de Dumnezeu. Dar a fost mâhnit pentru ticăloșiile noastre și lovit pentru nelegiuirile noastre. Pedeapsa care ne aduce pacea a căzut asupra lui și noi am primit vindecarea prin lovitura pe care a primit-o el... Este împovărat, este copleșit, este dus la tăiere ca un miel și nu spune nici un cuvânt în apărarea sa."[3]

Timp de opt secole, peste toate disensiunile și nefericirile poporului lor, verbul răsunător al profeților face să planeze ideea și imaginea Mesiei, când ca o răzbunare teribilă, când ca un înger al mântuirii. Crescută la lumina tiraniei asiriene, în exilul Babilonului, născută din dominația persană, ideea mesianică nu face decât să crească mereu sub domnia Seleucidizilor și a Macabeilor. La

[1] Isaia, LXVI, 10-18.

[2] Isaia, XI, 1-5.

[3] Isaia, LIII, 2-8.

instaurarea dominației romane și a domniei lui Irod, Mesia era prezent în toate conștiințele. Dacă marii profeți îl văzuseră sub trăsăturile unui om înțelept, ale unui martir, ale unui adevărat fiu al lui Dumnezeu, poporul, fidel ideii iudaice, și-l închipuia ca pe un David, ca pe un Salomon sau ca pe un nou Macabeu. Dar, oricum ar fi fost, toată lumea credea în acest restaurator al gloriei lui Israel, îl aștepta, îl chema. Atât de mare a fost forța profetică.

Astfel, așa cum istoria romană a ajuns în mod fatal la Cezar pe calea instinctivă și prin logica infernală a destinului, la fel istoria lui Israel a dus în mod liber la Iisus Christos, pe calea conștientă și prin logica divină a providenței, manifestată prin reprezentanții săi vizibili: profeții. Răul este în mod fatal condamnat să se contrazică și să se distrugă el însuși prin ceea ce este dals, dar binele, în ciuda tuturor obstacolelor, dă naștere luminii și armoniei pe firul timpului, pentru că este fecunditatea adevărului. Din triumful său, Roma nu s-a ales decât cu cezarismul; din prăbușirea sa, Israel i-a dat naștere lui Mesia, fapt care l-a făcut pe un poet modern să rostească aceste frumoase cuvinte: "Din propriul său naufragiu speranța creează lucrul contemplat!"

O așteptare vagă era suspendată asupra popoarelor. În excesul acestor nenorociri, umanitatea întreagă presimțea un salvator. De secole întregi, mitologiile visau la un copil divin. Templele vorbeau despre el voalat; astrologii calculau venirea sa; sibilele în delir vociferaseră sfârșitul definitiv al zeilor păgâni. Inițiații anunțaseră că va veni o zi în care lumea va fi condusă de unul dintre ai lor, de un fiu al lui Dumnezeu[1]. Pământul aștepta un rege spiritual care să fie înțeles de cei mici, de umili și de săraci.

Marele Eschil, fiul unui preot din Eleusis, era să fie omorât de atenieni pentru că a îndrăznit să spună în mijlocul teatrului, prin gura Prometeului său, că domnia lui Jupiter-Destin se va sfârși. Patru secole mai târziu, la umbra tronului lui Augustus, blândul Virgiliu anunță o eră nouă și visează la un copil minunat: "A venit această ultimă epocă prezisă de sibila din Cumes, marea ordine a secolelor epuizate începe din nou; se întoarce deja fecioara, și, cu ea, domnia lui Saturn, din înaltul cerului coboară deja o nouă rasă. Acest copil a cărui naștere trebuie să alunge secolul de fier și să aducă din nou vârsta de aur în întrega lume, îndrăznește, castule Lucian, să îl protejezi, fratele tău Apollo domnește deja. Vezi lumea

1 Acesta este sensul ezoteric al frumoasei legende a regilor magi, care, avându-ºi originile în Orient, veneau să îl proslăvească pe copilul din Bethleem.

balansându-se pe axa ei zgâlțâită; vezi pământul, mările în imensitatea lor, cerul și bolta sa profundă, natura întreagă fremătând la speranța secolului care va veni!"[1]

Acest copil, unde se va naște? Din ce lume divină va veni acest suflet? Prin ce sclipire de iubire va coborî pe acest pământ? Prin ce puritate minunată, prin ce energie supraomenească își va aminti de cerul părăsit? Prin ce efort gigantesc va reuși să se desprindă din străfundurile conștiinței sale terestre pentru a trage după el toată umanitatea?

Nimeni nu putea răspunde la aceste întrebări, dar toți îl așteptau. Irod cel Mare, uzurpatorul idumean, protejatul lui Cezar Augustul, agoniza pe-atunci în castelul său din Cypros, la Ierihon, după o domnie somptuoasă și sângeroasă, care acoperise Iudeea cu palate splendide și hecatombe umane. Era pe moarte din cauza unei boli înspăimântătoare, o descompunere a sângelui, urât de toți, ros de furie și remușcări, bântuit de spectrele nenumăratelor sale victime, printre care se afla și inocenta sa soție, Mariana, și de asemenea, de sângele vărsat al Macabeilor și a trei dintre fiii săi. Cele șapte femei ale haremului său fugiseră din fața fantomei regelui care, încă în viață, avea deja un iz de mormânt. Până și gărzile îl abandonaseră. Impasibilă, la căpătâiul muribundului veghea sora sa, Salomeea, geniul lui rău, instigatoarea la crimele cele mai atroce pe care le săvârșise. Cu o diademă pe frunte, cu pieptul strălucind de nestemate, giuvaeruri, într-o atitudine trufașă, ea pândea ultimul suspin al regelui, pentru a-i lua tronul.

Astfel a murit ultimul rege al evreilor. Chiar în acel moment a venit pe lume viitorul rege spiritual al umanității[2], iar puținii inițiați

---

[1] *Ultima Cumaei venit jam carminis aetas,*
Magnus ab integro saeclorum nascitur ordo,
Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna;
Jam nova progenies caelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta, fave, Lucina; tuus jam regnat Apollo.
Aspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum;
Aspice venturo laetantur ut omnia saeclo.

(Vergiliu, *Eglogã,* IV.)

[2] Irod a murit în anul 4 înaintea lui Christos. Calculele cercetãtorilor contemporani sunt în general de acord cu faptul cã naºterea lui Isus datează din acea perioadă. Vezi Keim, *Dass Leben Jesu* [Isus multiubit].

ai lui Israel îi pregăteau în liniște domnia, într-o smerenie și un anonimat total.

II

MARIA. PRIMA PREGĂTIRE A LUI IISUS

Iehoshua, pe care îl numim astăzi Iisus, după numele său elenizat, s-a născut probabil la Nazareth[1]. Cu siguranță copilăria lui s-a scurs într-un colț pierdut din Galileea și tot aici s-a îndeplinit primul și cel mai mare dintre misterele creștine: nașterea lui Christos. Era fiul lui Myriam, pe care noi o numim Maria, soția dulgherului Iosif, o galileeană de viță nobilă, apropiată de esenieni.

Legenda a învăluit nașterea lui Iisus cu o țesătură de minuni. Dacă ascunde în ea multe superstiții, uneori se pot ghici și câteva adevăruri pshice puțin cunoscute, pentru că se situează deasupra percepției comune. Un fapt pare să reiasă din povestea Mariei și anume că Iisus a fost un copil consacrat unei misiuni profetice prin dorința mamei sale, înainte de naștere. Același lucru s-a povestit despre mai mulți eroi și profeți din Vechiul Testament. Acești fii meniți lui Dumnezeu de mama lor se numesc *nazarineni.* În această privință, este interesant să legăm istoria lui Samson de cea a lui Samuel. Un înger o anunță pe mama lui Samson că va rămâne însărcinată, că va naște un copil, că briciul nu va trece peste capul său "pentru că va fi un copil nazarinean încă de la sânul mamei sale; și el va fi cel care va începe să-l elibereze pe Israel de mâna filistinilor".[2] Mama lui Samuel i-a cerut ea însăși lui Dumnezeu copilul. "Ana, femeia lui Elkana, era sterilă. Ea a făcut un legământ și a spus: Tu, Stăpân Etern al armatelor celeste ! Dacă îi dai un copil de sex masculin servitoarei tale, îl voi dărui Celui Veșnic pentru toate zilele vieții sale și nici un brici nu va trece peste capul său... *Atunci Elkana și-a cunoscut femeia...* După câtva timp,

[1] Nu este exclus ca Isus să se fi născut la Bethleem printr-o întâmplare a sorții. Dar această tradiție pare să facă parte din ciclul de legende ulterioare despre sfânta familie și despre copilăria lui Christos.
[2] Judecători, XIII, 3-5.

Ana, dădu naștere unui fiu, pe care îl numi Samuel, *pentru că*, spuse ea, *l-am cerut Celui Etern*".[1] Or SAM-U-EL înseamnă, după rădăcinile semite primitive: *splendoarea interioară a lui Dumnezeu.* Mama, simțindu-se iluminată de cel pe care îi purta în pântece, îl considera *esența eterică a Domnului.*

Aceste pasaje sunt extrem de importante, pentru că ne ajută să pătrundem în tradiția ezoterică, constantă și vie în Israel și prin ea în sensul veritabil al legendei creștine. Elkana, soțul, este tatăl terestru al lui Samuel după trup, dar Cel Etern este tatăl său celest după spirit. Limbajul figurativ al monoteismului iudaic semnifică aici doctrina preexistenței sufletului. Femeia inițiată face apel la un suflet superior, pentru a primi în sânul său și a aduce pe lume un profet. Această doctrină, foarte voalată la evrei, complet absentă din cultul lor oficial, făcea parte din tradiția secretă a inițiaților. Ea este prezentă la profeți. Ieremia o afirmă în acești termeni: "Cuvântul Celui Etern mi-a fost adresat și el mi-a spus: *Înainte să te formez în pântecul mamei tale, te-am cunoscut;* înainte să te fi născut la sânul său, te-am sanctificat și te-am făcut profet peste națiuni."[2] Iisus le va spune la fel fariseilor scandalizați: "Cu adevărat vă spun: eu am fost înainte să fie Avraam."[3]

Ce trebuie să reținem din toate acestea în ceea ce o privește pe Maria, mama lui Iisus ? Se pare că, în primele comunități creștine, Iisus era considerat ca fiul Mariei și al lui Iosif; Matei ne dă un arbore genealogic al lui Iosif, pentru a dovedi că Iisus se trage din David. În aceste comunități, ca și în unele secte gnostice, oamenii vedeau în Iisus un copil dat de Cel Etern în același sens ca Samuel. Mai târziu, legenda, preocupată de a arăta originea supranaturală a lui Christos, i-a țesut vălul de aur și azur: istoria lui Iosif și a Mariei, Buna Vestire și chiar copilăria Mariei în templu[4].

Dacă încercăm să desprindem sensul ezoteric al tradiției evreiești și al legendei creștine, vom spune: acțiunea providențială sau, pentru a fi mai expliciți, influxul lumii spirituale, care concură la

1 Samuel, cartea I, capitolul I, 11-20.

2 Ieremia, I, 4.

3 Ioan, Ev. VIII, 58.

4 Evanghelie apocrifă a Mariei ºi a copilului Salvator, publicată de Tishcendorff.

nașterea fiecărui om în parte, este mai puternică și mai vizibilă la nașterea tuturor oamenilor de geniu, a căror apariție nu se explică doar prin simpla lege a atavismului fizic. Influxul atingea cea mai mare intensitate, atunci când era vorba despre unul dintre acești divini profeți, meniți să schimbe fața lumii. Sufletul ales pentru o anumită misiune vine din lumea divină; el vine de bună voie, în mod conștient, dar ca să intre în scenă în viața terestră, trebuie un vas ales, trebuie chemarea unei mame de elită, care, prin atitudinea sa morală, prin dorința sufletului și prin puritatea vieții sale, să presimtă, să atragă și să încarneze în sângele și în carnea sa sufletul mântuitorului, destinat să devină în ochii oamenilor un fiu al lui Dumnezeu. Este adevărul profund care îmbracă ideea antică a fecioarei-mame. Geniul hindus exprimase deja această idee în legenda lui Krișna. Evangheliile după Matei și după Luca l-au redat cu o simplitate și o poezie chiar mai admirabile.

"Pentru sufletul care vine din cer, nașterea este o moarte", spusese Empedocle cu cinci sute de ani înaintea lui Christos. Oricât de sublim ar fi un spirit, o dată înghițit de materie, își pierde temporar amintirea întregului său trecut; o dată prins în angrenajul vieții trupești, dezvoltarea conștiinței sale terestre este supusă legilor lumii în care se încarnează. Cade sub influența elementelor. Cu cât originea sa este mai înaltă, cu atât mai mare va fi efortul de regăsire a acestor puteri adormite, înnăscute și de origine celestă și de a deveni conștient de misiunea sa.

Sufletele profunde și blânde au nevoie de liniște și pace pentru a se naște. Iisus a crescut în ținutul calm al Galileei. Primele sale impresii au fost plăcute, austere și pline de seninătate. Valea natală se asemăna cu un colț de cer cufundat în deschizătura unui munte. Orașul Nazareth nu s-a schimbat deloc în cursul secolelor[1]. Casele sale etajate în stâncă seamănă, după spusele călătorilor, cu niște cuburi albe presărate într-o pădure de rodii, de smochini și printre vițele de vie, traversate în zbor de stoluri de porumbei. În jurul acestui cuib de prospețime și verdeață plutește aerul curat al munților; pe înălțimile sale se deschide orizontul liber și luminos al

[1] Toată lumea îºi aminteºte de descrierile magistrale ale Galileei făcute de Renan, în cartea sa *Viaþa lui Iisus*, ºi de cele nu mai puþin remarcabile ale lui E. Melchior de Vogûé, *Voyage en Syrie et en Palestine* [Călătorie în Siria ºi Palestina].

Galileei. Să mai adăugăm la acest cadru grandios interiorul grav al unei familii pioase și patriarhale. Forța educației evreiești a constat dintotdeauna în unitatea legii și a credinței și în puternica organizare a familiei, dominată de sentimentul național și religios. Casa părintească era pentru copil un fel de templu. În locul frescelor cu figuri surâzătoare, cu fauni și nimfe, care ornau atriumul caselor grecești, așa cum puteau fi văzute la Sephoris și în Tiberiada, nu se vedeau în casele evreiești decât pasaje din lege și profeți, ale căror benzi rigide se întindeau deasupra ușilor și pe pereți cu caractere chaldaice. Dar uniunea tatălui și a mamei în iubirea copiiilor încălzea și ilumina austeritatea acestui interior cu o viață în întregime spirituală. Într-un astfel de interior și-a primit Iisus primele învățăminte, aici, prin cuvintele tatălui și ale mamei sale, a fost inițiat în Scripturi. Din primii ani de viață, lungul, straniul destin al poporului lui Dumnezeu s-a derulat prin fața ochilor săi, cu sărbătorile periodice care erau celebrate în familie prin lectură, cântec și rugăciune. La sărbătoarea Tabernacolului, în curtea sau pe acoperișul casei era înălțată o colibă din ramuri de mirt și de măslin, ca o amintire a timpurilor imemoriale ale patriarhilor nomazi. Se aprindea candelabrul cu șapte brațe, apoi se deschideau sulurile de papirus și se citeau istoriile sfinte. Pentru sufletul copilului, eternul era prezent, nu doar în cerul înstelat, ci și în candelabrul care îi reflecta gloria, în verbul tatălui, ca și în iubirea tăcută a mamei. Astfel, marile zile ale lui Israel au legănat copilăria lui Iisus, zile de bucurie și de doliu, de triumf și de exil, de mâhniri nenumărate și de speranță eternă. La întrebările pline de curiozitate, incisive ale copilului, tatăl rămânea tăcut. Dar mama, ridicându-și de sub genele-i lungi ochii mari și visători și întâlnind privirea întrebătoare a fiului, spunea: "Cuvântul lui Dumnezeu nu trăiește decât prin profeții săi. Într-o zi, înțelepții esenieni, pustnicii de pe muntele Carmel și de la Marea Moartă îți vor răspunde."

Ni-l putem imagina astfel pe copilul Iisus amestecându-se printre prietenii săi, făcându-și printre ei o faimă aparte, pe care o dă inteligența precoce, ajutată de sentimentul dreptății și de o simpatie activă. Era urmat la sinagogă, unde asculta discuțiile dintre scribi și farisei, și probabil că-și exersa el însuși puterea dialectică.

Îl putem vedea de mic copil dezgustat de uscăciunea acestor doctori ai legii, care îi întorceau litera până la a-i anula spiritul. Îl mai putem vedea trecând pe lângă viața păgână, ghicind-o și îmbrățișând-o cu privirea, vizitând opulenta Sephoris, capitala Galileei, rezidența lui Antipa, dominată de acropola sa și păzită de mercenarii lui Irod, galezi, traci, barbari din toate țările. Poate chiar, într-una dintre aceste călătorii, atât de frecvente la familiile evreiești, a ajuns la unul dintre orașele feniciene, adevărate furnicare umane mișunând pe malul mării. A zărit de departe temple cu coloane joase, înconjurate de boschețí negri de unde se auzeau, acompaniate de flauturi tânguitoare, cântecele preoteselor lui Astarte. Strigătul lor de voluptate, ca o durere ascuțită, a trezit în sufletul său plin de uimire un freamăt profund de teamă și milă. Atunci fiul Mariei se întoarcea în munții săi îndrăgiți cu inima încărcată de un sentiment de eliberare. Urca pe stânca din Nazareth și scruta cu privirea vastul orizont al Galileei și Samariei. Privea Carmelul, Gelboe-ul, Thaborul, munții Sichem, străvechi mărturii ale patriarhilor și profeților. "Locurile înalte" se desfășurau într-un cerc; se înălțau în imensitatea cerului ca niște altare îndrăznețe în așteptarea focului și a tămâii. Oare așteptau ele pe cineva ?

Dar, oricât de puternice erau impresiile lumii înconjurătoare asupra sufletului lui Iisus, păleau toate în fața adevărului suveran, de nerostit al lumii interioare. Adevărul înflorea în adâncurile ființei sale ca o floare luminoasă, ieșind dintr-o apă întunecată. Aceasta semăna cu claritatea din ce în ce mai mare din ființa lui, când era singur și se reculegea. Atunci oamenii și lucrurile, apropiate sau îndepărtate, îi apăreau transparente în esența lor intimă. El citea gândurile și vedea în suflete. Apoi, zărea în amintirea sa, ca printr-un văl subțire, ființe de o frumusețe rară, luminoase, care se aplecau deasupra lui sau erau adunate în adorația unei lumini orbitoare. Viziuni minunate îi tulburau somnul sau se interpuneau între el și realitate, printr-o veritabilă dedublare a conștiinței. În culmea acestor extazuri, care îl duceau dintr-o zonă în alta, ca spre alte ceruri, se simțea uneori atras de o lumină fulgurantă, apoi cufundat într-un soare incandescent. Rămânea din aceste încântări cu o blândețe inefabilă, cu o forță uriașă. Cât de împăcat se simțea atunci cu toate ființele, în armonie cu întregul univers ! Care era

deci această lumină misterioasă, dar mai familiară și mai vie decât celelalte, care țâșnea din adâncurile ființei sale pentru a-l duce în spațiile cele mai îndepărtate, ale căror prime efluvii îl inundaseră prin ochii mari ai mamei sale și care acum îl contopea cu toate sufletele prin vibrații secrete ? Nu era oare sursa sufletelor și a lumilor ?

Pe aceasta o numi: *tatăl celest*[1].

Acest sentiment originar de unitate cu Dumnezeu în lumina iubirii, iată revelația cea mare, precoce a lui Iisus. O voce interioară îi spunea să o închidă în adâncimile cele mai profunde ale sufletului său, dar ea avea să îi ilumineze toată viața. Această lumină i-a dat o certitudine de învins, l-a făcut blând și de neînfrânt. Din gândirea sa a făcut un scut de diamant, din verbul său, o spadă de lumină.

În plus, viața mistică, profund ascunsă, se contopea la adolescent cu o luciditate perfectă asupra vieții reale. Luca ni-l zugrăvește la vârsta de doisprezece ani "crescând în forță, grație și înțelepciune". Conștiința religioasă a fost la Iisus un lucru înnăscut, absolut independent de lumea exterioară. Conștiința sa profetică și mesianică nu s-a putut trezi decât la șocul lumii exterioare, la spectacolul timpului său și, în cele din urmă, printr-o inițiere specială și o îndelungă elaborare interioară. Urme ale acestora se regăsesc în Evanghelii.

Prima mare cutremurare l-a cuprins în acea primă peregrinare la Ierusalim împreună cu părinții săi, despre care ne vorbește Luca. Orașul, orgoliu al lui Israel, devenise centrul aspirațiilor evreiești. Nenorocirile sale nu făcuseră decât să exalte spiritele. S-

[1] Analele mistice din toate timpurile aratã cã adevãruri morale ºi spirituale de un ordin superior au fost pãtrunse de anumite suflete de elitã, fãrã ajutorul raþiunii, doar prin contemplarea internã ºi sub formã de viziune. Fenomen psihic încã puþin cunoscut de ºtiinþa modernã, dar fapt incontestabil. Caterina de Siena, fiica unui boiangiu sãrac a avut, la vârsta de patru ani, viziuni demne de luat în seamã. (Vezi *Sa Vie* [Viaþa sa], de doamna Albana Mignaty, la editura Fischbacher). Swedenborg, om de ºtiinþã, naturã aºezatã, observator ºi gânditor, la vârsta de patruzeci de ani, când se bucura de o sãnãtate perfectã, a început sã aibã viziuni care nu aveau nici o legãturã cu viaþa sa anterioarã (*Vie de Swedenborg,* de Matter, la editura Perrin). Nu am pretenþia sã pun aceste fenomene exact pe aceeaºi linie cu cele care se petreceau în conºtiinþa lui Isus, încerc pur ºi simplu sã stabilesc universalitatea unei percepþii interne, independente de simþurile corporale.

ar fi spus că, cu cât era mai mare numărul mormintelor, cu atât era mai multă speranță. Sub Seleucizi, sub Macabei, prin Pompei și în sfârșit prin Irod, Ierusalimul suferise asedii înspăimântătoare. Sângele cursese în torente; legiunile romane făcuseră adevărate masacre în stradă; crucificările în masă murdăriseră coli-nele cu scene infernale. După atâtea orori, după umilirea adusă de ocupația romană, după ce sanhedrinul fusese decimat și pontiful adus la stadiul de sclav tremurător, Irod, ca o ironie, reconstruise templul mult mai frumos decât Salomon. Ierusalimul nu mai era orașul sfânt. Isaia, lectura preferată a lui Iisus, nu îl numise oare "logodnica în fața căreia se vor prosterna popoarele?" El spusese: "Zidurile tale vor fi numite: salvare, iar porțile tale: laudă! și națiunile vor merge în splendoarea care se va ridica pe locul tău."[1] Să vadă Ierusalimul și templul lui Iehova era visul tuturor evreilor, mai ales de când Iudeea devenise provincie romană. Veneau din Pereea, din Galileea, din Alexandria și din Babilon. Pe drum, prin deșert, pe sub palmieri, aproape de puțuri, se cântau psalmi, se suspina după lumea Celui Etern, era căutată din ochi colina Sionului.

Un ciudat sentiment de opresiune a invadat probabil sufletul lui Iisus, atunci când a zărit, în primul său pelerinaj, cetatea cu zidurile sale formidabile, înălțată pe muntele ca o fortăreață; când a văzut amfiteatrul roman al lui Irod la porțile sale; turnul Antonia dominând templul; legionarii romani, cu lancea în mână; gardianul meterezelor. El urcă pe scările templului. Admiră splendoarea porticurilor din marmură, pe sub care fariseii se plimbau în costume somptuoase. Traversă curtea nobililor și pe cea a femeilor. Se apropie împreună cu mulțimea Israeliților de poarta Nicanor și de balustrada de trei coate, în spatele căreia se vedeau preoții în veșminte sacerdotale, violete și purpurii, strălucind de aur și de pietre prețioase, oficiind în fața sanctuarului, sacrificând țapi și tauri și stropind poporul cu sângele acestor animale, în timp ce pronunțau o binecuvântare. Toate acestea nu semănau nici cu templul visurilor sale, nici cu cerul din inima sa.

Apoi coborî din nou în cartierele populare a orașului de jos. Aici văzu cerșetori palizi de foame, fețe speriate care păstrau

[1] Isaia, LX, 3 și 18.

reflexul ultimelor războaie civile, al supliciilor, al crucificărilor. Ieșind pe o poartă a orașului, începu să rătăcească prin valea pietroasă, prin văgăunile lugubre unde sunt carierele, piscinele, mormintele regilor și care formează la Ierusalim o centură sepulcrală. Aici văzu nebuni ieșind din grote și rostind blasfemii împotriva viilor și morților. Apoi, coborând pe scara mare care ducea la fântâna lui Siloe, adâncă asemenea unei cisterne, văzu pe malul unei ape gălbui leproși care se târau, paralitici, nefericiți acoperiți de tot felul de răni. O nevoie irezistibilă îl făcea să îi privească în adâncul ochilor, să le soarbă toată durerea. Unii îi cereau ajutor; alții erau impasibili și lipsiți de speranță; alții, nebuni de-a binelea, păreau că nu mai suferă. Dar cât timp trebuise să treacă ca ei să devină ceea ce erau ?

Atunci Iisus își spuse: La ce este bun acest templu, la ce servesc preoții imnuri, din moment ce nu pot vindeca toate aceste dureri ? Și brusc, ca un torent de lacrimi fără sfârșit, simți durerea din toate aceste suflete, din acest oraș, ale acestui popor și ale întregii umanități, umplându-i inima. Înțelese că era copleșit de o fericire pe care nu le-o putea comunica altora. Aceste priviri, aceste priviri disperate nu trebuiau să-i mai iasă din memorie. Logodnică întunecată, suferința umană mergea alături de el și îi spunea: Nu te voi mai părăsi !

Merse cuprins de tristețe și neliniște și, în timp ce ajunse din nou pe culmile luminoase ale Galileei un strigăt profund ieși din inima sa: Tată ceresc !... Vreau să știu ! Vreau să vindec ! Vreau să salvez !

III

ESENIENII. IOAN BOTEZĂTORUL. TENTAȚIA

Ceea ce voia să știe nu putea să învețe decât la esenieni.

Evangheliile au păstrat o tăcere absolută asupra faptelor și gesturilor lui Iisus dinante de întâlnirea sa cu Ioan Botezătorul, prin care, după părerea lor, el și-a luat într-un fel în primire misiunea. Imediat după acest moment, va apărea în Galileea cu o doctrină

hotărâtă, cu siguranța unui profet și conștiința unui adevărat Mesia. Dar este evident că acest început îndrăzneț și premeditat a fost precedat de o lungă dezvoltare și de o veritabilă inițiere. Nu este mai puțin sigur că inițierea s-a petrecut la singura asociație, care păstra pe-atunci în Israel adevăratele tradiții și genul de viață a profeților. Nu este nici o îndoială asupra acestor fapte pentru cei care, ridicându-se deasupra superstiției literei și maniei mașinale a documentelor scrise, îndrăznesc să descopere înlănțuirea lucrurilor prin spiritul lor. Concluzia reiese nu doar din relația strânsă dintre doctrina lui Iisus și cea a esenienilor, ci și din tăcerea păstrată de Christos și de ai săi despre această sectă. De ce el, care atacă într-o manieră de o libertate inegalabilă toate partidele religioase ale timpului său, nu îi numește niciodată pe esenieni ? De ce apostolii și evangheliștii nu vorbesc mai mult despre ei ? Evident, pentru că îi consideră pe esenieni ca fiind unii de-ai lor, care sunt înrudiți cu ei prin jurământul misterelor și pentru că secta s-a contopit cu cea a creștinilor.

Ordinul esenienilor constituia, din timpul lui Iisus, ultima rămășiță a confreriilor de profeți organizate de Samuel. Despotismul stăpânilor Palestinei, gelozia sacerdoțiului ambițios și servil le refulase pe acestea într-o retragere și o tăcere absolută. Ei nu mai luptau, asemenea predecesorilor lor, se mulțumeau doar să păstreze tradiția. Aveau două centre principale: unul în Egipt, pe malul lacului Maoris; și altul în Palestina, la Engaddi, pe malul Mării Moarte. Numele de esenieni pe care și-l luaseră venea dintr-un cuvânt din siriana veche: *Asaya,* însemnând medici, în greacă: terapeuți, căci misiunea lor mărturisită față de oameni era vindecarea bolilor fizice și morale. "Studiau cu mare grijă, spunea Josephus, anumite scrieri de medicină care se foloseau de adevărurile oculte despre plante și minerale."[1] Unii aveau darul profeției, ca acest Menahem, care îi prezisese lui Irod domnia sa. "Ei sunt slujitorii lui Dumnezeu, spune Philon, cu o mare pietate, nu oferindu-i victime, ci sacrificându-și propriile lor spirite. Stau departe de orașe și studiază artele păcii. Nu există nici un sclav la ei; sunt cu toții liberi și

1 Josephus Flavius, *Guerre des Juifs* [Războiul evreilor]*,* II, ed. Antiquités, XIII, 5-9; XVIII, 1-5.

2 Philon, *De la vie contemplative* [Viața contemplativă].

lucrează unii pentru alții."[2] Regulile ordinului erau severe. Pentru a fi admis, trebuia să parcurgi un noviciat de un an. Dacă făceai destule dovezi de cumpătare, erai admis la abluțiuni, fără a intra însă în legătură cu maeștrii ordinului. Mai trebuiau doi ani de încercări pentru a fi primit în confrerie. Trebuia să depui "teribile jurăminte" că vei respecta îndatoririle ordinului și că nu vei trăda nici unul dintre secretele sale. Doar atunci puteai lua parte la mesele comune, care se sărbătoreau cu mare solemnitate și constituiau cultul intim al esenienilor. Considerau sacre veșmintele pe care le purtaseră la aceste mese și le schimbau cu altele înainte de a se pune din nou pe treabă. Aceste agape frățești, formă primitivă a Cinei instituite de Iisus, începeau și se terminau prin rugăciune. Aici se făcea o primă interpretare a cărților sacre ale lui Moise și a profeților. Dar, în explicațiile textelor ca și în inițiere, erau trei simțuri și trei grade. Foarte puțini ajungeau la gradul superior. Toate acestea seamănă uimitor de mult cu organizarea pitagoricilor[1], dar este sigur că erau cam la fel la vechii profeți, căci ele se regăsesc peste tot unde a existat inițierea. Să mai adăugăm că esenienii propăvăduiau dogma esențială a doctrinei orfice și pitagorice, cea a preexistenței sufletului, consecință și motiv al nemuririi sale. "Sufletul, spuneau ei, coborât din eterul cel mai subtil și atras în corp printr-un farmec natural *(eggi tini fisihi)*, rămâne aici ca într-o închisoare; eliberat de legăturile trupului, ca de o lungă sclavie, el își ia zborul plin de bucurie." (Josephus, A.J.H., 8.)

La esenieni, frații propriu-ziși trăiau în comunitatea bunurilor și în celibat, în locuri retrase, săpând pământul și crescând uneori copii străini. Cât despre esenienii căsătoriți, aceștia formau un fel de ordin terț afiliat și supus primului. Tăcuți, blânzi și gravi, erau văzuți ici și acolo cultivând artele păcii. Țesători, dulgheri, podgoreni sau grădinari, niciodată armurieri sau negustori. Răspândiți în mici grupuri în toată Palestina, în Egipt și până la muntele Horeb, își ofereau unii altora ospitalitatea cea mai mare.

1 *Puncte comune între esenieni ºi pitagorici:* Rugăciunea la răsăritul soarelui; veºmintele de in; agapele frãþeºti; noviciatul de un an; cele trei grade de iniþiere; organizarea ordinului ºi comunitatea bunurilor administrate de curatori; legea tăcerii; jurământul misterelor; divizarea învãþãmintelor în trei părți: 1) ºtiinþa principiilor universale sau teogonice, ceea ce Platon numea *logica;* 2) *fizica* sau *cosmogonia;* 3) *morala,* adică tot ce þine de om, ºtiinþa căreia se consacrau în mod special ter-

Astfel, îl vedem pe Iisus și pe discipolii săi călătorind dintr-un oraș în altul, dintr-o provincie în alta, mereu siguri că vor găsi adăpost. "Esenienii, spune Josephus, erau de o moralitate exemplară; se străduiau să reprime în ei orice urmă de pasiune și orice zvâcnire de furie; mereu binevoitori în relațiile lor, pașnici, de cea mai bună credință. Cuvântul lor avea mai multă forță decât un jurământ; astfel, considerau jurământul depus în viața obișnuită ca pe un lucru superflu și un sperjur. Ar fi suportat cu o tărie admirabilă de caracter și cu zâmbetul pe buze cele mai crude torturi, decât să violeze cel mai mic precept religios."

Indiferent la pompa exterioară a cultului practicat în Ierusalim, respins de duritatea saduceică, de orgoliul fariseic, de pedantismul și uscăciunea sinagogii, Iisus s-a simțit atras de esenieni printr-o afinitate naturală[1]. Moartea prematură a lui Iosif l-a făcut cu adevărat liber pe fiul Mariei, devenit bărbat. Frații săi puteau continua meseria tatălui lor și întreține casa. Mama îl lăsă să plece în secret la Engaddi. Primit ca un frate, salutat ca un ales, probabil că în scurt timp a început să exercite un ascendent incontestabil asupra mentorilor săi, prin facultățile sale superioare, prin caritatea arzătoare și acel ceva divin răspândit în întreaga sa ființă. Dar primi de la ei ceea ce doar esenienii îi puteau oferi: tradiția ezoterică a profeților și, prin ea, propria sa orientare istorică și religioasă. A înțeles că un abis separa doctrina evreiască oficială dei antica înțelepciune a inițiaților, adevăratul izvor al religiilor, dar mereu persecutat de Satan, adică prin spiritul răului, spirit al egoismului, al urii și al negării, concertat cu puterea politică absolută și cu impostura sacerdotală. A aflat că Geneza cuprindea, sub pecetea simbolurilor, o teogonie și o cosmogonie la fel de îndepărtate de sensul literal ca și știința cea mai profundă de fabula cea mai copilăreească. A contemplat zilele lui Elohim sau creația eternă prin emanarea elementelor și formarea lumilor; originea sufletelor plutitoare și întoarcerea lor la Dumnezeu prin existențe progresive sau generațiile lui Adam. Și a fost frapat de măreția gândirii lui

1 *Puncte comune între doctrina esenienilor ºi cea a lui Iisus:* iubirea pentru aproape, pusă înaintea oricărui alt lucru, ca o îndatorire de căpătâi; interdicþia de a jura pentru a atesta un adevăr; ura pentru minciună; umilinþa; instituirea Cinei, al cărei model erau agapele frãþeºti ale esenienilor, dar căruia Iisus îi conferă un sens nou, acela de sacrificiu.

Moise, care încercase să pregătească unitatea religioasă a națiunilor, prin crearea cultului Dumnezeului unic și încarnarea acestei idei într-un popor.

Apoi i-a fost transmisă doctrina verbului divin, deja propăvăduită de Krișna în India, prin preoții lui Osiris în Egipt, prin Orfeu și Pitagora în Grecia și cunoscută la profeți sub numele de *Mistere ale fiului omului și ale fiului lui Dumnezeu.* După această doctrină, cea mai înaltă manifestare a lui Dumnezeu este *omul,* care, prin constituția, forma, inteligența și organele sale, este imaginea ființei universale și posedă facultățile acesteia. Dar, în evoluția terestră a umanității, Dumnezeu este împrăștiat, fracționat și mutilat, în multiplicitatea oamenilor și a imperfecțiunii umane. El suferă, se caută, luptă cu ea; este fiul omului. Omul perfect, omul prototip, care este gândirea cea mai profundă a lui Dumnezeu, rămâne ascuns în abisul infinit al dorinței și al puterii sale. Totuși, în anumite epoci, când este vorba de a smulge umanitatea dintr-un hău, de a o smulge de acolo pentru a o înălța, un ales se identifică cu divinitatea, o atrage la el prin forță, înțelepciune și iubire și o manifestă din nou în fața oamenilor. Atunci aceasta, prin virtutea și suflul spiritului, este complet prezentă în el; *fiul omului* devine *fiul lui Dumnezeu* și verbul său viu. În alte epoci și la alte popoare, existaseră deja fii ai lui Dumnezeu,; dar de la Moise încoace nici unul nu se mai ridicase în Israel. Toți profeții îl așteptau pe acest Mesia. Vizionarii spuneau chiar că de data aceasta se va numi *fiul femeii,* al lui Isis celestă, al luminii divine care este soața lui Dumnezeu, pentru că lumina iubirii va străluci în el deasupra tuturor celorlalte, cu o sclipire fulgurantă încă necunoscută pământului.

Aceste lucruri ascunse pe care patriarhul esenienilor le dezvăluia tânărului galileean pe plajele pustii ale Mării Moarte, în singurătatea de la Engaddi, îi păreau în același timp minunate și cunoscute. Cuprins de o emoție unică, îl asculta pe șeful ordinului cum îi arăta și cum comenta cuvintele, pe care le putem citi astăzi în cartea lui Enoh: "De la începuturi fiul omului era în mister. Cel Foarte Mare îl ținea aproape și îl ajuta *să li se arate celor aleși*... Dar regii vor fi înspăimântați și se vor prosterna până la pământ și vor fi cuprinși de teamă, când îl vor vedea pe *fiul femeii* așezat pe tronul gloriei sale... Atunci Cel Ales va chema toate forțele cerului,

toți sfinții de sus și puterea lui Dumnezeu. Atunci heruvimii, serafimii, ofanimii, toți îngerii *puterilor* cerești, toți îngerii *Domnului,* adică ai Celui Ales și ai *celeilalte forțe*, care slujesc pe pământ și deasupra apelor, își vor ridica vocile."[1]

În lumina acestor revelații, cuvintele profeților recitite de o sută de ori și la care reflectase îndelung, sclipiră în ochii nazarineanului cu luciri noi, profunde și teribile, ca niște fulgere în noapte. Cine era deci acest ales și când va veni el în Israel ?

Iisus petrecu câțiva ani la esenieni. Se supuse disciplinei lor, studie împreună cu ei secretele naturii și își exersă capacitățile terapeutice oculte. Își îmblânzi în întregime simțurile pentru a-și dezvolta spiritul. Nici o zi nu trecea fără a medita asupra destinelor umanității și fără a realiza introspecția propriei ființe. A fost o noapte memorabilă pentru ordinul esenienilor și pentru noul adept cea în care a primit, în cel mai mare secret, inițierea supremă a celui de-al patrulea grad, cea care nu se acorda decât în cazul special al unei misiuni profetice, dorită de adept și confirmată de cei vârstnici. Se adunau într-o grotă săpată în inima muntelui ca o sală vastă, cu un altar și jilțuri de piatră. Șeful ordinului era aici alături de câțiva dintre bătrâni. Uneori erau admise la misterioasa ceremonie și două sau trei eseniene, profetese inițiate. Ținând în mâini torțe și frunze de palmier, ele îl salutau pe noul inițiat învești mântat într-o tunică de in alb, ca pe "soțul și regele" pe care îl presimțiseră și pe care îl vedeau poate pentru ultima dată ! Apoi, șeful ordinului, de obicei un bătrân centenar (Josephus spune că esenienii trăiau foarte mult) îi dădea *cupa de aur*, simbol al inițierii supreme, în care se găsea *vinul din via Domnului*, simbol al inspirației divine. Unii spuneau că Moise băuse din el împreună cu cei șaptezeci de înțelepți ai săi. Alții credeau că se trage de la Abraham, care a primit de la Melchisedeck această inițiere, sub forma pâinii și a vinului[2]. Niciodată cel vârstnic nu oferea cupa altuia decât celui în care recunoscuse cu certitudine semnele unei misiuni profetice. Dar

[1] Cartea lui Enoh. Capitolele XLVIII ºi LXI. Acest pasaj demonstrează că doctrina verbului ºi a trinitãþii, care se găseºte în Evanghelia după Ioan, exista în Israel cu mult timp înaintea lui Iisus ºi se trăgea din adâncurile profetismului ezoteric. În cartea lui Enoh *Domnul spiritelor* reprezintă Tatăl; *alesul,* Fiul; ºi c*ealaltă forþă*, Spiritul Sfânt.

[2] Geneza, XIV, 18.

nimeni nu putea defini această misiune; fiecare trebuia să o descopere singur. Căci aceasta este legea inițiaților: nimic din afară, totul din interior. Din acel moment era liber, stăpân pe faptele sale, liber să părăsească ordinul, lăsat în calea furtunilor spiritului, care puteau să-l arunce în abisuri sau să îl ducă pe culmi, deasupra oricăror torente și vârtejuri.

Când, după toate cântecele, rugăciunile, cuvintele sacramentale ale bătrânului, nazarineanul luă cupa, o rază pală a zorilor, alunecând printr-o scobitură în munte, trecu ca un freamăt ușor pe deasupra torțelor și veșmintelor lungi, imaculate ale tinerelor eseniene. Tresăriră când raza căzu pe chipul său frumos, căci o mare tristețe apăru pe el. Privirea-i pierdută se îndrepta oare spre bolnavii din Siloe și din adâncurile acestei dureri mereu prezente își întrevedea poate deja calea ?

Or, în tot acest timp, Ioan Botezătorul, predica pe malurile Iordanului. Nu era esenian, ci un profet popular al puternicei rase a lui Iuda. Împins spre deșert de o pietate sălbatică, dusese acolo viața cea mai dură, în rugăciuni, în posturi și mortificare. Pe pielea sa descoperită, arsă de soare, purta veșminte țesute din păr de cămilă, ca semn al penitenței pe care voia să și-o impună lui însuși și poporului său. Căci simțea profund cumplitele suferințe ale lui Israel și aștepta eliberarea sa. Își imagina, conform concepției iudaice, că Mesia va veni curând ca un răzbunător și un justițiar care, ca un nou Macabeu, va ridica poporul, îi va alunga pe romani, îi va pedepsi pe toți cei vinovați și apoi va intra triumfător în Ierusalim, unde va restabili regatul lui Israel, care va stăpâni asupra tuturor popoarelor, în pace și dreptate. Anunța celor mulți venirea viitoare a acestui Mesia; le spunea că trebuie să aibă sufletele deschise. Împrumutând de la esenieni obiceiul abluțiunilor, transformându-l în felul său, își imaginase botezul Iordanului ca un simbol vizibil, ca o îndeplinire a purificării interioare pentru care pleda. Această nouă ceremonie, această predicare vehementă în fața mulțimilor imense, în deșert, în fața apelor sacre ale Iordanului, între munții aspri ai Iudeei și Pereei, aprindea imaginația oamenilor, atrăgea mulțimile. Ea amintea de zilele glorioase ale profeților din vechime; îi dădea poporului ceea ce nu găsea în temple: zbuciumul interior și, după chinurile căinței, o speranță, vagă, dar conside-

rabilă. Mulțimea venea din toate colțurile Palestinei și chiar din cele mai îndepărtate, pentru a-l asculta pe sfântul deșerturilor, care îl anunța pe Mesia. Populațiile, atrase de vocea sa, rămâneau acolo săptămâni întregi pentru a-l asculta în fiecare zi și nu mai voiau să se întoarcă pe la casele lor, în așteptarea Mesiei. Mulți nu cereau decât să preia armele sub conducerea sa, pentru a începe din nou războiul sfânt. Irod Antipa și preoții din Ierusalim începură să se îngrijoreze de această mișcare populară. De altfel, semnele timpurilor erau grave. Tiberiu, în vârstă de șaptezeci și patru de ani, își sfârșea bătrânețea în dezmățul din Capris; Ponțiu Pilat sporea violențele împotriva evreilor; în Egipt, preoții anunțaseră că pasărea phoenix va renaște din cenușa ei[1].

Iisus, care simțea crescând în el vocația sa profetică, dar care mai era încă în căutarea căii pe care trebuia să o urmeze, veni și el în deșertul Iordanului, împreună cu câțiva frați esenieni, care îl urmau deja ca pe un învățător. Vru să-l vadă pe Ioan Botezătorul, să îl asculte și să se supună botezului public. Dorea să intre în scenă printr-un act de umilință și respect față de profet, care îndrăznea să ridice vocea împotriva puterilor de atunci și să trezească din somnul său îndelungat sufletul lui Israel.

Îl văzu pe asprul ascet, purtând plete, cu capul de leu vizionar, în picioare pe o estradă din lemn, sub un tabernacol rustic, acoperit de ramuri și piei de capră. În jurul lui, printre arbuștii uscați ai deșertului, o mulțime nesfârșită și corturi desfăcute: vameși de poduri, soldați ai lui Irod, samariteni, leviți din Ierusalim, idumeeni cu turmele lor de oi și chiar arabi opriți cu cămile, cu corturi și caravane, de "vocea care răsună în deșert". Iar această voce tunătoare acoperea toate mulțimile. Ea spunea: "Îndreptați-vă, pregătiți-vă pentru căile Domnului, așterneți-i cărările." Îi numea pe farisei și pe sadduceeni "rasă de vipere". Mai spunea că toporul ajunsese deja la rădăcina copacilor" și despre Mesia că: "Eu nu vă botez decât cu apă, dar el vă va boteza cu foc." Apoi, spre apusul soarelui, Isus văzu aceste mase de oameni îndreptându-se în grabă spre un golf, pe malul Iordanului și pe mercenarii lui Irod, pe briganzi aplecați pentru a primi apa botezului. Se apropie și el. Ioan nu îl cunoștea pe Iisus, nu știa nimic despre el, dar îl recunoscu pe

1 Tacitus, *Analele,* VI, 28, 31.

esenian după tunica sa de in. Îl văzu, pierdut în mulțime, intrând în apă până la brâu și aplecându-se umil pentru a primi botezul. Când neofitul se ridică, privirea redutabilă a predicatorului răzvrătit și privirea galileeanului se recunoscură pe loc. Omul deșertului tresări sub această rază de o blândețe minunată și rosti aceste cuvinte fără să-și dea seama: Oare tu ești Mesia ?[1] Misteriosul esenian nu răspunse, ci lăsându-și capul în jos, gânditor și încrucișându-și mâinile pe piept, ceru binecuvântarea Botezătorului. Ioan știa că tăcerea era legea esenienilor novici, așa că întinse mâinile solemn deasupra capului său; apoi, nazarineanul dispăru împreună cu tovarășii săi prin stufărișul fluviului.

Botezătorul îl văzu plecând cu o îndoială, amestecată cu o bucurie secretă și cu o profundă melancolie. Ce reprezentau știința și speranța sa profetică, în fața luminii pe care o zărise în ochii necunoscutului, lumină care părea să îi inunde toată ființa ? Ah ! dacă tânărul și frumosul galileean era Mesia, atunci trăise cea mai mare fericire din viața sa ! Dar rolul său se sfârșise, urma să tacă. Începând din acea zi, începu să predice cu o voce mai profundă și mai emoționată pe această temă melancolică: "El trebuie să crească și eu să scad." Începu să resimtă sfârșeala și tristețea leilor bătrâni, care sunt obosiți să ragă și se culcă în liniște, așteptându-și moartea...

Oare tu ești Mesia ? Întrebarea Botezătorului îl tulbura și pe Iisus. De la deschiderea conștiinței sale, îl găsise pe Dumnezeu în el însuși și certitudinea regatului cerului în frumusețea strălucitoare a viziunilor sale. Apoi, suferința umană înfipsese în sufletul său strigătul teribil al chinului său. Înțelepții esenieni îl învățaseră secretele religiilor, știința misterelor; îi arătaseră decăderea spirituală a umanității și faptul că aceasta era în așteptarea unui mântuitor. Dar cum să găsească forța de a se smulge abisului ? Iată

[1] Se știe că, după Evanghelii, Ioan l-a recunoscut pe loc pe Isus ca fiind Mesia și i-a dat botezul său. Dar ele sunt contradictorii în această privință. Căci mai târziu, ca prizonier al lui Antipa la Markerus, Ioan îl întreabă pe Isus: Tu ești cel care trebuie să vină sau trebuie să așteptăm un altul? (Matei, XI, 3). Această îndoială tardivă dovedește că, deși bănuise că Isus este Mesia, nu era sigur de acest lucru. Dar primii autori ai Evangheliilor, fiind evrei, țineau să prezinte faptele ca și cum Isus și-ar fi primit misiunea și consacrarea de la Ioan Botezătorul, profetul iudaic popular.

cum chemarea directă a lui Ioan Botezătorul cădea asupra tăcerii sale meditative ca un fulger asupra Muntelui Sinai. Să fie el oare Mesia ?

Iisus nu putea răspunde la această întrebare decât prin reculegerea cea mai profundă a ființei sale. De aici, acea retragere, acel post de patruzeci de zile, pe care Matei îl rezumă sub forma unei legende simbolice. *Tentația* reprezintă în realitate în viața lui Iisus marea răscruce și viziunea suverană asupra adevărului, prin care trebuie să treacă în mod infailibil toți profeții, toți inițiatorii religiilor înainte de a-și începe opera.

Deasupra Engaddiului, acolo unde esenienii cultivau susan și viță de vie, o potecă abruptă ducea la o grotă săpată în stânca muntelui. În aceasta se intra prin două coloane doriene tăiate în stânca brută, asemănătoare celor de la ascunzătoarea apostolilor, în valea lui Iosafat. Aici rămâneai suspendat deasupra hăului fără sfârșit, ca într-un cuib de vultur. În adâncul unei trecători se zăreau vii, așezări umane; mai departe, Marea Moartă, imobilă și gri și munții pustii ai Moabului. Esenienii făcuseră acest refugiu pentru frații lor care voiau să se supună probei singurătății. Înăuntru se găseau mai multe suluri de papirus cu învățămintele profeților, arome întăritoare, smochine uscate și un burduf cu apă, singura hrană a asceților în meditație. Iisus se retrase aici.

Revăzu mai întâi, în adâncul ființei sale, tot trecutul umanității. Cântări gravitatea momentului prezent. Roma îl domina; prin ea, ceea ce magii persani numiseră regatul lui Ahriman și profeții, domnia lui Satan, semnul bestiei, apoteoza răului. Tenebrele invadau umanitatea, acest suflet al pământului. Poporul lui Israel primise de la Moise misiunea regală și sacerdotală de a reprezenta religia masculină a tatălui, a spiritului pur, de a ilumina națiunile și de a o face să triumfe asupra tuturor. Regii și preoții săi îndepliniseră oare această misiune ? Profeții, singurii care fuseseră conștienți de ea, răspundeau într-o singură voce: Nu ! Israel agoniza sub călcâiul Romei. Trebuia să se riște, pentru a suta oară, o revoltă, așa cum mai visau încă fariseii, o repunere temporară în drepturile sale a regalității lui Israel prin forță ? Trebuia să se declare el fiul lui David și să strige împreună cu Isaia: "Voi călca în picioare popoarele în furia mea și le voi îmbăta în indignarea mea

și le voi răsturna toată forța ?" Trebuia să fie un nou Macabeu și să devină pontif rege ? Iisus putea să încerce. Văzuse mulțimile gata să se ridice la vocea lui Ioan Botezătorul, iar forța pe care o simțea în el era chiar mai mare ! Dar violența putea oare să stăvilească violența ? Spada putea să pună capăt regatului spadei ? Nu însemna aceasta să strângă noi recruți pentru puterile tenebrelor, care își vor pândi prada din umbră ?

Nu trebuia mai curând să facă accesibile oamenilor adevăruri care până atunci rămăseseră privilegiul câtorva sanctuare și al celor câțiva inițiați, să le deschidă sufletele, așteptând ca ele să pătrundă în inteligențe prin revelația interioară și prin știință; adică să predice venirea regatului ceresc celor simpli, să înlocuiască domnia legii cu cea a harului, să transforme umanitatea în adâncurile sale și din rădăcini, prin regenerarea sufletelor ?

Dar a cui va fi victoria ? A lui Dumnezeu sau a Satanei ? A spiritului răului care domnește împreună cu puterile formidabile ale pământului sau a spiritului divin care domnește în legiunile invizibile celeste și doarme în inima omului, ca o scânteie în piatră ? Care va fi soarta profetului care va îndrăzni să rupă vălul templului pentru a arăta goliciunea sanctuarului, sfidându-l în același timp de Irod și pe Cezar ?

Totuși trebuia ! Vocea interioară nu îi spunea ca lui Isaia: "Ia-mi un volum mare și scrie pe el cu pana omului !" Vocea Celui Etern striga în el: "Ridică-te și vorbește !" Trebuia să găsească verbul viu, credința care mișcă munții, forța care sparge fortărețele.

Iisus începu să se roage cu fervoare. Atunci, o neliniște, o tulburare tot mai mare puseră stăpânire pe el. Avu sentimentul că și-a pierdut seninătatea minunată de până atunci și că se scufundă într-un abis întunecat. Un nor negru îl învălui. Acest nor era făcut din umbre de tot felul. În ele distingea figurile fraților, ale maeștrilor săi esenieni, ale mamei sale. Umbrele îi spuneau, unele după altele: "Nebun care vrei imposibilul ! Nu știi ce te așteaptă ! Renunță !" Invincibila voce interioară le răspundea: "Trebuie !" Și astfel se dădură în el lupte, zile și nopți, și stătea când în picioare, când îngenunchiat, când prosternat. Și cu cât devenea mai adânc abisul în care cobora, cu atât mai gros era norul din jurul lui. Avea senzația că se apropie de ceva înfricoșător și de nerostit.

În sfârșit, intră în acea stare de extaz lucid care îi era specifică, în care partea profundă a conștiinței se trezește, intră în comunicare cu spiritul viu al lucrurilor și proiectează pe pânza diafană a visului imaginile trecutului și ale viitorului. Lumea exterioară dispare; ochii se închid. Vizionarul contemplă adevărul în lumina care îi inundă ființa și face din inteligența sa un cămin incandescent.

Tunetul se dezlănțui; muntele tremură până în străfunduri. Un vârtej de vânturi, venit din adâncimile spațiului, îl duse pe vizionar pe vârful templului din Ierusalim. Acoperișuri și minarete luceau în soare ca o pădure aurie cu reflexe de argint. Imnuri se înalțau din Sfânta Sfintelor. Miresme pluteau din toate altarele și ajungeau până la picioarele lui Iisus. Poporul în tunici de sărbătoare umplea porticurile; femei superbe cântau pentru el imnuri de iubire arzătoare. Trompetele sunau și o sută de mii de voci strigau: Glorie lui Mesia ! Regele lui Israel ! Tu vei fi acest rege, dacă vrei să mă adori, îi spuse o voce care venea de jos. Cine ești ? întrebă Iisus.

Din nou vântul îl duse, prin spațiile largi, pe vârful unui munte. La picioarele sale, regatele pământului se întindeau într-o lumină aurită. Sunt regele spiritelor și prințul pământului, spuse vocea de jos. Știu cine ești, rosti Iisus; formele tale sunt nenumărate, numele tău este Satan. Apari sub forma ta terestră ! Figura unui monarh încoronat apăru tronând pe un nor. O aureolă ștearsă îi înconjura capul. Figura sumbră se desprindea într-un nimb sângeros, chipul era palid, iar privirea tăioasă ca o seceră. Mai spuse: Eu sunt Cezar. Apleacă-te doar în fața mea și îți voi da toate aceste regate. Iisus îi răspunse: Înapoi, ispită ! Este scris: "Nu-l vei adora decât pe Cel Etern, Dumnezeul tău." Și imediat viziunea se topi.

Rămas din nou singur în grota de la Engaddi, Iisus își spuse: Prin ce semn voi învinge puterile pământului ? Prin semnul fiului omului, îi răspunse o voce de sus. Arată-mi acest semn, ceru Iisus.

O constelație strălucitoare apăru la orizont. Era formată din patru stele dispuse în cruce. Galileeanul recunoscu semnul inițiaților din vechime, familiar egiptenilor și păstrat de esenieni. În tinerețea lumii, fiul lui Iafet îl adorase ca pe un semn de foc terestru

și celest, semnul vieții cu toate bucuriile sale, al iubirii cu toate minunile sale. Mai târziu, inițiații egipteni văzuseră în el simbolul marelui mister, trinitatea dominată de unitate, imaginea sacrificiului ființei inefabile, care se divide ea însăși pentru a se manifesta în lumi. În același timp, simbol al vieții, al morții și al învierii, el cuprindea hipogeele, mormintele și nenumăratele temple. Crucea splendidă creștea și se apropia, ca și cum ar fi fost atrasă de inima vizionarului. Cele patru stele vii străluceau în sorii puterii și gloriei. Iată semnul magic al vieții și nemuririi, rosti vocea celestă. Oamenii l-au deținut altădată; apoi l-au pierdut. Vrei să li-l redai ? Da, vreau, spuse Iisus. Atunci, privește ! iată care-ți este destinul !

Brusc cele patru stele se stinseră. Se făcu noapte. Un tunet subteran zgudui munții; din adâncurile Mării Moarte se înălță un munte întunecat pe care se afla o cruce neagră. Un bărbat în agonie era agățat de ea, cu mâinile și picioarele străpunse de cuie. Un popor demonic acoperea întregul versant al muntelui și striga, cu niște rânjete infernale: Dacă ești Mesia, salvează-te ! Vizionarul deschise ochii mari, apoi se dădu înapoi, ud de o sudoare rece; căci acest om crucificat era el... Înțelesese. Pentru a învinge trebuia să se identifice cu acest dublu înspăimântător, evocat chiar de el și așteptând în fața lui ca o întrebare sinistră. Suspendat în incertitudinea sa ca într-un gol al spațiilor infinite, Iisus simțea în același timp torturile crucificatului, insultele oamenilor și liniștea profundă a cerului. "O poți accepta sau o poți respinge", îi spuse vocea angelică. Viziunea îi tremura deja în fața ochilor și crucea fantomatică începea să se șteargă o dată cu cel torturat, când Iisus îi revăzu brusc alături de el pe bolnavii din puțurile din Siloe și în spatele lor un întreg popor de suflete disperate, care murmurau cu mâinile împreunate: "Fără tine suntem pierduți. Salvează-ne, tu, cel care știi să iubești !" Atunci galileeanul se ridică încet și deschizându-și brațele într-un gest de iubire, strigă: "Voi purta crucea ! și lumea va fi salvată !" Imediat Iisus simți o mare durere în toată ființa sa și scoase un strigăt teribil... În tot acest timp, muntele negru dispăru, crucea fu și ea înghițită de neant; o lumină suavă, o fericire divină îl inundară în toată ființa sa pe vizionar și din înălțimile azurii o voce triumfătoare străbătu imensitatea spațiului, spunând: "Satana nu mai este stăpân ! Moartea este răpusă: Glorie fiului

omului ! Glorie fiului lui Dumnezeu !"

Când Iisus se ridică din această viziune, nimic nu se schimbase în jurul său: soarele răsărea, aurind pereții grotei din Engaddi; roua îi umezea ca niște lacrimi de iubire angelică picioarele chinuite de durere și aburi plutitori se ridicau din Marea Moartă. Dar el era complet schimbat. Un eveniment definitiv se petrecuse în abisul insondabil al conștiinței. Rezolvase enigma vieții sale, se împăcase cu el însuși și marea certitudine se cuibărise în el. Din sfâșierea ființei sale terestre, pe care o călcase în picioare și o aruncase în prăpastie, o conștiință nouă ieșise plină de lumină: Știa că devenise Mesia printr-un act irevocabil al propriei voințe.

La puțin timp după aceasta, coborî din nou în satul esenienilor. Află de la ei că Ioan Botezătorul fusese prins de Antipa și întemnițat în fortăreața din Makerus. Departe de a se lăsa intimidat de veste, văzu în ea semnul că venise timpul și că trebuia, la rândul său, să acționeze. Îi anunță deci pe esenieni că merge să predice în Galileea "Evanghelia împărăției cerurilor". Aceasta însemna: dezvăluirea marilor mistere pe înțelesul celor simpli, traducerea doctrinei inițiaților. Çakia Muni, ultimul Buddha, mișcat de o imensă milă, predicase pe malurile Gangelui. Aceeași compasiune sublimă pentru umanitate îl anima și pe Iisus alături de o lumină interioară, o putere a iubirii, o mare credință și o energie a acțiunilor pe care doar el le putea dovedi. Din străfundurile tărâmului morții, pe care o cercetase și o gustase dinainte, le aducea fraților săi speranța și viața.

IV

VIAȚA PUBLICĂ A LUI IISUS. ÎNVĂȚĂMINTELE ADRESATE MASELOR ȘI ÎNVĂȚĂMINTELE EZOTERICE. MIRACOLELE, APOSTOLII, FEMEILE

Până acum am încercat, prin propria sa lumină, să dezvălui adevărul despre această parte a vieții lui Iisus, pe care Evangheliile

au lăsat-o în umbră sau ne-au arătat-o de sub un văl legendar. Am spus deja prin ce inițiere, prin ce dezvoltare a sufletului și a gândirii a ajuns marele nazarinean la conștiința mesianică. Într-un cuvânt, am încercat să refac geneza interioară a lui Christos. Geneza o dată recunoscută, restul misiunii mele va fi mai ușor. Există în aceste relatări divergențe, contradicții, lipituri. Legenda, care acoperă sau exagerează anumite mistere, se mai face simțită ici și acolo, dar din ansamblul ei se degajă o asemenea unitate a gândirii de acțiune, un caracter atât de puternic și de original, încât ne simțim într-un mod de netăgăduit în prezența realității și a vieții. Nu are rost să refacem acele povestiri inimitabile, care, prin simplitatea lor copilărească sau prin frumusețea lor simbolică, spun mai mult decât toate amplificările lor. Dar ceea ce ne interesează astăzi este să lămurim rolul lui Iisus în cadrul tradițiilor și adevărurilor ezoterice, să arătăm adevăratul sens și influența transcendentală a dublului său ansamblu de învățăminte.

Ce veste mare venea să le aducă oamenilor esenianul deja celebru, care se întorcea de pe malurile Mării Moarte în patria sa, Galileea, pentru a predica aici Evanghelia Împărăției? Cum urma să schimbe fața lumii? Gândirea profeților tocmai se împlinise în el. Puternic prin darul întregii sale ființe, venea să împartă cu oamenii împărăția cerului, pe care o cucerise prin meditațiile și luptele sale, prin durerile infinite și bucuriile nemărginite. Venea să rupă vălul pe care vechea religie a lui Moise îl aruncase asupra vieții de apoi. Venea să spună: "Credeți, iubiți, acționați și speranța să fie sufletul acțiunilor voastre. Deasupra acestui pământ există o lume a sufletelor, o viață mai bună. Eu știu aceste lucruri pentru că vin de acolo și vă voi duce și pe voi. Dar nu este suficient să aspirați la aceasta. Pentru a ajunge acolo trebuie să începeți o nouă viață încă de pe acum, să vă schimbați în interiorul vostru mai întâi și apoi să acționați asupra lumii din jurul vostru. Cum? Prin Iubire, prin Milostenia tradusă în fapte."

Și iată-l din nou pe tânărul profet în Galileea. El nu afirma că este Mesia, ci discuta despre lege și profeți în sinagogi. Predica pe malurile Genezarethului, în bărcile de pescari, în apropierea fântânilor, în oazele de verdeață, care erau pe-atunci numeroase între Capernaum, Bethsaida și Korazim. Vindeca bolnavii prin puterea

mâinilor și a privirii, printr-o poruncă sau deseori doar prin simpla sa prezență. Mulțimile îl urmau; avea deja mulți discipoli alături de el. Îi alegea dintre oamenii din popor, pescari, vameși de poduri. Căci voia firi drepte și neîntinate, arzătoare și cu multă credință și pe aceștia puse stăpânire într-un mod irezistibil. Era condus în alegerea sa de darul celei de-a doua vederi, care, dintotdeauna, le-a fost proprie oamenilor de acțiune, dar mai ales inițiatorilor religioși. O privire îi era suficientă pentru a pătrunde în adâncul sufletelor. Nu avea nevoie de o altă încercare și când spunea: Urmează-mă ! oamenii îl urmau fără tăgadă. Cu un simplu gest îi chema la el pe timizi, pe cei care ezitau și le spunea: "Veniți la mine, voi, care aveți o apăsare, eu vă voi elibera. Jugul meu nu vă va apăsa tare, iar povara mea este ușoară."[1] Ghicea gândurile cele mai secrete ale oamenilor, care, tulburați, muți de uimire, îl recunoșteau pe învățătorul lor. Uneori, dincolo de incredulitatea lor, vedea dreptatea. Nathaniel spusese: "Poate să vină ceva bun din Nazareth ?" Iisus a răspuns: "Iată un veritabil israelit, în care nu există pic de disimulare."[2] Adepților săi nu le cerea nici jurământ, nici profesiune de credință, ci doar să-l iubească și să creadă în el. A pus în practică comuniunea bunurilor, nu ca pe o regulă absolută, ci ca pe un principiu de fraternitate între ai săi.

Iisus a început astfel să realizeze în micul său grup împărăția cerului ale cărei baze voia să le pună pe Pământ. Predica de pe munte ne oferă o imagine a acestei împărății deja formată în stare incipientă, cu o sinteză a învățămintelor lui Iisus adresate maselor. În vârful colinei stă învățătorul; viitorii inițiați se așează la picioarele lui; mai jos, poporul avid se înghesuie să-i primească cuvintele. Despre ce va vorbi noul profet ? Despre post ? Despre mortificare ? Despre penitențele publice ? Nu; el spune: "Fericiți cei săraci cu duhul, căci împărăția cerurilor a lor va fi ! Fericiți cei care plâng, căci vor alinați." Enumeră astfel, în ordine ascendentă, cele patru virtuți dureroase: puterea minunată a umilinței, tristețea pentru alții, bunătatea profundă a inimii, foamea și setea de dreptate. Apoi vin, luminoase, virtuțile active și triumfătoare: mila, puritatea sufletului, bunătatea pusă în practică și, în sfârșit, martiriul în

1 Matei, XI, 28.

2 Ioan, I, 46.

numele dreptății. "Fericiți cei care au sufletul pur; căci ei îl vor vedea pe Dumnezeu!" Ca sunetul unui clopot din aur, aceste cuvinte îi fac pe cei care îl ascultă să întrezărească cerul care se umple și pentru ei de stele, deasupra capului învățătorului. Văd adevărurile umile nu ca pe niște biete femei cu trupuri descărnate, în tunici cenușii de penitente, ci transformate în niște frumoase fecioare de lumină, care fac să pălească prin strălucirea lor splendoarea crinilor și gloria lui Salomon. Cu adierea ramurilor lor de palmier, ele răspândesc pe aceste inimi bolnave miresmele împărăției cerurilor.

Minunat este că această împărăție nu înflorește în depărtările cerului, ci chiar în interiorul oamenilor. Ei schimbă priviri uimite; săracii cu duhul au devenit dintr-o dată atât de bogați! Mai puternic decât Moise, magicianul le-a atins sufletele; un izvor nemuritor țâșnește din ele. Învățătămintele sale populare se pot rezuma prin câteva cuvinte: împărăția cerurilor este în voi! Acum, când le expune mijloacele necesare pentru a atinge această fericire extraordinară, ei nu se mai miră de lucrurile nemaipomenite care li se cer: să omoare în ei dorința de a face rău, să ierte nedreptățile care li se fac, să-i iubească pe dușmani. Fluviul iubirii care se revarsă din inima sa este atât de puternic, încât curentul îi duce cu el. În prezența sa totul li se pare ușor. Noutate absolută, îndrăzneală fără precedent a acestor învățăminte: profetul din Galileea pune viața interioară a sufletului deasupra tuturor practicilor exterioare, invizibilul deasupra vizibilului, regatul cerurilor deasupra bunurilor pământești. Le poruncește să aleagă între Dumnezeu și Mammon. În sfârșit, rezumând doctrina sa, el spune: "Iubiți-vă aproapele ca pe voi înșivă și fiți perfecți așa cum tTatăl vostru ceresc este perfect." Lăsa să se întrevadă astfel, sub o formă populară, toată profunzimea moralei și științei. Porunca supremă a inițierii este realizarea perfecțiunii divine în perfecțiunea sufletului, iar secretul științei divine rezidă în lanțul de similitudini și corespondențe, care unește în cercuri din ce în ce mai mari particularul cu universalul, finitul cu infinitul.

Dacă acestea erau pildele pur morale adresate maselor, este evident că a mai avut un sistem de învățăminte destinat doar discipolilor săi, în paralel explicându-l pe primul, care evidenția sub-

tilitățile lui și pătrundea până în adâncurile adevărurilor spirituale inspirate din tradiția ezoterică a esenienilor și din propria sa experiență. Această tradiție fiind sufocată în mod violent de biserică încă din secolul al II-lea, cea mai mare parte a teologilor nu mai înțelegau esența cuvintelor lui Christos, care aveau uneori dublu sau triplu sens și nu puteau percepe decât sensul primar sau literal. Pentru cei care au aprofundat doctrina misterelor în India, Egipt și Grecia, gândirea ezoterică a lui Christos animă nu doar cele mai insignifiante cuvinte, ci toate faptele vieții sale. Deja vizibilă în cele trei tabele sinoptice, ea răzbate efectiv din Evanghelia după Ioan. Iată un exemplu care atinge un punct esențial al doctrinei:

Iisus este în trecere prin Ierusalim. Încă nu predică în templu, ci vindecă doar bolnavii și își ține predicile la niște prieteni. Opera sa de iubire trebuie să-i pregătească terenul pe care va cădea sămânța bună. Nicodim, fariseu instruit, auzise despre existența unui nou profet. Mânat de curiozitate, dar nevrând să se compromită în fața alor săi, cere o întrevedere secretă cu galileeanul. Iisus este de acord. Nicodim sosește noaptea la locuința sa și îi spune: "Stăpâne ! știm că tu ești un învățător venit din partea lui Dumnezeu; căci nimeni nu face miracolele pe care le faci tu, dacă Dumnezeu este cu el. Iisus îi răspunde: Adevărat îți spun că, dacă nu *se naște din nou,* nu poate vedea împărăția lui Dumneazeu. Nicodim îl întreabă dacă este posibil ca un om să se întoarcă la sânul mamei sale și să se nască a doua oară. Iisus îi răspunde: Adevărat îți spun că dacă un om nu se naște *din apă și din spirit,* nu poate intra în regatul lui Dumnezeu."[1]

Iisus rezumă sub această formă, evident simbolică, antica doctrină a regenerării, deja cunoscută în misterele din Egipt. Renașterea din apă și din spirit, botezul cu apă și cu foc marchează cele două etape ale inițierii și ale dezvoltării interne și spirituale a omului. Apa reprezintă aici adevărul pătruns prin prisma intelectului, adică într-o manieră abstractă și generală. Ea purifică sufletul și îi dezvoltă germenul spiritual.

Renașterea prin spirit sau botezul prin focul (celest) reprezintă asimilarea acestui adevăr prin voință, astfel încât el să devină sângele și viața, sufletul tuturor acțiunilor. Rezultă de aici victo-

1 Ioan, III, 15.

ria completă a spiritului asupra materiei, stăpânirea absolută a sufletului spiritualizat asupra trupului transformat în instrument docil, stăpânire care îi trezește facultățile adormite, îi modelează interiorul, îi dă vederea intuitivă a adevărului și acțiunea directă a sufletului asupra sufletului. Această stare este sinonimă cu starea celestă, numită împărăția lui Dumnezeu de Iisus Christos. Botezul prin apă sau inițierea intelectuală este deci un început de renaștere; botezul prin spirit este o renaștere totală, o transformare a sufletului prin focul inteligenței și al voinței și prin urmare, într-o anumită măsură, a elementelor trupului, într-un cuvânt, o regenerare radicală. De aici, puterile excepționale pe care i le conferă omului.

Iată care este sensul terestru al întrevederii teozofice a lui Nicodim cu Iisus. Ea a mai avut și un al doilea sens, care ar putea fi numit pe scurt doctrina ezoterică asupra constituirii omului; astfel, omul are o natură triplă: trup, suflet, spirit. Acesta are o parte nemuritoare și indivizibilă: spiritul; o parte perisabilă și divizibilă: trupul. Sufletul care le unește participă la natura celor două. Organism viu, el posedă un corp eteric și fluid, asemănător celui material, care, fără acest dublu invizibil nu ar avea nici viață, nici unitate și nici nu s-ar putea mișca. După cum omul ascultă de chemarea spiritului sau de incitarea trupului, după cum are preferință pentru unul sau pentru altul, corpul fluid devine mai subtil sau mai dens, se unifică sau se dezagreghează. Se întâmplă astfel ca după moartea fizică majoritatea oamenilor să treacă printr-o a doua moarte a sufletului, care constă în debarasarea de elementele impure ale corpului lor astral, uneori chiar într-o lentă descompunere; în timp ce omul complet regenerat, care și-a format încă în această lume corpul spiritual, este stăpânitorul cerului în el însuși și se înalță către regiunea în care îl atrage afinitatea sa. Or apa, în ezoterismul antic, simbolizează materia fluidă care poate fi transformată la infinit, așa cum focul simbolizează spiritul unic. Vorbind de renașterea prin apă și prin spirit, Christos face aluzie la dubla transformare a ființei spirituale și a dezvoltării fluide prin care trece omul după moarte și fără de care nu poate intra în regatul sufletelor glorioase și al spiritelor pure. Căci "ceea ce s-a născut din carne este carne (adică înlănțuit și perisabil) și ceea ce s-a născut din spirit este spirit

1 Ioan, III, 6-8.

(adică liber și nemuritor). Vântul suflă acolo unde vrea el și tu îi auzi vâjâitul, dar nu știi de unde vine, nici unde se duce. La fel se întâmplă și cu oamenii care sunt născuți din spirit."[1]

Astfel vorbește Iisus în fața lui Nicodim, în liniștea nopții din Ierusalim. O lampă mică pusă între ei luminează slab chipurile în penumbră ale celor doi interlocutori și colonada camerei înalte, dar ochii învățătorului galileean aruncă sclipiri misterioase în întuneric. Cum să nu crezi în suflet atunci când privești în acești ochi, când blânzi, când înflăcărați ? Doctorul fariseu și-a văzut prăbușindu-se știința textelor sale, dar orizonturile unei lumi noi i se deschid. A văzut raza în ochiul profetului, ale cărui plete lungi și roșcate i se preling pe umeri. A simțit căldura puternică, care emană din ființa sa, atrăgându-l ca un magnet. A văzut apărând și dispărând ca o aureolă magnetică, trei mici flăcări albe în jurul tâmplelor și frunții sale. Atunci a crezut că simte vântul spiritului trecându-i prin suflet. Mișcat, tăcut, Nicodim aruncă priviri furișe prin casa oaspetelui său. Va continua să trăiască printre farisei, dar în sufletul său îi va rămâne în secret fidel lui Iisus.

Să mai notăm un punct capital al acestor învățăminte. În doctrina materialistă, sufletul este o rezultantă efemeră și accidentală a forțelor corpului; în doctrina spiritualistă ordinară, este un lucru abstract, fără legătură perceptibilă cu trupul; în doctrina ezoterică - singura rațională - corpul fizic este un produs al lucrului neîncetat al sufletului, care acționează asupra lui prin organismul similar al corpului astral, așa cum universul vizibil nu este decât dinamism al spiritului infinit. Iată de ce Iisus expune această doctrină lui Nicodim ca pe o explicație a miracolelor pe care le face. Ea poate servi, într-adevăr, ca o cheie a terapiei oculte, practicată de el și de un număr mic de adepți și de sfinți, atât înainte, cât și după Christos. Medicina obișnuită luptă împotriva bolilor trupești, acționând asupra corpului fizic. Adeptul sau sfântul, fiind un nucleu de forță spirituală și fluidă, acționează direct asupra sufletului bolnavului și, prin corpul său astral, asupra corpului fizic. La fel se întâmplă cu toate vindecările prin magnetism. Iisus acționează prin niște forțe care există în toți oamenii, dar le întrebuințează într-o mai mare măsură, prin proiecții puternice și concentrate. El dă scribilor și fariseilor puterea sa de a vindeca trupul, ca pe o dovadă

a capacității sale de a ierta sau de a vindeca sufletul, ceea ce reprezintă scopul său superior. Vindecarea fizică devine astfel contra dovada unei vindecări morale, care îi permite să se adreseze omului în integralitatea sa: Ridică-te și mergi ! Știința de astăzi încearcă să explice acest fenomen, pe care Antichitatea și Evul Mediu îl numeau *posesie,* ca pe o simplă tulburare nervoasă. Explicație insuficientă. Psihologii care încearcă să pătrundă mai adânc misterele sufletului văd în el o dedublare a conștiinței, o irupție a părții sale latente. Această problemă are legătură cu diversele planuri ale conștiinței umane, care acționează când asupra unui, când asupra celuilalt și al cărui joc mobil se studiază în diversele stări de somnambulism. Suntem, în aceeași măsură, în domeniul lumii supra-sensibile. Oricum ar fi, este sigur că Iisus poseda facultatea de a stabili echilibrul în corpul tulburat și de a reda sufletelor conștiința lor superioară. "Adevărata magie, a spus Plotin, este dragostea și ura, contrariul său. Prin iubire și ură magicienii acționează prin filtrele și vrăjile lor." Iubirea la nivelul cel mai înalt al conștiinței și în puterea sa supremă, aceasta a fost magia lui Christos.

Numeroși discipoli au luat parte la propăvăduirea sa intimă. Dar pentru a face durabilă noua religie, trebuia un grup de aleși care să se implice în mod activ și care să devină stâlpii templului spiritual pe care voia să-l edifice în fața celuilalt templu. Astfel a luat naștere instituția apostolilor. Pe aceștia nu i-a ales dintre esenieni, pentru că avea nevoie de naturi viguroase și fără o instruire prealabilă și pentru că voia să-și implanteze religia în inima poporului. Două grupuri de discipoli, Simon-Petru și Andrei, fii ai lui Iona, pe de o parte, Ioan și Iacob, fii ai lui Zebedeu, pe de alta, toți patru pescari și din familii înstărite, formau nucleul apostolilor. La începutul carierei sale, Iisus îi vizitează în casa lor de la Capernaum, de pe malul lacului Genezareth, unde își aveau pescăriile. Stă la ei, îi învață pildele sale, le convertește toată familia. Ies în prim plan Petru și Ioan și îi domină de departe pe cei doisprezece, ca figuri principale. Petru, inimă dreaptă și simplă, spirit naiv și limitat, care speră și se descurajează la fel de ușor, dar om de acțiune capabil să îi conducă pe alții prin caracterul său energic și credința sa absolută. Ioan, natură introvertită și profundă, de un entuziasm atât

de fremătător încât Iisus l-a numit "fiu al tunetului". Cu aceasta, avea spiritul intutiv, sufletul arzător, aproapte întotdeauna concentrat asupra lui însuși, de obicei visător și trist, cu niște sclipiri formidabile, izbucnind în furii apocaliptice, dar și cu profunzimi de blândețe, pe care alții sunt incapabili să le bănuiască și pe care doar învățătorul le-a ghicit. El singur, tăcutul, contemplativul, îi va înțelege gândirea intimă. El va fi Evanghelistul iubirii și al inteligenței divine, apostolul ezoteric prin excelență.

Convinși de cuvântul său, de opera sa, dominați de marea sa inteligență și învăluiți în aura sa magnetică, apostolii îl urmau pe învățător dintr-un oraș în altul. Predicile în fața mulțimii alternau cu pildele intime. Puțin câte puțin el le deschidea spiritele. Totuși, mai păstra o liniște profundă în ceea ce-l privea și despre rolul și viitorul său. Le spusese că regatul cerului era aproape, că Mesia va veni. Apostolii lui murmurau deja între ei: El este ! și repetau cuvintele și altora. Dar el, cu o gravitate plină de blândețe, se numea simplu "fiul omului", expresie pe care ei nu o înțelegeau încă în sensul ei ezoteric, ci care vroia să spună doar: mesagerul umanității în suferință. Căci mai adăuga: "lupii își au vizuina lor, dar fiul omului nu are unde să-și odihnească capul." Apostolii nu îl vedeau încă pe Mesia decât după concepția evreiască populară și, în speranța lor naivă, concepeau împărăția cerului ca pe o guvernare politică, al cărei rege încoronat era Iisus, iar ei, miniștrii lui. Lupta cu această idee, transformarea ei din rădăcini, revelarea apostolilor săi, a adevăratului Mesia, regalitatea spirituală; comunicarea acestui adevăr sublim, pe care îl numește tatăl, forța misterioasă care contopește toate sufletele cu invizibilul; revelarea, prin verbul său, prin viața și moartea sa, a unui adevărat fiu al lui Dumnezeu; întipărirea convingerii în mintea și sufletul lor că ei și toți ceilalți oameni erau frații săi și că puteau să îl urmeze dacă doreau acest lucru; faptul de a nu îi părăsi decât după ce le va fi deschis speranței lor întreaga imensitate a cerului - iată opera prodigioasă a lui Iisus asupra apostolilor săi. Credeau sau nu credeau ? Iată întrebarea pe care o ridică această dramă care se desfășoară între ei și Iisus. Mai este însă una mai dureroasă și mai teribilă, care se petrece în adâncurile ființei sale. Vom vorbi imediat despre ea. Căci, în acel moment, un flux de bucurie îneacă gândirea tragică în conștiința lui Christos.

Furtuna nu s-a abătut încă asupra lacului Tiberiadei. Este primăvara galileeană a Evangheliei, sunt zorii împărăției lui Dumnezeu, este mariajul mistic dintre inițiat și familia sa spirituală. Ea îl urmează, călătorește cu el, așa cum cortegiul de paranimfe îl urmează pe soțul din parabolă. Ceata de credincioși se grăbește pe urmele învățătorului iubit, pe malurile lacului azuriu, închis între munți ca într-o cupă de aur. Se întinde de la malurile înverzite ale Capernaumului până la munții de portocali ai Betsaidei, la Korazimul muntos, unde tufișurile de palmieri umbroși domină toată marea de la Genezareth. În acest cortegiu al lui Iisus, femeile au un loc aparte. Mamele sau surorile discipolilor, fecioare timide sau păcătoase care se căiesc îl înconjoară la tot pasul. Atente, fidele, pasionate, ele răspândesc în urma sa, ca o cometă a iubirii, eternul parfum al tristeții și speranței. Nu lor trebuie să le demonstreze că este Mesia. Doar văzându-l, le este suficient. Strania fericire care emană din aura sa, amestecată cu nota unei suferințe divine și nerostite, care răsună în adâncul ființei sale, le convinge că el este fiul lui Dumnezeu. Iisus înăbușise de timpuriu în el strigarea cărnii; își îmblânzise simțurile în timpul șederii sale la esenieni. Astfel cucerise imperiul sufletelor și divina putere de a ierta, această voluptate a îngerilor. El îi spune păcătoasei care se târăște la picioarele sale cu pletele înmiresmate în vânt: "Multe îi vor fi iertate pentru că a iubit mult." Cuvinte sublime, care închid în ele esența mântuirii; căci cel care iartă eliberează.

Christos este restauratorul și eliberatorul femeii, orice ar fi spus Paul și părinții bisericii, care, reducând-o pe femeie la rolul de slujnică a bărbatului, au falsificat sensul gândirii învățătorului. Timpurile vedice o glorificaseră; Buddha nu avusese încredere în ea; Christos o ridică, dându-i misiunea iubirii și a divinației. Femeia inițiată reprezintă sufletul în umanitate, Aisha, așa cum o numise Moise, adică puterea intuiției, facultatea iubitoare și vizionară. Furtunoasa Maria Magdalena, căreia Iisus îi alungase cei șapte demoni, după expresia biblică, a devenit cea mai ardentă dintre discipolii săi. Ea a fost cea care l-a zărit prima, așa cum ne spune sfântul Ioan, pe divinul învățător, pe Christosul spiritual reînviat, călcându-și pe propriul mormânt. Legenda a ținut neapărat să vadă în femeia pasionată și credincioasă pe cea mai mare adoratoare a lui Iisus, inițiata inimii. Se pare că nu s-a înșelat, căci istoria sa reprezintă toată regenerarea femeii, dorită de Christos.

La ferma din Bethania, între Maria Marta și Magdalena îi plăcea lui Iisus să meargă să se odihnească după efortul misiunii sale și să se pregătească pentru încercările supreme. Aici își risipea cu cea mai mare generozitate cele mai blânde consolări și vorbea despre divinele mistere pe care nu îndrăznea încă să le încredințeze discipolilor săi. Uneori, la ora la care aurul apusului pălea printre ramurile măslinilor, la care crepusculul se amesteca deja prin frunzișul lor fin, Iisus devenea gânditor. Un văl cădea pe chipul său luminos. Se gândea la dificultățile pe care le avea de înfruntat în îndeplinirea operei sale, la credința care se clătina a apostolilor săi, la puterile dușmane ale lumii. Timpul, Ierusalim, umanitatea, cu crimele și ingratitudinile sale se rostogoleau asupra lui ca un munte viu.

Brațele îndreptate spre cer erau oare destul de puternice pentru a-l preface în praf sau va rămâne strivit sub masa lui enormă ? Atunci vorbea vag despre o încercare teribilă care îl aștepta și despre apropiatul său sfârșit. Impresionate de solemnitatea vocii sale, femeile nu îndrăzneau să îi pună întrebări. Oricât de imuabilă era seninătatea lui Iisus, ele înțelegeau că sufletul său era ca învăluit de linţoliul unei tristeți de nerostit, care îl separa de bucuriile pământești. Presimțeau destinul profetului, simțeau hotărârea sa de nestrămutat. De ce acești nori întunecați care se ridicau deasupra Ierusalimului ? De ce acest vânt arzător de febră și moarte, care trecea pe deasupra inimii lor ca pe deasupra colinelor ofilite ale Iudeei, cu nuanțe violete și cadaverice ? Într-o seară... stea misterioasă, o lacrimă sclipi în ochii lui Iisus. Cele trei femei fremătară și lacrimile lor tăcute curseră și ele în pacea Bethaniei. Îl pângeau pe el; plângeau soarta întregii umanități.

V

LUPTA CU FARISEII. FUGA LA CEZAREEA. SCHIMBAREA LA FAȚĂ

Această primăvară galileeană a durat doi ani. Atunci, sub cuvântul lui Christos crinii scânteietori ai îngerilor păreau că înfloresc în aerul înmiresmat și zorii împărăției cerești se ridicau deasupra

mulțimilor atente. Dar curând cerul se întunecă, traversat de fulgere sinistre, prevestitoare ale catastrofei. Furtuna se abătu asupra micii sale familii spirituale, ca una dintre acele furtuni care măturau lacul Genezareth și înghițeau, în furia lor, bărcile șubrede ale pescarilor. Dacă discipolii rămaseră consternați, Iisus nu se arătă deloc surprins; se aștepta la ceea ce urmă. Era imposibil ca pildele sale și popularitatea lui crescândă să fi lăsat indiferente autoritățile religioase ale evreilor. Era imposibil ca între ele și Iisus să nu se fi încins o luptă hotărâtă. Și mai mult chiar, lumina nu putea să țâșnească decât din acest șoc.

Fariseii formau în vremea lui Iisus un corp compact de șase mii de oameni. Numele lor de *perishin* însemna "cei separați" sau "cei distinși". De un patriotism exaltat, adesea eroic, dar limitat și orgolios, ei reprezentau partidul restaurării naționale; existența sa data de pe vremea Macabeilor. Pe lângă tradiția scrisă, ei mai admiteau o tradiție orală. Credeau în îngeri, în viața viitoare, în înviere, dar aceste luciri de ezoterism, rămășițe ale doctrinei persane, le înecau în tenebrele unei interpretări grosolane și materialiste. Respectând cu strictețe legea, dar opunându-se pe deplin spiritului profeților, pentru care religia era propăvăduitoarea iubirii de Dumnezeu și de oameni, reduceau pietatea la rituri și practici, la posturi și penitențe publice. Erau văzuți în zilele de sărbătoare pe străzi, cu fețele acoperite de funingine, spuneau rugăciuni cu un aer pocăit și dând de pomană cu ostentație. De altfel, trăiau în lux, uneltind cu măiestrie în ceea ce privește funcțiile și puterea. Erau și șefii partidului democratic și țineau poporul în mână. Saducheii, dimpotrivă, reprezentau partidul sacerdotal și aristocratic. Ei se compuneau din familii care pretindeau că exercită sacerdoțiul prin dreptul ereditar încă din timpurile lui David. Conservatori până la exces, respingeau tradiția orală, nu admiteau decât litera legii, negau sufletul și viața viitoare. Luau în derâdere și practicile schingiuitoare ale fariseilor și credințele lor extravagante. Pentru ei, religia consta doar în ceremoniile sacerdotale. Deținuseră pontificatul sub Seleucizi, înțelegându-se perfect cu păgânii, impregnându-se chiar de sofismul grec și de epicurismul elegant. Sub Macabei, fariseii îi înlăturaseră de la pontificat, dar sub Irod și sub romani, își reluaseră locul. Aceștia erau oameni duri și tenace, preoți care iubeau viața și care nu aveau decât o singură credință: cea

în superioritatea lor și o singură idee: să păstreze prin tradiție puterea pe care o dețineau.

Ce putea să înțeleagă din aceste lupte interne ale religiei Iisus, inițiatul, moștenitorul profeților, vizionarul din Engaddi, care căuta în ordinea socială ordinea divină, în care justiția domnește asupra vieții, știința asupra justiției, iubirea și înțelepciunea asupra celorlalte trei ? În templu, în locul științei supreme și al inițierii: ignoranța materialistă și agnostică, manipulând religia ca pe un instrument al puterii, cu alte cuvinte: impostura sacerdotală. În școli și sinagogi, în loc de pâinea vieții și de roua celestă care să picure în suflete, o morală a intereselor, acoperită de o devoțiune formalistă, adică ipocrită. Foarte departe de ei, tronând înconjurat de nimbul său, Cezar atotputernic, apoteoză a răului, zeificare a materiei, singurul Dumnezeu al lumii de atunci, singurul stăpân posibil al saduceilor și al fariseilor, fie că ei erau de acord sau nu. Iisus, împrumutând asemenea profeților, o idee din ezoterismul persan, greșea oare când numea această domnie domnia lui Satan sau a lui Ahrimane, adică dominația materiei asupra spiritului, pe care el voia să o înlocuiască cu cea a spiritului asupra materiei ? Ca toți marii reformatori, el ataca nu oamenii, care puteau fi excelenți prin excepție, ci doctrinele și instituțiile care sunt tiparele majorității. Sfidarea trebuia făcută și războiul declarat puterilor zilei.

Lupta s-a pornit în sinagogile din Galileea pentru a continua sub porticurile templului din Ierusalim, unde Iisus a făcut lungi peregrinări, predicând și ținându-le piept adversarilor săi. În aceasta, ca în toată cariera sa, Iisus a acționat cu acea prudență amestecată cu îndrăzneală, cu moderația meditativă și acțiunea imperioasă, care îi caracterizau natura de un echilibru minunat. El nu întreprinse nici o ofensivă împotriva adversarilor săi, ci așteptă atacul lor pentru a răspunde. Acesta nu întârzie să vină. Căci, de la începuturile profetului, fariserii îl invidiau pentru vindecările și popularitatea sa. În curând, începură să bănuiască în el pe cel mai periculos dușman. Atunci, îl abordară cu acea politețe zeflemitoare, cu acea rea voință vicleană, voalată de o blândețe ipocrită, care le era specifică. Ca doctori savanți, ca oameni cu multă vază și autoritate, îl întrebară ce are de a face cu vameșii de poduri și cu oamenii prea puțin respectabili. Și de ce îndrăzneau discipoliii săi să

strângă grânele în ziua sabatului ? Toate erau violări grave ale regulilor. Iisus le răspunse cu blândețea și generozitatea sa, folosind cuvinte pline bunătate. Încercă și asupra lor verbul său de iubire. Le vorbi de dragostea pentru Dumnezeu, care se bucură mai mult pentru un pescar care se căiește, decât de câțiva drepți. Le povesti parabola oii pierdute și a copilului rătăcitor. Încurcați, nu spuseră nimic. Dar după ce se vorbiră din nou între ei, reveniră cu o nouă acuză, aceea că vindeca bolnavi în ziua de sabat. "Ipocriți ! ripostă Iisus cu o fulgerare de indignare în ochi, nu ați lua lanțul de la gâtul boilor voștri pentru a-i duce să se adapte la jgheab în ziua de sabat, iar fiica lui Avraam n-ar fi eliberată în acea zi din lanțurile Satanei ?" Nemaiștiind ce să spună, fariseii îl acuzară că alungă demonii în numele lui Belzebut. Iisus le răspunse, atât cu spirit, cât și cu profunzime, că diavolul nu se alungă pe el însuși și mai adăugă că păcatul contra fiului omului va fi iertat, dar nu și cel contra spiritului sfânt, voind să spună prin aceasta că nu punea la suflet injuriile aduse împotriva lui, dar că negarea binelui și a adevărului, când au fost constatate, reprezintă perversitatea intelectuală, viciul suprem, răul iremediabil. Aceste cuvinte avură efectul unei declarații de război. Fu numit: Blasfemiatorul ! El răspunse: Ipocriților ! Îi spuseră: Complice al lui Belzebut ! El le răspunde: Specie de vipere ! Din acest moment, lupta continuă tot mai acerbă între ei. Iisus desfășură o dialectică strânsă, incisivă. Cuvântul său lovea ca un bici, străpungea ca o săgeată. Schimbase tactica; în loc să se apere, ataca și răspundea acuzațiilor prin acuzații mai puternice, fără milă pentru viciul radical și pentru ipocrizie. "De ce nu respectați legea lui Dumnezeu, din cauza tradițiilor voastre ? Dumnezeu a poruncit: Cinstește-ți tatăl și mama; dați dispensă de cinstire a părinților atunci când banii curg în templu. Nu-l slujiți pe Isaia decât cu vorbele, sunteți credincioși fără suflet."

Iisus nu înceta să se stăpânească, dar se exalta, creștea mereu în această luptă. Pe măsură ce era atacat, se afirma tot mai mândru ca Mesia. Începea să amenințe templul, să prezică nenorocirile lui Israel, să invoce păgânii, să spună că Domnul va trimite alți lucrători în via sa. Fariseii din Ierusalim se îngrijorară. Văzând că nu-l puteau face să tacă, nici să-i întoarcă replicile, schimbară la rândul lor tactica. Puseră la cale o capcană. Îi trimiseră solie pen-

tru a-l face să spună o erezie, care permitea apoi sanhedrinului să îl închidă ca pe un blasfemiator, în numele legii lui Moise, sau să-l condamne ca rebel, în numele guvernatorului roman. De aici, întrebarea insidioasă despre femeia adulteră și despre dinarul lui Cezar. Pătrunzând dinainte în gândurile dușmanilor săi, Iisus îi dezarmă prin răspunsurile sale, ca un psiholog fin și un strateg abil. Găsindu-l infailibil, fariserii încercară să îl intimideze, hărțuindu-l la tot pasul. Grupuri mari de oameni, instigați de ei, începeau deja să se dezică de el, văzând că nu restabilea de pe o zi pe alta regatul lui Israel. Peste tot, în cele mai neînsemnate târguri, întâlnea chipuri neîncrezătoare și bănuitoare, spioni puși să-l supravegheze, emisari perfizi care trebuiau să-l descurajeze. Unii veniră la el să-i spună: "Pleacă de aici, căci Irod (Antipa) îți vrea moartea." El le răspundea cu fermitate: "Spuneți-i acestui vulpoi: nu se va întâmpla ca un profet să moară în alt loc decât Ierusalim!" Totuși, trebui să treacă de mai multe ori marea Tiberiadei și să se refugieze pe malul de est pentru a nu cădea în capcane. Nu mai era în siguranță nicăieri. Tocmai atunci lui Ioan Botezătorul îi fu tăiat capul, din porunca lui Antipa, în fortăreața din Makerus. Se spune că Hanibal, văzând capul fratelui său Azdrubal, omorât de romani, strigă: "Acum știu care este destinul Cartaginei." Iisus și-a recunoscut propriul destin în moartea precursorului său. Nu se îndoia de acest lucru de când avusese viziunea de la Engaddi; nu își începuse opera decât acceptându-și destinul dinainte; și totuși vestea adusă de discipolii săi întristați pentru soarta profetului din deșert, îl lovi pe Iisus ca un avertisment funebru. El strigă: "Nu l-au recunoscut, dar i-au făcut ce au vrut; astfel fiul omului va suferi prin ei."

Cei doisprezece se îngrijorară; Iisus ezita pe drumul său. Nu voia să se lase prins, ci să se predea de bunăvoie, odată opera sa terminată, și să sfârșească în chip de profet, în momentul ales de el. Hăituit de un an, obișnuit să-i scape dușmanului prin diverse tertipuri, dezgustat de popor, a cărui răceală o simțea după zilele de entuziasm, Iisus hotărî să mai fugă încă o dată împreună cu ai săi. Ajuns pe culmea unui munte cu cei doisprezece apostoli, se întoarse pentru a mai privi o dată lacul său mult iubit, pe malurile căruia voise să facă să strălucească zorii împărăției cerurilor. Îmbrățișă cu privirea orașele de lângă ape sau de pe înălțimile

muntoase, înecate în oazele lor de verdeață și albe sub vălul aurit al crepusculului, toate târgușoarele îndrăgite în care presărase cuvântul său de viață și care acum îl abandonau. Avu presentimentul viitorului. Dintr-o privire profetică văzu această țară splendidă prefăcută în deșert, sub mâna răzbunătoare a lui Israel și cuvinte fără nici o urmă de patimă, dar pline de tristețe și melancolie, îi ieșiră de pe buze: "Nenorocirea se va abate asupra ta, Capernaum ! Și asupra ta, Korazin ! Și asupra ta, Betsaida !" Apoi, întorcându-se spre lumea păgână, luă împreună cu apostolii săi calea care merge pe valea Iordanului, de la Gadara la Cezareea lui Filip.

Trist și lung fu drumul turmei fugare prin marile câmpii de stufăriș și mlaștinile din Iordanul de Sus, sub soarele arzător al Siriei. Petrecură noaptea în cortul păstorilor de bivoli sau la esenienii stabiliți în micile târguri ale acestei țări pierdute. Discipolii abătuți lăsau capul în jos; învățătorul trist și tăcut rămase adâncit în meditație. Se gândea la imposibilitatea de a face să triumfe doctrina sa în popor prin predici și la mașinațiunile redutabile ale adversarilor săi. Lupta supremă devenea iminentă; ajunsese la un impas; cum să iasă din el ? Pe de altă parte, gândurile sale se îndreptau cu o solicitudine infinită către familia sa spirituală risipită și mai ales către cei doisprezece apostoli care, fideli și încrezători, lăsaseră totul în urmă, familie, profesie, câștiguri materiale, pentru a-l urma pe el. Pe deasupra, vor fi și distruși și dezamăgiți de marea speranță neîmplinită în Mesia cel triumfător. Putea să-i abandoneze necunoscutului ? Adevărul fusese oare destul de bine pătruns de ei ? Credeau în totalitate în el și în doctrina sa ? Măcinat de această preocupare, îi întrebă într-o zi: "Ce spun oamenii despre mine, fiul omului ? Și ei îi răspunseră: Unii spun că ești Ioan Botezătorul; alții, Ieremia sau unul dintre profeți. Și voi, voi cine credeți că sunt ? Atunci, Simon Petru luă cuvântul: Tu ești Christos, fiul Dumezeului cel viu."[1]

În gura lui Petru și în gândul lui Iisus acest cuvânt nu însemna, așa cum l-a interpretat biserica mai târziu: Ești unica încarnare a ființei absolute și atotputernice, a doua persoană a trinității; ci pur și simplu: tu ești alesul lui Israel, cel anunțat de pro-

[1] Matei, XVI, 13-16.

feți. În inițierea hindusă, egipteană și greacă, termenul de *fiu al Domnului* însemna *o conștiință identificată cu adevărul divin, o voință capabilă de a se manifesta.* În concepția profeților, acest Mesia trebuia să fie cea mai mare dintre manifestările sale. El ar fi fost fiul omului, adică alesul umanității terestre; fiul lui Dumnezeu, adică trimisul tatălui sau al spiritului, care prin El domnește asupra universului.

La această afirmare a credinței apostolilor prin purtătorul lor de cuvânt, Iisus simți o bucurie imensă. Discipolii îl înțeleseseră; el va trăi prin ei; legătura dintre cer și pământ va fi restabilită. Iisus îi spuse lui Petru: "Tu ești fericit, Simon, fiu al lui Iona; căci nu carnea și sângele ți-au revelat acest lucru, ci tatăl meu care este în ceruri." Prin acest răspuns, Iisus îi dă de înțeles lui Petru că îl consideră un inițiat ca și el: prin vederea interioară și profundă a adevărului. Iată adevărata, singura revelație, iată "piatra pe care Christos vrea să-și construiască biserica și spre care nu se vor deschide niciodată porțile infernului". Iisus nu se bizuie pe Petru decât atâta timp cât apostolul are această deschidere a spiritului. O clipă mai târziu, acesta devenind din nou omul în carne și oase, temător și limitat, învățătorul îl tratează cu totul altfel. După ce Iisus îi anunță pe discipolii săi că va fi condamnat la moarte, Petru protestează: "Domnul să te aibă în pază, nu ți se va întâmpla asta." Dar Iisus, ca și cum ar fi văzut tentația cărnii în această mișcare de simpatie, care încerca parcă să-l întoarcă din marea sa hotărâre, le spuse plin de înflăcărare apostolilor săi: "Piei Satană! Tu ești primejdia, pentru că nu înțelegi lucrurile care vin de la Dumnezeu, ci doar pe cele ale oamenilor."[1] Și gestul imperios al învățătorului spunea: Înainte, să străbatem deșertul! Intimidați de vocea lui solemnă, de privirea severă, apostolii lăsară capul în jos, tăcuți și porniră la drum pe colinele stâncoase din Golan. Această fugă, în care Iisus i-a luat pe discipolii săi în afara Israelului, semăna cu un marș spre taina destinului său mesianic, al cărui ultim cuvânt îl căuta.

Ajunseseră la porțile Cezareei. Orașul, devenit păgân de la Antiohus cel Mare, era adăpostit de o oază de verdeață, la gurile Iordanului, la poalele culmilor acoperite de zăpezi ale Hermonului.

1 Matei, XVI, 21-23.

Avea un amfiteatru, era plin de palate luxoase și de temple grecești. Iisus îl traversă și merse până într-un loc în care Iordanul iese, în bulboane limpezi, dintr-o grotă a muntelui, așa cum viața țâșnește din sânul profund al naturii imuabile. Aici se afla un templu închinat lui Pan și, în grotă, pe malurile râului, o mulțime de coloane, de nimfe de marmură și de divinități păgâne. Evreii se temeau de aceste semne ale unui cult idolatru. Iisus le privi liniștit, cu un surâs indulgent. Recunoscu în ele efigiile imperfecte ale frumuseții divine, al cărei model luminos îl purta în sufletul său. Nu venise pentru a blestema păgânismul, ci pentru a îl transfigura; nu venise pentru a arunca anatema asupra pământului și puterilor sale misterioase, ci pentru a-i arăta cerul. Inima sa era destul de mare, doctrina sa destul de vastă pentru a cuprinde toate popoarele și a le spune tuturor cultelor: "Ridicați capul și recunoașteți că aveți toți același tată". Și totuși se afla la limita extremă a lui Israel, urmărit ca o fiară sălbatică, încolțit, sufocat între două lumi care îl respingeau în egală măsură. În fața lui, lumea păgână care nu îl înțelegea încă și în care cuvântul său murea neputincios; în spatele lui, lumea evreiască, poporul care își lapida profeții, își astupa acum urechile pentru a nu-l asculta pe Mesia; banda fariseilor și a saducelor își pândea prada. Ce curaj supraomenesc, ce acțiune nemaipomenită trebuia deci pentru a depăși toate aceste obstacole, pentru a pătrunde dincolo de idolatria păgână și duritatea evreiască, până în inima acestei umanități suferinde, pe care o iubea din toată ființa sa și să o facă să asculte verbul mântuirii sale ? Atunci, gândul său se întoarse brusc, pe cursul Iordanului, fluviul sacru al lui Israel; zbură de la templul lui Pan până la cel din Ierusalim; el măsură toată distanța care separa păgânismul antic de gândirea universală a profeților și, ajungând chiar la sursa sa, ca un vultur la cuibul său, se întoarse de la decăderea Cezareei până la viziunea lui din Engaddi ! Și iată, din nou, văzu ieșind din Marea Moartă această fantomă teribilă a crucii !... Venise oare clipa marelui sacrificiu ? Asemenea tuturor oamenilor, în Iisus se luptau două conștiințe. Una, terestră, îl legăna în iluzii, spunându-i: Cine știe ? Poate voi evita destinul; cealaltă, divină, repeta în mod nemilos: Calea victoriei trece prin poarta suferinței. Trebuia în sfârșit să i se supună ?

În toate momentele cruciale ale vieții sale, îl vedem pe Iisus

retrăgându-se în munți pentru a se ruga. Înțeleptul vedic nu spusese oare: "Rugăciunea susține cerul și pământul și domină zeii" ? Iisus cunoștea această forță a forțelor. De obicei, nu admitea alături de el nici un tovarăș în momentele de singurătate, în care cobora în adâncul conștiinței sale. De data aceasta însă îi luă pe Petru și pe cei doi fii ai lui Zebedeu, Ioan și Iacob, pe un munte înalt unde aveau să petreacă noaptea. Legenda ne spune că era muntele Thabor. Aici a avut loc, între învățător și cei mai inițiați dintre discipolii săi scena misterioasă despre care Evangheliile ne vorbesc ca despre *Schimbarea la față.* După spusele lui Matei, apostolii văzură apărând în penumbra transparentă a nopții orientale forma învățătorului, luminoasă și diafană, chipul său iluminat asemenea soarelui și veșmintele-i transformate în niște fâșii de lumină, apoi două alte figuri apărând lângă el, care, după relatările lor, ar fi fost cea a lui Moise și cea a lui Elia. Când ieșiră tremurând din starea de prosternație, care aducea în același timp cu un somn mai profund și cu o stare de veghe mai intensă, îl văzură pe învățător, singur cu ei, atingându-i pentru a-i trezi. Christos transfigurat pe care îl văzuseră în acest vis nu se mai șterse din memoria lor[1].

Dar ce văzuse și ce simțise Iisus în acea noapte, care preceda actul decisiv al carierei sale profetice ? O disipare treptată a lucrurilor terestre sub focul rugăciunii; o ascensiune dintr-o sferă în alta, pe aripile extazului; puțin câte puțin, i se părea că intră prin conștiința sa profundă într-o existență anterioară, spirituală și divină. Departe de el erau sorii, lumile, pământurile, vârtejurile încarnărilor dureroase, dar, într-o atmosferă omogenă, o substanță fluidă, o lumină inteligentă. În această lumină, legiuni de ființe celeste formau o boltă în mișcare, un firmament de trupuri eterice, imaculate ca zăpada, din care țâșneau fulgurații blânde. Pe norul strălucitor pe care stă chiar el, șase oameni în veșminte preoțești și cu straie impunătoare ridică toți în același timp o cupă luminoasă. Aceștia sunt cei șase Mesia, care trăiseră deja pe pământ; cel de-al șaptelea este el și această cupă simbolizează sacrificiul pe care trebuie să-l îndeplinească prin încarnarea sa prezentă. Sub norul gros bubuie tunetul; un abis negru se deschide: cercul generațiilor, prăpastia vieții și a morții, infernul terestru. Fiii lui Dumnezeu, cu un

1 Matei, XVII, 1-3.

gest rugător, iau cupa și o ridică; cerul imobil așteaptă. Iisus, în semn de aprobare, întinde brațele în formă de cruce, ca și cum ar fi vrut să îmbrățișeze lumea. Atunci, fiii lui Dumnezeu se prosternează cu fața la pământ; o ceată de îngeri cu chipuri de femei, cu aripi lungi și privind în jos duc cupa incandescentă spre bolta de lumină. *Osana* răsună în toate cerurile, melodioasă, inefabilă... Dar El, fără a o asculta, se prăbușește în prăpastie...

Iată ce se petrecuse altădată în lumea esențelor, în sânul tatălui, acolo unde se celebrează misterele Iubirii eterne și unde rotirile astrelor sunt ușoare ca niște unde. Iată ce jurase să îndeplinească; iată de ce se născuse; iată de ce luptase până în acea zi. Și iată că acest mare jurământ îl ducea acum în mod inevitabil către încununarea operei sale, prin plenitudinea conștiinței divine revenite prin extaz.

Jurământ formidabil, cupă înspăimântătoare ! Trebuia să îl bea. După beția extazului, se trezi pe marginea prăpastiei, în pragul martiriului. Nu mai încăpea îndoială; vremurile se împliniseră. Cerul vorbise; pământul striga după ajutor.

Atunci, întorcându-se din drum, încet, Iisus coborî din nou în valea Iordanului și se îndreptă spre Ierusalim.

VI

ULTIMA CĂLĂTORIE LA IERUSALIM PROMISIUNEA CINA CEA DE TAINĂ, PROCESUL, MOARTEA ȘI REÎNVIEREA

"Osana fiului lui David !" Acest strigăt răsună pe urmele pașilor lui Iisus, la intrarea sa pe poarta de est a Ierusalimului, iar ramurile de palmier se pleacă la picioarele sale. Cei care îl primiră cu atâta entuziasm erau adepți ai profetului galileean, care veniseră din tot orașul și din împrejurimi pentru a-l întâmpina cu această ovație. Ei îl salutară pe eliberatorul lui Israel, care urma să fie încoronat rege peste puțin timp. Cei doisprezece apostoli care îl

însoțeau mai împărtășeau încă această iluzie care nu-i părăsea, în ciuda prezicerilor explicite ale lui Iisus. Doar el, Mesia cel aclamat de mulțime, știa că mergea la moarte și că ai săi nu vor pătrunde în sanctuarul gândirii sale decât după ce va fi fost jertfit. Se oferea în mod hotărât, pe deplin conștient și din proprie voință. De aici, resemnarea sa, dulcea-i seninătate. În timp ce trecea pe sub pridvorul colosal, care străpungea fortăreața întunecată a Ierusalimului, strigătele se precipitau pe sub boltă și îl urmau ca o voce a Destinului care își înhață prada: "Osana fiului lui David !"

Prin intrarea solemnă Iisus declara public în fața autorităților religioase din Ierusalim că își asuma rolul de Mesia cu toate consecințele care decurgeau din aceasta. A doua zi, apăru la templu, în curtea nobililor și, trecând printre negustorii de vite și cei care făceau troc, ale căror fețe de cămătari și monede zornăitoare profanau locul sfânt, le spuse aceste cuvinte ale lui Isaia: "Este scris: casa mea va fi o casă de piatră, iar voi faceți din ea un cuib de tâlhari." Negustorii fugiră, luându-și cu ei măsuțele și sacii cu bani, intimidați de partizanii profetului, care îl înconjurau ca niște metereze solide, dar și mai mult de privirea lor, care parcă arunca flăcări, și de gestul său imperios. Preoții rămaseră uluiți în fața unei astfel de manifestări de curaj și forță. Un trimis al sanhedrinului îi ceru socoteală pentru îndrăzneala sa, spunându-i: "În virtutea cărei autorități faci toate aceste lucruri ?" Iisus răspunse, după cum avea obiceiul, printr-o întrebare nu mai puțin stânjenitoare adresată adversarilor săi: "Botezul lui Ioan de unde venea, din cer sau de la oameni ?" Dacă fariseii ar fi răspuns: Venea din cer, Iisus le-ar fi răspuns: Atunci, de ce nu ați crezut în el ? Dacă ar fi răspuns: de la oameni, trebuiau să se teamă de poporul care îl considera pe Ioan Botezătorul un profet. Ei răspunseră deci: Nu știm. Nici eu, le spuse Iisus, nu vă voi spune care este autoritatea care mă îndreptățește să fac ceea ce fac. Dar, după ce respinse lovitura, luă ofensiva și adăugă: "Adevărat vă spun că vameșii de poduri și femeile ușoare vor trece înaintea voastră în regatul lui Dumnezeu." Apoi îi compară într-o parabolă cu podgoreanul rău care îl omoară pe fiul stăpânului pentru a-i moșteni via și se numi el însuși "piatra unghiulară care îi va strivi". Prin aceste acte, prin aceste cuvinte, ne putem da seama că Iisus, în ultima sa călătorie în capitala Israelului, voia

să-și împiedice retragerea. De mult erau folosite drept capete de acuzare împotriva lui propriile cuvinte: amenințările la adresa templului și afirmația că era însuși Mesia. Ultimele atacuri îi exasperară pe dușmani. Începând din acel moment, moartea sa, hotărâtă de autorități, nu a mai fost decât o chestiune de timp. Încă de la sosirea în oraș, membrii cei mai influenți ai sanhedrinului, saducheii și fariseii, căzând cu toții de acord în privința urii pe care i-o purtau lui Iisus, se înțeleseseră să-l ducă la pieire pe "seducătorul poporului". Ezitau doar dacă să-l prindă în public sau nu, temându-se de o revoltă populară. De mai multe ori, soldații care fuseseră trimiși împotriva lui se întorseseră cuceriți de cuvântul lui sau speriați de gloate. De mai multe ori, soldații din templu îl văzuseră dispărând din mijlocul lor într-un mod de neînțeles pentru ei. La fel, împăratul Domitian, fascinat, sugestionat și parcă lovit de orbire de magul pe care voia să-l condamne, îl văzu dispărând pe Apollonius din Tyana în fața tribunalului său și din mijlocul gărzilor sale ! Lupta dintre Iisus și preoți continuă astfel de la o zi la alta, cu o ură tot mai mai mare din partea lor, iar din partea lui, cu o vigoare, cu o impetuozitate și un entuziasm surescitate de certitudinea pe care o avea în legătură cu sfârșitul său fatal ! Fu ultimul asalt al lui Iisus împotriva puterilor zilei. Puse în el o energie extremă și toată forța masculină, care îmbrăca asemenea unei armuri, o sublimă blândețe, care poate fi, numită: Eternul Feminin al sufletului său. Această luptă formidabilă se termină prin teribile blesteme la adresa falsificatorilor religiei: "Nenorocirea vă va ajunge, scribi și farisei, care închideți împărăția cerurilor celor care vor să intre în ea ! Nesăbuiți și orbi, care plătiți zeciuiala și neglijați dreptatea, mila și fidelitatea ! Veți semăna cu niște morminte albite, care par frumoase pe dinafară, dar pe dinăuntru sunt pline de oseminte de morți și de tot felul de putreziciuni !"

După ce a stigmatizat astfel pentru secolele următoare ipocrizia religioasă și falsa autoritate sacerdotală, Iisus consideră lupta sa terminată. Ieși din Ierusalim, urmat de discipolii săi și luă calea Muntelui Măslinilor. În timp ce urcai, zăreai de sus templul lui Irod în toată maiestuozitatea sa, cu terasele, porticurile vaste, îmbrăcămintea de marmură albă incrustată cu agate și porfir, scânteierea de aur și de argint a acoperișurilor. Discipolii săi, descura-

jați, presimțind apropierea catastrofei, îi atraseră atenția asupra splendorii edificiului pe care învățătorul îl părăsea pentru totdeauna. În tonul lor se simțea o nuanță de melancolie și regret. Speraseră până în ultima clipă că vor domni aici, ca judecători ai lui Israel, în jurul Mesiei încoronat pontif rege. Iisus se întoarse, măsură templul din priviri și spuse: "Vedeți toate aceste lucruri ? Nu va rămâne piatră peste piatră."[1] El judeca durata templului lui Iehova prin valoarea morală a celor care îl dețineau. Înțelegea că fanatismul, intoleranța și ura nu erau suficiente arme împotriva berbecilor și coaselor Cezarului de la Roma. Cu privirea sa de inițiat, devenită mai pătrunzătoare prin clarviziunea pe care o dă apropierea morții, vedea orgoliul iudaic, politica regilor, toată istoria evreilor cum ajungeau în mod fatal la catastrofă. Nu acesta era triumful; ci gândirea profeților, religia universală, templul invizibil, de care doar el era pe deplin conștient în acel moment. Cât despre antica citadelă a Sionului și despre templul din piatră, vedea deja îngerul distrugerii în picioare la porțile sale, purtând o torță în mână.

Iisus știa că ceasul lui era aproape, dar nu voia să se lase surprins de sanhedrin și se retrase în Bethania. Pentru că îi plăcea Muntele Măslinilor, venea aici aproape în fiecare zi să stea de vorbă cu discipolii săi. Ochiul cuprinde munții arizi ai Iudeei și ai Moabului cu nuanțe azurii și violacee; în depărtare se zărește un colț din Marea Moartă, ca o oglindă de plumb, din care ies aburi sulfuroși. La poalele muntelui se întinde Ierusalimul, dominat de templul și citadela lui Sion. Și astăzi, la căderea crepusculului în cheile Hinnomului și Iosaphatului, cetatea lui David și a lui Christos, apărată de fiii lui Israel, se înalță impunătoare între văile întunecate. Cupolele și minaretele sale parcă absorb lumina cerului la apus și par că-i așteaptă mereu pe îngerii judecății. Aici le-a dat Iisus discipolilor ultimele instrucțiuni privind viitorul religiei ale cărei baze tocmai le pusese și destinele viitoare ale umanității, profund legate de pildele sale ezoterice.

Este clar că cei care au redactat *Evangheliile sinoptice* nu ne-au transmis discursurile apocaliptice ale lui Iisus decât într-o confuzie care le face practic indescifrabile. Sensul lor nu devine

1 Matei, XXIV, 2.

inteligibil decât în Evanghelia după Ioan. Dacă Iisus ar fi crezut cu adevărat în reîntoarcerea sa literală deasupra norilor, la câțiva ani după moartea sa, așa cum admite exegeza naturalistă; sau, dacă și-ar fi imaginat că sfârșitul lumii și judecata de apoi a oamenilor s-ar fi petrecut sub această formă, așa cum ne dă de înțeles teologia ortodoxă, n-ar fi fost decât un iluminat himeric, un vizionar mediocru, în locul înțeleptului inițiat, al vizionarului sublim demonstrat de fiecare cuvânt din învățămintele sale, de fiecare pas din viața sa. În mod evident, acum mai mult ca niciodată, cuvintele sale trebuie înțelese în sensul alegoric, conform simbolismului transcendent al profeților. Evanghelia care ne-a transmis cel mai bine învățămintele ezoterice ale lui Iisus este Evanghelia după Ioan. Ea ne impune interpretarea care, de altfel, este conformă cu geniul parabolic al lui Iisus, când ne transmite aceste cuvinte ale învățătorului: "Aș mai avea multe să vă spun, dar ele depășesc puterea voastră de cuprindere... *V-am spus aceste lucruri prin similitudini*, dar va veni un timp când nu vă voi mai vorbi prin similitudini, ci deschis despre tatăl meu."

Promisiunea solemnă a lui Iisus, făcută apostolilor săi, vizează patru obiecte, patru sfere tot mai extinse ale vieții planetare și cosmice: viața psihică individuală; viața națională a lui Israel; întreaga evoluție umană. Să reluăm pe rând fiecare dintre aceste obiecte ale promisiunii, aceste sfere în care strălucește gândirea lui Christos înainte de martiriu, ca un soare la apus, care umple cu gloria sa întreaga atmosferă terestră până la zenit, pentru a lumina apoi alte lumi.

1. *Prima judecată* semnifică destinul sufletului de după moarte. El este determinat prin natura sa intimă și prin actele vieții sale. Am expus mai sus această doctrină, când am relatat întâlnirea lui Iisus cu Nicodim. Pe Muntele Măslinilor el le spune apostolilor: "Fiți cu luare de minte la voi înșivă, temeți-vă ca inimile voastre să nu fie îngreunate de lăcomie și să nu vă surprindă această zi."[1] Și mai spuse: "Fiți pregătiți, căci fiul omului va veni atunci când nu vă așteptați."[2]

2. *Distrugerea templului și sfârșitul lui Israel.* "O națiune se

[1] Luca, XXI, 34.

[2] Matei, XXIV, GG.

va ridica împotriva alteia... Veți fi dați pe mâna conducătorilor lor pentru a fi torturați... Adevărat vă spun că nu va trece o generație și aceste lucruri se vor întâmpla."[1]

3. *Scopul terestru al umanității*, care nu este fixat la o anumită epocă, ci trebuie atins printr-o serie de împliniri treptate și succesive. Acest scop este venirea lui Christos social sau a omului divin pe Pământ; adică organizarea adevărului, a dreptății și a iubirii în societatea umană și, ca urmare, reconcilierea popoarelor. Isaia prezisese deja această epocă îndepărtată într-o viziune ma-gnifică, care începe cu aceste cuvinte: "Cât despre mine, care le văd operele și gândurile, vin să adun la un loc toate națiunile și toate limbile; ele vor veni și vor vedea gloria mea și eu voi pune semnul meu în ei etc. ..."[2] Iisus, sfârșind această profeție, le explică discipolilor săi care va fi semnul. Va fi dezvăluirea completă a misterelor sau venirea Sfântului Duh, pe care îl mai numește și mângâietorul sau "spiritul adevărului care ne va conduce în toate." "Și mă voi ruga la tatăl meu, care vă va trimite un alt mângâietor, ca el să rămână pe veci cu voi, adică spiritul adevărului, pe care lumea nu îl poate primi pentru că nu îl vede, dar voi îl cunoașteți pentru că el sălășluiește cu voi și va fi în voi."[3] Apostolii vor avea această revelație dinainte, umanitatea o va avea mai târziu, de-a lungul timpului. De fiecare dată când se întâmplă în conștiința unui om sau într-un grup de oameni, ea îi traversează până în profunzimile lor. "Venirea fiului omului va fi ca un fulger care țâșnește de la răsărit și se îndreaptă spre apus."[4] Astfel, când se aprinde adevărul central și spiritual, el le iluminează pe toate celelalte și toate lumile.

4. *Judecata de apoi* semnifică sfârșitul evoluției cosmice a umanității sau intrarea sa într-o stare spirituală definitivă. Este ceea ce ezoterismul persan numea triumful lui Ormuzd asupra lui Ahrimane sau a spiritului asupra materiei. Ezoterismul hindus îl numea resorbția completă a materiei de spirit sau sfârșitul uneia dintre zilele lui Brahma. După mii și milioane de secole trebuie să

1 Matei, XXIV, 4-34.
2 Isaia, XXIV, 18-33.
3 Ioan, XXIV, 16-17.
4 Matei, XXIV, 27.

vină o epocă în care prin seria de naşteri şi renaşteri, de încarnări şi regenerări, indivizii care formează umanitatea să intre în mod definitiv în starea spirituală sau să fie complet anihilaţi ca suflete conştiente de rău, adică de propriile lor pasiuni, simbolizate de focul Gheenei şi scrâşnetele dinţilor. "Atunci semnul fiului omului va apărea pe cer. Fiul omului va veni pe norul său. Atunci îşi va trimite îngerii cu mare larmă de trompete şi îi va aduna pe aleşii din cele patru colţuri ale lumii[1]." *Fiul omului* este un termen generic semnificând umanitatea reprezentată de indivizii săi de excepţie, perfecţi, adică acei puţini care s-au ridicat până la rangul de fii ai lui Dumnezeu. *Semnele* sale sunt mielul şi crucea, adică iubirea şi viaţa eternă. *Norul* este imaginea misterelor devenite translucide, astfel încât materia subtilă transfigurată de spirit, a substanţei fluide care nu mai este un văl gros şi obscur, ci un veşmânt uşor şi transparent al sufletului, nu doar o aparenţă înşelătoare, ci adevărul spiritual, lumea interioară manifestată instantaneu şi direct. *Îngerii* care îi adună pe cei aleşi sunt spiritele glorificate, care au părăsit ciclul umanităţii. *Trompeta* din care ei sună simbolizează verbul viu al spiritului, care arată sufletele aşa cum sunt ele şi distruge toate aparenţele mincinoase ale materiei.

Iisus, simţindu-şi foarte aproape momentul morţii, le dezvălui astfel apostolilor uimiţi aceste perspective înalte, care, încă din antichitate, făcuseră parte din doctrina misterelor, dar cărora fiecare întemeietor religios le-a dat mereu o formă şi o culoare specifice. Pentru a grava aceste adevăruri în spiritul lor, pentru a uşura propagarea lor, le-a rezumat în imagini de o extremă îndrăzneală şi de o energie incisivă. Imaginea revelatoare, simbol grăitor, era limbajul iniţiaţilor antici. El are o virtute comunicativă, o forţă de concentrare şi de durată, care lipsesc termenului abstract. Folosind această forţă, Iisus nu a făcut decât să urmeze exemplul lui Moise şi al profeţilor. Ştia că ideea nu va fi înţeleasă pe loc, dar voia să o imprime cu litere de foc în sufletul naiv al alor săi, lăsând secolelor următoare în grijă generarea puterilor care izvorau din cuvântul său. Iisus se simte unul cu toţi profeţii de pe pământ, de dinaintea lui, ca un mesager al vieţii şi al verbului etern ca şi aceştia. În acest sentiment de unitate şi de solidaritate cu adevărul

1 Matei, XXIV, 30-31.

imuabil, în fața acestor orizonturi fără limite de o strălucire siderală, care nu se zăresc decât de la zenitul cauzelor primordiale, el îndrăzni să le spună discipolilor întristați următoarele cuvinte pline de mândrie: "Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele mele vor dăinui pe vecie."

Astfel se scurgeau cu repeziciune dimineţile și serile pe Muntele Măslinilor. Într-o zi, printr-una dintre acele mișcări de simpatie proprii naturii sale arzătoare și impresionabile, care îl făcea să revină brusc de pe cele mai sublime înălțimi în mijlocul suferințelor pământești, pe care le simțea ca și cum ar fi fost ale sale, vărsă lacrimi pentru Ierusalim, pentru orașul sfânt și pentru poporul său, al cărui destin înspăimântător îl presimțea deja. Propriul său destin se apropia de sfârșit cu pași de uriaș. Sanhedrinul luase deja decizia finală: era condamnat la moarte; Iuda din Keriot le promisese că li-l va preda. Ceea ce a determinat neagra trădare nu a fost lăcomia sordidă, ci ambiția și amorul propriu rănit. Iuda, spirit de un egoism rece și de un pozitivism absolut, incapabil de cea mai mică urmă de idealism, nu devenise discipol al lui Christos decât din motive mondene. Nu înțelesese nimic din aceste cuvinte profunde ale învățătorului: "Cei care vor vrea să-și dobândească viața o vor pierde, iar cei care vor vrea să o piardă o vor dobândi." Iisus, în milostenia lui fără margini, îl admisese printre ai săi în speranța că îl va putea schimba. Când Iuda văzu că lucrurile iau o întorsătură nefastă, că Iisus era pierdut, discipolii săi, compromiși, el însuși fiind frustrat în speranțele sale, decepția se transformă în furie. Nefericitul îl denunță pe cel care în ochii lui era un fals Mesia și care îl înșelase și pe el. Cu privirea sa pătrunzătoare, Iisus ghicise ce se petrecea în sufletul apostolului infidel. Se hotărî să nu mai evite destinul a cărui plasă se strângea în fiecare zi în jurul lui. Era în ajunul sărbătorii pascale. Le ordonă discipolilor să pregătească masa, în oraș, la un prieten. Presimțea că avea să fie ultima și voia să îi dea o solemnitate excepțională.

Iată-ne ajunși la ultimul act al dramei mesianice. Era necesar, pentru a înțelege sufletul și opera lui Iisus în esența lor, să iluminăm din interior primele două acte ale vieții sale, mai precis inițierea și cariera sa publică. Drama interioară a conștiinței lui Iisus s-a derulat prin ele. Ultimul act din viața sa sau drama pati-

milor este consecința logică a celor două precedente. Cunoscut de toți, el se explică singur. Căci ceea ce caracterizează sublimul este simplitatea, imensitatea și în același timp claritatea. Drama patimilor sale a adus o contribuție puternică în cadrul creștinismului. A smuls lacrimi tuturor celor care au suflet și a convertit milioane de oameni. În toate aceste scene, Evangheliile sunt de o frumusețe incredibilă. Ioan însuși coboară de pe înălțimile sale. Discursul său detaliat capătă aici dimensiunea adevărului înfiorat al unui martor ocular. Fiecare poate retrăi în el însuși drama divină, dar nimeni nu ar putea să o refacă. Totuși trebuie, pentru a-mi îndeplini sarcina, să concentrez razele tradiției ezoterice în cele trei evenimente esențiale prin care a fost împlinită viața divinului învățător: Cina cea de taină, procesul Mesiei și învierea. Dacă se face lumină asupra acestor puncte, ea se va răspândi asupra întregii vieți a lui Christos și asupra istoriei ulterioare a creștinismului.

Cei doisprezece apostoli, treisprezece cu învățătorul, se reuniseră în camera înaltă a unei case din Ierusalim. Prietenul necunoscut, gazda lui Iisus, împodobise camera cu o pânză bogată. După moda orientală, discipolii și Iisus se așezară trei câte trei pe patru divane largi, dispuse în jurul mesei. Când le-a fost adus mielul pascal, carafele umplute cu vin și cupa prețioasă, cupa de aur, împrumutată de prietenul necunoscut, Iisus, așezat între Ioan și Petru, spuse: "Am dorit foarte mult să mănânc cu voi aceste Paști, căci vă spun că nu le voi mai mânca decât după ce vor fi împlinite în regatul cerului."[1] Chipurile se întunecară și atmosfera deveni grea. "Discipolul pe care Iisus îl iubea", și singurul care putea să-i ghicească gândurile, își aplecă capul în liniște spre cel al învățătorului. După obiceiul evreilor, la masa pascală se mâncau în tăcere ierburi amare și turtă. Atunci Iisus luă pâinea și, după ce făcu binecuvântarea, o rupse și le-o dădu, spunând: "Acesta este corpul meu pe care vi-l dau vouă; faceți aceasta în amintirea mea." Le mai dădu și cupa aflată pe masă și adăugă: "Această cupă este noua alianță din sângele meu, care este vărsat pentru voi."[2]

Aceasta este instituirea Cinei cea de taină în toată simpli-

[1] Luca, XXII, 15.

[2] Luca, XXII, 19, 20.

tatea sa. Ea conține lucruri care nu se spun și nu se știu de obicei. Actul simbolic și mistic nu este doar concluzia și esența tuturor pildelor lui Christos, ci și consacrarea și reînnoirea unei inițieri simbolice străvechi. La inițiații din Egipt și din Caldeea, ca și la profeți și esenieni, agapa frățească marca primul grad de inițiere. Comuniunea simbolizată de turtă, fruct al spicului de grâu, însemna cunoașterea misterelor vieții terestre și, în același timp, împărțirea bunurilor terestre și, prin urmare, uniunea perfectă a fraților. La un nivel superior, comuniunea sub forma vinului, sânge al viței pătrunse de soare, însemna împărțirea bunurilor celeste, participarea la misterele spirituale și la știința divină. Iisus, lăsându-le moștenire apostolilor aceste simboluri, le dădu un sens mai larg. Căci prin ele extinde sensul fraternității și inițierii la întreaga umanitate. La acestea adaugă cel mai profund dintre mistere, cea mai mare dintre forțe: cea a sacrificiului său. Reface astfel lanțul indestructibil al iubirii dintre el și ai săi. El va da sufletului său glorificat o putere divină asupra inimilor lor și ale oamenilor. Această cupă a adevărului venită din vechimea epocilor profetice, această cupă de aur a inițierii, pe care bătrânul esenian i-o dăduse atunci când îl numise profet, această cupă a iubirii celeste pe care fiii lui Dumnezeu i-o oferiseră în cel mai înalt extaz al său, această cupă în care acum vede lucind propriul său sânge, o întinde discipolilor săi mult iubiți cu tandrețea inefabilă a unui bun rămas suprem.

Gândirea mântuitoare care cuprinde lumile oare o văd ei, o înțeleg ei, apostolii ? Ea strălucește în profunda și dureroasa privire pe care învățătorul o îndreaptă când asupra discipolului său iubit, când asupra celui care îl va trăda. Nu, nu înțeleg încă; ei respiră cu greu, ca într-un vis urât; un fel de abur greu și roșiatic plutea în aer și se întrebau de unde venea strania lucire din jurul capului lui Christos. Când Iisus declară în sfârșit că își va petrece noaptea în rugăciune în grădina Măslinilor și, ridicându-se, le spuse: Să mergem ! Apostolii nu bănuiesc ce va urma.

.....

Iisus își petrece noaptea și agonia în Grădina Getsimani. El vede dinainte, cu o luciditate înspăimântătoare, restrângându-se cercul infernal care îl va sugruma în final. Înspăimântat de această perspectivă, într-o așteptare insuportabilă, în momentul în care

este prins de dușmanii săi, tremură; timp de o clipă sufletul său s-a dat înapoi din fața torturilor care îl așteaptă; o sudoare de sânge îi cuprinde fruntea. Apoi rugăciunea îi dă putere. Larmă de voci confuze, luciri de torțe sub umbrele măslinilor, un zăngănit de arme: sunt soldații sanhedrinului. Iuda care îi conduce îl îmbrățișează pe învățător pentru ca profetul să fie recunoscut. Iisus îi întoarce sărutul cu o milă inefabilă și îi spune: "Prietene, pentru ce ești aici ?" Efectul acestei blândeți, acestui sărut frățesc dat în schimbul celei mai josnice trădări va fi atât de profund asupra inimii atât de împietrite, că puțin mai târziu Iuda, cuprins de remușcări și de oroarea faptei sale, se sinucide. Cu mâinile lor aspre, soldații l-au înșfăcat pe învățătorul galileean. După ce opuseră puțină rezistență, discipolii înspăimântați s-au împrăștiat ca un pâlc de stufăriș bătut de vânt. Doar Ioan și Petru rămân prin preajma lui și îl vor urma până la tribunal, cu inima frântă și sufletul țintuit de destinul lui. Dar Iisus și-a recăpătat calmul. Din acest moment, nici un protest, nici o plângere nu i-a mai ieșit de pe buze.

Sanhedrinul se reunește în grabă în ședință plenară. În mijlocul nopții Iisus este adus în fața lor. Tribunalul vrea să termine repede cu profetul periculos. Sacrificatorii săi, preoții în tunici purpurii, galbene și violete, cu turbanele pe cap, sunt așezați solemn în semilună. În mijllocul lor, pe un jilț mai înalt decât restul, tronează Caiafa, marele pontif, cu migbahul pe cap. La fiecare extremitate a semicercului, pe mici tribune, pe care se află câte o masă, stau doi grefieri, unul pentru achitare, altul pentru condamnare, *advocatus Dei, advocatus Diaboli.* Iisus, impasibil, stă în mijloc, în picioare, în roba sa albă de esenian. Ajutoare de tribunal, armați cu centuri și corzi, îl înconjoară cu brațele goale, cu pumnul la șold și cu priviri înrăite. Pontiful, judecătorul suprem, este acuzatorul principal; așa-zisul proces, o măsură de salvare publică împotriva unei crime de blasfemie, dar în realitate o răzbunare preventivă a unui sacerdoțiu temător, care se simte amenințat în puterea sa.

Caiafa se ridică și îl acuză pe Iisus că este ademenitor al poporului, un *mesit.* Niște martori adunați la întâmplare din mulțime depun mărturie, dar se contrazic. În sfârșit, unul dintre ei vorbește despre un cuvânt, considerat blasfemie și pe care nazarineanul îl aruncase de mai multe ori în fața fariseilor, sub porticul lui

Salomon: "Aș putea distruge templul și l-aș putea ridica din nou în trei zile." Iisus tace. "Nu răspunzi?" întrebă marele preot. Iisus, care știe că va fi condamnat și nu vrea să își împrăștie verbul în mod inutil, păstrează tăcerea. Dar acest cuvânt, chiar dovedit, nu ar fi un motiv suficient pentru a motiva o condamnare capitală. Trebuie o mărturisire mai gravă. Pentru a i-o smulge acuzatului, abilul saduceu Caiafa îi adresează o întrebare de onoare, întrebarea vitală a misiunii sale. Căci cea mai mare abilitate constă adesea în a merge direct la țintă: "Dacă ești Mesia, spune-ne!" Iisus răspunde mai întâi într-un mod evaziv, care dovedește că nu va cădea în capcana lor: "Dacă vă spun, nu mă veți crede, iar dacă vă întreb, voi nu îmi veți răspunde." Caiafa, nereușind să-și atingă scopul cu viclenia sa de judecător de instrucție, face uz de dreptul său de mare pontif și continuă solemn: "Te conjur, pe Dumnezeul viu, să ne spui dacă ești Mesia, fiul lui Dumnezeu." Astfel interpelat, somat să se dezică sau să își afirme în continuare misiunea în fața celui mai înalt reprezentant al religiei Israelului, Iisus nu mai ezită. El răspunde liniștit: "Tu ai spus-o, iar eu vă spun că din acest moment îl veți vedea pe fiul lui Dumnezeu așezat la dreapta forței și venind din ceruri."[1] Exprimându-se astfel în limba profetică a lui Daniel și a cărții lui Enoh, inițiatul esenian Iehoshua nu îi vorbește lui Caiafa ca individ. El știe că saduceul agnostic este incapabil să îl înțeleagă. El le vorbește tuturor pontifilor viitori, tuturor preoților de pe pământ, spunându-le: "După misiunea mea pe care moartea își va pune pecetea, domnia legii religioase fără explicație este încheiată de fapt și de drept. Misterele vor fi revelate și omul va vedea divi-nul prin omenesc. Religiile și cultele, care nu se vor putea demonstra și animic unele pe altele, vor rămâne lipsite de autoritate." Iată, după doctrina ezoterică, a profeților și a esenienilor, ce semnifică fiul așezat la dreapta tatălui. Astfel înțeles, răspunsul lui Iisus adresat marelui preot al Ierusalimului conține testamentul in-telectual și științific al lui Christos pentru autoritățile religioase ale pământului, așa cum instituirea Cinei cea de taină închide în ea testamentul iubirii și inițierii lăsat apostolilor și oamenilor.

Pe deasupra capului lui Caiafa, Iisus a vorbit lumii întregi.

[1] Matei, XXVI, 64.

Dar saduceul, care a obținut ce a vrut, nu îl mai ascultă. Rupându-i roba de in, strigă: "A blasfemiat ! Ce altă mărturie ne mai trebuie ? I-ați auzit blasfemia ! Ce părere aveți ?" Un murmur unanim și lugubru al sanhedrinului răspunde: "Își merită moartea." Imediat injuriile urâte și jignirile brutale ale inferiorilor le răspund ca un ecou condamnării celor de sus. Soldații îl scuipă, îl pălmuiesc și îi strigă: "Profetule ! Ghici cine te-a lovit." Sub aceste dezlănțuiri de ură josnică și de ferocitate, sublimul și palidul chip al marelui suferind își reia imobilitatea marmoreană și vizionară. Se spune că există statui care plâng; mai există și dureri fără lacrimi și rugăciuni mute și victime care își înspăimântă călăii, urmărindu-i tot restul vieții.

Dar calvarul nu s-a sfârșit. Sanhedrinul poate pronunța pedeapsa cu moartea, dar pentru a fi executată, e nevoie de brațul secular și de aprobarea autorității romane. Discuția cu Pilat, descrisă în detaliu de Ioan, nu este mai puțin remarcabilă decât cea cu Caiafa. Acest straniu dialog între Christos și guvernatorul roman, în care interjecțiile violente ale preoților evrei și strigătele unei mulțimi devenită fanatică fac parte din corurile din tragedia antică, are puterea de convingere a marelui adevăr dramatic. Căci dezvăluie sufletul personajelor, arată șocul celor trei puteri puse în joc: cezarismul roman, iudaismul îngust și religia universală a spiritului reprezentat de Christos. Pilat, foarte indiferent la această ceartă pe motive religioase, dar foarte îngrijorat de întreaga poveste, pentru că se teme că moartea lui Iisus ar putea duce la o mișcare populară, îl interoghează cu precauție și îi întinde o mână, sperând că acesta va profita de ocazie. "Ești cu adevărat regele evreilor ? - Împărăția mea nu este din această lume. - Ești deci împărat ? - Da; m-am născut pentru aceasta; și am venit în lume pentru a depune mărturie în numele adevărului." Pilat nu înțelege această afirmare a regalității spirituale a lui Iisus mai mult decât a înțeles Caiafa testamentul său religios. "Care este acest adevăr ?" întrebă el ridicând din umeri și acest răspuns al cavalerului roman sceptic rezumă starea de spirit a societății păgâne de atunci, asemenea oricărei societăți decadente. Dar nevăzând totuși în el decât un visător inocent, el adaugă: "Nu văd care este crima lui." Și le propune evreilor să îl elibereze, dar aceștia, instigați de preoți, vociferează: "Să îl eliberăm pe Barabas !" Atunci Pilat, care îi

detestă pe evrei, se desfată în plăcerea zeflemitoare de a-l vedea biciuit cu vergele pe acest pretins rege al lor. Crede că pedeapsa le va ajunge fanaticilor. Dar ei nu fac decât să devină din ce în ce mai furioși și continuă să strige: Să fie răstignit!

În ciuda dezlănțuirii pasiunilor populare, Pilat nu cedează. A obosit de atâta cruzime. A văzut atâta sânge curgând în viața sa, a înăbușit atâtea revolte, a auzit atâtea gemete și blesteme fără ca indiferența să îl părăsească! Dar suferința mută și stoică a profetului galileean, sub mantia purpurei și a coroanei de spini, l-a zguduit de un fior necunoscut. Într-o viziune stranie și fugară a spiritului său, fără a-i măsura ecoul peste vremuri, a lăsat să-i scape aceste cuvinte: "*Ecce Homo!* Iată Omul!" Romanul insensibil este aproape emoționat; va pronunța achitarea. Preoții din sanhedrin, care îl pândesc cu coada ochiului, au sesizat această emoție și sunt speriați; simt cum le scapă prada. Cu viclenia lor caracteristică se consultă între ei. Apoi, într-o singură voce, strigă întinzând mâna dreptă, convingători și dând din cap cuprinși de o oroare ipocrită: "S-a numit fiu al lui Dumnezeu!"

La auzul acestor cuvinte, Pilat se temu și mai mult, după cum ne spune Ioan. Se temea de ce? Ce rău îi putea face acest nume romanului incredul, care îi disprețuia cu toată ființa sa pe evrei și religia lor și nu credea decât în religia politică a Romei și a lui Cezar? Există un motiv serios în aceasta. Deși i s-au dat sensuri diferite, numele de *fiu al lui Dumnezeu* era destul de răspândit în ezoterismul antic și Pilat, deși sceptic, avea cuibărită în sufletul său sămânța superstiției. La Roma, în micile mistere ale lui Mitras, în care se inițiau cavalerii romani, auzise vorbindu-se că un fiu al lui Dumnezeu era un fel de interpret al divinității. Oricărei națiuni, oricărui popor i-ar fi aparținut, atentatul la viața sa era o mare crimă. Pilat nu credea deloc în aceste reverii persane, dar cuvântul îl îngrijora totuși, punându-l în încurcătură. Văzând aceasta, evreii îi aruncă proconsulului acuzația supremă: "Dacă îl eliberezi pe acest om, nu ești prieten al lui Cezar; *căci oricine se intitulează rege se declară împotriva lui Cezar... noi nu avem alt rege decât pe Cezar.*" Argument irezistibil pentru el; negarea lui Dumnezeu înseamnă puțin, crima nu înseamnă nimic, dar conspirația împotriva lui Cezar este cea mai mare crimă dintre toate. Pilat este obli-

gat să se dea bătut și să pronunțe sentința. Astfel, la sfârșitul carierei sale publice, Iisus se află față în față cu stăpânul lumii cu care s-a luptat în mod indirect, ca adversar ocult, toată viața. Umbra lui Cezar îl trimite la cruce. Logica profundă a lucrurilor a funcționat în cazul său: evreii l-au predat, dar spectrul roman îl omoară întinzând mâna. Îi omoară trupul, dar El este Christos glorificat, care prin martiriul său îi va lua pentru totdeauna lui Cezar aureola sa uzurpată, apoteoza divină, această infernală blasfemie a puterii absolute.

.....

Pilat, după ce s-a spălat pe mâini de sângele nevinovat, a pronunțat cuvântul teribil: *Condemno, ibis in crucem*. Mulțimea nerăbdătoare se îndreaptă deja spre Golgota.

Iată-ne pe înălțimea golașă și presărată de oseminte umane, care domină Ierusalimul și care poartă numele de Gilgal, Golgota sau locul căpățânii, deșert sinistru, consacrat de secole oribilelor suplicii. Pe muntele golaș nu cresc copaci; aici se ridică doar spânzurători. Aici Alexandru asistase cu tot haremul său la executarea a sute de prizonieri; aici Varus răstignise două mii de rebeli; aici blândul Mesia prezis de profeți trebuia să se supună teribilului supliciu, inventat de geniul atroce al fenicienilor, adoptat de legea nemiloasă a Romei. Cohorta legionarilor a format un mare cerc pe vârful colinei; ea îi înlătură cu lovituri de suliță pe ultimii fideli care l-au urmat pe condamnat. Este vorba de femei din Galileea; mute și disperate, ele se aruncă cu fața la pământ. Clipa supremă a venit pentru Iisus. Apărătorul celor săraci, al celor slabi și oprimați trebuie să-și încheie misiunea în martiriul abject, rezervat sclavilor și hoților. Profetul consacrat de esenieni se lasă țintuit pe crucea acceptată în viziunea din Engaddi; fiul Domnului trebuie să bea din cupa pe care a văzut-o în Schimbarea la față; trebuie să coboare până în adâncurile infernului și să guste oroarea terestră. Iisus a refuzat băutura tradițională, pregătită de femeile pioase din Ierusalim și al cărei scop era să-i amețească pe cei care urmau să fie răstigniți. El a suferit această tortură în deplină conștiință. În timp ce este țintuit pe spânzurătoarea infamă, în timp ce soldații înfig cu lovituri infernale cuiele în aceste picioare adorate de cei nefericiți, în aceste mâini care nu puteau da decât binecuvântarea, norul

negru al unei suferințe devastatoare îi stinge ochii și îl sufocă. Dar, din adâncurile convulsiilor și al tenebrelor infernale, conștiința vie a Mântuitorului mai are un cuvânt de rostit pentru călăii săi: "Tată, iartă-i, căci nu știu ce fac."

Dar iată cupa a fost băută până la fund: orele de agonie, de la prânz până la apusul soarelui. Tortura morală este încoronarea celei fizice, pe care o depășește. Inițiatul a renunțat la puterile sale; fiul lui Dumnezeu va fi eclipsat; nu rămâne din el decât omul copleșit de suferință. Pentru câteva ore își va pierde cerul pentru a măsura abisul umanității suferinde. Crucea se înalță cu victima sa și tăblița, ultima ironie a proconsului, pe care este scris: *Acesta este regele evreilor!* Acum privirile răstignitului văd plutind într-un nor înfricoșător Ierusalimul, orașul sfânt pe care a vrut să-l glorifice și care i-a aruncat anatema. Dar unde sunt discipolii săi? Au dispărut? Nu aude decât injuriile membrilor sanhedrinului, care cred că nu mai există motive de temeri împotriva profetului și triumfă asupra agoniei sale. "I-a salvat pe alții, spuneau ei, dar nu se poate salva pe el!" Prin aceste blasfemii, prin aceste perversități, într-o viziune terifiantă a adevărului, Iisus vede toate crimele pe care nedrepții potentați și preoții fanatici le vor comite în numele său. Ei se vor folosi de semnul său pentru a blestema! Ei vor tortura folosindu-i crucea! Nu tăcerea întunecată a cerului acoperit de un văl gros, ci lumina pierdută pentru umanitate îi smulge acest strigăt de disperare: "Tată, de ce m-ai abandonat?" Atunci conștiința Mesiei, voința întregii sale vieți, țâșnește din nou într-o ultimă sclipire și sufletul său se desprinde în timp ce de pe buze îi ies aceste cuvinte: "Totul este împlinit."

O, sublim nazarian, o, divin fiu al omului, deja ne-ai părăsit din această lume. Cu o singură bătaie de aripă, fără nici urmă de îndoială, sufletul tău a găsit, într-o lumină mai strălucitoare, cerul tău din Engaddi, cerul tău din Tabor! Ai văzut verbul tău victorios, plutind deasupra secolelor și nu ai vrut altă glorie decât mâinile și privirile, ridicate spre tine, ale celor pe care i-ai vindecat și alinat... Dar la ultimul tău strigăt, neînțeles de paznicii tăi, un fior a trecut pe deasupra lor. Soldații romani s-au întors și în fața

razei stranii lăsate de spiritul său pe chipul liniștit al acestui cadavru, călăii uimiți se privesc și spun: "Să fi fost un zeu ?"

.....

Drama este cu adevărat împlinită ? Este terminată, lupta formidabilă și liniștită dintre divina iubire și moarte, care s-a abătut asupra lui cu puterile pământului ? Unde este învingătorul ? Acești preoți care coboară de pe Golgota sunt ei mulțumiți de ce au făcut, siguri de fapta lor, din moment ce l-au văzut pe profet dându-și ultima suflare sau era palidul răstingnit deja livid ? Pentru aceste femei fidele pe care legionarii romani le-au lăsat să se apropie și care hohotesc la poalele crucii, pentru discipolii consternați și refugiați într-o grotă din valea Iosafat, totul s-a terminat. Mesia, care trebuia să domnească pe tronul din Ierusalim, a pierit ca toți acei mizerabili, prin supliciul infam al crucii. Învățătorul a dispărut; și, o dată cu el, speranța, Evanghelia, împărăția cerurilor. O liniște mohorâtă, o disperare profundă apasă asupra micii comunități. Petru și Ioan sunt ei înșiși copleșiți. În jurul lor este întuneric; nici o rază nu mai strălucește în sufletul lor. Totuși, așa cum în misterele din Eleusis o lumină orbitoare urmează tenebrelor profunde, tot așa în Evanghelii acestei disperări profunde îi urmează o bucurie subită, instantanee, prodigioasă. Ea izbucnește, irupe asemenea unui răsărit de soare și acest strigăt fremătând de bucurie face cu repeziciune turul Iudeei: A înviat !

Maria Magdalena, rătăcind prin preajma mormântului, este prima care, în durerea sa copleșitoare, l-a văzut și l-a recunoscut pe învățător strigând-o pe nume: Maria ! Nebună de bucurie, s-a aplecat la picioarele sale. L-a văzut pe Iisus cum o privea, încercând cu un gest să o împiedice să îl atingă. Apoi apariția s-a topit brusc, lăsând în jurul Magdalenei o atmosferă caldă și beția unei prezențe reale. Apoi sfintele femei l-au întâlnit pe învățător care le-a spus: "Mergeți la frații mei și spuneți-le să se ducă în Galileea, căci acolo ei mă vor vedea." În aceeași seară, cei unsprezece, fiind reuniți cu ușile închise, îl văzură pe Iisus intrând. S-a așezat între ei, vorbindu-le blând și reproșându-le incredulitatea lor. Apoi le-a spus: "Mergeți în toată lumea și propăvăduiți Evanghelia tuturor oamenilor."[1] Lucru straniu, în timp ce ascultau, uitaseră complet de

[1] Marcus, XVI, 15.

moartea sa, îl credeau viu și erau convinși că învățătorul nu îi va mai părăsi. Dar în momentul în care au vrut să vorbească și ei, acesta a dispărut ca o lumină care se stinge. Ecoul vocii sale vibra încă în urechile lor. Apostolii uimiți i-au cercetat apoi mormântul rămas gol; un val de lumină, care se șterse brusc, plutea înăuntru. După Matei și Marcu, Iisus a apărut din nou, la puțin timp, pe un munte în fața a cinci sute de frați adunați de apostoli. Apoi aparițiile au încetat. Dar credința era însămânțată în sufletele lor, impulsul dat, creștinismul trăia. Apostolii animați de focul sacru vindecau bolnavii și predicau Evanghelia învățătorului.

Trei ani mai târziu, un tânăr fariseu pe nume Saul, mânat de o ură violentă împotriva noii religii și persecutându-i pe creștini cu o ardoare juvenilă, merse la Damasc împreună cu mai mulți tovarăși. Pe drum se văzu brusc învăluit de o lumină atât de orbitoare încât căzu la pământ. Tremurând din toți rărunchii, strigă: "Cine ești ?" Și auzi o voce care îi spuse: "Sunt Iisus pe care tu îl persecuți, îți va fi greu să mai arunci înapoi cu piciorul într-un țepuș." Tovarășii săi la fel de speriați ca și el îl ridicară. Auziseră vocea fără a vedea nimic. Tânărul orbit de raza de lumină nu-și recăpătă vederea decât după trei zile[1]. S-a convertit la credința lui Christos și a devenit Paul, apostolul celor străini. Toată lumea este de acord că fără această convertire creștinismul confirmat în Iudeea nu ar fi cucerit Occidentul.

Aceste fapte sunt povestite în Noul Testament. Orice efort am face pentru a le reduce la minimum și oricare ar fi ideea religioasă sau filosofică pe care o atribuim acestora, este imposibil să le luăm doar ca pe niște legende și să le negăm valoarea unei mărturii autentice în ceea ce privește esențialul. De optsprezece secole, undele de îndoială și negarea au asaltat stânca acestei mărturii; de o sută de ani critica s-a îndreptat împotriva ei cu toate forțele și armele sale. Ea a reușit mici spărturi, pe ici și acolo, dar nu a să reușit să miște nimic din loc cu adevărat. Ce se află în spatele viziunilor apostolilor ? Teologii primari, exegeții literei legii și savanții agnostici vor putea polemiza la nesfârșit, se vor lupta prin întuneric și nu se vor converti unii pe alții. Vor raționa în gol, atât timp cât teozofia, care este știința spiritului, nu-și va fi extins con-

[1] Actes, IX, 1-9.

cepțiile și cât timp o psihologie experimentală superioară, care este arta de a descoperi sufletul, nu le va fi deschis ochii. Dar, pentru că nu mă aflu aici decât pe poziția unui istoric conștiincios, care își exprimă doar un punct de vedere asupra autenticității acestor fapte ca fapte psihice, există un lucru de care nu mă pot îndoi și anume că apostolii au avut viziunile lor și credința lor în învierea lui Christos a fost de nezdruncinat. Dacă mărturiile lui Ioan sunt respinse, pentru că, se argumentează, ar fi fost redactate definitiv la o sută de ani după moartea lui Iisus, iar cele ale lui Luca despre Emmaus sunt considerate o amplificare poetică, rămân totuși afirmațiile simple și pozitive ale lui Marcu și Matei, care își au rădăcinile în aceeași tradiție și religie creștină. Și mai rămâne ceva, mult mai solid și mai indiscutabil: mărturia lui Paul. Vrând să le explice corintienilor sursa credinței sale și baza Evangheliei pe care o predică, enumeră șase apariții succesive ale lui Iisus: cea în fața lui Petru și a celor unsprezece, în fața celor cinci sute "din care, majoritatea, sunt încă în viață", a lui Iacob, a apostolilor adunați la un loc și, în sfârșit, propria sa viziune pe drumul Damascului.[1] Or, aceste fapte i-au fost comunicate lui Paul de Petru însuși și de Iacob, la trei ani după moartea lui Iisus, puțin după convertirea lui Paul, o dată cu prima sa călătorie la Ierusalim. Le considera deci mărturii oculare. În sfârșit, din toate aceste viziuni, cea mai incontestabilă și nu mai puțin extraordinară este chiar cea a lui Paul; în epistole, el revine fără încetare la sursa credinței sale. Dată fiind starea psihologică a lui Paul, anterioară acestui eveniment și natura viziunii sale, ea vine din afară și dinăuntru; are un caracter neașteptat și fulgerător; este de natură a-i transforma întreaga ființă din adâncurile sale. Ca un botez de foc, îl îmbracă într-o armură intangibilă și face din el în fața lumii cavalerul invincibil al lui Christos.

Astfel, mărturia lui Paul are o forță dublă, pentru că îi afirmă propria viziune și le coroborează pe celelalte. Dacă ar fi să ne îndoim de sinceritatea unor astfel de afirmații, ar trebui să respingem în masă toate mărturiile istorice și să renunțăm să scriem istoria. Să mai adăugăm că, dacă nu există o istorie critică fără o cântărire exactă și alegere rațională a tuturor documentelor, nu

[1] Cor., XY, 1-9.

există o istorie filosofică, dacă nu tragem nici o concluzie asupra măreției efectelor și cauzelor. Situându-ne pe aceeași poziție cu Celse, Strauss și Renan, putem să nu acordăm o valoare obiectivă învierii și să o considerăm un fenomen de pură halucinație. Dar, în acest caz, suntem forțați să punem bazele celei mai mari revoluții religioase a umanității pe o aberație a simțurilor și pe o himeră a spiritului.[1] Or, dacă nu mă înșel, credința în înviere este baza creștinismului istoric. Fără această confirmare a doctrinei lui Iisus, printr-un fapt șocant, religia sa nu și-ar fi putut începe drumul.

Faptul a dus la o revoluție totală în sufletele apostolilor. Din iudaică, conștiința lor a devenit creștină. Pentru ei, Christos cel triumfător este viu, le-a vorbit, cerul s-a deschis, viața de apoi a intrat în cea prezentă, aurora nemuririi le-a atins fruntea și le-a cuprins sufletele cu un foc care nu se mai poate stinge. Deasupra regatului terestru al lui Israel, care se prăbușește, ei au întrevăzut în toată splendoarea sa regatul celest și universal. De aici, elanul lor în luptă, bucuria lor pentru martiriu. De la învierea lui Iisus pornește acest impuls prodigios, această imensă speranță, care duce Evanghelia ca o solie adresată tuturor popoarelor și care va bate cu razele sale ultimele țărmuri ale pământului. Pentru reușita creștinismului, erau necesare două condiții, așa cum ne spune Fabre d'Olivet, moartea lui Iisus și forța sa de a învia.

Pentru a extrage din faptul învierii o idee rațională, pentru a înțelege și sensul său religios și filosofic, nu trebuie să ne legăm decât de fenomenul aparițiilor succesive și să eliminăm încă de la început ideea absurdă a învierii trupului, una dintre cele mai mari piedici ale dogmei creștine care, asupra acestui punct și a multor altora, a rămas una absolut primară și puerilă. Dispariția trupului lui Iisus poate fi explicată prin cauze naturale și trebuie să remarcăm dispariția fără urmă și într-un mod la fel de misterios a unora dintre marii adepți, printre alții, Moise, Pitagora și Apollonius din Tyana, de care nu s-a mai auzit nimic niciodată. Este posibil ca frații cunoscuți sau necunoscuți care vegheau la căpătâiul lor să fi distrus prin foc trupurile mentorilor lor, pentru a le sustrage pro-

[1] Strauss a spus: Faptul reînvierii nu este explicabil decât ca o demonstrație de ºarlatanie, la îndemâna istoriei universale; *ein welthistorischer humburg.* Cuvântul este mai mult cinic decât spiritual ºi nu explicã viziunile apostolilor ºi pe cea a lui Paul.

fanării dușmanilor. Oricum ar fi, aspectul științific și măreția spirituală a învierii nu ne apare decât în lumina sensului său ezoteric.

La egipteni și la persanii adepți ai religiei mazdeene a lui Zoroastru, înainte și după Iisus, în Israel și la creștinii primelor două secole, învierea a fost înțeleasă în două moduri, unul material și absurd, unul spiritual și teozofic. Primul este ideea populară adoptată în final de biserică după represiunea gnosticismului; cel de-al doilea este ideea profundă a inițiaților. În primul sens, învierea glorifică intrarea într-o nouă viață a trupului material, într-un cuvânt, reconstituirea cadavrului descompus sau dispersat, care se credea că trebuie să se întâmple o dată cu venirea Mesiei sau la judecata de apoi. Este inutil să subliniem materialismul grosolan și absurditatea acestei concepții. Pentru inițiat, învierea avea un sens cu totul diferit, însemând: purificarea și regenerarea ternară a corpului sideral, eterat și fluid, care este organismul însuși al sufletului și, într-un fel, capsula spiritului. Această purificare se poate să se fi produs încă din această viață prin lucrul interior al sufletului și un anumit mod de viață, dar ea nu se realizează la majoritatea oamenilor decât după moarte și doar pentru cei care, într-un fel sau altul, au aspirat spre găsirea dreptății și a adevărului. În lumea de apoi, ipocrizia este imposibilă. Acolo, sufletele apar așa cum sunt ele în realitate; se manifestă în mod fatal sub forma și în culoarea esenței lor; tenebroase și hidoase, ele sunt rele; strălucitoare și frumoase, ele sunt bune. Aceasta este doctrina expusă de Paul în epistola către corintieni. El le spune literal: "Există un corp fizic și unul spiritual."[1] Iisus anunță acest lucru într-un mod simbolic, dar cu mai multă profunzime, pentru cei care știu să citească printre rânduri, în discuția sa secretă cu Nicodim. Or, cu cât este mai spiritualizat un suflet, cu atât mai mare va fi îndepărtarea sa de atmosfera terestră, cu atât mai îndepărtată regiunea cosmică de care va fi astras prin legea afinității, cu atât mai dificilă manifestarea sa printre oameni.

Astfel, sufletele superioare nu se manifestă omului decât în starea de somn profund sau de extaz. Atunci, ochii fizici fiind închiși, sufletul, pe jumătate detașat de trup, vede uneori alte suflete. Se întâmplă uneori ca un foarte mare profet, un adevărat fiu al lui Dumnezeu să se manifeste alor săi într-un mod sensibil și

[1] Cor., XV, 39-48.

în starea de veghe, pentru a-i convinge mai bine, prin șocul asupra simțurilor și imaginației lor. În astfel de cazuri, sufletul detașat de trup ajunge să-i dea instantaneu corpului său spiritual o aparență vizibilă, uneori intangibilă, printr-un dinamism special, pe care spiritul îl exercită asupra materiei prin intermediul forțelor electrice ale atmosferei și a forțelor magnetice ale trupurilor vii.

Aceasta i s-a întâmplat, după toate aparențele, lui Iisus. Aparițiile raportate de Noul Testament se înscriu pe rând în una sau alta dintre cele două categorii: viziune spirituală și apariție vizibilă. Este sigur că ele au avut pentru apostoli caracterul unor realități supreme. Ei s-ar fi îndoit mai curând de existența Cerului și a Pământului decât de comunicarea lor vie cu Christos care a înviat. Căci aceste viziuni emoționante ale Domnului erau partea cea mai luminoasă a vieții lor, cea mai profundă a conștiinței lor. Nu există supranatural, ci necunoscutul naturii, continuarea sa ocultă în infinit și fosforescența invizibilului la limitele vizibilului. În starea noastră corporală actuală, de-abia putem crede și concepe realitatea impalpabilului; în starea spirituală, materia ne va părea ireală și inexistentă. Dar sinteza sufletului și a materiei, aceste două fațete ale substanței unice se găsesc în spirit. Dacă ne întoarcem la principiile eterne, la cauzele finale, legile înnăscute ale inteligenței explică dinamismul naturii și studiul sufletului, prin psihologia experimentală, este cel care explică legile vieții.

Învierea înțeleasă în sensul ezoteric, așa cum tocmai am spus aici, era deci în același timp concluzia necesară vieții lui Iisus și prefața indispensabilă evoluției istorice a creștinismului. Concluzie necesară, căci Iisus o anunțase de mai multe ori discipolilor săi. Dacă a avut puterea să le apară după moartea sa în această splendoare triumfătoare, s-a întâmplat grație purității, forței înnăscute a sufletului său, amplificată de o sută de ori de măreția efortului și de opera împlinită.

Văzută din afară și din punct de vedere terestru, drama mesianică se sfârșește cu crucea. Sublimă în sine, îi lipsește totuși împlinirea promisiunii. Văzută din interior, din adâncul conștiinței lui Iisus și din punct de vedere celest, există trei acte, printre care *Tentația, Schimbarea la față* și *Învierea* marchează punctul culminant. Aceste trei faze reprezintă cu alte cuvinte: *Inițierea lui*

Christos, Revelația totală și *Încoronarea operei.* Ele corespund destul de bine au ceea ce apostolii și creștinii inițiați ai primelor secole au numit *misterele Fiului, Tatălui și Sfântului Duh*.

Încoronare necesară, aș spune, a vieții lui Christos și prefață indispensabilă a evoluției istorice a creștinismului. Corabia construită pe plajă trebuia lansată la apă. Învierea a fost între altele o poartă de lumină deschisă asupra întregii rezerve ezoterice a lui Iisus. Să nu ne mirăm că primii creștini au fost aproape amuțiți și orbiți de iruperea sa fulgurantă, încât au înțeles adesea pildele învățătorului în sensul lor literal și s-au înșelat asupra sensului cuvintelor sale. Dar astăzi, când spiritul uman a făcut înconjurul epocilor, religiilor și științelor, ghicim ce înțelegeau sfântul Paul, sfântul Ioan sau Iisus prin misterele Tatălui și Duhului Sfânt. Vedem că ei cuprindeau în ele ceea ce știința psihică și intuiția teozofică a Orientului cunoscuseră la nivelul cel mai înalt și mai adevărat. Vedem și puterea expansiunii pe care Christos a dat-o antichității, adevărului etern, prin măreția iubirii sale, prin energia voinței sale. Întrezărim în sfârșit partea, în același timp metafizică și practică a creștinismului, care îi dă puterea și vitalitatea sa.

Bătrânii teozofi ai Asiei au cunoscut adevărurile transcendentale. Brahmanii au găsit chiar cheia vieții anterioare și viitoare, formulând legea organică a reîncarnării și a alternanței vieților. Dar cufundându-se în viața de apoi și în contemplarea eternității, ei au uitat realizarea terestră: viața individuală și socială. Grecia, inițiată primitivă în aceleași adevăruri sub formele sale voalate și mai ales antropomorfice, s-a dedicat, cu geniul care îi este specific, vieții naturale și terestre. Aceasta îi permite să reveleze, de exemplu, legile nemuritoare ale frumosului și să formuleze principiile științelor observării. Dar, prin acest punct de vedere, concepția sa despre viața de apoi se restrânge și se întunecă treptat. Iisus, prin măreția și universalitatea viziunii sale, cuprinde cele două aspecte ale vieții. În rugăciunea de duminică, care îi rezumă pilda, el spune: "Vie împărăția ta, precum *în cer, așa și pe pământ*." Ori regatul divin pe Pământ simbolizează împlinirea legii morale în toată bogăția sa, în toată splendoarea frumosului, a binelui și a adevărului. Astfel, magia doctrinei sale, puterea dezvoltării sale, oarecum nelimitată, rezidă în unitatea moralei și a metafizicii sale, în credința

sa arzătoare în viața eternă și în nevoia sa de a începe învierea chiar din această existență, prin milostenia pusă în practică. Christos îi vorbește sufletului copleșit de toate greutățile pământului: Ridică-te, căci patria ta este în ceruri, dar pentru a crede și pentru a ajunge la ea, dovedește-o încă de pe acum prin faptele și iubirea ta!

VII

PROMISIUNEA ȘI ÎMPLINIREA. TEMPLUL

"În trei zile voi dărâma templul; și în trei zile îl voi ridica din nou", le spusese discipolilor săi fiul Mariei, esenianul consacrat fiu al omului, adică moștenitorul spiritual al verbului lui Moise, al lui Hermes și al tuturor fiilor din vechime ai lui Dumnezeu. Această promisiune îndrăzneață, acest cuvânt de inițiat și de inițiator l-a realizat el oare? Da, dacă luăm în considerare consecințele pe care pildele lui Christos, confirmate prin moartea și învierea sa, le-au avut asupra umanității și toate cele pe care le conține promisiunea sa pentru viitorul nesfârșit. Verbul și sacrificiul său au pus fundamentele unui templu invizibil, mai solid și mai trainic decât toate templele din piatră, dar acesta nu se continuă și nu se împlinește decât în măsura în care fiecare om și toate secolele își dau concursul în realizarea lui deplină. Dar care este acest templu? Cel al umanității regenerate. Este un templu moral, social și spiritual.

Templul moral este regenerarea sufletului uman, transformarea indivizilor prin idealul uman, oferit ca exemplu umanității în persoana lui Iisus. Armonia minunată și plenitudinea virtuților sale îl fac dificil de definit. Rațiune echilibrată, intuiție mistică, simpatie umană, putere a verbului și a faptei, sensibilitate dusă până la durere, iubire imensă apropiindu-se de sacrificiu, curaj exagerat până la moarte, nimic nu îi lipsește. Erau destule suflete în fiecare picătură a sângelui său pentru a face un erou, dar ce blândețe divină este în ele! Contopirea profundă a eroismului și iubirii, a

voinței și a inteligenței, a eternului masculin și a eternului feminin, fac din el floarea idealului uman. Toată morala sa, a cărui ultim cuvânt este iubirea fraternă fără limite și alianța umană universală, decurge în mod natural din această mare personalitate. Opera secolelor care s-au scurs după moartea sa a avut ca rezultat inocularea acestui ideal în conștiința tuturor. Nu mai există nici un om în lumea civilizată care să nu aibă o noțiune mai mult sau mai puțin clară despre ceea ce reprezintă creștinismul. Putem afirma deci că templul moral visat de Christos nu este terminat, ci de-abia fondat pe baze indestructibile în umanitatea actuală.

Nu la fel stau lucrurile cu templul social. Acesta presupune stabilirea regatului lui Dumnezeu sau a legii providențiale în instituțiile organice ale umanității; rămâne de construit întregul. Umanitatea trăiește încă într-o stare războinică, sub legea forței și a destinului. Legea lui Christos, care stăpânește conștiința morală, nu a intrat încă în instituțiile sale.

Eu nu am atins aici decât în treacăt problemele de organizare socială și politică, aceasta fiind o lucrare destinată în întregime lămuririi problemei filosofice și religioase centrale, prin unele dintre adevărurile ezoterice esențiale și prin pilda vieții marilor inițiați. Nici această parte de încheiere nu se va concentra suficient asupra problematicii sociale și politice, fiind prea vastă și prea complexă și nefiind de competența mea, motiv pentru care nu am pretenția de a o putea defini în câteva rânduri. Vreau doar să mai adaug un lucru. Războiul social există în principiu în toate țările europene. Căci nu există principii economice, sociale și religioase admise de toate clasele sociale. La fel, națiunile europene au menținut între ele starea aceasta războinică în mod deschis sau printr-o pace mereu instabilă. Nici unul dintre principiile federative comune nu le unifică legal. Interesele, aspirațiile lor comune nu își găsesc refugiu în nici o autoritate recunoscută și în nici o sancțiune din cadrul tribunalului suprem. Dacă legea lui Christos a pătruns în toate conștiințele individuale, și până la un anumit punct în viața socială, legea păgână și barbară este cea care ne guvernează încă instituțiile politice. În prezent, puterea politică este constituită peste tot pe niște baze insuficiente. Pe de o parte, ea emană din așa-zisul drept divin al regilor, care nu este altul decât forța militară; pe de altă

parte, din sufragiul universal, care nu este decât instinctul maselor sau inteligența nedublată de discernământ. O națiune nu este un număr de valori indistincte sau o sumă de cifre. Ea este o ființă vie, compusă din organe. Atâta timp cât reprezentarea națională nu va fi imaginea acestui organism, de la breslele meseriașilor și până la cea a dascălilor, nu va exista o reprezentare națională organică și inteligentă. Atâta timp cât delegații tuturor forurilor științifice și ale tuturor bisericilor creștine nu vor forma un consiliu superior, societățile noastre vor fi guvernate de instinct, de pasiune și de forță și nu va putea exista un templu social.

Cum se face atunci că, deasupra bisericii prea mici pentru a-l conține în întregime, a politicii care îl neagă și a științei care nu îl înțelege încă decât pe jumătate, Christos este mai viu ca niciodată ? Acest lucru este posibil pentru că morala sa sublimă este corolarul unei științe chiar mai sublime. Pentru că umanitatea începe doar să presimtă importanța operei sale, cuprinderea promisiunii sale; pentru că în spatele lui zărim, dincolo și dincoace de Moise, toată antichitatea teozofică a inițiaților Indiei, Egiptului și Greciei, a căror confirmare vie este. Începem să înțelegem că Iisus, la cel mai înalt nivel al conștiinței sale, Christos cel transfigurat, deschide brațele iubitoare, îndreptate spre frații săi, spre alți Mesia care l-au precedat, raze ca și el ale verbului viu, și le deschide cu generozitate spre știința integrală, spre arta divină și viața completă. Dar promisiunea sa nu se poate împlini fără concursul tuturor forțelor vii ale umanității. Două lucruri principale sunt necesare astăzi pentru a urmări marea operă: pe de o parte, deschiderea treptată a științei experimentale și a filosofiei intuitive spre faptele de ordin psihic, spre principiile intelectuale și adevărurile spirituale; pe de alta, lărgirea dogmei creștine în sensul tradiției și științei ezoterice și ca urmare o reorganizare a bisericii conform inițierii treptate, realizate printr-o mișcare liberă, și cu atât mai irezistibilă, a tuturor bisericilor creștine, care sunt toate în aceeași măsură fiice ale lui Christos. Știința trebuie să devină religioasă și religia să devină științifică. Această dublă evoluție care se pregătește deja va conduce în final și în mod obligatoriu la o reconciliere a științei și religiei pe terenul ezoteric. Opera nu se va desfășura fără mari dificultăți la început, dar viitorul societății europene depinde de aceas-

ta. Transformarea creștinismului în sensul ezoteric o va antrena pe cea a iudaismului și islamismului și, în aceeași măsură, va duce la o regenerare a brahmanismului și buddhismului; calea reconcilierii și stabilirii unei baze religioase va fi deschisă Asiei și Europei.

Iată templul spiritual care trebuie construit; iată încoronarea operei concepute și dorite în mod intuitiv de Iisus. Verbul său de iubire va forma oare lanțul magnetic al științelor și artelor, al religiilor și al popoarelor și va deveni astfel verb universal ?

Astăzi Iisus este stăpânul globului, prin cele două rase mai tinere și mai viguroase, încă adânc pătrunse de credință. Prin Rusia, el are piciorul în Asia; prin rasa anglo-saxonă și hispanică, stăpânește Lumea Nouă. Europa este mai bătrână decât America, dar mai tânără decât Asia. Cei care o cred menită unei decadențe iremediabile o calomniază. Dar dacă continuă să se dezbine în loc să se unifice sub impulsul singurei autorități valabile: autoritatea științifică și religioasă; dacă, prin dispariția acestei credințe, care nu este decât lumina spiritului, hrănită de iubire, ea continuă să-și pregătească descompunerea morală și socială, civilizația riscă să piară mai întâi prin tulburări sociale și apoi prin invazia raselor mai tinere iar acestea vor lua torța care le-a scăpat din mâini. Europa va avea un rol mai frumos de îndeplint. Acela de a păstra orientarea lumii actuale și viitoare, împlinind opera lui Christos, formulând gândirea lui integrală, încoronând prin știință, artă și dreptate, templul spiritual al celui mai mare dintre fiii lui Dumnezeu.

CUPRINS

Dedicație 5

Cuvânt înainte 7

Introducere în gândirea ezoterică 9

Cartea întâi - RAMA 25

Cartea a doua - KRIȘNA 57

Cartea a treia - HERMES 101

Cartea a patra - MOISE 133

Cartea a cincea - ORFEU 179

Cartea a șasea - PITAGORA 211

Cartea a șaptea - PLATON 307

Cartea a opta - IISUS 337